Domasso

DE PROFANIS, ET SACRIS VETERIBVS RITIBVS.

DE VETERIBVS AEGYPTIORVM RITIBVS.

Auctore
Ioanne Baptiſta Caſalio Romano.

ROMAE,
Ex Typographia Andreę Phæi. MDCXLIV.

Superiorum permiſſu.

Eminentiss. & Reuerendiss. D.

D. IVLIO MAZZARINO S. R. E. CARDINALI AMPLISSIMO.

IO: BAPTISTA CASALIVS ROMANVS F.

RATVLATVR Tibi, Eminentissime Princeps, non solum nostra hæc Vrbs, in qua natus, & educatus es; verum & vniuersus Christianus Orbis; non propter opulentiam, & honores, quos consequi potuisti; quoniam hæc fragilia, & vitrea, dum splendent, sæpe franguntur, sed certè quod tuo ingenio, & prudentia merueris assistere consilijs Ludouici XIII. eiusdemque filij Ludouici XIIII. potentissimorum, & Maximorum Regum terrarum in Gallijs, de quorum potentia

Magnus

Magnus Gregorius Romanus Pontifex, & Ecclesiæ totius lumen vix primo elapso sæculo; cum primum Francorum splendor, & potentia elucescere videbatur, scribens ad Childebertum Regem lib. 5. Registr. epist. 6. sic testatur. Quanto cæteros homines Regia dignitas antecellit, tanto cæterarum gentium Regna Regni vestri profecto culmen excellit; quicquid autem cęteri Reges se gratulantur habere, habetis; sed ipsi in hac re vehementius superantur, quoniam hoc principale bonum non habent, quod habetis, &c. *Hoc igitur Te consequutum fuisse magnum est, sed quod absque alicuius Principis opera, nec aliquo gentis tuæ præuio famulatu erga Christianissimam Coronam, sed præclaris tantum, & ingentibus officijs, quæ Tu in illam contulisti, hunc gradum fueris consequutus; hoc profecto magnum, & iuxta Tibi, Galliæque gloriosum, existimari debet.*

At vero, quod Tu Iusti, & Inuictissimi

simi

ſimi Regis Ludouici XIII. adepto fauore, nec non & Aermandi Cardinalis à Richelieù, tunc Regni clauum tenentis; ipſi vnanimes Te in partem conſiliorum, & curarum vocauerint, ac Te magno animi ardore ad Cardinalatus gradum nominauerint, poſteaque iiſdem in ſummum Cælum ſublatis; non minus à Chriſtianiſsima Regina, quam à Dynaſtis omnibus promotus fueris, hoc maximum eſt, & alteri forſan recenti memoria non conceſſum.

Memini ego, Eminentiſsime Princeps, quod cum anno Milleſimo ſexcenteſimo trigeſimo eſſem Gratianopoli, quæ eſt prouinciæ Delphinatus caput apud fel. mem. Io: Franciſcum Cardinalem à Balneo, tunc Nuncium Apoſtolicum ad Ludouicum XIII. ibi cum tota aula reſidentem; & cum interim omnem Sabaudiam, & Pedemontij partem à Ducis Caroli Emanuelis Imperio arma prædicti Regis occupaſſent: Tu vero à Sanctiſsimo Pontifice Vrbano ad illa componenda miſſus fueris;

tunc

tunc Cardinalis à Balneo Te ad primum colloquium cum ipſo Rege duxit: Ac vidi ego iam præſens, quanta animi alacritate Rex ille Te ob inſignes mores, & præclarum animum tuum, vt Pacis præcurſorem, exceperit: Memoriæ habeo etiam omnes illos Populos audito aduentu tuo, quamuis aliàs conſternatis animis propter infauſtos bellorum illorum euentus, mentes primum reuocaſſe, metu diſiectas; ac etiam demum lætitia exultaſſe ob pacem, quam à Te firmari reuera ſibi perſuaſerant; vt plurimi ex his gentibus propterea à me tunc requiſierint, an eſſes Tu ſanguinis affinitate Summo Pontifici coniunctus? ac ſacra purpura inſignitus? vel alicuius ex primarijs Eccleſiæ Antiſtes? ſed hæc parum à prudentibus pendenda ſunt; quoniam Populi amores, & plauſus breues, & aliquando etiam infauſti eſſe ſolent. Hoc vero ſatis admirari potius poſſum, quod Tu ipſemet præſagiſti felices euentus tuos, vt ex familiari ſermone, quem mecum habere voluiſti, conijcere mi-

bi poſtea

hi postea non fuit difficile.

Istud vnum minimè prætermittendum est; quod in procinctu cum essent acies aduersæ, vt inter se acriter in Insubria dimicarent, Tu Pacis nuncius hilari vultu statim equo insiliens apparuisti, vnde prospectu Tuo sedatis animi motibus exercitus illi ob reuerentiam filialem erga Sanctissimum Vrbanum, tuorum officiorum interuentu deposito furore, ac armis conquieuerunt, nec multo postea se se pace reconciliarunt.

Hoc vero insigne factum sanctissimus Vrbanus sic magni fecit, vt cum depingi curauisset apud Vaticanum in suo intimo ambulacro illos exercitus hinc inde dispositos, Te eorum in medio repræsentarit iras, & dissidia frænantem, & componentem; illamque picturam scio ego Sanctissimum Pontificem pluribus Principibus tanquam singulare apud posteros gloriæ Tuæ monumentum exibuisse.

Sed hæc vlterius addam, quod in Regno Galliæ, in quo sub alijs Regentibus Fœmi-

¶ *nis*

nis ortas vidimus seditiones, ac Ciuilia bella, & simul hæresim omnia profana; & sacra penitus deuastantem: Tu contra ope, consilio, & prudentia tua fecisti, vt quietum, & tranquillum istud Regnum permaneat, quod à Rege ætate prouectiore magna tranquillitate regatur; vt summo iure prudentissimus ille Cardinalis à Richeliù sæpius retulerit: Non alium vnquam genij sibi similis præter te bonum comperijsse.

Sed hoc nostrum, & totius Italiæ negocium recens est, quod hisce præteritis mensibus, cum penes nos Italos omnia in armis essent, quorum malorum adhuc remanent reliquiæ; (vtinam ne diu supersint). Tu in animum Christianissimæ Reginæ induxisti; vt illius opera, exemplo Christianissimorum Regum, dissidia componerentur, eiusque auspicio, & imperio subsequuta est per vniuerrsam Italiam Pax summoperè omnium votis exoptata.

Magna certè hæc sunt inter alia egregia facinora, quæ Tu patrasti, vt in eorum

quolibet

quolibet potuisses assequi gloriam alterius cuiusque Hærois; sed hæc simul omnia nihil sunt in comparatione eorum, quæ tibi remanent exequenda; scilicet vt dum Christianissimus Ludouicus XIIII. in impuberi est adhuc ætate; Tu solita prudentia animum Christianissimæ Reginæ disponas, ac in eumdem Regem instilles opportuna consilia ad Pacem cum Christianis Principibus maximè in proprio Galliæ Regno conciliandam; quoniam pomerium, & confinia illius ita in præsens sunt dilatata, vt vberius ampliari non possint; & vt ille omnia arma, ac totius Italiæ vires, imitando Regem sanctum Ludouicum Nonum, ac alios progenitores suos contra communem inimicum Ottomanum conuertat, ac illo euerso Imperio valeat ipse Rex sanctissimum Redemptoris nostri sepulchrum sibi vendicare, simulque terram illam aliàs promissionis, mox sanctam, nunc à Barbaris occupatam; vt inde Rex ipse in Cœlum, sicuti oracula præseferunt, spolijs, & gloria onustus attollatur.

At mihi si daretur super hoc alloqui Reginam Christianissimam, non alijs certè verbis uterer, quam quibus sanctus Leo in epist. ad Imperatorem Theodosium, quæ est in Concilio Calcedonensi. Defendite contra Hæreticos inconcussum Ecclesiæ statum, vt & vestrum Christi dextra defendat Imperium.

Ego vero, Eminentissime Princeps, vt hoc vltimum senectutis meæ tempus non inane penitus consumerem; De Veteribus quibusdam Ritibus Collectanea scripsi; hæc Tibi lubens dico, & sacro; vt sic obsequium Tibi præstitisse credam. Restat, vt Tu sicut magna, & heroica disponis, & geris, mea non despicias, sed oculo ita benigno minimum hoc opus respicias; vt per manus virorum tuo feliciter auspicio transire mereatur. Vale.

Ad

Ad Lectorem.

OPus, quod assumpsi in cadente mea ætate, quo minuerem sollicitudines, quæ accidunt ex Chyragra,& Podagra, ac potissimum ad subleuandum aliquantisper animum ex assiduis calamitatibus, quas patitur sancta Mater Ecclesia, cum in præsentia tota ferè Europa bello ardeat.

Hoc opus inquam, non alium habet scopum, quam vt ex multis congestis à sanctis Patribus, & aliis viris piis in augumentum Catholicæ Religionis; ego quoque aliqua vtilia delibarem, quæ maximè respiciunt Ritus nascentis Ecclesiæ, eaque minus eruditis forsan non benè nota, nec minus iniucunda: ac etiam fortasse ex istis nonnulla, quasi racemos post vindemiam,& spicam post messem præ nimia copia neglectam, & reliquos fructus post illos perceptos, obliuioni traditos; coaceruantes excipiemus.

At quamuis multa in epitomen redacta sint ex Aegyptiorum,& Romanorum superstitione (quorum mentes succum nequitiæ perbiberunt) non erit ab hoc, inquam, proposito abhorrens; nam ex horum detestatione magis veritas Catholicæ Religionis roborabitur.

Præterea homines ex prædictarum vanitarum delectatione allicientur forsan facilius ad proficua veræ Religionis; vt ex Lactantio lib.5.de Iustitia cap.6. *Circumliniatur modo poculum cœlestis sapientiæ melle, vt possint ab imprudentibus amara remedia sine offensione potari; dum illiciens prima dulcedo, acerbitatem saporis asperi sub prætextu suauitatis occultet.*

His ego ductus, ac etiam amicorum suasu, vt opus prosequerer; illud qualecumque sit, in tres partes diuisi, occasione fragmentorum antiquitatis, non solum rerum materialium, quarum ego multa, & alii

Antiquarii plurima apud ſe in propriis retinent Muſeis, verum & de aliis fragmentis antiquis multa aſſero, de quibus ſcripſere ſacrarum ſcripturarum Interpretes.

In prima igitur parte de Ritibus Aegyptiorum, & de variis eorumdem Idolis agemus: In ſecunda pariter de Romanorum Religione; eorumdemque nefandis ſuperſtitionibus tractabimus: Tertia autem pars, Deo dante, aliqua forſan iucunda, & proficua Chriſtianæ Religionis continebit.

Optimè calleo, nonnullos contra me genii, & zeli ſimilitudine inſurrecturos, multoſque errores linceis oculis contra meum opus comprehenſuros; ita vt ignorantiæ notam mihi incutere non formidauerint: ſed cum ego pro mea ingenii tenuitate ſolum ad maiorem Dei gloriam illud protulerim; eos precor, in quorum manus hoc veniet, vt quæ minus recta cenſuerint, mihi oſtendant; nam libenter corrigam: quod ſi ſpes laboris me fefellerit; illud certè me conſolabitur.

In magnis voluiſſe ſat eſt. Hæc òmnia S. R. E. iudicio ſubiecta ſunto. Vale.

Eruditissimo Viro

D. IO: BAPTISTAE CASALIO

SALLVSTIVS PECVLVS
Episcopus Venusinus. S.

QVod tuas ad me, de Veteribus Ritibus lucubrationes, tamquam ad Lydium, vt tibi quidem videbatur, lapidem mittere properaueris, eruditissime Io: Baptista; non meæ virtutis, aut meriti, sed tuæ modestiæ fuit; aut certè quoddam communis amicitiæ pignus. Quod vero legenti mihi, tametsi studiorum, laborumque tuorum non ignaro, tam varia, tamque abundans sese obtulerit discendi, atque obstupescendi materies; eius fuit sapientiæ, atque solertiæ, quæ non modo tenuissimi ingenij mei captum, verùm ipsam quoque versatissimorum in omni litteratura virorum de te conceptā opinionem, amplissimique nominis famam, longè superaret. Quare si quid tibi, quod ante non debuerim, debere possum, nouo hoc amicitiæ strictioris indicio, iam facis vt debeam.

Num vero (quod petis) decentius, aut elegantius in publicam possint prodire lucem istæ tuæ tam latè radiantes elucubrationes, quam sub duobus Italiæ, Galliæque luminibus, hoc est sub felicissimis auspicijs purpuratorum Patrum Bichij, ac Mazzarini, vt liberè dicam, nec dubitandum quidem, nedum trahendum in consultationem fuit. Quandoquidem, vt silentio, vel inopportuno, pertranseam spectatam, celebratamque toto Orbe virtutem gloriosissimorum Heroum; Romanæ nuper Ecclesiæ, fœderatisque Principibus ob refractos, sedatosque terribilium bellorum tumultus supra modum proficuam; Quas alias par erat, vt peterent Columnas, quam duplex illud Francorum, Italorumque fulcimen robustissimum scripta

tua,

tua, Io: Baptiſta, qui & Romæ natus es, & Eminentiſſimi Bagnes quondam ſodalis, aut verius commilito non tam itineribus Gallias, ac varijs temporibus Europam ferè vniuerſam luſtrauiſti, quam inquiſitione lectiſſimorum voluminum, aut potius lectione, ac ſubinde vberrimæ ſapientiæ communicatione magno illi Platoni non impar, quin etiam Romana nobilitate maior iucundus Principibus, ſapientibus charus, cunctis venerabilis Chriſtianitatem omnem illuſtrauiſti? Quid itaque? Opus ſuſpicio, conſilium laudo, vitam tibi mortalem ad ocium immortale cœlitus tributam, non vt gloriam, quam fore præſagio ſempiternam, ſed quam diu Chriſtianæ Reipublicæ expedire prouidentiæ diuinæ decreto ſancitum eſt, diuturnam depoſco. Vale.

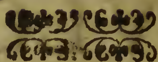
INDEX CAPITVLORVM DE PROFANIS AEGYPTIORVM RITIB.

Liber Primus.

QVæ causa suscepti operis. cap.1.
De Aegyptioru Monarchia, et potentia. cap.2.
De Obliscis. cap.3.
De Origine Idololatriæ Aegyptiacæ. cap.4.
De Aegyptiorum superstitione. cap.5.
De Propogatione Idololatriæ Aegyptiorum. cap.6.
De Aegyptiorum funeribus. cap.7.
Quod lingua Aegyptiaca antiqua, simillima esset Coptæ linguę, cap 8
De Affinitate linguę Coptæ, siue Aegyptiacæ cum nonnullis aliarum Nationum. cap.9
De Varietate Characterum apud Aegyptios. cap.10.
De scientijs, quas Aegyptij inuenerunt, & propagauerunt. cap.11.
De symbolis, & Hieroglyphicis Aegyptiorum cap.12
De Iside, & Osiride, seu Serapide cap.13.
De Canopo cap.14.
De Arpocrate cap.15.
De Sphinge cap.16.
De Bouis Capite cap.17
De Scarabeo cap.18
De Gracilitate in effigie Isidis, & statu Pedum cap.19
De Plantis Pedum cap.20
De Triplici Isidis figura cap.21
De Fasciolis, seu velis circa Isidis Caput cap.22
De Mysticæ Isiacæ imaginis interpretatione cap.23
De Sistro cap 24
De Lucernis apud Aegyptios cap 25
De Circulo, Corona, seu Diademate cap.26

FINIS.

APPROBATIONES.

Imprimatur, si Reuerendiss. P. M. Sac. Pal. Apost. videbitur.

A. Sacratus Episcopus Comaclen. Vicesgerens.

EGO Paulus Iosephus Meronus iussu Reuerendiss. P. Michaelis Mazarini Sac. Apostol. Pal. Mag. legi Librum hunc De Profanis & Sacris veterum Ritibus Collectanea, Auctore Ioanne Baptista Casalio Romano, nihilq. in eo deprehendi, quod à Catholica Fide, bonisque moribus abhorreat, immo multa vidi, quæ voluptatem, & vtilitatem Lectori allatura sint. Die 12. Iulij 1644.

Ita iudico Ego Paulus Iosephus Meronus.

REuerendissimus P. Mazarinus Sac. Apost. Pal. Mag. mihi mandauit, vt de Collectaneis profanorum, sacrorumque veterum Rituum Auctore Ioanne Baptista Casalio Romano iudicium proferrem, Opus ab omni culpa liberum arbitror, imò omni dignum laude censeo; vt de eo dici posset, Romanè factum.

Octauij Tronsarelli manus, & nota.

Imprimatur,

Fr. Hyacintus Serronius Mag. & Soc. Reuerendiss. P. Fr. Michaelis Mazarini Sac. Pal. Apost. Mag. Ord. Prædicatorum.

Isaias Cap. 19. in princ.

ECce Dominus ascendet super nubem leuem (*scilicet in vterum Virginis*) & ingredietur Aegyptum, & commouebuntur simulacra Aegypti, & cor Aegypti tabescet in medio eius.

Quæ cauſa ſuſcepti operis? Cap. I.

NNO præterito, cum Dominus Paulus Ioſephus Meronius eruditiſsimus in litteris ſacris, & prophanis; tum Latinis, Græcis, & Hebraicis, in meo Muſęo ad radices Auentini montis, oculos cõiecisſet in multitudinem Cimeliorum artis, & naturæ, præſertim
B antiquorum, vt eſt ingenuè ille curioſus, & aliquibus non ſine voluptate conſideratis; Quid tu, inquit, Ioannes Baptiſta hæc tua Cimelia venire in conſpectum hominum non permittis? Ego tenuitatem mei ſtyli excuſare, ſiue potius accuſare, & materiam non omninò conuenientem reſpondi: etenim Seneca illum otioſum vocat, qui maiorem dierum partem in æruginoſis Lamellis conſumit; & Hor. ait lib. 2 ſer. Sat. 3. *Inſanit, veteres ſtatuas Damaſippus emendo.*

At Meronius contrà iubere, de ſtylo ſollicitum me eſſe non debere: amaſſe etenim magnos viros loquutionem ſolutam, & familiarem, neque aliud requiri, quã
C vt ſit imago quædam ſermonis domeſtici, & quotidiani; fideiubere ſe præterea ſegetem rerum haud diſplicituram exemplo eorum, qui hæc ſimilia inſeruerint; inſpecta eruditione, ac etiam delectatione: Nec intellexiſſe Senecam de ijs Cimelijs, quæ eruditionem pariunt, ſed de ijs, quæ delectationem, & ornamentum in ſe tantummodo habent.

At ego cognito tanti viri iudicio dixi: Tui arbitrij facio, Meroni, An hæc, quæ ſubnotabo, redigenda ſint in libri cenſum? & ſtatim dedi manus, coaceruando hæc mea Cimelia, ac ſimul aliqua eruditione illa adnotare: Propalando primum Aegyptiaca; Deinde alia profana,

præſertim Gentilitatis Romanorum: Demum ad noſtra ſacra Chriſtianorum tranſiturus; Ità tamen, vt meum conſilium ſit, non explanare ſolum fragmenta, & rudera, verum & alios reconditos ritus antiquitatis explicare, prout ſe offeret occaſio. A

De Veteribus Aegyptiorum Ritibus.

DE Aegyptiorum Ritibus ſcripturus. Videamus de illorum Potentia, De Idololatria, & ſuperſtitione eorundem. De Lingua, Caracteribus, Hieroglyphicis, & ſcientijs. Deinde de pluribus eorundem Dijs, Ac etiam de aliquibus particularibus hieroglyphicis. B

De Aegyptiorum Monarchia, & Potentia. Cap. II.

DICTVRVS de Aegyptiorum Monarchia, quæ ante Perſas extitit: præfandum, quod Aegypti Regio habitata primum fuit poſt Diluuium, vt ex nomine *Meſrain* illi appoſito ab vno ex Nepotibus Noë, vt in cap. 10. Geneſ. Filio Cham, vnde in pſalm. 104. & 105. nominatur Aegyptus terra Chanam, quæ poſtea tempore Abraham redacta ſub dominio politico fuit; C
& tunc Rex Aegypti nominabatur Pharao, ex Geneſ. cap. 12. quod nomen dignitatis attributum deinde fuit quibuſcunque Regibus Aegypti ſucceſſoribus, vt quoque Ceſares, & Auguſti nominantur Imperatores Romani.

Aucta fuit ingenti Populo terra Aegypti propter illius fertilitatem, & foecunditatem ad prolem procreandam; vt refert Plinius lib. 7. cap. 3. Incrementum quoque maximè fecit ex concurſu exterorum à prædicta fertilitate allecti, qui ſingulis quoque menſibus fruges ſerebant, & magno prouentu fructus colligebant, vt ex Plinio

A Plinio lib. 18.cap.10. Ac tanta erat in ea Regione fertilitas, vt priſcis temporibus cum fames per tres vices vniuerſum orbem coarctaret, ſola Aegyptus vicinis Populis fruges ſubminiſtrarit: prima, de qua in Geneſ.cap. 12. anno ætatis Abraham ſeptuageſimo ſexto: Altera vero fames facta eſt temporibus Iſaac, vt in Geneſ. cap. 26. Tertia, quæ maxima fuit gubernante Ioſeph Aegyptum, qui cum horrea frumento antea repleuiſſet, refertur in Gen.cap.41. *Omnes Prouinciæ veniebant in Aegyptum, vt emerent eſcas, & malum inopiæ temperarent.* Hinc factum, vt Regnum Aegypti ex tunc extolleretur, inquit Diod. lib 1. Hominum colonias ex vniuerſo orbe illuc aduenisse: etenim ex Pomp. Mela de Situ Orbis habemus, extitiſſe antiquitus in Aegypto Amaſi re-
B gnãte viginti millia Vrbium, ex quibus aliquæ tam grandes, vt non aliæ ſimiles, nempe Heliopolis, Memphis, Saijs, Thebæ, & aliæ.

Fuerunt in Aegypto Aurifodinæ, ex quibus circa Aethyopiæ confines tanta auri copia extraheretur, vt vix concipi valeat, refert Diodorus vbi ſupra.

Præterea ex ingenti pretio frumenti venditi à Ioſepho nomine Pharaonis, empta deinde fuere omnia Aegypti prædia, quæ poſtea prioribus Dominis reſtituta fuere cum reſponſione quintæ partis dicto Pharaoni.

Cœpit deinde Dominium Aegyptiorum in vicinos Populos, ex quibus plurimos ad arma colligebat, vt ex
C Hieremia recenſente exercitum Pharaonis habetur. *Aſcendite equos, & exultate in curribus, & procedant fortes Aethiopia, & Lybies, tenentes ſcutum, & Lydij arripientes, & iacientes ſagittas.* qui numerus, vt refert Strabo lib.17. erat vnius millionis diuerſarum Gentiũ: vnde inquit Deus per Ezechielem cap. 31. *Fili hominis, dic Pharaoni Regi Aegypti, & Populo eius, cui ſimilis factus es in magnitudine?* & cap. 32. *Leoni gentiũ aſſimilatus es, & Draconi, qui eſt in mari.*

Fuit igitur Oſiris Rex, qui prius contra exteros dimi-

caret; & creditur hunc eundem fuisse, ac ille Pharao, A qui Ioseph gubernante tempore famis, imperauit in Aegypto; propter quod attribuitur illi inuentio Agriculturæ à Diodoro in lib. 1. eo quod ministrauerit frumentum esurientibus Populis.

Rhamses deinde regnauit in Aegypto, qui inuasit, & superauit Phœnices, occupauit Insulam Cypri, & sub Imperio redegit Mœdos, Assyrios, & alios Orientis populos; vnde in Obelisco, quem in honorem illius construxit Rex Sermneserteus, leguntur hæc verba apud App. Marcellinum lib. 17. *Dominus orbis terrarum Rhamesthes longæuus*; & Germanicus Cæsar, cum aduenisset in Vrbem Thebas, iussit explanari quasdam B eorũ notas, refert Tacitus lib. 2. his verbis: *Iussusque è senioribus Sacerdotum patrium sermonem interpretari, referebat, habitasse quondam septingenta millia ætate militari: atque eo cum exercitu Regem Rhamsen, Lybia, Aethiopia, Mœdisque, & Persis, & Bactriano, ac Scythia potitum, quasque terras Suri, Armeniique, & contigui Cappadoces colunt, inde Bithynum, hinc Lycium ad mare Imperio tenuisse. Legebantur & indicta gentibus tributa, pondus argenti, & auri, numerus armorum, equorumque, & dona templis ebur, atque odores, quasque copias frumenti, & omnium vtensilium, quæq. natio penderet, haut minus magnifica, quam nunc vi Parthorũ,* C *aut potentia Romana iubentur.*

Vesores obtinuit postea Aegypti monarchiam, de quo Orosius lib 1. cap. 14. inquit, *Vesores Rex Aegypti Meridiem, ac Septentrionem, aut miscere bello, aut Regno iungere studens, Scythis bellum indixit.*

Cui Rhamses successit, quem inquit Orosius vixisse ante Romæ ædificationem quadringentis annis.

Refert Suidas in verbo Thule de alio Aegypti Rege Thulis nominato, eo quod extenderit Imperium vsque ad extremam Oceani Insulam nomine Thulis, in præsenti Islandia.

Smen-

A Smendius, siue Simandius inde fuit, qui vsque ad mare Caspium, seu Baruch redegit ditionem suam, proximus Sesostris antecessor, ex Eusebio in Chronic.

Sesostris in sacro textu Sesac appellatus, omnium aliorum Aegypti Regum potentissimus, duxit exercitũ in Soriam, de quo lib. 2. Paralipom. cap. 12. dictum. *Anno quinto Regni Roboam ascendit Sesac Rex Aegypti in Hierusalem (quia peccauerunt Domino) cum mille ducentis curribus, & sexaginta millibus equitum: nec erat numerus vulgi, quod venerat cum eo ex Aegypto Lybices scilicet, & Troglodytę, & Aethiopes.* & idem habetur 3. Regum cap. 14. Hic conquisiuit Soriam, oc-
B cupauit Hierusalem, & templum Salomonis deprædauit, debellans totum Orientem, & Scythiam; transiens in Græciam, vt reuerteretur in Aegyptum, ex Herodot. lib. 1. & Clement. Alexandr. in Protreptico, reliquit in qualibet Regione Trophea incisa his verbis, vt inquit Diodorus lib. 1. *Hanc prouinciam armis subegit Rex Regum, & Dominus Dominantium Sesooris.* Demum spolijs, & thesauris onustus triumphauit in Aegypto, de quo Lucanus ait:

Venit ad occasum, mundiq. extrema Sesostris,
Et Pharios currus Regum ceruicibus egit.

Verum, quia omnia orta occidunt; & Aegyptiorum
C iniquitas iam completa erat; corruit demum Aegypti Imperium à Cambise filio Cyri occupatum, & dirutum, annis 521. ante Redemptoris nostri ortum, cuius destructionem prophetans Ieremias cap. 43. & 44. inquit, *Veniensque percutiet terram Aegypti: quos in mortem, in mortem: & quos in gladium, in gladium, & succendet ignem in delubris Deorum Aegypti, & comburet ea, & captiuos ducet illos: & conteret statuas domus Solis, quæ sunt in terra Aegypti, & delubra Deorum Aegypti comburet igni.* & Ezechiel c. 29. *Inter cætera Regna erit humillima, & non eleuabitur vltra super nationes, & imminuã eos, ne imperent gentibus.* Et hæc de Aegyptiorum

rum

rũ potentia, quæ quoniã nulla alia in re hodiè apud nos A
reſplendet, quam in Obeliſcis; ideo de ijs videamus.

De Obeliſcis. Cap III.

De Nomine. OBELISCI ſunt lapides aſperrimi, in figuram metæ cuiuſdam ſenſim ad proceritatem conſurgentes excelſam: vtque radium imitentur, gracileſcentes pauliſper, ſpecie quadrata, in verticem producti anguſtum, innumeras notas hierogliphicas habent; atque ad iam tum exorientis ſapientiæ initia commonſtranda ex veterum auctoritate adinuentas, vt refert Ammianus Marcellinus. Imitabantur in ijs Aegyptij radios Solis, B quem ipſi adorabant, eidemque etiam illos dicauere: nec non ab ijſdem Solis radijs ſumptum eſt nomen Obeliſcus, diminutiuũ verbi Obeli, quod Veru, ſeu Acum ſignificat, quamuis ſint lapides excelſi, ex Herodot. in Euterp. & Bargæo de Obeliſco. Nec forſan in hoc ſatis diſſimile eſt nomen Guglie ſermone Italico, cum illud ſit forſan deſumptum à verbo Gallici idiomatis Aguglie, quod Acum denotat, quamuis alij credant hoc verbum Guglia proceſſiſſe, quia in Baſi Vaticani Obeliſci aliàs legebatur à rudioribus IVLIVS; at illi corrupto verbo nominauere Guglia, vt refert Mercatus de Obeliſcis cap. 1. C

Materia Præfatorum Lapidum materia nominatur Granitum rubeum, nempe ex mixtione verſicolori, tendente potiſſimum in rubeum colorem, necnon tenaciſſimæ firmitatis: ita vt, niſi difficile, frangi poſsit: nominatur hic lapis communiter à Græcis *Pyropœcilos*, ex Plinio lib. 36. cap. 8. quod idem ſentit, ac verſicolor in rubeum, quamuis ab alijs *Pſaronium*, cum ſit ille ſimilis maculis ſturni, ex Plinio lib. 36. cap. 22. Thebaicus quoque lapis ſic dictus à Thebaide Aegypti prouincia, ſicuti etiam *Syenites* à Siene Ciuitate eiuſdem Thebaidis, apud quam extant adhuc voragines, ex quibus hic lapis exca-

A excauabatur ad Obeliſcos extruendos, ſeu ingẽtes Columnas elaborandas: & ex hinc per magnam foſſam ducebãtur ad Nilum verſus Elephantinam Ciuitatem, vt refert Herodot. in Euterp. & ex prædicto lapide ſolummodo elaboratos fuiſſe Obeliſcos, patet ex omnibus, quos adhuc videmus diuerſæ etiam magnitudinis ab Aegypto Romam aduectos circiter quinquaginta, vt refert dictus Mercatus cap. 3. Quare autem ex prædicto lapide ſolummodo extructi fuerint Obeliſci? præter illius tenacitatem; videtur illius materia ſatis conueniens ad exprimendam quoque Generationis materiam, in qua exercet Sol propriam virtutem, ſiquidem B cum ſit ille lapis compactus ex varijs partibus verſicoloribus, quarum plurimæ in colorem rubeum ad ſimilitudinem elementi ignis; aliæ partes chriſtallini coloris ſicuti aer, & aqua; ceteræ vero aſsimilantur colori terræ: quæ omnia ſimul denotant mixtionem, quæ præcedit generationi; ſicuti quoque ſignificant multas, & varias res, quæ generantur, vt voluit Mercatus cap. 8.

Vnde autem Obeliſcorum forma aſsimiletur radijs ſolaribus? Dicimus prædictos radios, quo magis erga nos extenduntur, eo amplius reſtringantur quaſi Coni figura, ſicuti etiam Obeliſci; ſed quãuis differant, quod Obeliſcus terminet in acumen quadrum, conus autem C in formam circularem, ſicuti alterum veru: Dicimus hoc expreſsiſſe Aegyptios, vt Quadra Obeliſcorum forma ſolummodo reſponderet radijs Solis, non autem radijs cæterorum aſtrorum; quoniam Solis curſus continuo per quatuor anni tempora vertitur, nempe in Ver, Aeſtatẽ, Autumnum, & Hyemem, quod non eſt in cæteris aſtris. Secundo ea ſit ratio, quoniam terrarum orbis illuminatur à Sole in quatuor partes, nempe in Orientem, Occidentem, Septentrionem, & Meridiem; ex ijs expreſsere Aegyptij radios Solis in Obeliſcis forma quadra, vt differrent à radijs cæterorum aſtrorum circularibus: vnde ex Horoapolline lib. 1. Hieroglyphic. 5. *Forma.*

volen-

volentes Aegyptij annum exprimere, Quartum numerum exprimebant. A

Causa extructionis. Quare autem Obelisci ab Aegyptijs fuerint fabrefacti? Dico, cum potissimum Aegyptij intenderent futura per iudiciariam astrologiam præcognoscere; vnde & Prophetæ nominabantur ipsorum sacerdotes, ex Clemen. Alexan. lib. 1. propterea scalpendo ipsi prognostica in lapidibus magnificentissimis, ea mysteriosis figuris distinguendo, iuxta materiam, de qua tractabant, nempe ad Imperium spectantem, scalpebant ea in Obeliscis Soli dicatis, tanquam Gubernatori, & dispensatori omnium viuentium, ijdemque hoc efficiebant, cum præuiderent qualitatem futurorum temporum circa B corporum dispositionem, circa pestiferam contagionẽ, vt legitur apud Suidam in verbo Ioches, ac etiam confirmatur à Galeno lib. 5. de corpor. medic. & lib. 6. epidem. sic etiam Hieroglyphicæ notæ in basibus sphyngium admonebant futura de Nili inundatione, sicuti de fertilitate, &c. & hæc sunt, quæ intellexit Plinius lib. 36 cap. 9. continere Obeliscos inscriptos rerum naturæ interpretationem. Erigebantur etiam Obelisci in consecrationem alicuius viri Illustris, seu proprij Regis affinis, vt in Obelisco Semnisertei; sicut etiam colore Religionis in honorem Solis exprimebant Potestatem Imperij, Victorias consequutas, Magnitudinem tribu- C torum, & cætera, vnde gloriam reportarent: Non defuere tamen, qui fastum respuentes, & vanam gloriã, dicarunt etiam illos Soli, absque vllis Hieroglyphicis caracteribus.

Differebant inter se Obelisci Magnitudine, quod proueniebat ex facultatibus eorundem auctoris Principis, aut Priuati, quod ille esset; seu ex temporum varietate, quod sic seruaretur.

Mitres. De eorundem Obeliscorum Inuentoribus; refert Plinius lib. 36. cap. 8. *Primus omnium id instituit Mitres, qui in Solis vrbe*, nempe Heliopoli, *regnabat*

somnio

A *somnio iussus, & hoc ipsum inscriptum est in eo*, quamuis ab Eusebio in Chronico nõ appelletur Mitres, sed Mephres, seu Mesphres, cũ constet de corruptione diuersorũ exẽplarium ex Iosepho lib. 1. contra Appion. Euseb. in Chronic. & alijs. Quod autem scribit Plinius de prædicto somnio, fuit hoc figmentum, vt Obeliscorum inuentio, tanquam quid Diuinum esset auctoritatis apud posteros, sicuti plurimis dein Regibus vsque ad exterminium Cambysis id fuit exemplar in aliorum similium extructionem. Ab inuentione autem prædictorum Obeliscorum vsque in præsens tempus transierunt circiter 3200. anni ex Mercato cap. 12.

B Post Mitrem, qui Obeliscos inuenit, vt inquit Plinius lib. 36. cap. 8. *Sochis quatuor numero quadragenum octonum cubitorum longitudine. Ramises autem is, quo regnante Ilium captum est, quadraginta cubitorum*. & hunc Ramisem fuisse filium, & successorem potentiæ Sochis indubitatum apud Iosephum, & alios: Et extruxit hic Ramises alios quinque Obeliscos, ex Plinio dicto cap. 8. & 9. lib. 36. quorum quatuor non amplius quadraginta cubitorum, quintum verò tantæ altitudinis, vt nec à præcedentibus, nec à subsequentibus Regibus similis fuerit vnquam erectus: *In hoc opere*, inquit idem Plinius c. 9. *elaborasse xx. hominum milia*; (*Sochis, & Ramises.*)

C *& ipse Rex cum esset illum subrecturus in Thebis Ciuitate prope Nilum, verereturque, ne machinæ ponderi non sufficerent, quo maius periculum curæ artificum denunciaret, filium suum adalligauit cacumini, vt salus eius apud molientes prodesset lapidi*: Hunc eundem Obeliscum, refert Diodorus lib. 3. fuisse adnumeratum inter septem mundi mirabilia; ac vt refert Constantius Magni Constãtini filius in inscriptione, quam posuit, & adhuc visitur in basi prædicti Obelisci, his verbis: *Et quod nulla tulit tellus, nec viderat ætas* Hic Obeliscus ille est, quem fel. record. Sixtus Quintus Pont. Max. erutum ex ruderibus Circi Maximi erexit ante Lateranensem

Basilicam, vt supra illum extolleret salutiferum Crucis A signum, & nostræ Religionis tropheum.

Sesostris Sesostris Aegypti Rex, qui extitit Regnante Salomone, vt habetur 3. Regum cap. 11. his verbis: *Voluit autem Salomon interficere Ieroboam, qui surrexit, & aufugit in Aegyptum ad Sesac Regem Aegypti, & fuit in Aegypto vsque ad mortem Salomonis*. Fuit siquidem Sesac idem, qui Sesostris, vt ex præcipuis litteris, quæ reperiuntur in vtrisque verbis, vt etiã à Diodoro Seoosis, & à Plinio Sesosis, & Sesochis nominatur: Hic Rex Sesostris post ingentes victorias, vt diximus in præcedẽti Capitulo De Monarchia Aegyptiorũ, reuersus in Aegyptum inter illustria, & mirabilia destinauit, & cœpit B simul iungere mare Rubeum, & Mediterraneum, vt ex Arist. Meteororum lib. 1. Præterea scribit Diodorus lib. 1. Ab hoc eodem Sesostre duos fuisse extructos Obeliscos, vtrũque altitudinis centum viginti cubitorum, de quibus alterum refert Plinius lib. 36. cap. 9. in fine, fuisse Romam aduectum ab Augusto, & in Cãpo Martio erectum: & ab Vrbe Heliopoli ante exportatum voluit Diodorus; nec non idem scribit, fecisse Sesostrem in prædictis inscribi ipsius potentiam, cum tot consequutis victorijs superbus deuenisset, quamuis velit Plinius fuisse in illis scriptam Aegyptiorum philosophiam. C

Nuncoreus filius Sesostris, postquam à libidinibus sobrius deuenit, & continens; obtulit plurima dona tẽplis diuersis, & præsertim Heliopoli obtulit Soli duos Obeliscos excelsæ magnitudinis, quos extrui fecit absque vlla Hieroglyphicorum characterum sculptura, vt hic Romæ ex ijs duobus alterum in Vaticano videmus à Caio Imperatore Romam aduectum: Quare autem fuerit absque notis hieroglyphicis extructum? Credimus, quoniam scientiæ, ad quæ Hieroglyphica inseruiebant, iam fuerant diminutæ. Altitudo prædictorum Obeliscorum Nũcorei, vt refertur ab Herodoto, Diodoro, & Plinio erat centum cubitorum, quamuis hodie constet

non

A non eiusdem esse magnitudinis, quem habemus in Vaticano, sed hunc fuisse diminutum sexdecim cubitis: vnde Plinius de hoc ipso inquit, *Ex omnibus vnus fractus est in molitione*. & hunc forsan tempore Nuncorei, quando ipse fortè illum erigere fecit, non autem tempore Caij, vt ex verbis, quæ subsequitur Plinius. *quem fecerat Sesostridis filius Nuncoreus.*

Annis ducentum post Nuncoreum elapsis, regnauit in Aegypto Smarres, qui ab Euseb. in Chronic. Merres Aethiops nominatur, vixit tempore Manassis annis 690. ante Christi Natiuitatem, scribit de prædicto Plinius dicto cap. 9. his verbis: *Sunt & alij duo Obelisci, vnus à Smarre positus, alter ab Eraphio sine notis quadragenum octonum cubitorum:* non legitur apud auctores, vbi illum erexerit Smarres, Romam autem ambos aduectos, & in Mausoleo Augusti collocatos, quorum vnus dicti Smarris ille est, qui modo ante Ecclesiã Sanctæ Mariæ Maioris visitur, cum sit absque notis, nec non eiusdem mensuræ cubitorum quadraginta octo. *Smarres.*

B

Regnauit deinde Nectabis, seu Nechao in Aegypto ante Christi aduentum annis sexcentum & duodecim: Hic circa confinia Babyloniæ vicit, & occidit Iosiam Regem Iudæ, reduxitque totam Iudæam tribus mensibus sub ditione sua, & cum peruenisset Hierusalem, priuauit Imperio Ioacham, in quod successerat post mortẽ Iosiæ patris, refert Herodot. in Euterp. & pluries in sacro textu, Regum lib. 4. cap. 23. Paralipom. lib. 2. cap. 35. Esdr. lib. 3. cap. 1. Ierem. cap. 46. Reuersus post victoriam Nectabis in Aegyptum iuxta morem Sesostris, & & aliorum extruxit Obeliscos in memoriam Victoriæ. Plinius dicto lib. 36. cap. 9. inquit [illegible]exandriæ statuit vnum octoginta cubitoru[illegible]olemeus Philadelphus, quem exciderat Nectabi[illegible]ex, purum, maiusque opus fuit in deuehendo, [illegible]ndoque, quam in excidendo: erexit dictum O[illegible] cum Ptolemæus Alexandriæ trecentum vigin[illegible]nque annis post mortem Nectabis, vt *Nectabis*

C

voluit Mercatus cap. 17. A

Aphries. Aphries, seu Ephrees nepos dicti Nectabis regnauit in Aegypto ante Christum natum annis quingentis nonagintaquinque, & septimo Regni suo anno capta est Hierusalem à Nabucdonosor, qui captiuos in Babyloniam duxit Iudæos; ex ijs tamen plurimi in Aegyptum fugerunt, protegente illos Ephree contra Dei præceptum, & propterea minatus est Deus flagella non solum fugitiuis, verum & ipsi Regi Ephree, ex Ierem. cap. 44. his verbis: *Ecce ego tradam Pharaonem Ephree Regem Aegypti in manu inimicorum eius, & in manu quærentium animam illius, sicut tradidi Sedeciam Regem Iudæ in manu Nabucdonosori Regis Babylonis inimici sui, & quærentis animam eius.* etenim dictus Ephrees trigesimo Imperii sui anno proditoriè occisus fuit ab Amasi exercitus sui Duce, qui in Imperium successit, ex Herodoto in Euterp. & Diodor. lib. 1. Erexit dictus Ephrees Obeliscum similem alteri Smarris cubitorum quadraginta octo, absque hieroglyphicis notis, & hic vnus ex [illegible] repatatur, iam in Mausoleo Augusti erectis, vt apud Plinium dicto cap. 9. à quo per errorem dictus Rex non Ephrees, sed Eraphius nominetur. B

Samniserteus. Fuit Samniserteus Rex, qui ab Herodoto in Euterp. Psammenitus; hic filius Amasis, & postremus in Aegypto regnauit; sed cum paulo post obitum Amasis aduenerit Cambyses ad destruendam Aegyptum, supponendum ex hoc, nec Obeliscos, nec aliud quippiam insigne potuisse perfici per Samneserteum, sed quod viuente adhuc patre Amase in senectute extrema Samniserteus [illegible] fecerit Obeliscum, quem Augustus dein Romã adduxit, [illegible] Circo Maximo collocauit, vt ex Plinio dicto cap. 9. [illegible]bis: *Is autem Obeliscus, quem Diuus Augustus in Cir[illegible] [illegible]agno statuit, excisus est à Rege Samneserteo, quo regno Pythagoras in Aegypto fuit, centum viginti quinque [illegible], & dodrantis, præter basim eiusdem lapidis: is verò [illegible] est in Campo* C

Martio

A *Martio nouem pedibus minor à Sesostride; inscripti ambo rerum naturæ interpretationem Aegyptiorum operæ philosophiæ continent.* Fuit hic annus quingentesimus vigesimus primus ante Redemptoris nostri aduentum. Quamuis desueuissent præcedētibus seculis inscribere Obeliscos hieroglyphicis notis, vt diximus. Voluit tamen hic Rex iterum apponere illas in Obeliscis quoniā cum illius pater Amasis ignobili esset genere natus, ex Herodot. in Euterp. sibi persuasit ipse Samniserteus Rex nobilitatem assumere, demonstrando propriam originē à Rhamse celeberrimo Aegypti Rege; & propterea Obeliscum Soli dicauit nomine dicti Rhamsis, attributis illi in consecratione titulis, & prærogatiuis, ijsdemq. hieroglyphicis notis exaratis.

B

Appianus Marcellinus lib. 17. refert partem explicationis hieroglyphicarum notarum in prædicto Obelisco Samniserteі, & inquit eam trāsumpsisse ex libro Hermaphionis, qui forsan illam à Sacerdotibus Aegyptijs receperat, seu quod vixerat ille Hermaphio tempore, quo prædictæ notæ scribebantur; & eandē notarum explicationem, necnon earundem declarationem refert Mercatus dicto tractatu de Obeliscis cap. 19. & seq.

Erectis in Aegypto prædictis Obeliscis, vt diximus, Cambyses Persarum Rex in Aegyptum transiens septimo Imperij sui anno, nempe quingentesimo vigesimoprimo ante Christum natum, totum illud Regnum deuastauit, vt sæpius vaticinauerant Ieremias cap. 43. 44. & 46. Ezechiel cap. 29. 30. & 31. & seq. necnon etiam Isaias cap. 19. & 20. his verbis: *Tradam Aegyptum in manu Dominorum crudelium, & Rex fortis dominabitur eorum.* ex cuius euersione diruti sunt Obelisci, quod demonstratur iam ante prænunciatum à Propheta Ieremia cap. 43. *Conteret statuas domus Solis, quæ sunt in terra Aegypti, & delubra Deorum Aegyptiorum.* Nec ambigendum, quin statuæ domus Solis essent Obelisci, qui repræsentabant radios Solis, & erigebantur in loco

Diruti à Cambyse Obelisci.

C

eiusdem

eiusdem Templi aperto. Scribit Strabo lib. 17. de hac A euersione Obeliscorum Heliopoli in Aegypto patrata per Cambysem, quorum duo ab igne satis combusti Romam aduecti fuerunt: eosdem Obeliscos dirutos refert vidisse Thebis Ammianus Marcellinus lib. 17. Plinius vero lib. 36. cap. 9. inquit, quod Cambyses cum Thebas expugnaret obstupefactus magnitudine molis à Rami se extructæ, iussit ignem extingui, ne illud incendio absumeretur, quamuis nullam vrbis miserationem habuisset.

Mortuo Cambyse perseuerarunt in Aegypto spatio centum nonaginta quinque annorum bella, & seditiones vsque ad Alexandrum Macedonem, qui subacto Dario vltimo Persarum Rege obtinuit omnia à Dario B possessa, sicuti & Aegyptum, vbi Alexandriam à proprio nomine extruxit, trecentum viginti octo annis ante Christum natum, quæ postea Macedonum fuit Regia vsque ad Augustum, qui Aegyptum in ditionem Romanorum redegit. Inter Macedones tertius fuit Ptolemęus Philadelphus, qui inter egregios illius animi sensus, Bibliothecam insignem collegit ex auctoribus omnibus, qui illa ætate poterant inueniri, inter quos, vt & sacram Scripturam haberet liberalissimè erga Hebræos se præbuit; quæ tunc primum ab Hebræo in Græcum idioma per Septuaginta duos Interpretes fuit traducta; duobus septuaginta annis ante Christi natiuitatem: C Idem Ptolemæus pariter erexit dirutos à Cambyse Obeliscos; & illud Regis Nectabis Alexandriæ in templo Arsinois vxoris suæ collocauit, Plinius dicto cap. 9.

Romanis autem in Aegyptum ingressis ex omnibus ab illis Regibus gestis, Obeliscos solummodo sunt æmulati; illosque Romam (vt inquit Plinius dicto cap. 9 Sueton. in Claudio, & Ammianus lib. 17.) per mare aduehendo supra naues satis planas, quarum duæ simul catenis compactæ ducebant vnumquemque Obeliscum per flumina Nili, & Tiberis; in mari vero inseruiebant aliæ Naues, quæ altiores, & profundiores essent, vt refert

Ammia-

A Ammianus dicto lib. 17. quod Nauis, qua Constantius vexit Romam Obeliscum Lateranensem, fuerit ita grandis, vt nec antea, nec postea visa fuerit similis in Nilo, nec in Tiberi trecentorum remorum, quæ per Nilum vehebatur exuberante aqua mensibus Iulij, & Augusti.

Augustus igitur primus fuit ex Romanis Imperatoribus, qui Romam duos ex maioribus Aegypti Obeliscos aduexit à Ciuitate Heliopoli anno vigesimo secundo ante Christi ortum, quorum vnus Semnesertei in Circo Maximo erectus, & Sesostris alter ab eodem Augusto in Campo Martio positus, ac vtrumque illorum idem Augustus Soli consecrauit; sicuti etiam Circus, in quo B primus fuit positus, symbolum erat Mundi, qui à Sole circundatur: & quamuis locus in Campo Martio, vbi alter Obeliscus Sesostris fuit collocatus, non esset Soli dicatus; nihilominus ad Solis mirandum vsum ibi accomodatus extitit, vt Solis vmbræ dierum, ac noctium magnitudinem ostenderent: Quale opus tamen suo tẽpore defecisse refert Plin. lib. 36. cap. 10.

Caius Imperator in Circo Vaticano à se extructo, cum vellet ibi Obeliscum apponere, aduexit Romã post Christum natum anno quadragesimo primo vnum ex duobus Obeliscis à Nuncoreo elaboratis, quamuis ante fractus fuisset, vt diximus, & refert Plinius cap. 11. lib. C 36. eumque consecrauit Augusto, & Tiberio parentibus, & in Imperio prædecessoribus, vt legitur in inscriptione per ipsum Caium ibi apposita.

Post Caij Imperium aduecti Romam fuere quadraginta quatuor Obelisci diuersæ magnitudinis, notis hieroglyphicis fere omnes incisi, ac in varijs Vrbis partibus collocati; & ij à diuersis aduecti, quorum ignoratur nomen, ex quibus duo in Mausoleo Augusti erecti ab Imperatoribus subsequutis, refert P. Victor. de Regionibus Vrbis, & alter in Hortis Salustij, inquit Ammianus Marcellinus lib. 17. his verbis: *Sequutæque ætates alios transtu-*

transtulerunt, quorum vnus in Vaticano, alter in Hortis Salustij, duo in Augusti monumen o erecti sunt. A
Quamuis satis probabile sit, hos duos in Augusti Mausoleo prope Tiberim à Claudio aduectos Romam, ibidémque vnus sit erectus, & ab eodē Claudio alter erectus in Salustij Hortis, refert Mercatus cap. 27. & 28 ac etiam ex prædictis quadraginta duobus Obeliscis, creditur etiam fuisse illos, qui in Circo Floræ, & in Circo Caracallæ fuere, inquit Mercatus cap.29.

Magnus Constantinus Thebis aduexit Alexandriam Obeliscum, quem Rex Ramises extruxerat, cum decreuisset illum Constantinopoli erigere in Circo, quem ibi extruxerat, sed morte præuentus Constantinus remansit in portu Alexandriæ dictus Obeliscus, donec B
Constantius filius sequuta diuisione inter fratres, plurimis elapsis annis, illorumque morte sequuta, ac Tyrannis debellatis, cum dictus Constantius Romam aduenisset, ibidemque triumphasset, ad augendam sibi gloriam, Alexandria Romam aduexit Obeliscum, quem ibi pater Constantinus reliquerat, & in Circo Maximo eũdem magna pompa collocauit; de cuius erectione maximè dubitarunt artifices, vt refert Ammianus Marcell. lib. 17. Theodosius Imperator deinde in Circum Cōstantinopolis ex Aegypto alium Obeliscum aduexit, ibidemque reposuit, sicut Magnus Constantinus iam C
destinauerat, vt refert Mercatus cap.34.

A Gothis secundo confracti

Erectis Romæ Obeliscis, vt vidimus, iterum illi diruti fuere, & hoc non casu seu fortuito incendio, vel terrarum motu, sed data opera. Credidere aliqui hoc a Summis Pontificibus Christianis zelo Religionis peractum, qui destruentes Circos cum omnibus suis ornamentis, euerterint etiam Obeliscos, sicuti a Sanctis Patribus reprehenduntur spectacula Circensia, & Equestria, quæ in Circo repræsentabantur, vt ex Sancto C - priano, & Tertull. in lib. de Spectaculis, & Prudentius,

vt

A vt penitus tales ludi tollerentur, hortatur Honorium, *Tu mores miserorum hominum prohibeto litari*. quod exequutus est Honorius, quamuis Arcadius & Honorius permiserint solum, quæ in Circo & Theatris agebantur, *Ne nimia tristitia in Populo generaretur*. affirmat Theodoretus cap. 26. lib. 5. Deinde in Concilio Constantinopolitano generali anno 681. Can. 66. omnia spectaculorum genera diebus festis fuerunt prohibita. Demum Romæ propter eiusdem Vrbis vastationem & desolationem penitus remanserunt abolita spectacula: etenim spatio annorum quinquaginta septem Roma Orbis dominatrix ter violenter capta,
B & direpta fuit à Barbaris; Primum à Genserico Rege Gothorum, anno Christi 412. Secundò Valentiniano mortuo anno 456. capta iterum, & crudelius direpta à Rege Vvandalorum, qui secum adduxerunt in Aphricam Eudoxiam Imperatricem Valentiniani viduam, vna cum immenso populo captiuo: & duodecim elapsis annis. Tertiò, direpta à Ricimero Sueuo, qui Valentiniani duxerat aliàs exercitum; Respirauit nihilominus deinde Roma sub Theodorico Gotho, à quo etiam restaurata fuere spectacula, & alia insigniora ædificia, vt Cassiodor. lib. 3. in epist. ad Faustum Præpositum.

C At verò postquam Iustinianus Imperator dein Vrbē à Gothorum dominio recuperauit, à Totila eorundem Gothorum Rege, quartò crudeliter bis capta, & penitus desolata remansit anno 547. vt omnibus habitatoribus vacua remāserit, refert id Procopius lib. 3. de Bello Gothorum, & de hac eadem desolatione Leonardus Aretinus sic scribit. *Itaque insurgens Totila mirabili crudelitate mœnia Romæ pluribus in locis ad solum euertit: fuit autem illa, quæ euersa est tertia pars totius ambitus murorum; Capitolium deinde incendit; circa Forum, & Suburram, & viam Sacram omnia conflagrarunt: Fu-*

mabat Quirinalis, Mons Auentinus flammam incendij euomebat: Fragor ruentium domorum vbique audiebatur. Ex tunc de spectaculis, seu alijs Pompis Vrbis non amplius penitus actum: siquidem anno 589. eandē etiam Longobardi obsederunt, quamuis tunc non fuerit capta: fuit nihilominus deinde bis à Saracenis direpta, nempe anno 829. item anno 845. & sic varijs seditionibus depressa remansit vsque ad Caroli Magni Imperatoris aduentum. A

Hinc clarè constat Gothos, & Barbaras alias nationes in tam longa Vrbis vastatione, ipsas, non autem Summos Pontifices deuastasse Obeliscos in Circis inclusos. Præterea nec omnes Obelisci erant intra Circos, sed ex ijs plerique in Campo Martio, in Mausoleo Augusti, & Hortis Salustij, ac in alijs Vrbis partibus reperiebantur erecti; & ille Vaticani Obeliscus, quem ex omnibus vnicum adhuc integrum videmus; ante alios omnes à Pontificibus fuisset confractus, quando hoc illi egissent, vt tollerentur spectacula; cum hic in Circo Vaticano esset erectus. B

A Sixto V. P.M. erecti secundo.

Post dictam Obeliscorum à Gothis deuastationem plurimi ex Summis Romanis Pontificibus sibi in animum induxere velle prædictos Obeliscos erigere; nempe Nicolaus Quintus, Paulus Secundus, Iulius Secundus, Paulus Tertius, & Gregorius XIII. sed vel morte præuenti, seu bellis, aut alijs detenti impedimentis, vt refert Mercatus cap. 35. supersederunt, donec fel. recordat. Sixtus Quintus anno 1585. Pontificatus primo, ardenti veræ Religionis zelo, quos bis Aegyptij, & prisci Romani falsis eorū Dijs ante dicauerant; & propterea iusto Dei iudicio à Persis sub Cambyse in Aegypto, & à Gothis sub Totila hic Romæ fuerant prostrati; hos eosdem dictus Summus Pontifex vero Deo ante insigniora Vrbis templa iussit erigi, vt supra illos salutiferum Crucis signum, tamquam prostratæ Idololatriæ C

tro

A trophæum, extolleretur, ficuti iam pridem Isaias vaticinatus fuerat. *Eleuabitur signum in Gentibus.*

Destinauit Summus Pontifex Architectum Dominicum Fontanam, qui ministerio septingentarũ operarũ vsus artificio Camilli Agrippæ cum machinis ab equis deductis mirabili inuentione mathematica priscis temporibus ignota, erexit Obeliscum Vaticanum, quamuis apud Plinium legamus ad erectionem Obelisci Regis Ramisis, hodie in Laterano, viginti hominum milia elaborasse.

Erecti Obelisci fuerunt quoque exorcismis expurgati, nec non ab Episcopo solemni pompa, & hominum concursu Sanctissimæ Cruci consecrati, ac demum B supra illos Crux elata.

Et hæc de Aegyptiorum potentia, & maximè in Obeliscis dicta sufficiant, quibus consequens est videre de eorundem Idololatria, & superstitionibus.

De Origine Idololatrię Aegyptiacæ. Cap. IIII.

C LACTANTIVS Firmianus Institut. diuinarum lib. 2. De orig. erroris cap. 14. refert Deum post perditum Diluuio humanum genus, elegisse ad multitudinem reparandam Noëm, qui corruptis omnibus, singularis iustitiæ supererat exemplum. Ille egressus ex Arca, terram studiosè coluit, atque vineam sua manu seuit, vnde arguuntur, qui authorem Vini Liberum putant. Ille enim non modo Liberum, sed & Saturnũ multis antecessit ætatibus, qua ex vinea cum primum fructum cœpisset, bibit vsque ad ebrietatem, iacuitq. nudus. Quod cum vidisset vnus ex filijs, cui nomen Cham, non texit patris nuditatem, sed egressus etiam

fratribus indicauit: At illi sumpto pallio intrauerunt A
auersis vultibus, patremque texerunt. Quæ cum facta recognouisset pater, expulit filium; At ille profugus in Arabiam iuit, ibiq. consedit, eaq. Gens à nomine suo Chanaam dicta est, & posteri eius Chananei: Qui primi Deum ignorarunt, quorum princeps, & conditor cultum Dei à patre non accepit, maledictus ab eo, & ignorantiam diuinitatis posteris reliquit. Deinde Menster filius Cham, & alij ab eo propagati: primi, qui Aegyptũ occuparunt, cælestia suspicere, atque adorare coeperunt; & quia neque domicilijs tegebantur propter aeris qualitatem cursus syderum, & defectus notauerũt, factũq. est, vt dum ea sæpè curiosius intuerentur, adora- B
uerint. Postea portentificas Animalium figuras, quas colerent, commenti sunt, quibusdam prodigijs inducti. S. Ioannes Damascenus de Hæresibus inquit, quod Seruch Idololatriam primus inuenit. Cum enim omnes ritum, quem tum probauerant, superstitione quadam ad humaniorem cultum deducere communi consensu constituissent; mos simulacrorum hominum generi ponendorum ortum habuit.

Deinde erexere simulacra hominibus quoque celebrioribus, vel potentioribus propter beneficia, ob adulationem, & alias causas; prout infra in secunda parte dicemus. C

Habuere Aegyptij inter ipsorum Deorum monstra in veneratione cælestia signa, sed potissimum Solem, quem Osiridem appellarunt, & Lunam Isidem. Hinc Theodoretus sermon. 3. de Dijs & Angelis inquit, *Atque vt testis est Siculus Diodorus, omnium mortalium primi Aegyptij Solem, Lunamque Deorum nomine appellantes Solem quidem Osirim, Lunam verò Isim esse dixerunt*: hinc Ieremias cap. 43. & sequenti, ait: *Et conteret statuas domus Solis quæ sunt in Aegypto*. & iterum: *Sacrificemus Reginæ Cœli, & libemus ei libamina*. hinc

Suetonius

A Suetonius in triumpho, quem Augustus de Antonio, & Cleopatra Romæ habuit, præcedere fecit imaginem Solis, & Lunæ. Et de prædictis Aegyptijs conqueritur propterea Apost. ad Romanos cap. 1. dicens: *Et mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinē imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentum: propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum.*

De Aegyptiorum superstitione. Cap. V.

B

AD antiquissima Aegyptiorum rudera, ac temporis iniuria semisepultas monumentorum parietinas, pauci ex Antiquarijs aspirare, quod ego sciam, sunt ausi: nunc ex magna satis messe, colligam spicilegium aliquod huiusmodi figurarum, quarum penes me aliquas detineo: Nihil enim ita absonum in fingendis vspiam fuit, quod non æquarent, vel etiam exsuperarent monstrosæ Imagines Aegypti, quibus ex antiquitate pepercit tempus edax rerum, etenim vt inquit Arist. lib. 12. Metaph. cap. 4. in fine. *De Dijs & vniuersa natura, multa ad persuasio-*
C *nem multitudinis, & legum opportunitatem fuisse inuenta: nam præter substantias, quas Deos arbitrabantur, inuenerunt etiam formas hominum, & aliorum animalium, & similium, vt ea venerentur.* Colebant enim Bestias ferè omnes, quas portentorum mater Aegyptus alebat, in ijs & serpentes, & dracunculos. Hæc enim sacra (vt ipsi dicebant) animalia eo studio venerabantur, vt cum admiratione diceret Cicero 1. de natura Deorum: *Firmiores apud Aegyptios opiniones esse de bestijs quibusdam, quā apud Romanos de sanctissimis Tēplis, & simulacris Deorū*; cui cōsonat illud Iuuen. sat. 15.

Quis

Quis nescit Volusi Bithynice, qualia demens A
Aegyptus portenta colat? & paulò post,
Oppida tota Canem venerantur, nemo Dianam.

Ita prorsus, vt si quis Canem, Accipitrem, Felem, Ibim, Crocodilum, & alia huiusmodi violasset, capite plecteretur: cuius præcipuum extat testimonium Moysis Exod. cap. 8. in Aegypto sacrificare detrectantis: *Quod si* (inquit) *mactauerimus ea, quę colunt Aegyptij coram eis, lapidibus nos obruent:* & hoc fundamento Iosephus cōtra Appionem ratiocinatur: *Orbem terrarum, si Aegyptiorum sacra suscepisset, breui bestiarum plenum, inanem hominum futurum:* horum tamen cultus non solū totam Aegyptum, Regionesque finitimas, verum vniuersum ferè orbem incredibili superstitione peruaserat: B
& dum huiusmodi deliria Arnobius exagitaret, hæc scripsit lib. 5. aduersus Gentes: *Si contemptor aliquis Numinum, & sacrilegi pectoris immanitate furiosus, intendisset animum maledicere Dijs vestris, auderet in eos quicquam grauius dicere?* Hinc Lactanius lib. 2. cap. 2. *Vos altas mentes, & ad Patrem suum cum corporibus suis erectas ad inferiora deprimitis, tanquam vos pœniteat, nō Quadrupedes esse natos.*

Aegyptiaca superstitio, licet per orbem fere vniuersū diffusa, exagitata tamen, & sapientum contumelijs vexata fuit: Romæ Anno siquidem Vrbis DCXCVI. Pisone C
& Gabinio Coss. ex Vrbe huiusmodi sacra eiecta sunt, vt narrat Arnobius lib. 2. aduersus Gentes, & Tertullianus in Apolog. cap. 6. Anno 700. Fana Isidis & Serapidis ex S. C. solo æquata: & M. Agrippa Aedilis anno 732. extra Pomerium receptas imagines eliminauit, vetuitq. in Vrbe, & suburbano intra 500 passus consistere, ex Dione lib. 40. 42. 47. & 54. Expulit postremo Senatus Tiberio imperante, Tacitus lib. primo Ex inde tamen, tanquam ruptis obicibus in Vrbem, superstitionum asylum, nefaria hæc sacra agmine facto irruperunt adeo

A adeo, vt Imperatores Commodus, Caracalla, Al. Seuerus manus dederint ex Lampridio, & Spartiano, ac Tertulliano in Apolog. cap 6.

Hinc disce Amice lector ex D. Leone sermone primo in Natali Apostolorum Petri, & Pauli; Quod, *Roma ignorans suæ prouectionis auctorem, cum penè omnibus dominaretur gentibus, omnium gentium seruiebat erroribus, & magnam sibi videbatur aßumpsisse Religionem, quia nullam respuebat falsitatem: vnde quantò erat per Diabolum tenacius illigata, tanto per Christum est mirabilius absoluta.*

Laborauit tamen cultus hic Aegyptiacus infamia

B quadam peculiari, cuius testis Augustus ex Dione cap. 51. qui Apim adorare noluit, quod se Deos, non Boues adorare diceret.

Hæc sacra sub Augusto nondum Romæ recepta; sed lenocinia, & mollities præter cætera obiectabantur, vt de Paulina Illustri Fæmina legimus, quam perditus Amator obtentu Aegyptiacæ Religionis polluit, vt latè Ioseph. lib. 11. cap. 47. antiquitatum; quod & actitatum innuit Iuuen. Satyr. 6.

Iamq expectatur in hortis,
Aut apud Isiacæ potius sacraria Lenæ.

C Et Suetonius in Othone inter alia molliciei, & effæminati animi signa, refert; quod in linea, religiosaq. veste, Sacra Isidis propalam celebrasset.

Ex prædictis vanis superstitionibus discamus nos Christiani non superbire, spernentes verba prudentum, & sapientum; sed quod bonum est permixtum falsæ doctrinæ tenentes, & approbantes, vt docuit D. Augustinus De vnico Baptismo contra Petilianum cap. 4. his verbis. *De ipsis Gentibus, Idolorumq. cultoribus multa vtiq. à nobis diuersitate distantibus, nihil aliud nobis demonstrat Apostolus; nisi vt ijs quoq; quod paruum est corrigamus, vt quod fortè rectum est approbemus: nam*

vtiq.

vtiq; Idololatras redarguebat, vbi ait: Qui cognoscentes Deum non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, sed euanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum: dicentes enim se esse sapientes stulti facti sunt, & immutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum & serpentium: Talia quippe nouimus fuisse simulacra Aegyptiorũ, vbi instituta esse Idololatria perhibetur: talem scilicet fingentes Deum, qualis non est Deus, & non sicut eum cognouerunt, tradentes hominibus. Et paulò post, de illis dicit. *Qui immutauerunt veritatem Dei in mendacium, & coluerunt, & seruierunt Creaturæ potius, quam Creatori: quod ergo immutauerunt in mendacium suum, culpat, detestatur, euertit; quod autem verum in Doctrina; quamuis multis falsitatibus permixta, confusaq. seruarũt; approbat, tenet, & affirmat.* A B

Simile etiam habemus ex Origene in Exod. c. 17. homil. 11. ibi: *Vnde & nos si fortè aliquando inuenimus aliquid sapienter à Gentilibus dictum, non continuo cum auctoris nomine spernere debemus & dicta, nec pro eo quod legem à Deo datam tenemus, conuenit nos tumere superbia, & spernere verba Prudentium, sed sicut Apostolus dicit. Omnia probantes, quod bonum est tenentes.*

Sed quamquam gloriaretur, & triumpharet Diabolus de prædicta Idololatria, & infidelitate, vt Dauid sapienter cecinerit in psalmo 28. *sicut oues in inferno positi sunt, mors depascet eos*; nihilominus benignitas Saluatoris nostri assumpta humana carne, primo itinere voluit in Aegyptum se transferre ad euellendam, & extirpandam radicem, & sementem Idololatriæ, quam inimicus Diabolus ibidem seminauerat; Vt iam pridem Spiritus sancti lumine vaticinatus fuerat Propheta Isaias cap. 19. *Ecce Dominus ascendet super nubem leuem (scilicet in vterum Virginis) & ingredietur Aegyptum, & commouebuntur simulacra Aegypti, & cor Aegypti tabescet in* C

medio

A *medio eius:* quæ prophetia ex Rabano in cap. 24 Eccl. fuit adimpleta, ex quo Ioseph admonitus ab Angelo fugit in Aegyptum cum Puero Iesu, & sanctissima Matre eius; & Origenes in diuers. Homilia 3. declarans dicta Angelica verba, ait: *Fuge in Aegyptum, propterea, vt destruantur manufacta eorum, & confringantur, & pereant Idola ipsorum; propterea, vt Dæmones turbentur, & Regum fabricæ in Idolis destruantur, vt fiat in Aduentu Domini fugitiuorum seruorum, atque malorum interitus.* Et hoc iter, ita peculiare, propriumque fuit in Aegyptum, vt ad alias Barbaras nationes non transierit, ex Diuo Anastasio Sinaita in Examerон. lib. 8. ibi: *Pri-*
B *ma omnium Regionum Gentilium terra Nili vidit Deũ in carne apud se venientem; & nulla Regio Barbarorum alienigenarum in mundo Christi faciem vidit in carne, nisi sola Aegyptus.*

Interitus Idololatriæ in Aegypto non solum per Isaiã fuit prænunciatus, verum quod mirabilius est per Hermetem, seu Mercurium Trismegistrum Asclepij cap. 9. ibi: *Futurum tempus est, cum appareat Aegyptios incassum pia mente Diuinitati sedulam Religionem seruasse, & omnis eorum sancta veneratio in irritum casura frustrabitur.* Deinde in eodem capitulo prædicit tempus, quo Christiana Religio cuncta fallacia figmenta
C subuertet.

Quod autem, vt mirum, est aduertendum, quod homo ita sapiens, qui apertè cognouit ridiculas superstitiones Aegyptiacas, doleret tamen de earumdem subuersione, quod magno iure S. Augustinus reprehendit de Ciuitate lib. 8. cap. 23. ibi: *Hæc vana, deceptoria, pernitiosa, sacrilega Hermes Aegyptius, quia tempus quo auferrẽtur, venturum sciebat, dolebat, sed tam impudenter dolebat, quam imprudenter sciebat: Non enim hoc ei reuelauerat Spiritus sanctus sicut Prophetis sanctis, qui hæc præuidentes, cum exultatione dicebant: si faciet ho-*

D *mo*

mo Deos, & ecce ipsi non sunt Dij; & in alio loco: Erit A
in die illo, dicit Dominus: Exterminabo nomina simulacrorum à terra, & non erit eorum memoria.

Lætabantur autem Sancti aduenisse Christum, quem venturum prædixerant, qualis Simeon, qualis Anna, qualis Elisabet, quæ etiam conceptum in vtero agnouit, qualis Petrus reuelante Patre dicens: *Tu es Christus Filius Dei viui*; & propterea huic Aegypto maligni spiritus trementes indicauerunt futura tempora perditionis suæ, qui præsenti in carne Domino dixerunt Matth 8: *Quid venisti ante tempus perdere nos?* siue quod tardius venturum opinabantur, siue quod ante tempus Iudicij, quo æterna damnatione puniendi sunt B
cum omnibus etiam hominibus, qui eorum societate detinentur.

Prædicta Idola Aegypti (quamuis Christo in carne) non omnia penitus defecerunt; dein tamen à Christianis Imperatoribus, & à Theodosio primo potentissimum templum Serapidis Alexandriæ in Aegypto toto orbe terrarum celeberrimum, & notissimum cum alijs Gentium templis subuersum fuit occasione turbarum à Gentilibus in Christianos motarum ob detecta secreta quędam nefanda eorundem Gentiliũ mysteria, vt refert Ruffinus lib. 26. cap. 22.

Prædixerat illam, & aliorum templorum demolitionem non solum Bessarion Abbas, sed ab Antonio quoque Ethnico philosopho, & Mago prænunciatam fuisse, C
auctor est Eunapius Sardianus in vita Philos. in Aedesio. inde Gentiles cum in templi iactura erubescerent; & quod Christiani illa pronunciassent, eorũ tamẽ rursus prædicare potentiam coeperunt, refert Baronius anno 389. & ibi Spondanus n. 14. & 15. vbi etiam fit mentio de flagitiosis mysterijs, ac fraudibus ab illis peragi solitis vnde Gentiles plurimos, huiusmodi sceleribus dephrehẽsis, fidem Christianam amplexos esse per cunctas Aegy-

A pti Vrbes, & alia loca: & ibidem etiam Baronius, & Spondanus num. 17. inquiunt, quod Theodosius, vt ea, quæ aduersus delubra Gentilium fieri præceperat, ne auaritiæ potius quam pietati adscriberentur, Deorum imagines iussit (vt inquit Socrates) ad pauperes subleuandos impendi.

Successu deinde temporum Sole iustitiæ iam mundo exorto per sanctos Apostolos, eorumque successores Aegypto ad veram Christi fidem adducta: multi ex Aegyptijs amore Euangelicæ perfectionis instigati, se contulerunt ad loca strepitu semota cælestium contemplationi maximè apta, cuiusmodi Thebaidos solitudo erat,
B & monasticæ vitæ sectatores ea loca elegerunt, vt in quibus tantæ superstitionis monumenta intuebantur, quæque Dæmonum furijs infesta erant, sanctis Christianæ vitæ disciplinis initiata, in Spiritus sancti habitaculum mutarentur, refert Baronius dicto anno 389. vbi Spondanus num. 15.

Hæc inquam eadem ipsa loca fuere, in quibus ex crudeli illa, atque formidanda Diocletiani Imperatoris persequutione, dicti Augusti decimonono, Marcellini Papæ septimo salutis nostræ 302. teste Cardinali Baronio, ad viginti millia Christianorum crudelitate inaudita, innumeris alijs in exiliũ amandatis, vitam glorioso fine ter
C minarunt, vt in chronico Alexandrino ca. 2. fol. 19. & sequen. Quinimo Ignatius Patriarcha, ex prædicta persequutione cœpta anno 19. Diocletiani propter eiusdem edictum martyrio coronata fuisse fidelium Terræ Coptæ centum quadraginta quatuor millia, septingenta autem in exilium amandata. Vt etiam refertur in dicto Prodromo cap. 2. fol. 24. & seq.

A

De Propagatione Idololatriæ Aegyptiorum. Cap. VI.

AEGYPTII expeditiones fecere in Persiam, in Indiam, & vsque ad extremos terminos Sinarum; vt latè refert P. Athanasius Kircherius in Prodromo cap. 4. etenim, cum ipsi Aegyptij habuerint commodissimos maris Erythrei portus; ex Erythreo vero mari in Aethiopiam, Persidem. & reliquam denique Indiam nō incommodus tractus fuerit; frequentissimè nullo non tempore vltro citroque commearunt, testatur id celeberrima illa Salomonis ex Asiongaber maris Rubri portu in Regionem Ophir facta maritima expeditio: Ophir vocem Aegyptiacam esse, qua veteres Aegyptij eam Indiam appellabant, quæ continet Malabar, Zeilanum, Auream Chersonesum, Samatram, Malucas, Iauas, aliasve vicinas Insulas auriferas, in quas Rex Hiran classem Salomonis statutis temporibus expediuerat; id quod non aurum tantum; sed & gemmæ, lapides, & ligna pretiosa, Pauones, Simiæ, quæ ex dictis Regionibus, rebus huiusmodi refertis, afferri solebant, testatum faciunt. B

Huius Regis Hiran vestigia frequentius postmodum Aegyptios sequutos, huiusmodi plagas adijsse, verisimile est; certe Persarum Magos, Indorum Brachmanas, vti & cœteros Asiæ sapientes omnem philosophandi rationem, omnes circa Deorum cultum & ritus, & cæremonias ab Aegyptiis, non aliter quam hoc reciproco commercio accepisse; præter quam quod clarè in vita Appollonii docet Philostratus; certè dictarum Gentium & mores, & consuetudines id luculenter indicant; cum in hodiernum diem in India, China, Iapone, Tartaria, quin etiam in ipsa America Solis, Lunæ, Siderum, Terræ, animalium omnis generis cultum, non secus; ac in Aegypto C

Apto ab innumerabili tempore vigere intueamur. Osiridis, & Isidis statuas, Aph des quoque, Anubes, Canopos,& similia Aegyptiorum monstra ibi passim coli reperias; Pyramides mysticas, & magnificentissima templa Geniis ad Aegyptiorum normam erecta; vno verbo Aegyptiacam rerum faciem vbique reperies.

Et de his satis, quibus consequens aliquid solummodo de eorum funeribus breuissimè degustare.

De Aegyptiorum Funeribus. Cap. VII.

B

NOn erit omninò a nostro instituto alienum aliquid breuiter recensere de Aegyptiorum funeribus, cum sæpius viderimus eorumdem Cadauera adhuc ad præsens seruata, (quæ Mumiæ nominantur) & præsertim hic Romæ in Domo Nobilissimi Domini Petri de Valle, quæ illemet ex illis regionibus hùc aduexit.

Aegyptij mortuo eorum Rege dilaniabant vestes, flentes, & clausis templis, ac Prætorio septuaginta diebus deturpantes faciem limo, nullum ostendebant lætitiæ signum; Et bis in die multitudo Virorum, ac Mulierum circumibat Ciuitatem, renouando fletum, ac C Regis virtutes canendo.

Abstinebant omninò ab esu ciborum, qui essent cocti, a vino, & ab omni apparatu mensę sumptuosæ, sicuti à Balneis, Vnguentis, ab Accubitu in lectis, ab actu venereo, sed sicuti cuique proprius filius fuisset mortuus, per totidem dies flebant.

Refert Diodorus Siculus lib. 2. Histor. idem ferè seruatum fuisse in morte coniunctorum Consanguineorum, & affinium.

Posito igitur supra feretrum Cadauere ante Sepulcrum, referebant adstantibus Sacerdotibus, & Populo omnia

omnia ipsius Defuncti gesta; quod si turpia viuens ille A gessisset, Sepulchri honore priuabatur.

Efferebant deinde Cadauer ad domum artificis, qui ex ligno Formas Cadaueris elaborabat extrinsecus depictas, & postquam ex illis vna pretio empta fuerat; Primum ferro adunco extrahebant cerebrum ex naribus cadaueris, repleto odoribus loco cerebri vacuo; acutissimo postea Aethiopico lapide incidebant illius latera, & ex corpore omnia viscera extrahebant, lauantes, & abstergentes diligenter ipsum cadauer vino Phoenicio, replentes illud contusis odoribus, nempe Myrrha, Casia, & similibus præter Thus. Et ita apertum illud claudebant traiecto acu.

Deinde septuaginta diebus illud sale seruabant. Ac B postea fasciis bissinis illud inuoluebant, & Gummi oleo vngebãt. Coniunctiores illud includebant intus Formam illam iam emptam, ibique custodiebatur; vt intra Pyramides reconderetur, quæ oculis adhuc præstò sunt extra Cayri Vrbem, ex Herodoto, quod illæ pro sepulchris inseruirent, quamuis Nazianzenus, & alii velint, Iosephum Patriarcham illas fabricari fecisse in horreorum vsum, quoniam apud ipsos Vox πυρὸν, frumentum denotat.

Hæc, & similia refert Thomas Porchachius in suis antiquis funeribus Ta- C bula Decima, Vndecima, & alibi.

Retineo quoque apud me Icunculas, quæ passim è thorace conditorum cadauerum ad nos adducuntur: & quidem hæc imago Infantis pueri inuoluta nimirum fasciis, & compositis pedibus, quo statu Deorum simulacra apud Aegyptios fingi testatur Heliodorus lib. 3. Aethiopicarum; & refert de iis quoque

Pignorius

A Pignorius in ſua Tabula Iſiaca.

Cognitis præfatis de Aegyptiorum hiſtoria, videamus nunc de lingua, caracteribus, hieroglyphicis, & ſcientiis eorundem.

Quod lingua Aegyptiaca antiqua ſimillima eſſet Coptę linguę. Cap. VIII.

B LInguam Aegyptiacam antiquam ſimillimam eſſe Linguæ Captæ eſt indubitatum ex P. Athanaſio Kircherio in ſuo Prodromo cap. 5. ſiquidem Coptam ab Vrbe Coptos (quæ Thebaidos eſt caput) originem duxiſſe; vt in dicto Prodromo cap. primo; eamque eſſe germanam antiquæ Aegyptiacæ filiam, non puram, qualis ab initio floreſcentis Aegyptiorum Imperij tempore Patriarcharum vigebat, ſed è varia hominum, linguarumque commixtione, ſtatuſque Aegyptiaci mutatione ſuccedentibus ſæculis corruptam; & quamuis apud Coptitas non ſit mentio de Gentium Deorum nominibus (præter vnum Ptha) neque vnquam Oſiridis, C Iſidis, Hori, & ſimilium; Id ſiquidem proceſsiſſe, non quod Coptitæ huiuſmodi nomina ignorarent, ſed quoniam nefas eſſe putabant, cum eſſent ipſi Chriſtiani, Sacras Hiſtorias, in quibus conſcribendis toti erant intenti fabuloſis Gentilium nominibus profanare, in hoc imitantes Hebræos, qui ſilentio etiam huiuſmodi nomina ſupprimebant, tum quia Aegyptijs nunquam licitum erat Hebræis commiſceri, tùm ob Idololatriæ deteſtationem, vt falſi numinis nomen vel ore proferre crimen exiſtimarent morte piandum.

De

 A

De Affinitate linguę Coptę siue Aegyptiacæ cum non nullis aliarum Nationum.

Cap. VIIII.

AEGYPTVS vetustissimis sęculis, vt refert Herodotus lib. 3. fuit celeberrima Aethiopum Colonia; Aegyptios enim vniuersorum mortalium primos extitisse, ac manifestas huius rei demonstrationes esse, multi perhibēt: nā indigenas fuisse nō aduenas; ideoq. meritò B *Autochthonas* nominatos; quod omniū cōsensu probatur: magnum tamen fuit inter eos populos de sapientia, ac eruditione certamen. Amasis Rex Aegyptiorū per litteras ex Plutarcho in Conuiuio, seu sympos. imperauit Regi Aethiopum, vt pronunciaret, quid nam antiquissimum sit, quid maximum, sapientissimum, pulcherrimum, cōmunissimum, vtilissimum, nocentissimum, potentissimū, facillimum? Respondit Aethiops antiquissimum Tempus; maximum mundus; sapientissimum veritas; pulcherrimum Lux; communissimum mors; vtilissimum Deus; nocentissimum Diabolus; potentissimum fortuna; C facillimum suaue. Quas solutiones Amasis partim accepit, partim reiecit: Hinc Aegyptios polluisse litteras, illarumque notis vsos fuisse ad aperienda animi arcana, clarè videmus.

Hi vero litteris bifarijs (vt idem Herod. inquit lib. 2.) *vtuntur, quarū vnas sacras vocant, populares alteras.* Hiera dicebatur pars illa, quæ sacra significabat, Dimotica vero, quæ popularia docebat. Plato in Philoebo tribuit Theuto, siue Taauto litterarum Aegyptiorum inuentionem. At Diodorus lib. 1. Mercurio acceptam refert. Mercatus autem cap. 11. de Obeliscis Vrbis, &

alii

A alii interpretrantur eundem esse Theutum vel Taautum & Mercurium cum Mercurio illo Trismegisto ter maximo, Aegyptiorũ celeberrimo. Thales dicit fuisse Herculẽ Aegyptium, qui litteras suis demonstrauerit: at Anticlides asserit Aegyptios à Memnone litteras didicisse: alii vero referũt Isidẽ Reginam eorum litterarum inuentricẽ fuisse. Immo ipsi litteras aliis conscripserunt; Hercules enim Aegyptius Phrygibus litteras dedit, ex Pansa in Bibliotheca Vaticana.

Porrò autem litteræ Aegyptiacæ similes sunt in numero, connexione, & pronunciandi modo litteris Hebræorum, Caldæorum, & Arabum, & horum quoq. Po-
B pulorum scriptioni non dissimiles, qui in exarandis litteris à manu dextera in sinistram deflectunt; interq. Aegyptios & Hebræos (litterarum ergo) magnum commercium habitum fuisse commemorant.

Abraham in Vrbe Heliopoli cum Sacerdotibus Aegyptiis vixit, illosque Astrologiã docuit; & è conuerso Moyses (*pro vt habemus in Act. Apost. cap. 7.*) eruditus est omni sapientia Aegyptiorum.

Ipsi etiam Græci rerum Aegyptiarum amantissimi, eorum disciplinis exculti fuerunt, vt Plato in Epinomide testatur. Pythagoras Heliopolitam habuit præceptorem, & Solon in eadem Vrbe Heliopoli, Sai, &
C Sebennito diuersos audiuit Aegyptiorũ Sacerdotes; vt benè Causinus colligit in principio sui operis selectorũ Symbolorum; Verum dum Coptam linguam Græcæ similem existimo, hæc non ita plana proferam, nisi vocabula respiciamus; cum in nominum, verborumq. constructionibus Coptica Græcam linguam vllo pacto sibi non vendicet. Quamuis P. Kircherius in suo Prodromo cap. 7. dicat verisimile esse linguam Aegyptiacam in Græcia nouam Coloniam instituisse, quæ breui ingentia incrementa fecerit; adeò vt nec Græcis Aegyptiacam, nec Aegyptiis Græcam adsciscere esset diffici-

le, quod & Trismegisti libros plerosq. stylo Græco conscriptos insinuare videmus; sicuti quoq. certum est, & linguam Græcam apud Aegyptios in vsu fuisse, vt testantur complurium Philosophorum in Aegyptum susceptæ expeditiones, continuumq. litterarum vtrinq. commercium, quod factum non esset, nisi communi aliqua lingua, sicuti Europæi Latina, vsi fuissent: Cõfirmant id quoq. variæ Cipporum & Columnarum Græca lingua ab antiquis Regibus factæ inscriptiones; de quibus Diodorus Siculus lib. 1. cap. 2. ad Basil. A

De Varietate Characterum apud Aegyptios. B

Cap. X.

VERVM apud Aegyptios triplex litterarum, seu characterum genus fuisse vsitatum nouimus. De quibus Clemens Alexandrinus lib. 5. Stromatum, videlicet *Qui ab Aegyptijs instituuntur, primum quidem Aegyptiarum litterarum viam, & rationem addiscunt.* nempe, quæ tunc temporis toti Aegypto erat communis in litteris vulgari lingua conscribendis, quæ eadem erat cum lingua Copta. *Secundam autem Sacerdotalem qua vtuntur ij, qui de rebus sacris scribunt.* Hoc est C qui arcana Theologiæ, aut Philosophiæ suæ mysteria arcano quodam modo Characterum è varijs formis, similitudinibusque rerum naturalium, & artifitialium figuris consignabant, cuiusmodi minutum illum characterum, quem Mummiis, Canopis, Isiacis Statuis, & in Bembina tabula appictum videmus, & vocare solent Characterem Hieroglyphicum currentem, eo quod ea, quæ ob artis defectum pingere nequirent, minutiori Charactere, & ad scribendum aptiori exprimebant absque cuius-

dam

A dam Alphabeti figuris. *Vltimam autem scripturæ speciem, idest sacram, quæ insculpitur; cuius vna est, quæ res per consimiles Characteres exprimit, altera verò symbolica, idest per signa significans, videlicet per imitationem, alia verò scribitur per quędam Aenigmata, nempè qui Solem volunt scribere faciunt circulum; Lunã autem figuram Lunæ Cornuum formam præferentem.*

Difficilem hanc antiquitatum Aegyptiarum, sacrorumque Mysteriorum sub hieroglyphicis disciplinis latentium, à nemine huc vsque tentatam inuestigationem, Idiomatis quoq. Aegyptiaci antiqui, quod Coptum vocamus, restaurationem, suppeditauit nobis hæc omnia
B R.P. Athanasius Kircherius è societate Iesu totius orbis admiratione; siquidem in summa rerum humanarum inconstantia, & vicissitudine nihil difficilius est, ac arduum magis, quam earum, quas vetustas temporum paulatim ab hominum memoria longè remotas ità abdidit, vt omnem intellectus lucem effugere videantur, describere narrationem; etenim vbi multæ tenebræ, ibi multus error contingere solet.

C De scientijs, quas Aegyptij inuenerunt, & propagauerunt Cap. XI.

ALTERI Regioni à priscis scriptoribus non est attributa inuentio tot artium, & scientiarum ita nobilium, sicuti Aegypto, & in hoc maximè opitulabatur qualitas situs. *Arithmetica* primum inuenta fuit occasione magni commercii, quod exercebant Aegyptii; simili causa etiam attribuitur Phœnicibus inuentio illius à Strabone lib. 17. *Geometriam* iidem inuenerunt, ex

Diodoro lib. 1. & Strabone allegato, quia prædia Ae- A
gypti certo anni tempore Nilus inundabat; vnde termini illius terræ transferebantur, & cum ex hoc litigia inter Aegyptios orirentur, necessaria fuit continua exercitatio mensurationis, ac etiam inde perfecta cognitio Geometriæ. *Ad Astrologiam* acquirendam conferebat etiam natura Regionis, quoniam propter aeris qualitatem, quia domiciliis non tegebantur, cursus syderum, & defectus notauerunt, maximè dum ea sæpè venerantes curiosius atq. liberius intuebantur, vt inquit Firmianus Diuin. instit. lib. 2. cap. 14. & ex hoc Astrologi peritissimi deuenere.

Ex ijs perspicaciores facti, considerantes res natura- B
les, apprehenderunt Medicinam, cuius inuentor (scribit Mercurius Trismegistus) fuit Asclepius, seù (vt proferunt Græci hoc nomem) extitit Aesculapius Auus Asclepij, quem introducit Trismegistus in Dialogo de hoc nomine: Post verò (res naturales declinando in superstitiones) immersere se in magicas artes, vt in sacro textu Exod. cap. 7. & 8.

Post cognitionem rerum naturalium ex vniuersalibus scientijs redegerunt ad methodum perfectam *Philosophiam* naturalem, ex qua potuerunt agnoscere supernaturalia, *nempè Metaphysicam*, quæ à Mercurio habuit initium, qui primus de maiestate Dei disputauit Dio- C
dor. lib. 1. & hic Mercurius Auus fuit Trismegisti, vt ipsemet refert in Dialogo Asclepius: vltimam verò scientiarum inuentionem habuit Trismegistus, cuius libri numero quadraginta duo ab Aegyptijs sacerdotibus inter preciosiora, & sacraria templorum habebantur; & iuxta cuiusq. applicationem illos quilibet apprehendebat, vt refert Clemens Alexandrin. Stromatum lib. 6. Hinc à Græcis ille Trismegistus nominatus propter veram de Deo cognitionem, refert Suidas in verbo Hermes, adeo vt de Ethnicis Philosophis non alius, vt ille peruenerit

ad

A ad cognitionem sanctissimæ Trinitatis. Referunt Lactantius Diuini institut. lib. 1. cap. 6. & S. August. de ciuitat. Dei lib. 8. cap. 33. Vixit dictus Trismegistus circa tempora Moysis; ex Eusebio in chron. & ex iis patet an floruisse in Aegypto Philosophiam quingentis annis, antequam illam apprehenderent Græci, vt voluit Plato in Timæo.

Moralis Philosophiæ inuentio tribuitur quoq. Aegyptiis à Dionysio Afro de situ orbis. Is loquitur de Nilo his versibus:

Hunc habitant iuxta sapientum corda virorum,
Disposuere vias, qui vitæ mente potenti.

B Quod etiam affirmat Aristoteles lib. 7. Politic. cap. 10. Aegyptios leges habuisse satis ante Græcos, & refert Strabo lib. 17. Reges Aegypti ordinasse perfectè inter se *Politicum regimen*: quoniam Aegyptiaca multitudo in tres partes diuidebatur, in quarum prima erant Sacerdotes, in Secunda, Artifices & agrorum cultores, in Tertia Milites.

Inter Sacerdotes continebantur omnes Nobiles, qui solum officia, & gradus dignitatis exercebant, sicuti quoque scientias, de quibus fuerant inuentores, tractabant; hinc segregati manebant à cæteris duabus Reipublicæ partibus, liberi ab omni tributo, vt in Genesi

C cap. 47. Habebant in omnibus insignioribus Aegypti Ciuitatibus Collegia penes templa, vbi inhabitabant, qui in illis ministrabant, quiq. alios docebant scientias, seu illas apprehendebant: nec aditus patebat illas addiscendi, nisi sacerdotum filijs, sub silentij sigillo, ne scientiæ ad plebem diuulgarentur; vnde recondita hieroglyphica dimanauere, de quibus inferius: nec minus inter sacerdotes adscribebantur, nisi qui ad Imperij successionem erant ordinati, & qui inter scientias, & nobilitatem essent insigniores, vt voluit Clemens Alexandrinus Stromat. lib. 1. similiter omnes, qui gradum, seu digni-

dignitates penes Regem obtinebant non eligebantur, A
nisi à Sacerdotibus, vt propterea maximè incumberent in apprehensionem, seu ampliationem ipsarum scientiarum, quarum allecti plurimi è Philosophis ex Orbis partibus in Aegyptum transierunt; ex quibus ante Troiæ bellum Orpheus Thracius, Linus Thebanus, Musæus Atheniensis, Melampodes Argiuus, vbi apprehenderunt Theologiam illam Sacerdotalem: sequuti idem pariter postea sunt Homerus, Hesiodus, Cuneus, Licurgus, Solon, & Thales Milesius, sicuti quoque Pythagoras, Zamolsis: Ita & Plato tredecim annis ibidem moratus est, vt de iis omnibus referunt Clemens Alexandrinus, Diodorus Siculus, Diogenes Laertius de Vitis Philo- B
sophorum.

Ex cognitione naturalium scientiarum peruenerunt Aegyptii ad supernaturalia, & quamuis ex hoc ad Idololatriam fuerint delapsi, adorando Lunam, & Solem: ex Ierem. cap. 43. & 44: nihilominus aliqui ex iis etiam naturali lumine cognouerunt verum & vnicum Deum, qui aliis præcelleret; de quo satis clarè loquitur Trismegistus in Asclepio: diuidentes siquidem Deorum numerum inter Intelligibiles, & Sensibiles; In intelligibili parte vnicum Deum posuerunt, cui attribuitur forma totius regiminis in Vniuerso; nec isti summo Deo nomen aliquod diffinitè est attributum, quia cum sit vnus, C
& totus, non potest vnico nomine comprehendi. Inter Sensibiles verò Deos adscripsere Solem, & Lunam, & alios, de quibus infra.

Et quoniam in Aegypto inter eorum sacras scientias maximè studebant Astrologiæ, & Magiæ, vt per has futura præuidēdo, ac faciendo supra humanū vsum, appellarentur ipsorū Sacerdotes Prophetæ, & summus Sacerdos Archipropheta; At Isaias perfectius eorū ruinam, & destructionem annunciat, quæ iam proxima erat; & improbans incertitudinem talium scientiarum cap. 19. in-
quit.

A quit. *vbi nunc ſunt ſapientes tui? annuntient, & indicent*, & ſubdit idem Iſaias, quomodo Aegyptus deciperetur à ſapientibus, & principibus ſuis ibi: *ſapientes conſiliarij Pharaonis dederunt conſilium inſipiens: ſtulti facti ſunt Principes Taneos, emarcuerunt Principes Mempheos, deceperunt Aegyptum angulum Populorum eius. Dominus miſcuit in medio eius ſpiritum vertiginis, & errare fecerunt Aegyptum in omni opere ſuo, ſicut errat ebrius, & vomens.*

B

De Symbolis, & Hieroglyphicis Aegyptiorum. Cap. XII.

SYMBOLVM apud Antiquos aliquando ſumitur pro ſigno bellico, ſeu Teſſera, quæ in bello dabatur militibus, per quam Amici ab inimicis diſcernebantur; Ac etiam dari fuit ſolita eiſdem militibus, quando erat tempus incipiendi Bellum, inuadendi Inimicum, ſeu præcipuum aliquod aliud aggrediendi; & ſic Plutarchus in vita Romuli nominauit ſignum, quod Romulus dedit Romanis, quando aggredi, & rapere deberent Sabinas ijs verbis, *Erat autem Symbolum, aggrediendæ rei opportunitatem adeſſe, cùm aſſurgens, purpuram in ſinu* C *contraheret, ac rurſus contractam explicaret.*

Voluere Latini, quod ſic definiretur. Symbolum eſt nota alicuius myſterii ſignificatrix, cuius natura eſt, ducendi animum noſtrum, interiecta quadam ſimilitudine, ad intelligentiam rerum ſatis diſtantium ab iis, quę ſenſui exterius afferuntur; eiuſq. proprietas eſt, remanere abſconditum ſub velo reconditorum dictorum, vel ſub vmbra metaphoricarum figurarum. Exiſtimantes Aegyptii, quod decens non eſſet, vt maieſtas ſacrarum rerum pateret Plebi, & hominibus rudioribus: Hinc Plutarchus De Iſide & Oſiride, ſic ait *Pythagoras*

autem

autem maximè, vt apparet, in admiratione habitus, admiratusque Sacerdotes *istos; imitatus est rationem eorum res notis quibusdam, & per ambages proponendi, suasque sententias inuolucris texit.* A

Non solum Legislatores, & Institutores nouarum Religionum non abstinuerunt ab ænigmatibus & metaphoris reconditis; verum magnus Moyses, & cæteri Prophetæ, & ipse met Redemptor noster Deus ad nostram salutem ijsdem sæpius vsi fuere: Hinc Iulius Firmicus Maternus ad Lollianum in vltima parte; *Cælari & abscōdi plurimis tegumentis natura Diuinitatis ab initio voluit, ne omnibus facilis esset accessus, neue, vt cunctis patefacta maiestatis suæ origine panderetur:* Et propterea B Pythagorici sequuti Doctrinam eorumdem magistri in Aegypto apprehensam, & post ipsos Platonici talia documenta recondita dare erant soliti. & D. Dionysius Areopagita de Cælesti Hierarchia cap. 2. refert negari non posse, quod obscuræ similitudines plurimum non excitent mentem nostram, quodq. ad Cælum eam non extollant, quas ipse Sacra Symbola nominauit.

De Symbolis autem, quæ verbis exprimebantur, non solum Aegyptij verum & Hebræi, & Caldei, ijs vtebantur, vt in libris Moysis, Salomonis, & Prophetarum, quorum multa similitudinem Prouerbiorum habent: C Hinc Pythagoras ad æmulationem Zoroastris exhibere volens Discipulis suis, quomodo humana anima posset se disponere ad volandum in Cælum, vnde iam descenderat, dixit, quod anima nostra sit alata, & quando alæ cadunt, ipsa in corpus repente ruit; sed cum iterum alæ creuerint, ipsa in Cælum, & ad Deos transuolat, vt ex Platone in Phedro; & ex tali Symbolo nobis indicatur quod, quando alæ Virtutum cadunt ex anima, ipsa in profundum vitiorum illico ruit, & in res sensibus obiectas se immergens tota efficitur corporea, & terrestris; At cum denuò creuerint alæ virtutum, nempe se alienando

nando

A nando à vitiis, & peccatis; iterum virtutes viriliter ac sanctè amplectitur, per quas ad Cælum erigitur.

Et ad prædicti Zoroastris symbolũ alludere volens D. Augustinus in expositione psalmi 138. concione prima *si sumpsero pennas meas diluculo*, inquit, *Quas pennas vult assumere, nisi duas Alas, duo præcepta Charitatis, in quibus tota lex pendet & prophetæ?* Et sæpius in Scripturis sacris fit mentio de Alis Dei; nam in Psalmo 16. *Sub vmbra alarum tuarum protege me.* & in Psalmo 35. *Filii autem hominum in tegmine alarum tuarum sperabunt:* & Moyses in Cantico Deutoron. 32. *Expandit alas suas, & assumpsit eum, atq. portauit in humeris suis:* & Do-
B minus noster ad Ciuitatem Hierusalem Matth. 23. ait: *Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina pullos suos sub alas, & noluisti?* Vnde cum hæc Scripturis sacris habeamus, quod in Diuina Natura alæ existant, ac etiam quod nostra anima creata sit ad imaginem, & similitudinem Dei, consequens quoque est, quod anima nostra creata sit alata, vt similitudo respondeat suo prothotypo.

Hinc est, quod ad prædictum symbolum alludentes antiqui Institutores Aegyptiacæ Theologiæ, in ipsorum symbolicis figuris exprimere fuere soliti varias imagines humana facie, & corpore instar volucrum, & aliorum a-
C latorum. Quæ hic exprimi curaui, desumpta ex Tabula hieroglyphica Cardinalis Bembi, & successiuè Serenissimi Ducis Mantuæ, ac ego quoque ex his metallo scalptis seruo in meo Musæo.

A

Quas Imagines quamuis antiqui Philosophi Aegyptiaci formauerint ad significanda suprema mysteria supra indicata; nihilominus insensati, & stulti populi Aegyptiaci tractu temporis has imagines, & alia multa detestanda monstra adorauere, vt diximus supra. B

Restat quoque indicare, quod signa, seu tesseræ solitæ erant dari Militibus, vt amici ab inimicis dignoscerentur, & hæc symbola nominabantur; Ita quoque quoniam multi pseudoprophetæ, & falsi apostoli insurgebāt, falsam doctrinam prædicantes, ad hoc institutum fuit Credo, quod Symbolum nominatur, vt illi agnoscerentur, an veri, vel falsi essent. Ita Ruffinus Aquileiensis, ex Commentario in symbolum. C

Solebant Antiqui, & præcipuè Aegyptij exprimere etiam sua symbola Imaginibus, & figuris, suosque sensus exprimebant sub occulta significatione, vel proprietate illorum, & in hoc conueniebant Aegyptij cum Hebræis: Hinc Clemens Alexandrinus Stromatum lib. 5. cap. 3. ait: *Quod attinet ad occultationem sunt Hebraicis similia.*

A *ſimilia Aegyptiorum ænigmata*. Aegyptij aliquando formarunt oculos, & aures ex pretioſa materia, ſuisque falſis Dijs illa conſecrabant, volẽtes ex hoc innuere, quod omnia Deus videt, & audit: Leo apud ipſos ſymbolum erat fortitudinis: Bos Terræ, & Agriculturæ: Equus, animi generoſi, virtutis, & libertatis: Sphinx, habens totum corpus leonis, & faciem hominis, corporis firmitatem, & ingenium ſimul denotabat: In Homine exprimebatur Ingenium, Prudentia, Ars, Induſtria: Accipiter cum ſit igneus, & habeat vires occidendi, denotat Solem: Iuſtitia exprimebatur ſimulacris Iudicum abſque manibus; & eorundem Iudicum Principis, oculis in ter-
B ram demiſſis; refert Plutarchus de Iſide, & Oſiride, ibi: *Thebis ſimulacra fuerunt dedicata Iudicum manibus carentium, & Princeps Iudicum oculos in terram deiectos habens, quo innuebatur Iuſtitiam donis, & alloquijs non eſſe obnoxiam*: Regem, vel Deum ſignificabant depicto ſceptro, & ſupernè oculo, ſceptro quidem hominis poteſtatem, oculo prouidentiam innuentes.

Habuere propria ſymbola non ſolum Aegyptij, Syrij, Græci, Romani; verum primi quoque Chriſtiani, qui exprimendo Pauonem mundi vanitatem denotabant: Obedientiam, & Pacem exprimebant Columbæ imagine portantis ramum Oliuæ: In denotanda auiditate vi-
C liſſimarum rerum mundi, pingebant Coruum: Pro ſymbolo Reſurrectionis exprimebant Phœnicem, & ſimilia.

Hieroglyphica, quibus vtebantur Aegyptij, non ſunt alia, quam Sacræ notæ. Goropius Hieroglyphicorum lib. 2. *Nihil eſt aliud Hieroglyphicum, quam rei Sacræ Symbolum materiæ cuipiam inciſum*: Hinc patet, quod non omnia Symbola ſint Hieroglyphica, ſed ſacra tantummodo: Huiuſmodi Hieroglyphicis Aegyptij Sacerdotes indicabãt myſteria ſuæ occultæ Theologiæ, quoniam aliter ſcribebant res ſacras à rebus Popularibus:

Herodotus lib. 2. ait: *Aegyptij litteris bifarijs vtuntur, quarum vnas sacras vocant, populares alteras.* Hieroglyphica solum sacerdotibus erant nota, & de illis priuatim proprios filios instruebant. Diodorus Siculus rerum antiquarum lib. 3. parte 2. cap. primo. *Quod Aegyptij litteris vtantur proprijs; has quidem vulgo discunt omnes; Has verò quas sacras appellant, soli sacerdotes norunt à parentibus eorum arcanè acceptas.* A

Quis autem fuerit primus inuentor Hieroglyphycarum litterarum, non satis constat, quamuis ab Aethiopibus harum sumpsisse formam Aegypties voluit Diodorus Siculus Rerum antiquarum lib. 3. cap. 1. ibi. *Sed de Aethiopum litteris, quas Aegyptii sacras vocant, ne quid de priscis rebus omittatur, dicendum; sunt Aethiopum litterę variis animantibus, extremitatibusque hominum, atq. instrumentis, sed præcipuè Artificum persimiles; non enim syllabarum compositione, aut litteris verba earum exprimunt; sed imaginum forma, earum significatione vsu memoriæ hominum tradita: scribunt quidem Accipitrem, Crocodilum, Serpentem, Hominis oculum, manum, faciem, & cætera huiusmodi: Accipiter rē denotat citò factam; quoniam hæc aliarum fermè omnium Auis sit velocissima; Transfertur hæc notio ad domesticas res, quæ velociter fiant: Crocodilus malum significat: Oculus Iustitiæ seruator, & totius corporis interpretatur custos; Reliquarum corporis partium, dextera manus digitis exspansis liberalitatem designat: sinistra verò compressis tenacitatem, atq. auaritiam: Eodem modo cæterarum corporis partium figura, atque instrumenta certum aliquid notabant. Quæ memoria hominum longo vsu, ac meditatione obseruata, è vestigio quid ea exprimerent internoscebant.* Corn. Tacitus Annal. lib. 11. dixit fuisse primos Aegyptios, qui per figuras animalium exprimerent sensus mentis. Marsilius Ficinus in Platonis Comment. cap. 10. voluit quod Zoroastres, & eiusdem B C

Sa-

Sacerdotes habuerint præcipuam formam ſcribendi
A litteras Characteribus ſignorum cæleſtium, ac ſtellarum, quæ Mercurius Triſmegiſtus ſequutus ipſe quoque litteras figuris animalium, & plantarum expreſſit, ne vulgo innoteſcerent myſteria recondita Theologiæ. Ammianus Marcellinus lib. 17. differens de ſignificatu litterarum Aegyptiorum inquit. *Non enim, vt nunc litterarum numerus præſtitutus, & facilis exprimit, quicquid humana mens excipere poteſt; ità Priſci quoque ſcriptitarunt Aegyptii; ſed ſingulæ litteræ ſingulis nominibus ſeruiebant, & verbis non nunquam ſignificabant integros ſenſus: Cuius rei ſcientiæ in ijs interim ſit duobus exemplum. Per Vulturem naturæ vocabulum pandunt, quia mares nullos poſſe inter has aliter inueniri rationes*
B *memorant Phyſicæ. Perque ſpeciem Apis mella conficientis, indicant Regem: Moderatori cum iucunditate aculeos quoque innaſci debere, his ſignis oſtendentes; & ſimilia plurima.*

Porphyrius pariter tractans de figuris Aegyptiacis, vt refert Euſebius Cæſarienſis De præparatione Euãg. lib. 3. c 4 ait. *Scarebæum Animal rerum Diuinarum indocti abominabantur, quod Aegyptij ſummopere venerantur, animatam Solis effigiem eſſe putantes: Scarabæus autem omnis virilem ſexum habet, & ſpermate in ſtercus*
C *incluſo, pila deinde confecta, pedibus inuoluitur; veluti Sol in Cælo; & menſem Lunarẽ expectat. Sic de Ariete, de Crocodilo, De Vulture, cæteriſq. animalibus philoſophãtur: ita ex ſapientia, & religione ad cultum animalium peruenerunt.*

Et hæc de Symbolis & Hieroglyphicis Aegyptiorum delibaſſe ſufficiat; quod attinet ad neceſſitatem, & vtilitatem noſtri tractatus ſubſequens eſt; vt mox dicamus de pluribus eorundem Dijs.

A

De Iside, & Osiride, seù Serapide. Cap. XIII.

REFERT Plutarchus in tractatu de Iside, & Osiride, hos mutuo impulsos amore, antequam aluo Rheæ Matris exirent, in tenebris corpora miscuisse. Item Osirim Regno inito statim Aegyptios inopi, & belluina victus ratione soluisse, cum & fruges ijs ostenderet, & leges poneret, & Deorum cultum præciperet: Post. modum vniuersam obiisse terram, hominesque mansuetos redegisse minimo armorum vsu, cum plerosque persuadendo, & docendo adhibitis Carminibus, & Musica alliceret; creditum est; Eumdemque esse cum Libero Patre; Vbi cum Isis quoque litteras docuisset; vterque Diuinos honores meruit: Tandem a Typhone fratre clam occisus Osiris; & ab Iside diù quæsitus est; Demum apud Phialam iuxta Syenem laceratus repertus est; Curauitque Isis sepeliendum in Abato Insula; nec nisi Sacerdotes; eosq. Mitratos certis diebus eò accedere voluit. Sed cum apparuisset deinde Aegyptijs Bos quidam, Osirim putauerunt, adorauerunt que, vt Deum, & vocauerunt Apin, idest Bouem eorum lingua; & postea dictus Serapis.

B

C

Nulli Numini magis, quam Isidi conuenire Scientiã, & Cognitionem voluit Plutarchus: Greca enim Vox Isis est à scientia demanans; & huius Deæ inimicus Typhon à fastu (qui Typhos Græcè dicitur) nomen habet; quod inscitia, & erroribus inflatus discerpat, aboleatq. sacram doctrinam, quam Dea colligit; componit, traditque Diuinitatis comparendæ initiatis.

Ale-

A Alexander ab Alexandro lib. 6. cap. 2. scribit, quod Apis Bouis nomen apud Aegyptios pro Deo colebatur alio nomine Serapis; Corpore erat niger, candida fronte, in tergo alba nota insignis. Responsa autem illum dare non vt reliqua oracula solitus, sed si manu oblatum pabulum sumpsisset è consulentibus, secundos euentus, atque omnia prospera decernebat: si vero abnueret, omnia sinistra portendebat; Ideo cum a Germanico Cæsare pabulum oblatum renuisset, funestum omen, & indubiam necem, quæ postea sequuta est, pronunciauit.

Eusebius. Cæsarien. lib. de Præparatione Euang. post Diodorum Siculum inquit, fuisse primos Aegyptios, B omnium motum, ordinemque cælestium Corporum admiratos, & Solem, & Lunam Deos putasse; ac Solem quidem Ositim, Lunam Isim nuncupasse, a proprietate quadam inditis ipsis nominibus: Multioculus enim Osiris dici potest; Radijs enim suis quasi multos rebus immittat oculos, quibus omnia perspicit, vt inquit Poeta.

Sol, qui Terrarum flammis opera omnia lustras.

Isim verò dicere possumus Latinè, Lunæ hoc nomine indito, quoniā sempiterna, priscaq. sit; cui idcirco Cornua depingunt, vel quia cum minor est, Cornuta videatur, vel quod Bos ei apud Aegyptios sit dedicatus.

Volunt alii, Serapidem fuisse Apim Regem Argiuorū C ex D. *Augustino De Ciuitate Dei* lib. 18. cap. 5. vbi. *His temporibus Rex Argiuorum Apis nauibus transuectus in Aegyptum, cum ibi mortuus fuisset, factus est Serapis omnium maximus Aegyptiorum Deus: Hominis autem huius cur non Apis esset post mortem, sed Serapis appellatus sit, facillimam rationem Varro reddidit: Quia enim Arca, in qua mortuus ponitur, quod omnes iam Sarcophagon vocant: & ibi eum venerari sepultum cœperunt prius quam Templum eius esset extructum: velut Sorosapis, vel Sorapis primo, deinde vna littera, vt fieri assolet, commotata Serapis dictus est*; Arn. Pontacus Episcop.

Va-

Vasatensis in suis notis ad Eusebij Chron. inquit, quod Serapis dicatur ab *Apis* & voce Hebraica *Sor*, quæ Bouem significat, vt Serapis idem sit, quod Bos Apis; de etymologia vide etiam, quæ refert Corn. à Lapide in Genesi. 41. ad finem. De hoc eodem Serapi, seu Osiri inquit Tertull. aduersus Marcionem lib. 1. cap. 13. *sic & Osiris quod semper sepelitur, & in viuido quæritur, & cum gaudio inuenitur; reciprocarum frugum, & viuidorum elementorum, & recidiui anni fidem argumentantur.* cuius figuram Osiridis in Sarcophago hic supra effigiaui, vt in ædibus Eminentiss. D.D. mei Cardinalis Verospij. A

Ac vero Iulius Firmicus Maternus de Mysterijs, & erroribus Prophanarum Religionum cap. 14. scribens Constantio, & Constanti Imperatoribus filiis Magni Constantini; hæc inquit, *Discite etiam Sacrosancti Imperatores, Venerandum Alexandriæ Numen vnde sumpserit exordium. Cum ingrueret arescentibus frugibus malitiosa fames, Iacobi Religiosi Patriarchæ semine procreatus iuuenis Ioseph, interpretatusque somnium Regis, totum quicquid innuebat, ostendit: Ioseph est Iacobi filius, qui ob pudicitiam in carcerem missus: ereptus post interpretationem somnij, fuit particeps Regni: nam septem annorum collectis, & seruatis frugibus, alterius septennij egestatem Diuinæ manus prouidentia mitigauit; Huic post mortem Aegyptij patrio gentis suæ instituto, templa fecerunt: Et vt iustam dispensationis gratiam posteritas disceret, quo Modio esurientibus, & ementibus frumenta diuiserat, capiti is superimpositus est; Nomen etiam, vt sanctiùs coleretur, ex primo auctore generis accepit. Nam quia Saræ Pronepos fuerat, ex qua nonagenaria Abraham, indulgentia Dei susceperat filium, Serapis dictus est. Sed hoc in uita Ioseph accidit, imò mortuo; neque enim ad hoc facinus Religiosus animus, & Deo summo dicatus, adduci potuisset, vt erroris illecebras* B C

bras, ex nomine suo superstitiosis hominibus ipse praeberet, A *praesertim cum sciret, haec esse in Dei sacrosanctis legibus; ne quis hominum tale aliquid, aut veneraretur, aut coleret. Hic in Aegypto colitur, hic adoratur, huius simulachrum Neocorum turba custodit; sed & in ipso simulacro, sicut in caeteris, ex assiduis sacrificijs immundi Daemonum spiritus colliguntur.*

Refert Baronius super Annum 389. vbi etiam Spondanus n. 16. quod apud Aegyptios vox S rapis idem erat, ac *Mundi Saluator:* nam si hoc erat, non alium quam Ioseph illos significare voluisse, certum redditur. Sanè fertur ab antiquis Serapis oraculum Iosepho Pa- B triarcha dignissimum, a nostris etiam decantatum, sic Latinè redditum.

Principio Deus est, tum Verbum, his Spiritus vnus.
Congenita haec tria sunt, cuncta haec tendentia in vnũ

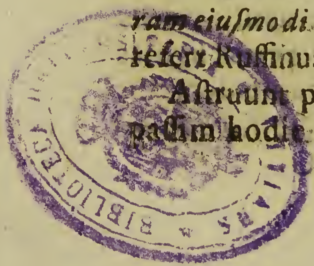
Certè non frumentũ tantum, sed veram Dei cognitionẽ Ioseph tradidisse Aegyptijs, satis asseritur in Psal. 104. dũ ait Pharaonẽ: *constituisse eũ Dñm domus suae, vt erudiret Principes sicut semetipsum,* vt iure dici possit eam de sacrosancta Trinitate sententiam fuisse Iosephi: Traduntque insuper à Serapi inuenta esse Symbola quaedam, quibus ab obsessis Daemones pellerentur, quod Hebraeorum sapientiae conuenit, vt apud Spondanum d. n. 16.

C Sed quicquid sit super tanta varietate huius pseudodeitatis, de qua nil certum constat; Habemus ex Ruffino lib. 26. cap. 22. Magnificentissimum templum, ingensq; Serapidis Idolũ, quod factum olim fuit a Sesostre Rege per Bryantem artificem ex omnibus generibus metallorum, lignorum, lapidumque pretiosorum commixtione; Socrates lib. 5. cap. 17. Histor. Ecclesi. refert in expurgatione eiusdem templi Serapidis facta per Theodosium: primum fuisse ibidem repertas figuras Crucis; tractans quoque de Significatu earumdem his verbis. *In Delubro Serapidis iam diruto, & fundamen-*

tis conuulso, litteræ repertæ fuerunt lapidibus incisæ, quas Hieroglyphicas appellant. Erant formæ insculptæ, quæ Crucis habebant effigiem. Quas & Christiani, & Gentiles oculis intuentes, vtrique eas ad suam ipsorum Religionem accommodarunt: Nam Christiani Crucem Salutaris Christi passionis signum esse dixerunt, propriamq. suæ Religionis notam censuerunt; Gentiles aliquid in ea commune esse Christo, & Serapidi affirmarunt. Nam effigiem Crucis aliud Gentilibus, Christianis aliud significare: Dum isti inter se de hac re digladiantur; Gentiles quidam ad fidem Christianam conuersi, qui litteras hieroglyphicas accuratè nouerant, formam Crucis, quid sibi vellet, interpretantur VITAM FVTVRAM *significare docent; Quod quidem Christiani, vt potè pro sua Religione maximè faciens, cupidè arripere, & de eo animos efferre cœperunt; Postquam per alias litteras hieroglyphicas significatum erat, Serapidis Delubrum tunc dirutum fore, cum Crucis effigies appareret (id enim esse Vitam venturam) moltò plures ad Religionem Christianam se transtulerunt, peccataque confitentes Baptizati sunt: Hæc de Crucis effigie ipse equidem accepi.* A B

Hæc eadem quoque referunt Sozomen. lib. 7. Eccl. Hist. cap. 15. Suidas in Theodosio, Nicephorus Calystus lib. 12. cap. 26. & Historiæ etiam tripartitæ lib. 9. cap. 29. C

Cœlius Rhodiginus in suis antiquis lectionibus lib. 10. cap. 8. loquens de efficacia, & virtute, quam existimarunt Antiqui habuisse Imaginem Crucis, inquit, *Quæ opinio ab Aegyptijs initia duxit, confirmataque vel præcipuè est, inter quorum Characteres Crux erat insignis, vitam, eorum more, futuram significans; proinde figuram eiusmodi Serapidis pectori insculpebant,* & hoc idem refert Ruffinus Eccles. Hist. lib. 2. cap. 29.

Astruunt prædictam Historiam Picturæ, in quibus passim hodie videas D. Antonii vetustissimi Anachore-

tæ

tæ penulæ, & manui imponi hanc Crucem ſeù Tau; ſi-
A quidem Aegyptio illi Viro iam notum inter Sacra erat hoc Signum. Quod paritèr Obeliſcis, qui inde Romam vecti ſunt, inſculptum ſæpiſſimè videmus, vti vnicum, & fulgentiſſimum ſalutis ſymbolum: Et forſan hunc Crucis Characterem Aegyptij primùm ſumpſerunt à Moyſe exaltante Serpentem in deſerto, aut ex Virga eiuſdem mirifica, in qua Tetragrammaton Dei nomen forma Crucis inciſum fuiſſe traditur, vt refert Kircherius in ſuo Prodromo.

Hinc nos ſuperius effigiari curauimus non ſolum effigiem Iſidis ex metalli ſimulacro hieroglyphicis characteɹibus ſcalptam, vt in meo muſæo; ſicuti & Oſiridis
B facie Bouis in Sarcophogo, demum eiuſdem Oſiridis habentis præ manibus ſignũ Crncis, ſeu Tau, vt diximus

De Canopo. Cap. XIV.

C

FVIT Canopus Gubernator Nauis Oſiridis, quæ à Græcis Argo dicta fuit, & ſecundum Aegyptio

rum fabulas, hæc in honorem Osiridis translata est in Cælum inter Stellas. Ita ut hodie nominetur *ARGO NAVIS* imago stellarum, quæ resplendet propè imaginem Orionis, & Caniculæ, inter quas lucidissima est illa, quæ fingitur collocata in Remo, quæ Canopus nominatur. De qua Plutarchus de Iside, & Osiride sic ait, *Imperatorem nominant Osirim, & Gubernatorem Canopum, cum quo stella idem habeat nomen; Et Nauim, quæ Argo à Græcis dicitur, inter sydera relatam, in honorem Nauis Osiridis non procul ab Orione, & Cane ferri*. Et de hac eadem Stella dicit Plinius lib. 6. cap 22. *Canopum lucere noctibus, sidus ingens, & clarum*. A

Voluerunt alij hunc Canopum fuisse Gubernatorem Nauis Menelai Imperatoris Græcorum, qui regressus ab expugnatione Troiæ ducens secum Helenam à Paride raptam naufragatus ad ripas Aegypti, descendit in paruam Insulam ad ostia Nili, vbi mortuus, & sepultus est à Menelao, in cuius honorem iussit ibi Vrbem ædificari ab ipsius nomine Canopum, sicuti quoque pariter nominatum ostium illud Nili: De hac Insula loquitur Tacitus 2. Annal. Cum Germanicus in Aegyptum profectus, vt illas antiquitates inuiseret, sic ait. *Nilo subuehebatur; orsus oppido à Canopo: Condidere id Spartani ob sepultum illic Rectorem Nauis Canopum, qua tempestate Menelaus Græciam repetens, diuersum ad Mare, Terramque Lybiam delatus*. B C

Temporis decursu à superstitiosa Aegyptiorum gente fuit iste Canopus habitus Deus, & post Isidem, & Osiridem nulli alteri huiusmodi honores habiti fuerunt; eiusdemque sepulcro vota appensa, & in templo illius erat celebrius Gymnasium totius Aegypti, in quo hieroglyphicæ litteræ apprehendebantur.

Refertur historia istius Canopi, seù illius sacerdotis memoranda, & curiosa, propter quam in rudi Plebe illorum temporum maximè creuit superstitio circa

prędi-

prædictum Deum. Ruffinus Aquileiensis in historia Ec-
A clesiastica lib. 11. ad Eusebium adiuncta cap. 26. his præcisis verbis ait. *Ferunt aliquando Chaldæos ignem Deum suum circumferentes, cum omnium prouinciarum Dijs habuisse conflictum, quo scilicet, qui vicisset, his Deus esse ab omnibus crederetur. Reliquarum prouinciarum Dij æris, aut auri, argentique, aut ligni, vel lapidis, vel ex quacumque materia conflabant, quæ per ignem procul dubio corrumperentur, ex quo fiebat, vt ignis locis omnibus obtineret; Hæc cum audisset Canopi sacerdos, callidum quiddam excogitauit: Hydriæ fieri solent in Aegypti partibus fictiles, vndique crebris, & minutis admodum foraminibus patulæ, quibus turbida aqua desudans, de-*
B *fæcat, ac purior redditur: Harum ille vnam cera foraminibus obturatis, desuper etiam varijs coloribus pictam, aqua repletam, statuit vt Deum. Et excisum veteris simulacri, quod Menelai Gubernatoris ferebatur, Caput desuper positum aptauit: Adsunt post hæc Chaldæi: itur in conflictum, circa Hydriam ignis accenditur, Cæra, qua foramina fuerant obturata, resoluitur: Sudante Hydria ignis extinguitur: Sacerdotis fraude Canopus Chaldæorum victor ostenditur: Vnde ipsum Canopi simulacrum, pedibus perexiguis, attracto collo, & quasi suggillato ventre tumido in modum Hydriæ, cum dorso æqualiter tereti formatur, ex hac persuasione; velut Deus Victor*
C *omnium, colebatur.*

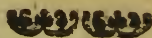
Hanc eamdem Historiam similiter referunt Suidas in verbo Canopus; Gyraldus de Dijs Gentium, Syntagm. 1. & alij, sed hæc maximè cõtestantur ex duobus antiquissimis simulacris hic Romæ Canopũ repræsentantibus è silice Aegyptiaco, quorum vnum reperitur in Palatio Farnesiorum, & alterum in Domo, quæ erat Dominorum Iacobi, & Antonij de Bosijs: Vtrumque, ante, & retro repletum est Caracteribus Hieroglyphicis, & sunt in forma Hydriæ, supra quam appositum est

Caput

Caput Canopi eodem modo, quo à Ruffino fit descriptio relata; Et maximè est mirandum, quod inter prædictos characteres hieroglyphicos sæpiùs expressa est varijs modis effigies salutiferæ Crucis. A

Hanc eamdem Canopi ignis Victoris repræsentatam Historiam exactè refert Numisma expressum in Prodomo Patris Athanasij Kircherij cap. vltimo fol. mihi 227. Vbi idem Canopus sindone amictus, forma autem tereti intra hydriam positus quibusdam signis, figuris, seù characteribus circumdatus; necnon quibusdam lineis à prædicta hydria procedentibus, quibus facilè aqua denotabatur, quæ à foraminibus hydriæ desudabat, & ex his patet, quod Aegyptij postmodum more suo in omne superstitionis genus præcipites iuxta relatæ historiæ seriem in certa materia dictum numisma effigiantes inter sacra symbola collocarunt, eoque, phylacterij loco, postmodum contra ignis, flammarumque violentiam vsi sunt. B

Vnde ego ad maiorem cognitionem hic delineari curaui, tùm simulacrum existens in domo Dominorum de Bosijs, ac etiam Numisma prædictum à Patre Kircherio effigiatum. C

De

A

De Harpocrate.
Cap. XV.

Est mihi figura Harpocratis valde concinna ex antiquissimo metallo, quam hic delineatam propono. Ea siquidem puerum redimitum repræsentat, qui ad os compressum dextero digito silentium indicit, innixus trunco arido, & spinoso, de quo Ouidius in Metamorf.

B

Quique premit vocem, digitoque silentia suadet.

De quo Apuleius, Martianus libro primo, & alij.

C Hæc scribit Plutarchus in lib. Isidis, & Osiridis. Genitum fuisse post interitum Osiridis ex Iside, & Helitomeno, imbecillumque natum membris inferioribus: alibi autem idem auctor non puerum fuisse (vt fertur) imperfectum, sed Deum iuuenilis adhuc imperfectæ, & inarticulatæ orationis præsidem, & moderatorem, ex quo digito ori admoto ipsum effigiabant vti silentij, & taciturnitatis symbolum, refert Gyraldus de Dijs Gentium syntagm. primo.

Dicebatur Harpocrates silentij Deus: re vera autem Græcus Phylosophus fuit, cuius eruditio, ac præcepta in id maximè tendebant, vt silentium præciperet, & omnibus

omnibus rebus anteponeret. Hunc ipsum Deum Harpocratem vna cum Osiride, & Iside eliminatos Italia, Pisone, & Gabinio Coss. refert Tertull. in Apologet. A

Quod autem hæc mea figura præter cętera curiosum in se continet; est illi quoque supra caput nota quædam quasi membri virilis erecti: quod symbolum declaratur, quod quæ contraria sunt pudori, & honestati seruari debeant sub silentio apud Harpocratem. Hinc Catullus in Gellium epigr. 59.

Gellius audierat Patruum obiurgare solere,
Si quis delitias diceret, aut faceret:
Hoc ne ipsi accideret, Patrui perdespicit ipsam
Vxorem, & Patruum reddidit Harpocratem. B

Vbi reddere Harpocratem, vt monet Erasmus in Adagijs, prouerbialiter dictum est per silentium imponere.

Quamuis alij crediderint, sed non ego, supra caput dicti mei Harpocratis non fuisse effigiatum membrum prædictum, sed Cistulam quamdam, in qua cognitio de Deo seruetur. Plutarch. in lib. de Iside, & Osiride inquit. *Hi autem sunt, qui sacram de Dijs doctrinam omni a superstitione, & curiositate puram in animo suo tanquam in Cista gestant, atque continent: fugiuntque atra & vmbrosa: manifesta autem, & splendida de Deo scientiam monstrantia, amplectuntur.* Vnde S. Augustinus lib. 18. de Ciuit. Dei cap. 5. inquit. Quod in omnibus templis, vbi colebatur Osiris, & Isis, erat simulacrum, C quod digito labijs impresso admonere videbatur, vt silentium fieret: hoc significare Varro existimans, vt Homines eos fuisse taceremus. Hinc ait Lactantius lib. 5. cap. 20. Quod fida silentia sacris instituta sint ab hominibus callidis, vt nesciat Populus quid colat.

Vera autem significatio eius notæ expressæ in effigiata figura mei Harpocratis hæc est; vt repræsentet frondes arboris Persicæ, quæ circundant eiusdem fructū ab Aegyptijs huic Deo dicatæ, quod eius arboris frondes

linguæ,

A linguæ, fructus autem cordi sint quam simillimi: Gyraldus in historia de Dijs Gentium syntagmate primo, fol. mihi 56.

Et propterea quidam Albinus offerens munus huiusmodi fructuum Alciato scribit eidem Epigramma per hæc verba:

Fert folium lingua, fert poma simillima cordi;
Alciate, hinc vitam degere disce tuam.

Itaque præcipitur ei, qui sit Oraculum aditurus, vt sanctè, pièque sentiat, & modestè loquatur.

Hinc Pythagoras discipulos suos prius tacere, quam B loqui instituerat: ostendens ex eo, verba prius præmeditanda, quam effundenda esse; ipsum siquidem dentium vallum coërceri linguam, indicat: proinde idem Philosophus loquaciores adolescentes, quinquennali vocis exilio cōprimebat, Franciscus Patrit. Senen. de instit. Reip. n.64. & Socrates admonebat suos discipulos, vt tria præcipuè in omni vita haberent: In animo Prudentiam, in vultu Verecundiam, & in lingua Silentium: At Simonides dicere solebat: numquam se pœnituisse silentii, sermonis autem sæpius. Marc. ser. 20. et propterea Euripides apud Stobeum titulo 34. *Grande est malum sua nocere sibimet eloquentia: Os morsicandum potius, quam hæc proferat.*

C Cognito de præfatis Aegyptiorum Diis, videamus de pluribus Hieroglyphicis, & aliis huiusmodi ad rem nostram facientibus.

De Sphynge. Cap. XVI.

SPHYNX monstrum est apud Thebas, cuius caput, & manus puellæ, corpus canis, alæ auis, vox hominis, vngues leonis, cauda draconis similitudinē referebnan. Dicta est autem Sphynx à constringendo, vel vin-

ciendo, quod prætereuntes suis quæstionibus ita stringeret, vt se expedire non possent: scribit Lactantius Thebaidos Interpres, quod sphynx insidens scopulo viæ imminenti insolubilia ænigmata transeuntibus proponebat, & quotquot ea dissoluere nõ poterãt, vnguibus, & alis interficiebat. Aenigma erat huiusmodi. Quod nam animal mane Quadrupes, meridie bipes, Vesperi tripes esset? Cuius Aenigmatis nodum Oedipus ita dissoluit, vt Hominem esse diceret, qui in infantia manibus, & pedibus repens Quadrupes est: Factus vir qui nullo alio, quam pedum adminiculo nititur, Bipes: Ingrauescentibus annis assumpto scipione Tripes; sed hæc fabulosa. A B

Constat ex testimonio Alberti Magni, & aliorum Sphyngem animal esse ex genere simiarum, & Solinus, & Diodorus Siculus inquiunt. Sphynges villosas comis, mammis prominentibus dociles ad feritatis obliuionem. Quinimò naturam habere mansuetam pluribus exercitijs, & disciplinis aptam.

Aegyptij ex Leone, & Virgine Sphynges perficiebant, quales videmus hic Romæ, & alibi; Ea scilicet de causa, quod Quintili, & Sextili mensibus, in quorum tutela Leo, & Virgo sit, exuberet Nilus. Bellonius lib. de Admirabil. Antiq. Rerum præstant. cap. 2. Ant. August. numism. Dialog. cap. 3. C

Apponebantur præ foribus Templorum, vt docerent Deum, & amandum, & timendum esse: Feræ, enim, & Hominis imaginem Sphynges gerere; itaque Deum Impijs ferum, Iustis humanum esse: Plinius lib. 8. cap. 21. Pignorius super tabula Isiaca pag. mihi 36.

A

De Bouis Capite: Cap. XVII.

B

C

REPERITVR in meo musæo ex antiquo metallo Bouis caput carne nudatum, quod Symbolum Aegyptiorum erat, dum vellent illi laborem occultè demonstrare: ea quippe ratione, quod aratio Boum ministerio absoluatur: carne verò nudatum, quod laboriosi homines plerumque macilenti sint, ex Hori Apollinis Hieroglyphicis cap. 16.

Est quoque penes me aliud Bouis caput ex ære similiter antiquissimo; at hoc carne circumdatum; quod Apin repræsentasse credo ab Aegyptijs pro Deo habitum; Responsa autem illum dedisse, non vt reliqua oracula solitum; sed si manu oblatum pabulum sumpsisset

consulentibus, secundos euentus atq. omnia prospera decernebat; Si vero abnueret, omnia sinistra portendebat, Alexander ab Alexandro lib. 6. cap. 2. de quo etiam supra diximus. A

Hinc est, quod Hebræi Diuinorum beneficiorum immemores ab Aegyptiaca seruitute liberati, & in luxuriam prolapsi; ad prophanos Aegyptiorum ritus animos transtulerunt: cum enim Moyses Dux eorum ascendisset in montem, atque ibi quadraginta diebus moraretur aureum caput Bouis, quem vocant ipsi Apin, quod eos signo præcederet, figurarunt: Quo peccato & scelere offensus Deus impium, & ingratum populum meritis pœnis affecit; & legi, quam per Moysem dederat B subiugauit. Lactantius Firmianus lib. 4. de Vera sapientia cap. 10.

De Scarabeo. Cap. XVIII.

SCARABAEI Symbolo Mundum significari apud Veteres Aegyptios refert Horoapollo hieroglyph. 30. lib. 1. *Vnigenitum aut ortum, aut Patrem, aut mundum, &c. significantes, Scarabæum scribunt*, Et paulo post C *Mundum verò significant per Scarabæum, quod ad mundi figuram eius procreatio, ac fœtus accedat.* Nam cum certo annis tempore Bubulum excrementum nactus, materiem eam sibi suscipit elaborandam: vtcumque primum ex eo Pilulas conficit; vt iam mundi ipsius formam initio imitetur: mox eas ab ortu occasum versus posticis impellens pedibus non intermissa rotatione protrudit; ipse interim auersus orbem spectat, quasi ipsius Cœli exemplar intuendo imaginem illam exprimere conetur. Plinius lib. 30. cap. 11. *Scarabæum, qui Pilulas voluit, propter hunc Aegypti magna pars Scarabæos inter*

Numina

A *Numina colit: curiosa Apionis interpretatione, qua colligat Solis operum similitudinem huic animali esse, ad excusandos Gentis suæ ritus.* Certè in ea veneratione vile hoc animal Aegyptiis fuit, vt publicas semitas, viasque incedentes hoc vnicum summa cura cauere viderentur: Ne numen illud fimosum sibi forte obuium incauti pedibus obtererent.

Hoc animal Bicorne Lunæ Sacrum, vt Porphyrius animaduertit, In partu fouendo octo & viginti dierū periodum Lunarem obseruat, vt notat Horoapollo lib. 1. cap. 10.

B Scarabæi charactere Aegyptiorum Bellatores signabantur ea ratione, quod cum fœmineo genere hoc insectum careat, Viros vtique solos doceat Bella tractare. Plutarch. de Iside & Osiride, inquit, *Bellicosis sculptura Anuli erat Scarabæus &c.* & propterea etiam Gemma, lapideue eosdem elaborari in eum videlicet vsum, vt filo traiecto gestarentur, docet Pignorius super dicta Tabula Isiaca pag. 22. Vt est videre apud me, & alios de prædictis pro vt hic delineatis.

C

Pater Athanasius Kircherius in suo Prodromo cap. A vltimo fol.mihi 264. inquit per Scarabæum Vnigenitum Dei filium significari, per quem facta sunt omnia,& sine quo factum est nihil, neq. indignum quisquiam clamitet Deum ipsum omni admiratione maiorem insecto omnium vilissimo teterrimo, putidissimo assimilari; siquidem Magnus August.in Soliloquiis inquit *Bonus ille Scarabæus meus non ea tantum de causa, quod Vnigenitus, quod ipsemet sui auctor mortalium speciem induerit, sed quod in hac fœce nostra sese volutauerit & ex ipsa nasci Homo voluerit*, Nec dubitauit sanctus Augustinus Deum Scarabæo comparare, quippe satis exploratum habebat, Deum per prophetam se vermem appellasse, B quo loco multi Scarabæum vertunt: Vt sic vilitas conditionis humanæ, qua infinita Maiestas Dei induta venit in mundum, indicaretur.

De Gracilitate in effigie Isidis, & statu Pedum. Cap. XVIIII.

C

DE Gracilitate in Isidis figura, sicuti in aliis ferè omnibus Aegyptiorum. Excusauit illam Pierius Valer. lib. 49. cap. 32. ea ratione, quod innuere vellent Dei naturam spiritu, non corpore constare; Nisi velimus asserere potius, adeo indoctè Pictores tunc temporis penicillum tractasse, vt ascribere nomina rerum necesse haberent: vel quod studio eorum in id magis incumberent, vt picturas miras exprimerent, quam vt vetustatem affectarent. Pignorius super dicta Tabula Isiaca cap. 2.

Est quoque notandum in fere omnibus huiusmodi Ima-

A maginibus commune, ſtatus Pedum complicatorum: etenim veteri mortalium inſtituto ad ſuæ quiſque gentis ſimilitudinem omnes Deorum ſpecies effingunt: hinc ab ipſa Aegyptiæ gentis corporum habitudine petendæ ſunt cauſæ, ob quas crura eorum deprauari contingat: vnde docuit Galenus hoc in Aegyptiis prouenire proptèr in cōpoſiti corporis molem atque onus, vt rectiora non ſint, quam naturæ vſus expoſcit. Et de hoc queſtionem latè formauit Antonius Querengus relatus in Expoſitione dictæ Tabulæ Iſiacæ per Pignorium.

B

De Plantis Pedum. Cap. XX.

EXTAT penes me non ignobile marmor albū forma quadrata duorū fere palmorum altitudinis, & latitudinis: ſcripſere de hoc ipſo eruditiſſimi viri, & quamuis libenter aliud non adderem; nihilominus non indecorum putabo breuiter hæc quoque recenſere.

C Hoc Votū fuiſſe Iſidi Deæ dicatum ex illis duabus litteris hinc inde. I, D. cui conforme eſt aliud simile marmor hic Romæ in Ecclesia Sanctæ Mariæ de Ara Cœli vna cum litteris infra notatis.

ISIDI
FRVCTIF.
POSVIT.

De primo illo verbo in hoc meo marmore QVIE IANAE, cum ſit aliquantulum corroſum ab antiquitate, ac etiam ambiguum, non potui verum illius intellectum ſcrutari; niſi fortè ſit nomen proprium alicu-

ius

ius, qui votum ſoluit, vel etiam propter corroſionem A
litteræ D. ante verbum IANAE. Dianæ fuerit dicatum, quæ eadem eſt cum Iſide, vt diximus ſupra.

Diodorus Siculus lib. 1. cap. 12. ſcripſit vbique terrarum Iſidem cultam, idque propter manifeſtas eius morborum curationes (tales miſeris offucias obtrudebat Diabolus) cuius teſtimonio adiūgimus nummum æreum Claudij Imperatoris, in quo Iſis cum Situla, & Siſtro inſcribitur SALVS AVG. Hinc Iuuenalis ſatyr. 12. naufragij mentionem faciens, Pictores tabularum quæſtu vitam quærentes ab Iſide paſci dixit, tamquam naufragantium tutela, & ventorum Domina. B

ſi quando Poetica ſurgit
Tempeſtas, genus eſſe aliud diſcriminis audi:
Et miſerere iterum, quamquam ſint cætera ſortis
Eiuſdem; pars dira quidem, ſed cognita multis,
Et quam VOTIVA teſtantur fana TABELLA
Plurima: Pictores quis neſcit ab Iſide paſci?

Quare autem in noſtro marmore votiuo appoſitæ ſint Plantæ Iſidi dicatæ? Dico ea re nil aliud ſignificari niſi prudentem rerum progreſſum, vt notauit Calcagninus de rebus Aegyptiacis. Vel potius crederem, quod noſtræ Plantæ pedum non in terra poſitæ, & firmatæ, ſed potius ſuſpenſæ in aere vacillationem, ſeu varietatem denotent: etenim ſicuti Pedes in ſolido conſtituti ia- C
ctum oſtendunt fundamentum: vt apud Iuriſconſultos ponere pedem pro iacere fundamentum: In Deo pedes virtutis eius firmitatem oſtendunt, & ſolidi fundamenti ſtabilitatem, Iſaias cap. 66. *Cælum mihi ſedes eſt, terra autem* Scabellum *pedum meorum*. Pierius lib. 35. cap. 41. Hinc etiam Aegyptii volentes indicare Solis curſus, dum in Solſtitio eſt Hyberno, ſeu in Bruma, ſignificabant geminos pedes ſimul compactos, ac firmatos. ex Horoapolline lib. 2. cap. 3. Ita contra vacillatio, ſeu variatio denotetur ex Hieroglyfico Pedum, qui non

ſunt

A ſunt poſiti in terra, & loco ſtabili, Pſalmo 73. legitur *Mei pene moti ſunt pedes*, Græca lectio habet vacillarunt, ſeu fluctuarunt Pierius d. lib. 35. cap. 40.

At in proposito noſtro sicuti Variatio & Inconſtantia significatur per varietatem Lunæ, & Nothum Lumē Eccleſ. cap. 27. *Sapiens ſicut Sol permanet, Inſipiens ſicut Luna mutatur.* et apud Matthæum legitur de Iuuene Lunatico, qui nonnūquā in ignem, nonnunquā in aquā cadere conſueuerat, Pierius lib. 44. cap. 41. Infertur ex iis, quod Plantæ noſtræ ſuſpenſæ, & non firmatæ denotent dictam varietatem, inconſtantiam, & fluctuationem, quod proprium eſt Lunæ, & Isidi attributum; vt B dixit etiā Iuuenalis in antecedēdi Satyra, in qua dicitur Isis Ventorum, & Naufragantium Domina.

Poſt hæc à me ſcripta circa dictum meum marmor; cum in reuisione huius mei operis eadem legiſset Dominus Octauius Tronſarellus bonarum ſcientiarum eruditiſſimus, sicuti & Numiſmatum, & aliarum cuiuſque generis antiquitatum peritiſſimus: Quæ ego ingenii mei tenuitate aſsequi non potui circa intellectum illius verbi QVIE IANE in prædicto marmore ſcalpti; ipſe ſtatim maxima perſpicacitate declarauit, quæ hic inferius ego ad verbum tranſcripsi.

C

De interpretatione QVIE IANE.

Diana à Nigidio, qui à Macrobio primo Saturn. cap. 9. refertur, Iana appellabatur, alii poſtea Δίος, Greca voce adiuncta, quæ Iouem significat, Dianam pronunciatam fuiſse opinantur, quasi Iouianam, ideſt Iouis filiam dictam. Apud Ciceronem vero lib. 2. De Natur. Deorum; nomen ſortita eſt Diana, Quod noctē quasi diem Iana efficiat. Alii verò quasi Duanam interpretantur, quod duobus temporibus noctu, & interdiu appareat,

& ex Iuliano Aureliocap. 2. de Cognominibus Deorum A Nonnulli quasi Deuianam; hoc estper deuia in venatu errantē nominatam affirmant; vt videre est apud Gyraldum de historia Deorum syntagm. 12. Hinc ego suspicor, hanc inscriptionem esse nomen cōpositum à Iana, & Quiete, & compactam fuisse vocem Quieianam, vt etiam Veiouis nomen, à Ve, & Ioue factum dicunt, quasi Iouis non iuuantis; particula enim Vè priuandi, habet significationem, idest Nocentis: & Ouid. 3. Fast. Veiouem explicat, quasi non magnum Iouem, hoc est paruum.

Vis ea si verbi est, cur non ego Veiouis ædem,
Aedem non magni suspicor esse Iouis? B

Et Diiouis vocem à Di, & Ioue in vnum coniunctam, quasi diei Patrem Iouem, quis non intelligit? Summanus quoque à vocibus Summo, & Manibus simul annexis dictum esse à Martiano Capella lib. 2. de Nuptiis Philologiæ comperi, in quo habetur. Summani nomine intelligendus est Pluto, quem ita nuncupant, quasi summum Deorum Manium. Vnde non mirum, si à vocibus Quiete, & Iana, Quieiana vno vocabulo ipsa quoque Diana pronuncietur. Luce enim clarius est hoc nomen non esse dicantis votum, nam in A, primi casus terminaret, & diceret Quieiana, verum cum sit in tertio casu prolatum, inscriptio hæc innuit Deitatem, cui vo- C tum solutum erat, & ita explicari possit. Quieianę Isidi dicatum.

Votum hoc autem plantarum pedum potest esse peregrinantis, & defatigati viri, qui à longis itineribus dimensis quietem aliquando sortitus fuerit; pedum quippe vestigia angusta, & prælaboriosa peregrinationis lassitudine satis gracilia in hanc opinionem animum meum deduxerunt; vnde erectæ hæ plantæ habentur, quasi non amplius peregrinando terram suis vestigiis impressuræ, sed in quietis signum Dianæ sint suspensæ; & hoc votum

cum

A cum altero naufragantis apud Horatium non valde dissentiat, de quo cecinit Poeta.

Suspendisse potenti.
Vestimenta maris Deo.

De Triplici Isidis figura. Cap. XXI.

B

C

FIctilis est figura penes me palmorum duorum circiter altitudinis, variis coloribus picta, de recenti eruta è ruderibus viæ Appiæ. Hæc humanum fœminæ caput repræsentat, habitu Aegyptiaco, & præter fasciolas, seu vela, quibus hinc inde est circumsepta, vt de iis inferius.

Primò, Coronam radiatam habet colore fusco circumdatam. Secundò superimposita sunt prædicto Capiti duo cornua erecta. Tertiò sub cornibus sunt quoque aures Canis. A

Hanc Isidem puto, quæ pro Luna communiter sumitur, ex Plutarcho, Eusebio, & aliis relatis per Pieriũ lib. 39. cap. 3. & possent hæc tria signa denotare, quod Isis, seu Luna Triuia, & Tergemina, seu Triformis sit nũcupata; solet enim Luna in triplicem speciem se se conuertere: malunt alii cognomina hæc ei tributa, quod ipsa tres facies, seu tres vias, hoc est tria numina in diuersis locis habeat, nempe in Cælo vbi Luna dicitur, & apud B inferos, vbi Hecate, seu Proserpina nominatur; & in terra, seu syluis vbi Diana vocatur: Hinc Prudentius contra Symmachum.

Denique cum Luna est, sublustri splendet amictu,
Cum succincta iacit calamos Latonia virgo est:
Cum subnixa sedet solio Plutonia coniux;
Imperitat Furijs, & dictat iura Mægeræ.

Et Incertus auctor.

Terret, Lustrat, Agit, Proserpina, Luna, Diana,
Ima, Superna, Feras sceptro, Fulgore, sagitta.

At verò quo ad nostram figuram, præter illas fasciolas C versicolores, quibus illustratur, est primo circundata corona radiata; & hæc à Sole pulchritudinem suam participat, nempe lucem, quæ Diuinæ pulchritudinis imago quædam est. Hinc Cicero de Somnio Scipionis. *Luce lucebat aliena, hæc Solis discipula obsequitur cursibus supernis, & prout accedit ad Solem, vel recedit crescens, aut senescens, dispensat lumen, ideoque semper instabilis,* Ouidius 15. Metamorf.

Nec par, aut eadem naturæ forma Dianæ
Esse potest vsquam. & Macrobius. *Dispensationibus septennarijs Luna sui luminis vices sempiterna lege variando disponit.* Hinc est, quod dicta nostra radiata

diata

A diata Corona ad caput Isidis non sit coruscantibus radijs depicta, sed potius fuscis, cum illi non ex se subsistant, sed alieno Solis lumine egeant; ad differentiam aliorum radiorum coruscantium, qui superne descendunt super caput nostræ Isidis, quasi nobis velint indicare, quod ij corruscantes à Sole emissi recipiantur à Luna, seu Iside tenebrosa.

Quod autem radiata corona Diuinitatem sapiat. Plinius Iun. in Panegyrico. Radiatum caput Principis vocat, quod inter Deos referebatur (qualiter pinguntur hodie Diuorum Imagines) sic ait: *Horum vnum si præstitisset alius, illi iamdudum radiatum caput, & media inter Deos sedes auro staret, aut ebore.* & Sueton. in Augusto cap. 94. referens somnium patris eiusdem sic ait: *Atque etiam sequenti nocte statim videre visus est filium mortali specie ampliorem cum fulmine, & sceptro, exuuijsque Iouis Opt. Max. ac radiata corona supra laureatum currum.*

Alterum figuræ nostræ signum erant cornua erecta tanquam symbolum Proserpinæ imperantis Furiis: cornua enim animum, viresque efferunt Ouid. eleg. 9 lib. 4 C Tristib.

Iam feror in pugnas, & non dum cornua sumpsi.

tractum à pecoribus, quæ cornibus minantur; quamuis alibi sumatur cornu pro potentia, & in sacris litteris. *Protector meus, & cornu salutis meæ.* & Horat. de Baccho loquens 3. carm Ode 21.

Viresque, & addis Cornua pauperi.

Tertium quoque signum nostræ figuræ appositum erant aures, & hæ canis: nec dubium est ex iis Dianam denotari, quæ ob Virginitatis amorem fertur virorum consortia fugisse, & vt à se libidinis pruritum amoueret, venando syluas incoluisse, paucarum virginum comitatur contenta, Arcum ferebat, & pharetram, succincta sempe

in

incedens, & cothurno induta; vnde syluarum, & nemo- A
rum Dea putabatur, dum illa arrectis auribus instar canis prędæ inuigilabat, otiumque fugiebat, & propterea aures symbolum sunt vigilantis Dianæ; nam sicuti Dormire in aurem est animo otioso, securo, vacuoque esse, ita vt supinam securitatem intelligi velit Menander in Plotio apud Gellium: *In aurem vtramque si dotata fuerit, est cubitura*; contra purgatis auribus pro attentis & vacuis est prouerbium apud Plautum in Milite: *Perpurgatis ambo damus tibi operam auribus*. Lucianus in Dialogo Meretricis: *Ad Deorum aures peruenit*; vbi facinus clanculum patratum rescisitur ab iis, qui possunt, vel remunerari rectè factum, vel punire secus B
admissum.

Canes præterea à canendo dicuntur, quod noctu in custodia, & venando signum dent: Hinc Columella lib. 7. cap. 12. *Quis hominum clarius, aut tanta vociferatione bestiam, aut furem prædicat, quam ille latratu? Quis famulus amantior Domini; quis fidelior Comes? Quis custos incorruptior? quis excubitor vigilantior? Quis denique vltor, aut vindex constantior?* Quæ omnia cum sint propria vigilantis Dianæ, non immerito pro symbolo eidem inseruire videntur.

Cum hæc ostendissem Domino Dominico Berto Cæsenatensi annuit idem, ac statim ex cornibus posse C
denotari flumen, sicut quoque per aures canis Anubin Deum, liceat mihi & hæc addere, vt Lector, quæ maluerit ex his seligat, vel ipse afferat meliora.

Igitur primò ex radiata corona videtur denotari influxus Lunæ, dum illa lumen à Sole acceptum restituit; vt in sequenti dicemus Capitulo: & propterea in Nouilunio ineunte Vere celebrabant Aegyptij festum, quod appellant ingressum Osiridis in Lunam; vnde nominãt etiam Lunam matrem Mundi, propter naturam compositam, & mixtam ex vtroque sexu; quoniam cum sit ple-

na

A na, & prægnans ex Sole iterum emittit in aerem generabilia principia.

Secundò ex Cornibus Flumen significatur; etenim per translationem Cornua fluminum dicuntur Flexus, & curuitates alueorum, eo quod multis in locis ad Cornuum similitudinem flectantur. Valerius Flaccus lib. 1. Argonat. *Elatis cornibus amnes*. Ouid. eleg. 2. lib. 4. Tristium. *Cornibus hic fractis*, nempe Rhenus: Flumen autem istud in præsenti non aliud esse quam Nilum; quoniam crediderunt Aegyptij illius augumentum respondisse illuminationi Lunæ: etenim maius illius fluminis augumentum prope Ciuitatem Eleusinam ascen-
B dit ad cubitos vigintiocto, quot sunt dies quibus Luna singulis mensibus terminat circuire cœlum: at minimum augumentum penes Ciuitatẽ Mendetes, & Xoin ascendit ad sex cubitos, & tot dem sunt dies, in quibus orbis Lunaris ostenditur per medium diuisus: Mediocre verò augumentum, quod est prope Memphim, & hoc quatuordecim cubitorum respondens tempori Plenilunij; hinc Eusebius de præpar. Euangelic. lib. 3. cap. 3. dixit, quod putarint Aegyptij fructuum procreatricem virtutem, quæ inest Nilo, Osirim esse; & Osiridi Isidem coniungi, & propterea cum tanta sit correlatio inter flumen Nilum, & Isidem, quæ eadem est cum Luna; non
C abhorrebit a vero, qui dicat Cornua, symbolum fluminis, apposita esse Capiti nostræ Isidis.

Tertiò, ex auribus Canis denotatur Anubis, quem Aegyptij Deum canino capite effingunt, ac etiam lingua Aegyptiaca Canis dicitur. Virg 8. Aeneid.

Omnigenumque Deum monstra, & latrator Anubis.

Volu runt tamen aliqui, quod sub forma Canis, seu Anubis coleretur Mercurius Lucanus lib. 8. *Nos in templa tuam Romana accepimus Isim, Semideosq; Canes*; videlicet Mercurium, quem Anubim Expositores vocant. Boccacius in sua Genealogia lib. 7. cap. 34. scribit

bit Mercurium Nili filium fuiſse, vt legitur apud Tu- A
lium de Natur. Deorum: Hunc ſcribit Theodontus Her-
metem Triſmegiſtum fuiſse Pium quidem hominem; &
pluribus imbutum doctrinis: & quidem de vero Deo
mirabiliter ſenſit; & in libro quem Aſclepium de Idolo
ſcripſit. Hic apud Aegyptios in maxima fuit veneratio-
ne; adeo vt apud eos nefas fuerit, ipſum proprio no-
mine nuncupare ob reuerentiam Numinis; ne forte no-
minando de eius humanitate, & mortalitate ſermo con-
tingeret; & ſic videretur Deitati eiuſdem in aliquo de-
rogari: Nili autem Filius dictus eſt ad extollendam flu-
minis, & eiuſdem gloriam: Cum autem Anubis Mercu-
rius fuerit, idemque fluminis Nili filius, & ſic reſpon- B
dens illuminationi Lunæ, ſeu Iſidis; vt diximus; non-
mirum propterea eſt, quod antiqni expreſserint Numiſ-
ma argenteum hic delineatum ſicuti quoque eſt in di-
ſcurſu antiquę Religionis Romanorũ Guglielmi Choul,
de quo etiã Ant. Auguſtinus in tertio Dialogo; cum
ipſe crediderit fuiſse hoc Valentiniani Imperatoris:

C

Habet hoc Numiſma in anteriori parte effigiem Iſidis,
quæ tenet dextera manu Siſtrum, & in siniſtra Ciſtam,
ſeu Vas fructuum plenum: eo quod illa fuerit horum
inuentrix; in poſteriori verò parte eſt imago Anubis ab
alijs

A alijs Cinocephalus nuncupatus; quoniam exprimebant illum habentem caput canis, tenentem quoque Sistrũ dextera manu, & Caduceum Mercurij sinistra: Anubim siquidem, & Mercurium, & hunc Trismegistum eundẽ fuisse à pluribus existimatur, vt diximus. Addit Festus Pomp. lib. 11. capite canino effingi solitum, quod canis sagacissimus sit animalium. Et hæc, quæcunque de Isidis figura vaticinati sumus, dicta sufficiant.

De Fasciolis, seu Velis circa Isidis caput. Cap. XXII.

B QVOD verò attinet ad illas Fasciolas varias, & multicolores appositas capiti Isidis figuræ: non solum illæ demonstrant septem aspectus Lunæ; verumetiam manifestant illam virtutem suam, quæ versatur circa materiam, dum gignit, & concipit omnia, nempe Lucẽ, & Tenebras; Diem ac Noctem; Principium, & Finem: vnde quis non admiretur continuam varietatem aspectus Lunæ? modo exinanitæ, modo cornutæ, modo dimidiatæ, modo tumidæ, modo plenæ; ac demum de vario eius splendore, quid dicemus?

C Certè, quo magis distat à Sole, eo amplius splendet, & iuxta reuolutionem sui aspectus variat speciem splendoris. Pariter ipsa Isis, seu Luna, mysticè significat materiam tenebrosam, quæ non dum assumpsit formam aliquam: Sol verò formam, & agentem vim; Lunaque Solem suum ita obseruat, eiusque semper radios excipere quærit, quibus illustretur, & secundum Platonem sicuti coniunx coniugem expectat auidissima; vnde rerum species cõcipiat, & loco reddat, ac etiam sicuti mollis cera apta recipere modo hanc, modo alteram impressionem; ita Luna lumen acceptum mutuo, quo potest studio, restituit, vt latè Plutarchus de Iside, & Osiride.

K Dominus

Dominus Octauius Tronsarellus in reuisione huius Libri ex ordine Reuerendissimi Patris Magistri Sacri Palatij, habens ipse præ manibus simulacrum æreum hieroglyphicis repletum; voluit idem Octauius illud explanare, cuius simulacrum hic in sequenti Capitulo effigiatum propono, simulque explicationem prædictam transcripsi, vt hoc meum opus ornarem. A

De Mystica Isiacę imaginis interpretatione. Cap. XXIII.

Haec Deæ Isidis effigies, quæ eadem est cum Diana, asseruaturque in celeberrimo Domini Francisci Angeloni Musæo, pulchras in se continet veritatis indagandæ ambages, rerumque symbola mirè complectitur. B

Pinnas Accipitris in capite gerit, nempe mysticæ volucris Osiridem, seu Solē exprimentis, ex Valerian. lib. 21. hierglyph. cap. 1. Accipiterque Soli dicatus est: nam Isis, hoc est Luna a Sole lumen recipit: vnde Cicero de somnio Scipionis inquit de Luna.

Luce lucet aliena.

Hinc est, quod Orbis ille, qui in ipso Pinnarum medio fingitur, Mundus rectè iudicetur, qui vt à pennis Accipitris, hoc est Solis radijs illuminatur, ita a Luna, quæ illi subiacet, & in Cornua surgit, illustratur. C

Verum quia triplicem Diana habet potestatem, nempe cœlo, vt in hac Isidis superiori parte videre est; sic etiam Terris vires extēdit suas, & nostras has plagas suo numine complet; ideo Fascia, qua eius caput ornatur, turres, Terræque imaginem repræsentat, & mundi insignia profert; & hac in parte Venatrix Diua apparet; vndè illi pharetra, & sagittæ humeros grauant, spoliumque Cerui medium pectus operit; hoc enim Cerui spolio

A lio insignitam Arcades suam coluerunt Dianam,& Natal. Comes lib.5.cap.15. hæc scribit: in sacrificio Isidis cognomento Tithonoæ apud Phocenses, à quibus fiebant eius anniuersaria, mos fuit, vt horis pomeridianis homines opulentiores Isidi, aut Boues, aut Ceruos immolarent. Porro hæ tergori Alæ appositæ Deæ velocitatem in venatu demonstrant; ni forte velimus interpretari, orbem Lunæ inter Planetas cunctis velociorem circumuolui,& viginti nouem dierum spatio suum cursum metiri; alatumque fuisse Dianæ simulacrum refert Cartarius lib.de Deorum imaginibus;& ita ex Pausania apud Corinthios in Cipseli Tyranni Arca fictum vi-
B detur.

Fert dextera Serpentem, prosperitatis signum, vt ipsa Historia docet apud eundem Pausaniam: nam Atheniensibus contra Medos apud Salamina naualem pugnam ituris, serpens draco in nauibus dicitur apparuisse, fœcundissimo rerum,quæ prosperè subsequutæ sunt, prodigio, cuius rei monumentum in Salamine templum fuit Cichreo dicatum, quod Apollo responderit, serpentem illum, Cichreum Heroem fuisse, qui auxilium allaturus fuisset. Verum cum patera delibantem videamus, licebit anguem interpretari signum Salutis: vnde habemus in Virgilio 5. Aeneid.

C *Ille agmine longo*
Tandem inter pateras, & læuia pocula serpens,
Libauitque dapes.

Et plura hoc etiam Imperatorum numismata testantur, in quibus serpens patera delibat cum inscriptione *Salus*, Aut verè hoc, & propriè de ipsa Dea Iside affirmemus, de qua Natalis lib.4. Mytol. cap. 10. cum Isis, siue Ceres,vt quidam putarunt,multa pharmaca ad sanitatem inuenerit, vt magnam partem medicinæ Empiricæ, Salus haberi potest, serpentisque signo denotari.

Gubernaculum autem Nauis manu tractat; nam Lu-

na fluctibus,& velitationibus præest, nauigantesque seruat. Lucianus scribit in dial. Iouis,& Mercurij, cui mãdat A
Iuppiter, *Ipsã verò Io per pelagus in Aegyptũ abducens Isim facito. Cæterum Dea illis esto, Nilumque attollat, & ventos immittat, & nauigantes seruet*; & de maris fluctibus loquens fusius ipsa Isis in Apuleio 11. Metam. inquit: *Diem æterna mihi nuncupauit Religio, quod sedatis hybernis tempestatibus, & lenitis maris procellosis fluctibus nauigabili iam pelago rudem dedicares carinam, primitias commeatus libant mei sacerdotes.*

Sinistra verò Isidis Cornucopiam cum fructibus, & spicis gerit Apul. lib. 11. de Iside loquens dixit: *spicis etiam Cerealibus desuper porrectis*. Eadem autem est B
Isis ac Ceres. Natal. Com. ex loco supra citato. *Cum Isis, siue Ceres*: & clarè Diodorus Siculus, Plutarchus, & Eusebius. Frumento enim ex Nili alluuione maximè Aegyptus redundat; & ideo Iulianus Aurelius lib. 2. de cognominibus Deorum colligit eãdem fuisse apud Aegyptios Isidem, quæ fuit apud Græcos Ceres, & lib. 3. in fin. refert Diodorum accipere Osirim, & Bacchum pro eodem numine; sicut Isidem, & Cererem; itemque asserit Natalis Com. lib. 2. Mytol. *Quidam antiqui scriptores voluerunt Saturnum regnasse in Aegypto; ac Rheam sororem duxisse in matrimonium, è quibus nati sunt Iuppiter, & Iuno, qui ob virtutem, præstantissimaque animi ornamenta vniuerso terrarum orbi imperitarint*; C
ex his natos esse quinque filios, omnino memorãt Osirim, Isim, Typhonem, Apollinem, Venerem; Atque Osirim esse Dionysium tantopere a Græcis celebratum, Isim autem Cererem; & ideo dum a Virg. dicitur 1. Georg.

vos ò clarissima mundi
Lumina, labentem cœlo quæ ducitis annum,
Liber, & alma Ceres

Nil aliud intelligitur nisi Sol, & Luna, hoc est Osiris, & Isis; quæ triplici imperio, vt hæc denotant symbola,

Cœlo,

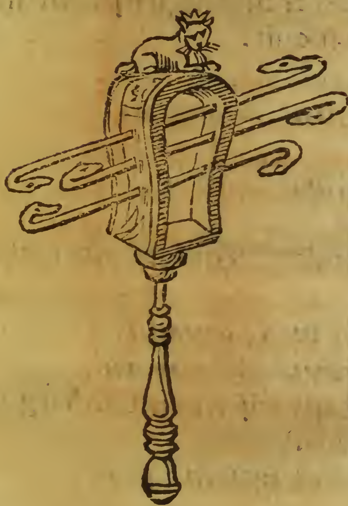
A Cœlo, Terræ, & Mari præest. Hoc autem Imperium a Virg. 4. Georg. Ioui assignatur.

Deum namque ire per omnes
Terrasque, tractusque Maris, Cœlumque profundum.

Vnde cum ab alijs Iuppiter dicatur Omnipotens, meritò etiam legimus Capuæ in antiquo marmore de Iside, quod sit omnia. *Te tibi vna, quæ es omnia, Dea Isis:* Quin & ipsa Osiridis, & Isidis capita huic Cornucopiæ affixa, & ex antiquorum Numismatum fide recognita, totum hoc probant, meæque fidei manifestè, clarèque adstipulantur.

B

De Sistro. Cap. XXIV.

SVbsequitur, vt dicamus de Sistro, cuius typum hic damus, quod seruatur in nobiliss. Musæo Dñi Frãcisci Gualdi Ariminensis, Equitis S. Stephani, qui est rerum antiquarum diligentissimus indagator, & custos: Erutum est è ruinis C Vrbis, viridique ærugine obductum. Igitur Sistrum est instrumentum frequens apud Aegyptios ex ære ad sonitum fabrefactum, quod adamussim delineauit Apuleius lib. 11. Metamorfos. inquiens. *Dextera quidem ferebat æreum crepitaculum, cui per angustam laminam in modum Balthei recuruatam; traiectæ mediæ paucæ virgulæ crispante brachio tergeminos iactus, reddebant argu-*

argutum sonorem. Hinc Propertius. A

Romanamq. tubam crepitanti pellere Sistro.

Et Ouidius.

Crepuitque sonabile Sistrum.

Et nemo est, qui Plutarchum de Sistro legerit, & gemmas, nummosque antiquos pertractauerit, qui non hæc sentiat, sicuti etiam de eodem latè refert Dominus Frãciscus Angelonus in sua Historia Augusta de Numismatibus in Adriano num. 57.

Sistrum verò vel motum, vel ortum rerum indicabat ait Plutarchus, vel Nili accessum, vel recessum ex Seruio 8. Aeneid. Fuit verò Sistrum peculiare Isiacorum gestamen, quo Typhonem arceri credebant, ex Plutarcho, & hoc Isidis imitatione, quam Ouidius, Apuleius, & Numisma superius delinearunt, qua de re scribens sistratam turbam appellauit Martialis lib. 12. annuendo capiti caluo, lineis vestibus, & Sistris, quæ portabant stulti Sacerdotes Isidis, vbi inquit. B

Lanigeri fugiunt calui, sistrataque turba
Inter adorantes cum stetit Hermogenes.

Et Ouidius eleg. 8.

Quid nunc Aegyptia prosunt
Sistra?

Adhibebãtur etiam ad sedandos Infantium ploratus, Martialis lib. 14. C

Si quis plorator collo tibi vernula pendet;
Hæc quatiat tenera garrula sistra manu.

Sed & in Bello vsi eo esse Aegyptij videntur. Virgil. de Cleopatra in pugna 8. Aeneid.

Regina è puppi patrio vocat agmina Sistro.

Et Manilius lib. 1.

Atque ipsa Isiaco certarunt fulmina Sistro.

Isim sistratam, aut Anubim dixerat Propertius.

Ausa Ioui nostro latrantem opponere Anubim.

Apuleius non ærea tantum, sed & argentea, & aurea fuisse

A fuiſſe Siſtra innuit lib. 11. At neſcio, an ulla præter ærea ſint hactenus reperta, ex ære vt plurimum factitari ſolita, quod æs præ cæteris metallis ſit admodum vocale; Id elici poteſt ex Tibullo, qui æra ſimpliciter vocat Siſtra ijs verſibus.

Quid tua nunc Iſis tibi Delia? quid mihi proſunt.
Illa tua toties æra repulſa manu?

Quam ob rem Statius primo Thebaid. *Nilum æriſonum* vocat. Nam aiebat Claudianus. *Nilotica Siſtris Ripa ſonat.* æs certe ad res Diuinas adhiberi ſolitum teſtatur Macrob. 5. Saturnal. quod & alicubi innuit Feſtus Pompeius.

B Iſidem eamdem cum Luna creditam eſſe nemini obſcurum eſt, quin & ipſo met Siſtri curuamine deſignari *Lunæ globum ea complectentem, quæ motionibus, & mutationibus ſunt obnoxia*. Plutarch. de Iſide, & Oſiride, vbi etiam loquitur de Fele, quæ cum catulis curuato Siſtri vertici incubat, vt etiam in noſtra effigiata figura.

De Lucernis apud Aegyptios, Cap. XXV.

C QVamuis in tertia parte videbimus de Lucernis Chriſtianorum; nihilominus quoniam variæ ſunt mihi de illis etiam prophanis, fictilibus, ac æneis hic delineatis; opere pretium duxi de earum vſu apud Aegyptios potiſſimum circa Religionem cognoſcere.

Lucerna propriè dicitur inſtrumentum aliquod Metallicum, aut fictile, in quo poſito oleo, & parato lychno nutritur ignis, vt omnes, qui ingrediuntur, lumen excipiant.

Sacrum verò aliquod portendiſse Lucernam tàm Græcis

Græcis ex testimonio Suidæ, quàm Latinis ex auctori- A
tate Senecæ de Vita Beata cap. 27. certum est; præ-
sertim ex monumentis Aegyptiorum, penes quos adeo
frequens hæc consuetudo fuit, vt sola Lucerna teneret
Hieroglyphicum Aegyptiæ Religionis, teste Beroaldo
in 11. Apulei; ea fortasse ratione, quod ipsi ad cultum
Idolorum, tunc primis Lucernis vterentur, vel quia
Lucernarum vsus ab Aegyptijs ad reliquas translatus
nationes, sentiant plurimi; In quo quidem adeò fue-
runt superstitiosi Romani apud Plutarch. lib 7 sym-
po. 14. vt Lucernam extinguere Religio esset: quamo-
brem oleo posito inextinctam Lucernam dimittebant,
quousque ignis oleum consumpsisset: & deficiente B
nutrimento, ipsa quoque deficeret flamma: siue id re-
uerentia sacri ignis facerent, vt dicebat apud Plutar-
chum Cesernius; siue vt Lucius ibidem, ne viderentur
necem inferre elemento quodammodo animato; siue
denique ne Lucernam extinguentes lucem alijs inui-
dere existimarentur, quod ibidem affirmabat Florus.

Verum Aegyptios in Lucernis colendis cæteris reli-
giosiores dicit Herodot. lib. 2. Is enim cuiusdā diei festi
solemnissimi apud Aegyptios meminit; qui Festus dies
Accensio Lucernarum dicebatur, quod noctu sub dio,
per vniuersam Aegyptum Lucernæ sale imbutæ, oleo
plenæ, Elychno quam optimè instructæ accenderentur: C
eaque luce Luciferum, Solemque Orientem attin-
gerent.

De hoc die Festo, illiusque significatione aliter, at-
que aliter autores censent; sunt, qui putent, Lucer-
nas has ab Aegyptijs accendi solitas in honorem Vul-
cani, quem ignis inuentorem existimarent; sed vnde
lamenta, eiulatus, & lacrymæ, de quibus Lactantius
lib. 1. Diuin. institut. cap. 21. certè nihil cum Vulcano?
Arbitrantur alij ad inquirendum cum Iside Osiridem
Lucernas accendere consueuisse Aegyptios, huiusque
gra-

A gratia lacrimabilem Festum diem ab ipsis institutum: Hunc Iouis filium crediderunt, Isidemque, vt placet Lactantio, ibidem habuisse Matrem, seu, vt alijs placet, Vxorem fabulantur: Quod verò vterque beneficijs maximis Aegyptum affecisset, Diuinos ab illis Populis promeriti sunt honores; Isidem namque litteras, litterarumque vsum excogitasse, Aegyptijsque tradidisse affirmant: Osiridem varias artes ad vitam excolendam a se inuentas, eos docuisse: tamque Religiosum Isidis numen habebatur, vt morti obnoxius crederetur, qui illius aditum penetrare auderet, Pausanias sic scribit. *Tunc igitur cum Romanus quidam gubernaret Aegyptum, hominem mercede conductum misisse in aditum Isidis, quod est in Kopto: & redijsse quidem: sed mox vt narrauit, quæ vidit, & hunc subitò mortuum esse.*

Quærebant verò Osiridem Aegyptij inter nocturnas tenebras, quod a Thyphone fratre aliquando occisus, non modico tempore ab Iside lacrymis comitata, ac eiulatibus quæsitus fuerit.

Quamobrem in Plenilunio sub dio inter tenebras quasi Lunam, idest Isidem, comitarentur, lucernis ac-
C censis magno cum luctu Osiridem requirebant: credentes hoc cultu arua fœcundari, Nilumque excrescere, & sic scribit Pausanias. *Egere Isidi Aegyptij Festum, quando ipsa Osiridem lugere dicunt; & illis quidem diebus Nilum incipere crescere dicunt, & multi Incolarum dicunt augumentum fluminis, & inundationem agrorum lacrymis Isidis fieri*. Inde Statius lib. 1. Thebai.

Melius votis Mareotica fumat
Coptos, & ærisoni lugentia flumina Nili.

Nam Sacerdotes Aegyptiorum sua pectora tundebant, quemadmodum Isidem, cum Osiridem amisit, fecisse putabant; quotannis illum perdebant, totidem eumdem quærebant, vnde Lucanus.

Numquamque satis quæsitus Osiris.

Sole mox oriente inuentum Osiridem cum gaudio excipiebant. A

At si diuinare liceret de hoc festo Lucernarum ab Aegyptijs culto lacrymis, atque ploratu; Dicerem in memoriam illius necis actum, quam Deus ad abducendos filios Israel, Primogenitis Aegyptiorum quorumcunque tàm hominum, quam Brutorum ipse intulit: tunc enim Pharao Rex sub media nocte, totaque Aegyptus luctu, ac lacrymis conspersa, è stratis surgentes, accensisque Lucernis necatos filios lamentabantur, filiosque Israel exire compellebant de terra Aegypti, vt Exod. 12. *Factum est autem in noctis medio, percussit Dominus omne Primogenitum in terra Aegypti a Primogenito Pharaonis, qui in solio eius sedebat; vsque ad Primogenitum captiuæ, quæ erat in carcere: surrexitq; Pharao nocte, & omnes serui eius, cunctaque Aegyptus, & orsus est clamor magnus in Aegypto, neque enim erat Domus, in qua non iaceret mortuus.* Etenim potuit fieri, vt is Primogenitus Pharaonis, qui mortuus est, Osiris appellaretur: nam de Osiride Aegyptio loquuntur omnes: Et præterea Festus hic dies Lucernarum, qui in Plenilunio celebraretur, testis est Apuleius lib. 11. *Qui circa primam ferme noctis vigiliam experrectus pauore subito præmicantis Lunæ candore nimio completum orbem, commodum Marinis emergentem fluctibus.* Quemadmodum & exitus filiorum Israel ex Aegypto plenilunij tempore in Martio contigisse sacra tradidere oracula. B C

De apparatu verò Pompæ Isidis, vt in ea Lucernarum cultum, & Religionem agnoscamus, meminit Apuleius dicto lib. 11. dicens, *Magnus præterea sexus vtriusque numerus Lucernis, tædis, & alio genere faciũ, luminis syderum cœlestium stipem propitiantes.* Et de Antistitum eiusdem Religionis apparatu scribens. *Quorum primus Lucernam præmicantem claro porrigebat*

A *bat lumine, non nostris consimile, quæ vespertinas illuminant Epulas, sed aureum Cymbium in medio sui patore flammulam suscitans largiorem.*

In vsu Lucernarum, & Lucernario cultu Idolorum, adeo superstitiosi fuere Aegyptij, & aliæ nationes testibus Clem. Alex. lib. 1. Strom. Euseb. lib. 10. de præparat. Euangelic. vt quamplurimas illis appenderent Lucernas, quam superstitionem irridet Lactantius lib. 6. Diuinarum Instit. & Tertull. *Cur die læto non laureis postes obumbramus, nec Lucernis diem infrigimus?* & Seneca ep. 95. *Accendere aliquam Lucernam Sabathis prohibemus, quoniam, nec lumine Dij egere, & nec ho-*
B *mines quidem delectantur fuligine.* Vnde Lucretius.

Tecta lucernantur florentia numina sertis.

Hinc Hieremias in epistola ad filios Israelitas, qui captiui in Babilonem adducendi erant, Lucernarum meminit, quas Babilonij ad Idola accendebant Baruch. 6. *Lucernas accendunt illis, & quidem multas, ex quibus nullam videre possunt.* Et quidem multas inquit Propheta: cum tamen D. O. M. septem tantum Lucernas in Candelabro vno intra Tabernaculum oleo apparandas iusserit, Exod. 25. *Facies & Lucernas septem, & pones eas super Candelabrum, vt luceant ex aduerso.* Quam-
C uis, vbi Dei cultus sub Salomone augeri cœpit, Lucernarum quoque numerum auctum legimus 3. Reg. Cap. 3.

Effigiandas curaui plures ex meis Lucernis æreis, quę varia continent symbola nempe Canem, Bouem, Sphingem, Mutinum, seu Virilemembrum, ac etiam Lunam, quæ est signum Dianæ.

Accedunt etiam aliæ quatuor Lucernæ æreæ insigniores in vrbe, quarum vna in honorem Iouis; cum Aquila, altera Neptuno dicata cum Equo, tertia Palladi; Quarta Laribus, quæ reperiuntur in Musæo Domini Francisci Angeloni.

Eſt quoque altera inſignis Lucerna ex celebri Muſæo Domini Franciſci Gualdi Ariminenſis, Equitis ſancti Stephani, quæ creditur inſeruiſſe alicui Lupanari, ſupra quam eſt fæmina nuda; quasi proſtituta, penes quam adeſt Rota, quam Cucurbitæ pendentes circundant. Certum eſt Rotam vitæ noſtrę progreſſum ſignificare; vnde a die natiuitatis ad extremum vſque hoſpites, & peregrini dicimur; vt potè qui ſolum hoc extra patriam incolimus, vbi nulla consiſtendi firmitas, perpetua vero ſemper eſt agitatio animi; sicuti quoque imperitorum præcipitium per Rotam significatur: Rota quippe circumuoluimur: Poſteriora ſunt bona fortunæ, quæ quia noſtra non ſunt, ea nobiſcum tranſportare non poſſumus. Anteriora vero ſunt æterna, quæ nos aſſidue comitantur. Impurus igitur, & imperitus rerum (vt effigiata fœmina ſenſus delitijs dedita) cum fortunæ bonis augetur, dum quæ retro ſunt auerſus reſpicit; obliuiſcitur quoque, quæ æterna ſunt, in anteriori parte posita, & in prçceps mergitur, vt inquit Iob. *Ducunt in bonis dies ſuos, & in puncto ad Inferna deſcendunt*, vt propterea exclamet Pſalmographus: *Deus meus pone illos vt Rotam*: refert Pierius lib. 39. cap. 26. & 28. A B

Simile etiam conſtat ex effigiata Cucurbita, quæ vt inquit Pierius lib. 58. cap. 12. inanes ſpes præſagit, vt potè, quæ cum ventricoſam admodum ſpeciem præſeferat, multumque item nutrimenti polliceri videatur, illud tamen tenue, & sine condimento omnino fatuum, ac cito simul putrefit, & exsiccatur; quia cito nata, cito perit: ſymbolum præfatæ fœminæ innixæ vanæ, & tranſeunti corporis pulchritudini. Et hæc de Lucernis. C

A

De Circulo, Corona, seu Diademate. Cap. XXVI.

B

C EXtat apud me ex marmore nigro sculpta figura longitudinis ferè dimidij palmi, Isidem ex habitu repræsentans: Circulum seu coronam supra caput habens, quod Regium insigne erat, ex Horoapolline lib. 1. cap. 15. ac Aeliano lib. 6. cap. 37. Quinimo antiquitus nulla quidem corona, nisi Deo dabatur, Plinius lib. 16. cap. 4. Et hunc orbem ab ipsis Aegyptijs etiam sumpsisse Romanos, cui diuinum quid inesse putabant; eoque situ corona aptaretur, qui tamen ornatus insequentium Principum moderatione, & tacito omnium consensu Deo, & Sanctis eius, vt alia pleraque, cessit, & anti-

& antiquum Diedematis nomen in hodiernum diem retinuit; vt latè Pignorius in expositione tabulæ Isiacæ, fol. mihi 23. A

Quibus accedit, quod Circulus sit Hieroglyphicum Aeterniratis, Perpetuitatis, Perfectionis, & eiusdem Dei, qui Principium non habet, nec Finem, ex Pierio Valeriano lib. 39. cap. 7. 8. 10. & 16. latè.

Et propterea Deus præcipiens Moysi formam, quam Arca testamenti esset habitura; dixit Exod. 29. *Faciesq; supra Coronam auream per Circuitum.* Et similiter 1. Macab. cap. 4. *Milites illi ornauerunt faciem templi Coronis aureis:* Ac etiam inter Deos Gentilitatis. Tertull. de Corona Militis cap. 7. aït Saturnum ante omnes Coronatum, Iouem Diodorus post deuictos Titanas; dat etiam Priapo tænias idem, & Ariadnæ sertum ex auro & Indicis gemmis. B

Reges gestasse.

Tractu temporis in ornamento Capitis adeo ambitiosi fuere Romani Imperatores, & alij Reges, vt non solum Lauream, sed Auream etiam, ac Radialem Coronam excogitarint: quinimo etiam, quasi cum Sole vellent certare, non tam Radijs, ac Gemmis circulum illum aureum condecorare curarunt, quam ad cursum Solis, ad Numerum mensium, ad circulum anni, & ad signa Zodiaci respicientes in ipsa Corona Radiorum quoque numerum illum duodenarium continuerint, vt significauit Virg. 12. Aeneid. Coronam radialem Latini Regis describens. C

. . . . *Ingenti male Latinus*
Quadrijugo vehitur curru, cui tempora circum
Aurati bis sex radij fulgentia cingunt,
Solis Aui specimen.

Vsos Diademate fuisse Persarum Reges ostendit Brissonius lib. 1. de Regio Persarum Principatu: Xersem etiam Diadema gestasse pro more Persarum, Plutarch. lib. de Fraterno Amore, & Xenophon in Cyri Pœdia

sæpe

A sæpe testantur. Numidas quoque Reges ex Liuio lib. 4. Decad. 3. habuisse. Similiter apud Macedones Diadematis vsus fuit, Herodotus lib. 4. Valer. Maximus lib. 5. cap. 1. vbi de Gneo Pompeio sermo est, & Tigrani Armeniæ Regi vsum Diadematis adscribit.

Circa formam, & Colorem Diadematis. A. Gellius de Græcorum Diademate inquit. *Dicitur autem Diadema, idest Regium gestamen, quod exponitur pro Fascia candida, quę Regum capitibus obligabatur.* Diadema quippe Laneum, vel Lineum extitisse ligamen, quo caput Regis circumligabatur; quam ab rem Creon apud Statium lib. 12. Thebaid. inferias Menœcei celebrans, cum sceptrum, Diademaque illius in rogum iniecisset, dolens sic inquit.

De forma.

B

Accipe nate tui noua libamenta triumphi,
Accipe, & hoc regimen dextræ, frontisq; superbæ
Vincula, quæ Patri nimium portanda dedisti.

Et lib. 9. de morte Regis Adrasti ait.

. . . *Heu qualem versare in sanguine vidi*
Exutum canos, lacero Diademate, crines.

Et Seneca in Troade ait.

Ego esse quidquam sceptra, nisi vano putem
Fulgore tectum nomen? & falso comam
Vinclo decentem?

C Falsum vinculum vocat, quasi nullo vinculo coërceri possit omnimoda Maiestas.

Diadema fuisse latum, longumque ligamen colligitur ex Plutarcho in Lucullo, cum de Monima Vxore Mithridatis agit, cui mortis genus eligendum in eius libera voluntate Mithridates reposuit, quod de Regno, suisque rebus iam actum esse intelligeret; inquit. *Cum aduenisset Bacchárides, & Regijs mulieribus imperasset, vt quod cuique facillimum, & gratum esset, genus mortis eligerent, auulsum a capite Diadema Monima collo circumligauit, & se ipsam suspendit: quo cito confracto; ò*

exe-

execrabilis inquit fascia, neque ad hoc mihi vtilis fuisti. A
Vnde colligitur Diadema fuisse fasciam, seu vittam longam, quæ ad suspendium apta censeretur.

De hoc Diadema Curopalata de officijs Curiæ Constantinopolitanæ cap. 6. num. 33. his verbis. Illud quod nunc vocatur stemma, olim appellatum esse Diadema: id autem erat Vitta ex vnionibus, & margaritis, posita quidem in Imperatoris fronte, sed circa cerebrum retro ligata: vnde & Diadematis quasi dicas ligamenti nomen obtinuit: quod paulatim mutatum euasit tale, quale hodie visitur, & nominatur stemma: idem auctor num. 34. ibidem ait. Porrò, quod nunc vocatur Diadema, olim Zona militaris dicebatur, insigne honoris: hinc Tiranni venerandos Milites; qui Christum confitebantur, ante omnia priuabant Zona, & Torque, & postea tradebant Tortoribus. B

Colorem in Diademate purpureum apud antiquos extitisse Alexander lib. 1. Gen. dier. cap. 18. scribit Album tamen apud exteros, vt plurimum fuisse, consensu scriptorum omnium comprobatur.

Suetonius cap. 79. in Cæsare refert; cum quidam Lauream Coronam fascia candida colligatam Cæsaris statuæ imposuisset, Tribuni plebis Coronæ detrahi fasciam, & hominem in vincula duci iusserunt: Fremebat enim Populus, & Tribuni; non quidem quòd Corona Cæsari, aut statuæ illius imponeretur, hanc enim deberi Cæsari non negabant; sed quod fascia candida Coronæ alligaretur, atque vna cum Corona Diadema quoque ei imponeretur. C

Coronarum genera.

Hoc autem Diadema caput cingebat, adeo vt in Occipitio aliquid fluctuaret, quod indicatur, cum varia essent Coronarum genera apud Græcos, & Latinos: Nam præter illas ex floribus, de quibus in conuiuijs, quæ propriè serta appellabantur; erant quoque Coronę Laureæ, ex quibus Lemnisci, seu Vittæ pendebant, ex

Plu-

A Plutarcho in Sylla. *Nam illico sacrificanti iecur Coronæ laureæ typum habere visa est, & lemniscorum binorum ex illa dependentium.*

Fuere quoque Coronæ ex Oleastro, seu alia planta ad ornandum victores in Ludis, seu Triumphis, quorum filamina ad constringendum ramusculos Coronarum adponebantur, quæ propriè phylira, seu scirpi vocabantur, de quibus Horat. 1. Carmin. ode 38.

Persicos odi Puer apparatus
Displicent nexæ phylira Coronæ.

Tertium genus Coronarum metallicum fuit ex auro, seu argento: nam quos virtute bellica Regio siue Im-
B peratorio ornatu dignos Græci agnouissent, Vitta quadam, ac etiam aurea ornabant Corona; Vitta quidem, qua quotidie vterentur: corona vero, quam in solemnioribus tantum diebus gestarent, ex Thucydide lib. 4. histor. ibi *Brasidam cum aliis rebus honorificè acceperāt, tum etiam publice quidem aurea Corona redimerunt, vt Græciæ liberatorem; priuatim vero teniis coronabant, & ad ipsum vt athletam accedebant.* Ex quibus Coronis non Lemnisci, seu Vittæ, vt in præcedentibus Coronis, sed satis ampliores, & coloris albi, quæ in occipitio Imperatorum fluitabant ad humeros vsque protensi; &
C neque colligandis sertis, neque constringendis ramusculis vsui erant; sed ad Diadema pertinuisse, vt ex Festo, qui de Lemniscis ait. *Lemnisci idest fasciolæ colorie dependentes ex Coronis propterea dicuntur, quod antiquissimarum genus coronarum lanearum:* Colorias nimirum dici eas Coronas, quia vnius tantum Coloris albæ erant; id ipsum fermè loquens de Corona tradit Isidorus lib. 19. cap. 130. *Huius principium a Libero quondam duci Gentiles existimant, quod is in potando mota vino Capita vincire fasciolis instituerit; idcirco olim Linei, ac Lanei generis coronas fuisse.* Et has quidem Vittas a laurea Corona Cæsariana distrahendas

iussisse Tribunos, cum in ludis aliquando ab adulante coronaretur, ne tales essent additamentum honoris. A

Diadematis vsum à priscis vsque temporibus Romanæ Reipublicæ penes Reges extitisse scribit Dionysius Alicarnassæus lib 3. & de Regio Diademate Seruij Tullij Iuuenalis satyr. 8.

Ancilla natus trabeam, & Diadema Quirini,
Et fasces meruit, Regum vltimus ille bonorum.

Et apud Ant. Augustinum Numismata sunt Romuli, Numæ Pompilij, & Anci Martij, in quibus hi Reges Diademate redimiti conspiciuntur, sed Republica postmodum ad ordinem redacta Crassus diues primus argento, auroque folia imitatus ludis suis Coronas dedit, accesseruntque, & Lēnisci, quos adijci ipsarum Coronarum honos erat, inquit Plinius lib. 21. cap. 3. B

Refert quoque Plinius lib. 16. cap. 4. Primum omnium Liberum Patrem imposuisse capiti suo ex Edera Coronam: Postea Deorum honori sacrificantes sumpsere; Victimis simul cotonatis: Nouissime, & in sacris certaminibus vsurpatæ; inde natum, vt & Triumphaturis conferretur in templis dicandæ; mox vt & ludis darentur.

Prisci quoque Christiani non abstinuere ab huiusmodi Coronis, quibus ornare Statuas, & Imagines summi Dei, & Sanctorum eius soliti sunt: siquidem Imagines Sanctorum, non denotant solum, quæ ipsi in terris gesserunt, verum quæ in cælis ab ipsis geruntur, cum immensa gloria fruantur; & quicquid auri, gemmarum, coronarum adhibueris, nec minimam partem eius gloriæ descripseris, quam Deus ijdem Sanctis iam in æterna vita largitur, vt refert Molanus de sanctis Imaginibus lib. 2. cap. 4. C

Quamuis Iosephus Scaliger in Priapeia referens imprecationem Priapi apud Horatium *merdisque coinquinet albis Coruorum*. Idcitco Minisci imponebatur

statuis

A ſtatuis, ne ab auibus conſpurcarentur. Hi miniſci adhuc hodieque in templis Chriſtianorum imponuntur capitibus ſtatuarum. Cuius tamen rei cauſam ignorantes Pictores, dum putant honoris cauſa imponi debere, non ſolum non omnibus ſtatuis imponunt: ſed & imaginibus quoque pictis adhibuerunt: quæ tamen illis opus non habent, vt Statuæ: & hi Miniſci ſectiones circuli ſignificabant, & dabantur Diuis iam in cœlum relatis.

Mos quoque fuit apud Priſcos fideles in picturis Viuentium, qui pro ſanctis tunc habebantur pingere, aut ſcalpere etiam Diadema forma Quadrata non autem circulari; ſicuti adhuc videmus opere Muſiuo delineatas in Triclinio Leoniano apud Lateranum effigies Magni Conſtantini, Leonis Papæ, & Caroli Magni, quas figuras etiã effigiatas propono in tertia parte mei Operis cap.3. vbi de ſacris Imaginibus, & de hoc adducitur ratio, quoniam Viri inſignes virtutibus habentur pro lapidibus Quadris, vt deſcribitur à ſancto Gregorio, homil. 21. in Ezechielem cap. 40. ſuper ea verba. *Menſa de lapidibus Quadris extructa*, ait: *Quos enim hoc loco Lapides Quadros accipimus, niſi quoslibet Sanctos, quorum vita in proſperitate, & aduerſitate nouit fortiter ſtare? Lapis etenim Quadrus æque ſtat in quocunque latere fuerit verſus: Quiſquis ergo in proſperitate non extollitur, in aduerſitate non frangitur, ſuaſionibus ad malum non trahitur, vituperationibus à bono opere non reuocatur, Lapis quadratus eſt; & quaſi ex omni parte ſtatum habet, qui caſum in qualibet permutatione non habet: Certe cum Iudæorum populum propheta a fide perire cognoſceret, & ſanctos Apoſtolos ſurgere in Eccleſia præuideret, per quos multi ſunt ex Gentibus in fidei, & vitæ fortitudine ſolidati, in magna conſolatione loquutus eſt dicens Lapides ceciderunt, ſed magnis lapidibus ædificabimus, &c.* Ac de prædicto Diademate quadrato

latè ſcripſit Nicolaus Alemannus in libro, quem edidit de Leoniano Triclinio. A

Nullo tamen vnquam tempore fuit ita limitata Adulatio, vt fines non tranſierit: etenim Iuſtinus Imperator Chriſtianus, vna cum filio Iuſtiniano, quantumuis Chriſtiani, vtique non abhorruerunt ſibi aſſumere etiã Coronam circularem, ſicuti Deo, & Sanctis ſolitum fuit apponere, vt diximus; & videre eſt in Numiſmate hic adiecto, quod expreſſit etiam dictus Alemannus in ſuis Notis ad hiſtoriam arcanam Procopij fol. 344.

B

C

Refert Euagrius Iuſtinum anno Imperij octauo, menſe nono, (is erat Martius) Iuſtinianum participem Regni feciſſe, & cum eo imperaſſe quatuor menſes, & eo tempore de prædictis adhuc viuentibus, honoremque Diuinitatis aſſumentibus dici forſan potuerit, quod Caracalla de Geta fratre ſuo dixit, vt refert Spartianus.

Sit Diuus, dum non ſit viuus.

Lubet hic referre, quod adnotauit Sirmondus Soc. Ieſu ad epiſt. 3. lib. 6. epiſtolarum Sidonij. Tonſura Clericalis ita olim fiebat, vt circulus tantummodo capillorum emineret inſtar Coronæ: ſic enim deſcribit Grego-

A Gregor. Turonen. de Nicetio Treuirorum Episcopo: S. Nicetius, inquit, *ab ortu suo Clericus est designatus; nam cum in partu fuisset effusus, omne caput eius, vt est consuetudo puerorum, à capillis nudum quidem cernebatur, in circuitu vero mediorum capillorum ordo apparuit, vt putares ab ijsdem Coronam Clerici fuisse signatam.* Hodie apud nos antiquam Coronæ formam soli fere Monachi retinent, & pueri vocales symphoniaci. Nam breuis ille orbis in vertice, quo Cleri magna pars vtitur, insolens olim, atque inusitatus in Ecclesia fuit, vt docet Canon. 40. Concilij 4. Toletani.

Scio voluisse aliquos circulum supra Caput prædictæ
B meæ Isidis figuræ, indicare voluisse circulum Lunarem in singulis mensibus: sed de hoc satis sit in præsenti dictum.

HAec sunt Clarissime Lector, quæ ex meis potissimum Cimelijs congessi, vt eruditionem afferre valeant circa Aegyptiorum potentiam, superstitionem, Hieroglyphica, & alios ritus: & quamuis hæc tota chartacea sint, vt vides; si tu illa probaueris, Aurea, Gemmea, & quantumuis pretij fient: Colligant Ara-
C neæ (si quæ sint) venena de floribus; Tu Apis ingeniosa merum ex ijs nectar stipando, mel eruditionis hauries. Vale.

PARS

A sunt primo continentia sunt, nempe in Solem, Lunam, & Cælum, omne circumagat: Ac proinde quantus est accessus ad Deum, vel abscessus ab eo, eius opitulationem quoque sentiunt; Quo fit vt terra, & terrena omnia, longissimè à diuinitatis adminiculo infirmitate sua deiecta, ideoque multo tumultu exagitata sint.

Sed hæc Philosophi opinio, quod Omnipotens, & misericors Deus non valeat, seu quod indignetur extendere Diuinos influxus ad res humanas, tanquam impia, & erronea, habetur ex psalm. 112. dum ait: *Quis sicut Dominus Deus noster, qui in altis habitat, & humilia respicit in Cælo, & in terra. Suscitans à terra inopem, &*
B *de stercore erigens pauperem*; ac etiam in suo Cantico B. V. Mater, inquit: *Quia respexit humilitatem ancillæ suæ: quia fecit mihi magna, qui potens est.*

Præterea omnes prædicti auctores licet summo ingenio fuerint, tamen grauissimè hallucinati sunt, vtpote, quibus præluceret tantum naturæ quædam bonitas, non autem Christiana Veritas perfecta. Lactantius tamen libro de falsa Religione ad confundendam Gentilium Idololatriam, ex opinione Poetarum, Philosophorum, Oraculorum, & Sybillarum euincere conatur, etiam antiquissimis temporibus nunquam dubitatum fuisse, nisi à male feriatis quibusdam vnum esse Deum; licet non
C intelligerent, quis nam ille esset, seu quomodo ageret. Ideoque eos excusari non posse, qui in Deorum numerum homines impios reposuerint: hinc si bona pars Gentilium Deum spiritum, ac mentem vocauerint, eũque animo colendum esse etiam libris testari sint: mirũ est, vnde tanta Deorum multitudo inuenta sit, hominesq. iam morte deleti diuinis honoribus affecti sint? Equidẽ existimarim errorem illum ab impostore Cacodæmone fuisse inductum: nam cum ille malorum omnium auctor sit, & parens, proculdubio, & in hanc, & multo profundiorem erroris caliginem miserorum morta-

lium corda demersit. A

Deificationis origo. Referunt tamen Ethnici Scriptores istas hominum consecrationes propter merita, vel virtutum, vel munerum, vel artium repertarum à Veteribus in memoriam inuentas; sic enim Cicero de natura Deorum. *Suscepit vita hominum, consuetudoq; communis, vt beneficijs excellentes Viros in Cęlum tolleret:* Vnde Horatius ad Augustum.

Romulus, & Liber Pater, & cum Castore Pollux
Post ingentia facta, Deorum in Templa recepti.

Hinc colunt Cererem, quia prima fruges inuenit; hinc Bacchum, quia primus, vt putabatur, vites plantauit.

In libro Sapientiæ Salomonis cap. 14 ibi: *Acerbo luctu dolens Pater citò sibi rapti filij, fecit imaginem; & illũ qui tunc quasi homo mortuus fuerat, nunc tanquam Deum colere cæpit, & constituit inter seruos suos sacra, & sacrificia: Deinde interueniente tempore, conualescente iniqua consuetudine hic error tanquam Lex custoditus est, & Tyrannorum Imperio colebantur figmenta.* B

Lactantius lib. 1. de falsa Religione cap. 22. scribit, hunc ritum Deorum colendorum à Iouis immodica superbia fluxisse; nam cum terras circumiret, morem hunc habuisse, vt curaret sibi templa de Hospitum suorum nomine construi; Sic erecta fuisse templa Ioui Atabyrio, Ioui Labradeo, Ioui Laprio, Ioui Molioni, Ioui Cassio; qui omnes Iouis hospites, eique in bello adiutores fuere. C

Templa & simulacra Dijs quomodo decreta? Quomodo autem Cacodæmon superstitiosam antiquitatem magis ac magis, cui non satis fuerat, vt hominibus Diuinitas tribueretur, nisi quoque eisdem Templa, Simulacra, & Imagines statuerentur, ludificatus est? certè Persæ, & aliæ plurimæ gentes licet patrio ritu Deos colerent; eis tamen, neque templa, neque Simulacra ponebant, sibi persuadentes Deum vbiq. præsentem esse

. . . *Atque ire per omnes*

Ter-

A *Terrasque, tractusque maris, cælumq. profundum.*
Ideoque stultissimum velle eum certo loco concludere, Et quia Deum nemo vnquam vidit, ridiculum credebant, cum specie figuræ humanæ repræsentare. Romani quoque plusquam annis centum septuaginta Deos ex instituto Numæ coluerunt sine simulacris, neque fictis, neque pictis; quamuis templa eisdem erexerint; nefas esse iudicantes deterioribus meliora assimilare. Primus autem Tarquinius Priscus Simulacra Romæ posuit; Quod Varro probare non potuit, dum scribit. *Futurum, vt si absque simulacris Religio mansisset, castius Dij obseruati fuissent.* & Seneca sic scribit: *Simulacra Deorum venerantur, illis supplicant, genu posito illa adorant,* B *illis per totum assident diem, illis stipem iaciunt, victimas cædunt, & cum hæc tantopere suspiciant, fabros, qui illa fecere, contemnunt,* & inquit Lactantius lib. 2. cap. 2. *Quod ij infecti tali persuasione, mentes eorum succum stultitiæ perbiberunt.*

Nolim autem hæc de Deo, & de Sanctorum nostrorũ imaginibus intelligi in tot Concilijs approbatis, quamuis hæretici sæpe eas conculcauerint. Ethnici enim dæmones, & bruta animalia in suis simulacris colebant; nos autem Creatorem, & optimos, ac sanctissimos Viros imaginibus solum repræsentatos, vt hi apud Deum pro C nobis Patroni esse velint, inuocamus.

Verum quia Gentiles non omnes Deos vnius faciebant potestatis, hoc loco Deorum diuisionem paucis attingamus. Diuus Augustinus de Ciuitate Dei. Quosdam dicit appellatos fuisse Consentes, quosdam Selectos. his verbis. *Quis enim ferat, quod neque inter Consentes Deos quos dicunt in consilium Iouis adhiberi, neque inter Deos, quos Selectos vocant, felicitas constituta sit?* Consentes enim dicti quasi in eo, quod gerendum est, consentientes; appellantur etiam à Cicerone Dij maiorum gentium, quasi inter omnes Deos principatum obtinen-

Dij Consentes, & Selecti.

tes ad differentiam eorum, qui minorum Gentium dicuntur; & ij consentes sunt sex masculi & totidem feminę ex Ennio. A

Plura-litas Deorũ aliquando pro vnico Deo sumpta ab Ethnicis.

Iuno, Vesta, Minerua, Cereſque, Diana, Venus Mars,
Mercurius, Iouis, Neptunus, Vulcanus. Apollo.

Quoniam Ethnici scriptores multos Ioues faciunt, multos Apollines, multos Mercurios, multas Veneres; operæ pretium facturus videor admonere omnia sub vnius tanto persona aliquando relata: illud namque notissimum est, Stoicos Vnum tantum Deum credidisse, nominaque eius variari pro actibus, & officiis: Hinc Sacrificaturam apud inferos Didonem Iouem Stygium pro Plutone nominare. B

Sacra Ioui Stygio, quæ rite incæpta parauit.

Aristoteles in libro de mundo. *Cum Deus vnus sit, multa nomina habet ab effectionibus varijs*. Et Apuleius eumdem imitatus in libro de mundo. ad Faustum scribens *Vnus est*, inquit, *Deus, vnumque numen pluribus quidem nominibus propter specierum multitudinem, quarum diuersitate fit multiformis; nam à Iuuando Iupiter dicitur, idem fulminator, tonitrualis, ac serenator* vt latè D. Augustinus de Ciuit. Dei lib. 4. cap. 11. Macrobius Saturnalium lib. 1. cap. 18. cum Deorum omnium nomina ad vnum vellet referre, hunc Orphei versiculum recitat. C

Bacchus, Sol, Orcus, & Iuppiter vnus & idem.

Quod Deus vnus sit.

Quod autem Deus vnus sit solummodo, patet ex Lactantio de falsa Religione libro 1. cap. 3. Quod illa summa rerum potestas, ac Diuina Vis, ne semel quidem diuidi potest: quicquid enim capit diuisionem, & interitum capiat necesse est; si autem interitus procul est à Deo, quia incorruptibilis est, & æternus, consequens est, vt diuidi potestas æterna non possit; Præter ea, quando pluralitas esset deorum; sequeretur, quod illi partiti inter se essent officia; vt ex illis; quilibet sufficere omni-

bus

A bus nequiret; & nisi singularium partium potestas ad vnam prouidentiam referatur, non poterit summa illa constare potestas; vnoquoque nihil curante amplius, quam quod ad eum propriè pertineat; Et de iis vide Gyraldum Syntagma. 1.

Sciendum quoque prædictos Deos, qui in templis à Gentibus adorabantur, ibique responsa reddebant, non alios fuisse, quam Dæmones; etenim Homerus summum illum Iouem Dæmonibus aggregauit, sicut & alii Poetæ, & Philosophi, qui eosdem modo Deos, modo Dæmones nuncupant; & illi nequissimi spiritus vbi adiurantur; se Demones confitentur; vbi coluntur se Deos mentiuntur, vt errores hominibus immittant, & auocent à veri Dei notione; Ac iidem sunt, qui varios sibi cultus per diuersa Regionum condiderunt mentitis tantum, assumptisque nominibus, vt fallerent; & quoniam diuinitatem per se ipsos affectare non poterant, asciuerunt sibi nomina potentium Regum, sub quorum titulis honores sibi Deorum vindicarent: vnde facilis probatio, ex quo adstantes Christi fideles Ethnicorum sacrificiis, Idolis responsa dare negabant, & Deos eorum fugauerunt, ne possent in visceribus Hostiarum futura depingere, ex Lactantio lib. 4. cap. 27. *Dij erãt Dæmones.*

B

C Est quoq. indubitatũ Deorũ eiusmodi Cultores bonos & iustos esse nõ posse. Quomodo enim sanguine abstitebunt, qui colunt Deos cruentos Martẽ, atq. Bellonam? quomodo autem Parẽtibus parcent, qui expulsorem Patris sui Iouem? aut natis ex se Infantibus, qui colunt Saturnum? Quomodo pudicitiam tuebuntur, qui colunt Deam nudam, & adulteram, & quasi apud Deos prostitutam? Quomodo à rapinis, & fraudibus abstinebunt, qui Mercurii furta nouerunt? quomodo libidines coercebunt, qui Iouem, Liberum, Herculem, Apollinem, ceterosque Deos venerantur, quorum adulteria, & stupra in mares, & feminas non tantum Doctis *Quales Deorũ cultores?*

sunt

ſunt nota, ſed experiuntur etiam in theatris, atque cantantur, vt ſint omnibus notiora? Poſſuntne inter hæc Iuſti eſſe homines, qui etiam ſi natura ſint Boni, ab ipſis etiam Diis erudiuntur ad iniuſtitiam, & ſcelera? Lactantius lib. 5. cap. 10. A

Nec Religioſi huiuſmodi Homines habendi ſunt, cuius nomen à vinculo Pietatis eſt deductum, quod hominem ſibi Deus relegarit, & pietate cõſtrinxerit, quia nos ſeruire ei, vt Domino, & obſequi vt Patri neceſſe eſt: Superſtitioſi quidem vocabuntur; cum ſuperſtitem memoriam defunctorum colant, aut qui parentibus ſuis ſuperſtites colebant Imagines eorum domi, tanquam Deos penates: nam qui nouos ſibi ritus aſſumebant, vt B in Deorum vicem mortuos honorarent, quos ex hominibus in cælum receptos putabant; hos ſuperſtitioſos vocabant. Lactantius lib. 4. cap. 28.

At Infelices illi, nec ex ſceleribus ſuis intelligunt, quã grande malum ſit, quod colunt; quandoquidem flagitiis omnibus inquinati veniunt ad precandum, & ſe piè ſacrificare opinantur, ſi cutem lauerint, tanquam libidinem intra pectus incluſam vlli amnes abluant, aut vlla maria purificent: non retinentes memoria, quod Cicero ſuis Legibus caſtè ad ſacrificia præciperet accedere. *Pietatem inquit adhibeto, opes amoueto, qui ſecus faxit, Deus ipſe Vindex eſt*. Quanto ſatius eſt mentem potius eluere, quæ malis cupiditatibus ſordidatur, & vno virtutis, & C fidei lauacro vniuerſa vitia depellere: Quod qui fecerit, quãtumlibet inquinatum, ac ſordidum corpus gerat, ſatis purus eſt.

Perſeuerauit hæc Idololatriæ cœcitas penes homines vſquequò Chriſtus. R. N. humana carne aſſumpta miſit Apoſtolos ſuos in vniuerſum mundum prædicare Euãgelium; quorum quoq. diſcipuli idem ſunt proſequuti; donec Theodoſij, & Valentiniani Imperantium iuſſu prædicta Idola, eorumque templa funditus euerſa ſunt: vnde

A de Gentiles vbique concussi, atq. pro defensione Deorũ suorum multos Christianos occidentes; nec non Episcopos, inter quos Marcellum Apameæ in Syria Episcopũ, cum famosissimum eiusdem Ciuitatis Iouis tẽplum demoliendum curaret: cuius Martyrium describit Sozomenus lib. 7. cap. 15. additque Theodoretus lib. 5. cap. 21. Dæmones eius templi ruinam impedire conantes Aqua signo Crucis sanctificata fugatos fuisse. Cæterum, Zelus, qui tetigit Orientis Episcopos sub ipsis Prncipibus piis Idola demoliri, æque, Occidentales impulit id ipsum præstare, si quidem à Sancto Martino plurima in Gallijs diruta fuisse Deorum templa, magnaque ista oc-
B casione ab illo edita fuisse miracula, quibus Ethnici huiusmodi demolitionibus resistentes ad fidem conuersi sint; narrat Seuerus in vita S. Martini cap. 10. ex quibus coniecturam capere possumus, quid à cæteris quoq. sanctis Episcopis gestum fuerit. Quæ quidem anno 390. cœpta, sequentibus sine dubio agi perseuerarunt; nullibi autem maiori studio quam Romæ delubra prostrata esse, constat ex Hieronymo in proem. lib. 2. Commentar. in Epist. ad Galatas, & tradit Baronius dicto anno 390.

C

Ex Ethnicis ante Christum natum fuerint ne aliqui salui? Cap. II.

DIXIMVS in antecedenti Capitulo, quod ex Philosophis ante Christum in carne natum, eorum damnatio processerit potissimum; quoniam plures Deos ipsi, non autem vnicum, & verum coluerunt; modo antequam vlterius procedamus de prædictis pseudo

Diis

Diis dicere est consilium: videndum igitur nobis est in præsenti, *An salus ex fide in Christum fuerit etiam ante eius aduentum*. Neque est ambigendum, quin & aliqui ex Ethnicis ante Christi aduentum æternam sint adepti salutem, quod præ cæteris ostendit. S. Prosper lib. 2. de Vocat. Gentium cap. primo: *Adhibita est enim semper vniuersis hominibus quædam supernæ mensura doctrinæ, quæ & si parcioris, occultiorisque gratiæ fuit; sufficit tamẽ sicut Dominus iudicauit, quibusdam ad remedium; omnibus autem ad testimonium*. Certe enim Christus ante suum aduentum, vt dixi, quibusdam etiam Ethnicis ipsam veritatem detegere dignatus est; atque ad Iob respexisse videtur. S. Augustinus Epistola 49. dum ait *Cum enim nonnulli commemorantur in sanctis Hebraicis libris iam ex tempore Abrahæ nec de stirpe carnis eius, nec ex populo Israel, neque ex aduentitia societate in Populo Israel, qui tamen huius sacramenti participes fuerũt; cur non credamus etiam in cæteris hac atque illac gentibus alias alios fuisse; quamuis eos commemoratos in eisdem auctoritatibus non legamus?* Quapropter auctor epistolæ ad Demetriadem specioso elogio Iob appellat, *Virum ante Euangelia Euangelicum: & Apostolicum ante Apostolica præcepta, & discipulum Apostolorum*: quia nimirum ea penè didicisset, quæ postmodum Apostoli docuerunt, edoctus scilicet ab ipso Veritatis, & Iustitiæ largitore Deo. Est enim in confesso apud Catholicos, hominibus in statu naturali constitutis, opus fuisse ad salutem speciali aliquo Diuinæ gratiæ auxilio, quo ad fidem in Christum perducerentur, neque enim naturalem legem sufficere vllatenus potuisse; Sed neque ipsis legi scriptæ traditæ Iudæis ea vis inerat; & hoc est, quod Apostolus in epistola ad Romanos docet. *Non legis opera, atque actiones, sed fidem fuisse, quæ Abraham Iustum effecit*; Quod idem describit Sanctus Thomas in sua summa parte 3. quæst. 60. articulo primo ibi. *Nunquã homines*

A *homines potuerunt saluari ante Christi aduentum, nisi fierent membra Christi; quia, vt dicitur Act. 4. non est aliud nomen datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri, sed ante aduentum Christi homines Christo incorporabantur per fidem futuri aduentus:* nec minus perspicuè S. Augustinus epist. 57. inquit *Sicut etiã illi, quando idem sacramentum occultum erat, credebant Christi incarnationem futuram, sic & nos credimus factam: Et à nobis autem, & ab illis futurus expectatur ad iudicium eius aduentus:* Et quamuis Iudæi loco Baptismi, qui hodie est necessarius, Circumcisionem haberent, ea tamen gentes non vtebantur, quibus fides abundè tunc erat.

B Diuus Thomas parte 3. quæst. 68. art. 1. ibi. *Licet ipsum sacramentum Baptismi nõ semper fuerit necessarium ad salutem; fides tamen, cuius Baptismum sacramentum est, semper necessaria fuit.* Atque hoc idem de Gentibus esse statuendum clarè euincit, quod de Christo aiebat Aggeus Propheta cap. 2. *Et veniet desideratus cunctis gentibus:* siquidem ex Romanis, Græcis, Aegyptijs, & similibus, qui Christum venturum desiderarent, fatendum est, & ijs aliquam de Christo venturo inditam fuisse notitiam, quoniam rei ignoratæ nullum concipere desiderium possumus. Hinc Augustinus epistola 89. *Vt sciamus etiam antiquos iustos, quicunque esse potue-*

C *runt, non nisi per eamdem fidem liberatos, per quam liberamur & nos, fidem scilicet Incarnationis Christi, quæ illis prænunciabatur, sicut & à nobis facta annunciatur.* Sed quatenus in contrarium adducatur Lactantius diuin. instit. dum voluit Pythagoram, & Platonem, qui amore indagandæ veræ sapientiæ ad Aegyptios, & Persas penetrarunt, ab Iudæis, penes quos ea tunc veritas erat abstinuisse; *Siquidem,* inquit ille *auersos esse Diuina prouidentia, ne scire possent veritatem, quia nondum fas erat alienigenis hominibus Religionem Dei veri, iustitiamque notescere:* Quoniam non vsquequaque id verum est,

O neque

neque enim veritatis radios ab eorum obtutibus subduxit Deus, qui recta incedentes semita, procul ab errorum caligine peruestigatum illum irent. Dixit equidem ille Matth. 7. *Petite, & dabitur vobis, quærite, & inuenietis, pulsate, & aperietur vobis*: multum enim interest, qua ratione, qua via, quibus auxilijs quæratur, quidue sit, quod potissimum quæritur, & inquit S. Ambrosius epist. 10. *Qui per Dominũ quærit inuenit: Laban, quia quærebat Idola non inuenit*. Inuenit Regina Austri, quæ quamuis Ethnica rectæ voluntatis ductu è longinquis Regionibus veræ sapientiæ adipiscendæ causa profecta est. De qua Regina S. Paulinus sic refert epistola prima. *Barbara natione non animo, & in aperto Peregrina, sed in occulto Iudæa sanctorum fieri Ciuis optabat; vnde non solum cœlesti præmio Resurrectionis beatæ, sed etiam potestate Apostolorum de Iudæis adulteris iudicandi, ipsius ore Iudicis digna censetur, quia Christum in Salomone mirata, verum Reginæ cœlestis affectum in imagine mistica Ecclesiæ prouidentis impleuerat*. Certè enim Christus ante suum aduentum quibusdam etiam Ethnicis ipsam veritatem detegere dignatus est, vt de Iob inquit Diuus Augustinus lib. 18. de Ciuitate Dei. *Diuinitus prouisum fuisse non dubito, vt ex hoc vno sciremus etiam per alias gentes esse potuisse, qui secundum Deum vixerunt, eique placuerunt pertinentes ad Hierusalem spiritualem*. At de Platone, & Pythagora quis nescit non Dei, sed suam ipsorum gloriam aucupatos, & multis etiam culpis fuisse obnoxios, adeo vt alter luxui, & libidinibus addictus, alter etiam magicas curiositates sectatus fuerit.

Idque causæ fuit, cur Iustinus martyr in Apologia 2. non Abrahamum solum, sed & Socratem, & Heraclitum Christianos ijs verbis appellauerit: *Christum Primogenitum esse Dei edocti sumus, Verbumque, ac Rationem esse, cuius vniuersum humanum genus est particeps,*

antea

A *antea ostendimus, & quicunque ex præscripto rationis vixerunt, licet impij habiti sint, quemadmodum inter Græcos Socrates, & Heraclitus, atque ijs similes; inter Barbaros vero Abraham, & Ananias, & Azarias, & Misael, & Elias, & complures alij.* Quamobrem comprobatur, quòd Iustini mens in prædicta Apologia fuerit Dei Filium Verbum, ac Rationem rationis compotes fecisse homines: qui verò rationis ductu vitam innocenter transigerent, illud consequutos esse, vt Christiani fierẽt, hoc est eo fidei lumine afflarentur, vt Christum venturum crederent, siue illi ex Populo Dei peculiari fuerint, vt Abraham, alijque, siue ex Ethnicis, vt Socrates,
B qui ab ijsdem Ethnicis impius habitus fuit, quia nimirum Deos respueret, quos ipsi colebant: qua potissimum de causa mortis sententiam subijt. Quamquam non sit in hoc ambigendum multo clarius Abrahamo Christum innotuisse, quam Socrati; quoniam ex Apostolo ad Ephesios 4 *Vnicuique data est gloria secundum mensuram donationis Christi.* Et si Socrates verè vllam Christi cognitionem habuit, habuit illam vt loquitur Iustinus inuolutam nimirum, & subobscuram; sed quæ eo tempore satis esse poterat ad salutem tribuendam.

At verò Diuus Ioannes Chrysostomus, homilia 38. in Math. quamuis videatur docere Dei solius cognitionem
C nem necessariam tum temporis fuisse, dum inquit: *Poterant enim tunc homines etiam Christum non confessi saluari, non enim hoc ab illis petebatur, sed vt Idololatria abstinerent, vnumque solum Deum cognoscerent:* Et subdit exemplum de Machabæis, & tribus pueris, & de alijs apud Iudæos, quos optimam vitæ rationem sequutos, eiusque cognitionis mensuram seruasse, dum ait: *Ad consequendam enim salutem Deum solum nosse, tunc sat erat: nunc id non sufficit, sed & Christi cognitione opus est.* At profectò de notitia ad religionem profitendam necessaria loquitur Chrysost. nam Machabæi ipsius

quidem Christi venturi fidem habebant, vt sentit Nazianzenus, forsitan & Socrates, vti Iustino videtur, illam tamen in adito cordis custodiebant: siquidem fides quæ corde concipitur, ex Apostolo ad Romanos 10. tanquam iustificationis instrumentum necessaria semper est, at non semper, quæ ore emittitur fidei professio, sed tum demum cum res postulat. At priscis illis ante Euangelium temporibus, qui fidei professionem edere adigebantur; sat erat; si vnum se Deum credere faterentur; de Christo autem non opus erat quicquam proferre, nec credita sibi speciali priuilegio mysteria profanis euulgare, qui nec illa intelligere vllatenus poterant. Itaque cum ait Chrysost. sat tunc fuisse solum Deum nosse, nunc verò etiam Christi notitia opus esse, intelligendus est de perspicua illa, & explicita notitia, quæ post Christi aduentum ad ipsius confessionē requiritur. Quam ob rem fatendum est, eos omnes, qui siue apud Ethnicos, siue apud Iudæos lumen ipsum non repulerunt, quo docentur rectam viuendi rationem, subsidium a summo Deo reportasse, vt Christum perfectè cognoscerent, ac demum per ipsum Christum ad immortalitatis præmia peruenirent. Hinc Dionysius Areopagita de cœlesti Hierarchia cap. 9. in fine inquit. *Omnes autem Angelos, qui singulis Gentibus præsint, ad illud ipsum principium, vt proprium eos, qui vltro, ac sponte sequantur, deducere.* Cum etenim intelligatur a Dionysio Deus pro ipso principio proprio, quæ proprietas non ad Israelitas solummodo, verum & ad Gentes pertinet, vt inquit Apostolus ad Romanos 3. *An Iudæorum Deus tantum? non ne & Gentium?* & nominauit se Christus Io. 8. cum à Iudæis interrogatus; *Tu quis es?* respondit *principium, qui loquor vobis*. Quapropter ea Dionysij mens fuisse videtur, vt Tutelares Angeli gentes præcipuè edocerent Christi Incarnationem; hoc enim mysterium explicitè saltem Doctioribus etiam ante Euangelium credendum

A dendum erat, vt ijs salutis ianua patesceret, ex Diuo Thoma 2. 2. quæst. 2. artic. 7.

Aduertendum insuper, quemadmodum Iudæis Prophetas ad Christi fidem aliqua ratione nunciandam, ita Gentibus suos Vates fuisse datos, tradit Augustinus epistola 49. ibi: *Ab initio Generis humani alias occultius, alias euidentius, sicut congruere temporibus Diuinitus visum est; nec prophetari destitit, nec qui in eum crederent defuerunt, ab Adam vsque Moysem, & in ipso populo Israel, qui speciali quodam mysterio Gens prophetica fuit, & in alijs Gentibus antequam venisset in carne*. Id verò muneris præcipuè inter Gentes habuerunt Sibyllæ

B quemadmodum lib. 6. stromaton scribit Clemens Alexandrinus. Ac sane cum libro primo idem asserat prolatum ab Heraclito fuisse, non humanitus, sed diuinitus potius apparuisse Sibyllas: supponendum est sapientem illum virum nonnulla de Christo ab ipsis quoque Sibyllis elicuisse, ijsque assensum fidei præstitisse: Vt propterea non immeritò Heraclitus inter eos à Iustino martyre collocetur, qui Christianam fidem ante Christi aduentum aliquatenus percæperunt. Quam fidem implicitam vocat sanctus Thomas 2. 2. quæst. 2. art. 7. ibi: *Non fuerunt saluati absque fide mediatoris; quia & si non habuerunt fidem explicitam in Diuina prouiden-*

C *tia, credentes Deum esse Liberatorem hominum secundum modos sibi placitos, & secundum quod aliquibus veritatem cognoscentibus spiritus reuelasset.*

Sed Heraclitus quamuis Sibyllino Vaticinio credidit, non tamen credidit Virgilius, qui Sibyllæ Cumeæ carmina tam apertè de Christo loquentia, & pertractauit, & aliorsum detorsit, cum versaretur vterque in tenebris Gentilitatis: Quia nimirum vt in Psalm. 111. *Exortum est in tenebris lumen rectis*; Et Heraclitus recto tramite incedebat: Per deuia Virgilius. Ille veram philosophiam amplexatus, vnique Deo cultum exhibens,

bens, & vitiorum labes fugiebat,& virtutem sectabatur: A Hic verò Idololatriæ addictus,& à veritatis luce procul aberrans, vt propterea immunis non fuerit à maculis, exercens potissimum calamum commentitijs figmentis. Itaque, quod adeò perspicuè De filio Dei vaticinata fuerat Sibylla, ridiculè Maro ad Pollionis filium transtulit Ecloga 4. ibi:

Iam noua progenies cœlo demittitur alto? &c.

Subsequitur modo discutere etiam locum Clementis Alexandrini, qui in libro stromatum Philosophiam à Deo hominibus concessam voluit, nimirum rectè viuendi regulam, & ante Christi aduentum fuisse hanc necessariam Gentibus ad Iustitiam, quemadmodum lex Hæbreos docebat, vt ijs verbis potissimum. Ac sanè præter B ea, quæ dicta sunt; illud Clemens voluit, Philosophiam quasi viam strauisse ad iustificationem; cumque esset ex Dei dono piæ, atque innocentis vitæ norma: qui amplexatus illam fuisset, fidei lumen à clementissimo Iustitiæ largitore consequebatur; Inde iustificatio; iactabant siquidem Iudæi adeo suam legem, vt Ethnicos, qui eam non reciperent, ab æternę vitę consortio excludendos omnino crederent, quam opinionem euertere studet Apostolus ad Romanos cap. 2. ibi: *Cum enim Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ sunt legis, faciunt, eiusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex.* C Et hæc de Gentibus ante Christi aduentum intelligenda esse Theologi censuerunt: & ex ijs, quæ fuerit Clementis sententia, in aperto est maximè ex eiusdem sequentibus verbis. *Præparat itaque Philosophia, eum dirigens, qui à Christo perficitur.* Perspicuè indicans non à lege naturali, non à Philosophia, sed ab ipso tantummodo Christo perfectionem, siue eam iustificationem prouenire.

De

A

De Matre Deorum. Cap. III.

B

HAec vna: teste Orpheo, est mater hominum, materque Deorum, & idem Orphæus Terram omnium matrem dixit, diuitias, & opes largientem, vel quod remedia multis non modo Pecorum, sed & hominum, in primis puerorum morbis excogitarit. Seruius Matrem Deum appellari putat, quod ipsa sit ex iis Dijs, qui Cœli certas non habent sedes, sed vbique generatim ab omnibus coluntur. Magna Mater à Martiano cõ- C
fingitur Grandæua, Corpulentaque Mater, quamuis fœcunda circumfusaque partubus, tamen floridam, discoloremque vestem herbida palla contexuerat, in qua totus Gemmarum, metallorumque census, atque omniũ prouentus, frugumque, & sationum larga admodum vbertate ferebantur; & idem subdit, quod qui Allium gustassent, arcebantur procul ab huius Deæ templo.

Appellata est Maia, & Magna Mater, teste Macrobio à Magnitudine, ipsa enim arbitrati sunt tanquam Piã Matrem maxima sua vbertate cuncta nutrire, & suo gremio morientia suscipere. Item Bona Dea, quod omnium

nobis

nobis ad victum bonorum terra causa sit:& Faunia, quod omnibus animantibus faueat; & Ops quod ipsius ope vita nobis constet: Appellata est Cybeles a monte Cybelo, in quo a Mentè Patre Phrygiæ Rege fuerat exposita: Dicta est Berecynthia, Idæa, Dyndimena, Ouid. A

Protinus inflexo Berecynthia tibia cornu
Flabit, & Idææ festa Parentis erunt.

De hac eadem Plinius lib.2. ait. *Sequitur Terra, cui vni rerum naturæ partium eximiæ. Nos noscentes excipit, natos alit, semel editos substinet, & semper nouissimè complexa gremio iam ab reliqua natura abdicatos, tum maxime vt Mater operiens.*

Et de Tellure Dea sic etiam Statius in Thebaide. B

. . . O Hominum, Diuumque æterna Creatrix,
Quæ fluuios, syluasque animarum semina mundi
Cuncta, Promethæasq; manus, Pyrreaque saxa
Gignis, & impertis, quæ prima elementa dedisti,
Mutastique viros, quæ Pontum ambisque vehisque:
Te penes, & pecudum gens mitis, & ira ferarum,
Et volucrum requies, firmum, atque immobile mundi
Robur, & Occidui te velox machina cœli
Aere pendentem vacuo, te currus vterque
Circuit, o rerum media, indiuisaque magnis
Fratribus: ergo simul tot gentibus alma, tot altis
Vrbibus, ac Populis subterque, & desuper vna C
Sufficis, &c.

Sanctus Augustinus lib. 7. de Ciuit. Dei cap. 24. Tellurem eadem dictam esse Magnam Matrẽ, ait, quod Tympanum habeat significari Orbem terræ: quod Turres in capite Oppida; quod sedes figatur circa eam, cum omnia moueantur, ipsam non moueri. quod Gallos huic Deæ vt seruirent, fecerunt, significat eos, qui semine indigeant, terram sequi oportere: Habebat enim Gallos Sacerdotes à Gallo Phrygię fluuio sic denominatos homines euiratos, qui cum furore Diuino correpti erant insa-

A Insanientium more circumquaque cursitabant, capita assidua rotatione quatientes. Leonem adiungunt solutum, & mansuetum; vt ostendant nullum esse genus terræ tam remotum, ac vehementer ferum, quod non subijci cuique possit: vel forsan alludit ad regnum; Leo namque est aliorum animalium Rex; & sicuti subiectus est currui Deæ Opis, ita Principes, & Reges terræ, quãuis soluti sint naturæ legibus, tamen secundum leges debent & ipsi viuere, nec non ab ipsa terra necesse habent, vt sibi subministrentur opes. Addit Isidorus lib. 8. quod simulacrum eius cum claue fingebatur, quia tellus clauditur in hyeme, & vere aperitur, vt fruges na-
B scantur. Sed de ijs vide Gyraldum, Phornutum, & alios.

Sanctus Augustinus lib. 7. cap. 26. de Ciuitate Dei, tractans de turpitudine sacrorum Matris Magnæ contra omnem virorum, & mulierum verecundiam, inquit: *Vicit Matris Magnæ omnes Deos filios, non numinis magnitudo, sed criminis*. Et latè prosequitur.

Iupiter. Cap. IV.

C IVPITER à principio Iouis appellatus est à Iuuando, postea adiuncto altero vocabulo, dictus est Iupiter, quasi Iouis, siue Iuuans Pater, sicuti Liber Pater, & Dis pater, Neptunus pater, Ianus pater, Mars pater, pro quo & Marspiter dixere antiqui, vt est auctor Gellius cap. 12. lib. 5. & è contrario dixere Veiouem Deum, cui nulla esset iuuandi facultas.

Iupiter dicitur Genitor, & Rector, & eo nihil maius: Plaut. Most. scoen. 1. act. 2. ait: *Iupiter supremus summis opibus, atq. industrijs Me perijsse cupit*. Idem in Captiu. scœn. 1. act. 4. *Iupiter supreme serua me, measque*

auge opes. Dicitur quoque Iurantis, adiurantisque, A Plaut. Men. scoen.2.act.5. *Per Iouem, Deosque omnes adiuro*. Imprecantis Plaut. Monst. *At te Iupiter, Dijque omnes perdant*. Item bene optantis, idem in Most. *Ita ille faxit Iupiter*.

Dicebatur Optimus Maximus, Cicero pro Domo sua. *Quocirca te, Capitoline, quem propter beneficia Populus Rom. optimum, propter vim maximum appellauit.*

Fingunt Poëtæ Aquilam fulmen Ioui porrigere, quod hæc auis omnium altissimè subuolet, nec ictu fulminis lædatur. Dixere tamen veteres *Ne Iupiter quidem omnibus placet*: idest neque Iupiter ipse siue pluat, siue non, vnicuique placet, Theognis in sentent. Fuit B quoque adagium *Procul à Ioue, procul à fulmine*; nempe non esse cum præpotentibus agendum, qui nutu possint perdere, si quando libeat: maxime cum Regibus, atq; Tyrannis.

Sunt alia infinita, quæ dici possent de Ioue, de cuius cognominibus inquit Arnobius lib.7. *Tot monstra, quot Iouis nomina*; vt est videre Rosinum Antiquit. Roman. lib.2. cap 5. vbi Paralipomena. Referam solum, quod de illo inquit Lactantius lib.1. cap. 10: *Iupiter Deorum Pater, qui Optimus Maximus nominatur: non ne à prima sua pueritia impius, & penè parricida deprehenditur? cum Patrem Regno expulit, ac fugauit, nec expectauit* C *mortem decrepiti senis cupiditate regnandi, & cum paternum regnum per vim, & arma cœpisset, bello est a Titanis lacessitus, quibus victis reliquam suam vitam in stupris, & adulterijs consumpsit; & Regium puerum rapuit ad stuprum: hæc qui fecerit, viderimus, an Maximus? certe Optimus non est, quod nomen à Corruptoribus, Adulteris, & Incœstuosis abest.*

De

A

De Marte, & Venere. Cap. V.

CONIVNXERVNT veteres hos Deos, non quidem, quod coniuges essent, sed Amasii. Mars dictus inquit Varro, quod maribus in bello præest; & à Sabinis Mauors dictus, quod magna vertat, ex Seruio. Hunc Romani summo cultu venerati sunt, quod existimarent Parentem ipsum fuisse Romuli: accedentem enim Martem ad Rheam Siluiam Romuli matrem concubiturum cum ea, in nummis expressum videmus; sicuti
B etiam finxerunt Romani ex Venere, & Anchise natum Aeneam; vnde in nummis etiam expresserunt Mercurium deducentem Venerem ad Anchisem in Ida monte decumbentem, vt cum eo congrederetur.

Dictus fuit Gradiuus à gradiendo in bella vltro citroque, siue a vibratione hastæ, vt inquit Festus. Huius tēplum elegans, & magnum extra Vrbem prope Portam in via Appia, quod à L. Corn. Sulla restitutum, ampliatumque, ac supra centum columnas positum, ferunt. Fuit aliud simile in Circo Flaminio, cuius meminit Corn. Nepos, sicuti etiam in Capitolio ædes Martis fuit à Tito Tatio vota, & extructa, cuius simulacrum Io-
C ui Capitolino cedere noluisse, ab aliquibus proditur. Mars Vltor ab vlciscendo dictus, huic templum in suo foro sumptuosissimū Augustus extruxit Bello Philippico, quod Patris sui vlciscendi causa susceperat, refert Sueton. & Ouid. lib. 5. fast. Dionys. lib. 54. cuius Icones in nummis conspiciuntur.

Refert Lactantius lib. 1. cap. 10. quod *Mars homicida, & cædis crimine ab Atheniensibus ex gratia liberatus, ne videretur nimis ferus, & immanis, adulterium cum Venere commisit.*

Venus enim cum Marte concubuit, Sol Vulcano prodidit, ille catenas adamantinas excogitauit, quibus adulteros vinciret; illa in doli vindictam, vt videbatur, legitimam quinque Solis filias, amoribus succendit. De hoc adulterio. Ouid. lib. 2 de arte amandi, & lib. 4. Metamor. & lib. 1. Amorum, eleg. 1. A

Mars quoque deprensus fabrilia vincula sensit.
Notior in cœlo fabula nulla fuit.

Martialis lib. 5. epigramm. 7. ad Vulcanum.

Parce Pater, sic Lemniacis lasciua catenis
Ignoscat coniux, & patienter ames.

Fabulæ prædictæ de Adulterio Martis, & Veneris, data fuit occasio, siue quod indomita quæq. ab Amore superentur; siue quod Martis planeta cum Venere coniunctus benignissimus sit, vt Mathematici docent; vnde communi templo vtriq. Deo data Altaria. Claudianus Carm. de Magnete: B

Mauors sanguinea, qui cuspide verberat Vrbes,
Et Venus humanas, quæ laxat in otia curas,
Aurati delubra tenent communia templi.

Venus generationis, voluptatisque, & formæ Dea à Gentilibus credita est; ideoque dicta Venus, quod per eam omnia proueniant ex Cicerone. Varro autem inquit. *Poetæ semen cœlo igneum cecidisse dicunt in mare, ac natam è spumis Venerem coniunctione ignis, & humoris, quam haberet vim significantes.* De hàc eadem vi generandi a Venere inquit Euripides apud Stobeum titulo 12. de Venere. C

Quam magna vis sit Veneris, an non vides?
Quanta illa quoque numen extendat suum,
Alit illa teque, meque, & omne hominum genus;
Cerne, amet vt imbrem terra, cum sterili solum
Squallore lugens poscit humectas opes.
Rursum amat etiam æther ipse, Venerisq; impetu
Fœtos madoris explet in terram sinus:

Quæ

A *Quæ fœderata mutuis amplexibus,*
Quod vbique rerum est proferunt, ac nutriunt
Hinc vita, visque seculis mortalibus.

Plurimis cognominibus, & templis Venus honoratur, & inter hæc Calua nominatur ab euentu; sic enim Lactantius lib. 1. cap. 10. inquit *Vrbe a Gallis occupata obsessi in Capitolio Romani, cum ex mulierum capillis tormenta fecissent, ædem Veneri Caluæ consecrarunt*, & refert etiam Vegetius lib. 4.

Erat etiam Veneris Libitinæ ærarium, quod Seruius Tullius instituit, in quod pro defunctis certi pretii nummi inferrentur, Dionys. lib. 4. in huius templo vende-
B bantur ea, quæ ad funera pertinebant, cuius rei causam refert Plutarch. aut esse hoc vnum de Numæ Regis sapienter institutis, quo discerent homines ab ijs rebus non abhorrere, neque pro piaculis eas ducere: Aut voluisse Veteres ex hac ipsa re monere caducum esse, quod esset natum: vna eademque Dea, & ortibus, & interitibus præsidente, Horat.

Magnaque pars mei vitabit Libitinam,

idest mortem.

Veneris Genitricis templum Iulius Cæsar potitus victoria Pharsalica instituit; quia ab Iulio Aeneæ filio, Veneris nepote genus ducere videri volebat, eique spo-
C lia de hostibus dicauit: in hoc collocauit Augustus statuam aeneam Cæsari Diuo cum stella crinita supra caput ipsius fulgente, quia eiusmodi post mortem eius stella visa est, de quo meminit Dio. lib. 43. Appianus lib. 2. de Bello Ciuil.

Plato in Symposio, inquit duas esse Veneres: alteram antiquiorem, & Matre carentem Cœli filiam, quam etiam Cœlestem cognominamus: alteram iuniorem Iouis, & Dionis filiam, quam vulgarem vocamus. Marsilius Fic. in Platon. Conuiu. orat. 2. cap. 7. ait. Venus duplex est: vna est intelligentia illa, quam in mente Angelica

gelica posuimus: altera est vis generandi animæ mundi A tributa: vtraque sui similem comitem habet amorem, illa amore ingenito ad intelligendam Dei pulchritudinem rapitur, hæc amore suo ad procreandam eamdem pulcritudinem in corporibus: illa Diuinitatis fulgorem in se primum complectitur, deinde hunc in Venerem secundam traducit, hæc fulgoris illius scintillas in materiam mundi transfundit.

Sicuti prior amplectenda, ita posterior fugienda, & de hac posteriore Ficinus de vita produc. lib. 2. cap. 8. Venus senibus fugienda est, nam & iuuenibus detrahit vitæ plurimum, & non consulit natis; sed nascituris: & etiam herbas statim producto semine siccat; de qua Vir- B gilij epigramma.

Compedibus Venerem, vinclis constringe Lyæum
Ne te muneribus lædat vterque suis,
Vina sitim sedent, natis Venus alma creandis
Seruiat, hos fines transilijsse nocet.

Post hæc scripta mense Maij præterito, refossum fuit ex ruderibus cliui Scauri insigne æreum simulacrum Veneris, quod hic effigiatum propono.

Posita est illa inter duas Columbas, quas esse in tutela ipsius Veneris fictum putant; quia fœtui semper indulgent, luxuriam inter se excitando, inquit Apollodo- C rus, vel ex Athæneo Columbæ in Cypro (vnde Venus magno Ioue prosata) primum repertæ; & inde in alias Regiones translatæ, refert Pierius lib. 22. ca. 3.

Reperiuntur apud eandem Venerem duo Amores, quorum vnus speculum, alter pharetram tenet, quæ propriè sunt Veneris, eorumdemque Amorum symbola. Nec vnquam reperitur Venus sine Amore: Duos effigiatos Amores, alterum cœlestem, alterum vulgarem esse, vt Plato in sympoſio ait. *Venus non est sine Amore; & si vna esset, vnus esset Amor, cum vero duæ sint Veneres,*

A *neres, duo quoque Amores sunt*. Hinc Proclus in hymno Veneris apud Stobeum titulo 63.

Arce animam probris, & honesti subijce flammas
Terrigenæ pellens furiatum virus Amoris.

Sub duobus prædictis Amoribus est Delphinus Neptuni symbolum, cum ille præsit Mari, Malleus Vulcani, Herculis Claua, Serpēs Aesculapij, Fistula Panis, Apollinis Pharetra, Crotalum Cybelis, seu Bacchi, quæ, & similia nō aliud indicare voluerunt, nisi esse Veneris, & Amoris triumphos, ac quantū illi in alios quoscumque Deos præualeant, eosdemque sub iuga sua mittant demonstratur, inquit Proclus in Veneris hymno:

B *Omnibus hic labor est Veneri seruire parenti.*

Hinc Sophocles apud Stobeum titulo 63.

Pueri Venus, quę dicta non tantum est Venus,
Sed omnium vna nominum vim possidet,
Eademque Dis est, visque non superabilis,
Eadem furor limphatus, eadem & merum
Amoris, eadem luctus.

At Euripides vbi supra,

Qui non Amoris Numen admirabile,
Supraque cunctos cœlites positum putat;
Aut stupidus ille, aut orbus experientia,
Ignorat, homini maximus quis sit Deus.

C Sic etiam Antiphanes.

Equidem Cupido primus, & Cœlestium,
Cunctis superior, atque maioris pretij.
Nam nemo reperitur vsque adeo tenax,
Adeoq. duris, aut seueris moribus,
Qui non suorum tribuat huic partem Deo.

Sophocles similiter in Phœdra,

Non in virorum sola Amor se pectora,
Et fœminarum insinuat: ipsas quin Deum
Sollicitat animas, & ferum ponti gregem,
Nec ipse contra tendere Omnipotens Deum

Rex

Rex audet: vltro flexus Imperium subijt. A

At quoniam finxere Poetæ, etiam ipsos Deos hac pice pernitiosa infectos: si credere est peritis, non aliud remedium, quam fugam, proponit Ouidius 1. de Remed.

Me duce damnosas homines compescite curas.

Nec quicquam pernitiosius mora, vt idem auctor sic refert.

Sed quia delectat Veneris decerpere flores,
Dicimus assiduè, cras quoque fiet idem,
Interea tacitæ serpunt in viscera flammæ,
Et mala radices altius arbor agit.

Et in principio fugandus amor, vt idem epist. 16.

Dum nouus est, cœpto potius pugnemus Amori, B
Flamma recens parua sparsa recedit aqua.

Et idem lib. 1. de Remed.

Quale sit id, quod amas, celeri circumspice mente,
Et tua læsuro subtrahe colla iugo.

De Mercurio & Minerua Cap. VI.

VEteres hos coniunxere, non quidẽ coniugio, sed communitate studiorũ. Mercurius à Latinis dictus quasi medius currens, quod sermo medius inter homines sit, cuius ipse Deus ab antiquis credebatur. Festus ait: Mercurium à mercibus dictum esse; hunc enim negociorum omnium Deum existimarunt. Glossator in Persium Satyr. 5. ait: *Ipsum Deum lucri dicunt; vnde, & cum sacello pingitur, & à negociatoribus plurimum colitur.* addit Isidor. lib. 8. cap vlt. ethymol. *Capite canino effingi solitum, quod canis sagacissimus sit animaliũ.* Fulgent. lib. 1. Mytholog. *Mercurium dici voluerunt, quasi mercium curam: Pennata talaria, quod negotiantiũ pedes, vbique peragendo, quasi pennati sint: Virgam ser-*

A *pentibus nexam, quod mercatoribus det aliquando Regnum, & sceptrum, & vulnus vt serpentium. Galero cooperto capite pingitur, quod omne negotium sit semper absconditum.*

Quod autẽ cum sacculo eũ depinxerant; interpretor Marsupium è Zona pendulum recondendæ pecuniæ, sicuti etiam Sueton. in Vitell. cap. 16. *simul dilabentibus cunctis, Zona se aureorum plena circumdedit, confugitq. in cellulam Ianitoris.*

Multa munia Mercurio tribuerunt, nempe, vt Deo sermonis; vnde Internuntius Deorum existimatus, Mercatorum etiam Deus, qui pondera, mensuras, & quæstum ex mercatura facere instituerit, teste Diodoro:
B Litteras, Musicam, Palestram, & Geometriam inuenisse dicitur, refert Galenus Pergamenus.

Cyllenius dictus Mercurius, inquit Festus, quod omnem rem sermo sine manibus conficiat. Camillus idem dictus ab Hetruscis, quod esset Minister Deorũ, Camillos enim ministros Deorum veteres appellabant. Communis Deus vocatur Mercurius; & cum quis in itinere quippiam inuenisset, solebat præfari; *Communi Mercurio, qui rei inuentæ conscius est; vt qui in vijs versetur,* etenim solus Mercurius naturam cœlestium, terrestriũ, & aeriorum habere iudicatus est Horat lib. 2. ode 10.

C *Tu pias lætis animas reponis*
Sedibus, virgaq. leuem coerces
Aurea turbam, superis Deorum Gratus & imis.

Nihilominus Lactantius Firmianus lib. 1. cap. 10. de falsa Relig. de hoc ipso melius sentiens sic ait: *Mercurius Fur, ac nebulo, quid ad famam sui reliquit? nisi memoriam fraudum suarum; cœlo dignus, quia palestram docuit, & lyram primus inuenit.*

Cultus præcipua veneratione à Germanis antiquis Tacitus lib. 13. annal. *Victores Hermonduris diuersam aciem Marti, ac Mercurio sacrauere.* idem De moribus

German. *Deorum maxime Mercurium colunt, cui certis diebus, humanis quoq. hostijs litare fas habent.* A

Apud Græcos, & Romanos in compitis Ciuitatum statuas ei erigebant. Herod. lib. 2. *Vt Mercurij statuam facerent porrecto cum veretro.* Plutarch. de præcept. Reipublicæ gerendæ. *Eam ob causam Mercurium seniores sine manibus, & pedibus rigente fascino fingunt; eo quod omnem rem sermone sine manibus conficiant.* Idem apud Macrob. lib. 1. saturnal. cap. 19. Vocatæ sunt hæ statuæ Hermæ: eo quod Latini Mercurium sermonis, & nunciorum Deum fecerunt. Hinc Alciatus Emblem. 98.

Vt sphæræ Fortuna, Cubo sic insidet Hermes,
Artibus hic varijs, casibus illa praeest. B
Aduersus vim fortunæ est ars facta, sed artis
Cum fortuna mala est, sæpe requirit opem.

Festus Pomp. lib. 5. de huiusmodi statua. *Cyllenius Mercurius dictus est, quod omnem rem sermone sine manibus conficiat, quibus partibus corporis qui carent, Cyllenos vocant.*

Materia harum statuarum, vel lignum, vel marmor, vt ex Iuuenale, vel Lapis vt ex Heliodoro. Scholiastes eiusdem Iuuenalis ad Satyr. 8. Hermes effigies æneæ, aut marmoreæ sine manibus, quales videmus in Circo, Hermes Athenienses ante Ianuas pro Religione positos habuere. C

Plures fuere Mercurii, inter quos Trismegistus ab Aegyptiis in veneratione habitus.

Mineruæ, sicuti & Mercurio erigebatur Ara communis; immo, & vtrumque numen in eadem statua, quæ ob id Hermathea dicta est; ac si dicas Mercurio Mineruam: Hanc in Academia suæ Villæ Tusculanæ posuit Cicero; vt, cũ illa omnibus omnino Gymnasiis præesset, illic eloquentię parens, ac moderator doctrinæ esset. Turnebus lib. 8. cap. 14.

Bellis præerat Ouid. 5. Fast. *Ensibus exertis bellica leta Dea*

A *Dea est.* Statius lib. 4. *Regina bellorum virago.*

Erat & Lanificiis præposita; Quam telam orditam esse, & colorasse perhibent, Ouid. 6. Metamorf. fabul. prima Idem lib. 1. de Arte amandi.

Quid facis Aeacide? non sunt tua munera lanæ?
Tu titulos alia Palladis arte pete.

Valerius Flaccus Argonaut. lib. 3.

Dat pietas auro, atq. ardentes murice vestes,
Quas rapuit telis formosa vocantibus Austris
Hypsiphile.

Oliuæ quoq. inuentricem, & fabricæ multarum artium repertricem; ideoq. illi vulgo Opifices supplicant. B Præterea, quia sapientia in capite dicitur esse hominis, & Minerua de capite Iouis nata fingitur, ideoq. sensus sapientis, qui inuenit omnia, in capite est.

Minerua, vt inquit Cicero dicta est à minuendo, vel minando, quia prudentiæ Dea sit, & Belli; Mineruam vult Arnobius esse dictam, quasi Memineruam, quia eadem sit, quod memoria; & ideo de Capite Iouis nata fingitur. Pallas etiam dicitur, vel à Pallante Gigante occiso, vt scribit Seruius, vel quod in Pallante palude sit orta.

Fuit à Pompeio Magno delubrum Mineruæ consecratum confecto Bello annorum 30. de quo Plinius lib. C 7. cap. 26. in quo fuit etiam breuiarium rerum gestarum a Pompeio. Fuit in Vrbe Roma Mineruæ siue Palladis Auentinæ templum, de quo Ouid. 6. Fast. & alii.

 A

De Aesculapio.
Cap. VII.

B

C

AESCVLAPIVS non sine flagitio Apollinis natus, non aliud diuinis honoribus dignum fecit, nisi quod sanauit Hyppolitum; mortem sane habuit celebriorem, quia à Deo meruit fulminari. Hinc sanctus Cyprianus de Idololatriæ vanitate, ait: *Aesculapius, vt in Deum surgat, fulminatur: Hercules, vt hominem exuat, oeteis ignibus concrematur.* Hunc Tarquinius de Illu-

A Illuſtribus viris ait incertis parentibus natum, expoſitū, & à venatoribus inuentum, canino lacte nutritum, Chironi traditum didiciſſe Medicinam; fuiſſe autem Meſſenium, ſed Epidauri moratum.

Romæ coli cœpit, cum Q. Fabio, & Iunio Bruto Sceua Coss. ingens peſtilentia vrbem & agros vaſtauit: Libri Sibyllini aditi quæſitum quis nam finis? aut quod remedium eius mali à Diis daretur, inuentumque in libris Aeſculapium ab Epidauro Romam accerſendum, quod paulò poſt factum: Miſſi enim Legati Epidaurū, & ab incolis benigniſſimè accepti, & in Templum Aeſculapii perducti; Anguem quem Epidauri pro Aeſcula-

B pio coluerant, ſponte ad Romanorum Nauem pergentem, Romam vexerunt, ibique Templo condito coluerunt; ſcribunt hiſtoriam Val. Maximus, prolixè Liuius lib. 10. & Florus in epitom. lib. 11. Ouidius lib. 13. Metamor. & alii.

Templum ei Romæ conditum in Inſula Tiberina; cuius rationem reddit Plutarchus problem. 94. quod ægroti à Medicis maximè ſubſtententur.

Refert Baronius in anno 145. & ibi Spondanus num. 6. & 7. tempore Antonini Pii, de Serpente tanquam Aeſculapio palam expoſito, & oracula eius nomine conficta per Alexandrum ex Schola Tyanæi Magum, & in-

C cantatorem; necnon ab eodem Serpente nomine Aeſculapii facta Romæ miracula; & hæc omnes conſentiunt eiuſdem generis fuiſſe cum illis, quæ olim à Veſpaſiano, & poſtea ab Hadriano facta fuere.

Venantius Fortunatus Epiſcopus Pictauienſis, Cedrenus, Methafraſtes in Silueſtro, & alii, præter acta in aliquibus ſupradictis deprauata referunt de Dracone in ſpecu morante, & lethali alitu homines enecante, quem Sanctus Pontifex Silueſter obſignatis ianuis æreis ſigno Crucis, quibus ſpecus claudebatur, perpetuo ergaſtulo mancipatit.

Hunc

Hunc Draconem, seu Serpentem apud Romanos sacrosanctum fuisse testatur Plinius lib. 29. cap. 4. quem allatum ex Epidauro tot intercurrentibus sæculis suo tẽpore fuisse superstitem tradit; vulgoque in domibus pastum esse; ac nisi incendiis semina eorum exusta fuissent, non potuissent fœcunditati serpentis resistere. A

Sanè quidem eius Colubri, quem Romani colerent, cellam fuisse ad extinctionem superstitionis obsignatam à Sancto Siluestro perfacile est creditu; cum posthac nulla penitus eius extet memoria; nisi quod Gentiles Deo suo carere nolentes, quem fame extinctum nossent, ex ligno aliaue materia alium fabricarunt, gladium ore gestantem, oculis rutilantibus gemmis metuendum, ac terribilem; eidemq. pariter in spem collocato deuotas Virgines floribus exornatas eo modo in sacrificium offerebant, quatenus inscias munera deferentes gradum scalæ, quo tegebatur fraus, contingentes, impetus venientis gladii perimeret, quod sic mansit vsque ad Honoriũ Imperatorem; cum iterum per sanctum Monachum impostura detecta, ipsoque confracto serpente, caruere penitus superstitionis alumni Auito Deo: rem gestam sanctus Prosper de prædic. par. 3. quæ accidit Romæ suo tempore, narrat, de qua etiam Baronius anno 324. n. 97. & seq. & Spondanus anno 315. n. 8. & seq. B C

Post hęc à me scripta, cum Dominus Octauius Tronsarellus exhibuisset mihi è suo Musæo figuram Aesculapii ex albo marmore cubitali, quam hic delineatam appolui: voluit & ipse quoque Dominus Octauius, vt est ipse eruditissimus, & locupletissimus omnium antiquitatum, hæc infra notata supra dictam Asculapii figuram mihi consignare, quæ ad verbum extant transumpta.

Domini Octauii Tronsarelli in eiusdem Aesculapii figuram Enarratio.

Bonum omen: Aesculapium Medicinæ artis parentem

A tem, ſalutiſq. datorem in medium affero. Deus hic apud Ethnicos filius Apollinis fuit, qui & Aſclepius in Homerico verſu dicitur; quē apud Theodoricum Cirenēſem Acciaiolus ſic vertit. *Huic homini Pater eſt Aſclepius, arte medendi clarus:* Omnes prægrandem illi appingunt Serpentem & huiuſce rei cauſam, vt fabuloſè, ita variè exponunt. Fertur quidam ex antiquis Sacerdotibus, vt ex Natali Comite Mytol lib. 4. habemus, ſerpentem perexiguum in ouum vacuum corniculæ incluſiſſe, ceraque ſtudioſè oblitum in luto, quodā in loco occultaſſe, mox ara inſtructa populum in concionem ad eum locum aduocaſſe, cum nunciaret omnibus palam, ſe Deum
B eſſe oſtenſurum. Poſt concionem incognitis quibuſdā vocibus vſus, Apollinem & Aeſculapium inuocauit, vt dexter ac felix illi Ciuitati accederet; deinde phiala aquam hauriens in profundum demerſa, ouum illud vna cœpit, quod præſentibus multis fregit, pullumque recentem ſerpentis inueniens, cunctos homines in admirationem rei induxit. Poſtea vero ſerpentem inſignis magnitudinis paucis diebus elapſis in loco ſuboſcuro oſtēdens artificioſè ſe mouentem, illud ita creuiſse aiebat, ac Deum eſse Aeſculapium Apollinis filium. Hic Apius ab initio dictus eſt, verum quia Aſclen quemdam Epidauri Tyrannum ſanauit, vtroque nomine coniuncto
C Aeſculapius; & ab Homero, vt ſupra memini, Aſclepius appellatus eſt. Inde verò ſerpentes in eius tutela crediti ſunt: eò interim virtus Aeſculapij proceſſit, vt mortuos in lucem reddere poſse crederetur. Glaucus interim Minois Cretæ Regis filius, cum murem inſequeretur, in dolium mellis cecidit, atque ibi ſuffocatus eſt; hunc vbi Pater Minos quæreret, neq. vſpiam inueniret, Aeſculapium precatus, vt filium in lucem redderet, vitæq. reſtitueret, cumque hoc illi fortè impoſſibile videretur, & hoc tam ingens opus aggredi renueret, à Minoe tandem carcere detentus, ſpeluncisq. abditus, & vi coactus fuit.

fuit. Hic dum maximo agitabatur dolore, nec vlla esset fugæ ratio, forte accidit, vt serpentem ante pedes se se conglobantem viderit; & forte suæ vitæ insidiantem nouerit; hic baculo, quo cogitabundus innixus erat, serpentem ènecauit, tum alter serpens ad mortuum socium illico accedens, herbam quandam attulit, qua tacta serpens ille reuixit. Hanc herbam statim Aesculapius Glauco imposuit; & ita Regis filiũ in vitam reuocauit. Hinc mos fuit Aesculapio baculum gestandi, cui serpens intortis spiris circumuolutus esset, vt in plurimis huiusce Dei simulacris videre est; Verum vt in Pierio lib. 16. Hieroglyph. cap. 1. habemus, ipse dicit fuisse statuas Aesculapii, per cuius non baculum, sed crura, & genua serpens flexuosis voluminibus præsertim Romæ implicaretur, salubritarisque Deus hoc insigni decoratus esset: Serpens enim quid est aliud, nisi ingẽti numismatum testimonio Salutis symbolum, & Hieroglyphica nota: nam multa in humanum genus remedia ex serpentibus procedunt. Isigonus apud Indos memorat, Cirnos centenis quadragenis annis viuere, quia viperinis carnibus aluntur; & Tertullianus inquit, tantam inesse Ceruo viuacitatem quippe, quod ipse ætatis suæ arbiter serpente pastus, veneno augescit in iuuentutem.

Dextera Poculum tenet Aesculapius; sic & Salus pateram porrigit: medicamentorum enim potionibus diluuntur morbi, infectisque membris ægritudo abstergitur, & corporis vigor renouatur, pharmacisque vita conbibitur.

Porrò ad pedes huius numinis bene se se habet Aquila, & ægrotantium Deum comitatur; nam ipsa erga filios, si quando illis ægrotare contingat, magnæ sedulitatis officio vtitur, & cum ob stomachi debilitatem cibum concoquere nequeant, illa sanguinem è præda exuctum, oreque haustum suo in os pullorum immittit, leuique ac digesto facilè recreat cibo, qui fracti morbo difficillimum

A mum concoquere non valerent. Aquila magno aciei acumine oculos fixè in Solem erigit, lucisq. æternæ radios haurit. Non tangitur fulmine, & quod templis non parcit, Aquilas veretur. Paucissimis morbis obnoxia est. Quinimo *animalium est valentissima*, vt inquit Aldrouand. lib. 1. Ornithol. De Aquila pag. 17. omniumque preterea auium (reiecto exploſoque fabuloſo Fœnice, quem ſexcentos & ſexaginta annos viuere vulgus nugatur) viuacissimam esse perſpectum eſt, mortiſq. laruas ac territamenta adeo abhorrens, vt nec ipsa cadauerum exanima corpora tangat, vt pag. 34. & 40. idem Aldrou. lib. 1. Ornithol. aſſerit. Immo ipſe Aquilæ conſpectus ſalutem nobis auſpicatur: Nam Deiotaro
B regi omnia ferè auguria captanti, cum Aquila viſa fuit, continuit ſe ab eo tecto, quod ſequenti nocte concidiſſe refert Valer.Max. lib. 1. cap. 4. de Ominibus, & ita ſalutis nunciam periclitanti ſe fecit. Sic apud Plutarch. in Paralell. Helenam iã iam ſacrificandam Aquila ſingulari beneficio à morte ſubripuit; pariq; modo Valeria Luparia virgo ſacrificio ſortè deſtinata ab hac aue liberatur, Ab eaq. agricola præſeruatur apud Aelianũ lib. 17. cap. 37. & non minus memorabili exemplo apud eundem lib. 12. cap. 21. ab Aquila infans, cui nomen poſtea Tilgamus impoſitum fuit, ſeruatus eſt. Quin & ipſa, quam-
C quam mortua, in vſum medicinæ ſe valdè parat, vt latè habet idem Aldrouand. lib. primo Ornithol. pag. 75. ſi fortè mori eam dicimus, de qua pſalm. 102. habemus *Renouabitur vt Aquila iuuentus tua*. quæ verba D. Hieron. ità dilucidat. *Aquilam, vbi ſenuerit, pennis ſupra modum grauari, ideoque fontem ab ea quæri, cuius aſpergine pennas egerat, quibus leuata calorem intra ſe colligit, ſanarique tum primum oculos, mox ab immerſatione in iuuentutem redire*. & S. Auguſt. eodem in loco *impulſam naturæ vi collidere roſtrum ad petram, cuius attritu excuſſa ea parte, quæ redundabat, ad cibum redire, atq. ita ex eo ſenio reparari, vt omnino iuueneſcere videa-*

tur. Huius autem Aquilæ imago à dextero Aesculapii latere iure, hoc est fœliciter, posita est. Xenophon. ita de Cyro Persarum Rege lib. 2. de Pedia Cyri *Aquila dextera apparens, itineris dux facta, Deos, Heroasque precati terram colentes Persidem, vt se propitij iuuarent, ac mites, ita fines superarunt.* & de eodē paulo vlterius hæc habet. *Aquila autem volans dextra leporem despiciens in fugientem irruit, & percussit; Augurium igitur Cyrus cum cæpisset, lætatus est, tum Iouem regem adorauit, dixitque ad præsentes. Venatio quidem pulchra est futura.* A

In sinistra autem Aesculapii parte, Arietis caput flexis cornibus insculptum est, & aptè quidem Aries Aesculapio apponitur Symbolum conseruatricis naturæ: Vnde in nūmo Gallieni Imperatoris Aries impressus cernitur, addita inscriptione *Ioui Conseruatori*; & in altero Saloninæ nummo Aries habetur cum his notis, *Ammoni Conseruatori*, Ammon autem in Lybia erat Iuppiter arietinis cornibus, qui laboranti, & sitienti exercitui amenissimo fonte robur, & salutem attulit & (vt habemus in Laberio) quemadmodum Latini Iouem, sic Aegyptii Ammonem salutis Deum agnouerunt, colueruntque; vnde apud eosdem Aegyptios in more positum fuit; cum se quisque inuicem compellebat, Ammonis nomine salutem auspicari. Sic & Aesculapio salutis Deo Aries intortis cornibus merito apponitur. *Arietinæ quippe carnis & iuniores minus humidi, minusq. viscosi sunt, & caro Arietum Agninæ, & Ouillæ præfertur; si benè concoquantur laudabilem, & copiosum sanguinem generant, maxime castratorum; est enim calida, & humida temperatè, & eandem ob causam boni saporis.* Bellonius lib. 3. Obseru. 46. & sic ægrotantium saluti maximè consulit. Addam etiam Arietis signum in cœlo expellendis malorum affectibus ineunte vere ab omnibus obseruandum. Albumansor in suo introductorio lib. 2. cap. 5. *Calidum inquit temperatum est principium generationis, & motus animatorum; frigidum autem con-* B C

tra

A *tra principium corruptionis, & diminutionis rerum; idcirco iustè ab Ariete sumpsit Zodiacus principium; cum enim Sol Arietem perambulat, accedit tempus temperatè calidum, & incipiunt res generari, augumentari, & renouari.* Ouidius primo fastorum.

Omnia tunc florent, tunc est noua temporis ætas.
Et noua de grauido palmite gemma tumet.

Sic in nostro Aesculapio salutis Deo perspicimus prægrandem serpentem, qui illi membra circumligat; sinistra baculum, dextera poculum tenet, à dextra Aquilam, à sinistra Arietis Caput exculptum habet; & non tam ægris, quàm eruditis se doctum ostendit.

B

De Hercule. Cap. VIII.

Herculem Iouis, & Alcmenæ aiunt fuisse filiũ, qui ob fortitudinem, & gloriam Ethnicis creditus est inter Deos relatus: quamuis Cicero libro tertio de Natura Deorum sex memoret fuisse Hercules, tamen prædicto ex Alcmena, & Ioue C aliorum res præclare gestas communiter ascribunt. Herodotus inquit, Herculem vnum ex duodecim Diis Aegyptiorum fuisse, Græcosque ab Aegyptiis hoc nomen mutuatos, indidisse filio Amphitrionis. Quo factum est, vt licet plurimi fuerint Hercules, qui variis tẽporibus floruerunt omnes heroica virtute, rerumque gestarum magnitudine insignes; tamen huic vni reliquorum omnium labores, & res strenuè gestæ tribuuntur, vt est videre apud Diodorum Siculum, & alios.

Lactantius Firmianus lib. 1. cap. 9. De falsa Religio-

ne inquit de prædicto Hercule, qui ob virtutem clarissimus inter Deos habetur: Non ne orbem terræ, quem peragrasse,& expurgasse narratur, stupris, libidinibus, adulreriis inquinauit? Nec mirum cum adulterio esset genitus Alcmenæ. Quid tandem in eo potuit esse diuini, qui suis ipse vitiis mancipatus, & mares, & fœminas contra omnes leges infamia,dedecore, flagitio affecit? sed nec illa quæ gessit mirabilia talia iudicanda sunt, vt virtutibus diuinis tribuenda videantur: si Leonem, aprumque superauit, si aues sagittis deiecit, si equos feroces cum Dominis interemit,& similia: opera sunt hæc fortis viri, hominis tamen; & hæc quæ vicit fragilia, & mortalia fuere. At animam vincere, iracundiam cohibere fortissimi est, quæ ille nec fecit vnquam, nec potuit: ex quo fit, vt ille solus Vir fortis debeat iudicari, qui temperans est, & moderatus, & iustus. Nam illud quidem nemo negabit, Herculem non tantũ Euristheo seruisse Regi,sed etiam impudicæ mulieri Omphalæ,quæ illum vestibus suis indutum sedere ad pedes suos iubebat, pensa facientem: detestabilis turpitudo, sed tanti erat voluptas. Nauigauit ergo cum Argonotautis, expugnauitque Troiã, ira percitus in Laomedontẽ ob negatam sibi pro filiæ salute mercedem. Idem furore, & insania percitus vxorem suam cum liberis interemit: Hunc homines Deũ putant, sed Philoctetes eius hæres non putauit, qui faces supposuit arsuro, qui arctus eius & neruos cremari, & dissolui vidit, qui ossa eius, cineres in Oeta monte sepeliuit, pro quo munere sagittas eius accepit.

Sed quamuis Lactantius Herculem lasciuientem supponat, vt diximus nihilominus, quoniam ex mea antiqua metalli figura eumdem Herculem hic effigiatũ proposui, qui sinistra clauam erectam tenet, dextera verò pudenda comprimit: quasi hoc nobis velit indicare, quod ipsemet dum sinistra manu clauam erectam tenẽs fortia heroice gerit; dextera tamen, vt quid difficilius

venereos

A venereos appetitus cohibeat, ac refrænet. Pierius Valerianus hieroglyphicorum lib. 34. cap. 30. inquit cum Aegyptij sacerdotes genitale viri manu cohibitum pingebant, hominis continentiam eo gestu describebant; hinc illud Virgilij ex Lactantio.

Vina sitim sedent, natis Venus alma creandis
Seruiat, hos fines transilijsse nocet.

Hinc aliqui in hoc fortes fuere, qui potius excastrari voluerint, quam illicito coitu contaminari, de cuius facti fide quære Cyprianũ, & Origenẽ. Præcipuum autem illud in Christianorum institutis præceptum ponit Eusebius, *Ventrem, quæque sub ventre sunt, coërcenda esse*.
B Sane Anacharsis Scytha, vt refert Laertius in eius vita, conuiuio acceptus apud Solonem, ita mox decubuit compositus, vt vna manu pudenda, altera vero os obsignaret, palma ad id appressa, daturus quippe per huiusmodi gestum continentiæ, atque silentij monumenta: eam vero toto vitæ tempore continentiam à delicijs omnibus alienam sequutus est Anacharsis: quare statuis eius inscriptum erat, *Linguam, ventrem, mentulam compesce*: nam ille nimirum ante omnes probus est, qui tribus his sibi egregiè temperarit. Neque paruam huius continentiæ laudem meruisse videtur Alexander Macedo, cui adhuc iuueni, cum puella, noctis bona
C parte peracta deducta esset, vt cum eo dormiret, quærenti Regi tarditatis causam, respondit illa, expectasse se, donec maritus cubitum iret: commotus Alexander ministros acriter obiurgauit inquiens, *Reducite hanc; parum enim abfuit, quin vestra culpa factus fuerim adulter*. Qui & captiuas Darij puellas quanta integritate seruauerit, ignorat nemo: exempla hæc adolescens ætate feruidus, delicijs affluens, adulatoribus vndique circumseptus, sponte præstitit, vt nos qui monitis dubio procul sanctioribus eruditi sumus, aliquando cogeret erubescere.

De

 A

De Baccho, ſeu Libero. Cap. IX.

LIBERI cognomentum Baccho impoſitum, quod Vindex, & aſſertor Libertatis, & à Ciuitatibus erecta illi in foro ſtatua colebatur; is enim liberas fecit Beotiæ Ciuitates; & primus triumphauit Scoliaſt. Iuuenalis ad ſatyr. 14.

Inter Deos antiquorum nullus eſt, quem tam diuerſis nominibus antiquitas inſignierit: vnde magnam partem eorundem cognominum complexus eſt Ouid. 4. B Metamor. his verbis.

Thuraq. dant, Bacchumq. vocant, Bromiumq. Lyeumq.
Ignigenamq. ſatumq. iterum, ſolumq. Bimatrem
Additur his Nyſeus, indetonſusq. Thyoneus,
Et cum Lenæo genialis conſitor vuæ,
Nyctelius q; parens, Eleleuſq. & Iacchus, & Euan,
Et quæ præterea per Graias plurima gentes
Nomina Liber habes.

Auſon. Epigramm. 28. & 29. & Elias Vinetus eleganter ibidem.

Orgya me Bacchum vocant.
Oſyrim Aegyptus putat. C
Myſtæ Phanacem nominant.
Dionyſion Indi exiſtimant.
Romana ſacra liberum.
Arabica gens Adoneum,
Lucaniacus Pentheum.

Receptius tamen illi erat in ſacris Euius Virg. 7. Aenid.

Euoe Bacche fremens.

& Sidon. Apoll. Carm. 22.

Forte ſagittiferas Euan populatus Amyclas.

Vitifer, ſeu vini inuentor Abbas Vſpergenſis in Cronico, *Hoc tempore Dionyſius, qui & Liber Pater vitem*

dicitur

A *dicitur ostendisse hospiti suo in Attica terra:* Tibull. lib. 2. eleg. 3.

At tu Bacche tener iucundæ consitor vuæ,
Tu quoq; deuotos Bacche relinque lacus.

Lactantius Firmianus lib. 1. de fals. Relig. cap. 10. refert Liberum Patrem in senatu Deorum summæ fuisse auctoritatis; quia præter Iouem solus omnium triumphauit, exercitum duxit, Indos debellauit; sed inuictus ille Imperator Maximus ob amorem, & libidinem turpissimè victus est: nactus enim Diam, nactus est impudicam mulierem in littore, atque illam Patris proditricem, fratris interemptricem, ab alio relictam, & repu-
B diatam, in coniugium sibi vendicauit, & Liberam fecit, & cum ea pariter ascendit in Cœlum. Neminem credo audiuisse vnquam obscœnitatem similem, quam de hoc non dicam Deo; sed infami & spurcissimo monstro refert Arnobius circa medium 5. libri aduersus Gentes ad quem remitto Lectorem, ne castas illius aures offendam.

Depingebatur Bacchus, refert Iul. Hygin. fabul. 225. *Pectore nudo, muliebri, capite cornuto, vitibusque coronato, Tigridi inequitans, manu dextera racemum protendebat, sinistra poculum,* vt etiam scribit Phornutus de Nat. Deorum.

C Poculum illud è cornu Bouis. Nonius Dionysiacon lib. 12. *Et poculum curuum habuit bouis cornu,* Arnob. lib. 5. ad finem *Mercurius Pinnatus, Aesculapius baculo Ceres Mammis cum grandibus, at in Liberi dextera pendens potorius cantharus.*

Tigridem ei sacrauit, quod feracissima quæque pectora vino domentur. Martialis lib. 8. Epigr. 26. Ouid. 1. Amor eleg. 2. & Silius Italicus lib. 17. belli Punic.

Qualis odoratis descendens Liber ab Indis
Egit pampineos frænata Tigride currus,

& Claudian. de 4. Honorii consulatu,

Irent blandæ sub vincula Tigres.

Thyrsum

Thyrsum autem in eius sacrificiis receptum; idest Hastam hedera inuolutam, quam exercitus eius in India ad decipiendos rudes Indorum animos, belloque indomitos gestauit. Virg 6 æneid. Tacitus. 11. annal. de Agrippina loquens *Ipsa crine fluxo thyrsum quatiens.* A

Sacra eius, seu mysteria nocturna erant, & facibus accensis per vrbem discurrebant, crateres vino plenos statuentes, neque quicquid turpitudinis, scelerumque vino, & nocte suadentibus omittebatur D. August. de Ciuit. Dei lib. 18. cap. 13. & Prudentius lib. 1. in Symmachum.

Quod & ebria iam tunc
Ante oculos Regis Satyrorum insania fecit; B
Et fecisse reor stimulis furialibus actas
Mænadas inflãmante mero, in scelus omne rotatas.

Veteres, vt ostenderent quantum Bacchi, Priapiq. Numina inter se consentiant, immò potius vnum amborum esse numen; in Bacchanalibus ex collo membri virilis figuram suspensam gestabant: hanc phallum appellabant ex ficulneo ligno dolatum; sed apud Suidam legitur ex Corio rubro, hanc imaginem olim impressam fuisse, quam inter Coxas suspendebant, per Vrbem discursantes, cum Bacchanalia celebrarent. Cartarius de Diis antiquorum, vbi de Baccho & Priapo fol. mihi. 295. C

In Cistis sacra hæc condita erant, & singulis tribus annis excitabantur magno totius Græciæ concursu Seneca in Hercule Oetæo act. 2. in Choro.

Nos Cadmæis orgya ferre
Tecum solitæ condita Cistis,
Cum iam pulso sidere brumæ
Tertia Soles euocat æstas.

In quem locum multa congessit Antonius de Rio.

Ineunte igitur Vere Orgya celebrata noctu vnde & Bacchus Nyctelius dictus; Seruius ad versic. 302. Aeneid *Liberi sacra tertio quoque anno innouabantur:*

sane

A *sane sciendum Orgya apud Græcos dici sacra omnia, sicut apud Latinos Ceræmoniæ dicuntur; sed iam abusiuè Sacra Liberi Orgya vocantur, vel à furore, vel a motibus nocturnis, quod nocte celebrarentur: vnde & ipsa sacra Nyctelia dicebantur, quæ Populus exclusit causa turpitudinis.* hinc Ouid. lib. 1. de Arte Amandi.

Nycteliumq; Patrem, nocturnaq; sacra precare,
Ne iubeant capiti vina nocere tuo.

Lubet referre in proposito ad cognitionem Antiquitatis extare hic in Agro Romano extra Portam Coelimontanã, seu Lateranensẽ Rudera quamuis à terra eleuata; tamen ab eadem terra desuper obruta, instar parui Collis, ac etiam intus vacua ex fictili lapide satis eleganter constructa, & adhuc bene seruata sub dominio Illustriss. & Reuerendiss. D. M. Antonij Cuccini Episc. Anglonen. antiquitatũ, ac diuersarum scientiarum, eruditissimi; Ad locum prædictum memini cum ego adduxissem fel. record. Cardinalem à Balneo vna cum Claudio Mouneterio Antiquario Emin. Cardinalis F. Barbarini; & cum ibi esset sermo inter illos de prædicto loco. dixerunt indubitanter, quod propter obscuritatem, ac etiam subtus terram tantam ædificii molem ad aliud non fuisse exstructam, quam vt in ea præfata Orgya, seu sacrificia in honorem Bacchi, seu Deorum Infernalium celebrarentur.

Hinc summo iure Bacchus, quamuis inter Deos Consentes ab omnibus cultus, tamen Scythæ non admiserunt Dionysiaca sacra. Quod *nefas ducerent Deum colere, qui ad insaniam adigeret*. Herodot. lib. 4. Roma etiam eiectus testimonio Tertulliani in Apologetico cap. 6. *Etiam circa Deos vestros; quæ perfectè decreuerunt Patres vestri, idem vos obsequentissimi rescidistis: Liberum Patrem cum Mysteriis Consules, Senatus auctoritate, non modo Vrbe, sed vniuersa Italia eliminarunt.* Quæ ille hausit à Cicerone 2. de legibus. *Quid ergo aget Iacchus, Eumolpidæque nostri, & augusta illa Mysteria,*

steria, siquidem sacra nocturna tollimus? non enim populo Romano, sed omnibus bonis, firmisque Populis leges damus. A

Esset hic etiam habendus sermo, quales Baccho fuerint Comites, seu Ministri; nempe Sileni, Satyri, Bacchæ, Lenæ, Thyę, Mimallones, Naides, Tytiri, Nymphæ; sed de iis omnibus, & aliis similibus vide Rosinum antiquitatum Romanarum lib. 2. cap. 11. & alios.

De Termino.
Cap. X.

B

NVMA Pompilius Romanorum Rex, cum publicũ agrum Populi Romani, & Priuatum certis limitibus, terminisque definiuisset, Sacellum erexisse Termino Deo traditur in Colle Tarpeio, cui animatum nihil sacrificaretur, sed Liba tantum, pultes, & frugum primitiæ Dionysius Alicarn. lib. 2 Quod si quis occuluisset, aut transtulisset sacrum, eum esse Dei Lege reum statuit, itaut volenti eum occidere tanquam sacrilegium, & securitas adesset, & pollutionis expiatio: Saxum verò fuit hic Deus, vnde & termini agrorum publicorum, & priuatorum tales fuerunt, licet, & postea C stipes, & arbor, & tegula etiam pro termino posita.

D. August. lib. 4. de Ciuitate Dei, cap. 23. recitat fabulam, cum Rex, inquit Tarquinius Priscus Capitolium fabricare vellet, eumque locum, qui ei dignior, aptiorque videbatur a Dijs alienis cerneret præoccupatum, non audens aliquid facere contra eorum arbitrium, & credens eos tanto numini, suoque Principi voluntate cessuros, quia multi erant illic, vbi Capitolium est, per augurium quæsiuit, vtrum cedere vellent Ioui, ac locum illum concedere? omnes cesserunt præter Martem, Iuuentam, & Terminum, atque ideo Capitolium

A pitolium sic constructum est, vt isti quoque intus essent. Mars autem cedere noluit, nam bellorum viribus domituri erant Romani totum terrarum orbem, & spolia hostium in Martis honorem relaturi: Terminus vero, & Iuuentas cedere noluerunt, quod Romani in omen traxere, fore vt nunquam termini vrbis mouerentur, nec vnquam iuuenilis vigor deesset. De Roma Martialium bellorum triumphatrice, hæc Virgil. lib. 6.

Super & Garamantas, & Indos
Proferet Imperium

Et de termino, & iuuenta:

Imperium sine fine dedit.

Facto Iouis templo, foramen fuit relictum in tecto su-
B pra ipsum Terminum, Vt libero Cœlo terminus frueretur. Sed de ijs, & alijs, vide Gyraldum de D.js Gentium, syntagm. 1. fol. 43. & syntagm. 17. fol. 527. ac etiam Rosinum antiquit. Roman. lib. 2. cap. 20. vbi Paralipomena.

De Siluano. Cap. XI.

C ATTVLIMVS hic tabulam effigiatam ex lapide albo duorum circiter palmorum, tum latitudinis, tum altitudinis, quam ego in meo Musæo libens detineo, Siluanum repræsentat, cui à priscis illis hunc fuisse pro voto dicatum constat ex eiusdem litteris in calce.

De hoc ipsomet Marmore meo meminit Grutherus in suis inscriptionibus his verbis.

 A

Stat hic Siluanus inter Quercum, &
Palmam, altera manu falcem putatoriam
habens, altera ramum, cuius extremo
nescio, an Nux Pinea emineat.
A dextris, ad altare tibicen canit ad-
stantibus duobus alijs.
A sinistris, duo item adstant, quorum hic
nescio, quid vasculi vtraque manu
capiti impositum sustentat: ille
Porcam ducit ad tergum vittatam.
Subscribitur. B

SACRVM. SANCTO. SILVANO. AVG. VOTO.
SVSC. EX. VISV.

Reuerendissimus Iacobus Philippus Tomasinus Episcopus Aemoniensis in eruditissimo suo opere de Donarijs hunc ipsum meum Siluanum concinne delineatum repraesentauit, & elogium de eo doctè composuit.

Siluani à siluis, vbi versabantur, denominati sunt. C
Siluanus Cyparissum puerum amasse perhibetur: Puer hic Cyparissus mansuetissimam Ceruam habebat, quam cum Siluanus ignarus occidisset, puer est dolore extinctus, quem Deus amator in Cupressum arborem eius nominis vertit. Et eam pro solatio portasse dicitur: hinc Poeta in Georg.

Et teneram ab radice ferens Siluane Cupressum.

Vnde Siluanus in meo marmore habet Cupressum in manibus, & à dextra illius extet Cerua.

Hanc ita fabulam Seruius in Georgicis. In Aeneide vero super hos versus.

A *Siluano fama est veteres sacrasse Pelasgos*
Aruorum, Pecorumque Deo, lucumque, diemque

Sic scribit: Publica Cœremoniarum opinio hoc habet, Pecorum, & agrorum Deum esse Siluanum, &c. Est apud Aelianum de Histor. animalium, Cratin Sybaritan concubuisse cum Capra, & inde natum puerum, qui Caprina haberet crura, & humanam faciem, qui fuerit in Deorum numerum relatus, & Siluanus Deus appellatus; Scribit de eodem Syluano D. August. lib. 6. & lib. 15. de Ciuit. Dei.

Hunc Agricolæ, vt aruorum, & finium Dominum colebant; Ciues vt Matronalis pudicitiæ insidiatorem, B omnes vero vt coniugij conseruatorem. Et latè Gyraldus in historia Deorum, syntagm. 15. Plura mihi essent dicenda, quæ ob reuerentiam prædicti Reuerendissimi Tomasini, qui doctissimè scripsit in meam figuram, missa facio.

Mos fuit apud antiquos Siluano apponere titulum Sancti; ita vt illi peculiaris sit, & Aldus Manutius Pauli filius in sua Orthographia quatuor recenseat Syluani inscriptiones hoc titulo Sancti insignitas, quorum postrema mentionem facit Agricolæ Dei.

SILVANO SANCTO
C SACRVM
M. FL. VALENS
MIL. COH. X. PR.
.7. AGRICOL. VOT.
S. L. M.

cioè, soluit lubens merito:

De

 A

De Priapo.
Cap. XII.

PRIAPVS Deus est naturalis membri, & sobolis, ac prolis. Diodorus Priapum Græci, Hircum Aegyptij propter eam corporis partem, a qua sit omnium ortus, inter Deos retulisse traduntur: Vel quia dictum animal post septimum diem ab ortu ad Coitum sit idoneus, ad quem semper sit paratus; Cartarius de Dijs antiquorum, vbi de Baccho, & Priapo in fine fol. mihi 297. B

Refert Seruius, quod Priapus fuit è Ciuitate Lampsaco Hellesponti, è qua pulsus propter Virilis membri magnitudinem, postea in Deorum numerum receptus, meruit numen esse Hortorum, Virg. 4. Georg.

Et Custos furum, atque auium cum falce saligna
Hellespontiaci seruet tutela Priapi.

De hoc etiam Horatius.

Nam fures dextra coercet,
Obscænoque ruber porrectus ba Inguine Palus.

Phallus, ac etiam Ithyphallus vocatur, & Veretrum significat, quæ è collo propendebant. Dio in sacris Aegyptiorum pudendum Osiridis Phallum vocauit; Et in eius memoriam cubitales statuæ factæ eodem nomine dicebantur, quæ præcinente tybia circumferebantur; Item ponebatur Ithyphallus in hortis propter generationem, vbertatemque eorum; ijs enim præesse dicitur proprer fœcunditatem, cuius ipse symbolum putabatur. De quibus Gyraldus in historia Deorum de Priapo, syntagm. 8. Cartarius vbi supra. Hinc Columella in Carmine de Hortis. C

. . . Sed truncum falce dolatum
Arboris antiquæ numen venerare Ithyphalli,

Horatius

A Horatius in sermone de Priapo.

Olim truncus eram ficulnus, inutile lignum,
Cum faber incertus scamnum faceret, ne Priapum,
Maluit esse Deum: Deus inde ego furum, auiumq;
Maxima formido: Nam fures dextra coercet,
Obscœnoque ruber porrectus ab inguine palus.
Ast importunas volucres in vertice arundo
Terret fixa, vetatque nouis considere in hortis.

Phornutus Priapum Deum describit, & quid membri pudendi magnitudo significet? & cur sinum habeat omni genere fructuum refertum? cur Horti, & Vineæ Custos? quid falx in dextera? quæ omnia naturæ totius

B conuenire ostendit.

C

IN·MVSEO·AVCTORIS·EX·MARMORE.

Ego penes me habeo simulacrum Priapi antiquissimum ex lapide albo: complectitur vtraque manu in sinu magnam copiam fructuum, immanissimum habet veretrum, vt inquit Virgil. in Copa.

Est tuguri Custos armatus falce saligne,
Sed non & vasto est inguine terribilis.

Quod

Quod autem est animaduersione dignum induitur vestimentis hodie monachorum nempe Scapulari, Cucullo seu caputio, & patientia vt aiunt, ac etiam caput rasum instar coronæ, seu tonsuræ. A

Voluerunt aliqui hoc meum simulacrum effictum ab hæreticis in derisum Anacoretarum Ecclesiæ primitiuæ: sed magis probabile est, quod cum Priapus sit Hortorum Deus, & soleat effigiari habitu Agricolarum, & rusticorum, vt ait Tibullus.

Agricolam proximus ante Deum.

Gyraldus d. syntagma 8. vbi plura in proposito.

At cum primi Anacoretæ intenderint assumere habitum vilissimorum hominum, vt sunt rustici, & Agricolæ: B propterea hoc vestimenti genus inter alia maximè abiectum, despiciendumque sumpserunt: siquidem Columella de re rustica describens habitum Rusticorum, seu Agricolarum sic ait. *Cultam, vestitamque familiam magis vtiliter, quam delicatè habeat, munitam diligenter vento, pluuiaque, quæ cuncta prob bentur pellibus manicatis, centonibus confectis, & Sagis, aut Cucullis*: similiter Iuuenalis *Contentusque illic Veneto, duroque Cucullo*. Ita quoque sanctus Præcursor Ioannes indutus vestimento ex pilis Camelorum Zona cinctus pellicea, & cibans se locustis, & melle siluestri: Matth. 3. Marc. 1. Eiusmodi porrò vitæ genere iecisse eum monasticæ vitæ fundamenta, vt post Chrysostomum, & Hieronymum tradit Baronius ann. 31. & ibidem Spondanus num. 6. Et Cassianus de institutis Cœnobitarum lib. 1. cap. 3. describens singula monachorum vestimenta sic ait: *Operimenta, quæ corpus operiant tantum, non quod amictus gloria blandiantur: ita vtilia, vt nulla coloris, vel habitus nouitate inter cæteros huius propositi viros habeantur insignia: ita studiosis accurationibus aliena; vt nullis rursum sint affectatis per incuriam sordibus decolora; Postremo sic ab huius mundi separentur ornatu, vt cultui seruorum Dei in omnibus communi aperseuerent.* C

De

A

De Mutini, seu Priapi Idolo. Cap. XIII.

NVNC referam de Idolo Mutini, seu Priapi reperto, vt est traditio, in Monte Viminali ex ruderibus cuiusdam templi Gentilitatis, quod sicuti credo fore offendiculum ingenuis, & castis viris; ita spero auctoritate sanctissimorum, & eruditissimorum virorum posse per illud confundi vanam superstitionem Gentilium, & obscœnam Idololatriam Hebræorum.

B Apud Clarissimos Viros Dominos de Gottifredis, quorum magna est eruditio antiquitatum, ac copia veterum Numismatum raro similis apud alios, extat hic Romæ singulare Idolũ ex marmore albo altitudinis triũ circiter palmorum; Repræsentat membrum Virile erectum iunctis pedibus; vt mos fuit apud Ethnicos illud effigiare; a tergo huius Idoli est aliud quoque membrum virile erectum, sed hoc paruum non amplius parui digiti, & supra hoc virile membrum paruum insidet puella nuda, quæ propria pudenda super paruum apponit.

C Supponitur communiter apud eruditos viros, quod antequam sponsæ iungerentur viris, inuiserent templum Mutini, seu Priapi; & apponerent propria pudenda supra hoc Idolum magnum, sicuti expressum est in altero paruo Idolo à tergo.

Hoc nobis expressè demonstratur authoritate Arnobii lib. 4. aduersus Gentes ibi: *Etiam ne Mutinus, cuius immanibus pudendis, horrentique fascino vestras inequitare Matronas, & auspicabile ducitis, & optatis.* Lactantius Firmianus de falsa Religione, lib. 1. cap. 20. *& Mutinus, in cuius sinu pudeudo Nubentes resident, vt illarum pudicitiam prior Deus delibasse videatur.*

D. Augustinus de Ciuitate Dei, lib.6.cap.9. *Sed quid hoc dicam, cum ibi sit & Priapus nimium masculus, super cuius immanissimum, & turpissimum fascinum sedere noua nupta iubebatur more honestissimo, & religiosissimo matronarum*. Et idem S. Augustinus lib.7. cap. 24. ad finem eodem tract. de Ciuitate Dei. A

Et hoc idem referunt Cartarius de Diis antiquorum, vbi de Baccho, & Priapo fol. mihi 296. ac etiam Brissonius de Ritu nupt. pag. penult. & Rosinus antiquitat. lib.5. cap.37. col.finali.

Nec multum ab ijs abhorrebit, quod scribitur in proposito de Hæbreorum Idololatria; & videtur hoc idem innuere Textus in sacra Scriptura, 3 Reg.c.15. vbi habemus Macham Matrē ab Asla filio amotā, ne esset Princeps in sacris Priapi, cuius etiam specum subuerterit, & confregerit simulacrum turpissimum, coram quo obscœna quæque impudentissimè exercebantur. B

Præterea Card. Bellarminus in psalmo 105. num.28. super illa verba: *Initiati sunt Beelphegor:* refert historiam lib. Numeri, cap.25. quod filij Israel decepti a filiabus Mohab, cæperunt fornicari cum eis, & colere Idolum earum dictum Beelphegor, ex quo iratus Deus iussit suspendi in patibulis omnes Principes Populi.

Io: Lorina Societat. Iesu, in d. lib. Numeri, cap.25. num.3. fol. mihi 948. super illa verba: *Initiatus est Israel Beelphegor*, secundum expositionem Rabinorum, inquit, quod filiæ Israel coibant quotidiè cum simulacro obscœnissimo in virilis mēbri similitudinem efficto: Ad quod aduerte verbum illud, Initiari, quod iuxta versionem Latinam idē est, ac sacrificare ex Tertulliano in Apolog. cap. 16. ibi: *Atque ita inde præsumptum, nos quoque eidem simulacro initiari*. & Minutius Fœlix in Octauio; *Illum iam velim conuenire, qui Initiari nos dicit de cœde Infantis, & sanguine*. C

Circa figuram puellæ nudæ; quæ insidet prædicto membro virili paruo, dignum notatu est, quod Cingu-

lum

A lum pectori eiusdem appositum; nominabatur Cestus sine diphtongo, quod sumitur pro Cingulo, & Zona Virginea, quam maritus prima nocte dissoluebat; vnde Cingulum Veneris, quo ipsa Martem, & Iuno Iouem conciliabat. Martialis epigramm. 13. lib. 6.

Vt Martis reuocetur Amor, summique Tonantis,
A te Iuno petit Ceston & ipsa Venus.

Vnde Cestum Veneris habere dicuntur, qui nouis modis quemlibet in Amorem sui pelliciunt. Item Cestus dicitur communiter Cingulum Sponsæ, quæ legitimè Matrimonium contrahebat, aliter tale coniugium nominabatur Incestus, cui cingulum illud iustarum Nup-
B tiarum non adhibetur, Papinianus in l. si adulterium, ff. ad l. Iuliam de adult.

De Symbolo Obscœno. Cap. XIV.

OCCASIONE prædictorum exponam quoque, quid velit denotare Symbolum, seu signum obscœnum, nempe duo membra virilia inter se decussata: etenim cum annis præteritis essem in Regno Gal-
C liæ in Comitatu fel. record. Eminentissimi Cardinalis à Balneo apud Regem Christianissimū tunc Nuntij, & transitum fecerimus per ciuitatem Nemausi in Narbonensi prouincia, ibique admiraremur præclara antiquorum Romanorū ædificia, in quorū marmoribus sæpius obscœnū symbolū forma litteræ, X, effigiatum extabat scalptum; Reuersus ego in Italiam cum diuertissem in prouinciam Latij apud Reuerendissimum Alexandrum Vitricium Antistitem Ciuitatis Alatrinæ, & cum sit in omnibus scientijs ille versatus, & maximè in eruditionibus antiquitatum, ostendit mihi fortalitium antiquissimum ex marmoribus non vsitatæ magnitudinis, & in

prædictis per multas vices similiter ſcalpta prædicta eadem ſymbola, ſeu ſigna, vt in Ciuitate Nemauſi, & cum varius inter nos fuiſſet ſermo de explicatione eorumdem; accidit, quod ijs diebus fuit mihi dono datus liber tunc elaboratus, & in lucem proditus ab eruditiſſimo Domino Gabrieli Naudeo Pariſienſi modo à Secretis, & Bibliothecario Eminentiſſimi Cardinalis Mazzarini, ex quo intellectum prædictorum percæpi: ſiquidem de ſtudio Militari tractans lib. 2. cap. 12. pag. 743 refert ex Herodot lib. 2. quod Rex Seſoſtres in Vrbibus, quas nullo negotio cæpiſſet, muliebria genitalia inſcalpere ſolitus, vt virilia in ijs, in quibus ſibi cum viris rem fuiſſe exiſtimabat. Harum rerum imaginem Pierius Valerianus lib. 34. cap. 21. in fruſto antiqui marmoris forma acuminata, hieroglyphiciſque referta ponit, & exponit: ibi enim viſitur Mutinus humanus medio poſitus loco; in ſuperiori parte habet Aquilam, & Arcum; in inferiori Cultrum, & Fulmen, ſymbola omnia fortitudinis, & ſtrenuitatis; in vltima vero marmoris parte ſcalpta eſt fœminea vulua, quæ cum ſit ſubiecta narratis hieroglyphicis membri virilis, nil aliud innuunt, niſi fortitudinem præeſse inertiæ: vnde in eius extremitate, ſed fortè ab ipſo Valeriano appoſitum eſt dictum. A B

Vicit armis ſtrenuos, vicit fama inertes. C

Et ſic ipſe dicit, vbi in Columnis, & Obeliſcis virilia pudenda conſpexeris, bellicoſos, ſtrenuos, & magnanimos viros ſuperatos intelligas. Et Artemidorus de ſomniorum interpretatione, cap. 47. ſcribit pudendum ſimile eſse robori, & corporis virilitati, quia & ipſum horum cauſa exiſtit: quapropter etiam Virilitas à quibuſdam appellatur. Et ſic communiter, Virile accipitur pro forti, & magnanimo, & minimè effęminato. Terentius in Phorm. *Animo virili, præſentique vt ſis para*. Cicero 1. offici. *Quod enim viriliter, animoque magno fit, id dignum viro, & decorum videtur*; ex quibus

A bus facile inferri potuit fortalitia prædicta tum Alatri, tum Nemausi expugnatu difficillima fuisse.

De Romanorum Ethnicorum Sacrificijs. Cap. XV.

VT aliquid de sacrificijs, quæ à superstitiosa Romanorum Gentilitate peragebantur dicamus, non erit absonum aliquid prius recensere de nomine, & origine eorundem. Deinde de Ritibus. Tertio de Vasis,
B quæ inseruiebant. Et demum de personis, quæ ministrabant.

Sacrificium inquit Isidorus est victima, & quæcumque in ara cremantur, seu ponuntur: Victima vero, vt idem ait, sunt sacrificia, quæ post victoriam deuictis hostibus immolabantur; sic dictæ, quod vi ictus percussæ caderent, seu quod vinctæ ad aras ducerentur. Hostias vero dictas ab antiquo verbo Hostio, quod ferio significat. Ouid.

Hostibus à victis Hostia nomen habet.

Cœterum sacrificia hac ratioue peragebantur, cum sacerdos victimam ad aram adduxisset, stans aram ma-
C nu præhēdebat, & preces fundebat primum Iano, & Vestæ, quæ in sacris præcipua Numina erant, vt per illos aditus ad coeteros pateret. Aduocabatur Iuppiter Pater Optimus Maximus; & omnes cœteri Patres nominabantur; Deinde ne quid præteriretur, aut præposterè recitaretur, erant custodes dati, qui attenderent sedulò, alium fauere linguis, & tybicinem canere, ne quid infaustum exauditetur: sacrum ab Immolatione sacerdos inchoabat, fruges, aut molam salsam in caput Victimæ deponebat addito thure masculo: vocabatur Immolatio, quasi Molæ in caput victimæ collocatio; deinde vinum simpulo leuiter delibabat; & idem postea aspergebat,

pergebat,ac in ignẽ proijciebat; tandẽ Victimam Dijs oblatã iubebat iugulare Ministros, qui Victimarij, Popæ,& Agones nuncupabantur;reliqui admotis vasculis cruorẽ excipiebãt, victimã excoriabãt,abluebãt,& ignẽ accẽdebant: mox Aruspex, Flamẽ, & sacerdos viscera rimabatur, attentèque explorabant an perlitandum foret, & ex omni membro, seu viscere, Ministri partes decisas farina farris inuoluebant, quas sacerdos aris impositas foculo accenso comburebat: vbi quod Dijs tributum erat conflagrasset, ad epulas ipsi, & conuiuia conuertebantur. Inter vescendum Dijs laudes canebant, & pedibus psallebant,& pulsatis cymbalis Choreas agebant. Atque hæc de sacrificijs in genere refert Rosinus antiquitat. Roman. lib. 3. cap. 33.

A B

Vsus autem Libationum in quocunque sacrorum genere fuit frequentissimus. Libare etenim est aliquid leuiter degustare, quamuis aliqui putent hoc verbum dici à Libero Patre, qui primus tam vini, quam Libationum existimetur inuentor, vt voluit Ouidius 3. Fastorum.

Nomine ab auctoris ducunt Libamina nomen,
Libaque quod sanctis pars detur inde focis.

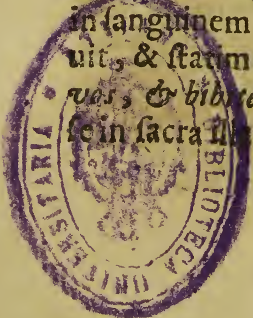
Nullum itaque sacrum fuit, cui vinum non adesset, & vino Genio supplicabatur, ait Persius. *Funde merum Genio.* Et Horat. 3. Carmin. C

Cras Genium mero Curabis, & Porco bimestri.

Et idem in epist.

Floribus, & vino Genium memorem breuis horæ.

Vocabatur hic ritus vinum degustandi Libatio, vt expressum habemus in Deuteron. cap. 32. *De quorum victimis comedebant adipes, & bibebant vinum Libaminũ.* Et Christus R. N. in nocte ante suam Passionem vinum in sanguinem cum transubstantiasset, ex eo ipse gustauit, & statim discipulis præbuit dicens: *Diuidite inter vos, & bibite ex eo omnes*: vt sacrificii rationem habuisse in sacra sua institutione probaretur.

Facta

A Facta Libatione vinum aspergebatur, hinc 4. Aeneid. in sacris Didonis.

Ipsa tenens dextra Pateram pulcherrima Dido
Candentis Vaccæ media inter cornua fudit.

Et Ouid 1. fast. Vitem commiseratur à capro corrosam, atque in illum asurgens Poeta ait.

Rode Caper vitem, tamen hinc cum stabis ad aram,
In tua quod spargi cornua possit, erit.

Fundebatur pariter vinum foculo iam accenso, Virgil. Georgic. 4.

Ter liquido ardentem perfudit nectare flammam,
Ter flamma ad summum tecti subiecta relucet.

B Et Ouidius lib. 5. Trist. eleg. 6.

Da mihi thura puer, pingues facientia flammas,
Quodque pio fusum stridat in igne merum.

Mactata hostia, membraque flammis imposita in Deorum honorem cremanda vino similiter tam exta, quam etiam femora aris imposita perfundebantur, Homer. in Odiss. *Super autem femora vinum libauit.* & Macrob. lib. 7. ait: *Pari modo post solitos victus liborum, & pultium, hostiarumque cæsarum, quo putrefiat facilius, & percoquatur cibus, frequentissimo irrigant se vino.*

Thuris, & vini meminit, Ouidius scribens ad Acontium.

C *Flaua salutatis thura, merumque damus.*

Ac etiam vna cum frugibus in igne vina immissa, refert idem Ouid. 2. fast.

Inde vbi ter fruges medios immisit in ignes,
Porrigit incisos filia parua focos,
Vina tenent alij, libantur singula flammis,
Spectant, & linguis candida turba fauet.

Quod vero ad numerum determinatum libabatur, & in sacrificijs natalitiis toties vinum in altari super ignem effundebatur, quot fuissent anni illius, pro quo sacrum fiebat; Ouid. 3. Trist. eleg. 13.

Fumida

Fumida cingatur florentibus ara coronis A
Micaque solemni thuris in igne sonet?
Libaque dem pro te, genitale notantia tempus,
Concipiamque bonas ore fauente preces?

Habebant pro his Libationibus hæc signata verba:
MACTVS. HOC. VINO. INFERIO. ESTO.
Inferium vinum dictum, ne omne vinum in cellis religione obligatum videretur.

Vinum etiam sanguine commiscebant, ac eisdem aram deturpabant, ait Herodianus lib. 5. referens de Heliogabalo, quamobrem Statius lib. 6. Thebaid. ait.

Spumantesque mero pateræ verguntur, & atri
Sanguinis, & rapti gratissima Cymbia lactis. B

Et nunquam Libationibus in Ethnicorum sacris finem fuisse irridens Arnobius lib. 6, ait. *Non cæsorum sanguinem animalium domus, non thura, non fruges salsas, non denique vinum liquens paterarum infusionibus inferimus.* Nam sanguis vino admixtus facilius diluitur, magisque aptus ad effusiones, & aspersiones redditur.

Ethnici, qui sacros ritus ab institutis Mosaycis suffurari non sunt veriti; siquidem hæc eadem libamina habuisse Hebræos, pluribus in locis aperiunt nobis sacræ paginæ: & præter libationem, seu prægustationem, quæ præcedebat sacrificium, de qua diximus supra ex cap. 32. Deuter. *Et bibebant vinum Libaminum*, erat C quoque altera Libatio per effusionem super Victimas, de qua habetur in Numeris, cap. 15. cum sit ibi lex generalis pro omni sacrificio his verbis: *Et vinum ad liba fundenda eiusdem mensuræ dabit in holocaustum, siue in victimam*; quod etiam cap. 28. repetitur: *Libamenta autem vini, quæ per singulas fundenda sunt victimas, ista erunt.* Dicebantur autem libamenta tam prægustationes, quàm effusiones, quoniam vno eodemque vino vtraque libamenta fiebant.

Quod verò attinet ad Vasa, quæ sacrificiis inseruiebant, cuius fuerint formæ, satis difficile est illa inuestigare,

A gare, nisi de iis ex nummis, lapidibus, & veterum monumentis lumen recipiamus.

Verum quia in plurimis marmoribus antiquitatis expressum habemus Vas, seu Vrceolum hic præsignatum, & hunc fuisse Præfericulum ab Ethnicis sic nominatum, aliqui censuerunt. Sed ab hoc intellectu remouet nos Festus Pauli, dum ait: *Præfericulum vas æneum sine ansa patens, summum velut peluis, quo in Sacrificio Opis Consiuæ vtebantur.* B Quod penitus cõtrarium est Iconi præsignatæ; si quidem vas illud [illegible] ansa effectum visitur, ac etiam summitas Vasis non patens, sed satis arcta.

Et cum de prædicta Scriptorum discordantia esset mihi sermo cum Clarissimo Viro Domino Francisco Angelono Numismatum, & totius antiquitatum suppellectilis eruditissimo; exhibuit ille mihi ex suo Musæo Vas æneũ in summitate patens, cui supernè inest infixus discus concauus, ex metallo magni ponderis, vt ignem super illud appositum fuisse satis probabile sit in sacrorum C vsum, sicuti in Aedibus Dominorum de Matthæis hic Romæ videmus antiquum marmor, in quo scalptus est sacerdos simile Vas habens in manibus, supra quod ignis ardet, & hunc fuisse antiquum Præfericulum ad sacrificia supponit Dominus Angelonus, cui ego facile subscriberem.

Nisi forte velimus dicere, Præfericulum fuisse Lucernam instar cymbæ potoriæ, seu Nucis Amygdalinæ; in qua ellychnium in medio statui possit: cum vtraque extremitate sit angusta, in acutum tantisper desinens; cuius medium latius sese aperit: illiusque formam ex antiquis marmoribus hic effigiandam curaui; Quod ipse quoque

Apuleius loquens de Antistite Sacrificiorum Isidis, explicuit. 11. Metamorf. his verbis. *Quorum primus Lucernam præmicantem claro porrigebat lumine, non nostris consimile, quæ vespertinas illuminant epulas: sed aureũ Cymbium in medio sui patore flammulam suscitans largiorem.* A

etenim prædictæ Cymbæ, seu lucernæ optimè quadrare videtur d ffinitio Præfericuli, de qua Festus, nẽpè quod sit vas æneum sine ansa patens velut peluis, quo in sacrificio vtebantur. B

Verum præter istud Præfericulum excogitare oportet, qua forma essent alia sacrificiorũ vasa; Nimirum quibus v num prægustabatur ante sacrificium, & aliud quo illud inter victimæ cornua effundebatur, sicut & in aram, in ign m & per totum sacrificium.

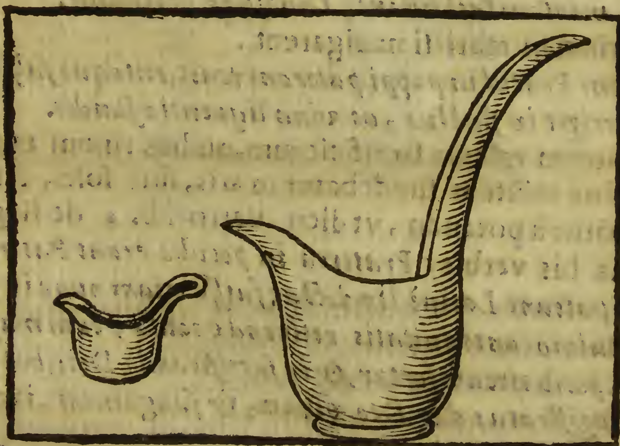
Vsos siquidem fuisse veteres in Libationibus sacrificiorum Simpulo, siue Simpuuio, quod in prægustationibus minutatim, & parum ex eo vini sumerent sacrificantes; & propterea Simpulum hoc vas appellatum, de quo M. Varro: *Quod vinum dabãt, vt minutatim funderent, à Guttis Guttum appellarunt; & quo sumebant minutatim à sumendo simpulum nominauere: hinc in sacrificijs remansit Guttum, & Simpulum.* Festus quoque Pauli de Simpulo dixit: *Vas paruum non dissimile cyatho, quo vinũ in sacrificijs libabatur, vnde & mulieres rebus diuinis deditæ simpulatrices dicuntur*, ac etiam de iisdem Simpulis loquitur Plin us lib. 35. cap. 12. his verbis: *In sacris non murrhinis, christallinis ve sed fictilibus prælibabatur innocentius.* Loquitur enim ille de veteri Romanorum simplicitate, & paupertate, ex Apuleio Apol. 1. his verbis: *Paupertas Populo Romano Imperium à primordio fundauit, proque eo in hodiernum* C

Dijs

A *Dijs immortalibus simpulo, & catino fictili sacrificat,*
Huius vasis inuentum tradidit Numa primus, post Romulum, Deorum cultu summè laudatus, cuius religionem irridens Iuuenalis Sat. 6. dicebat:

Simpuuium ridere Numæ, nigrumque catinum,

Simpuii forma ex communi consensu interpretum, tam Latinorum, quàm Rabinorum per medias quasdã fistulas significari dicitur, quod nimirum vsus gratia medias fistulas dictione illa vasa haberent non solum à tergo, vbi manubrio satis longo fulciuntur vno altero maius, quod veluti quoddam canale excauatum habẽt; sed etiam in anteriori parte, vnde liquor degustabatur,
B medio canale vas excauatur ad vinum fundendum, degustandum, atque libandum; sicque extra protenditur, vt ori cum adiungitur vini tantillum, exorbere liceat, quod constat ex eius forma hic apposita desumpta ex antiquis lapidibus, ac etiam ex nummis, quorum hic vnum delineandum curauimus figura Claudii Imperatoris cum toga, & capite cooperto, vt mos erat sacrificantium, habentis dextera manu simpulum, ac si vellet incipere sacrificium, & de hoc numismate Dominus Franciscus Angelonus antiquitatum restaurator in sua Historia Augusta in Claudio num. 13.

C

Simpuli autem materiam diximus supra fuisse fictilē; A nēpe Luto Samio, quod est ex Insula Samo, & de hac eadem materia in rubeum colorem vertente, plurima ego seruo vasi, etiam ad veterum sacrificia, quod autem in talē vsum inseruisset Samium Lutum, Plautus in Captiuis scœn. 2. *Ad rem Diuinam, quibus opus est, Samijs vasis* B & Cicero 6. pro Repub. vt citat Nonius *Munera Pontificum Dijs immortalibus grata sine Samio.*

Quamuis verbum Libare labijs leuiter degustare significet, denotabat etiam effundere, siquidem vino vtrunque fiebat; etenim vbi accubuissent ad mensam conuiuantes, aliquid Poculi Deorum in honorem, vel in terram, vel in ignem effusum fuisse legimus, vt apud Virgil. in 5. Aeneid.

Dixit, & in mensa laticum libauit honores.

Et alibi:

In mensam læti libant, Diuosque precantur.

Vel etiam in mari si nauigarent. C

Stans Procul in puppi pateram tenet, extaque salsos
Porrigit in fluctus, ac vina liquentia fundit.

Hæc autem vascula sacrificiorum, quibus vinum etiam sanguine mixtum fundebatur in aris, siue solo, Pateræ dicebātur à potando, vt dicit Varro lib. 4. de lingua Latina his verbis: *Præterea in poculis erant Pateræ; eo quod pateant Latinè ita dictæ; fuisse etiam nunc in publico conuiuio antiquitatis retinendæ causa, cum magistri fiunt, potio circumfertur, & in sacrificando Deis, hoc poculo Magistratus dat Deo vinum, & sanguinem.* inde Ouid. 4. fast. inquit:

Cumq.

A *Cumque meri patera thuris acerra fuit,*

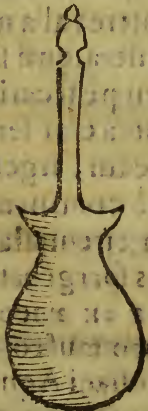
& idem Metamorph. lib. 15.

Vinaque dat pateris, mactataramque bidentum.

Quæ vasa labra minus extensa habebant, quorumq. vsum etiam in sacris ad vina fundenda Patellæ dicebantur ex Varrone loco citato sic ait: *Patina à patulo dixerunt, quod libarent in cœnis patellas*. cuiusmodi patinæ, seu pateræ cum manubrio, quam ego inter mea cimelia seruo, hic delineatam apposui, quamuis aliæ quoque essent pateræ absque manubrio, vt in hac effigiata ex ære figura, quam habeo cum aliis plurimis huiusmodi.

B

C

Fuere quoque alia vasa in sacrificiis ad effundendum vinum, vel sanguinem, ex quibus Guttus, vt inquit Varro lib. 4. de ling. Latina. *Quo vinũ dabãt, & cũ minutatim funderent à Guttis Guttum appellarunt.* & paulò post. *In*

sacri-

sacrificijs remansit Guttum, & Simpulum. Illud vero inter Guttum, & simpulum discrimen in ipsis altaribus erat, quod ad libandum vinum Simpulum deseruiebat; Guttus vero ad idem fundendum in sacris habebatur; Et de iis Guttis ex luto Samio ex meo musæo hic formam delineatam apposui. A

Ex quibus Guttis, quoniam aliqui, vt in supra effigiato schemate, vnde effundebant vinum & liquorem, Leonis caput effigiatum habebant, Leunculos propterea appellatos; & sic forsan intelligitur sacer textus primo Paralipom. cap 28. num. 17. his verbis. *Ad fuscinulas quoq. & phialas & thuribula ex auro purissimo, & Leunculos aureos pro qualitate mensuræ pondus distribuit in Leunculum & Leunculum; similiter & in Leonis argenteos diuersum argenti pondus separauit.* vt sensus sit, quod Dauid vnicuiq; Crateri tam argenteo quam aureo pondus tam auri quam argenti præscripserit; & ita intellexit Fr. Fortunatus Sacchus De Sacris Eleocrismatibus myrothe. 2. Cap. 44. B

Erant propterea alia multa instrumentorum genera, quæ sacrificiis inseruiebant, nempe securis seu Secespita, qua Victima erat ferienda.

Vas aureum, argenteum, seu æreum Lustrali continendæ, quæ in sacrificia, & in circumstantes expiandis criminibus spargebatur (vt in hac apposita figura ex æneo vase antiquissimo in meo musæo) quemadmodum nos Christiani Aqua benedicta ad eluendas leues animi sordes, locumque contagio malignorum Spirituum purgandum; & in sacris tum frequenter, tum efficaciter vtimur; Ethnicis autem superstitio inanis & inefficax fuit, sicut & ceteræ religionis obseruantiæ. C

Habebant quoq. Ethnici in Sacrificiis Aspersorium seu

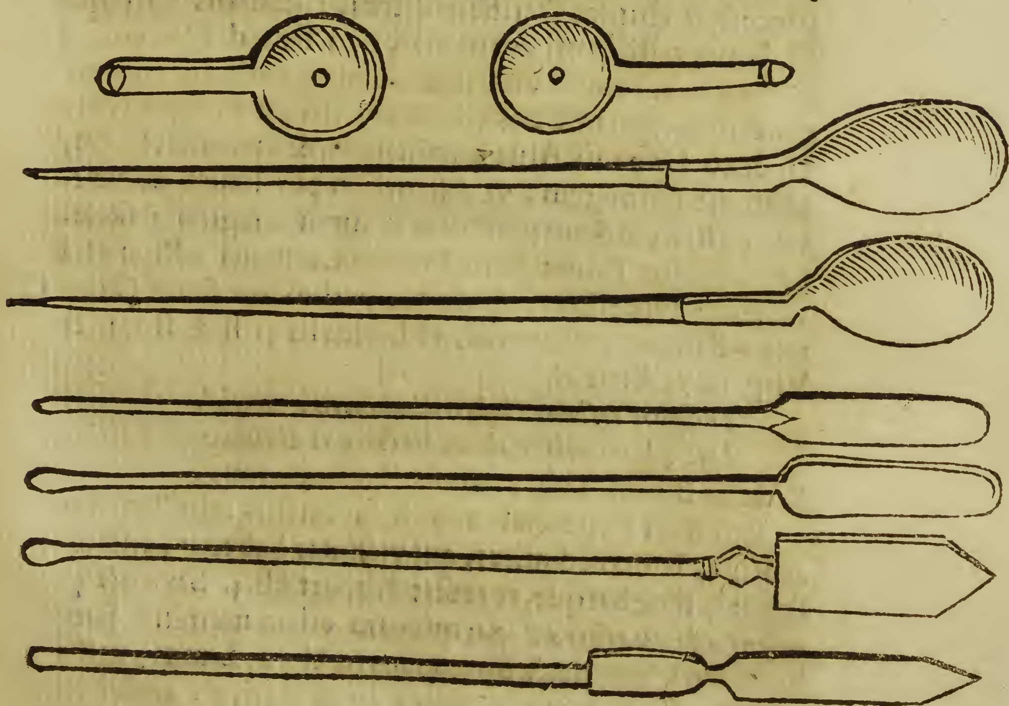
A seu Aspergillum, quo aquam Lustralem aspergebant. Erat acerra, vbi seruabantur Aromata, quibus abstergebatur fetor carnium, quæ immolabantur.

Pileus quoque flaminis & Mitra summi Sacerdotis. Aderant etiam Tripodes diuersimodè elaborati, super quos accenso igne Sacrificia celebrabantur; vt in hac apposita figura, quorum prior flexilis extat in musæo celeberrimo Domini Francisci Gualdi Nobilis Ariminensis Equitis S. Stephani: alii vero duo extant in altero insigni musæo Domini Francisci Angeloni Antiquitatum restauratoris, de prædictis loquitur Virg.

Troiugena interpres Diuum, qui numina Phœbi,
Qui tripodas, Clarij lauros, qui sidera sentis.

B loquitur etiam Dionys. de arte Rhetor. cap. 1. de Panegyr. & Pausan. lib. 8. & 9.

Fuerant quoque instrumenta quædam, quibus visce-

ra

ra animalium Aruſpices, & Sacerdotes rimabantur. A
& explorabant; de quibus antiquimiſſimis in meo muſæo ex ære & ferro, hic delineatis eſt videre.

Fuerunt præterea varia vaſa, quibus Popæ, & Victimarij vtebantur ad excipiendum ſanguinem ex mactatis victimis, vt in figuris appoſitis.

Inter cætera Sacrificiorum genera apud Ethnicos Romanos fuit ſatis frequens, quod *Sueouetaurila* nominarunt, toties fieri ſolitum, quoties Milites recenſebantur & exercitus Luſtratio fiebat, docet Liuius lib. 7. quod in Columna Traiani bis etiam expreſſum apparet, cum expeditio Belli Dacij ibidem repræſentetur. B

Demum dicturus de Perſonis, quæ Sacrificio adſiſtebant; erant Primo Sacerdotes Laureati, ritu Gabino ſuccincti, hymnos, læt umque Choro Poeana canentes, preceſque aliquot ſacrificio dicatas: Cinctus autem Gabinus veſtimenti genus erat, quo ſacerdotes cuiuſq. Dei, ritus, & templi vtebantur, quale Camiſium lineum, candidum, quo nũc nos Chriſtiani vtimur ab Italis Cotta, & ab Hiſpanis Alua nominatum; & cum eſſet latum, adeoque oblongum, vt diſcinctum per ſolum traheretur; poſtea cinctum pendentem ſupra cingulum faciebat vndique ſinum, vt in Troiani Columna adhuc etiã videmus expreſſum; Qui ritus perhibetur fuiſſe Gabinus a Romanis vſurpatus, vt Liuius in 5. hiſt. Rom. & Virg. in 7. Aeneid. C

Inſignis reſerat Stridentia lumina Conſul,
Ipſe Quirinali trabea, cinctuque Gabino

& de iis Blondus lib. 1. Romæ Triumphantis.

Adſtabat Popa ſeminudus & ſuccinctus miniſter Sacrorum, lauro redimitus, qui victimas habebat, aris alligabat, feriebatque, vt refert Propert. lib. 4. *Succinctiq. calent ad noua ſacra Popæ*; quorum etiam meminit Suetonius in Caligula, & Spartianus in Geta. Limus, veſtis qua Popæ vtebantur victimas confecturi, ab vmbilico

ad

A ad medias vſque tibias deſcendens, vt illorum pudenda tegerentur, habens in extremo ſui purpuram limam, ideſt flexuoſam, vnde & nomen accepit: nam limum obliquum dicimus; huius generis veſtis meminit Virg. in 12. Aeneid. *Velati limo, & verbena tempora victi.* vbi Seruius.

Victimarius Sacerdotum miniſter, qui victimas ligabat, deducebat, aquam, & molam parabat, & reliqua, quæ ad ſacrificia erant neceſſaria, vt Valer. Max. lib. 1. cap. 1. & Liuius lib. 40. meminerunt.

Erat præterea Puer ingenuus Vitta tēpora redimitus Camillus dictus, Pontificis Maximi Sacrificio mini-
B ſtrans, vrceolū dextera ferens; ex quo vinum, vel liquorē in Pateram Sacrificantis infundat: antiqui namque Camillos, & Camillas vocabant miniſtros, & miniſtras impuberes Sacrificiis inſeruientes; Romulus enim inſtituit, vt qui ſine liberis eſſent, gratiſſimos ſibi ex omnibus ſingulos pueros, & puellas ex ſingulis curiis eligerent, qui ad pubertatem vſque miniſtrarent, puellę verò quoad eſſent nubiles: More ex Græcia tranſlato; coronis autem interim dum ſacrificarent, vel vittis eſſent redimiti, Camilliq. eiuſmodi pueri ingenui vocarentur, cuius rei auctore ſunt Dionyſius Halicarn. lib. 2. & Sext. Pompeius. Panuinus de faſtis & in 2. de Rep.

C Summus Sacerdos, & hic potiſſimum erat Imperator, veſte linea candida indutus vſque ad talos demiſſa velato capite (ne quicquam videret, aut audiret inter Sacrificandum triſte, vel indecens,) ſuper ara lapidea in vſum ſacrificandi conſtructa, igne ſuperaccenſo, flores Odores, & præcoces fructus, myrrham, caſiam, thus, & crocum Dijs adolet; è patera vinum, vel liquorem alium ſuperinfundens, aut certè ſanguinem mactatæ victimæ, quod Cicero in Paradoxis, & Macrob. in Saturn. prodidere.

Tibicines interim, dum Sacrificium perficitur, tubis clangebant: tuba autem inſtrumentum eſt ex ære, vel

argento cauum, & rectum, cuius sonitus in castris, & A
prælijs, & sacris etiam maxime in vsu erat. Tuba autem
quæ directa est ita appellatur, sicut Buccina, quæ in se-
met ipsam æreo circulo flectitur.

Enarratio figurę Sacrificij.

DVm hæc scriberē, Clarissimus Eques D. Cassianus à Puteo vir inter cætera animi, insignisq. nobilitatis ornamenta, cum ditissimæ, & lectissimæ Bibliothecæ, tum selectissimi antiquitatum musæi, & singulari quadam, ad B eruditos demerendos, benefica suauitate conditus; ipse inquam mihi dono dedit figuram antiquissimi marmoris, quam hic delineandam curaui: Solemne sacrificium repræsentat, in quo primum tres deferunt Canistrum ad panes, & carnes, seu alia sacrificij necessaria: sequuntur quatuor Tibicines coronati; sicuti & alij quinque iuuenes cū galeis & scutis: præterea sex alij iuuenes seu Camilli sacrificio ministrantes satis concinne induti ferentes duo magna candelabra ad suffumigandum odoramenta sacrificij: subsequuntur alij duo, quorum alter iuuenis distentis buccis geminam tibiam inflat; alter autem grandioris ætatis plectrum sonat, ne quid infaustum C in sacrificio exaudiretur: sunt præterea alij tres, qui arborem, seu longum lignum portant: subsequuntur alij duo senes cum fascibus, & securibus: Tres autem adsistunt Popæ, quorum vnus cum acerra defert ollam magnam ad coquendas carnes sacrificii, & alij duo tenent Bouem mactandum; ex his vnus fert supra caput cistam repletam cultris ad sacrificium necessariis: demum extat sacerdos capite cooperto supra flexilem tripodem sacrificans.

Crederē hoc sacrificium pro solutione voti peractum a Consule reuerso è bello hostibus deuictis; nam præter habi-

A habitum consularem ipsius sacrificantis, vt in numismatibus etiam sacrificantium Imperatorum videmus, adsunt Lictores cum fascibus,& securibus : Quod autem sacrificium sit pro voto soluendo è consequuta victoria, patet; quod ferè omnes adstantes sunt Coronati; sicuti, quod plures milites cum galeis,& scutis interueniunt; ac etiam plerique omnes cum calceamentis militaribus, & similibus.

Cui autem Deo fiat sacrificium, si diuinari fas est, crederem forsan Apollini, cum plectrum præcedat sacrificium;ac etiam quod supra tripodē illud peragatur, quæ duo propriè Apollini dicata sunt.

B Remanet sola difficultas de longo illo ligno, quod etiam antecedit sacrificium, & in hoc ego hæreo,nisi velimus forsan asserere hoc symbolum, seu indicium esse vi expugnatæ Vrbis ligno oblongo instar Arietis, vt videtur annuere Salmasius in suis Notis Aelii Spartiani ad vitam Antonini Caracallæ nu. 15. pag. 166. Lignum à prædictis delatum significare materiam ad bellicas machinas allatum, quamuis idem Salmasius videatur postea firmare, quod illi dictum lignum ferentes Dendrophori nominentur, & in honorem Bacchi, & Siluani id faciant; quod non omnino tutum, nec ego illi adscriberem, quoniam auctoritates, quas ille adducit Artemido
C ri, Virgilii & similium, loquuntur, quod Dendrophori in sacrificiis Bacchi, & Siluani ferrent ramusculos Hederæ, seu vitium: At lignum nostri sacrificii est satis grādeà tribus viris delatum,quod nil commune habet cum prædictis ramusculis : ac etiam nostrum sacrificium apparet solēne esse secundum morem Romanorum,nec in eo minimum indicium constare de ritibus Bacchi, aut de hostiis Siluani.

A

De Virginibus Vestalibus. Cap. XVI.

VEstales dicebantur, quæ sacra curarent, & ignem sacrum: est enim Vestæ nomen, ab Hebraico vocabulo *Haes* deductum; quod ignem significat, vt sentit Berosus lib. de Cognominibus: *Estam, idest ignem post mortem cognominarunt: quia ipsa Regina sacrorum fuerat, & puellas docuerat sempiternum ignem sacrorum inextinctum seruare.*

B

Virginem dicebant Vestam, quia incorruptus ignis est, & nullius rei generationem in se admittit; quam ob rem à Virginibus ignis iste summa religione, atque cultu custodiebatur, vt etiam refert Ouid. 6. fastor.

Nec tu aliud Vestam, quam puram intellige flammam,
Nataque de flamma corpora nulla vides.
Iure igitur virgo, quæ semina nulla remittit,
Nec capit, & comites virginitatis habet,

Instituta Vestales.

De prima apud Romanos institutione non admodũ inter Scriptores conuenit: Troia siquidem sacrum hunc ignem aduectum cum Palladio, Diisque penatibus arbitrabantur Romani Aeneæ pietate, quod etiam Virgil. in 2. Aeneid. insinuat Hectore Aeneam in somniis admonente, vt vna cum Penatibus sacrum hunc ignem asportaret, quò nouæ sibi sedes quærendæ, ac figendæ forent; vbi sic ait: C

Sacra suosq. tibi commendat Troia Penates,
Hos cape farorum comites, his mœnia quære;
Magna pererrato statues quæ denique ponto.
Sic ait, & manibus vittas, Vestamque potentem,
Aeternumq. adytis effert penetralibus ignem.

Aeneas siquidem, postquam Vestæ sacra cum Penatibus, & Palladio ex vrbe Troia in Latium tulit, condito

Lauinio

A Lauinio, Vestæ ibi ædẽ sacrauit, cui deinde etiam Ascanius condita Alba longa templum in Monte Albano extruxit: tum vero Rhea Silua Romuli Mater a Numitore Patruo Vestalis Virgo creata fuit, quam ob rem in penetralibus Vestæ ea omnia cum sacro igne asseruabantur. Plutarch. in Camillo, Strabo lib. 6. Alex. ab Alexand. lib. 5. cap. 12.

In penetralibus, sacroque recessu templi Vestalis, veluti in sanctiori adito, solis Vestalibus, Pontificique introire fas erat: Pontifici, inquam, non Maximo, sed Pontifici Vestali, de quo Symmach lib. 2. Ep. 36. & Guth. lib. 1. de Vet. Iur. Pontific. cap. 5.

B Non solum Lanuuium, Albam, & Romam Vestales habuere, verum, & Tibur, ac alias Regiones, meminit etiam Guth dicto cap. 5.

A Numa autem Romæ institutas fuisse Vestales, testis est Dionys. Alicarnas. his verbis. *Romulus nullas Virgines Vestæ sacerdotes instituit, memor fortasse materni dedecoris, quæ inter illius ministeria virginitatem amiserat: haud quaquam idoneus futurus iuxta leges patrias, si quam fraudasse pudorem deprehendisset, ne sibi met refricaret probrum domesticum*. Hæc ille, quem sequuti, dicemus, à Numa Pompilio primum Romæ institutas. Quod earum officium, quæue dignitas foret, e-

C undem Dionysium audiamus sic loquentem. *Quinto loco erant Virgines ignis sacri custodes, quas illi a sua Dea Vestales nominant, cui Rex hic primum templum sacrauit, & cultrices Virgines*. & paulo post. *Virgines quæ Deæ sacris operabantur, quatuor erant ab initio, & ius optandi eas penes Reges esse Numa voluit; postea propter sacrificiorum multitudinem ad senarium numerum auctæ a Tarquinio Prisco; hodieque permanent degentes in Deæ fano, à cuius aditu nemo arcetur interdiu, sed pernoctare intus fas est viro nemini: Has per XXX. annos manere puras à nuptijs necesse est, sacrario seruientes; & primo decennio rationem sacrorum eas oportebat discere,*

secundo

secundo exercere, tertio docere alias: Post exactum annum trigesimum nihil vetabat eas positis coronis, reliquisque insignibus sacerdotij, cui vellent nubere: fecerunt id paucæ aliquot, sed parum læto vitæ exitu, & ominoso apud cæteros. Hactenus Dionysius. A

Quod autem post trigesimum annum nil vetabat, *Nuptæ* Vestales nubere, D. Ambros. lib. 1. de Virginibus ait. *Quis mihi prætendit Vestæ Virgines, & Palladis sacerdotes? qualis est ista non morum pudicitia, sed annorum, quæ non perpetuitate, sed ætate præscribitur? petulantior est talis integritas, cuius corruptela senior seruatur ætati. Ipsi docent Virgines suas non debere perseuerare, nec posse, qui Virginitati finem dederunt. Qualis autem est Religio, vbi pudicæ adolescentes iubentur esse impudicæ anus? sed nec illa pudica est, quæ lege tenetur, & illa impudica quæ lege dimittitur. O Mysteria, ò mores, vbi necessitas imponitur castitati, auctoritas libidini datur.* B

Perpetuus, æternusq. ignis in templo Vestæ, tamquam *Ignis* Imperij certissimum pignus asseruabatur. Val. Max. lib. 5. cap. 4. tit. 6 Liuius prima Decad. lib. 5. ait. *Quid de æternis Vestæ ignibus, signoque, quod Imperij pignus, custodia eius templi tenetur.* idem Decad. 3. lib. 6 *Vestæ ædem petitam, & æternos ignes.* Hunc ignem Vestales custodiebant, de quibus Ouid. eleg. 2. lib. 4. trist. *castos Perpetua seruant virginitate focos*, Nec illum in altaribus, sed suspensum in vasculis quibusdam fictilibus refert Val. Max. lib. 4. cap. 4. in fin. *Namque per Romuli casam, perque veteris Capitolij humilia tecta, & æternos Vestę focos, fictilibus etiam num vasis contentos iuro.* Tantum fiduciæ in hoc igne erat, vt oportuerit eum numquam extingui. Ouid. 6. fast. *Ignis inextinctus templo celatur in illo.* & numquam sine prodigio credebatur extingui, quod contigit ante initia bellorum ciuilium, motaque inter Cæsarem, & Pompeium arma præter historicos, Lucanus lib. 1. C

Vestali

A *Vestali raptus ab ara*
Ignis, & ostendens confectos flamma Latinos.
Scinditur in partes, geminoque cacumine surgit.

Quod vbi contigerat, Virgo, cuius incuria id euenisset, à Pontifice seuerè plectebatur. Val. Max. lib. 1. cap. 1. tit. 7. *Licinio Pontifici Maximo Virgo Vestalis, quia quadam nocte parum diligens æterni ignis custos fuisset, digna visa est, quæ flagro admoneretur:* Atque etiam si non fuisset extinctus, accedebatur tamen quot annis Calendis Martiis, & renouabatur Ignis, quem asseruabant in aperto non autem sub tecto; ostendit Ianus Parrhasius, Epist. 57. & Ouid. 3. fast.

B *Adde quod arcana fieri nouus ignis in æde*
Dicitur, & vires flamma refecta capit.

& Manilius lib. 4. astromicorum.

Vesta tuos, Capricorne, foues penetralibus ignes.

Vestales, cum atrio excedebant, matronarum custodiæ mandabantur Plinius Iun. Ep. 19. lib. 7. *Angit me Fanniæ valetudo, contraxit hanc, dum assidet Iuniæ Virgini Vestali, sponte primum; deinde etiam ex auctoritate Pontificum; nam Virgines, cum vi morbi atrio Vestæ coguntur excedere, matronarum curæ, custodiæque mandantur, quo munere Fannia, dum sedulo fungitur, hoc discrimine implicata est.* Quod etiam animaduertit Cœ- C lius Rhodig. antiquar. lectionum lib. 15. cap. 14. *Atrio excedētes.*

Magna erat penes Virgines Vestales auctoritas. Sueton. in Vitell. cap. 16. ait. *Suasit Senatui, vt legatos cum Virginibus Vestalibus mitterent, Pacem aut certè tempus ad consultandum petituros.* adde et Vibidiæ Vestalis precibus Messalinam tentasse veniam à Claudio Principe marito consequi; vt refert Tacitus. 11. annal. similiter Cicero orat. 2. Agrar. ait. *Si quicquam deliquero, nullæ sunt Virgines, quæ me a vobis deprecentur.* *Auctoritas.*

Testamenta penes eas erant asseruata Sueton. in Cæsare cap. 83. ait. *Testamentum, cuius aperitur, recitaturque in Antonij domo, quod idibus Septembribus proximis* *Testamenta.*

mis in Lauicano suo fecerat, demandaueratque Virgini Vestali Maximæ: vbi notandnm vnam inter eas auctoritate præcipuam, quæ Maxima dicebatur, vt etiam Sueton. in Domitiano Cap. 3. *Corneliam Virginem maximam vocat.* Sed nemo meliùs prærogatiuas expressit quam Seneca lib. 6. Controuers. 8. *Tibi Vestali virginis magistratus fasces suos submittunt, tibi Consules, Prætoresque via cedunt, nunquid exigua mercede virgo est Sacerdos raro iuret, nec vnquam nisi per Vestam suam moriar, nunquid de nuptijs appellata es?* Item Carpentis, seu pilentis, vt alias matronarum vectas, ex Sueton. in Tiberio cap. 2. A

Honores Honores redditi illis fuerunt, vt etiam viuo Patre testamentū condere, ac cætera gerere sine Curatore possent, quemadmodum & trium filiorum Matres; Vt cum fascibus, si prodirent, deducerentur; & si casu in quemquam incidissent, qui ad mortem duceretur, necari eum non licebat; verum deierare Virginem oportebat, se forte non autem dedita opera, & de industria obuiam factam, referunt Plutarc. & Plinius. B

Ornatus Ornatus, seu vestitus earum Suffibulum appellabatur. Fest. Pomp. lib. 17. ait. *Suffibulum vestimentum albū, prætextum, quadrangulum, oblongum, quod in capite Vestales virgines sacrificantes habebant; idque fibula comprehendebatur.* Vittas capitis ornamenta, vt aliæ matronæ gestabant. D. Ambros. ad Valentinianum. *Vix septem Vestales capiuntur puellæ, en totus numerus, quem infula vittati capitis &c.* Ouid. 3. fastor. *Decidit ante sacros lanea vitta focos*, & 3. fastorum: *Nullaque dicetur vittas temerasse Sacerdos.* Nec Vestales modo Vittas, sed etiam aliæ sacerdotes. Tacitus 1. Annal. *Sacerdos apud aram Vbiorum ruperat vittas.* C

pœna incœstus Sed, vt magnus eis honor est habitus; ita & delinquentes grauissimis afficiebantur suppliciis. Vetus Scoliast Iuuenal. ad Satyr. 4 *Hæc virginibus Vestæ pœna fuit decreta, si vitiatæ fuissent, viuæ in parietibus struebantur,*

A *bantur, aut sub terra obruebantur.* Plinius lib. 4. Ep. 11. *Fremebat Domitianus, æstuabatque ingenti inuidia destitutus, nam cum Corneliam Maximillam Vestalem defodere viuam concupisset, vt qui illustrari sæculum suum huiusmodi exemplo arbitraretur, Pontificis maximi iure, seu potius immanitate Tiranni, licentia Domini, reliquos Pontifices non in Regiam, sed in Albanam suam conuocauit.* & Symmachus Ep. 120. lib. 9. rescribit, quod incœstum Primogeniæ Vestalis apud Albã legibus vsq. ad eum diem consideratis seuerissimè vlciscatur: Quod vsque adeo obseruatum, vt in Annalibus pro prodigio Vestalis dannatio notetur, Eusebii Chronicon Olympia-
B de. 73. de Minutia Vestali: Ratio prædictæ pœnæ, quod terra huiusmodi libidinosa corpora purgari crederentur, ex Clement. Alexand. pædog. 3. & vt ignis nil patitur impuri; ita Virgines istæ omni corporei contagii labe carere debent. Propert. eleg. 4. lib. 4.

Et satis vna malæ potuit mors esse puellæ,
Quæ voluit flammas fallere Vesta tuas.

tradit Festus, iniustum fuisse eas cremare. vel quod mortuos tantum crement, vel quod corpus summis consecratum cæremoniis interficere, at manus adferre sacræ mulieri, nefas censeretur; ipsãq. vltro mori volentes infra terram demittant in extructum ad hoc domicilium.

C Refert Plutarchus, quod iuxta portam Collinam sit tumulus, seu agger in eo domus subterranea nõ magna, in qua ex superiori parte descensus, in eaq. lectus constratus, lucerna ardens, paucæque eorum, quæ ad vitam fouendam sunt necessaria, primitiæ reponuntur, vt panis, aqua, lac in vasculo, & oleum, tamquam nefas putent fore si corpus summis consecratum cæremoniis fame pereat: tum illam, quæ supplicio est afficienda, lecticæ impositam extra opertam, lorisque reuinctam; ita vt nec vox exaudiri possit, per forum vehunt; ei omnes via decedunt taciti, neque horribilius vllum spectaculum, aut dies, quam Vrbs agat tristiorem: vbi ad locum lecti-

ca peruenit, vincula Lictores soluunt, ac Princeps sacrorum quædam secreto comprecatus, obuelatam educit, & in scalis deorsum in domum deferentibus constituit; ita ipse cum reliquis sacerdotibus reuertitur: postquam damnata descendit, sursum gradus attrahunt, multaque supernè terra ingesta domus occulitur, & complanatur. A

Capiebatur Vestalis.

Virgo Vestalis capi solita fuit, inquit Agellius; de quo ritu aliud non extat, nisi quod fertur, quæ capta prima est, à Numa Rege esse captam; at lege Papia cauetur, vt Pontificis maximi arbitratu Virgines a Populo viginti legantur, sortitioq. ex eo numero fiat, vt eā post Pontifex Max. capiat, eaque Vestæ fiat; sed ea sortitio, ex lege Papia, non omnino necessaria postea fuit; nam si quis honesto loco natus adiisset Pontificem, atque attulisset ad Sacerdotium filiam suam, cuius ratio secundum ritus Religionis haberi potuisset, gratia Papiæ legis per Senatum fiebat: capi autem Virgo propterea dici videtur, quia Pontifex Maximus manu prehensa ab eo parente, in cuius potestate est, veluti bello capta abducebatur; vt in libro Fabii Pictoris, & Amata inter capiēdum a Pontifice Maximo appellabatur: quoniam quæ prima capta fuit, hoc fuisse nomine traditum est: hactenus Agellius. B

De alimentis, e muneribus.

Alebantur Vestales sumptibus publicis: Durauit autē earum Sacerdotium vsque ad Theodosii Senioris Imp. tempora, quo regnante vna cum aliis sacerdotiis, nequicquam reclamante Senatu, omnimodo est sublatum, vt ex Epistolis Symmachi, & D. Ambrosii responsionibus manifestum est, & refert Rosinus antiq. Rom. lib. 2. vbi ad cap. 12. Paralip. ac idem Rosinus lib. 3. cap. 19. C

Symmachus etenim scribens Valentiniano, Theodosio, & Arcadio Auggg. conqueritur acriter de sublatis muneribus in Vestalium fauorem a Christianis ministris vt in Epist. 54. lib. 10. his verbis. *Vestalium Virginum prærogatiua detracta est? sub largissimis Imperatoribus denegatur, quod parcissimi persliterunt. Honor solus est*

in.

A *in illo velut stipendio Castitatis; vt vittæ earum capiti decus faciant, ita insigne ducitur sacrificii vacare muneribus &c. si quidē saluti publicæ dicata virginitas crescit merito, cum caret præmio. Absint ab ærarij vestri puritate ista compendia. Fiscus bonorum Principum non sacerdotum damnis, sed hostium spoliis augeatur, Capiunt legata Liberti, Seruis testamentorum iusta commoda non negantur: tantum Nobiles Virgines, & fatalium sacrorum Ministri excluduntur prædiis hæreditate quæsitis? Quid iuuat saluti publicæ castum corpus dicare, & Imperii æternitatem cœlestibus fulcire præsidiis? armis vestris, aquilis vestris amicas applicare virtutes? pro omnibus efficacia vota suscipere?* B *ex huiusmodi facinoribus orta sunt cuncta Romani generis incommoda. Honorauerat lex parentum Vestales virgines, & ministros Deorum victu modico, iustisque priuilegiis: stetit muneris huius integritas vsque ad degeneres trapenzitas, qui mercedem vilium baiulorum sacræ castitatis alimenta verterunt, sequuta est hoc factum fames publica, & spem prouinciarum omnium messis ægra decepit. Non sunt hæc vitia terrarum; nihil imputamus astris; nec rubigo segetibus abfuit, nec auena fruges necauit. Sacrilegio annus exaruit: necesse fuit perire omnibus, quod Religioni negabatur. Commendabat enim terrarum prouentus victus Antistitum, &* C *remedium magis, quam largitas erat. Dicet aliquis sumptum publicum denegatum alienæ religionis impendijs. Absit à bonis Principibus ista sententia, vt quod de communi quibusdam tributum est, in iure fisci esse videatur. Omnia regitis, si suum cuique seruatis, plusque apud vos iustitia, quam licentia valet. Faueant clementiæ vestræ sectarum omnium arcana præsidia, & hæc maximè, quæ maiores vestros aliquando iuuerunt, vos defendant, à nobis colantur.*

Relationi præfatæ Symmachi Vrbis Præfecti D. Ambrosius libertate magna respondet, validissimisque rationibus euertit, vt in epist. 12. lib. 2. maximè his verbis.

bis *Habeant Vestales virgines immunitatē suā. Dicāt hoc, qui nesciūt credere, quod possit esse gratuita virginitas: prouocent lucris, qui diffidūt virtutibus. Quot tamē illis virgines præmia promissa fecerunt? vix septem Vestales capiuntur puellæ, en totus numerus, quem infulæ vittati capitis, purpuratarum vestium murices, pompa lecticæ ministrorum circumfusa comitatu, priuilegia maxima, lucra ingentia, præscripta denique pudicitiæ tempora coegerunt. Attollant mentis, & corporis oculos, videant plebem pudoris, populum integritatis, concilium Virginitatis. Non vittæ capiti decus, sed ignobile velamen vsu nobile castitatis: non exquisita, sed abdicata lenocinia pulchritudinis: non illa purpurarum insignia, non luxus deliciarum, sed vsus ieiunorum: non priuilegia, non lucra: omnia postremo talia, vt reuocari studia putes, dum exercentur officia: suis castitas cumulatur dispendijs: non est Virginitas, quæ pretio emitur: non est integritas, quæcunque tanquam in auctione nummario ad tempus sollicitatur compendio. Prima Castitatis victoria est facultatum cupiditates vincere: quia lucri studium tentamentum pudoris est. Ponamus tamen subsidia largitatum conferenda Virginibus. Quæ Christianis munera redundabunt, quod tantas opes sufficiet ærarium. Aut si arbitrantur solis Vestalibus conferendū, non pudet, vt qui totū sibi sub Imperatoribus Gentilibus vendicarunt, iidem sub Principibus Christianis nō putent nobis sortem debere esse communem.* Hæc, & alia Sanctus Ambrosius. A B C

Et hinc agnoscamus, quā dispar sit vitæ conditio illarū Vestalium, quæ honoribus, diuitiis, & omni delitiarum genere affluebāt, à nostris sacratis Virginibus Christianis, quæ spretis diuitiis, & omni fœminarum cultu; paupertate, vigiliis, ieiuniis, & abstinentiis summo Deo seruant veram mentis, & corporis Virginitatem.

De

A

De Monetę Vſu.
Cap. XVII.

ANTIQVITVS emptiones, ac venditiones rerum non nummo, aut moneta, ſed rerum commutatione tantum agebantur, vt in Geneſi cap. 21. quod cum diſſenſio eſſet inter Paſtores Abrahami, & Abimelech de puteo effoſſo a ſeruis Abraham, inquit textus. *Tulit itaq. Abraham oues, & boues, & dedit Abimelech:* & hoc non alia cauſa, niſi pro emptione loci, in quo
B ſerui illi puteum effoderunt; neque longo poſt tempore apud Romanos, neque apud alias Nationes æris, aut argenti ſignati vſum fuiſſe affirmant communiter ſcriptores; quamobrem rerum commutatione mercimonium exercere, neceſſariaque inuicem recipere conſueuiſſe homines, teſtatur Alexander ab Alexandro lib. 4. Genial. dierum cap. 15. nec non in priori illo ſæculo bobus, pecudibus, ferro, ære, auro, & argento rudi, atque inculto, & aliis huiuſmodi res coemere conſueuiſſe comperimus ex vſu Romanorum, & Maſſilienſium in Africa teſtatur prædictus Alexander ab Alexandro, & tradit Homerus 7. Iliad. in Troiana obſidione Græcos
C non aliis profecto nummis vinum emiſſe, cõmeatumq. reliquum, quam ære, ferro, pellibus, bobus, & ſimilibus ex hoſtium præda.

Dedit Iaſonides ducere vini mille lagenas,
Hinc vinum emebant comati Achiui,
Alij quidem ære, alii autem ardenti ferro,
Alij autem pellibus, alij autem ipſis bobus,
Alij autem captiuis rebus, poſuerunt conuiuium abundans.

Quamuis pellium, boumque numiſmata intellexiſſe forſan Homerum ſuaderi poſſet; ſiquidem ex moneta, quæ Bouem ſculptum habebat, atque Bouis vocabulo ap-

appellabatur apud Athenienſes fuiſſet commercium, vt inde etiam emanarit vetus prouerbium. *Bouem habet in ore*, pro homine pecunia corrupto, teſtatur Pollux lib. 9. cap. 6. dicens. *Vetus autem erat Athenienſibus Numiſma, Bos appellatum, eo quod Bouem inſculptum haberet.* Non immerito igitur aliquis ſuſpicari poteſt, Homerum omnia Numiſmatum genera, quibus in caſtris negotia agebantur, voluiſſe recenſeri auro, argento, ære, ferro, atque nomine Boum, & pellium; ac propterea, nequaquam animalia ipſa, ſed monetas in ſupra allatis carminibus indicaſſe. A

Fuiſſe propterea notiſſimum vſum pecuniarum ſacræ teſtantur litteræ in Geneſi cap. 23. vbi Abraham empturus argento agrum, ad vſum Sepulchri in funere Sarræ vxoris his verbis. *Quod cum audiſſet Abraham, appendit pecuniam, quam Ephron poſtulauerat audientibus filijs Heth quadringentos ſiclos probatæ monetæ publicæ.* Qui locus, quamuis abſque dubio de moneta appenſa ſit intelligendus ex illo verbo Appendit, non propterea negatur numerata quoque pecunia conſueuiſſe veteres negocia agere: Sacra enim oracula noſtra non ſolum appenſam, ſed etiam numeratam in ſolutionibus pecuniam tradunt. *Quadringentorum ſiclorum numero Abraham, ab Ephrone agrũ ad Sepulchri ius emiſſe ſcribunt.* quæ tamen ſolutio pretii pondere, numeroque retinuiſſe rationem lance probatur. B C

Ac etiam in cap. 3. Eſteris Aman volens Populum Iudæorum perdere, ſic Aſſuerum alloquitur. *Si tibi placet decerne, vt pereat, & decem milia talentorum appendam Arcarijs gazæ tuæ.* ſic pariter lib. 1. Eſdræ cap. 8. dicitur de ſacerdotali ærario, quod ab Eſdra Sacerdotibus cuſtodiæ cauſa traditum fuerat. *Et appendi in manibus eorum argenti talenta ſexcenta, quinquagenta, & vaſa argentea centum, auri centum talenta.* ſi igitur pecuniæ, dum appendebantur, nequaquam numerarentur, ſed rudi maſſa conſignaretur valor illius, dicendum

A est sacris oraculis appensum argentum ad pondus sexcentorum quinquaginta talentorum: sic etiam apud Ester dixisset Aman, se publico ærario præstiturum argenti massam ad pondus talentorum decem milia, non verò decem milia talenta se appensurum Arcario regio: Quibus liquido constat Veterum consuetudinem fuisse non solum pecuniam appendere, sed etiam numerare. *Appẽsio, & numeratæ pecuniæ.*

Quod quidem apertè confimat, id quod de ære graui Romanorum tradiderunt scriptores, de quo ita Festus Pauli Diaconi. *Graue æs dictum, à pondere: quia deni asses, singuli pondo libra, efficiebant denarium ab hoc ipso numero dictum; sed Bello Punico Populus Romanus pres-*
B *sus ære alieno, ex singulis assibus librarijs, senos fecit: qui tantumdem valerent.* Dicebatur igitur æs graue a pondere monetæ, quod singuli asses, quorum decem efficiebant denarium, maximi essent ponderis, vnius nimirum libræ: non tamen decem æris rudis libræ denarium constituebant, nisi decem asses numerarentur, quorum singuli libram æris haberent.

Eandem pecuniam, quæ numerabatur apud veteres, eandem etiam appendi, vt nihil in ea fraudis committeretur, iam vidimus: Verum, quia hæc numeratio, atque appensio fieri potuisset metallorum frustulis, quæ nullo essent percussa signo, propterea huiusmodi signatæ mo-
C netæ initia breuiter hic cognoscamus.

Ab exordio Romanæ Reipublicæ vsum fuisse in negotiationibus solum coriis Boum nummorum loco voluit Alexander ab Alexandro lib. 4. cap. 15. & cum eo alii eo argumento vsi, quod Numa Pompilius Scorteos asses in congiariũ Populo dedisse, velit Plutarch. in Numa; sicuti quoque Lacedæmonios aliquando Scorteo Numismate vsos tradit Stobęus Serm. 42. dicens. *Pecuniæ studio Spartanum vacare turpè dicitur; Numismate vtuntur Scorteo: Aurum, Argentum, vt apud quempiã deprehendi capitale est.* Similiter Seneca lib. 5. de Benef. cap. 13. inquit, *Aes alienum habere dicitur, & qui*

aureos

aureos debet, & qui Corium forma publica percussum, quale apud Lacedæmonios fuit, quod vsum numeratæ pecuniæ præstat. Quibus testimoniis prius ex Coriis Boum nummos publico signo cusos fuisse probabile est; quamuis alii velint vsum fuisse pecuniæ ex dictis Coriis solum in defectum æris, argenti, non apud veteres tantum, sed nostris quoque temporibus scorteis quoque nummis stipendia milites meruisse, quod tamen non tollit vsum præcedentis signatæ monetæ aureæ, argenteæ, vel æreæ: ea etenim conditione ex coriis animalium cusi aliquando asses fuere, vt ii postmodum publico signo ad valorem æris, vel argenti redderentur: & cum primum cessasset defectus æris, vel argenti, cessauerit quoque omnino dictus vsus monetæ cusæ ex Corio Boum. A B

Signati nummi inuẽtor

Aeris igitur primo signati inuentum Iano plurimi ascribunt. Lactantius Firmianus lib. 1. de falsa Relig. cap. 13. inquit, quod senex Saturnus à iuuene Ioue filio victus, & spoliatus Imperio, fugit expulsus, & in Italiam nauigio venit, cum errasset diu, sicut refert Ouidius in lib. Fastorum.

Causa ratis superest, Thuscum rate venit ad amnem
Ante pererrato falcifer orbe Deus.

Hunc errantem, atque inopem Ianus excepit, cuius rei argumenta sunt Nummi veteres satis frequentes, in quibus cum duplici fronte Ianus, in altera parte Nauis, de quibus aliqui penes me, quorum vnum hic delineatum apposui. C

Hoc idem refert Macrobius lib. 1. Saturn. cap. 7. asserens in honorem Saturni Nummum primum in vsum. *Hic igitur Ianus cum Saturnum classe peruectum excepisset hospitio; & ab eo edoctus peritiam ruris, ferum illum & rudem ante fruges cognitas victum in melius redigisset; regni cum societate munerauit. cum primus, quoque æra signaret, seruauit in hoc Saturni reuerẽtiam, vt quoniam ille naui fuerat aduectus, ex vna quidem parte sui capitis effigies, ex altera vero Nauis exprimeretur, quo Saturni memo-*

A

B

memoria in posteros propagaretur; ſicuti & idem Ouid. Poeta ſubiecit.

At bona posteritas puppim formauit in ære,
Hoſpitis aduentum teſtificata Dei.

Omnes ergo non tantum Poetæ, ſed hiſtoriarum quoque Scriptores hominem fuiſſe Saturnum conſentiunt, qui res eius in Italia geſtas memoriȩ prodiderunt, Græci Diodorus, & Trallus: Latini Nepos, Caſſius, & Varro; nam cum agreſti quodam modo in Italia vita du-
C ceretur.

Is genus indocile, ac diſperſum montibus altis
Compoſuit, legesque dedit: Latiumque vocari
Maluit, his quoniam tutus latuiſſet in oris.

Quamuis alij velint, prædictum Ianum fuiſſe eundem, ac Noë, & Saturnum ipſum, quem etiam tradunt ad Latiũ appuliſſe, & à filio Iaphet hac in Regione regnante, hoſpitio exceptum; illius igitur memoria, vt ſeruaretur, qui anteriora Diluuii, poſterioraque viderat, arcaque fabricata humanum genus à Diluuio redemerat, nummos cuſos credunt; licet Ouid. lib. 1. faſt. Biceps caput Iani ad anni exordia referat, eoque nomine Ianuarium

mensem appellari credat, dicens: A

Iane biceps, anni tacitè labentis origo,
Solus de superis, qui tua terga vides.

Argenteum nummum primo signatum apud Romanos dicunt aliqui Seruio Cæpione, & Gn. Sempronio Coss. post Attilium Regulum: At vero Plinius lib. 33. cap. 3. signatum esse argentum anno Vrbis 585. Q. Fabio Consule, quinque annis ante primum bellum Punicum; equidem ante victum Pirrhum regem argento signato nequaquam vsos Romanos, scribit Plinius loco citato; Qui tamen ex auro primus monetam signauerit Plinius ibidem ignotum putat, apud Romanos tamẽ nõ ante signatum aurum, quam anno sexagesimo secundo post nummum argenteum, qui annus respondet vigesimo tertio Principatus Hircani in Iudæa, quando nimirum Romani Numidas subiecerunt. B

Apud Israelitas multo ante sane monetam signatam sacra Oracula tradunt, quam Romanum Imperium initium habuisset; quinimo Cain primus Adæ filius, cum pessimum vitæ genus gessisset, ex auro primum denariũ signauit ex Iosepho tradit Polidorus Virg. De Rerum Inuentor. lib. 2. cap. 22. ac etiam monetæ vsum extitisse constat apud eumdem Iosephum lib. 3. antiquitatum cap. 2 in quo, dum Israelitarum Duce Iosue, & Amalecitarum pugnam describit, de qua in Exod. cap. 17. legitur relatio prædæ. *Multum enim argenti, & auri in castris fuit repertum, & vasa ærea coquinaria, & escaria, magnus etiam pecuniæ signatæ numerus.* Sicli argentei etiam meminit sacer textus in morte Sarai vxoris Abrahæ, vidimus supra in cap. Genes. 23. quibus in locis præclarè ostenditur nomine Sicli non rudes metalli frustulos, sed monetam signatam signo publico intelligendam fore: sed & adhuc aurei sicli signati habemus vsum in sacris litteris de seruo illo, qui ab Abrahã in Mesopotamiam abiit, vt filio Isaaco quæreret vxorẽ, dedit Rebeccæ, *Inaures aureas appendentes siclos duos, & ar-* C

A *& armillas totidem pondo ſiclorum decem* . quod intelligendum, vt ſicli nomine ſignatam monetam accipiamus, aliàs enim inſolens eſſet, quod delicata puella decem auri libras circa manus, & brachia ornatus gratia deferre voluiſſet. Et in 1. Paralipomenon cap. 21. *Dedit ergo Dauid Ornan pro loco, ſiclos auri iuſtiſſimi põderis ſexcentos*; Siquidem ſolutiones debito u n non ſolum pondere, ſed etiam monetæ ſignatæ numero determinabantur.

Ferreæ monetæ apud Romanos, Græcos, & cæteras nationes vſus erat, & hic erat nummus paruus, teſte Polluce lib. 9. cap. 6. dum ait. *Byzantinorum autem num-* B *mus ferreus, erat ſic appellatus: Ferreum autem numiſma paruum erat, ita, vt loco dicendi Eme mihi tria ærea, diceretur, Eme mihi tria ferrea*; Quemadmodum de Lacedæmoniis idem Pollux. *Ferrea quoque moneta idem Lacedæmonij vtuntur ingentis magnitudinis, ſed minimi valoris*; ac etiam apud Hebræos dicitur cap. 17. lib. 1. Regum. *Ferrum lanceæ Gigantis Goliath fuiſſe ponderis ſexcentorum ſiclorum ferri*; quod, vtique de valore ferreæ monetæ intelligitur, non autem de pondere, cum impoſſibile fuiſſet, vt tantum ponderis haberet ferrum illud, quantum habebant ſexcentæ libræ rudis ferri.

C

De Annulis, Cap XVIII.

ANNVLORVM vſum in magna vetuſtate fuiſſe arguunt Sacræ Litteræ. Geneſ. cap 21. in quibus Ioſeph annulo Regio donatur. Prometheũ tradunt fabulæ primum digito adaptaſſe circulum ferreum incluſo lapide, qua conſuetudine homines vſi Annulos habere coeperunt. Argumento ſunt Gemmę annullares, quæ copia ſui ipſam propemodum infinitam nummorum veterum vim exæquant.

Materies Annullorum fuit aurum; argentum, æs, fer- *Materies annulorum.*

rum cum gemmis inclusis: Contra vero multi nullas admittunt gemmas, auroque ipso signãt: Gemmas vitreas in vulgi annulis notauit Plinius lib. 35. n. 6. cuiusmodi habeo ego aliquas penes me satis antiquas. A

Pythagoræ Præceptum. Inter Pythagoræ præcepta, quæ Symbola appellantur, memoriæ proditum est, nequis annulum Dei imagine insignitum gestaret, quod Pythagoræ effatum a Clemente Alexandrino lib. 5. Stromatum, quasi præceptum, aut consilium fuisse expositũ, quod à Mose iussũ fuerat, ne qua scilicet Imago adoranda effingeretur, quoniam Dei Maiestas, quæ intelligentia tantum percipitur, vilipendi censetur, cum in materia colitur, eaque magis, quæ in annulo gestatur, siquidem contemptum parit, quæ in promptu est videndi consuetudo: Nec multum Iamblicus discrepat, vbi singillatim Symbola exponit lib. 2. ad Symbol. 24. At vero lib. 1. De Vita Pythagoræ ait, vetitum huiusmodi gestamen, ne cui fortè in locum immundum Sacram Imaginem deferre contingeret. Quod didicisse Iamblicus ex quodam more temporibus Tiberii Cæsaris, vt refert Sueton. in eius Vita cap. 58. Cum Reus maiestatis postulabatur, quicũque effigiem Imperatoris annulo impressam, Latrinæ, aut Lupanari intulisset. B

Illud certè Pythagoræ documentum, neque Græcis probatum fuit, neq. Romanis; Innumeras enim annulorum Gemmas hodie videre est, in quibus Deorũ imagines, aliaue Ethnicæ superstitionis Symbola veteres exculpserunt. C

Imagines in annulis Frequenter etiam annuli, proferunt vultus Principũ, & clarorum virorum. Plinius Iun. lib. 10. Epist. 16. Gemmam commemorat habentem Imaginem Pacori Regis, & Sueton. in August. cap. 1. & in Tiberio ca. 58. & Valer. Maxim lib. 3. cap. 5. rem satis confirmant. Sapientiæ quoq. sectatores Hæresum suarum magistros in annulis palam habebant. Cicero lib. 5. de finibus in princ. ait. *Nec tamen Epicuri licet obliuisci; cuius imaginem*

non

A *non modo in tabulis nostri familiares, sed etiam in poculis, & in Annulis habent*. Gestabant quoque in annulis imagines amicorum, Ouid. eleg. 6. lib. 1. tristium. & ego sane domi seruo gemmis incisos Socratem, Platonem, & similes Philosophos; sicuti etiam Magnum Alexandrum, & alios Reges.

Sane Idolorum facies in his frequentissimæ sunt; item per Zodiacum decurrentia, sicuti Catamitos, & Meretriculas sub argumento Venerum, & Cupidinū cœlatos arbitror; vt etiam penes me Imagines Iouis, Martis, Mercurii, Solis, Fortunæ, Serapidis, Cereris, Romæ Schemate Militari gemellorum altricis, & alia multa, B præsertim Aegyptiorum deliria.

Neque vero vsum Annulorum repudiarunt Christiani, siue quia hortatus nos est Apostolus Coloss. 3. *Vt quicquid agimus, in nomine Dei agamus*; ac propterea sacris Symbolis manus suas operum effectrices exornatas gestabant; siue, vt per illas, quas gestamus gemmas in digitis, excitetur memoria ad rerum Diuinarum meditationem: adeo vt ex iis opere pretium arbitratus sit Clemens Alexand. Pedag. lib. 3. cap. 11. præscribere aliquem terminum, intra quem contineretur hæc licentia promiscua quidlibet in annulis insculpendi: censet enim a nostris recte geri, nō quidem Idololorum facies, C vel ensem, vel arcum, vel pocula; multo minus amasios, & amicas inuestes; sed Columbam, Piscem, Nauim, vel Lyram vel Ancoram, vel Piscantes: Per Columbam intellexit Clemens Spiritum Sanctum, per Piscem prādium, cum apparauit Christus discipulis Io. 21: vel Conuiuium, quo quinque millia Virorum pauit. Lucæ 9. per Nauim, vel Ecclesiam, vel vitam humanam, per Lyram Concordiam, per Piscantes Apostolos, vel Baptisma; videmus etiam in gemmis Arcam Noëticam, Symbola nominis Christi, & Crucis ☧ & quod hoc idem signū Christi solitum fuisset apponi in annulis Sponsalibus tradit Card. Baronius in annum 57. &

Christiani etiam effigiabant annulos.

ibidem

ibidem Spondanus in Epitome n. 17. A

Cauit Solon ex Diogene Laertio, ne annularius sigillum Annuli quem vendidisset, seruaret ad vitandas nimirum fraudes, quæ ex suppositiis annulis enasci poterant; in quo hoc nostro tempore Annularii maxime aberrant, dum, & typos sigillorum seruant, & in propatulo habent, magno periculo eorum, qui hæc negligunt, & habet Tacitus annalium lib. 16. Caium Petronium coactæ morti proximum fregisse annulum, ne mox vsui esset ad subeunda pericula.

Et hæc dicta sint de materia, & forma Annulorum. Nunc ad vsum veniamus, dicamusque gestatos fuisse etiam in articulis, & in digitis Martialis lib. 5. Epig. 10. B

De vsu annulorum.

Sardonicos, Smaragdos, Adamantas, Iaspidas vno
Portat in articulo Stella Seuere meus,
Multas in digitis, plures in carmine gemmas
Inuenies: inde est hæc puto culta manus.

Ideoq. monuit Clemens Alexandrinus loco citato non esse à viris annulum in articulo ferendũ; hoc enim mulieris esse, sed in paruo digito, atque adeo in ima eius parte collocandum. Aulus Gellius lib. 10. cap. 10. inquit morem Romanum fuisse gestandi annulum in digito sinistræ manus, qui est minimo proximus, cui & annularis nomen, est inditum: extant autem eiusce gestaminis rationes apud Macrob. lib. 7. cap. 14. quoniam C in libris anatomicis volunt aliqui, neruum quemdam de corde natum pergere vsque ad digitum manus sinistræ minimo proximum, quod derisui habetur apud viros peritos, qui inquiunt nihil huiusmodi comparere in humano corpore. Vel potius, vt inquit Macrobius citatus, dicamus, quod in eo digito Gēma annuli ab omni læsione esset tutissima.

Distinguebat etiam annulus ingenuos ab hominibus seruilis conditionis; ideoque Pater apud Lucam cap. 15. ait. *Date Annulum in manu eius.* & fuisse aureum probabile est, ex Epist. D. Iacobi in princ. cap. 2. qui

nec

A nec seruis, neque libertis conueniebat: Libertini enim argenteo, serui ferreo vtebantur: cum & iis conueniret beneficio Principis, vt notat præter cæteros Lypsius lib. 11. electorum. Annulorum ius Liberto tributum, vt scripsit Vlpianus in l. 10 §. sed & si ius. ff. de in ius vocand. non eximit illum à reuerentia, quam Patrono exhibere debet: & hoc ea ratione, quia vsus Annulorum aureorum beneficio Principis tributus Libertinis, quo ad viuunt, imaginem non statum ingenuitatis præstat, vt in l. 11. C. de Iur. annul. aureorum.

De Annulorum munere Martialis Epigr. 122. lib 14. Cicero orat. 5. in Verrem. sæpe enim nostri Imperatores superatis hostibus, optimè Republica gesta scribas

B suos annulis aureis in concione donarunt; & hunc Annuli honorem in ostentationē luxus vertit Satyricus Iuuenalis Satyr. 7.

Ciceroni nemo ducentos

Nunc dederit nummos, nisi fulserit annulus ingens.

Aestiuorum, & hiemalium annulorum vsum, refert Iuuenalis Satyr. 1.

Ventilet æstiuum digitis sudantibus aurum,

Nec sufferre queat maioris pondera gemmæ.

Natalitiorum meminit Persius Satyr. 1.

C *Et Natalitia tandem cum Sardoniche albus.*

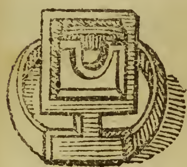
quia, Annulos quidem habebant, quos die tantum natali gestabant, seu aliis donabant.

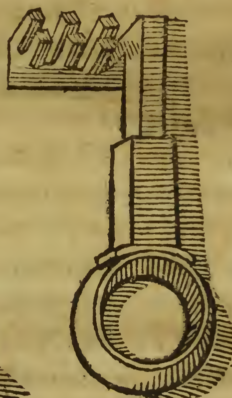
Adhibebant autem annulum ad signādum, quicquid lubebat, vt abditum esset, secretumque, nempè Cellas, Dolia, & vtensilia, sicuti & Epistolas, ac testamenta; ideoque Pater pluribus filiis hæredibus institutis moriens claues, & annulum custodiæ causa maiori natu filio tradidit. l. 79. §. Pater pluribus De legat. 2. & quemadmodum dixit Seneca lib. 16. de Benef. cap. 15. *Annulis nostris, plusquam animis credimus*, quibus videlicet annulis ad contractus roborandos signa solemus apponere, vt cum aut testamentariis, aut matrimonialibus tabulis

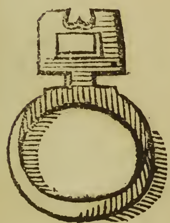
bulis, aut ſtipulationum, pactionumq. Chirographis ſa- A
cra illa ſigna imprimerent, id ſe, quodammodo Deo te-
ſte, facere crederent.

Non ſolum ad ſignandum Annulis vtebantur verum etiam ad claudẽdum, ſicuti claues inſeruiunt, vt inquit Tacitus lib. 2. annalium in princ. *Irridebantur & Græci comites, ac viliſſima vtenſilium Annulo clauſa.* & de prædictis Annulis in vſum Clauium, quas penes me ſeruo, habes hic delineationem.

B

C

Arra vero, & Sponſio annulo interueniente celebrabantur. l. 5. De Inſtitor. act.

Item Sponſas annulo donatas Iuuen. Satyr. 6. *Deinde Adamas notiſſimus, & Berenices in digito factus pretioſior.* Hinc B. Virgo Agnes apud D. Ambroſ. *Annulo ſuo ſubarrauit me Dominus meus Ieſus Chriſtus.* & Tertull. in Apolog. cap. 6. reprehendens luxum fœminarum inquit. *Circa fœminas etiam illa maiorum inſtituta ceciderunt*

A *derunt, quæ modeſtiæ, quæ ſobrietati patrocinabantur, cũ aurum nulla norat præter vno digito, quem ſponſus obpignoraſſet Pronubo annulo*; quinimo refert Plinius natural.hiſt. lib. 33. cap. 1. Ferreum annulum, eumque ſine gemma a Sponſo Sponſæ mitti ſua ætate apud Romanos conſueuiſſe, apud quos bellicæ virtutis quoq. talis ferreus annulus inſigne erat.

De Fibulis Cap. XVIIII.

B QVONIAM apud ferè omnes antiquitatum ſtudioſos reperiuntur Fibulæ antiquæ, diuerſis formis elaboratæ, (quarũ aliquas, quia ego, & alii) Romæ habemus, curaui; nec puto abſurdum, aliquid de eis dicere.

Fibula igitur Vox origine Latina teſte Ioanne Meurſio ab antiquo Fibo, quemadmodum a Synonimo eius Fibo: vel a Findendo, vt refert Iulius Scaliger *Quaſi findat illud, quod perforat*. Vnde apud Columellam De Re Ruſtica lib. 1. cap. 6. Fibulari dicitur idem quod iungi.

Fibulas diuidemus in Architectonicam, & Veſtiariam, & Gymnaſticam; Vitruuius lib. 1. cap. 5. & lib. 10.
C cap. 2. expreſsè meminit Architectonicæ: eaque vulgo Ferramento eſt, quo tigna coniunguntur, quod comprobaſſe videntur nonnulli, qui Confibulam quoque ferrum dicunt, quo lapides, & ligna coniunguntur inter ſe: inde Confibulare, & Affibulare, nempè Fibulas colligare, vt apud Iſidorum, & alios.

Fibula Architectonica.

Fibula verò Veſtiaria propriè eſt ornamentum Cinguli, qua per annulum pars Cinguli retinetur ad veſtem ſubligandam. Iſidorus de Origin. lib. 19. cap. 31. *Quod pectus fœminarum ornat, vel Pallium virorum in humeris, Cingulum in lumbis firmat*. Et apud Iul. Pollucem lib. 7. cap. 13. *Tunica aperta Fibulis circa humeros,*

Fibula Veſtiaria.

meros connectebatur. Aelianus Var.histor.lib.1.cap.11. A *Tunicarum verò eam partem, quæ est ab humeris, vsque ad manus, non consuebant, sed continuis Fibulis aureis, & argenteis constrinxere.* Fibulam quoque esse vinculum, quo Mulieres fluentem retrò vestem subnectebant, in Vitruuium adnotat Philander; Nec Lunulas in Senatorum Calceis aliud, quam Fibulas fuisse Eburneas Lunæ instar corniculantes, opinatur Alexander ab Alexandro Dierum Genialium lib. 5. cap. 18. & Gangræus ad Iuuenalem Satyr. 1. *Lunula, nempè illa, fuit Fibula in Malleolo pedis eborea, specie Lunæ:* Imò Arcadum more Lunatos, Plutarcho teste, Patriciorum Calceos declarat Iuuenalis Satyr. 7. B

Appositam nigræ Lunam subtexit alutæ.

Talem vero Fibulam Nobilitatis olim extitisse indicem hoc Statii versu habemus.

Primaque Patritia clausit vestigia Luna.

Eo videtur spectare modus, quem è Zonara Magius repetit Miscell. lib. 3. cap. 3. *Patricios in Vrbe Calceos gestasse adornatos corrigiarum inflexione, & forma litteræ.* C. Nec aliter Gallienus apud Trebell. Pollionem. *Caligas gemmatas annexuit.* Fibula quoque Capillitium continebat Lucianus Dialogo de Domo. *Aliqua Fibula, vel tænia comam diffluentem colligans.* De hac Virgilius fortè 10. Aeneid. C

Fusos ceruix, cui lactea crines
Accipit, & molli subnectit circulus auro.

Vsum huius Fibulæ expressit Corippus lib. 2.

Substrictoque sinu vestis Diuina pependit
Poplite fusa tenus.

Flamines præterea pro sua Diuinandi facilitate Infibulatos fuisse voluit Ioannes Rhodius de Acia cap. 5. Ex Varrone de Ling. latin. lib. 4. *Quod in Latio capite velato erant semper, ac caput cinctum habebant filo.* & clarius idem Varro lib. 5. de Ling. lat. *Eo præter Virgines Vestales, & Sacerdotem publicum introeat nemo; Is cum-*

eat,

A *eat, suffibulum haut habeat*. Quamuis Suffibulum hoc in loco videatur subligaculum, Festo tamen, *est Vestimentum album, prætextum, quadrangulum, oblongum, quod in Capite Vestales Virgines Sacrificantes habebant, idque Fibula comprehendebatur*. Vt puta sub mento. *Vsus fibulæ.*

Fibulę porro vsũ sic docuit Pancirol. de reb. deperditis pag. 312. *Consideratione digna est Fibula, qua Veteres togam subnectebant, & quandoque etiam cingulum: Fibula enim superius annexa in sinum fundebat Togam, instar veli vento inflati*: Et mox, *Facta est potissimum in eum finem, vt Togam supra dexterum humerum connecteret; in quo duæ illius partes subiectam acum in Canalicula stringebant*: B *Nec enim adsuta panno erat Fibula; sed duas Togæ partes adstringendo, nõ verò transfigendo subnectebat. Quapropter supra Fibulam nodus quidam conspiciebatur ex Toga, qua cum venustate, & elegantia dilatabatur*.

Fœminarum ornamentis annumeratam fuisse credit Thomas Dempsterus Prudentium sequutus, apud quem lib. 2. in Sym. in Mundo Fœminæ.

Crinalis acus, Redimicula, Vittæ;
Fibula, Flammeolum, Strophium, Diadema, Monile.

& Plinius lib. 12 cap. 19. *Reuehunt Vitrea, ænea: Vestes Fibulas, cum armillis, ac monilibus. Ergo negotiatio il-* C *la fœminarum maximè fide constat*.

Viris quoque ornamento Fibulæ fuere in Mantellis, seu Penulis. Bayfius de Re Vestiaria: sicuti, & in Chlamydibus, seu Paludamentis, quæ operta Fibulam desiderabant. Hinc in lib. 11. Cod. l. 1. *Fibulis quoque in Chlamydibus vtantur ÿs, quæ solo auro, & argento pretiosæ sunt.*

Fibula ex ferro, orichalco, argento, auro, aut quouis metallo. Infimæ sortis hominibus propria erat ferrea; ænea, etiam sic referente Festo de verb. signif. *Infibulati sacrificabant Flamines propter vsum æris antiquissimum æreis fibulis*. Mediocris fortunæ milites ma- *De Materia.*

pulares in Baltheis, aut Phaleris argentea vtebantur, A donec Aurelianus Imperator iis aureas indulgeret. Vopiscus in Aurel. Ditioribus postea Leonis Augusti Decreto concedebatur Aurea: Principibus frequentior. Ita Didoni Aeneid. 4.

Aurea purpuream subnectit fibula vestem.

Quin & gemmis distinctas fuisse Aeneid. 5.

Lato quem circumplectitur auro
Baltheus, & tereti subnectit fibula gemma.

Et Claudianus de Raptu Proserpinæ lib. 2.

Collectæ tereti nodantur Iaspide vestes.

Fibulam Imperatoribus fuisse propriam, ac in vestitu Imperatorio pretiosissimam. Ita Gallienus, vt in eius B Vita Treb. Poll. *Gemmatis fibulis, & aureis visus est.* E diuerso Adrianus ex Spartiano sine auro ipse Baltheũ sumpsit; sine Gemmis fibulas strinxit. Et in Gallieno Trebell. Pollio, *Cum Chlamyde purpurea, gemmatisq. Fibulis, & aureis Romæ visus est.*

Fibulæ aureæ, & Gemmeæ originem ex Veterum sacris processisse, satis probabile est, nempè superno Sacerdoti Dilecti Populi tali magnificentia sub Mysterii velo adornatã imperabat Dominus, quod Reges deinde fuisse imitatos, penes quos diu Sacrorum Ius mansit, ac posteà Imperatores, ac Primates, donec tandem crescente in dies luxu singularis Fibularum vsus in communem transiret. C

Etiam Mortalium primi Fibula, siue spina sibi vestes adstrinxerunt. Vt de Veterum Germanorum moribus disserens Tacitus. *Tegumen omnibus Sagum Fibula, aut si desit, spina consertum.*

De Forma. Hisce de materia præmissis Fibulæ formam nouisse magis ad rem erit: ex ijs aliquæ circulares, siue annulares erant omnes varijs quidem icunculis distinctæ, vnica tamen fermè figura ad arcum accedentes: Conspiciuntur etiam forma quadrangulæ, Equi, Hinnuli, Auis, Delphini, Cochleæ, & Anguium specie; vt in delineatione

A ne à me hic apposita.

Vnus tamen omnium vsus, idemque vtendi modus fuit: veram huiusmodi Fibulæ fabricam, sic expressit Pācirolus. *Inferius, & externa parte grandiorem habebat Acum cum æreo, aut aureo filo, quo efficiebatur, vt illa absque vlla difficultate quasi fluctuans vagaretur, ipsius præsertim cuspide in Canalicula, quæ in altera Fibulæ parte erat, impressa.* Et Iulius Scaliger exerc. 329. De Fibula tractans, eam solius Acus nomine exprimere videtur, dum ait. *Talis acus ærea, vel aurea, quæ in annulo transuersa transadigit corrigiam ad cincturas*, Videre est etiā inter cæteras meas Fibulas hic delineatas, Acus,

B cui annexa est Columba ad ornatum, vt inseruiat ad vestes, seu similia subnectenda: Neq. sanè absonum erat, a Veteribus variā Fibulæ speciem formari, modo rectus ei vsus constaret; non minus formæ magnitudinem immutantes, quam fortunæ conditio, materiæ pretium, aut ingenii solertia figuras. Vt ex Iconibus hic in aperto est.

Est quoq. aliud genus Fibulæ, quā Gymnasticā appellant Cantoribus, & Comœdis præcipuè inseruiens: Hæc siquidem ponitur pro Circulo æneo, quo adolescentulorum virilia solent coërceri conseruandæ vocis gratia, quæ ex Veneris vsu debilior reddi solet, & asperior. Corn. Celsus De Re Medica. lib. 7. cap. 25. ait. *Infibulare, quoque adolescentulos, interdum vocis, interdum valetudinis causa, quidam censuerunt; Eiusque hæc ratio est: Cutis, quæ super glandem est, extenditur, notaturque vtrinque a lateribus atramento, qua perforetur, deinde remittitur.* Et paulopost. *Tum, qua Notæ sunt, cuti, Acu filum ducente transuitur, eiusque fili capita inter se deligantur, quotidieque id mouetur, donec circa foramina cicatriculæ fiant; Vbi hæ confirmatæ exempto filo Fibula inditur, quæ quò leuior, eo melior est. Sed hoc quidem sæpius inter superuacua, quam necessaria est* Hinc Martialis lib. Epigram. 6. sic ait.

Fibula Gymnastica.

C

Me-

Menophili penem tam grandis fibula vestit; A
Vt sit Comœdis omnibus vna satis.

Et Iuuenalis Satyr. 6.

Soluitur his magno Comœdi fibula. sunt quæ
Chrysogonum cantare vetent.

Porro Athletas etiam in Palæstra pugnantes fibulam vsurpasse ostendit Martialis lib. 7. Epigr. 81.

Cœterum quæ fuerit materia, & forma fibulæ huic operi destinatæ, Celsus supra dictus Metallicā fuisse ait. *Quo leuior, eo melior*. Et Martialis lib. 9. Epigr. 28.

Iam Pedagogo liberatus, & cuius
Refibulauit turgidum faber Penem.

Circulum quidem hanc fuisse æneum arbitrati sunt plerique, vt suggessisse videtur vetus Interpres ad illud Iuuenalis Satyr. 6. B

Nullius Fibula durat
Vocem vendentis Prætoribus.

Fibulam dicit Circellos, quos Tragœdi, siue Comœdi in pene habent, & hæc forma Circularis huic vsui concinnior videtur fuisse: Siquidem Annulum tenuissimum, argēteum, aureum, siue æneum intelligit, item versatilem, nō ponderosum: Accessisse præterea velandis inguinibus thecam quamdam, vel eius vice Alutam, idest Pellem tenuem, ac mollem ex Martiale lib. 7. Epigr. 34.

Inguina succinctus nigra stat seruus aluta. C

Et Amiculum hoc solis virilibus destinatum satis explicat Isidorus, qui Gymnasium ex eo dictum refert, quod Iuuenes nudi exercerentur in Campo, vbi sola pudenda operiebantur cinctu, siue lata Zona, quæ inde Campestris dicebatur, vt ex Thucididis testimonio lib. 1. *Olim in Olympiaco certamine athletæ subligacula circum verenda habentes, pugnabant.* Et Mox. *Apud Barbaros, & Asianos præmia pugilibus, ac luctatoribus proponuntur, & hi subligaculis in certamine vtuntur.* Et Tullius lib. 1. offic. *Scænicorum quidem mos tantam habet vetere disciplina verecundiam, vt in Scœnam sine subligaculo prodeat*

deat nemo. Et ex hoc indumento, seu subligaculo intelligitur Martialis lib. 7. Epigram.

Dum ludit media, Populo spectante Palestra
Delapsa est misero Fibula, Verpus erat.

Locus certè obscurus, si ad Celsi Infibulationem examinetur; etenim cum a Fabro refibulari consueuerat, ab alio demi fibula non poterat, nisi ponderis vi pelle attrita: vt considerauit Iosephus Scaliger.

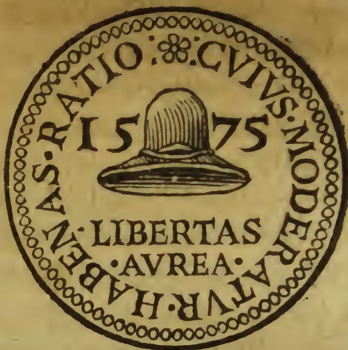
Ioannes Britannicus in suis ad Iuuenalem Commentariis Satyr. *6*. refert, quod prædicto indumento vtebātur non solum ad inguina tegenda, sed etiam vt libidinem cōprimerent. Admittens prætereà ad hoc alteram
B Fibulæ speciem, nempè tenuissimum filum, siue æneum, siue argenteum, quod præputio ab vtroque latere super glandem perforato addebatur.

Cœterum diuersitate notabilis est apud Strabonem Geogr. lib. 17. Infibulationis modus, quem ille de quorumdam Aethyopum mulieribus ita protulit. *Armant etiam mulieres, quarum pleræque oris labium æneo circulo traiectum habent*. Eam consuetudinem hodie ad nares traductam habemus ex plurimis Itinerariis. Et Odoardus Barbosa tom. 1. Itinerar. Turc. lib. 1. cap. 2. refert in Regno Narsica Mulierum naso inauris more Vnionem, vel Pyropum perforatum pendere: Viris in-
C ter Basilicæ incolas hoc etiam in labro inferiori vsitatum ex Purchasij Itinerario lib. 12. cap. 16 & 20. Vetustissimam hanc fuisse rationem, quoq. constat ex Sacris litteris Prouerb. cap. 11. *Circulus aureus in naribus suis mulier pulchra, & fatua*. Et hæc de Fibulis dicta sufficiāt de quibus etiam plurima scripsit Eruditissimus Ioannes Rhodius in Dissertatione De Acia, cui hæc iam dicta maximè ascribo.

De

De Pileo apud Romanos Cap. X X.

B

CVM Illuſtriſſimus, & Reuerendiſſimus Dominus Franciſcus Vitellius Vrbinas Archiepiſcopus ex ſua Veneta Legatione attuliſſet Romam Congeriem antiquorum Numiſmatum, quorum eſt ipſe peritiſſimus & inter cœtera præbuiſſet mihi ſupra hic delineatum numiſma de Fœmina exhibente manu dextera Pileum ſub Galba Imperatore.

Cumque incidiſſet ſermo inter nos de eo, decretum C eſt fuiſſe illud Symbolum manumiſſionis, ſeu Libertatis conſtitutæ: Pileus etenim, quandoque pro Libertate vſurpatur, & apud Romanarum rerum Scriptores Seruos ad Pileum vocatos legimus, hoc eſt ad Libertatem. Cuius teſtis eſt Liuius lib. 24. *Poſtero die Serui ad Pileũ vocati, & Carcere vincti emiſſi.* Sueton. in Tiber. *Seruiſque ad Pileum fruſtra vocatis in Siciliam profugit.* & ad rem noſtram maximè facit Emblema 150. Andreæ Alciati De Liberata Republica à Bruto, Caſſio, & cæteris coniuratis occiſo in Senatu Iulio Cæſare; ii ceu libertate Populo reſtituta fabricari Numiſma voluerunt, in quo ſculpti erant duo Pugiones adiecto Pileo: Pugio

cædem

A cædem patratam omnino significabat, Pileus vero Libertatem Dio.lib. 47.

Accipiebant Serui Pileum raso capite, cum manumittebantur. Plaut. in Amphitr. *Vt ego hodie raso capite caluus accipiam Pileum*. Cœlius Sabinus I. C. Pileati, & raso capite erant, qui manumittebantur. Scribit Aurelius Victor. *Mortuo Nerone sic cũctas Prouincias, omnemque Romam exultasse, vt Plebs induta Pileis manumissionum, tamquam sæuo exempta Dominio, triumpharet*. Et Plutarch. in Flam. *Et alij Pileati sequebantur triumphum*.

Habeo apud me aliud Numisma supra effigiatum a præcedenti non multum absimile, sed tempore satis B recens, quod retuli ex Batauia; ab eisdemque Incolis de eorum prætensa Libertate vanè exultantibus, in quo Pileum est excussum adiecto Verbo LIBERTAS.

Est quoque non incuriosa altera quæstio, quam excitat Lypsius de Amphiteatr. cap. 19. Fuerint ne Pileo vsi Romani? & quo tempore? *De Pileo apud Romanos.*

Caput opertum, & sine tegmine haberi solitum non a Romanis solum olim, sed & Veteribus Græcis, Germanis, & Gallis reperio. De Gręcis apud Homerum Non Causiæ, non Pilei vsquam mentio, ab eodemque ritu eos abstinuisse refert eiusdẽ Interpres. Quin Hora- C tius in Vita Hippocratis anxius, cur Imago eius Pileata cernatur, idque alii ad Peregrinationes, alii ad alias caussas, quas vide, retulere. At de Germanis, cirros eorum, nodosque commemorat Tacitus de moribus Germa: tegmina nusquam. Imò de Sueuis clarè satis ostẽdit, pugnasse eos capite aperto, crinibus religatis in altitudinem quamdam, & terrorem: Gallos comatos dicimus ea parte intectos, & plerasque imò Europæ Gentes, demum apud Parthos, vt nouum, Pileum Martialis inuenit.

Frustra blanditiæ venitis ad me:
Ad Parthos procul ite Pileatos.

Videmus quoque nos hic Romæ in Traiani Columna Scalptos esse Dacos Pileatos. A

Sed de Romanis certius hoc nobis est: Primum Nummi omnes, vetere{s}que Statuæ (in quibus cultus, & habitus priscus) sine tegmine semper. Quibus concordant Scriptores, Suetonius etenim de Iulio Cæsare refert. *Ex omnibus honoribus illi decretis, non alium libentius, aut crebrius vsurpasse ait, quam ius Laureæ Coronæ perpetuò gestandæ, idque ad Caluitium celandum.* Quæ certè aptior, & fidelior ad dissimulandum Pileus fuisset.

Fuere tamen Tempora quædam, & homines, quibus Ius, & vsus caput tegendi fuit. Tempora, quinque *Sacra, Ludi, Saturnalia, Peregrinatio, Militia.* B

Nam Romanos dum sacrificabant, capite fuisse velato, idque prisco quodam ritu. Vt est videre in Numismatibus, & Marmoribus antiquis, & ex auctoribus.

In Ludis item Pileatos fuisse Romanos ex Martiali.

In Pompeiano tectus spectabo theatro;
Nam Populo ventus vela negare solet.

Vopiscus in Carino. vbi Iunium Messallam, eiusq. effusionem in Ludis acerbè taxat: *Donati sunt ab Atrebaticis birri petiti, donati birri canusini.*

Saturnalibus etiam, per quos liberrimæ Vitæ dies, Pileus admissus, signum nempè Libertatis. Martialis.

Permittis puto Pileata Roma. Idem. C
Dumque decent, nostrum pilea sumpta Iouem.

Sed & Peregrinatio quoque Petasum sumpsit contra pluuiam, æstus, & ventos. Cicero in Epistolis describens Tabellarios iturientes. *Petasatos eos venire, & Comites expectare ad Portam.* Sueton. de Aug. *Solis hiberni, quidem patiens, domi quoque non nisi petasatus sub Dio spatiabantur.* Demum nec Militia Pileo exempta, *Vsque ad præsentem ætatem consuetudo permisit, vt omnes milites Pileis, quos Pannonicos vocant, ne Pellibus vterentur.* Veget.

Fuere quoque Homines, qui Pileo vtebantur: Liberti.

A ti noua Libertate donati erant Pileati, vt diximus sup.

De Aegris hoc item licuit. Ouidius.

Arguat & macies animum, nec turpe putaris
Pileolum nitidis imposuisse Comis.

Sed & Senibus etiam Pileum tribuerunt. Vt refert Nicephorus Gregoras eum morem cum Romano Imperio etiam Byzantium translatum lib. 10. in fin. *De capitis tegmine, moris apud superiores Principes, vt ætate prouectiores Aulici Pileis vterentur, serico tectis, Iuniores autem prorsus nudis essent capitibus.*

Demum & Conuiuæ fuisse videntur Pileati. Horatius. *Vt cum Pileolo soleas Conuiua tribulis.*

B Sed hunc habitum conuiualem de Pileo, & soleis non habemus penes alios authores: Vnde magis credendum Pileorum vsum in Balneis fuisse; a quibus cum exirent, eosdem aliquando retinuisse etiam in Mensa.

Superest demum tertia quæstio de Pileo. Qui mos Romanus de honore versus Digniorem in capite aperiendo, an id semper apertum? Quam soluit clarè Plutarchus in quæst. *Romani, si cui obuiam facti sunt, cui honor habendus, & si forte caput veste iniecta tectum habeant, id reuelant.* Hinc capitis tectio, & aperitio Romæ; Laciniam quippe togæ in caput sæpe reiciebant contra ventum, aut æstum, eamque detrahebant in honorati

Qui Mos Romanorum in Deferẽdo Honores

C alicuius occursu. Plutarc. idem in Gracchis. *Laciniam togæ reiciens in caput.* Interdum capite incedebant palliolato, sed ægroti, & delicati non absque suspicione luxus. Seneca de Mœcenate. *Hunc esse, qui in tribunali, in rostris, in omni publico cœtu sic apparuerit, vt Pallio velaretur caput.* Et Petronius de mollissimo Trimalcione. *Pallio coccino abrasũ incluserat Caput.* Sueton. in Claud. cap. 11. *Ob valetudinem, gladiatorio munere nouo more Palliolatus præsedit.* Et Quintilian. *Palliolum sicut fascias, & focalia, sola excusare potest valetudo.*

Caput aperuisse Romanos in honore habendo ex Sa-

lustio. *Sullam in victoria Dictatorem, equo descendere; Pompeio vni adsurgere de sella, caput aperire solitum.* Item Seneca. *Si Consulem videro, aut Prætorem, omnia, quibus honor solet haberi, faciam, equo desiliam, caput aperiam.* Loquuntur quippe prædicti de Militia, aut Peregrinatione, seu quia de capite reiciebant Laciniam togæ ad honorem Dignioris. Et hæc satis. A

De Tesseris. Cap. XXI.

POLYNICES
ASCANI D·I·F

CLAPHYR
ANDRAE M·I·F B

DEMETRIVS
FA DE MI

DK IVII
LLENTMMESCOS

CVM ego duas Tesseras habeam inter se cohærentes, quas amicitiæ, seu Hospitalitatis nominant; in parte Inferiori earumdem verba notantur, prout est videre hic in delineatione. C

Fuit antiqui moris, Tesserã Hospitalẽ dari Hospitibus dimidiatam, in qua communi consensu Symbolũ quoddam sculpebant, quæ quidem testimonium erat contractæ amicitiæ; Et hanc quicumque attulisset ad Hospitẽ, continuo agnosci posset, & Hospitio accipi, tamquam Amicus, & verus Hospes: Hoc autem Ius necessitudinis ad posteros transibat quasi Iure quodam Hæreditario, vt significauit Homer. lib. 6. Iliad. loquens de Diomede, & Glauco; propterea Tesseram Hospitalem diligentèr asseruabant. Plaut. in Poen, Act. 5. Scœn. 2.

A. Ego

A *A. Ego sum ipsus, quē tu quæris.* P. *Hem quod ego audio?*
A. *Antidamæ gnatum me esse.* P. *Si ita est, tesseram*
Conferre si vis Hospitalem, eccam attuli.

Tesseram Hospitalem confregisse dicebant, qui Ius Hospitii violarat. Hoc est, vt ait Erasm. qui sibi reditum in domum aliquam præcluserat. Plaut. in Cistell. *Hic apud nos Alcesimarche confregisti Tesseram.* Infames vero habebantur teste Tullio orat. vlt. in Verrē, qui huiusmodi amicitiam violabant, nisi prius illi renunciassent, sicut T. Liuius lib. 5. Belli Punic. secund. ait, *Badium Ciuem Campaniæ renunciasse huiusmodi Amicitiæ contractæ cum Q. Crispino Romano, priusquam pugnaret*
B *contra eum.* Hæc autem fuit Consuetudo Græcorum, & Romanorum, de qua Scriptores Græci, & Latini meminerunt.

De huiusmodi Tesseris cum esset mihi sermo cum eruditissimo D. P. Iosepho Meronio attulit ille locum singularem, quem hic apposui.

Ioannes Alba Cartusianus in suis selectis sacræ scripturæ Centuria 73. inquit, quod ad eam Tesserarum consuetudinem respexisse videtur Christus R.N. & forsan ea transierat ad Iudæos, præcipiens discipulis Lucæ 9. & Matthæi 10. Ne in prædicatione Euangelii deferant virgam, siue Tesseram eiusmodi. Ac si dicat. Nō
C ob amicitiam iure humano contractam; volo vos percipere victui necessaria, nolo, vt exigatis hospitium, vel victum propter Tesseram, cui hæc ex consuetudine, & iure quodam debentur. Non ergo feratis virgam, siue Tesseram in via prædicationis; sed hospitium, & victus dentur vobis propter Me, & Euangelium, propter laborem, & operam; Dignus est enim operarius mercede sua: si enim seminetis hominibus spiritualia, quid mirum, si eorū carnalia, idest temporalia metatis? Nec repugnat, quod idem Saluator N. apud Marcum cap. 6. præcipiat discipulis, Ne quid tollant in Via nisi Virgam non Peram, non Panem, &c. Quoniam in hoc alio loco

pro

pro Virga non tessera, sed intelligitur baculus, quo pedites niti solent. ex prædicto Alba Cartusiano in dicta Centuria sua 73. A

De Ritu Nuptiarum. Cap. XXII.

Stipulatio FVIT mos priscis temporibus, vt qui vxorem ducturus esset, eam in matrimonium datum iri stipularetur, qui contractus stipulationum, sponsionumque dicebatur sponsalia, vt ex Seruio Sulpitio, Neratio, & aliis refert Gellius lib. 4. Noct. attic. cap. 4. quod & Vlpianus in l. 2. & 3. D. de Sponsal. l. Sponsio D. de Verborum signif. & ex Plauto in Aulularia. Megadorum ab Euclione filiam stipulantem facit. *M. Quid nunc etiam mihi despondes filiam E. illis legibus, cum illa dote, quam tibi dixi. M. Sponden. ergo. E. Spondeo.* In Trinummo quoque Lysiteles, à Charmide, ità stipulatur, *Sponden ergo tuam gnatam vxorem mihi? Ch. Spondeo, & mille auri Philippum dotis.* B

Consensus Ad constituenda sponsalia nudus consensus sufficiebat; cumque & absenti per Nuntium, seu per Epistolã desponderetur l. sufficit l. in Sponsalibus D. de Sponsal. In tabulas tamen Sponsalitiæ conuentiones referebantur. Tertul. lib. de Virg. Veland. *Hæ sunt tabellæ priores naturalium Sponsaliorum, & nuptiarum.* Quæ tabulæ signatoriis eorum, qui interfuerant, annulis obsignabantur; Vnde Iuuenalis de nuptiis contrahendis ait: *Veniet cum signatoribus auspex.* Apuleius Apolog. 11. *Habes cur tabulæ nuptiales inter me, & Pudentillam non in oppido sint, sed in Villa Vrbana consignatæ.* C

Arrhæ, seu Annulus. Arrhæ à Sponso Sponsæ dabantur, vt in l. si quis officium. D. de Ritu nupt. cum similibus. Quia & Annulus Sponsæ pignoris loco mittebatur, quem Pronubum

Tertull.

A Tertull. lib. de Cultu fœmin. vocat. *Aurum nulla præter vno digito, quē Sponsus oppignorasset pronubo Annulo.* Dabatur Annulus ex Isidor. lib. 2. de Diuin. offic. cap. 15. vel propter mutuæ dilectionis signum; vel vt eodem pignore eorum corda nuda iungantur: ferreum verò Annulum, eumque sine gēma sponsæ mitti sua ætate refert Plinius lib. 33. cap. 1. & de his vide, quæ latè diximus in Capitulo De Annulo.

Cæterum qua ætate sponsalia contrahi olim poterāt ex Modestino l. in Sponsalibus D. de Ritu nupt. quamuis ætas contrahentium definita non sit; tamen Sponsalia effici possunt, si modo id fieri ab vtraque persona in- *Aetas*
B telligitur, idest si non sint minores, quam septem annorum.

Post contrahētium pubertatem sæpè iustæ, ac necessariæ causæ non solum annum, vel biennium, sed etiam triennium, & quatriennium, & vlterius trahunt Sponsalia; nempè eorumdem valetudo, vel mortes Parentum aut capitalia crimina, aut longiores peregrinationes, quæ ex necessitate fiunt.

Sponsalibus factis consequens erat nuptiis diem dici, *die in-* nec temerè, aut quolibet dic nubebant, sed in ea re non *dictio* leuem mensium, ac dierum delectum habebant, nouarum certè calendarum posteros omnes dies à nuptiis
C habitos alienos. Sex. Pomp. lib. 12. scribit. Mensis item Maius ex Plutarcho nuptijs infaustus habebatur, vt ex Ouid. 5. Fast.

Nec vidua tædis eadem, nec virginis apta
Tempora, quæ nupsit, nec diuturna fuit,
Hac quoque de causa, si te prouerbia tangunt
Mense malas Maio nubere vulgus ait.

Dies etiam alios, qui contrahendis nuptiis vitabantur, refert Macrobius lib. 1. cap. 15. & Ouidius 2. fastorum, Indicat Cicero lib. 11. Epist. ad Q. fratrem Epist. 11. Pomp. nuptias pridie Idus febr. celebratas infausto; & ominoso die. Sed & Saliorum diebus festis abstinendū

à nu-

à nuptiis idem Ouidius suadet 3. fast. A

Nubere si qua voles, quamuis properabitis ambo
Differ, habent paruæ commoda magna moræ.

Contra coniugio aptissimum esse id tempus, quod Idus Iunias sequitur. Ouidius lib. 6. fast.

Hanc ego cum vellem genero dare tempora tędis
Apta requirebam, quæque cauenda forent:
Tunc mihi post sacras monstratur Iunius idus
Vtilis, & nuptis, vtilis esse viris.

Tribus generibus vxores quæsitæ.

In cõtrahendis matrimoniis tribus generibus Vxores quæsitas Vsu, Farre, Coemptione: Arnob. lib. 4. aduersus Gentes ait. *Vxores Dii habent, atq. in coniugalia fædera veniunt conditionibus antè quæsitis, vsu, farre, & coemptione genialis lectuli sacramenta conducunt.* B Atque in proposito de farris vsu inquit Plinius lib. 18. cap. 3. *Quin & in sacris nihil religiosius confarrationis vinculo erat, noueque nuptæ farrum præferebant*, & Apuleius lib. 10. de Asino. *matrimonium confarreare* dixit.

De Ritu Coemptionis, Boetius lib. 11. Comment. ad Topica Ciceronis sic ait; *Coemptio certis solemnitatibus peragebatur: & sese in coemendo inuicem interrogabant: Vir itá, an sibi mulier materfam. esse vellet? illa respondebat velle; item mulier interrogabat. An vir sibi Paterfam. esse vellet? ille respondebat velle: Itaque mulier in viri cõueniebat manum, & vocabantur hæ nuptiæ per coemptionem, & erat mulier Materfam. Viro loco filiæ.* C Cui interpretationi accedit Isidorus lib. 5. Etymolog. Gellius lib. 18 cap. 6. vnde non mirum. *Nuptias* à Modestino *Diuini, & humani Iuris coniunctionem.* definiri, l. 1. D. de Ritu nupt. & à Gordiano in l. aduersus, C. de crim. expil. hæred. *Vxorem rei Diuinæ, & humanæ sociam appellari.*

Cæterum de Vxorum vsu quærendarum, videtur formam indicasse Cicero, dum Flacci partes tuetur.

Vsu partas, ac quæsitas Vxores eas fuisse, quæ matrimonii causa in domum absque coemptionis solemnibus deductæ,

A deducta, toto vertente anno cum viro adfuissent; quæ post id temporis ex 12. tab. in manu, mancipioque viri fuerint, quasi vsu, id est possessione viro mancipatæ: vsũ enim pro possessione veteres dicebant, atque legitimum fuisse modum adipiscendorum dominorum, & præter Iuris ciuilis auctores, testis est Horatius.

Si proprium est; quod quis libra mercatur, & ære,
Quædam si credis consultis mancipat vsus.

& sicuti res mobiles anno possessę possessoris fiebant; ità mulierem, quæ cum Viro vna matrimonii causa anno integro morata esset, ei vxorem cum re, & effectu partam, conciliatamque fuisse suspicari possumus, dummodò talis annui vsus trinoctio perfecto à viro Vxor non abnoctauerit, quia tunc ex lege 12. tab. interrumpebatur vsus. referunt Macrobius, & Aul. Gellius: Ex earum verò mulierum, quæ vel in matrimonio, vel in concubinatu promiscuè haberi poterant, ex destinatione animi eorum, qui eas habebant, pendebat.

B

Nuptiæ antiquitus nonnisi captatis prius Auguriis fiebant; Sic Tacitus de nuptiis Messalinæ lib. 11. & de Neronis cũ Pythagora coniugio lib. 15. agens vtrobiq. auspicum adhibitorũ, meminit Cicero pro Cluentio *Nubit Genero Socrus nullis auspicibus, nullis auctoribus, funestis omnibus*. Lucanus lib. 11. Bello Pharsali. *De Auguriis*

C

Pignora nulla domus, nulli coiere propinqui,
Iunguntur taciti, contentique auspice Bruto.

Symmachus, lib. 11. Epist. *Sororem Pompeiam olim viro maturam te auspice in manus optat accipere*. Seneca in Troade act. 4. Scen. 1.

Quicumq. hymen funestus, illætabilis,
Lamenta, cædes, sanguinem, gemitus habet;
Est auspice Helena dignus.

& latè ad Rosinum Paralipomena lib. 5. cap. 37.

His expositis ad nouæ nuptæ vestitum, ornatũq. trãseamus: Ac vt à vertice incipiã, senis crinibus ornari solitum scribunt, sicuti Vestales Virgines ornabantur ex *De ornatu sponsæ*

Sexto Pompeio. Cœlibari præterea hasta, quæ in corpore Gladiatorio stetisset, nubentis caput eodem auctore comebatur; vel quia Matronæ in Iunonis Caritis tutela essent; vel vt fortes viros ominarentur, & alia huiusmodi, refert *Plutarchus* in Romulo, & de tali more Ouid. 2. fastorum. A

Hæc tibi, quæ cupidæ matura videbere matri,
Comat virgineas hasta recurua comas.

Arnobius lib. II. aduers. Gentes inquit. *Cum in matrimonio conuenitis, toga sternitis lectulos, & maritorum genios aduocatis, nubentium crinem celibari hasta mulcetis.* Corona deinde redimiri nouæ nuptæ consueuerāt. Tertull. de Corona militum. *Coronant & nuptiæ Spōsos.* B
Catull. de nuptiis Iulii, & Manlii.

Cinge tempora floribus
Suaue olentis amaraci.

& Lucanus de nubente. *Turritaque premens frontem matrona Corona*, Texta Tunica nouæ nuptæ induebantur *Plin.* lib. 18. cap. 48. ait. *Quod quidem ex felici textricis conuigio in vsum venisse non dubito, cuius memoriā boni ominis causā nuptialibus ritibus nouas nuptas vsurpasse constat.* Cingulo insuper nupta cingebatur, quod vir in lecto soluebat, factum id ex lana ouis. Sex. Pomp. Scribit. quasi vt vir suus secum vinctus, cinctusq. esset: Circulum id Herculano nodo iunctū, vir ominis gratia C
soluebat, vt sic ipse felix in suscipiendis liberis esset, sicut Hercules fuit, qui 70. liberos reliquit. Indè Catull. in nuptiis Iulii, & Manlii.

Te suis tremulus parens
Inuocat; tibi Virgines
Zonula soluunt sinus.

& idem ad Ianuam ait, *Quod Zonam posset soluere Virginem*, & Ouid. in Epist. Phyllidis ad Demophoontem.

Cui mea Virginitas auibus libata sinistris,
Castaq; fallaci Zona reuincta manu.

Ab hac verò Cingulorum replicatione Iunoni, quæ

coniugalibus

A coniugalibus fœderibus prȩesse credebatur, Cinxiæ cognomen inditum fuit, vt ex Sext. Pomp. & Arnobius 2. aduersus Gentes ait, *Cingulorum Cinxia replicationi*, vnde ètiam Virg. 4. Aeneid. *Iunoni antè omnes, cui vincla iugalia curæ*, & Statius in Siluis. *Dat Iuno verenda Vincula, & insigni geminat concordia tæda*. Iunoni quoque nubentes sacra facientes fel. cum reliquis victimarũ extis non porrigebant, sed demptum, & diuulsum abiiciebant; mysticè significantes omnem bilem, & amaritudinem à nuptiis abesse oportere, ex Plutarcho refert Brixonius de Ritu nupt. Plutarchus quoque, & Macrob. 11. Satur. cap. 12. volunt Iunium mensem propitium contrahendis nuptiis, vt diximus hunc à Iunone denomina-
B ri, quod etiam refert Beda lib. de ratione temporum, Censorinus in lib. de die natali cap. 18.

Iugum contrahentibus matrimonium imponi consueuerat Seruius, & Isidorus commemorant, vt etiam Plautus ex Curcullione. *Iam ne ea fert Iugum?* quemadmodum etiam Horatius. *nondum subacta ferre iugum valet ceruice*.

Velo obnubi solita noua nupta, cum ad virum deduceretur Tertull. de Virgin. veland. ait. *At qui etiam velatæ ad virum deducuntur:* vndè nuptiarum nomen ductum esse, omnium Gramaticorum fert opinio: nubere
C enim, & obnubere Priscis velare, & operire significabat, vt Sext. Pomp. Nonius Marcellus, & alii notant. Quo in significatu Arnob. lib. 3. aduersus Gentes, hoc verbo vsus est, inquiens Quod aqua nubat terram, appellatus cognominatusque est. Neptunus: Velum autem id, quo Nuptæ caput operiebatur, flammeum vocabatur. Martial. 11. Epigram.

Flammea texantur Sponsæ: iam Virgo parata est,
Tondebit pueros iam noua nupta tuos.

et idem lib. 12. *Præluxere faces, velarunt flammea vultus*. S. Ambros. in lib. de Viduis. *Suasimus, vt vestem mutares, non vt flammeum sumeres; vt à Sepulchro rece-*

deres; non vt thalamum præparares. A

De ritu traductione sponsæ

Exposuimus, quo cultu, & ornatu noua nupta ad virũ procederet; videbimus nunc de Pompæ apparatu, ac Ritu traductionis. In Viri igitur domum, tamquam in coiugis mansionem, ad domicilium nuptæ traducebantur. Plautus in Aulularia. *E. Quod sempiternum tibi salutare sit procreandis liberis. M. Ita Dij faxint. Volo te domum vxorem ducere*, & in Trinummo. *Numquid causa est, quin vxorem cras domum ducas?* Item vnam post matrimonium Viri, & Vxoris domum dici. Plutarchus lib. 4. Symposiacon. cap. 3 & est text. in l. 1. §. si vir. D. ad senat. sylleian. Enimuerò deductio hæc antiquitus nonnisi noctu fiebat Sext. Pomp. lib. 14 & Val. Max. lib. 1. cap. 5. ibi. *more prisco noctu connubia nuptialia petit.* & Tacitus lib. 11. à Nerone cum Pythagora confectas nuptias referens ait. *& interdiu in viro nubente spectata, quæ etiam in fœmina nox operit*, & Catullus in Epitalamio. B

Vesper adest, iuuenes consurgite, vesper olympo:
Surgere iam tempus, iam pingues linquere mensas,
Iam veniet virgo, iam dicetur hymenæus.

Pueri verò tres Patrimi nubentem deducebant ex Sext. Pomp. in verbo. Patrimi, quorum vnus facem præferebat, reliqui duo nubentem tenebant.

Fax porrò, quæ præferebatur ex spina alba fiebat, vt idem Pomp. scribit, ideoque Catullus de Nuptiis Iuliæ, & Manlii. C

Pelle humum pedibus, manu
Spineam quate tædam.

Hinc Plinius, *Spineam nuptiarum facibus auspicatissimã.* ait: Non desunt, qui velint nuptiales faces ex Pinu confici solitas, vt apud Catullum, *Pineam quatè tedam*, & Ouidius lib 2. fastor. Suadet à coniugio per aliquot dies abstinendum.

Dum tamen hæc fient, viduæ cessate puellæ;
Expectet puros pinea tæda dies.

& D.

A & D. Ambrosius de huiusmodi facibus in lib. de Viduis ait. *Vel cum accẽsis funalibus mox ducitur, non ne Pompæ funebris exequias magis putat, quam thalamum præparari.* Prætereà in altum tolli nubentes priscis temporibus consueuisse, vt ex Optato Meleuitano lib. 6. contra Donatistas; tradit etiam Brissonius de Ritu nupt. ex Apuleio Polluce, Synesio, & Suida, Ac etiam apud Pœnos, Grecos, & Aegyptios vsu receptum fuisse, vt nubentes sellæ insidentes, curruque sublimes vectæ à Patris domo in mariti domicilium transferretur, quamuis apud Romanos solum à Pueris manu ductam nubentẽ, ex Sext. Pomp. vidimus.

B Comitabatur prætereà nubentes Colus compta cum fuso, & stamine ex *Plutarcho*, & ex *Plinio* lib. 8. cap. 48.

Vtensilia item mulieris, & quæ in vsu, & ministerio eius erant per puerum impuberem in vase operto gestari consueuerant: Puer Camillus; Vas ipsum cumerum proprio nomine vocabatur: Varro lib. 6. de ling. latin. Cumerum vocabant antiqui Vas quoddam, quod opertum in nuptiis ferebant, in quo erant nubentis vtensilia; Quo verò ad Camilli vocem, sicuti & Flaminium, Puerum dictum ingenuum Patrimum, & matrimum, qui flamini Diali ad Sacrificia ministrabat. Ita ex Sexto Põpeio, ac etiam ex Macrob. lib. 3 cap. 9.

C Quin etiam Asses tres ad maritum nubentes deferebant, vt apud Nonium Marcellum, Varro scribit, vbi de illorum significatu.

Fores ædium mariti floribus, & frondibus ornari consuerunt, vnde Catullus de nuptiis Pelei.

Vestibulum vt molli velatum fronde vireret.

Claudianus de raptu Proserpinæ, lib. 2. ea excepta in thalamos Plutonis ait: *Pars aulæa tenent alij, prætexere ramis limina:* Lauro quippe Postes ornare, tàm in publicis, quam priuatis gaudijs moris erat. Tertullian. in Apolog. cap. 35. *Cur die læto non laureis postes obumbramus?* Plinius lib. 15. cap. vltimo: *Laurus triumphis*

propriè

propriè dicatur, vel gratissima domibus, ianitrix Cæsarum, Pontificumque sola, & domos ornat, & ante limina excubat. Ex hoc more Iuuenalis de muliere statim post nuptias diuertente. A

Ornatas paulò ante fores, pendentia liquit
Vela domus, & adhuc virides in limine ramos.

Præ foribus ædium mariti interrogatæ nubentes, quænam essent? Caias se esse respondebant ex Plutarcho: fertur enim Caiam Cęciliam Tarquinij Prisci Regis vxorem optimam Lanificam fuisse; ideòque nouæ nuptæ ante ianuam mariti sic interrogatæ respōdebant. Quintil. lib. 1. cap. 7. Nam, & Caius, C littera notatur, quæ inuersa mulierem declarat; quia tam Caias vocitatas esse, quam Caios ex nuptialibus sacris apparet. Postes B ianuæ lana tangi à nubentibus, adipeque vngi consueuerant; Seruius in 4. Aeneid. ait; *moris fuit, vt nubentes puellæ, simul ac venissent ad limen mariti, postes antequam ingrederentur, ornarent laneis vittis, & oleo vngerent, & ideo vxores dictæ Vnxores*, & refert etiam Isidor. lib. 9. cap. vltimo.

Sponsa ingrediendo limen domus mariti pedem attollebat; illud enim tangere ominosum erat, & ideo saltu illud transgrediebatur: hinc Catullus in Epithalamio.

Transfer omine cum bono C
Limen aureolos pedes,
Rasilemque subi forem.

Et hoc in nouis nuptis Religioni habebatur, Plautus. *Sensim super attolle limen pedes noua nupta*. Causas ex Serui, & Plutarchi problematis require. Muretus in commentario ad Catullum de nuptijs Iuliæ, & Manlij.

Ingredienti nuptæ Claues dabantur, ex Sexto Pompeio in verbo Clauis, vt significaretur ei rerum omnium domesticarum, quæ clauibus concludi solent, cura, & administratio demandata.

Ac etiam in pelle lanea noua nupta statuebatur, ex

Sexto

A Sexto Pompeio, quo testaretur, se lanificij officium viro præstituram.

Sed etiam aqua, & ignis nuptiarum solemnibus adhiberi consueuerat; vnde Scæuola in l. penult. D. de donat. inter virum, & vxorem: *Die nuptiarum priusquam ad virum transiret, & priusquam aqua, & igni acciperetur*: quem morem refert quoq. Seru. in 4. Aeneid. vnde postea faces prælucebant, & aqua per puerum de fonte petita, qua nubentibus pedes lauari solebant. & ex Varrone lib. 4. de ling. latin. ignis, & aqua adhibebantur; vt hæc nupta cum viro communicaret, cum ea sint causa nascendi, & Halicarnasseus lib. 11. huius

B instituti originem à Romulo deducit, de quo etiam Val. Flaccus lib. 8. Argonat. ait: *Pariterque precati, Incipiunt; ignem Pollux, vndamque iugalem Prætulit.*

In cœna nuptiali, oppiparè, & lautè acceptos conuiuas fuisse, Plautus in Curculio, ait: *Tu miles apud me coenabis: hodie fient nuptiæ*. Legibus sumptuarijs, quibus efferuescens Romanorum luxuriæ æstus coercebatur nuptijs aliquid indulsisse, lex siquidem Iulia, C. Augusto imperante pro festis diebus ducentos æris impendi permisit, Calendis, Idibus, nonis trecentos: nuptijs autem, Repotiis. H. S. millies esse concessit, quemadmodum Gellius lib. 2. cap. 24. refert.

C Maxima populi frequentia, & celeberrimo officio nuptæ deducebantur. ex Suetonio in Caligul. cap. 25. de Liuia Horestilla Pisoni nubente; & Quintilianus, declam. 306. *Aspice illam virginem, quam pater tradidit, euntem die celebri comitante populo.*

Tibiam quoq; nuptialibus festiuitatibus interuenisse: Terentius Adelph. *Verum hoc mihi mora est Tibicina, & Hymenæum, Turbam, Lampadas, Tibicinas*, & Claudianus in Epitalamio.

Ducant peruigiles carmina tibiæ.

Præterea Talassionem in nuptijs Romanorum; non secus, atque Hymenæum inclamare consueuisse sciendum

sciendum est; Martial. epigramm. 36. lib. 1. A

Quid si me iubeas Talassionem
Verbis dicere, non Talassionis?

Eusebius in chronico, ait Sabinæ raptæ, & vna Virginum pulcherrima cunctorum acclamatione rapientium Talassio Duci Romuli decernitur: vnde in nuptiarum solemnitatibus Talassio vulgo acclamitant; quia scilicet talis nupta sit, quæ Talasium habere mereatur, quod etiam Seruio placet in lib. 1. Aeneid.

Nuces à nouis maritis iaci, & pueris spargi consueuisse, Virgil. Eglog. 8.

Sparge marite nuces: iam deserit Hesperus Oetan:
Quod ideo fecisse Varro tradit, quoniam à rapientibus B pueris fieret strepitus, ne puellæ vox virginitatem deponentis posset audiri; Alijs placuit id factum, vt se puerilibus omnibus ludis renunciare, & iuuenilia cuncta relinquere eo indicio testarentur: Persius; *Et nucibus facimus quæcumque relictis, Cum sapimus patruos.*

Nubentes præterea prætextis depositis à multitudine puerorum, qui ad eam celebritatem conueniebant, obscæna omni licentia occinebantur, qui versus Fescẽnini dicti sunt, siue quod ab Vrbe Fescennia essent allati, siue quod Fascinum arcere putabantur, Seruius in 7. Aeneid. & Catull. in Epithal. Iul. & Manl.

Heu, heu diu taceat procax Fescennina loquutio. C
Et D. Hieronym. in epist. ad Gerontiam. *Responde mihi carissima in Christo filia inter ista nuptura es? & Fescennio carmine terribilis tibi rauco sonitu buccina concrepabit, vt quas habeas pronubas, habeas forte lugẽtes.* erant autem fescennini versus ioculares, incompositi rudes, qui alternis iaciebantur: Horat. lib. 11. epist.

Fescennina per hunc inuecta licentia morem,
Versibus alternis opprobria rustica fudit.

& Liuius lib. 7. *Non sicut ante Fescennino versui similem incompositum, temerè, ac rudem alternis iaciebant.*

Interea vero Lectulus nuptialis componebatur, qui

proprie

A propriè Genialis dicebatur, à generandis liberis ex Seruio 6. Aeneid. & Cicero pro Cluentio, *lectum illum genialem, quem biennio ante filiæ suæ nubenti strauerat.*

Toga verò sterni lectos, & maritorum Genios aduocari consueuisse, refert Arnobius lib. 3. aduersus Gëtes.

Super Priapi fascinum sedere noua nupta iubebatur, ex D. Aug. de Ciuit. Dei, & aliis, quos latè retulimus sup. cap. 13 De Priapi, seu Mutini Idolo. Deindè in lecto Pronubas collocasse Nuptam sciendum est. Donatus in Eunuchum Terentii ad ea verba. *Deinde eam in lecto collocarunt.* Lampridius de Heliogabalo. *nupsit, & coijt, vt & Pronubam haberet*, & Claudian. de Raptu.

B *Ducitur in thalamum Virgo: stat Pronuba iuxta.*

Ad huiusmodi autem officium spectatæ pudicitię mulieres, quæ vni tantum viro nupsissent, adhibebantur, vt matrimonii perpetuitatem auspicarentur ex Sext. Pompeio, & Tertull. in lib. exhortatio. ad Castitatem. *Monogamia apud Ethnicos in summo honore est, vt & virginibus legitimè nubentibus Vniuira Pronuba adhibeatur:* & hæc satis de Nuptiis, quibus consequens est dicere de Iure Connubiorum.

C

De Iure Connubiali inter Romanos Ciues. Cap. XXIII.

COGNITO in præcedenti capitulo solẽni Nuptiarum ritu; consequens huic est de iustis, iniustisq. Matrimoniis inter Ciues Romanos addere vt iuris Ciuilis, & antiquitatis Romanæ studiosis satisfaciam. Igitur, vt ab Aetate ordiamur, eam in matrimoniis contrahendis definiuit Iustinianus. Institut. de Nuptiis in princ. Masculos quidem puberes, fœminas autem viripotentes, ac etiam refert Dio lib. 4. A duodecimo quidem *Aetas*

anno pubertatē fœminas auſpicari prudentibus placuit; idq; ea ratione factum Plutarchus in Numa interpretatur, vt celerius coniugum mores tenella adhuc ætate imbiberent, & ad obſequium virorum facilius flecti, fingique poſſent. Macrob. verò lib. 7. Saturn. voluit pubertatem fœminis legibus definitam, quod generationi eſſent ab eo tēpore aptæ, nempe duodecimus, & quartodecimus in maſculis: quoniam, vt inquit Euripides apud Stobæum. *Muliebre corpus citius in ſenium cadit*: Vndeque teſtamenta fœminis citius, quam maſculis facere licet. l. a qua ętate D. de teſtamentis. Cæterum ſi fœmina minor duodecim annis domum pro vxore deducta eſſet, non ante iuſta, & legitima vxor fiebat, quam apud virum duodecimū annum impleuiſſet. l. minorem, D. de Ritu Nupt. Interim vero, dum pubertas cōiugis expectabatur; ſi quidē ſponſalia interceſſiſſent, ſponſæ tamen loco ea habebatur l. cum hoc ſtatus §. ſi quis ſponſam D. de Donat. inter virum, & vxorem: Nuptiis autem ceſſantibus; nec in concubinatu minor annis duodecim puella haberi iure licito poterat l. 1. in princ. D. de Concubinis. A B

Nuptias verò, quas Vir ſexagenarius cum vxore quinquagenaria contrahebat, fuiſſe improbatas, eſt textus in l. penult. C. de Nuptiis: vnde ſcitè Lactantius lib. 1. de falſa Religio. cap. 16. ait. *Vtrum ſexagenarius factus eſt, & illi ex Papia fibulam impoſuit*. inquit enim Euripides apud Stobæum tit. 71. C

Res ſenibus importuna matrimonium,
Et triſte natos tollere ætate in mala.
Seni marito quippe matrona imperat.

Hoc in legibus condendis agebat Auguſtus, vt exhauſtā bellis Ciuilibus Ciuitatem ſobole repleret l. ſi ſterilis. D. de action. empti. l. ſi maior Cod. de legit. hæred. Ariſtoteles certè in Politicis finem gignendi, vt plurimum viris ſeptuageſimum annum adferre, mulieribus verò quiquageſimum ſcribit, & Plinius lib. 7. cap. 14. abſolutè

A tè definit mulierem post quinquagesimum annum non parere, maioremque partem quadragesimo profluuium genitale sistere; At planè, quibus cruor menstruis interuallis fluere destitit, eas iam concipere non posse, confirmat D. Augustinus lib 3. contra Iulian. Pelag. Et ideo alienam à nuptiis contrahendis superius memoratam ætatem, veluti liberorum suscipiendorum spe destitutam præmiis afficiendam non existimarunt. Nihilominus Claudius Cæsar cum comperiisset etiam sexaginta annos natis, aut eo amplius generandi vires inesse, derogauit in eo capite prædictæ legi; sic enim Suetonius in eius vita cap. 23. ait. *Capiti Papiæ Popeæ legis a Tiberio Cæ-*
B *sare quasi sexagenarij generare non possent, edicto abrogauit.* Quam vero importunum sit senibus matrimonium sic docet Euripides vbi supra.

Audite iuuenes: omnibus dictum volo,
Differre thalamos ad senectæ terminum
Nolite: prolem serite dum tempus sinit.
Res est molesta fœminæ coniunx senex.
Properate: iuuat hoc educendis liberis,
Pulchrumque iuueni natus alludens Patri.

& Theognis apud eundem Stobæum.

Tempestiua Seni primæuo flore puella
Non est; nec clauo, ceu ratis, apta regi:
C *Anchora non illam teneat: sed fune soluto*
Nocte illam statio non tua suscipiet.

In vxore petenda, quam sit perpendenda conditio bona, & aliæ qualitates, audiamus prudentes: Euripides enim apud Stobæum titulo 70. *De Cõditione Statu.*

Moneo nunc omnes semel,
Vt ex honesto genere progeniem ferant:
Non illa quippe semper infelix erit.

vbi etiam Theognis.

Nobilitas Asinis, & Equis simul, Arietibusq.
Dat pretium: nec de semine degeneri.
Admissura placet. Sed prauæ è sanguine prauo

Si dos sit, præsto est optima conditio. A

Et Hesiodus ibidem.

Quære toro intactam, pulchris quam moribus ornes,
Neu sit læta tua vicinia labe, caueto.

Et Euripides prædictus.

Sublimiori genere, qui natas petunt,
Opibusue opimas coniuges, optant malè.
Vbi namq. potior res domi est vxoria,
Vir mancipatus iura non retinet sui
Dotalis iste Census infœlix viro est,
Qui difficilius efficit diuortium.

Hinc apud Romanos inter liberas, & seruiles personas, Nuptias olim non constitisse certum est l. Proculus. D. de Iur. dot. l. 3. C. de Incœst nupt. quam ob rem si ancilla libero nupsisset, dotisque nomine pecuniam numerasset, nec matrimonium erat, nec viri ea pecunia fiebat, quam tempore iure statuto penes se vsu cœpisset: planè si apud virum ad libertatem peruenisset, conualescebat matrimonium, eodemque soluto, dotalis pecuniæ repetitio competebat d. l. proculus. B

Præterea iusta matrimonia non inter Liberas quascumque personas, sed inter solos ciues Romanos, contrahebantur. Instit. de Nuptiis in princ. Nam cum Latinis, Peregrinisque connubium, nisi eis concessum esset, non erat. Senec. lib. 4. de Benefic. ait. *Promisi tibi filiam in matrimonium: postea peregrinus apparuisti; non est mihi cum extraneo cõnubium*: Macrob. 1. Satur. cap. 6. *Libertinis verò nullo iure vti prætextis licebat: ac multò minus Peregrinis, quibus nulla esset, cum Romanis necessitudo*. Hinc maximam apud Populum inuidia sibi conflauit Antonius, quod contra leges patrias nupsisset Cleopatrę, refert Plutarch. Nec non quod Titus Berenicen Aegyptiacam vxoris loco haberet, vt proinde repudiare eam sit coactus, narrat Xiphylinus; quod eo processit, vt ex Peregrino, & Ciue Romana natus Peregrinus nasceretur. Vulpian. in fragment. tituli. V. At C

eiusmodi

A eiusmodi Peregrinitatis obseruationem tandem exoleuisse Prudentius lib. 2. contra Symmachum ait.

Nunc per genialia fulcra
Externi ad ius connubij: nam sanguine mislo
Texitur alternis ex gentibus vna propago.

At à Prouincialibus, cuiuscumque ordinis, aut loci essent, cum Barbaris coniugia contrahi Valentinianus, & Valens prohibuerunt l. vnica de Nuptiis gentilium in Cod. Theod. etenim Patribus cum plebe cōnubium ne esset 12. tab. sancitum est, quemadmodum refert Alicarnass. 11. antiquit. cum Liuio lib. 4 ab. V.C.

Senatores quoq. Senatorumque filii vxores ducere B prohibebantur Libertinas, quarumue parentes artem ludicram fecissent. Paulus in l. qui Senator. D. de Ritu Nupt. eumdemque Senatoris filium accipere debemus non tantum naturalem, verum etiam adoptiuum; dummodo talis adoptio emancipatione subsequuta non fuisset soluta, l. senatoris filium D. de senator. Senatoris autem filia, quæ corpore quæstum, vel arte m ludicram fecerit, aut iudicio publico damnata fuerit, impune Libertino nubit: nec enim honor ei seruatur, quæ se in tantū scelus deduxerit l. Senatoris filiam. D. de Ritu nupt.

Senatoriis personis exceptis, cœteris omnibus ingenuis Libertinas Vxores ducere lege Papia concessum C fuisse Celsus in l. lege Iulia D. de Rit. Nupt. & Dio lib. 54. affirmant, & hoc idem indicare voluit Mauritianus in l. obseruandum D. de Rit. Nupt his verbis. *Vt inferioris gradus homines equestris, vt puta, vel plebeij ordinis, vxores ducant eas, quas qui altioris dignitatis sunt, veluti Senatores, ducere legibus propter dignitatem prohibentur.* Excipiebat tamen lex quasdam personas quas ne inferioris quidem ordinis hominibus, dummodo ingenuis, ducere permittebat: veluti Lenam à Lenone, Lenaue manumissam, vel eam, quæ palam quæstum corpore faceret; item in adulterio deprehensam, vel iudicio publico damnatam, &c. vt ex fragmentis titulo-

rum

rum Vulpiani Titulo De Cœlibe, orbo, solitario, & latè Brissonius de Iure Connubiorũ pagin. mihi 23. & seq. A

Solutio

Captiuitate Mariti matrimonium soluebatur, quod is in seruilem causam deductus, seruus hostium factus iam pro nullo habeatur. Nouell. Constitut. 37. itaque Triphonius in l. in bello §. medio tempore D. de Captiu. ait. *Captiui vxor, tametsi maximè velit, & in domo eius sit, non tamen in matrimonio est*. At vero Iulianus I. C. satis diuersæ sententiæ in l. Vxores D. de Diuort. inquit. *Et generaliter definiendum est, donec certum est maritum viuere in captiuitate constitutum, nullam habere licentiã vxores eorum migrare ad aliud matrimonium, nisi mallent ipsæ mulieres causam repudij præstare: sin autem in incerto est, an viuus apud hostes teneatur, vel morte præuentus: tunc si quinquennium à tempore captiuitatis excesserit, licentiam habet mulier ad alias migrare nuptias, ita tamen vt gratia dissolutum videatur primum matrimonium: & vnusquisque ius suum habeat imminutum, eodem iure, & in marito in Ciuitate degente, & vxore captiua obseruando.* B

Probibentur Cõtrabere.

Tutores prohibentur pupillas suas vxores ducere, & filiis suis nuptum dare ex S.C. Marci Antonini, & Cõmodi l. Senatus consulto D. de Ritu Nupt. cuius præcipua hæc ratio, ne Pupillæ in re familiari circumscriberetur ab iis, qui rationes gestæ tutelæ eis reddere necesse habebant, neue fraudes huiusmodi domestici matrimonii velamento, quo tutelæ reddendæ ratio compellebãtur, tegerentur l. libertum §. 1. D. de Ritu Nupt. Præterea, & adolescentum Curatores, nec non & ventri Curatores, bonisque dati: ii quoque, qui Tutores quidem non sunt, periculo tamen tutelæ suo nomine obstringũtur, à pupillarum nuptiis arcentur, l. si quis tutor D. de Ritu nupt. Hæredes quoque Tutorum licet extranei, quoniam rationes reddere debent, Senatus Consulti prohibitione concluduntur d. l. libertum §. 1. vbi etiam subditur, quod Tutor pupilli non prohibeatur ex hoc filiam C

liam

A liam suam pupillo suo collocare in matrimonium.

Ex gradu Ascendentium, & descendentium duci v- xores non posse l. Nuptiæ 53. D. de Ritu Nupt. §. ergo Instit. de Nuptiis, nec interest, an ex iustis nuptiis eiusmodi personarum coniunctio descendat, an non l. & nihil D. de Ritu nupt. *Iniustæ Nuptiæ*

Ac neq. cum his quidem personis, quæ vel affinitatis ratione parentum, liberorumue vicem repræsentãt, iustæ sunt nuptiæ; quare nec nouereã Proaui nostri Vxorẽ, nec socrũ, idest vxoris nostræ matrẽ, nec eiusdem Auiã Proauiam ducere licet l. si quis mihi §. 1. & l. adoptius §. nunc videamus D. de Ritu Nupt. §. ergo Instit. de Nupt.
B Fuit siquidem tam infausti matrimonii cupiditate incensus Imp. Antoninus Caracalla, de quo sic Spartianus ait. *Interest scire, quemadmodum Nouercam suam Iulianus duxisse dicatur, quæ cum esset pulcherrima, & quasi per negligẽtiam se maxima corporis parte nudasset, dixissetq; Antoninus vellem si liceret, respondisse fertur; si lubet, licet: An nescis te Imperatorem esse, & leges dare, non accipere? quo audito furor inconditus ad effectum criminis roboratus est: nuptiasque eas celebrauit, quasi sciret se leges dare cum verè solus prohibere debuisset.*

Ab earum quoque, quæ in parentum fuerint concubinatu, nuptiis abstinendum Imperator Alexander cõ-
C stituit l. C. de Nuptiis liberi contra religionem quippe, ac pudorem est cum ea matrimonium coire, quæ pudicitiam Patri prostrauerit.

Ex transuerso etiam cognationis gradu prohibitas esse nuptias, nemini dubium est, siue ab eodem Patre, eademque Matre progeniti fuerint, siue ab altero eorũ §. inter Instit. de Nuptiis Aemil. Prob. in prooem. de Vit. Imp. ait. *Neque enim Cimoni fuit turpe Athenien sium summo Viro sororem germanam in matrimonio habere: at id quidẽ nostris moribus nefas habetur*. Romanis vtiq. semper detestabilis, & execranda talis coniunctio visa est; ideoq. de Caligula non vt de Principe, sed vt de mon-

monstro Sueton. refert cap. 24. quod cũ sororibus suis stupri consuetudinem fecerit, quem etiam Drusillam germanam Longino Consulari collocatam abduxisse, & in modum iustæ vxoris propalam habuisse, vt etiam refert Dio lib. 59. eademque se, ac famam suam turpitudine fœdasse Othonem, Xiphilinus memorat. Plutarch. in Paralellis refert, Papyrium quemdam Romanum impatientia, & ardore amoris victum, Camillam sororē grauidam fecisse, quod vbi Papyrius Tolucer eorum communis Pater resciuit, ensem filiæ misit, quo Puella pectus transfodit, eodemq. lethi genere scelestum, ac nefarium facinus suum Papyrius deinde expiauit. Planè per adoptionem factam sororem, adoptione soluta, vxorem ducere nihil vetabat l. quin etiam D. de Ritu Nupt. A B

Adoptiuę vtique sororis filia vxor duci, vel constante adhuc adoptione licito iure poterat, quod ea cognata non esset; siquidem per adoptionem contrahitur solum cognatio, cum agnatorum ius adiunctum habet. l. 2. §. patrui D. de suis, & legit. & Claudius Imp. Neronem a se in locum filii adoptatum cum filia sua Octauia matrimonio iunxisse, refert Dio lib. 59. verum ne Frater sororem ducere videretur, adoptionis commento necessitudinis species dissoluta est. Inde Iunoni Octauia à Seneca comparatur: Sic in Tragedia eius nominis habetur.

Tu quoque terris C
Altera Iuno, soror Augusti
Coniuxq. graues vince dolores

& alio loco

Moeret infelix soror,
Eademque coniux,

Fratrum, sororumue filias vxores ducere non licebat nemini C. de Nuptiis §. fratris Instit. de Nuptiis; Tametsi talium coniugiorum vsum inuexit Claudius Imp. Agrippinæ Germanici fratris sui filiæ amore incensus, vt publici iuris velamento eius matrimonii a se cum ea cō-

trahendi

A trahendi turpitudo tegeretur. refert Tacitus lib. 12. *Claudius Senatum ingressus decretum postulat, quo iustæ inter patruos, fratrumue filias Nuptiæ etiam in posterum statuerentur*. Tranquillus in Claudio ait. *Verum illecebris Agrippinæ Germanici fratris sui filiæ per ius osculi, & blanditiarum occasiones allectus in amorē, subornauit proximo Senatu, qui cogerent se ad ducendum eam vxorem, quasi Reipublicæ interesset, dandique cæteris veniam talium coniugiorum, quæ ad id tempus iniusta habebantur: ac vix vno interposito die de Nuptijs confecit*. Verū Imp. Nerua vetuit, ne fratrum filiæ ducerentur, ne tam mali exempli Nuptiæ in posterum frequētarentur. refert B Xiphylinus in Nerua. Eadem flagitiosa libidine incitatus Heraclius Imp cui non aliunde id morbi, quo laborauit, quam ob illicitam cum fratris filia coniunctionem accidisse vulgo creditū, tradit Zonaras. Acerbissimè huius generis nuptias, vt incæstas, ac nefarias impp. Anastasius & Zeno constitutionibus suis damnarunt, in quas etiam inuehitur B. Ambros. lib. 8. Epist. Sed nec in Concubinatu haberi sororis filia, licet Libertina absque incæsti crimine potuit l. etiam D. de Rit. Nup. non modo autem fratris, aut sororis filiam verum etiam neptem, proneptemue ducere non licet l. fratris Instit. de Nuptiis.

Mortuorum fratrum Coniuges fratribus superstitibus C dissolutis seu morte, seu repudio Nuptiis, duci citra incæsti crimen nō posse Imperatorum Constitutionibus cauetur l. nemini C. de Nuptiis: quamquam non defuerint in Romana historia eiusmodi matrimoniorum exēpla: Lucius enim Tarquinius, cui Superbi cognomen Tulliam minorem natu, quæ Arunti nupserat, Arunte veneno ab ea sublato, cum ipse coniugem quoque suam eodem genere interemisset, duxit. refert Halicarnass. lib. 4. Vt cumq. sit, huiusmodi matrimonia aliquot Impp. constitutionibus sunt interdicta l. fratris, & l. vlt. C. de Incęst. Nupt. l. nemini C. de Nuptiis. vt quoque in Concilio Neocæsariēsi can. 2. prohibita: Quia etiam

cum quidam Aegyptiorum mortuorum fratrum coniuges matrimonio sibi copularent hoc colore, quod Virgines mansisse dicerentur, Zeno eas nuptias, & qui eas contraxisset, & inde susceptos liberos incæstarum Nuptiarū pœnis subiacere voluit l. licet C. de Incæst. nupt. A

Vxoris etiam sororem ducere, & sic duabus sororibus coniungi, licentiam dissoluto quoq. modo cōiugio Impp. Valens, Theod. & Arcad. vetuerunt. Honorius tamen Imp. duas Stiliconis filias vnam post alteram in matrimonio habuisse fertur exitu infelici, ex neutra enim liberos suscepit, morteque immatura vtraque obiit. Zonaras lib. 3. annal. Paulus Diaconus lib. 34. Appendicis ad Eutropium. B

Verum duorum fratrum Liberi inuicem rectè matrimonio iungebantur §. duorum Instit. de Nuptiis l. 3. & l. non solum §. 1. D. de Ritu Nup. namque Augustum filiam Iuliam Marcello Octauiæ Sororis suæ filio iunxisse apparet ex Dione lib. 53. & Sueton. in August. cap. 63. At Theodosius Maior religiosus Imp. etiam has nuptias prohibuit, vt refert S. Ambros. Ep. 66. & S. Augustinus lib. 15. de Ciuit. Dei cap. 16.

Amitam, & Materteram Vxorem ducere non conceditur, quoniam parentum loco habentur. §. Item amitam. Instit. de Nuptiis.

De consensu. Requiritur maxime Consensus contrahentium, vt Nuptiæ iustæ sint; Quare cum furioso, furiosaue matrimonium contrahi nequit. l. furor D. de Sponsal. l. oratione in fine D. de Ritu Nupt. quoniam nec voluntatem, intellectumue habent: mutorum, surdorumue dissimilis causa est, quibus non obest talis defectus, vt contrahere possint matrimoniū in quibuscunque, D. de oblig. & act. quāquam matrimoniū furor contrahi non sinit; contractū tamē non dirimit l. furor D. de ritu nupt. C

Præterea non solū consensus eorum, qui contrahunt; sed & eorum, in quorum potestate sunt, exigitur l. 2. D. de Ritu Nupt. adeo vt legitimi non habeantur liberi,

inde

A inde susce pti, vt inquit Apuleius lib. 5. de Asino. Nepoti siquidem Vxorem ducere tam Auum, quam Patrẽ consentire debere, inquit Paulus l. Oratione §. 1. D. de Ritu Nupt.

Filiæ, quæ vigesimum quintum annum sunt egressæ, inconsultis parentibus impunè pro arbitrio nubunt, nec pœnam exhęredationis ob eam rem timent. §. Causas Nouell. Vt cum de appellat. cognos.

Definit quoque Paulus I. C. lib. 2. sententiarum titulo 19. Eorum, qui in Patris potestate sunt, sine voluntate eius matrimonia iure non contrahi, sed contracta non solui.

B Duas eodem tempore Vxores habere Romæ non licuit §. affinitatis. Instit. de Nuptiis Et hoc crimen infamiæ poena vindicatum edicto Prætoris l. 1. in fin. & l. quod ergo §. 1. D. De his qui notant. infam. vnde Impp. Valerian. & Galien. in l. eum qui, C. ad l. Iul. de adult. ait. *Eum, qui duas simul habuit vxores, sine dubitatione comitatur infamia: in ea namque non iuris effectus, quo Ciues nostri plura contrahere matrimonia probibentur, sed animi destinationi cogitatur.* Nec non capitali pœnæ huiusmodi matrimonia obnoxia esse, vt ex Constitutione Constantini in l. vxor C. de Repudiis, vbi de mulieribus, quæ viuis maritis militibus nullo accepto de *De pluralitate vxorũ.*

C eorum sospitate nuncio, post quatuor annorum spatium alteri nupserint: Et quamuis Aelius Cœcina Tribunus plebis iussisset, vt vxores liberorum quærendorum caussa, quas, & quot vellent ducere, Quiritibus liceret. Sueton. in Iulio cap. 52. ea tamen lex promulgata non fuit. Valentinianus quoque Imp. alteram Seueræ Iustinam vxorem superinduxit, ex qua Valentinianum Iuniorem sustulit, ac vt facti turpitudinem amoliretur, lege sanxit, vt cuilibet duas simul vxores habere liceret, quemadmodũ Socrates lib. 4. histor. Eccles. cap. 30. Paulus Diaconus lib. 11. append. ad Eutrop. sed nec ea lex accepta fuit: Nam Iudæos, qui colore quod primis generis humani

ſatoribus Polygamia multiplicandæ ſobolis neceſſitate permiſſa fuiſſet, quaſi maiorum veſtigiis inhærentes, plures ſibi vxores habere licere exiſtimabant. Impp. Theodos, Arcad. & Honor. prohibuere in diuerſa ſub vno tẽpore coniugia conuenire l. nemo C. de Iudæis. A

Sicuti nec Concubina Vxori iure Quiritum adiungi potuit eſt Conſtantini Magni Conſtitutio, l. 1. C. de Concubinis dum ait. *Nemini licentia conceditur conſtante matrimonio concubinam penes ſe habere.*

Dicam hic obiter veteres ſanctos Patriarchas legis Moſaycæ tempore, pluribus vxoribus coniunctos culpæ immunes fuiſſe, quod aſſerit Innocent. 3. cap. Gaudemus, de Diuortiis, atque multis relatis, & exploſa B eorum ſententia, qui dicunt numquam licuiſſe vxorum pluralitatem; ſed permiſſam fuiſſe tanquam minus malum, probat latè Cardinal. Belarm. lib. 1. de Matrimon. cap. 21. Hæc autem diſpenſatio non conceſſa eſt externa aliqua ſcriptura, aut loquutione; ſed inſpiratione interna facta Patriarchis, quæ deriuata eſt vi exempli, & conſuetudinis ad reliquos è populo Iſraelitico, ac proinde omnibus illis pluralitas vxorum licebat: quod tanquam notum ſupponitur Deuteronom. cap. 20. *Si habuerit homo duas vxores:* & ita docent ſanctus Thomas, ſanctus Bonauentura, Sotus, & alii, quos refert, & ſequitur Sanches de ſacramento Matrimonii lib. 7. diſput. 80. num. 12. C

Nuptiæ intra tempus luctus.

Nuptiæ, quæ a mulieribus intra annum luctus contrahuntur, turpitudine non carent. Luctus autem tempus regia lege definitum decem menſium erat, per quos mulier abſtinere a nuptiis iubebatur, vt eſt teſtis Plutar. in Numa. Ouid. 1. Faſtor.

Quod ſatis eſt vtero matris, dum prodeat infans,
Hoc anno ſtatuit temporis eſſe ſatis.
Per totidem menſes à funere coniugis vxor
Suſtinet in vidua triſtia ſigna domo.

Et idem lib. 3. Faſtor.

Aſ-

A *Assuetos igitur numeros seruauit in anno,*
Hoc luget spatio fœmina mœsta virum.

Itaque, quod apud Senecam epist. 65. ad Lucill. legitur: *Annum fœminis ad lugendum constituisse maiores.* de anno vtique Romuli, qui decem dumtaxat mensibus constabat, fusè à Macrobio lib. 2. cap. 12. Primi namque Gratianus, Valentinianus, & Theodosius Impp. luctus tempus duobus mensibus auctum anno definiere, vt ex eorum Constitut. in Codice Theodosiano, l. prima de secundis nupt. At Caligula die suo Natali, quo & Augusti templum consecrauit, luctus inhibuisse, & præterea Viduis intra constitutum legitimum tempus
B nubere, nisi prægnantes essent, concessisse fertur. Dio lib. 59. & Heliogabalo refert Xiphilinus cum Pomponio Basso, è viuis sublato, vt ab vxore, cuius amore flagrabat viri memoriam diuelleret, eam protinus duxit, nullo ad lugendum virum spatio dato: Simili etiam ratione mulier post missum ex iusta causa repudium, alii nubendi potestatem non habebat ex Impp. Theodos. & Valentin. Constitut. vt in l. si constante. C. de Repud. ne, vt ipsi aiunt, de prole dubitandi occasio daretur: Fuere tamen Imperatores, qui etiam prægnantes sumpsere vxores, vt de Augusto refert Suetonius cap. 62. *Cum Scribonia diuortium fecit, pertæsus morum peruersitatẽ*
C *eius, & statim Liuiam Drusillam matrimonio Tiberij Neronis, & quidem prægnantem adduxit, dilexitque, ac probauit vnice, & perseueranter.* Cæterum Liuia apud Augustum Claudium Drusum Neronem intra trium mensium spatium peperit, quem natum Augustus patri Tiberio reddidit. refert Dio lib. 48. Octauiã quoque Augusti sororem post Marcelli viri sui mortem adhuc grauidam, ventreque pleno Antonio desponsam, Dio dicto lib. 48. Vt etiam Caligula Milioniam Cæsoniam adulterio sibi ante cognitam, & iam tum partui propinquam duxisse, ac trigesimo die pater fieri ex vxore, gloriosum duxit. Dio lib. 50. Sueton. in Calig. cap. 25

Cum

Cum Virginibus Vestalibus iam nonnisi nefarias, & A incoestas nuptias contrahi potuisse: Heliogabalum tamen humani generis portentum Aquiliam Seueram Vestalem duxisse, narrat Xiphilinus, quod etiam perstrinxit Lampridius in eius vita. *In Virginem Vestalem incœstum admisit*. Atque hæc sunt, quæ habui de legitimis, incoestisq. Quiritum coniugiis.

Qui plura desiderat, legat Andream Tiraquellum de Legibus connubialibus, & alios scribenres.

De Balneis. Cap. XXIV.

B

Balnea Publica ADeo studiosi fuere veteres Thermarum, vt inter præcipua Vrbium ornamenta censerentur, quam ob rem Diocletianas, Antonianas, & alias recensebant inter publica ædificia, quę ex publico ærario ad ornatum ciuitatum construebantur. Plinius Iun. ad Traianum de Prusensium Balneo sic scribit epist. 25. cap. 10. *Prusienses, Domine, Balneum habent, & sordidum & vetus; id itaque indulgentia tua restituere desiderant*. & infra: *Deinde quam ipsi pecuniam erogare in oleum soliti, parati sunt in opus Balnei conferre, quod alioquin & dignitas Ciuitatis, & sæculi tui nitor expostulat*, & idem epist. 41. meminit Balnei Claudiopolitanorum, quod C minus apto loco construeretur, sibique tanquam Prouinciæ Proconsuli Architectum mitti a Traiano postulat, vt de loco aptiori consulat.

Vsos autem illos fuisse huiusmodi publicis Balneis: notum est, quod Hadriano Imperatore refert Spartianus in eius vita. *Publicè, & frequenter cum omnibus lauit; nam cum quodam tempore veteranorum quemdam notum sibi in militia, dorsum, & cæteram partem corporis vidisset atterere; percontans, cur se marmoribus distringendum daret? vbi audiuit hoc idcircò fieri, quod seruum non haberet; & seruis eum donauit, & sumptibus; verum*

alia

A *alia die cum plures senes ad prouocandam liberalitatem Principis pariter & se attererent, euocari iussit, & alium ab alio defricari.*

Balnea habebant tres domos, siue cellas, ex Plinio Iun. lib. 2. Ep. ad Gallum. Quarum superior aeris erat calidi, & calidarium, siue sudatorium, quod in eo sudorem sicco calore prouocabant, & Laconicum dicebant: Mediam ex aqua tepida Tepidariū appellabant; in qua Labrum vbi considentes lauabantur, cuius Labri, & Balnei hic apposui Iconem: infima ex aqua frigida, Frigidaria dicta. Galenus lib. 3. de Sanit. tuenda addit Quartam cellam, in qua loti Vngerentur, & ob id Vn-
B ctorium dicta; Et de iis Cornelius Celsus lib. 1. cap. 4. Fuluius Vrsinus in Appendice ad Ciacconium de Triclinio fol. mihi 71. *Diuisio*

Inseruiebant Balnea Primo ad sanitatem, & lassitudinem tollendam. Tullius ad Terentiam suam sic scribens ait. *Labrum, si in Balneo non est, fac vt sit.* Plato Dialog. 6. de Legibus. *Vbique autem in iis Gymnasia Iuuenes, tam sibi commoda, quam senibus præparent; calidis Balneis constitutis, & copiosè siccis appositis lignis, vt & remedium ægrotantibus, & lenimem labore defessis agricolis afferantur: quæ sanè curatio longe melior est, quā medici parum periti medela.* Et Plaut. in Mercat. *Num-*
C *quam adepol omnia* Balnea *mihi hanc lassitudinem adimerent.* Quamuis sobriè etiam sumenda; & non immeritò in antiquo lapide incisum a vetere Poeta. *Vsus eorum.*

Balnea, vina, Venus conseruant corpora nostra:
Corrumpunt vitam Balnea, Vina, Venus.

Secundo inseruiebant Balnea ad abstergendum sudorem: Hinc Magnum Alexandrum ex pugna lassum illico ad Balneum Darii iam fugati perrexisse, sic scribit Plutarchus. *Confestim armis exutis ad Balneum processit, dicens eamus ad abluendum Darii Balneo ex pugna sudorem.*

Tertio Voluptatis quoq; causa multi vtebantur Balneis

neis, quos voluptuarios irridet Plutarch. de Curand. Valet. *Alij Gulæ, & delitiarum causa proiciunt se ipsos in Balnea, festinantque ad escas.* Ac in iisdem Balneis partem diei insumebant, carmina, & historias recitando, & audiendo. Iuuenal. Satyr. 7. A

Vt legat historias, auctores nouerit omnes,
Tamquam vngues, digitosq. suos vt forte rogatus,
Dum petit aut thermas, aut Phœbi balnea dicat,
Nutricem Anchisæ, &c.

Ante Cœnam Veteres lotione Cœnam præueniebant Apuleius 4. Metamorf. vbi Anula quosdam sicarios, mensa iam instructa, sic alloquitur. *At vobis fortissimi, fidelissimique mei hospitatores Iuuenes, affatim cũcta suaui sapore percocta pulmẽta præsto sunt: panis numerosus, vinũ probe calicibus effricatis affluenter immissum, & ex more calida tumultuario lauacro vestro præparata.* & statim ingressũ eorum, qui cænaturi erant in Balneum sic prosequitur. *In fine sermonis huius, statim sese deuestiunt, nudatique, & flammæ largissimæ vapore recreati, calidaque perfusi, & oleo peruncti mensas dapibus largiter instructas accumbunt.* B

Fuere aliqui, qui Balneis vtebantur non solum ante cibum, verum etiam postquam comedissent, vt digererent cibum, quem comederant. Hos damnat Persius Satyr. 3. C

Turgidus hic epulis, atque albo ventre lauatur:
Gutture sulphureas latè exhalante Mephites.

Horatius quoque epist. 6.

Crudi, tumidique lauemur.

Crudi dixit pro non digesto, vel inconcocto cibo; vt propterea balneum repeterent capti voluptate escarum, & conuiuia iterum sumerent.

Clemens Alexandrinus indicans, quomodo Balneis vti debeât, maximè Christiani lib. 3. pedag. cap. 9. inquit *Balnei quatuor sunt causæ, per quas ad ipsum accedimus, vel enim causa munditiei, vel Caloris, vel sanitatis, vel*

postremo

A *postremo, voluptatis: se ergo voluptatis causa lauare reijciendum est; sumendum est lauacrum mulieribus quidem mundationis causa, & sanitatis, solius autem sanitatis viris.*

Quam ob rem aliquando Christum in terris domestica Balnea quoque frequentasse legimus: reprehenditur enim ab ipso Christo Pharisæus, Luc. 7. *Intraui domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti:* & aliàs cum ipse Christus illotus aliquando accubuisset, scandalo fuit Phariseo, qui illum inuitauerat, vt dicitur Luc. 11. *Rogauit illum quidam Phariseus, vt pranderet apud se, & ingressus recubuit; Phariseus autem cœpit intra se* B *reputans dicere, Quare non baptizatus esset ante prandium?* Et erat hic sermo de ablutione totius corporis, cuius tunc erat cõsuetudo, vt etiam in lib. 2. Reg. cap. 12. Sanctus Rex Dauid deposito mærore ob mortem filii Bersabeæ non prius mensam petere ausus est, quam de more ablueretur, vbi sic legitur. *Surrexit ergo Dauid de terra, & lotus, vnctusque est; petiuitque, vt ponerent ei panem, & comedit.* Et quamuis Christus nequaquam frequens lauacrum petierit, quoties sibi accubendum fuisset, vt de corrupto Regionis, & seculi more sic refertur Marc. 7. *Pharisæi enim, & omnes Iudei nisi crebrò lauerint manus, non mãducant, tenentes traditionem seniorũ* C *& a foro nisi baptizentur non comedunt;* Negari tamen non potest, aliquando eum animarum lucrandarum causa Balnea petiisse. *Vt omnia omnibus factus, omnes lucrifaceret;* & propterea Balneorum voluptuarium vsum redargueret; necessarium vel sanitatis, vel munditiei causa tantum permiserit.

Christus ijs Vsus.

Hinc aduertendum, quod Hæbrei duplici cœna sacrum Paschatis festum celebrare consueuerunt; in priori enim cœna Agnum manducabant: Posteriorem autẽ cœnam instituebant, vt Azima ex Mosaycæ legis institutis inchoarent: Quam ob rem cum de more Balnéo, & pedum ablutione illi cœnam præuenire solerent; ita

Christus in vltimo accubitu cum discipulis, vt duplici coenæ duplex responderet pedum ablutio: consumpto iam Agno in priori Cœna; cum posterior cœna inchoanda, & aqua pedibus porrigenda fuisset a Ministris, Christus R. N. *Surgit à Cœna* Io. 13. nimirum a priori Cœna *Præcinxit se linteo, & lauit pedes discipulorum*. Hoc autem mystice factum, vt doceret Christus, quanta cum puritate, & animi candore accedere debeamus ad augustissimum Eucharistiæ Sacramentum. A

Post exercitia. Consueuere Veteres exercitiis, & corporis agitatione sudorem excitare. Clemens Alexād. lib. 3. pædag. Cap. 10. *E Viris autem alij quidem nudi luctantur, alij vero paruo quoque globo ludunt, qui Phenis dicitur, maximè in Sole*. Et paulo post. *Est enim honestior, & virilior, quæ cum decoro robore fit hoc modo exercitatio, quæ vtilis, & conducibilis sanitatis gratia assumitur*: vnde exercitationis causa, sudandique gratia Balnea instituta fuere. Cornelius Celsus lib. 1. cap. 2. *Exercitationem optimè sequitur modo Vnctio, modo Balneum*. quia non solum Balneo sudorem compescebant, vt vidimus supra de Alexandro Magno, sed etiam Oleo. Seneca teste in præfat. lib. 1. Controuers. *Nulla vnquam illi cura vocis exercendæ fuit, illum fortè agrestem*. Et paulo post. *Non sudorem olei Vnctione discutere, non latus ambulatione reparare*. Ad hoc semper in Balneis destinata erāt Oleum, & Vnguenta. Sidonius lib. 2. Epist. 2. de Balneo ait. *Hic aquarum surgit Cella coctilium, quæ vnguentariæ spatij parilitate conquadrat*. Ac etiam de Vnguentis ad perfectam Balnei rationem, Leontii Epigr. in florilegio Epigram. lib. 4. n. 32. B

De Vnctione. C

Ædificauit me communi in vestibulo lauacri
Ciuis Vir, virtutis causa, non contentionis.
Illud curæ sit multis, ego vero paucisque, & amicis
Exhibeo Lauacra, & Vnguentum, & gratias.

Ac etiam certatores, & luctatores, nisi tantummodo vncti, in arenam descendebant. Virg. 3. Aeneid.

Exer-

A *Exercent patrias oleo labente palestras Nudati socij.*

& 5. Aeneid.

Cætera populea velatur fronde iuuentus,

Nudatosq. humeros oleo perfusa nitescit.

etiam mos fuit vngendi post varias corporis agitationes; sicuti Lampridius de Alexandro Seuero inquit. *Post lectionem, operam palestræ, aut Sphæristerio, aut cursui, aut luctaminibus mollioribus dabit: atque inde Vnctus lauabatur.*

Vngendi autem officio fungebantur in Balneis serui, qui ab eo Vnctores dicti sunt. Senec. lib. 7. Epist. *Supra ipsum balneum habito, cum in aliquem ac plebeia*

B *Vnctione contentum incidi, audio crepitum illisæ manus humeris.*

Vnctores Gutto vtebantur; vt inquit Varro oleum, lauantibus se in Balneo, guttatim fundebant. Iuuen. Satyr. 3.

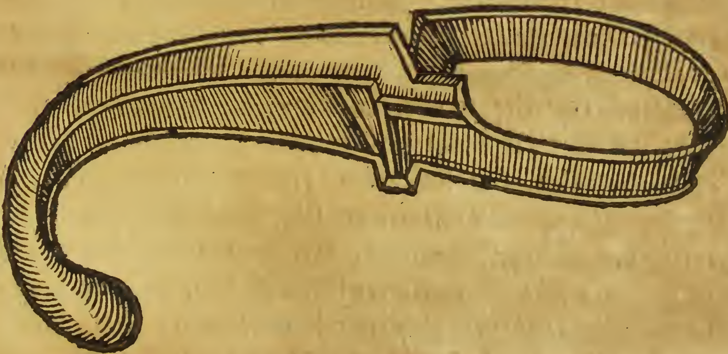
Pleno componit lintea Gutto.

Et ad hoc in vsu erant Ampullæ Apuleius lib. 2. floridorum inquit. *Strigilem, & ampullam, ceteraque Balnei vtensilia nundinis mercari.* Nam Rhinocerote potentiores tantum vtebantur. Iuuenalis.

Magno cum Rhinocerote lauari

Qui solet.

C

De strigili. Vtebantur etiam in Balneis tum ad fricandum corpus, sudoremque eliciendum, tum ad abstergendas sordes ænea strigili, cuiusmodi multæ reperiuntur in antiquis ruderibus Thermarum, cuius Iconem hic delineãdam curauimus, sicuti etiam supra apposuimus aliam figuram Pueri cum strigili, & Gutto præ manibus, vnde Persius Satyr. 1. A

I, Puer, & strigiles Crispini ad Balnea defer.

& Iuuenalis Satyr. 3.

Et sonat vnctis strigilibus.

Nam vncti oleo strigilibus radebantur sudantes; deinde linteis ad id paratis tergebantur. Plinius lib. 28. cap. 4. solum quoque remediorum maximum ab ipso sibi præstari potest, sicut linteorum, strigilumq. vehementia. B Martial. lib. 14. 51.

Pergamus has misit curuo distringere ferro,
Non tam sæpe teret lintea fullo tibi.

Distringere eleganter est sudorem strigilibus siccare, & detergere apud Senecam Epist. 123. *Vt sudorem, quem mouerunt, potionibus crebris, & feruentibus, subinde distringat.*

Offendebantur aliquando corpora nimio Strigilis vsu. vt scribit Sueton. in August. cap. 80. *Cum nimio strigilis vsu cutem læsisse.* Delicatiores homines, & eos præcipue, qui mala erant valetudine; spongiis, & linteis C interdum vti solitos fuisse, tradit Plinius lib. 31. cap. vlt. ibi. *Præstant & strigilum vicem, linteorumq. affectis corporibus.*

Non prætermittam hic recensere formam strigilis, ac etiam, Gutti seu ampullæ ad effundendum oleum in Balneis: hæc graphicè delineata ab Apuleio lib. 2. florid. dicēte. *Magno in cœtu prædicauit fabricatum sibi semet ampullam quoque oleariam, quam gestabat lenticulari forma, tereti ambitu, pressula rotunditate, iuxtaque honestam strigileculam recta fastigiatione clausulæ, flexa tabulatione ligulæ, vt & ipsa in manu capulo moraretur, &*

sudor

A *sudor ex ea riuulo laberetur*. & de puero inseruiente in Balneis Domino cum strigili, & Gutto apposui Iconem.

Locus vero in Balneis, in quo vngebatur, Vnctorium vocabatur. Plinius Iun. lib. 2. Epist. ad Gallum ait. *Adiacet Vnctorium*. De Variis vnguentorum generibus in Balneis, & huiusmodi ad materiam latè Fuluius Vrsinus in Appendice ad Ciacconium de Triclinio, ac etiam Guglielmus Choul in tractatu de Balneis.

Qui Balneis præerant, Balneatores dicebantur, vt in marmore antiquo. *Anteros Balneator*, Capitolinus in Claudio secundo *Balneatorum vnum, & ad balnea*. &c. Hi quadrantem exigebant ab iis, qui lauabantur

B Iuuen. Satyr. 2.

Nec pueri credunt nisi qui, nondum ære lauantur.

& Horatius lib. 1. serm. Sayr. 3.

Dum te Quadrante lauatum Rex ibis.

Balnea olim erant Mixta, in quibus lauabantur Viri, & Mulieres: Hadrianus autem Imperator in primis Viros à Mulieribus discretos lauari edixit, vt scribit Spartianus in Hadriano ibi. *Lauacra pro senibus separauit*. & Capitolinus in M. Aurelio. *Lauacra mixta submouit*. & Lampridius in Alex. Seuero ait. *Balnea mixta Romæ exhiberi prohibuit*. Vitruuius lib. 5. cap. 10. apertè ostendit Balnea Virorum disiuncta a Balneis Mulierum

De separatione

C fuisse; ita tamẽ vt in iisdem regionibus collocata essent, sic ait. *Vti Caldaria Muliebria, Viriliaque coniuncta, & in iisdem Regionibus sint collocata; sic enim efficietur vti Vasaria ex hyphocausto communis sit eorum vtrisq.*

Lampridius in Alexandro scribit Eunuchos Balneis Fœminarum ab Alexandro præpositos fuisse.

Tempus autem, quo Balnea paterent, indicant Lampridius in Alexandro cum ait. *Addidit, & oleum Luminibus thermarum, cum non ante Auroram paterent, & ante Solis occasum clauderentur*. Vopiscus in Tacito. *Thermas omnes ante Lucernam claudi iussit*.

De tempore

Lauationi tamen Hora eadem erat assignata, quę e-

exercitationi

xercitationi, & hanc fuisse octauam in nonam ex Martiali lib. 4. Epigr. ad Euphemum. A

Sufficit in nonam nitidis octaua palæstris.

nam exercitationes, & Palæstram statim consequebatur Lauatio; Cicero lib. 13. Epist ad Atticum dicit. *Post horam octauam in Balneum*; itaque Spartianus in Hadriano inquit. *Ante octauam horam in publico Neminem nisi ægrotum lauari passus est.* Plinius Iunior lib. 3. Ep. i. *Vbi hora Balnei nuntiata est: est autem hieme nona, æstate octaua.* Ipsa autem leuandi Hora indicabatur sonitu Tintinnabuli ex Martiali lib. 14.

Redde pilam, sonat æs Thermarum, ludere pergis?
Virgine vis sola lotus abire domum. B

Plinius dicta Epist. 1. lib. 3. *Vbi hora Balnei nuntiata est: Lotus accumbat, & paulisper cibum differat.* Nam data Lauationi opera, & loto vnctoque corpore, vt ex figura apposita inferius Cœnas inibant. Cicero Epist. ad Atticum. *Post horam octauam in Balneum; & Vnctus accumbit.* Et Apuleius lib. 4. de Asino inquit. *In fine sermonis huius statim sese deuestiunt, calidaque perfusi, & oleo pervncti; mensas dapibus largiter instructas accumbunt.*

Tandem vbi Balnea exiuissent, soleas, & souos accipere consueuerant, vt a soli contactu, & sordibus pedes a Balneo nudos contegerent, atque defenderent: Hinc Martialis lib. 12. Epigr. 84. *Et si iam lotus, iam soleatus erit.* Verum ingressi cœnaculum ne stragula atque strata luto fœdarent, antequam recumberent, deponebant soleas ministerio seruorum, & puerorum. Plautus in Truculento. *Iam redijt animus, deme soleas, cedo Vinũ* & Plutarch. lib. 7. Symphos. quest. 8. *Vt ne a puerulis quidem, qui Dominis modestis calceos portant, spectari eu deceat.* Vt videre est in figura hic apposita. C

Non

A Non reticebo quod circa varia loca, & Cellas, quæ in Balneis reperiebātur, latè, & eruditè ſcripſit Guglielmus Choul in tractatu de Balneis, ad quem reiicio lectorem.

Et quoniam mos fuit apud Romanos expletis Balneis ad Cœnandum tranſire, ideo de Tricliniis in ſequenti Capitulo dicemus.

De Conuiuijs, & Triclinijs. Cap. XXV.

B TRiclinium, Conclaue, Cœnaculum erat locus, in quo diſcumbebant, & cœnabant, à tribus lectis, quos in eo ſternebant, nomen habens. Hinc Horatius lib. 1. ſatyr. 4. *Triclinium Quid Sit.*

Sæpè tribus lectis videas cœnare quaternos.

In iis cœnaculis Romani veteres ſedentes cœnare ſoliti erant, Virgil. 8. Aeneid.

Perpetuis ſoliti Patres conſidere menſis.

vbi Seruius menſis, id eſt longis ad ordinem exæquatis ſedentium; maiores enim noſtri ſedentes epulabantur. & apud Græcos teſte Homero in Odiſſ.

Hieme

Ante focos olim ſcamnis conſidere longis,

C *Mos erat,*

Poſtquam autem, vt inquit Varro lib. de Vita Populi Romani, non iam ſedentes, ſed accubantes omnes coenabant (Imitantes in hoc forſan Perſas, qui iam ante conſueuerāt accumbere in coena, & legitur in libro Heſteris cap. 1. de Conuiuio Aſſueri, & in lib. Tobiæ cap. 2. & 7.) lectos non diſſimiles illis in quibus dormiebāt, facere cœperūt, quos Triclinares appellabant. Cic. orat. 4. in Verrem. *Iam non quæro, unde tantam Melitenſem veſtem habueris, unde quinquaginta Tricliniorum lectos?* Et hæc Triclinia pretioſa erant, Plinius lib. 16. c. 43.

Sic

Sic lectis pretia quæruntur, sic terebintum vinci iuuat, sic cedrum pretiosius fieri, sic acer despici: modo luxuria verò fuerat contenta ligno, iam lignum etiam è testudine facit. vt latè Petrus Ciacconius de Triclinio, fol. mihi 2. & Fuluius Vrsinus in eiusdem Appendice fol. 123. & sequen. & Bulingerus de Conuiuiis lib. 1. cap. 30. & 31. A

Lecti Principum altiores

Lecti autem Magnorum Virorum, Illustriorumque Personarum altiores erant, Virgil. 2. Aeneid.

Inde toro Pater Aeneas sic orsus ab alto.

itaque ad eos gradibus ascendebant. Ciacconius Vbi supra fol. mihi 8.

Stragulis iniiciebantur puluini Triclinares; & in marmoribus antiquis videmus accumbantes Puluinis cubito innixos Martialis lib. 3. B

Cubitis trudit hinc, & inde conuiuas,
Effultus ostro, sericisq. puluinis.

Loti Cœnabant.

Iam strato Triclinio Conuiuæ Loti cœnatum veniebant, aut apud ipsum Conuiuii Dominum lauabant, Plautus in Stico. *Quam mox cocta est cœna? impransus ego sum. Ep. Abi intro ad me, & laua.* Et apud eundem Plautum in Persa. conuiuæ aduenienti quidam ait. *Locus hic tuus est, hic accumbe, ferte aquam pedibus: præbe tu puer?*

Vestis mutatio

Vestem deinde mutabant Cœnatoriam, siue Conuiualem, sumebant etiam ii, qui luctus causa atrati erant. C Petronius Arbiter. *Cœnatorias repetimus, & in proximam cellam ducti sumus, in qua tres lecti erant, soleas demebant, cum accumbere vellent.* Cicero in Vatinium. *Atque illud etiam ex te scire cupio, quo consilio, aut qua mente feceris, vt in Epulo Q. Arri familiaris mei cum toga pulla accumberes?* Et inferius. *Cedo quis vnquam cœnauit atratus? ita enim illud Epulum est funebre, vt munus sit funeris, Epulæ quidem ipsæ dignitatis.*

Sumpta Cœnatoria iam discumbitur, & ne pretiosam vestem stragulam lutulentis, aut sordidis Calceis inquinarent, Soleas deponebant. Plautus in Truculento.

Iam

A *Iam rediJt animus deme soleas, cedo Vinum*

Postquam se in lectis ordine collocauerant, manus lauabant Virg. 1. Aeneid. *Manus lauabãt*

Iam Pater Aeneas, & iam Troiana iuuentus
Conueniunt, stratoq. super discumbitur Ostro,
Dant manibus famuli lymphas.

Et Plautus in Persa. *Date aquam manibus, apponite mẽsam.* Et Romani aliquando post singulos missus lauerunt. Lampridius in Heliogabalo. *Exhibuit aliquãdo tale*
B *Conuiuium, vt haberet viginti, & duo fercula ingentiũ epularum, & per singula manus, quasi iam comedissent, lauarunt.*

Vnguenta deinde dabantur, quibus caput, & barbam vngerent. Martialis lib. 3. *Vnguẽta dabãtur.*

Vnguentum fateor bonum dedisti
Conuiuis Here, sed nihil scidisti.

Coronæ etiam dabantur ex iis floribus, quos anni tempus subministrabat: sed maximè Rosa aliisque, quæ ebrietatem prohiberent, & caput non grauarent: Has quidem Capiti, non nulli Collo, alii Brachiis aptabant, Vt in antiquis marmoribus videmus. *Coronæ*

Cicero Verrina 5. *Ipse autem Coronam habebat, vnam in capite, alteram in collo.* Coronabant autem Pocula, non se ipsos, nisi in priuata cœna esset, quia Ebriorum
C fuit se ipsos coronare. Plautus in Amphitr. *Capiã Coronam mihi in caput, assimilabo me esse ebrium.* Propertius. *Cum tua propendent dimissæ in pocula sertæ.* Virgilius.

Et Vina Coronant,
Pateramq. Corona induit.

Theocritus. *Cinge poculum purpureo ouis flore.* Festus antiquissimum genus fuit Coronarum lanearum, & de iis vide Bulengerum de Conuiuiis lib. 3. cap. 24.

De Numero Conuiuarum à Varrone apud A. Gelliũ lib. 13. cap. 11. ita definitur. *Vt non pauciores sint, quam tres, nec plures, quam nouem; vt numerum Gratiarum æquent, aut Musarum.* Atque ideo in pleno Conuiuio *Numeros cõuiuarũ.*

plerumq. terni in lectis, nonnumquam & quaterni ac- A
cumbentes. Horat. lib. 1. Satyr. 4.

Sæpe tribus lectis videas cœnare Quaternos.

& aliquando etiam Quini, vt apud Ciacconium dicto tractatu fol. mihi 28. Quamuis apud Suetonium in Augusto Cœna fuit, in qua Duodecim Conuiuæ, Duodecim Deorum nomine, & specie. Et apud Macrobium in Pontificiæ cœnæ descriptione in duobus Tricliniis Decem conuiuæ nominantur.

Ordo Discũbentiũ. Pro cuiusque autem Dignitatis fastigio discumbebant in lectis ordine seruato, vt ex Plutarcho de Conuiualibus quæst. lib. 1. quæst. 3. Verum enim verò quod ipse ait, medii lecti vltimum locũ digniorem fuisse apud B.
Romanos, idque cum Consul conuiuio intererat fortasse perpetuum fuit: cum vero Pontificales Cœnæ dabantur aut ipsi Pontifices adhibebantur Conuiuiis, medii lecti primus locus præcipuus erat; vt apud Græcos liquet solitum fuisse ex A. Gellio De Pontificalibus libris ibi. *Super hominem Dialem in Conuiuijs nisi Rex sacrificulus haud quisquam alius accumbit.* & latè Ciacconius fol. mihi 23. & seq. & Bulengerus lib. 1. cap. 34.

Mulieres an, & quomodo discumberent? Quamuis soliti fuissent viri Discumbere; Mulieres tamen vt plurimum sedebant, quia turpis visus est in Muliere accubitus Val. Maximus lib. 2. cap. 1. Bulengerus lib. 2. cap. 32. Nihilominus etiam Mulieres fuisse aliquã- C.
do solitas infra eos hoc est in sinu eorum accumbere, qui eas amarent, siue sociam ducerent. Iuuenalis Sat. 2.

Signatæ tabulæ, dictum fœliciter, ingens
Cœna; sed in gremio iacuit noua nupta Mariti.

ex Cicerone, Suetonio, & Liuio citatis a dicto Ciacconio fol. mihi 23. Atq. auctore Plutarcho is locus Vxoris, aut filiorum, aut alioquin Carorum hominum inter honestas personas fuit. Plin. Iunior lib. 4. Epist. *Cœnabat Imperator Nerua cum paucis Veiento proximus, atque etiam in sinu recumbebat.* sicuti etiam Amicos in sinu Amantis accubuisse apud A. Gellium lib. 7. cap. 12.

Pro-

A Proni Cœnæ initio in Ventrem decumbebāt puluinis pectoribus appositis, quo vtraque manus ad vescendum esset liberior; procedente autem tempore in cubitum se reponebāt, aut si loqui nollent supini iacebant. Hinc Plutarchus lib. 5. symposiacon quæst. 6. Quærit cur cœna initio anguste, & postmodum laxius discumberent? eaque rationem reddit, quod scilicet principio in ventrem, postmodum vero laxius discumberent, quia supini. Hinc Horat. lib. 2. Satyr. 4. *Situs corporis*

Languidus in cubitum iam se conuiua reponet

& hæc omnia in marmoribus expressa videmus.

Mensa dicebatur, in qua ponebantur Vasa tum Escaria, tum Vinaria Martial. lib. 4. Epigram. *Mensa Quid sit?*

B

Ad cœnam nuper Varus me forte vocauit.
Ornatus diues, paruula cœna fuit:
Auro non dapibus ornatur mensa, Ministri
Apponunt oculis plurima, parua Gulæ;
Tunc ego, non oculos sed Ventrem pascere veni:
Aut appone dapes Vare, vel aufer opes.

Et Ouidius. *Nunc dape, nunc posito mensæ nituere Lyeo* Hinc apperet Pocula apponi solita in mensa, nō autem à Ministris porrigi, Ciacconius dicto tractatu fol. mihi 38. Quamuis Pueri scituli, & puellæ Conuiuiis ministrarent Horat. Satyr. 8. lib. 2. *Ministris*

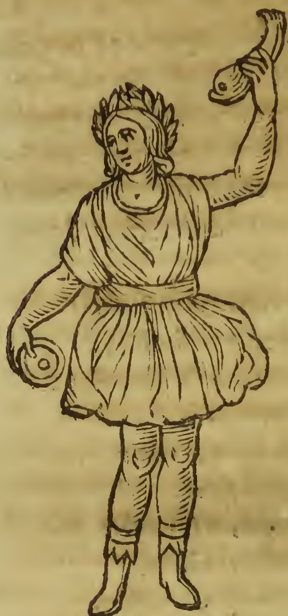
C

Vt omnes
Præcincti Pueri rectè, comptiq. ministrent

Homer. 4. Odiss. ait. *Proma, conda, modesta cibum apposuit, varia fercula ferens. scissor apposuit lances carnium variarum, &c. Apposuit illis varia pocula; ancilla autem manibus lauandis fudit aquam ex infundibulo, seu gutto aureo, suppelui argentea.* Senec. Ep. 96. *Aderit ministrorum turba linteis succincta, per quos signo dato ad inferēdam cœnam haud obstrepenter discurritur.* Ammianus lib. 26, *Tunica auro distincta, vt Regius minister.* Qui autem parum scitè ministrabant, aquam bibere cogebantur, Lucianus in Sacerdote, & Crono. *Ministrorum*

alios in aquam incidere: hæc enim mulcta mali ministerij A

Pocillatores

Non defuere prætereà in cõuiuiis Pocillatores, seu Pincernæ, qui vinum miscebant; talis apud Superos dicitur Ganymedes, quem ab Aquila raptum Ioui pocula ministrare fabulãtur & apud Homerum in Odiss. Filius Menelai vina porrigebat: ingenui enim, & nobiles adolescẽtes in Græcia sic ministrabant in conuiuiis, vt apud Iuuenal. Satyr. 9 B

Puerum te
Et Pulchrum, & dignum cyatho.

ac refert Bulengerus de Conuiuiis lib. 4. cap. 6. quod etiam demonstratur ex ænea veteris Pocillatoris Imaguncula, quam inter cætera mea Cimelia retineo, eamque hic delineari curari; & habet is Pocillator Pateram dextera, & Phialam sinistra manu, quæ instar cornu est effigiata: siquidẽ de huiusmodi poculorum forma refert Athenæus lib. 11. pagina mihi 476. *Priscos fama est atque primos homines Boum cornibus olim bibisse.* Xenophon. lib. 7. expedit. C *Mutuo se primo quidem salutarunt, deinde, vt Thracibus mos est, Vini Cornua protenderunt.* & simile etiam refert Plutarchus de Ira.

Pocula

Celabantur etiam apud priscos aurea, & argentea Pocula, & alia Vasa, vt apud Statium lib. 1. Thebaid. & refert Bulengerus de Conuiuiis lib. 4 cap. 14. Etenim Veteres Romani potius ingenio, quam consilio varias vtensilibus etiam induxerunt figuras, vt neque in lautitiis ad festiuitatem ab obscœnis temperatum fuerit; inde Iuuenalis Satyr. *Vitreo bibit ille Priapo.* Quam fœdissimam consuetudinẽ egregiè taxauit Plinius in Proœmio lib. 33 hist.

A hist. nat. *In poculis libidines celare iuuit, ac per obscœnitatem bibere.*

Fuere quoque apud Priscos in Conuiuiis Prægustatores, qui Regios cibos, & potus prægustarẽt ex Q. Curtio lib. 10. *Philippus, & Cottas spotum Regis prægustare soliti.* Tacitus 12 Annal. *Inferre Epulas, & explorare solitus.* & lib. 13. *Pocillatores Regum, postquã dederint phialam Principi, haurientes cyatho, ex eo in manum dexteram effusa sorbent.* *Prægustator*

Discumbentes se inter Cõuiuas inuitabant ad bibendum. Ouidius 3. Fastorum. *Inuitatio ad Bibendum.*

Sole tamen, vinoq. calent, annosq. precantur
B *Quot sumunt cyathos, ad numerumq. bibunt.*
Inuenies illic, qui Nestoris ebibat annos,
Quæ sit per Calices facta Sybilla suos.

Ita & similiter in iis vouebant Diis Plinius lib. 4. cap. 13. *L. Papirius Imperator aduersus Samnites dimicaturus votum fecit, si vicisset, Ioui pocillum vini.* Liuius lib. 10. *Vouerat Ioui Victori, si legiones hostium fudisset, pocillum mulsi priusquam temetum biberet.*

Constituebant etiam Magistrum Potandi. Varro lib. 20. Rerum human *In conuiuijs, qui sint instituti Potandi modi Moderatores.* Cicero in Catone, *Me vero* C *magisteria delectant, & is ordo, qui more maiorum a summo adhibetur in poculis.* *Magister potandi*

Cœnæ initio Oua apponebantur Cicero in Epist. famil. *Integram famem ad Ouum affero.* & Horatius lib. 1. Satyr. 3. *Ordo dapium*

Si collibuisset ab ouo
Vsq. ad mala citaret, Io Bacche.

idest ab initio Cœnæ vsq. ad mensam secundã, quæ Pomis seu malis constabat.

De Varietate Dapium, & Qualitate vini in Conuiuiis Romanorum, vide quæ latè scripsit Bulengerus lib. 2. & 3.

Apud maiores singulis Cõuiuis suæ certæ partes tribuebantur,

buebantur, postea in commune vesci, ciuilius visum ex Plutarcho lib. 11. Symposiacon quæst 10.

Acromata & Symphonia

Inter cœnandum Acroamata omnis generis adhibebantur, nam aut Symphonia personabat Triclinium aut Instrumenta aut, organa varia concinebant, Tragediæ, Comediæ, Mimique agebantur, aut spectacula alia iucunda inducebantur, & odores naribus gratissimi. Seneca de Vita beata cap. 11. *Vides hos eosdem è suis lectis spectantes Popinam suam, aures vocum sono, spectaculis oculos, saporibus palatum suũ delectantes, mollibus, lenibusque fomentis totum lacessitur corpus, & ne nares interim cessent, odoribus varijs inficit locus ipse, in quo luxuriæ parentatur.* Sic Plautus in Menech. *sternite lectos, incendite odores.* & de Neronis cænationibus mira hæc effert Sueton. in Neron. cap 31. *Cænationes laqueatæ tabulis eburneis, versatilibus, vt flores, fistulatis vt vnguenta desuper spargerentur.* Elephantes etiam inductos refert Plinius lib. 8. cap. 11. *Plenis hominum Triclinijs accubitu Elephantes iere per lectos, ita libratis vestigijs, ne quis potantium attingeretur.* & quod horrendum fuit in lætiori conuiuio solemne fuit, paria aliquot Gladiatorũ exhibere ad pugnam. Silius lib. 11. Belli Punic.

Spectacula & similia.

Quin etiam exhilarare viris conuiuia cæde,
Mos olim, & miscere epulis spectacula dira;
Certatum ferro sæpe, & super ipsa cadentum
Pocula, respersis non parco sanguine mensis.

Lampridius de Antonino. *Gladiatores ante Conuiuiũ pugnantes sibi frequenter exhibuit.* & de iis vide late Lipsij saturnalia De Gladiatoribus lib. 1. cap. 6.

Flabellum.

Pueri quoque Pauonio Flabello muscas abigebant. Martialis Diste.

Lambere quæ turpes prohibet tua prandia muscas,
Alitis eximiæ cauda superba fuit.

Vel Ventum faciunt. ex Propertio

Et mihi Pauonis cauda flabella superbi.

Inter

A Inter lectos, & Triclinii parietes relinquebatur tantum spatii, quantum satis esset seruientibus ad ministrandum, qui dicebantur ad pedes stare. Martialis in Zoilum lib. 3.

Ministri stabant ad Pedes

At ipse retro flexus ad pedum turbam.

& in Santram. lib. 7.

Nec exculenta sufficit gulæ præda,

Misto lagenam replet ad pedes Vino.

quod autem ad pedes starent ministri Triclinares Seneca lib. 3. de Benef. *Seruus qui Cœnanti ad pedes steterat.* Vt ex Appendice Fuluii Vrsini ad Ciacconium fol. mihi 112.

B Ad pedes autem Domini discumbentis stetisse Mulierem peccatricem Ministrantem. Lucas 7. *Mulier quæ erat in Ciuitate peccatrix, vt cognouit, quod Iesus accubuit in domo Pharisei, attulit alabastrum vnguenti, & stans retro secus pedes eius, & capillis capitis suis tergebat, & osculabatur pedes eius, & vnguento vngebat.* Veteres nõ solum Caput, & pedes vnguento vngebant; verum vnicuiq; corporis parti idonea vnguenta assignabant. Vt in dicta Appendice F. Vrsini fol. 132. mihi.

Peccatrix ad Pedes Domini.

Abeuntibus Conuiuis à Conuiuii Domino dabantur Apophoreta. Sueton. in Caligula. *Agitatori Euthyco Commessatione quadam in Apophoretis vicies HS. contulit.* C D. Ambros. in exhortat. ad Virgines. *Qui ad Cõuiuium magnum inuitantur, Apophoreta secum referre consueuerunt.*

Apophoreta.

Illud non omiserim, ambiuisse quosdam magno conatu, & ingenti nonnunquam pretio redemisse à Vocatoribus, vt Cõuiuio Principis adhiberentur. Sueton. in Caligula. *Compererat Prouincialem locupletem ducenta HS. numerasse vocatoribus, vt per fallaciam Conuiuio interponeretur: nec tulerat molestæ tam magno æstimari honorem Cœnæ suæ.* Porro ducenta sestertia, quinque milia scutatorum sunt.

Ambiuisse quosdã cõuiuia Principis.

De

Conuiuia Christianorum qualia? Demum pro Coronide adducam Tertullianum in Apologet. De conuiuiis Christianorum: *Non prius discumbitur, quam oratio ad Deum prægustetur, editur, quantum esurientes capiunt, bibitur, quantum pudicis est vtile; Ita saturantur, vt qui meminerint etiam per noctē adorandum Deum sibi esse: ita fabulantur, vt qui sciant Dominum audire. Post aquam manualem, & lumina; vt quisque de scripturis sanctis, vel de proprio ingenio potest, prouocatur in medium Deo canere; hinc probatur, quomodo biberit, æque oratio conuiuium dirimit, inde disceditur.* A

Christum inisse Conuiuia more Romano. In iis autem conuiuiis, quæ Dominus, & Redemptor noster, dum inter homines versaretur, inisse memoratur, omnia more Romano administrata fuisse inferius reperiemus: Quoniam Hebræi iā inde a Pompeio in ditionem, potestatemque Romanorum redacti, ad Victoris, dominantisque Populi instituta se, victusque sui rationē accommodauerant. B

Romani tribus Lectis in Cœnaculo stratis apparabāt Conuiuia; & Christi discipuli Cœnam illam apparaturi quæ fuit extrema ante Passionem. *Inuenerunt Cœnaculum grande stratum, & ibi parauerunt.* Lucas 22.

Tribus autē lectis eos Cœnasse illud indicio, est quod cum tredecim essent, in eamdem omnes patinam porrigebant manus: quod si mensæ perpetuæ fuissent, fieri haud quaquam posset. *Qui intingit mecū manum in Parapside hic me tradet.* Matth 26. neminem ex illis hac voce designans, cum omnes id ex æquo facerent. C

Romani Loti, & Vncti conuiuia inibant, & Christi discipuli Loti accubuerunt, quia cum Petrus primo negaret, vt sibi Christus pedes ablueret, & postea idem caput, & manus abluendas offerret, audit à Domino. *Qui lotus est non indiget, nisi vt pedes lauet, & est mundus totus.* Io. 13. quo significatur illos lotos discubuisse, nec debuisse abluere, nisi si quid sordidum pedes interueniendum fortè contraxerant; & alioquin Iudei omnes

A ex Marco 7. nisi lauissent manus, non manducabant, & à foro, nisi baptizarentur, cibum non sumebant.

Vnctos vero fuisse persuadere videtur: cum Christus obiecerit Simoni, quod ab eo inuitatus ad cœnam id officii non exhibuisset Luc. 7. *Veni in domum tuam, aquã pedibus meis non dedisti, oleo caput meum non vnxisti.* & a tali vnctione Dominus non abhorruit inter Diuina præcepta Matth. 6. *Tu autem* (ait) *cum ieiunias, vnge caput tuum, & faciem tuam laua.*

Romani accubituri vestem mutabant, & Christi discipulos vestem mutasse apparet, quod Adolescens (quẽ Ioannem fuisse Ambrosius testatur) à Cœna in hortum B cum Christo secedens *Amictus sindone super nudo*, ostendit, ex Marc. 14. quasi veste Cœnatoria adhuc indutus, quod si solitum illi, & quotidianum fuisset, non vtiq. ab Euangelista memoria traderetur: & in marmoribus antiquis videmus accumbentes vna tantum veste super nudo: pariter & ille, qui non indutus veste Nuptiali in Conuiuiũ irrepsit, in tenebras exteriores proiici iubetur. Matth. 22. & hanc eamdem cænatoriam vestẽ habuisse Christum in vltima Cœna, tradit Baronius in annum 34. vbi Spondanus n. 12.

Manus lauabant illi ante cœnam: & hos etiã abluisse credendum est, postquã eis à Phariseis vitio datum C est, quod illotis manibus cibum sumerent Matth. 7. Nã huiusmodi scandala vitare nitebantur. *Ne scandalizemus eos*, (dicit Dominus Petro) *vade, da illis pro me, & te.* Matth. 17.

Accumbentes, non sedentes cœnabant Romani: & hos similiter accumbuisse, cum Euangelistæ vtantur sẽper verbo Accumbere, & recumbere.

Triclinares Lectos, in quibus Christus, cœnaba, altiores fuisse patet, quod *Mulier illa stans retro secus pedes eius*. Luc. 7. Stans, inquam, non procidens, non genu nixa eos lacrymis rigat, & capillis tergit; quo Lectorum altitudo ostenditur.

Soleas illi deponebant Accubituri, nudiſque pedibus A
cœnabãt: & Chriſtus nudos Diſcipulorũ pedes abluit; & Maria ipſius Domini nudos pedes lacrymis rigat; Cũ calceatum inceſsiſſe Chriſtum innuat Ioannes Baptiſta, Matt. 3. & apud Marcum 6. legatur miſiſſe Chriſtum Diſcipulos, vt Euangelium prædicarent, non habentes æs in zonis, ſed tantum calceatos ſandaliis.

Romani liberos, & caros ſuos habebant in conuiuijs infra ſe, hoc eſt in ſinu ſuo collocabant: & Ioannes Chriſto maximè carus in eius ſinu recubuit. Io. 13.

Regem Sacrorum apud Romanos ſummum locum medii lecti in Pontificalibus cœnis occupare ſolitũ, neminemq. ſupra eum accubuiſſe: & in iis Pontificalibus B
cœnis Chriſtus vere Rex, & Sacerdos ſecundum ordinem Melchiſedec eumdem locum occupat, nec quiſquã ſuper eum accumbit; alioquin non potuiſſet Maria alabaſtrum vnguenti effundere ſuper caput recumbentis, ſi in medio lecto accubuiſſet, aut ipſum Ioannem in ſinu habere, ſi in imo.

Romani aliquando Quini etiam in Lectis diſcumbebant, vt diximus: & Chriſti Diſcipulos, veriſimile eſt, Quinos duobus in Lectis diſcubuiſſe, in reliquo tres tãtum, nempè ipſum Dominum, & Ioannẽ, & fortaſſe Petrum; qui proximus Ioanni innuit, vt ex Domino auctorem tanti facinoris quæreret. Io. 15. C

In commune illi veſcebantur: & iſti in commune veſcuntur, in eamdem patinam manus porrigunt omnes Matth. 26.

Magiſtrum potandi, ſeu vini illi conſtituebant: & in Nuptiis Canæ Gallileæ in quibus Chriſtus interfuit, fuiſſe Architriclinum apparet. Io. 2.

Spectacula feciſſe Romanos in conuiuiis: Et quale ſpectaculum cum Cœli, & Mundi Dominus poſitis veſtibus, linteo præcinctus pedes Diſcipulorum lauit, & linteo terſit? Io. 13.

Comediæ apud Romanos inter epulas agebantur: &

quæ

A quæ similis Catastrophe, Quod mulier illa in ciuitate peccatrix lacrymis lauit pedes Christi, & capillis tersit. Lucas 7. & hoc non sine insigni corollario, cum Dominus ad hanc Mulierem conuersus dixit. *Remittuntur tibi peccata tua, fides tua te saluam fecit, Vade in pace.*

Quis Symphoniæ cantus cum Diuino illo Hymno similis? Matth. 26. *& Hymno dicto exierunt in montem Olìueti:* Paulus Brusensis scribit Iudæos loco gratiarum actionis post cœnam solitos recitare septem Psalmos, idest a Psalmo centesimo duodecimo incipien. *Laudate pueri Dominum.* vsque ad Psalmum centesimum decimum octauum; Iudęos enim aliqua certaque gratiarum

B actione vti solitos, non solum Interpretes, verũ in Deut. habetur c.8. ibi, *Cũ comederis & satiatus fueris, benedicas Domino Deo tuo pro terra optima, quam dedit tibi:* & hoc etiam refert Maldonatus in Matth. 26. n. 30.

Quamuis Baron. in annum 34. vbi Spondan. n. 19. velit ex Rituali Hebræorum moris fuisse apud illos in singulorum solemnium cœnis recitare Psalmos ad Mysterium eius diei accomodatos: in Paschali vero consueuisse dici psalmum 113. incip. *In exitu Israel de Aegypto.* & breues alios.

Nec defuerunt odores illi conuiuio. Io. 12. *Effuso enim alabàstro vngenti Nardi pistici pretiosi impleta est*

C *domus ex odore vnguenti.*

Abeuntibus Romanis è conuiuio dabantur illis à Domino pretiosa Apophoreta. At liberalissimus, & sui nimium profusus Christus Dominus ex hoc mundo ipse discedens Matth. 26. pretiosissimum Corpus suum, & sanguinem in Apophoreta conuiuiis dedit, vt sibi haberent, & secum domum deducerent.

Demum quoniam Romani ambibant, & magno pretio redimebant, vt inter amicos Principis eius Epulis interessent: ambiamus, & nos quoque, qui sectatores Christi sumus, vt peccatorum sordibus ablutos, bonorum vnguento nitidos, Nuptiali stola innocentiæ in-

dutos suis epulis Princeps noster adhibeat, vt edentes, & bibentes super mēsam eius, illis gaudiis lætemur, quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor Hominis ascenderunt. A

De Funeribus Romanorum. Cap XXVI.

EX Priscorum Romanorum antiquitate, omissis Funerum Ritibus exterarum nationum, collegi, & lectitaui res tetras, ac friuolas; nempe Mulierum præficarum voces, quæ mercede conducta Næniis aliena funera emptis lacrymis decorabant. B

Putarunt siquidem Ethnici, quod omnis vita, aut Fortuna terminaretur, vt in Didonis persona Virgil. 4. Aeneid.

Vixi, & quem dederat cursum Fortuna, peregi.

Vel Fato constitueretur, vt in 2. Aeneid. cum de Priami morte loquitur Poeta.

Hæc finis Priami Fatorum: hic exitus illum
Sorte tulit.

Nos autem, qui veram Religionem agnoscimus, Diuinæ dispositioni terminum vitæ tribuimus Iob. 14. *Numerus mensium eius apud te est: constituisti terminos eius, qui præteriri non poterunt.* C

Propinqui adsidebant morituro.

Peracto vitæ cursu Romani constituerunt omnibus funeris Ritum. Primum propinqui circumstantes morientis lecto adsidebant, cum iam deficere videretur, ignemq. amitteret, & frigesceret, quo vltima illius verba attentiores exciperent: nam Diuino aliquo instinctu inflatuque incitatus morientium animus credebatur, qui vrgentibus fatis perfectiorem haberet futurorum quādam prædictionem, & præsentionem; scriptores omnes verba illa, quam maximè obseruarunt; inter hos Suetonius

A nius in Augusto cap. 99. quem in osculis Liuiæ, & in hac voce defecisse tradit. *Liuia nostri coniugij memor Viue, & Vale.* Morientis Bruti verba præteriti temporis recordatione studiosos virtutis tangent. Dion lib. 47. *O misera virtus: ego te tanquam rem aliquam exercui: Tu vero seruis fortunæ.* Quod forsam succedet, dum tempora erunt inimica Virtuti.

Inter vltima morientis Verba, Complexus, & oscula; si quis præsens carior morienti esset, annuli ei tradebantur, quem vt plurimum scribebat Hęredem. Val. Maximus lib. 7. cap. 9. quod tamen nihil ad institutionem profuit, nisi testamento probaretur, & firmaretur, vt Pa-
B piniani responso deciditur l. cum Pater §. Pater pluribus de Legat. 2.

Refert Gyraldus de vario sepeliendi ritu. Quod morientis spiritum etiam propinquiorum, vt mater, frater, soror excipiebant. Tullius action. 10. in Verrem. *Patres iacebāt in limine, matres miseræ pernoctabant ad ostium carceris, ab extremo complexu liberorum exclusæ, quæ nihil aliud orabant, nisi vt filiorum extremum spiritum excipere sibi liceret.* Sororem Didonis Annam Virg. introducit, quæ.

Extremus si quis super halitus erret:
Ore legat.

C Quod etiam viri præstiterunt, vt Pœdo in versibus suis.

Sospite te saltem moriar Nero, tu mea condes
Lumina, & excipias hanc animam ore pio.

Morientem nomine proprio magno cum clamore vocabant. Seruius in 4. Aeneid. cum primum illum putabant obijsse: tum illius claudebant oculos & mos fuit parentibus, cum morerentur liberi, oculos claudere, vt liberis Parentes. Martialis lib. 10. Epigram. 63. *Oculos Claudebant*

Quinq. dedit pueros, totidem mihi Iuno puellas:
Clauserunt omnes lumina nostra manu.

Et quamuis lex Mæuia præciperet, Ne filii parentibus luciclaro sugillēt oculos, vt ait Varro in Geminis apud Nonium;

Nonium; eiusdem tamen legis sensum hunc putat esse Ant. Augustinus lib. de Legibus Nè oculos clauderēt, quod per translationem fortasse dictum est; ne illorum mortem maturarent. A

Posteà repetiti plangores, & paululum, si intermissi essent, mortui virtutes præcipuè memorabantur, noui luctus incitamenta: occurrebant sermones eiusdem iucundi, conuersatio hilaris, officiosa pietas, vt oculi velut in gaudio relaxarentur. Senec. Epist. 99. Deinde ad oscula, & complexus mortui concurrebant. Senec. ad Heluiam cap. 3. *Filium in manibus, & in osculis tuis funeraueras.* & recens auctor in proposito. *Affligoq. manus, oraq. ad ora fero.*

Luctus In legibus 12. tabul. Minuendi sumptus, lamentatio. nesque funeris tollendi. *Mulieres genas ne radunto, neue Lessum funeris ergo habento*; quod id ipsum Cicero 2. de Legibus explicans, vestimenti aliquot genus funebris esse, quasi lugubrem euilationem dicta lex vetet, vt etiam intellexit. Plautus in Truculento. B

Thetis quoque etiam
Lamentando Lessum fecit filio.

Lugentium scœna, & ostentatio dolnris ea fuit, vt in luctu familia omnis intus clausa, scissis vestibus, promissa barba, intonsa coma; matronæ crinibus solutis, & antependulis, humi prostratæ iacerent, oppresso igne, Lucernis extinctis ex Apuleio 2. metamorf. quoniam vt ait Seruius, Lugentibus ideo inimica lux, quia caruerunt ea ii, quos lugent, vt voluit Cicero 1 Tuscul. Ex illo fonte varia, & detestabilia genera lugendi promanarunt, lacerationes genarum, pectoris tunsiones, capitis percussiones, quibus se gratū mortuis facere existimabant, Diisq. Inferis facilius satisfacturos, si se afflictos, & stratos esse faterentur. Cicero 3. Tuscul. Et talibus insaniis leges 12. tabul. cesserant. Varro apud Seruium 3. Aeneid. Gyraldus de Vario sepeliendi Ritu. C

La-

Lauabant Mortuorum cadauera, propinquiores, & vngebant, vt est notum ex Gyraldo vbi supra, & inquit Poeta. *Lauabant, & Vngebant.*

Teq. meę poterant vngere nate manus.

Lauabantur corpora Defunctorum, quod si vitales spiritus essent sopiti nec extincti reuiuiscerent; vt Cornelius Celsus in præfatione io. libri refert, & Seruius in 6. Aeneid. inquit. *Quod videlicet plerumque putetur exclusus vitalis spiritus, qui calidæ aquæ ablutione, veluti sopitus excitatur.*

Vnguenta autem in funeris causa iure Ciuili computantur l. funeris D. de Relig. Vt si odores, & vnguenta B seruus emerit, & ad funus erogauerit, quod ad Dominum suum pertinebat, in rem Domini versum videbatur l. 7. §. illud placet. De in rem vers. Ad quam vnctionem lepidè ludit Martialis lib. 3. Epigr. 12.

Qui non cœnat, & vngitur Fabulle,
Hic verè mihi mortuus videtur.

Talis vngẽdi vsus ab Aegyptiis ad Hebræos, & alias nationes translatus, vt in Genesi cap. 50. De quo etiam Plato in Phedone inquit. *Corpus enim seruatum, & rebus, quibusdam ad durationem curatum (quemadmodum in Aegypto faciunt) incredibile quoddam tempus fermè integrum manet; quia etiã si putrescat, tamen nonnullæ cor-* C *poris partes, ossa videlicet, & nerui, atque similia (vt ita dicam) immortalia permanent.* ac etiam Herodot. lib. 2. idem refert de Aegyptiis, distinguens tria condimentorum genera iuxta personarum conditiones. Et Tacitus lib. 5. testatur Hebræos non conburere cadauera, sed illa secundum morem Aegyptiorum vnguentis condere consueuisse.

Qui autem funera curabant Libitinarij dicebantur a Libitina Dea nuncupata, quam Sepulchrorum Præsidẽ Romani habuere Gyrald. de Vario sepeliendi Ritu in princ. in cuius templo, quæ ad Sepulturas necessaria essent, curarent, eamdemque cum Proserpina, & Venere

fuisse

fuisse arbitrati sunt. Plutarch. in Numa, & apud illos morientium nomina edebantur. Sueton. in Nerone cap. 39. A

Libitinarii munus non ita sordidum, quin & splendorem aliquem retinuerit, vt apud Val. Maximum lib. 5. cap. 2. Quinimo ipsi Libitinarij seruos ad hoc ministeriũ multos habuerunt, qui ipsi vt honestiores designatorum munere fungebantur; nempè Magistri Põpæ, qui à Libitinariis non separantur. Seneca de Beneficiis lib. 6. cap. 38. Gutherus de Iure Manium lib. 1. cap. 15.

Sunt autem prædicti Ministri in primis Pollinctores; sic vocati, quod Pollincere, funus curare significaret, nempè Lauando, & Vngendo, quo verbo vsus est Plautus in Pœnulo ibi. *Eorum alter viuit, alter est mortuus.* B *quia mihi Pollinctor dixit;.qui eum pollinxerat.* Præficæ planctus principes non doloris; Sunt & Vesperones mox Vespillones, qui mortuos in Lecto efferebant ad Sepulturam, vt Lecticarii in Lectica; sic dicti quod Vesperi sepeliebãtur olim vita functi. Sãdapilarii a Sãdapila feretro viliorum. Vstores infimę seruitutis, & miseræ conditionis. Custodes cadauerum, qui ad mortui cadauer pernoctabant. Fuit quoque Piatrix Sacerdos funestam domum expurgare solitus certo scoparum genere, dum mortuus ad Sepulturam ferebatur. De his omnibus vide Gyraldũ dicto lib. de Vario sepeliendi ritu, & Gutherum de Iure Manium lib. 1. cap. 15. C

Curatio Cadaueris

Vbi quis extinctus esset, diebus septẽ domi illius corpus asseruabatur, & curabatur Lauando, Vngendo, Osculando. Complorando, Conclamando, vt diximus: Octauo die funus procedebat, & corpus incendebatur, Nono sepeliebatur; & si qui Ludi in mortui honorem fierẽt, ab eo Nouemdiales sunt appellati. Gyraldus dicto lib. citato & Gutherus dicto lib 1. cap. 16. Nouendiales illas ferias, aliqua ex parte à Christianis etiã seruatas. ex Nouella Constitutione Iustiniani cap. 115. qua omnis exactio Creditorum funestæ familiæ diebus nouẽ cessabat: *Prædictam tamen veterem in nostris supersti-*

tionem

A tionem arguit D. August. in quæst. super Genesim. *Nescio* (inquit) *vtrum inueniatur alicui sanctorum in scripturis celebratum esse luctum nouem dierum, quod apud Latinos Nouendiale appellatur.* Gutherus dicto Cap. 16.

Membris omnibus, Vnguentis & odoribus resperſis; tunc mortuus conclamabatur, ex Terent. in Eunucho, & ibi Donatus, & alii notant. *Desine, iam conclamatum est.* Nempè quia nihil habent reliqui ad longioris vitæ officia.

Facta Cōclamatione, dein albo linteo Corpus inuoluebatur, & componebatur, vt notatur ad Persium Satyr. 3. Exin pretiosa veste stragula ornabatur, qua etiā

B Pauperes exponi solebant; & propterea Superbi Mortui dicebantur. Plautus in Amphitr. Mercurius Sosiæ. *Faciam ego hodie te Superbum, ni hinc abis.*

Mortuo composito in ipsius ore stipem ponebant, Charonti Portorium, & Naulum, quod est pretium soluendum pro vectura Nauis ei, qui Nauem exercet l. cū Seruuos §. fructus de Legat 1. Apuleius sic ait. 6. Metamorf. *Hinc squalido seni dabis Naulii nomine de stipibus, quas feres alteram, sic tamen vt ipse sua manu de tuo ore sumat.* Hinc Virgil. 6. Aeneid. *Inops, inhumataque turba.* nempè inops, quia Naulum persoluere non posset. *Stipes in ore*

C Cadauer postea producebatur. Virgil. 11. Aeneid. *Productio Cadaueris*

Recepitq. ad limina gressum
Corpus, vbi exanimi positum Pallantis Acetes
Seruabat senior,

Hi propriè Corporum Custodes ex Libitinariorum familia conducebantur.

Circum omnis, famulumq. manus, Troianaq. turba,
Et mœstę Iliades crinem de more solutæ.

Domesticorum turba thorum circumstabat vestitu lugubri, & adueniente aliquo luctum instautabat; quod in persona Aeneæ seruatum est ibi, dum sequitur. *Hæc vbi defleuit, tolli miserabile Corpus Imperat.* Sic Manes ado-

rari dicebantur, cum quis illos alloqueretur. Seneca Epist. 86. *In ipsa Scipionis Africani villa iacens, hæc tibi scribo, adoratis manibus eius, & Ara*. Gutherus lib. 1. cap. 18. A

Cupressus Potẽtiorum ianuas in luctu comitabatur, funestamque domum indicabat, ne quisquam Pontifex per ignorantiam ingressus pollueretur. Seruius in 3. Aeneid.

Indictio exequiarũ Funebri arbore ornata domo, & producto corpore Honestiorum exequiæ per Præconem indicebantur. Indictionis formula ex Varrone lib. 4. & 6. de lingua latin. & Festo in verbo. Quiris. *Ollus Quiris letho datus est, ad exequias, quibus est commodum ire, iam tempus est: Ollus ex ædibus effertur*. B

Pauperum funus. Vulgare funus Pauperiorum fuit, qui tamen loti, vncti, conclamati, & defleti sine Põpa & graui sumptu Sandapila vesperi per Vespillones exportabantur. Martialis Epigr. 75. lib. 8.

Quatuor inscripti portabant vile cadauer,
Accipit infœlix, qualia mille rogus.

Vstrina publica fuit, vbi illorũ Cadauera vrerentur. Horat. 1. Sermon. Satyr. 8. & publico sepulchro condebantur in Exquiliis extra portam Mœtiam, quæ Exquilina dicta est, vbi pauperum cadauera ponebantur, & Sõtes pœnas capite luebant, vt ex Plaut. in Cassin. *Ille ædepol videre ardentem te extra Portam Mœtiam.* idest in Vstrina combustam. C

Fuere quoque funera Ordinaria, & Indictitia, sed de iis consule Gutherum allegatum cap. 20. & 21.

Maiorũ Imagines Maiorum Imagines in luctu exponebantur, & ex iis Carolus Sigonius de antiquit. Iur Cap. 20. scribit Eos apprime nobiles fuisse, qui maiorũ Imagines habuissent: Homines nouos, qui suas tantum: qui nullas ignobiles illos. Quæ, & quales fuissent Imagines illæ cum Coronis, Vide prædictum Gutherum cap. 22.

Cantus Mortuos cum Cantum ad sepulturam prosequebantur,

A tur, inducti persuasione, quod corpore extincto animæ ad Coelum redire crederentur dulcedine musicæ: Macrob. lib. 2. in Somni Scipionis cap. 3. Quare plangebant flebile carmen, quod in exequiis a Præfica præcinebatur, & à propinquioribus, vel iis, qui ad hanc rem conducti essent, cantabatur ad Tibias. Hæ Neniæ canebantur inter ludos Sueton. in Iulio cap 84. ibi. *Inter ludos cantata sunt, quædam ad miserationem, & inuidiã cædis eius accomodata.* Et quod tales tubæ seu tibiæ funeri inseruirent Propertius elegia vltima lib. 4. & Gutherus cap. 23. & tali more Gentilium adhibendi Tibicines in funeribus non solum vsos Latinos, & Græcos, verũ & B Hæbreos non autem Christianos. refert Baron. in annũ 31. vbi Spond. in Epitom. n. 28.

Post Tibicines progrediebantur Qui munera ferebãt propinquiorum, & non Amicorum, Odores, Vnguenta, Epulas, Vestes Statius. *Dona malæ feralia pompæ*- In Fronte præposita thoro Effigies, quæ Mortui vultum exprimebat, Toga prætexta si Vir esset Consularis, Purpura si Censorius, Picta si Triumphalis; Exin funebres Lectuli procedebant, vt sexcentos Augustus in Marcelli exequiis protulerit. Seruius in 6. Aeneid. etenim Coronæ lectulis ferebantur, & Magistratus insignia, aliaue, quæ Pompæ amplitudinem commendarent. Post hos Liber- C ti, quorum maior frequentia Testatoris benignitatem præferebat, & in funeris elatione magna Pileatorũ turba præcellebat, quia iis nouis Ciuibus Testator vrbem illam terrarum Dominam funestare videbatur: Hoc genus hominum vocat Persius Satyr. 3. *Induto capite hesternos Quirites*. Constituit enim Imperator l. vnica §. sed & qui. C. de Latin. Liber. tollend Quod qui Domini funus Pileati antecederent: si hoc voluntate testatoris fieret, vel Hæredis, illico fierent Ciues Romani; sic Pilei impositione Liberti Orcini facti sunt l. 10. C. de Manum. testam. Archimimus sequebatur Libertos, qui personam Mortui fingebat, & imitabatur Sueton. in Vespasiano

Munera ac etiam Pompa Funebris.

ſpaſiano cap. 19. Archimimo igitur prætereunte à filiis A
plerumque, aut honoratis Viris lectus funebris portabatur, vt de Metello *Plinius* lib. 7. cap. 47. *Paterculus* lib. 2. *Pauli Aemylii* funebri lectulo ſe ſponte ſua Macedonum Legati ſubiecere Val. Maximus lib. 2. cap. 10. Funus ducebat funeris Præſes, cui hæc cura teſtamento delegata eſſet, vel illam vltro ſuſcepiſſet, vt M. Antonius in Iulii Cæſaris funere, in quem M. Tullius Philipp. 2. inquit. *Tu funeri Tiranni illius ſceleratiſſimi præfuiſti? tua illa pulchra laudatio? tua miſeratio? tua cohortatio? Tu illas faces incendiſti? & eas, quibus ſemiuſtum latus illius eſt, &c.* Ductor funeris prætexta pulla indutus, ſi filius eſſet aperto capite, Patrem efferebat, Filiæ crini- B
bus ſparſis: Mulier reliquum funus faciebat magno fœminarum comitatu, defunctique nomen vocabat canora voce, Propert. lib. 4. eleg. 10. Poſtremo agmine turba omnis obſoleto veſtitu ambulabat, qua funus claudebatur, Apuleius lib. 4. floridorũ. Longo ordine thedæ vndique lucebant. Plinius lib. 16. cap. 37. & pueros maxime ad faces, & cereos efferri ſolitos, Senec. epiſt. 122. *Iſti mihi defunctorum loco ſunt: quãtulum enim à funere abſunt; & quidem acerbo; qui ad faces, & cereos viuunt.*

Defunctum in exequiarum proſequutione deflebant in foro, per quod Pompa omnis ducebatur, Plautus in C
Monſtella. *T. numquid proceſſit ad forum tibi hodie noui? S. Vidi efferri mortuum.* A foro in Roſtra aſcendebat, qui laudatione funebri viri virtutes enarraret, Senec. epiſt. 102. *Nemo dicit laudem funebrem, ſed laudationem, cuius officium oratione conſtat:* Seruius 11. Aeneid. *Laudes defunctorum viuentium exhortatio eſt.* Pater filium, filius Patrem, Maritus Vxorem, aut qui proximior, vel amicus eſſet, mortuum laudabat, niſi ex publico officio, atque ex S.C. Magiſtratibus mandabatur: maximè ſi quis pro Patria in bello cecidiſſet: Quintilianus lib. 3. cap. 7. Guth. d. lib. 1. cap. 25.

Laudatio.

Poſt

A Post laudationem Libitinensi Porta cadauer afferebatur ad Rogum, Seruius lib. 11. Aeneid. inquit, quod *Pyra est extructio lignorum; Rogus cum iam ardere cœperit: Bustum cum iam exustum est*. In Rogum mortuo illato conscendebat propinquior, vltimumque illi vngendi, & osculandi officium conferebat. Valerius Maximus lib. 4. cap. 6. Myrrata potio in os illius inferebatur, vt ex legibus 12. tabul. quæ illam vetant, quæ potio tanquam cœna ad Cœlum viatica fuit. Ventos præterea precabantur, vt fauentes flammã properarent. Propert. lib. 4. Elegia 7. *Cur ventos non ipse rogis ingrate petisti?* Cum corpus arderet, vino rogum B aspergebant, vt flammæ validiores esset; vnde dictum. *Respersum Vinum*. Plinius lib. 14. cap. 12. Pix, & Resina addebatur, qua etiam pauperiores vti solebant. In Cãpo Martio Nobiliorum Rogus erat; aliorum penes Sepulchrum, dummodo intra duomillia passuum ab vrbe Pyra strueretur ex Edicto facto A. Claudio & C. Nerbano Coss. Dio lib. 48. Rogus.

Cœna funebris vna in Rogo Dis manibus parabatur, & hæc nominata exequium, seu Silicernium. Varro. *Funus exercui laute ad sepulchrum, antiquo more Siliceniũ confecimus*. Dictum ab eo, quod in luctu fas non esset, C Lucernas accendere. Altera Cœna, quæ domi propinquioribus, & Amicis; & hæc propriè Epulum funebre, & ad hos vulgaris Coquus conducebatur ex Plaut. in Pseudol.

Coquum non potui, quam hunc, quem duco, ducere;
Quin ob eam rem Orcus recipere hunc ad se noluit,
Vt esset hic, qui mortuis Cœnam coquat.

Funeris ductor illas epulas primum degustabat. Virgil. in persona Aeneæ 5. Aeneid. *Libauitque dapes*. De hoc Cœnæ genere Tertull. lib. de Resurrect. Carn. cap. 1. *At ego magis ridebo vulgus, cum ipsos defunctos atrocissime exurit, quos postmodum gulosissime nutrit, iisdem ignibus, & promerens, & offendens.*

Rogi

Rogi Lustratio antequam faces subiicerentur, fieri so- A lita à maxima quaque multitudine, quæ circumibat, & ambiebat Rogum. Quintil. declamat. 329. Cadauer Augusti Rogo impositum, primũ Pontefices, deinde Equites, tum Milites circumierunt, postea Centuriones ignẽ admouerunt: Qua Lustratione facta, accenso Rogo vt in funere Pallantis Virgil. 11. Aeneid.

Ter circum accensos cincti fulgentibus armis,
Decurrere Rogos, ter mæstum funeris ignem
Lustrauere in Equis, vlulatusq. ore dedere.

Atq. hanc Lustrationem cũ sulphure, & thedis accẽsis & circumlatis factam, quibus Manes maximè placarentur ex Iuuenal. Satyr. 2 B

Vmbra venit, cuperent Lustrari, *si qua darentur*
Sulphura cum thædis.

Mos fuit, & tunc Coniuncti sanguine, amicitia, seu alio vinculo cum defuncto occiderent se ante Rogum, vt in funere Othonis inquit Tacitus lib. 17. *Tulere corpus Prætoriæ Cohortes cum lacrymis, & laudibus vultus, manusque eius exosculantes: Quidam militum iuxta Rogum interfecere se, non noxa, neque ob metum, sed æmulatione decoris, & charitate Principis.*

Post lustrationem Gladiatores ante Rogum dimicabant, qui Bustuarij à Busto sunt appellati, Seru. 10. Aeneid. & de huiusmodi Gladiatoribus ante Rogum C scripsit copiosè, & ornatè in tractatu de Gladiatoribus, Lypsius cap. 9. Vnde Cicero pro Sulla: *Interpositi sunt Gladiatores, sed quos testamento Patris dari videmus.* & in Spartiano habetur: *Hadrianum præcipuos honores socrui suæ ludis Gladiatorijs impendisse.* Gladiatorium à ludis erat separatum, Liuius lib. 28. Huic Gladiatorum spectaculo ludi additi pro copia, & Prouinciali, & Castrensi apparatu; quos à Græcis cœpisse tradit Gyrald. d. Tractatu.

Collectio Cinerum. Funestum dein sequebatur officium, vt Reliquiæ legerentur, cum flamma quieuisset Tibull. lib. 1. eleg. 3.

Non

A *Non mihi Mater, quæ legat in mæstos ossa perusta sinus.* Sueton. in August. cap. 100. *Reliquias legerunt primores equestris ordinis tunicati, discincti, pedibusque nudis, & in Mausoleo condiderunt* : & Tacitus lib. 2. inquit. *At Agrippina quamquam defessa luctu, & corpore ægro ascendit classem cum cineribus Germanici; miserantibus cunctis, quod fœmina nobilitate Princeps, tunc feralis reliquias sinu ferret.* Deinde Manes præfabantur, hoc est alloquebantur;& insuper animam ter vocato defuncti nomine. Tibull. lib.2. eleg. 2. *Præfatæ ante meos manes, animamque rogatæ.* Puris manibus dum legissent ossa, illaque lauissent vino,& lacte,ter vale dicto, Reli-
B quias ter osculabantur, vt in Anna Didonis, Ouidius 3.Fastorum.

Terque vale dixit cineres, ter ad ora relatos
Pressit, & est illis visa subesse soror.

Tum sinu Cineres fouebant ex Tibull. eleg. 3. lib. 1. *Quæ legat in mæstos ossa perustæ sinus* . & idem Tibull. lib.3.eleg.2.

Post hæc Carbaseis humorem tollere velis,
Atque in marmorea ponere sicca domo.

Nam Lino Carbascino, siue Asbestino, ex Plinio lib. 19. cap. 1. vtebantur Romani in Vstrinis ad colligendos cineres cum illud compertum sit ignibus non absumi: vn-
C de posito cadauere supra dictum linteum, siue linum, & accenso deinde igne subtus eodem linteo, cadauer resoluebatur in cineres absque lintei consumptione. Postea adhuc calentes cineres priusquam refriguissent, & ossa simul claudebantur in vrna, cum odoribus,& lacrymis,quæ vitreo vasculo, seu phiala iniectæ essent. Vt de prædictis Phialis vide hic delineationem vna cum olla fictili,in qua cineres recondebatur,quę in meo Musęo seruo.

Et

A

Et hic intelligitur, quod Romæ passim in antiquis lapidibus legimus: *Cum lacrymis posuere:* & similia. His ita compositis post iniectam glebam, & vale æternum dicebatur. *Nos te ordine quo cui natura iusserit, cuncti sequemur.* Seruius 5. Aeneid. Demum sacerdos circumstantes lusttabat, hoc est leui rore aspergebat. quod genus purgatiouis suffìcio dicebatur, Festus in verbo Aqua, & de his Gutherus lib. 1. cap. 28.

Mansit vero apud Romanos Cremandi consuetudo vsque ad Antoninorum Imperatorum tempora, quibus à plurisqne desitum est corpora Cremare, & rursus terræ mandare cœptum est, vt a principio conditæ vrbis: Etenim Numæ Pompilii Corpus in arca lapidea conditũ legitur, quod multa post sæcula in Ianiculo à Gn. Terentio effossum, tradunt scriptores, vt refert Gyraldus De Va rio sepeliendi Ritu. C

Non reticebo in memoriam antiquitatis, quod hic Romæ in mea Vinea ad viam Appiam reperitur Subterraneum Conditorium siue Hypogeum dealbatum, &

crustatum

A crustatum satis eleganter; & in hoc plurimæ concauitates in muro, siue, vt Italicè dicunt, Nicchie, & in vnaquaq. prędictarum extant duæ, vel tres Ollæ fictiles muro affixæ repletæ cineribus, & ossibus semiustis, intra quas aliquæ repertæ quoq. fuere ex prædictis Phialis vitreis, & fictilibus ad vsum lacrymarum. Et hoc conditorium est simile illi, de quo Petronius Arbiter in suo Satyrico ait. *In conditorium enim prosequuta est defunctum, positumq; in Hypogeo, Græco more, corpus custodire cœpit.* Simile quoq. est, quod scripsit Plinius Epist. 96. *Tentata in amicis fides, tam parata obliuio mortuorum, vt ipsi nobis debeamus conditoria extruere, omniaque hæredum of-*
B *ficia præsumere.* Extabat in prædicto meo conditorio Tabula Lapidea palmorum trium longitudinis, quam etiã adhuc seruo, litteris hic annotatis.

L. Hostilius Fortunatus . sibi . &
Hostiliæ. Ianuariæ. filiæ. item
Libertis. libertabusque. suis.
Posterisque. eorum. fecit.
Exteræ . Familiæ . aditus . non .
Datur . nec . iure . quis . in . hoc.
C Monumento. Ollas. emet.

Consecrauere Romani in Deos Romulum fundatorem, & alios Principes suos, vt ex Diuo Augustino de Ciuitate Dei, lib. 22. cap. 6. & lib 3. cap. 15. Nouos, & Adscriptitios Ciues in cœlum adulatio recepit, & Puluinaribus, Aris, Templis, Columnis, Flamine, Ludorũq; celebritate, & Nataliũ cumulauit, vt ex Grathero, lib. 2. c. 5. Refert enim Plinius in sua Naturali hist. quod opus ingens, occultumque Diuinitatis, & quo nullum maius reperiri possit, sit consecratio, siue relatio inter Deos. Seruius tamen inter Deos, & Diuos ita distinguit, vt Dij *Consecratio.*

dicantur Aeterni: Diui autem, qui ex hominibus fiunt; A vnde etiam hac appellatione quidam Imperatores Romani post mortem decorati sunt, à quibus insignia in vita profecta essent in Rempublicam merita (& de prędictis Consecrationibus plurimi nummi fuere effigiati) quamquam postea crescente in dies adulatione plerique ne viui quidem id honoris aspernati sunt.

Aromata ad condiēdum.

Et vt me expediam, referam fuisse apud eruditos dubitatum, quomodo cadauera ante combustionem octo diebus sine corruptione seruarentur absque viscerum extractione: sed difficultas à Plinio tolli videtur lib. 22. cap. 24. dum ait: *Mellis quidem natura talis est, vt putrescere corpora non sinat, iucundo sapore, atque non aspero, al a quam salis natura*: & apud Xenophontē in Græ- B corum historia, lib. 5. *Melle oblitus demum deportatus, ac regiam sepulturam consequutus*. Huc pertinet mystica antiquorum significatio: nam viuentium symbolum *Fel*, mortuorum quidem *Mel*. Cœlius Rodig. lib. 28. cap. 17. Antiq. lect. meminit ritus Diogenes Laertius lib 3. Dict. Philosoph.

Non solum melle, sed & cera cadauera oblinire receptum maximè in defectum mellis. Aemylius Probus in Agesilao in fine, *In morbum implicitus decessit, ibi eum amici, quo Spartam facilius perferre possent, quod Mel non haberent; cera circumfuderunt, atque in domum retulerunt*; & idem dixit Plutarchus in eiusdem Agesilai C vita: *Cera cadauera illiquefacta, quia mel non suppetebat, Lacedæmonium retulerunt Spartiatæ.*

Tertio vngebantur cadauera Cedrio: Plinius lib. 16. cap. 11. *Primus sudor, aquæ modo, fluit canali; hoc in Syria Cedrium vocatur, cui tanta vis est, vt in Aegypto corpora hominum defunctorum eo perfusa seruentur*. Eadem penè habet idem auctor lib. 24. c. 5. & de ijs vide etiam alia relata in Paralipomeno ad Rosinum, cap. vltimo ad finem.

A Prædicta Aromata ad condiendum corpora (vt ego de his sermonem habui cum peritis) satis probabile est hodie ad nostram notitiam non peruenisse; siquidem cadauera quantumuis euiscerata, & condita, videmus hodie maximè in æstate tertio, vel quarto die putrescere, & corrumpi: at tempore antiquorum Romanorũ etiam quod tunc illa non aperirentur, vt diximus, ferè semper vsque ad nonum diem antequam comburerentur, non putrescebant.

Quinimo Romanorum cadauera aromatibus condita post plurima sæcula reperta in sepulcris absque corruptionis læsione; vt legitur in historia Boccacij de Analo-
B gia *Deorum lib.12. cap.60.* quod tempore Henrici III. Imperatoris repertum fuerit prope Romam corpus Pallantis Euandri filij à fodiente villico integrum; vti nn. per sepultum maxima proceritate, in quo adhuc apparebat vulnus impressum lancea Turni.

Ac etiam scribit F. Leander in lib. Descrittione d'Italia Capitolo della Campagna di Roma: sedente Alexandro VI. Pont. Max. repertum fuisse corpus integrum cuiusdam puellæ satis concinnum absque læsione, & hoc perfusum intra mirabili liquore: ad cuius pedes ardebat lucerna, quæ aperto sepulcro extincta remansit; & hanc fuisse Tulliolam Ciceronis filiam sunt arbitrati,
C de quo ego valde dubito, cum fuerit mos tunc temporis corpora comburi, non autem sepeliri, & aromatibus integra præseruari; probabilius tamen corpus illius puellæ fuisse sepultum posterioribus temporibus, quando imperantibus Antoninis sepeliri cœperunt.

Præterea iam triginta circiter elapsis annis in agro Romano extra Portam Appiam reperta fuit arca marmorea, in qua cadauer erat conditum ab omni æui læsione seruatum, quod ex paludamento purpureo, quod gestabat, Consulem fuisse sunt opinati: De prædicta purpura libens ego habeo aliqua frusta iucundo etiam odore adhuc fragrantia: color autem prædictæ purpuræ

est duplex ;particula coloris rubei satis accensi; altera vero pars desinens in flauum colorem. A

Hanc autem corporum durationem non ex alia processisse causa opinor, quam ex efficacia illorum aromatum, de quibus nobis in præsentia non constat.

Et hæc satis dicta de antiquorum Romanorum funeribus. Quibus annectam plurima sepulcrorum antiqua monumenta, quæ adhuc in meo Musæo seruo: omnia ferè eruta annis præteritis ex ruderibus vineæ meæ in via Appia, nec ab alio illa adhuc notata.

B

D. M.
Fuluiæ felicissimæ
coniugi Ka-
rissimæ, quæ
vixit annos
xviij. Mens. viij. D.
xiij. Hor. v.
M. Aurelius Fili-
tianus cum qu.
vixit annos vj.
Coniugi Bene-
merenti fecit
cum Arria Vi-
torina Matre
eius, &
Patre eius,

L. Rasinius
Epicurus
vixit ann. xxx.

M. S.
Iulius Eros
Apie Patrone
Ereti fecerunt.

Vtia Agathem C
Clymene Patr.
Luriæ Danæ. F.
C. Vtio Flo.

Memia C. L.
Pistolio
H. S. S.

Ymbreia

A

Vmbreia. Ɔ. L. Chila.

C. Vilius. D. Aug. L. Dionysius	C. Iulius Styrax.

Cocceia
L. L. Gemella
vixit A. xxviij.

B

D. M.
Mæuio
Functo
Næuia Fu-
hodia Con-
iugi, Ben. Me.
fecit.

C

D. M.
Q. Dasianio
Supero
Iulianice
Coniugi B. M. Pol.
& sibi, &
C. Iulio Ruso
Patrono.

Claudiæ
Spendusæ
vix. an. xviij. M. viiij.
Iaxytus Pater fec.

Iomedes Ap.
Strator
Fausta Hediæ.

D. M.
C. Cornelio C. Fil.
Sergia Fusco
Auonia M. filia
Isidora filio
pijssimo.

D. M.
Marci-
æ Rho-
dopes fe-
cit L. Thal-
lius As-
pes Coniu-
gi Remi.

L. Tereatius. Ɔ. L.
Gratus.

D. M.

D. M.
Viychus
Valeri Viychi
Anthusæ fil.
vixit M. iiij. D.xiij.

D. M.
M. Aurelio Optauete
Aug. C. N. Natitra,
Qui vixit an. liij. Men.
iiij. Di. xx. Pon. Erm.
& Aur. Opta. Patri
pientis. fecerunt.

P. Perelius
Nicia.

DECIA
V.A. O XIIX.
HYGIA.

D. M.
Dio. Cn. Ser.
Gess. Labicana
Benemerenti
Cognato

Maronianus
Aug. Lib. Proc.
viuos sibi
comparauit. A

Foteia Staphis.	Misontes Nicander Medicus.

C. Claudius Phalix Cur.	P. Næuius Eros

B

P. Arruntius Cinnamus Sacerdos.	Gaa Vilicus.

Ouia Optata
Ollas II. filijs suis
Crescenti, & C
Admeto

M. noui M. L. Eronis
Nouiæ M. L. Hilaræ

Anicetus
Cæsaris Aug.
Caianus.

Tun-

A Tundareus
Atiaes L.
Gnomeatiæs L.

Sempronia
M. L. Helena

Dis. Mani.
P. Clodio Quieto
Filio ſuo
B cariſſimo fecit.
Vixit Ann. II.
menſib. iiij. diebus xxviij.

D. M.
Soteridi fecit
Auxeſis
Mater Filiæ.

C F. Vlcinia Iulia
Flacilla II. Auctij L.
Rhodia.

D. M.
Sabina Nutrix Martine
Alumnæ ſuæ, quæ vixit
Ann. iij.
menſib. iiij.
Benemerenti fecit.

D. M.
Nouius Caſsianus
Eques Romanus Dicne meę Nutrici Arethuſeæ, quæ vixit
Annis xxxv. menſes
vii. diens x. Benemerenti
fecit.

D. M.
Capidius
Proculus
Scriba æd. curul.
præf. Fabrum, &
Caſſia priſca
Vxori Caſsio priſco
Scriba Aed. Cur. fratri
pientiſſimo
parentibus ſuis
fecit.

D. M.
P. Flauio Ruſo
T. T. Flauij
Venuſtinus, &
Saturninus
Fratri
pientiſſimo
fecerunt.
D. M.

D. M.
Plautio Gnatio
Alumno dulcissimo
gratissimo,
suauissimo,
carissimo;
Plautius Filius
Iulianus V.C.

Vennonia L.L. prima.	P. Quintilius P.N.L. Faustus

D. M.
Aemiliæ
Saturnine
T. Pescennius
liberals Coniugi
Benemerenti
& sibi, & suis posuer.

D. M.
Pantagati II.
Epigonus
amico carissimo

Atrebia Arbuscla
heres Aureli,
& M. Luxius Cerdo.

A

D. M.
Faustæ Ruf-
inæ ossa pila
cineresque sac-
ri ihc ecce q-
uiescunt.

D. M.
Vlpiæ
Clementillæ
lib. Benemerenti
M. Vlpius
Filiricus.

B

Abinnæus
Cæsaris Aug. P.

Rupilia Q. L.
Arbuscula.

C

Alaxandro
suæ sorores piæ
myrtis stibas
nephe prima
secundus magist.

P. Hilargurus
Insularius.

D. M. S.

A

D. M. S.
Donatæ
Blasius
Helena
Alumnæ
B. M. F.

D. M.
M. Antoni
Theodoti
Stertinia
Gnome.
F. C. C.

D. M.
T. Fuficio Icelo
fecit
Fuficius Cerialr
B. M.

D. M.
Antonia Fortunata
fecit Patronæ suæ
Bene Merenti
Heracliæ
Et sibi, & suis.

B

D. M.
Floræ Murinæ,
quę vix. Anno
vno, mens. viiij. D. xxiiij.
Euphrosinianus,
& Flauia Metite
Parentes, filiæ
dulcissimæ.

Vaterina Rigilla
Auia Proculi.

C

D. M.
II. Claudio
Sucisso. Cla.
Sucissa Mat.
III. pijssimo
fecit.
V. A. XX.

Ceonteus.
Beieus.

Callius C. C. L. Myro Pat.
Allla C. L. Megiste L.
Allia C. Ↄ. L. Nice. L.
C. Allius C. L. Mario L.

LI HERMA

A

HERMA DE SVO DAT.

O

GENIO CANONIS ATTALI
LIBENTI.

O

GENIO PASICLENIS
ATTALI SERVI.

D. M.
Sabbio Cæs. N. S.
Vilic. aquæ Claudiæ
fecit sibi, & Fabiæ
Verecundæ Coniug.
suæ, cum qua vixit
annis xxiv. santissi-
mæ, & libertis, liber-
tabusque eius, & Vikaris
suis posterisque eo-
rum omnium in
parte dimidia sua.

D. M.
Sporus Cæs. N. S.
Vilic. aquæ Claudiæ
Hermione Coniugi
suę santissimę
& libertis, liberta-
busq; eius, & Vikaris
suis, posterisque
eorum omnium
in parte dimidia sua.

B

C

Dis. manibus
posuit Tib.
Claudius
actus Tabellarius
Aripa, & po-
pilię Gallini-
cę contuber-
nali meę, &
Popilię Aeutichię.

Dis. manib.
Quationis
Decumi, Aug. lib.
Eusemiani
a manu fidelis cōlibertis
Fratri B. M.
In fronte pedes duo,
in agro pedes duo.

L. Lelio

L. Lælio Apro. V. A. VII. M. X. A. Lelio pietati.
V. A. IIII. M. V.
A. Lelius Cresens. & Claudia Pietas Filijs
Pientissimis fecerunt sibi, & suis
Lib. P. Q. E.

Tria præcedentia monumenta, quæ in Musæo Auctoris adhuc reperiuntur: sunt etiam impressa in libro epigrammata antiquæ Vrbis cap. 16. de Regione Campi Martij, supra Portam Romani Casalis, quod volumen de anno 1521. editum auctore Iacobo Mazochio.

Peroratio.

HAEC diximus de Aegyptiorum, Romanorum, & aliarum Gentium superstitionibus, & his populis, qui ambulabant in tenebris: & in regione vmbræ mortis, & cum aduenisset plenitudo temporis, lux orta est eis, & viderunt, ac cognouerunt verum Deum, qui venit omnes saluos facere; vt ex psalmo 35. inquit Regius Propheta. *Homines, & iumenta saluabis Domine.* Hinc factum, vt Dominum recens natum exceperit Præsepe, quasi Bobus, atque Asinis, Iudæorum scilicet, ac Gentium Populis, alimentum esset præbiturus: Quo alimento tamquam Diuinitatis pharmaco, etiam nos, qui de populo Gentili eramus, recuparemus rationis donum, ipsumque Deum venerraremur. Quid ergo mirum, si Christus nos, qui aliàs cæci, ac inimici eramus absque lumine Fidei, amicos nos deinde appellauerit, & sua nobis arcana crediderit, quæ seruis non facilè credantur: sic enim aiebat Ioann. cap. 55. *Iam non dicam vos seruos, quia seruus nescit, quid faciat Dominus eius: vos autem dixi amicos, quia omnia, quæcumque audiui à Patre meo, nota feci vobis.*

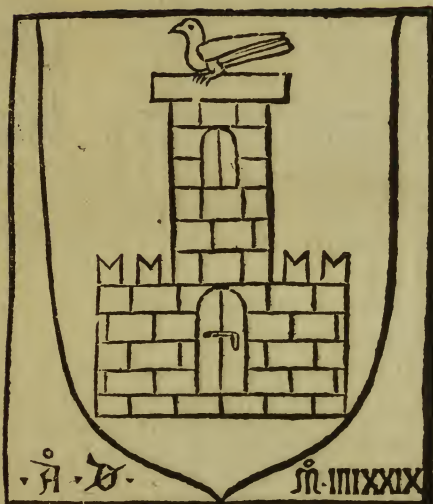
Agamus ergo, vna cum Leone Pontifice, gratias Deo Patri, quia nos, cum essemus cæci,

& mortui

& mortui peccatis, conuiuificauit nos Christo, vt essemus in ipso noua creatura, nouum figmentum, vt Diuinæ consortes modo facti naturæ, nolimus in veterem vilitatem degeneri conuersatione redire: sed vt in sequenti libro videbimus, speculemur maximè priscos nascentis, & militantis Ecclesię ritus, vt tandem in illa triumphanti cœlesti gloria perfruamur.

LAVS DEO.

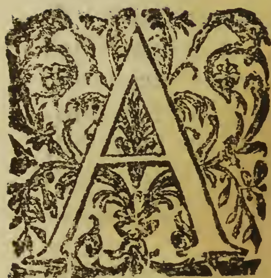

Ex antiquo marmore apud Auctorem.

INDEX

Primi, & Secundi Libri.

A

Ccipitris Pinnæ Solem, seu Osiridem denotant. pag. 74. B.

Aegypti habitatores post Diluuium pag. 2. B Aegypti fertilitas. 2. c. Aegypti Auri, seu Argenti Fodinæ. 3. b. Aegyptiorum dominium in vicinos populos. 3. c. Aegyptij Reges, qui Regnum propagarunt. 3. c. & seq. Aegyptiorum Regni finis, à Cambise occupati 5. C. Idololatriæ origo in Aegypto. 21. b. & seq. Bestias colebant. 21. c. superstitio eorumdem sepius Roma eiecta. 22. c. Aegyptiorum Idololatria cępit deficere, dum Christus assumpta carne iter sumpsit in Aegyptum. 24. c. defecit penitus postea sub Theodosio Imp. 26. B. Sola Aegyptus in terris alienigenarum vidit Deum in carne. 25. a. b. Interitũ Idololatriæ in Aegypto non solum Isaias prophetauit. 24. c. verum & Trismegistus, & alij. 25. b. & seq. Anachoretæ, & Martyres in Aegypto. 27. a. & seq. Aegyptij fecerunt expeditiones ex mari Erytheo in Indiam & Sinas. 28. a. Propagatio Idololatriæ Aegyptiorium. 28. a. Ritus in Funeribus Aegyptiorum. 29. b. Icunculæ Aegyptiprum ex thorace cadauerum. 30. c. Lingna Aegyptiorũ antiqua simillima linguæ Coptæ. 31. b. Affinitas linguæ Aegyptiacæ cum alijs nationibus. 32. Characterum triplex genus apud Aegyptios. 34. Scientiæ quas Aegyptij inuenerunt, & propagarunt. 35. b. Aegyptij noluerunt patefacere plebi, & rudioribus res sacras 39. c. & propterea illa exprimebant per symbola, & hieroglyphica. 40. & seq. Aegyptij requirebant mortuum Osiridem lucernis accensis, & quare? 81. b. c. & hoc forsan factũ in memoriam necis primogenitorum Aegyptij ad abducendos filios Israel. 82. a. b.

Amores duo alter cœlestis, alter vulgaris. 118. c. Amor omnibus Dijs dominatur. 119. b. Contra Amorem non aliud remedium quam fuga. 120. a. b.

Annulorum vsus in magna vetustate apud sacros, & prophanos scriptores. 179. c. Materia annulorum aureum, argentum, Aes, ferrum. 179. c. Pytagoras præcepit ne quis annulum Dei imagine gereret, & quare? 180. c. frequenter annuli proferebant vultus principum, philosophorum, Idolorum, &c. 181. a. Christiani effigiabant annulos, & quomodo? 181 b. c. Annulos gestatos in articulis, & digitis. 182. b. Mos Romanorum fuit gestandi annulum in digito, qui est minimo proximus, & quare? 182. b.c. Distinguebat annulus ingenuos ab hominibus seruilis conditionis. 182. c. & seq. Imperatores superatis hostibus in concione annulos donarunt. 183. b. erat vsus annulorum æstiuorum & hiemalium. 183. b. Erant annuli Natalitij 183. c. Annulis etiam vtebantur ad claudendum, sicuti claues inseruiunt 184.a. Arrha, & sponsio annulo celebrabatur. 184. c. sponsę annulo donatæ. 184. c.

Aquila oculos in Solem erigit. Non tangitur fulmine. Paucissimis morbis obnoxia. Animal viuacissimum: Nec ipsa cadauerum corpora tangit. 129. a. Aquila in senectute renouatur. 129. c.

Arietis carnes bonæ ad sanitatem. 130. c. In signo Arietis ineunte vere incipiunt res generari, augumentari, & renouari. 130. c.

Aesculapij natales. 124. c. & 127. a. Romæ quare, & quando coli cœpit? 125. a. Templum ei conditum in Insula Tyberina. 125. b. De Serpente tanquam Aesculapio palam exposito, & Oracula eius nomine conficta. 125. b. Sanctus Syluester Papa clausit ianuis æreis signo Crucis obsignatis prædictum serpentē læthali alitu homines enecantem. 125. c. Hunc serpentem apud Romanos sacrosanctum ex Epidauro allatum, tot incurrentibus sæculis superstitem, fœcunditati illius resistebant semina comburendo. 126. a. Obsignata cella dicti serpentis à sancto Siluestro cum nollent Gentiles carere Deo suo, ex ligno alium similem fabricarunt, gladium ore gestantem, eidemque Virgines in sacrificium offerebant. 126. a. b. Aesculapius quare cum serpente effingatur? 127. a.b. Quare Poculum in manu teneat. 128. c. Aquila cur eidem Aesculapio apponatur. 128. c. sicuti etiam Aries. 130. b.

Baccho

B

BAccho cognomentum liberi impositum, quod esset vindex libertatis. 134. a. Inter Deos nullus tam diuersis cognominibus insignitur, quam Bacchus. 134. b. c. Receptius in sacris Euius. 134. c. Dicitur Vitifer, seu vini inuentor. 134, c. Obscœna, & nefanda huius Dei. 135. a. b. Tigris Baccho sacrata, quod feracissima quæque pectora vino domentur 135. c. Sacra eius nocturna erant, & facibus accensis per Vrbem discurrebāt, Crateres vino plenos statuentes, nec quicquã turpitudinis omittebant. 136. a. In Bacchanalibus ex collo membri virilis figuram suspensam gestabant, quam Phallum appellabant. 136. b. Singulis tribus annis excitabantur Bacchanalia. 136. c. & seq. Scitæ non admiserunt ista sacra, quoniam ad insaniam adigerent, 137. c. Roma, & Italia etiam eiecta. 137. c. Comites Bacchi. 138. a.

Balneis publicis, seu Thermis studiosi veteres fuere. 222. b. Vsos autem fuisse huiusmodi publicis Balneis etiam Imperatores. 222. c Balnea habebant tres domos, seu cellas nempe Calidarium, Tepidarium, Frigidarium; habebant etiam quartam, Vnctorium dictum. 223. b. Inseruiebant Balnea ad sanitatem, & lassitudinem tollendam. 223. b. Secundo ad abstergendum sudorem. Tertio, voluptatis quoque causa. 223. c. Ante cœnam Balneis vtebantur, quandoque etiam post cœnas: sed hæc posteriora donata. 224. b. c. Christiani quomodo Balneis vti debeant. 224. c. Christus his vsus. 225. a. Post exercitationes Balneis vtebantur. 226. a. & in Balneis destinata erant vnguēta, & oleum. 226. c. Vngendi officio in Balneis fungebantur serui, Vnctores dicti. 227. b. Vtebantur in Balneis Gutto ad fundendum oleum, & strigili ad fricandum corpus. 227. b. & seq. Vnctorium erat locus in Balneis. 229. a. Balnea olim erāt mixta, in quibus viri, & mulieres lauabantur, postea fuerunt separata. 229. b. Quo tempore Balnea paterent. 229. c. Et hora lauandi indicabatur sonitu tintinnabuli. 230. b. Post lauationem, & vnctionem cœnabant. 230. b. Post lauationem, & vnctionem soleas sumebant, & ante cœnam easdem deponebant. 230. c.

Bouis caput carne nudatum symbolum est laboris. 59. c. Bos ab Aegyptijs Apin creditus quomodo responsa dabat. 59. c. Bouis caput figurarunt, & venerati sunt Hebræi. 60. a.

C

CAnopus Aegyptiorum Deus qualis fuerit? 51. c. De canopo curiosa historia refertur. 53. a.b.

Canis a canendo, seu custodia dicitur. 70. b. Canis forma colitur Anubis, & Mercurius. 71. c.

Causa suscepti operis proemio.

Cestus sumitur pro cingulo, seu zona virginea, quam maritus prima nocte dissoluebat. 147. a.

Christiani non debent superbire de Etnicorum erroribus, sed quod bonum est in eorum doctrina illud retinere. 23. b.

Circulus Regium insigne est. 85. c. Hunc circulum ab Aegyptijs sumpserunt Romani, qui honor Deo, & Sanctis, vt adhuc diadema. 85. c. Circulus est hieroglyphicum aeternitatis, perfectionis, & ipsius Dei. 86. a.

Coenaculum, seu Triclinium erat locus, in quo discumbebant, & coenabant à tribus lectis, quos in eo sternebant nomen habens, 231. b. Quamuis antiquiores Romani sedere essent soliti, dicto b. Lecti Illustrium personarum altiores erant. 232. a. Stragulis inijciebantur puluini Triclinares. 232. b. Vestem mutabant conuiualem, 232. c. Soleas deponebant. 232. c. Manus lauabant, & vnguenta dabantur. 233. a. Coronae florum dabantur conuiuijs, seu apponebantur poculis. 233. b. c. De numero conuiuarum. 233. c. Ordo discumbentium. 234. b. Mulieres an, & quando discumberent, seu sederent? 234. c. In sinu Amantis accumbebant cariores. 234. c. Situs corporis conuiuarum. 235. a. Mensa quid sit? 235. b. Pueri, & puellae conuiuis ministrabant. 235. c. Pocillatores, seu Pincernae. 236. a. Forma, & materia poculorum. 236. b. c. Praegustatores. 237. a. Inuitatio ad bibendum. 337. b. Magistri Potandi, 237. c. Ordo Dapium 237. c. Partes dapium singulis conuiuis an in commune apponatur? 237. c. Inter coenandum Acromata, symphoniae, odores, spectacula, necnon etiam Gladiatores, 238. a. b. Flabello Pauonio muscas abigebant, & ventum faciebant. 238. c. Ministri stabant ad pedes conuiuarum, vt etiam Peccatrix. 239. a. b. Aphoreta dabantur abeuntibus conuiuis. 239. c. Ambiuisse quosdam magno conatu, & magno pretio conuiuia Principis. 239. c. Christianorum conuiuia qualia essent. 240. a. Christum in terris inijsse conuiuia more Romano, omnibusque eorumdem ritibus.

240.

240. b. cum sequentibus.
Continentia describitur, cum viri manu cohibentur genitalia. 133. a. b. Continentia Alexandri Macedonis. 133. c.
Corona radiata Diuinitatem sapit. 69. a. Corona antiquitus nisi Deo dabatur 85. c. Coronam deinde sumpserunt Reges non solum auream, & gemmeam, verũ etiam radialem ad signa duodecim Zodiaci. 86 b. c. Coronarum plura genera, 88. c. Coronam primum imposuisse capiti ex Hedera Liberum Patrem. 90. b. Coronis ornauere prisci Christiani etiam Sanctos suos. 90. c. Tonsura Clericalis ita olim fiebat, vt Circulus tantũmodo capillorum emineret, instar Coronæ, vt modo vtuntur Monachi. 92. c.
Cornua quid denotent 69. c. ex Cornuis flumen significatur. 71. a.
Cucurbitæ Symbolum. 84. c.

D

DE Deo variæ philosophorum opiniones. 95. c. Dei Ignoti aræ, vnde origo? 96. b. Deus ex Aristotele non sic influit supra terram sicut in Cœlum, quod est erroneum. 96. c. Dijs quomodo decreta templa, & simulacra 98. c. Dij Consentes, & Selecti. 99. c. Pluralitas Deorum aliquando pro vnico Deo ab Ethnicis etiam sumpta 100. a. Quod Deus sit vnicus. 100. c. Dii, qui dabant responsa Dæmones erant. 101. a. Deorum cultores quales fuerint, 101. c.
Deificationis origo vnde prouenerit? 98. a.
Diadema erat laneum, vel lineum ligamen apud Græcos, & Latinos. 87. a. b. Diadematis color qualis? 88. 13. 89. c. Diadema caput cingebat, vt occipitio aliquid fluctuaret. 88. c. 89. b. & hoc a Libero habuisse principium, dixerunt Gentiles. 89 c. Diademate vsos esse Reges ab initio vrbis conditæ. 90. a. Diademate vsos Christianos erga Deum & Sanctos suos. 90. c. & 91. a. Diademate quadrato non autem circulari vtebantur Christiani erga viuentes; qui habebantur pro Sanctis. 91. b. Nihilominus circulare Diadema non abhorruere etiam Christiani Impp. viuẽtes sibi ab adulatoribus apponi. 92. a. Vide de prædicto Diademate in verbo Corona, & in verbo circulus.

E

EX Ethnicis ante Christi aduentum aliqui fuerunt salui. 104. a. Quibusdam Ethnicis Christus ante suum aduentum verita-

tem detegere dignatus est. 104. a. Nihilominus in statu naturali constitutis opus fuisse ad salutem speciali aliquo Diuinæ gratiæ auxilio, quo ad fidem in Christum perducerentur, neque enim naturalem legem sufficere vllatenus potuisse, 104. c. Ethnicis fuit sufficiens cognitio de Christo in confuso, & suboscura ad salutem. 107. b. nec tenebantur ore profiteri Christum venturum, sed tantum se vnum Deum credere faterentur. 108. a.

F

Fibulæ vnde Vocis origo? 185. b. Fibula Architectonica quæ sit. 185. c. Fibula vestiaria quæ sit. 185. c. Lunula eburnea in Senatorum calceis fibula erat. 186. a. & Fibulam Lunarem extitisse Nobilitatis indicem. 186. b. Erat quoque fibula, quæ Capillitium continebat. 186. b.

Flamines pro sua Diuinandi facilitate Infibulati erant 186. c. sicuti etiam Vestales. 187. a. Fibulæ vsus qualis. 187. a. Annumeratur inter fœminarum ornamenta. 187. b. Viris quoque ornamento fuere in Mantellis, seu Penulis 187. c.

Materia fibulę, ex ferro, argento, auro, aut quouis metallo: infimæ sortis hominibus propria erat ferrea, ænea. 187. c. Erant etiã non solum aureæ sed etiam gemmis distinctæ. 188. a. Fibula Imperatoribus propria, & in vestitu Imperatorio prætiosissima. 188. b.

Forma Fibulæ, ex iis aliquę circulares omnes variis icunculis distinctę, vnica tamen figura ad arcum accedentes: conspiciuntur etiã forma quadrangulæ, Equi, Hinnuli, Auis, &c. 188. c. Descriptio Formę ipsius Fibulæ. 189. a.

Fibula Gymnastica, qua adolescentulorum virilia solent coerceri conseruandæ vocis, seu sanitatis gratia, quæ Venere debilitantur, 189. b. c. Athletæ etiam in Palestra pugnantes fibulas vsurparũt. 190. a. c. Materia, ac forma huius fibulæ, qualis fuerit. 190. a. b. Infibulationis modus non solum cum mulieres Acu traijciunt nares, verum, & apud Ethyopes Nares, & Labia. 191. b. c.

In Funeris Ritibus Romani primo circũstabant lecto morituri, quo vltima morientis verba exciperent attentiores. 244. c. & cariori ex prædictis Annuli tradebantur, qui vt plurimum hæres scribebatur. 245. a. Morientis spiritum mater, aut propinquiores excipiebant. 245 b. Propinquiores etiam claudebant oculos Mortui 245. c. Post sermones iucundos de mortuo ad oscula, & comple-

xus mortui concurrebant. 249.a.b. Luctus, & Lamentationes. 246.b. Lauabant, & vngebant Cadauera & quare. 247. a. b. Quibus vero Aromatibus vide 258. a. b. c. Qui Cadauera curabant Libitinarii a Libitina dicebantur. 247.c. septem diebus corpus domi asseruabatur Lauando, Vngendo, osculando, complorando, &c. Octauo die procedebat funus, & corpus incendebatur, Nono sepeliebatur. 248. c. Post condimenta corpus cōclamebatur. 249. a. Dein voluebatur linteo, & veste pretiosa ornabatur. 249 b. Stipem in ore mortui ponebant. 249. b. Producebatur deinde cadauer, & Domesticorum turba Lugubris thorum circumstabat. 249. c. potentiorum ianuas Cipressus in luctu comitabatur. 250 a. De Pauperum funere. 250. b. maiorū Imagines in funere exponebantur. 250. c. mortuos cum Cantu ad sepulturam prosequebantur. ac etiam cum Tibiis 250.c. & sequenti. Progrediebantur, qui munera ferebant Amicorum, & propinquorum. 251. b. Effigies mortui, & Funebres Lectuli procedebant. 251. b. Item Liberti Pileati, & post hos Archimimus, qui personam mortui fingebat, 251. c. Lectus funebris a filiis, seu honoratis viris portabatur. 252. a. & longo ordine thædæ vndiq. lucebant. 252. b. A Foro ad Rostra ducebatur funus vbi laudatione funebri viri virtutes enarrabant filii, seu alii proximiores nisi S.C. magistratibus mandaretur. 252. c. efferebatur deinde Cadauer ad Rogum vbi de illius ritibus. 253. a. b. Cœna funebris Dis manibus in Rogo parabatur: Altera Cœna domi propinquioribus, & amicis, & hæc propriæ Epulum funebre. 253. c. Rogi Lustratio fieri solebat, antequam faces admouerentur, circumiendo Rogū. 254. a. Coniuncti Sanguine, vel amicitia defuncto, se ante Rogum occiderunt. 254. a. b. Item Gladiatores ante Rogum dimicabant, qui Bustuarii a Busto sunt appellati. 254. c. Cinerum reliquias lauabant, & osculabantur. 255. b. Prædictæ cineres, & ossa desumebantur ex Lino Carbasino in Vstrinis. 255. b. c. Deinde claudebantur prædicta in olla vna cum lacrymis 255. c. & sequen. Mansit apud Romanos cremandi consuetudo vsq; ad Antoninorum Impp. tempora 256. c. De Hipogeo vbi condiebantur Cineres. 256. c. & sequen. Consecrauere Romani in Deos Imperatores, & Principes. 257. c. Quibus Aromatibus condirentur Cadauera. 258. a. quibus aromatibus post plurima sæcula, etiam nostris temporibus reperta cadauera, eorumdemque Vestimenta a læsione præseruata 259

H

HArpocrates Iuuenis. 55. a. Silentij Deus, re vera Græcus Philosophus erat. 55. c. Supra caput figuræ Harpocratis quid denotet Symbolum appositum. 56. a.

Hercules Iouis, & Alemenæ filius; qui ob fortitudinem, & gloriam inter Deos relatus. 131. b. Vnus ex duodecim Diis. 131. c. De eodem variapudenda, ex Lactantio. 132. a. b.

Hieroglyphicum quid sit, & in quo differat a Symbolo 43. c. Hieroglyphicarum litterarum quis fuerit primus inuentor. 44. a. b.

I

IDololatriæ origo in Aegypto. 19 c. & seq. Idololatria vsquequo durauit. 102. c. De Idolo Priapi. 145.

Ioseph Patriarcha non frumentum tantum, sed & veram Dei cognitionem tradidit Aegyptiis. 49. b.

Isis, & Osiris quales fuerint apud Aegyptios. 46. a. b. & seq. In Isidis effigie quare gracilitas, & de statu pedum. 62. c. Isis vbique terrarum culta propter morborum curationes. 64. a. b. Isidi quare planctæ pedum dicatæ. 64. b. Isis sumitur pro Luna 68. a. Circa Isidis caput quare fasciolæ, seu vela. 73. b. Isiacę imaginis interpretatio. 74. a.

Iupiter varis nominibus appellatus. 113. c. 114. b. Quare Aquila, & Fulmen apponantur Ioui. 114. b. Scelera & turpia eiusdem Iouis. 114. c.

L

LIbitinarii dicuntur, qui Funera curabant a Libitina. 247. c. Quorum ministri quales essent. 248. a. b.

Lucerna sacrum quid portendebat apud Græcos, & apud Aegyptios. 79. c. & sequen. Lucernam extinguere apud Romanos Religio erat, sed posito oleo inextinctam dimittebant, & quare. 80. a. b. In Lucernis Aegyptiis Religiosiores, & de festo apud ipsos Accensio.

Luminum 80. b. Quare inducta festiuitas illa luminum 80. c. & sequenti Pompa prædictæ festiuitatis Lucernarum. 82. b. In Lucernarum cultu superstitiosi fuere Aegyptii, & alię nationes. 83. a

Luna quare Triuia, seu Triformis dicatur 68. a, b.
Luna à Sole recipit lumen 68. c, 73. c.
Luna semper instabilis. 68. c.

M

Mars cur sic nominetur, & Mauors, & Gradiuus? 115. a. De Templis eiusdem. 115 c. Eius simulacrum Ioui Capitolino cedere noluit. 115. c. in honore à Romanis quare habitus. 115. a. dictus Vltor ab vlciscendo 115 c. de Adulterio Martis, & Veneris 116 a. Occasio fabulæ prædicti adulterij. 116. b.
Matris magnæ Deorum plurima nomina. 212. b. Quare Tympanum, Turres, Sedes, Galli, Leones, & Clauus apponantur prædictæ Deæ 212. c. Turpitudo sacrorum Matris Magnæ 213. b.
Mercurius, & Minerua coniuncti non coniugio, sed communione studiorum. 120. c. Mercurius quare sic nuncupatus. 120. c. Quare talaria pennata, virga serpentibus nexa, Galerum cooperto capite, & marsupium apponantur Mercurio 120 c. & seq. Multa munia eidem tribuuntur. 121. a. Multis nominibus nuncupatus Mercurius. 121. b. Fur & nebulo dictus à Lactantio. 121. c. A Germanis præcipua veneratione cultus. 121. c. In compitis ciuitatum statuas ei erigebant. 122 a. Statuæ illius sine manibus, & pedibus, eo quod rem omnem sermone sine manibus conficiat. 122. a, b.
Mineruæ, & Mercurio erigebantur Aræ communes. 122. c.
Minerua Bellis præerat. 122. c. Erat & lanificijs præposita. 123. a. Oliuæ quoque inuentrix, & fabricæ multarum artium repertrix. 123. b.
Minerua dicta à minuendo, vel minando, quia prudentiæ Dea sit, & Belli, seu Meminerua, quæ eadem sit quod memoria. 123. c. De Templis Mineruę. 123. c.
In Matrimonijs contrahendis ætas requiritur, vt sint masculi puberes quatuordecim annorum; fœminæ verò duodecim annorum viripotentes. 209. a. Nuptiæ, quas vir sexagenarius cum vxore quinquagenaria contrahebat vtrum subsisterent. 210. c. Conditio, & qualitates bonæ quærendæ in matrimoniis 211. c. Inter personas liberas, & seruilis conditionis non subsistebant matrimonia. 212. b. Inter ciues Romanos, & Peregrinos an subsisterent matrimonia 212. c. A Prouincialibus cuiuscumque loci cum Barbaris coniugia contrahi erat prohibitum; sicuti

etiam Patribus cum plebe. 213. a. Senatores etiam prohibebantur vxores ducere Libertinas, & quarum parentes artem ludicram fecissent 213. b. Senatorijs personis exceptis, cœteris omnibus ingenuis Libertinas vxores ducere lege Papia concessum regulariter. 213. c. Mariti captiuitate an soluatur matrimonium. 214. a. Tutores eorumdem successores prohibentur pupillas suas ducere in matrimonium. 214 c. Inter ascendentes, & descendentes in infinitum iniusta sunt matrimonia: Nec cum personis quæ affinitatis ratione parentum, & liberorum vicem repræsentant, quare nec Nouercam, nec Socrum ducere permissum? 215. b Abstinendum etiam contrahere cum ijs, quæ in concubinatu fuerint parentum. 215. c. Ex transuerso etiam cognationis gradu prohibentur nuptiæ, siue ab eodem patre, eademque matre, siue ab altero geniti fuerint. 215. c. Adoptiuæ sororis filiam etiam adoptione durante ducere licitum erat. 216. b. Fratrum, sororumque filias vxores ducere non licebat, nec minus habere in concubinatu. 217. b. Mortuorum fratrum coniuges duci citra Incœsti crimen non potuisse. 217. c. Duas sorores ducere prohibitum dissoluto etiam primæ vxoris matrimonio. 218. a. Verum duorum fratrum liberi rectè matrimonio iungebantur. 218. b. Amitam, & Materteram vxorem ducere non concedebatur. 218. b.

Consensus contrahentium requiritur, vt nuptiæ iustæ sint, quare cum furioso, furiosaque matrimonium contrahi nequit. 218. c. Exigitur etiam cōsensus eorum, in quorum potestate sunt. 218. c. Filiæ, quæ vigesimumquintum annum sunt egressæ, inconsultis parentibus pro arbitrio nubunt, nec pœnam exhæredationis timent. 219. a.

Duas eodem tempore vxores habere Romæ non licuit. 219. b. Sicuti nec id permissum Iudæis: Vt nec minus concubinas vxori adiungi potuit. 220. a. Quomodo in Lege Mosaica permissum esset plures habere vxores. 220. b. Matrimonium intra annum luctus prohibebatur; ne de prole dubitādi occasio daretur. 220. c. Virginibus Vestalibus non nisi nefarias, & incœstas nuptias contrahi potuisse. 222. a.

Moneta antiquitus non fiebant emptiones, & venditiones, sed rerum permutatione. 173. a. Notissimum tamē vsum pecunarum testantur sacræ litteræ. 174. b. Et non solum intelligitur de moneta appensa, verum & de numerata. 174. b. c. Ab initio V. C. vsum fuisse solum corijs boum nummorum loco, quamuis alij

velint vsum fuisse pecunię ex dictis corijs solum in defectum æris argenti, non apud veteres tantum, sed nostris etiam temporibus, quod non tollit vsum præcedentis monetæ signatæ aureæ, vel argenteæ, seu æreæ, ea conditione vt postmodum ij publico signo ad valorem æris, vel argenti redderentur; & cum primum cessasset defectus æris, vel argenti, cessauerit quoque vsus monetæ cusæ ex corio bouum. 175. c. & seq.

Monetæ signatæ inuentionem Iano plurimis adscribunt, ad quem fugit Saturnus Imperio expulsus; hinc nummi veteres in quibus Ianus, & Nauis. 176, c. Quamuis alij velint Ianum fuisse eumdem, ac Noe, & Saturnum, & à filio Iaphet regnante in Italia hospitio exceptum. 177, c.

Argento, & aureo nummo quando vti cœperint Romani. 178. a. b. Apud Israelitas multo ante Imperium Romanum vsum fuisse monetæ aureæ, & argenteæ publico signo signatæ 178. b. c. Ferreæ monetæ apud Romanos, Græcos, & cęteras nationes vsus erat, & hic erat nummus paruus. 179. b.

N

NIlus quantum crescat. 71. a. b.

In Nuptiis interueniebat contractus stipulationis, qui contractus dicebatur sponsalia, 198. a. Nudus consensus sufficiebat ad constituenda sponsalia, & hic consensus in tabulas redigebatur 198. c. Arrhę a sponso sponsę dabantur, sicut & Annulus. 198. c. Aetas in nuptijs contrahendis 199. a. Dierum delectum maxime in nuptijs considerabant. 199. c. Tribus generibus vxores quæsitas Vsu, Farræ, Coemptione, 200. b. c. Nuptiæ nisi captatis augurijs non fiebant. 201. c. Ornari noua nupta solitum senis crinibus: Cœlibari Asta: Corona ornata: Texta Tunica: Cingulo etiam cingebatur, quod Maritus in lecto soluebat. 201. c. cum seqq.

Iunoni nubentes sacra facientes Fel demptum abijciebant, significantes omnem bilem, & amaritudinem à nuptijs abesse oportere, 203. a. Iunius Mensis propitius contrahendis Nuptijs. 203. b.

Iugum contrahendis matrimonium imponi consueuerat. 203. b. Velo obnubi solita noua nupta, cum ad virum deduceretur. 203. c.

In viri domum tamquam in coniugis mansionē noua nupta tradu-

cebatur. 204. a. Hæc deductio noctu fiebat. 204. b. Pueri tres Patrini nubentem deducebant, quorum vnus pacem præferebat, reliqui duo nubentem tenebant, 204.b. In altum tolli consueuisse etiam nubentes 205. a. Comitabantur nubentes Colus cũ fuso, & stamine. 205. b Vtensilia item mulieris per puerum impuberem in vase operto gestari consueuerant. 205. b. Asses tres ad maritum impuberes deferebant. 205. c.

Fores ædium mariti Floribus, & frondibus ornari consueuerunt. 205 c. Præ foribus ædium mariti interrogatæ sponsæ, quæ nam essent? Caias se esse respondebant, & quare? 206. a. Ianuæ lana tangi à nubentibus, adipeque vngi consueuerunt, 206.b. Sponsa ingrediendo limen pedem attollebat; illud enim tangere ominosum erat, 206. b. Ingredienti nuptæ claues dabantur 206. c. Ac etiam in pelle lana noua nupta statuebatur, 206. c.

Aqua, & ignis nuptiarum solemnibus adhiberi consueuerũt 207. a.

In cœna nuptiali oppipare, & lautè acceptos conuiuas, 207. b. & magna populi frequentia nuptiæ deducebantur, 207. c. Tibiam nuptialibus festiuitatibus interuenisse, 207. c. Tassalionem in nuptijs non secus, ac Hymeneum inclamare consueuisse, 207.c. Nuces à nouis Maritis iaci, & pueris spargi consueuisse, 208.a. Qui ad eam celebritatem conueniebant obscæna omni licentia occinebant, qui versus Fœscenni dicti sunt, 208. b.

Lectulus Nuptiali, seu Genialis componebatur a. & seq. & Hos lectos sterni Toga consueuisse. 209. a. Super Priapi fascinum sedere noua nupta iubebatũr, 209. a. Ad huiusmodi officium spectatę pudicitiæ mulieres, quæ vni tantum viro nupsissent adhibebantur, 209. b.

O

OBelisci nomen, pag. 6. a. Materia obeliscorum, 6. c Forma 7. b. Vbi extructi 6. c. Extructionis causa? 8. a. Inuentores obeliscorum 8. c. Mitres. 8. c. Sochis, Ramires. 9. b. Sesostres. 10 a. Nuncareus 10. c. Smarres, Nectabis. 11. a. b. Aphries, Sanniserteus. 12. a. c. Ramises in eleuatione obelisci alligauit filium cacumini. 9. c. Obelisci quare absque notis? 10. c. & seq. Diruti obelisci à Cambise in Aegypto, 13. c. Phtolomeus iterum erexit dirutos à Cambise in Aegypto. 14 c. Romanis in Aegyptum ingressis quomodo, & quot obeliscos Romam aduehxerunt Augustus, Claudius, Caius, Constantinus, & alij Impp. 14. c. & seqq.

Obelisci Romæ à Gothis secundo confracti. 16. c. & seq. non autem à summis Pontificibus, vt aiunt. 18. a. Obelisci à Sixto V. Pont. Max. Romæ erecti, quod tentarunt primum alij Pontifices. 18. c. Dominicus Fontana Architectus opera 700. operarum erexit obeliscum Vaticanum, quamuis in obelisco Ramisis hodie in Laterano elaborauerint in eius erectione in Aegypto viginti milia hominum. 19. a.

P

Pecunia Vide in verbo Moneta.

Pileum est Symbolum Libertatis, vnde serui ad Pileum vocari dicebantur. 192. c. serui raso capite Pileum accipiebant, cum manumittebantur. 193. a. Romani Pileo non vtebantur, sicuti nec aliç plurimæ nationes, quæ capite operto incendebant. 193. b. c. Fuerunt tamen tempora quædam, quibus vsus fuit caput tegendi nempe sacra, Ludi, Saturnalia, Peregrinatio, Militia. 194. b. Fuere quoque homines, qui pileo vtebantur, nempe Liberti noua Libertate donati, Senes, Conuiuæ aliquando, ac etiam Aegroti, & delicati. 194. c. & seqq. Qui mos fuerit Romanis de honore versus digniorem in capite aperiendo. 195. b.

Priapus Deus Naturalis membri, & Sobolis. 141. a. Sicuti etiam Aegyptij Hircum propter eam corporis parté venerantur. 142. a.

Priapus fuit è Ciuitate Lampsaco, à qua pulsus propter virilis membri magnitudinem, postea in Deorum numerum receptus, 142. b. Ponebâtur in hortis cubitales statuæ, quæ Phallus, seu Ithyphallus vocabantur propter vbertatem eorum, & symbolum Priapi putabantur. 142. c Quare habeat sinum apertum omni genere fructuum refertum? 143. b. Grande habet Veretrum. 143. c. Quare inueniatur Priapus effigiatus habitu Anachoretarum. 144. a. b.

De Priapi Idolo, supra quod Sponsæ antequam iungerentur Maritis apponebant pudenda. 145. c. Priapus, seu membrum virile est symbolum fortitudinis, & è contra Vulua fœminæ symbolum inertiæ. 147. & seq.

Q

QViejanæ significatio. 65. c.

R.

ROma, quomodo, & quando à Gothis deuastata. 17. b.c.
Romæ, quando defecerunt spectacula, & aliæ pompæ. 18.a.
Rotæ symbolum. 84. a.

S

SAcrificium est Victima, & quæcumque in ara cremantur, aut ponuntur. 149. b. Sacrificia quomodo peragebantur? 149.c. Libatio in sacrificiis à Libero Patre vini inuentore. 150. b. & hæc Libatio erat vini degustatio. 150.c. Vinum etiam aspergebatur. 151 a. Fundebatur etiam vinum foculo accenso. 151.a. Exta, & Fœmora aris imposita vino perfundebantur. 151. b. Ac etiam Thus, & Fruges, cum vino in ignem immissæ. 151. b. & c. Libabatur in sacrificiis ad numerum determinatum. 151. c. Verba in Libationibus. 152. a. Commiscebant etiam vinum cum sanguine in Libationibus 152. a. Aethnici suffurati sunt vsum Libamina ab institutis Mosaycis. 152. b.c. Præfericulum quale esset in sacrificiis? 153. a. & seq. Simpulum in sacrificio inseruiebat ad gustandum vinum 154. b.c. Materia Simpuli erat ex luto samio. 154. c. & 156. a. Describitur forma eiusdem simpuli. 155. a. & seq. Pateræ quoque erant in sacrificiis ad effundendum vinum, & sanguinem. 156. c. & ex his aliquæ erant cum manubrio, aliæ sine 157. Guttum erat etiam in sacrificio, quod vinum dabat minutatim, & hoc etiam ex luto samio. 157. c. & seq. Erat & vas lustralis aquæ 158 c. Tripodes etiam. 159. a. Erant varij ministri in sacrificio inter quos Popæ, Vittimarij, Camilli pueri, Sacerdotes. &c. 160. b. & seq. Enarratio figuræ sacrificij. 162. a.
Scarabeus in veneratione apud Aegyptios, & quare? 45. b. Propter similitudinem cum operibus Solis. 61. a. Scarabeum symbolum mundi. 60. c. Scarabei charactere Aegyptiorum bellatores signabantur, & quare? 61. b. Per scarabeum vnigenitum Dei Filius significatur. 62. a.
Serapis, qui & Apis apud Aegyptios pro Deo colebatur. 47. a.
Serapis Rex Argiuorum. 47. c. Serapidem credidere aliqui fuisse Iosephum Patriarcham. 48. b. In Serapidis templi expugnatione per Theodosium Imperatorem repertæ fuere figura Crucis. vbi de eorum significatu, 49. c.

Sesostris Rex cœpit simul iungere Mare rubeum, & Mediterraneum. 10. a.

Siluani votum. 140. a. b. Siluani fabula. 140. c. Siluanus natus ex capra. 141. a. Eiusdem cultus. 141. b. Mos fuit apponi Siluano Titulus Sancti. 141. b.

Sphynx quale monstrum fingatur. 57. c. Sphyngis ænigmata. 58. a. Sphynx verè est de genere Simiarum. 58. b. Sphynges, & Leone, & Virgine quare formabant Aegyptij. 58 b. Ex quare apponebantur præ foribus templorum. 58. c.

De Sponsalibus, & sponsa vide in verbo Nuptiæ.

Sistrum est instrumentum Aegyptiorum delineatum ab Apuleio. 77. c. Sistrum motum, vel ortum rerum indicabat, vel Nili accessum, seu recessnm. 78. b. Sistrum Isacorum gestamen, quo Typhonem arceri credebant. 18. b. Adhibebatur ad sedandos infantium ploratus. 78. c. Et in bello eo vsi Aegyptij. 78. c. Sistri curuamine Luna denotatur. 79. b.

Symbolum quid sit. 39. b. & seq. Symbolum quare nominetur Credo. 42. c. Symbola ab antiquis figuris exprimebãtur 42. c. & seq. Symbola non solum Aegyptii, Græci, & Romani, verum & Christiani habebant. 43. c.

T

TErmino Deo Numa Pompilius sacellum erexit in colle Tarpeio, cui animatum nihil, sed pultes, & frugum primitiæ offerebantur. 138. b. Si quis eum transtulisset volenti occidere securitas erat; 138. c. & seq. Terminus, Mars, & Iuuente noluerunt concedere locum Ioui in Capitolio: & quare. 138. c. & seq. & facto Iouis templo foramen fuit relictum in lecto supra ipsum terminum. 139. b.

Terræ descriptio. 112. b.

Tessera solita dari hospitibus, seu amicis, vt quis talis agnosci posset, & hęc ad posteros transibat. 196. c. Tesseram hospitalem confregisse dicebatur, qui sibi redditum in domum aliquam præcluserat. 197. a. De huiusmodi Tesseris satis probabile est intellexisse Christum dum præcepit Apostolis, ne in prædicatione Euangelij virgam deferrent. 197. b. c.

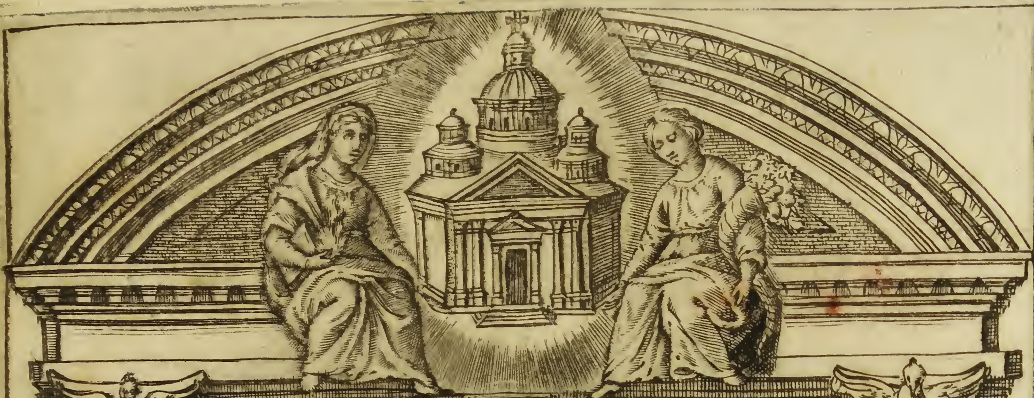
Triclinium, vide in verbo Cœnaculum.

Variatio

V

Variatio, & inconstantia per Lunam significatur. 65.a.
Vestæ nomen vnde deductum. 164. a. Qqare virgo sit Vesta. 164. b.
Vestalium institutio quomodo, & quando. 164 c Solis Vestalibus earumque Pontifici Maximo fas erat ingredi in Vestæ penetralia. 165. a. Quibus in Regionibus reperirentur Vestales. 165.b. Romæ à Numa primum institutæ Vestales. 165.b. Quod esset officium, quæque dignitas Vestalium. 165.c. post triginta annos nil vetabat Vestales nubere. 166.a. perpetuus ignis in templo Vestę seruabatur in vasis fictilibus. 166 b. c. Et si quando extingueretur prodigium credebatur. 166.c. Si contigisset extinctio incuria Virginis seuere illa à sacerdote plectebatur. 167. a. Ac etiam si non fuisset extinctus renouabatur tamen quot annis Calendis Martij. 167. a. Vestales cum atrio excedebant, matronarum custodiæ mandabantur. 167.b. Magna erat earundem auctoritas. 167. c. & seq. Testamenta penes eas erant asseruata. 167 c. Honores illis redditi. 168.b. Ornatus, seu vestitus earum suffibulum appellabatur. 168. c. Pœna grauissima earumdem ob incœstum. 168.c. & seq. vbi de earumdem morte. Capiebatur Vestalis, & quomodo? 170 a. Alebantur autem Vestales sumptibus publicis. 170.b. Durauit autem earum sacerdotium vsque ad Theodosii senioris Imp. tempora vt ex epist. Simachi Pręfecti, & responsionibus D. Ambrosij 170. c. vsque ad finem.
Venus quare sic nomimetur? 116. b. Dea Generationis, Voluptati, & Formæ credita. 116. b. De vi generandi à Venere. 116. c. De Venere calua. 117. a. De Veneris libitinæ ærario. 117. b. De duplici Venere 117. c. Quare Columbæ in Veneris tutela. 118. c. Venus nunquam est sine Amore. 118. c. Venus præualet omnibus Dijs, eosdemque sub sua iuga mittit. 119. a.b.
Vinum vbi accubuissent conuiuâtes aliquid poculi Deorum in honorem, vel in terram, vel in ignem, vel etiam in mare si nauigassent infundebant. 156. b. Vide in verbo Conuiuium.
Vitam putarunt Ethnici Fortuna, vel Fato terminari, Christiani vero Dei dispositioni tribuunt. 244. b.
Vngebantur mortuorum cadauera ad durationem. 247.b.c. Quibus autem aromatibus vngebantur. 258.a.b.
Virilitas accipitur pro Fortitudine, & magnanimitate, sicuti è contra Vulua fœminæ est symbolum inertiæ. 148. per totum.
De Virili membro, vide in verbo Priapus.

FINIS.

DE VETERIBVS CHRISTIANORVM RITIBVS

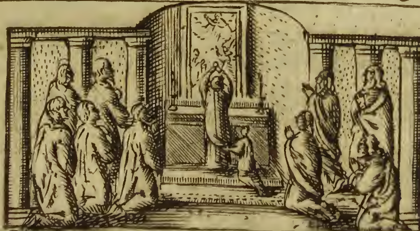
Auctore

IOANNE BAPTISTA CASALIO ROMANO

Butirum et mel comedet etc. Isaias

ROMAE Apud Andrēam Phēum MDCXLV. Superiorum licentia.

BEATISSIMO PATRI
Ac Sanctiss. D.N.
INNOCENTIO DECIMO
PONT. OPT. MAX.

IO: BAPTISTA CASALIVS ROMANVS F.

OX Turturis audita est in terra nostra: tempus putationis aduenit. Verè etenim, Beatissime Pater, in Catholicę Ecclesię terra, & maximè in hac nostra orbis terrarum Principe Vrbe Roma post hiemalem ariditatem erga Diuinum cultum; immò potius post contemptum Diuinorum rituum, ac etiam post perpessas calamitates, vox Turturis audita est, quæ index, & prænuntia est verni tem- *In Cāt. cap. 2.*

poris,

poris, quo ſumma Dei Bonitas effudit Lilia, quæ à tua in ſummum Pontificem proclamatione aduenerunt nobis; vt propterea addatur in Canticis. *Tempus putationis aduenit*: nempe, quod Lilia tua ſeligamus, & colligamus ſpecioſiora, & pulchriora, quam Salomon in omni gloria ſua.

Certè equidem vox Turturis audita eſt in terra noſtra, cum nos ab imminentibus erepti periculis, & è profunda Maris abiſſo horribili tempeſtate iactati, dum communis hoſtis nauiculam Petri ſubmergere conatus eſt; ita vt illa operiretur fluctibus, tanquam ſi Chriſtus eiuſdem Gubernator dormiret: at Dei ope Pax nobis data eſt, quam indicauit Columba ramum portans Oliuæ: vnde ſalui tandem euaſimus, cum te Romanum Pontificem creatum agnouimus.

Quis loquetur potentias Domi-

ni?

ni? mirabiles vidimus elationes Maris: mirabilis & apparuit in altis Dominus: Laborauimus clamantes, raucę factę ſunt fauces noſtræ, exclamantes ad Omnipotentem: mitte manum tuam de alto, & libera nos de aquis multis, dum cunctis euadendi remedijs deſtituti, tædio vitæ grauati, cum his teneremur vallati anguſtijs; & à Deo, qui eſt ſolus omnipotens, pręſtolaremur auxilium: ecce ſtatim ex inſperata cataſtrophe facta eſt rerum repentina, & admiranda mutatio: excitatus tanquam dormiens Dominus, clamore ſuorum feſtinus exurgens; imperauit vento & Mari, & ſedata tempeſtate, facta eſt tranquillitas magna; cum vox Turturis audita eſt in terra noſtra.

Hanc Eccleſiæ Pacem ex tua in Orbe terrarum exaltatione Omnipotens Deus nobis præfigurauit

futuram;

futuram; cum ſupra portam Vaticanæ Baſilicæ (in qua Principis Eccleſiæ Petri, necnon Romanorum Pontificum eſt ſedes) annis præteritis viderimus per plures menſes Columbam permanſiſſe: Nec mirum, cum legamus etiam diuerſis temporibus indicaſſe, & ordinaſſe Deum Maximos Pontificatus, & alias Eccleſiæ inſigniores dignitates per Columbas: etenim ex Euſebio, & Annal. Eccleſ. Antero Pont. Maximo martyrio ſublato poſt dies tredecim Fabianus patria Romanus, diuinitus electus, dum in ipſis fidelium Comitijs de repente Columba è ſublimi deuolans eius capiti inſedit: ac etiam ex eiſdem Annalibus habemus annuiſſe Diuinum Numen Chryſoſtomi Sacerdotio, cum in ipſa eius ordinatione alba Columba repentè deuolans ſupra caput eius requieuerit: Et Epiſcopos etiam

Euſeb. lib. 6. cap. 22. Baron. an. 238

Baron. an. 386 vbi Spõdanus num. 12

Rauen-

Rauennates albæ Columbæ descensu electos fuisse, ex prædictis Annalibus traditur.

Iure igitur hæc Tua in Summum Pontificem acclamatio per Columbam nobis prænunciata est; quoniam sicut illa simplex, & lætum est animal, non felle amarum, non morsibus sæuum, non vnguiũ laceratione violentum: ita & in Ecclesia Christi fideles vnanimes habitaturos, concordes, & simplices perseueraturos speramus: sicuti eadem Columba abhorruit, & aufugit, vbi verum Numen, & sacri ritus defecerunt, vt legimus eandem Columbam è templo Hierosolymitano in funestissimæ passionis hora Nostri Redemptoris aufugisse.

Ephrẽ Syrus serm. de passion. Domini & Annal. Baron. an. 34. vbi Spond. num. 37

Dicimus etiam Tuam in summum Pontificem assumptionem à Columba præsignatam, quoniam ingenitus candor Tuus, & charitas

tas erga proximos per Columbæ ſimplicitatem ſignificatur; ſicut & ſacrarum, & humanarum litterarum peritia, necnon politicarum rerum experientia apud Reges, & Principes Tibi ſerpentis prudentia adſcribetur.

Nec reticebo, Te tot annis in Vrbis Areopago primas partes tenuiſſe; dum ego Iuſtitiam, & patrocinium tuum ibi verè ſum expertus, ac altæ memoriæ retineo.

Vellem Sanctitati Tuæ rependere quæ debeo: & cum in alio non valeam, Altiſſimum deprecabor; vt diu ſanctitatem Tuam pro S. R. E. bono ſaluum, incolumemque conſeruet; & quoniam Tu totius Chriſtiani Orbis es Princeps, & Caput; ac quod Romanus ego fide, & ordinatione Sacerdos hæc ſcripta de ſacris antiquorum Chriſtianorum ritibus tractarim; propterea ad pedes ſanctitatis Tuę

pro-

prouolutus ea dico, & ſacro, quæ Tibi prorſus dicari debuiſſent, etiam ſi in remotiſſimis partibus hæc elaborata fuiſſent: in memoriam enim reuocantur, quæ pridem Africanę Synodi ad Theodorum ſcribentes aſſeruerunt, nempe. *Antiquis regulis ſancitum eſſe, vt quicquid quamuis in remotis, vel in longinquo poſitis ageretur prouincijs; non prius tractandum, vel accipiendum eßet, niſi ad notitiam almæ Sedis Apoſtolicæ fuiſſet deductum; vt eius auctoritate iuſta quæ fuiſſet pronunciatio firmaretur, indeque ſumerent cæteræ Eccleſiæ, velut de natali ſuo fonte prædicationis exordium, ac per diuerſas totius mundi regiones puritatis incorruptæ manerent fidei ſacramenta ſalutis.* Et quæ Gotifridus, hiſtoriam ſuam vniuerſalem Vrbano Papæ Tertio offerens, præmonuit. *Nullum ſcripturarum elogium noſci eſſe authenticum, niſi à ſacroſanctæ Matris noſtræ Romanæ Eccleſiæ ſapientia*

Synodalis epiſt. in Lateran. Cōcil. ſub Mart. ſecret. 2.

Gotifri Viterb. præfat. ad Vrbanum papam.

tiæ fluminibus propinetur; & ideo si quod historiarum opus noua per aliquem institutione conficitur, rationem suggerere, vt antequam in publicum deueniat, Apostolico eius examini præsentetur; quatenus si acceptione dignum esse perpenditur, eius mandato, & iudicio approbetur, & ab eo vires, auctoritatemque recipiat, cui terrena, & cœlestia diuinitus sunt commissa.

Te igitur, Beatissime Pater, humiliter deprecor; vt per sacros Doctores approbatam ex amplissimis sacrorum Rituum campis, collectam à me in vnum fascem segetem, Benedictione Tua, approbes, & confirmes; vt tandem grata fœcunditate dulcem præbeat exurientibus escam, & taliter pasti nullis vnquam malignorum motibus pateant; vt qui dente venenato linguam tamquam telum iacere presumpserit, in temeritatis notam incurrat. Diu viue, vt Ecclesia Dei, cui prees, sanctissimè gubernetur.

Ad

Ad Lectorem.

Mensibus elapsis, quibus podagræ, & ætatis impedimento publicis exemptus curis in meo secessu degebam, cum aliqua de Aegyptiorum, & Romanorum antiquis ritibus essem prælოquutus, nil magis mihi sacro ordine insignito in animo fuit, quam perscrutari nascentis Ecclesiæ primordia, & ipsa Christianæ Religionis fundamenta primitus iacta; vtpotè de sanctissimo primum Crucis vexillo, sacris Imaginibus, Sacramentis, Sacramentalibus, pijs Functionibus, & similibus: sicuti etiam Catholicæ Ecclesiæ visibilem monarchiam, à Christo institutam, super petram fundatam, ac per eius legitimos successores Romanos Pontifices inuiolatè conseruatam, & nunquam interruptam ad nos vsque deriuatam, à qua Hæretici, & Græci schismatici defecerunt; vt hæc scripsimus.

Et non modicæ eruditionis ad totius Ecclesiasticæ historiæ cognitionem hunc laborem De Veteribus Christianorum Ritibus spero futurum: Sed in eo potissimum meum fuisse scopum, vt ex cognitione singulorum huiusmodi antiquorum Christianorum rituum penitus euacuetur malitiosa illa recentiorum hæreticorum cauillatio, quod quarto, seu quinto sæculo fuerint superaddita, & immutata Ecclesiæ sacramenta, sacramentalia, necnon & alij cœteri eorumdem fidelium ritus: vnde in hoc nostro opere, si ex orthodoxis auctoribus, maxime antecedentium sæculorum cognouerimus omnia prædicta, sicut in ipso Ecclesiæ nascentis exordio, sic etiam adhuc apud nos in vsu esse (quæ principaliora, & orthodoxæ fidei substantialia sunt) nostrum munus adimplesse censebimus.

Sunt hic nonnulla, Amice Lector, quæ vix multo studio, & industria adipiscantur: sunt quæ admireris: sunt quæ sigillatim asperneris; sed sunt simul omnia, in quibus Christianam vetustatem veneraberis; & quicquid maxime sequendum, & imitandum; e contra verò fugiendum, vitandumque ex ipsa rerum lectione intelliges, & percipies; atque ita sequens tum fructus, tum voluptas omne pretium laboris absoluant.

INDEX CAPITVLORVM.

DE VETER. SAC. CHRIST. RITIB.

DE ſacris Chriſtianorum, Præfatio. Cap. I.
De figura ſanctiſſimæ Crucis varijs modis expreſſa. Cap.2.
De ſacris imaginibus Eccleſiæ Primitiuæ. Cap.3.
De Ritu priſcorum Fidelium in precibus. Cap. 4.
De Baptiſmo. Cap.5
De Triplici Chriſti Cœna, & primum de Legali. Cap. 6
De Vulgari, ſeu Communi Cœna. Cap. 7
De tertia Euchariſtica Cœna. Cap. 8
De Antiquis Miſſæ Ritibus. Capi 9
De particulari Miſſæ expoſitione. Cap. 10
De Calicis Vſu. Cap. 11
De Græcornm errore. Cap. 12
Quomodo ſeruari ſolita ſanctiſs. Euchariſt. C. 13
Quo Ritu, ſeu Cœremonijs, & ſitu Communio olim percepta? Cap. 14
Quis porrigere ſolitus? Cap. 15
De interna diſpoſitione in ſumenda ſanctiſsima Euchariſtia Cap. 16

De Læ-

De Lætitia ob ſuſceptam ſanctiſs. Euchariſtiam. cap. 17.
De Frequentia ſanctiſſimæ Euchariſtię. cap. 18
De Communione ſub vnica ſpecie. cap. 19
Cathecumeni quomodo participarent de Euchariſtia, & aſſiſtentia Miſſæ? cap. 20
Quid apud antiquos eſſet communio, ſeu communicare? cap. 21
De antiquiſſimo excommunicationis vſu. Cap. 22.
De ſacramento Confirmationis. cap. 23
De Pœnitentiæ ſacramento. cap. 24
De ſatisfactione pœnæ poſt remiſſum peccatum. cap. 25
De ſacramento Ordinis. cap. 26
De Ordinum diſtinctione, & eorum functionibus. cap. 27
De poteſtate exorcizandi Energumenos, & Cathecumenos. cap. 28
De Diaconiſſis, Presbyteriſſis, & Epiſcopiſſis. cap. 29.
De ſacramento Matrimonij. cap. 30
De impedimentis Matrimonii. cap. 31
De ſacramento extremæ Vnctionis. cap. 32
De veſtimentis, & ornamentis ſacris. cap. 33
De Vtenſilibus pretioſis, ſacris Vaſis; quæ nunquam licitum fuit tangi prophanis manibus. cap. 34

De In-

De Incenſo. cap. 35
De Aqua benedicta, & Pane benedicto.
cap. 36.
De benedictione, & vſu Olei ſanctiſs: Chriſmatis. cap. 37
De Dedicatione Eccleſiarum, & conſecratione Altarium. cap. 38
De Reliquiis. cap. 39
De Peregrinationibus, quæ fiunt ad Reliquias, & alia ſacra loca. cap. 40
De Proceſſionibus. cap. 41
De Lucernis, & aliis luminibus. cap. 42
De Campanis, & aliis modis conuocandi Populum. cap. 43
De cantu in Eccleſia antiquiſſimo, & aliis muſicis inſtrumentis. cap. 44
De Horis canonicis. cap. 45
De Breuiario, & eiuſdem antiquitate. cap. 46
De vſu Incognitæ linguæ in ſeruitio Eccleſiæ.
cap. 47.
De ſacris fidelium Icunculis, vulgo Medaglie, Agnus Dei, ſicut de Bullis, Amuletis, & aliis Ethnicorum ſuperſtitionibus. cap. 48
De Corona Presbyterorum. cap. 49
De Tonſura Religioſorum. cap. 50
De Habitu Monachorum, & aliorum Religioſorum. cap. 51
De Votis Monachorum, & Religioſorũ. cap. 52
De Vo-

De Votis in Genere. cap. 53
De Cœlibatu Religiosorum. cap. 54
De Bigamia. cap. 55
De Sacerdotibus Gentilium, qui ad Religionē Christianam transibant. cap. 56
De Christianis Imperatoribus, qui dicti sunt Pontifices Maximi. cap. 57
De Ceremoniis, seu Ritibus in Generali. cap. 58
De Osculo Pacis. cap 59
De Festiuis Diebus. cap. 60
De die Cinerum. cap. 61
De Prisco, & vario Quadragesimæ ritu. cap. 62
De Vigiliis, Quatuor temporibus, Diebus Veneris, & Sabbathi, & aliis Ecclesiæ Ieiuniis. cap. 63.
De Traditionibus. cap. 64
De Libero Arbitrio. cap. 65
Quod fides absque operibus non valeat iustificare. cap 66
De Funeribus Priscorum Christianorū. cap: 67
De Miraculis. cap. 68
Quod vera miracula in Catholica tantum Ecclesia continuauerint semper ab Apostolis singulis quibusque sæculis. 69
De Canonizatione Sanctorum, & de Apotheosi Ethnicorum. cap. 70
Quod Iudicium Ecclesiæ, & sanctæ Sedis sit infallibile in Canonizatione Sanctorū. cap. 71
De Deci-

De Decimis. cap.72
De Exemptionibus, & Immunitatibus. cap.73
De veris Ecclesiæ signis. cap. 74
Veteris Ecclesiæ Catholicæ cum recenti Ecclesia comparatio. cap.75
De Conciliis, eorumque auctoritate. cap. 76
Quod sanctus Petrus fuerit Princeps Apostolorum. cap.77
Petrus fundauit, gubernauit, & proprio sanguine consecrauit Ecclesiam Romanam. cap.78.
Quod Papa sit successor sancti Petri, Hæres dignitatis, & preæminentię. cap.79
De Romana Ecclesia. cap.80
De Honore Adorationis Papæ: De Osculo pedum; ac etiam quod super Cathedram deferatur. cap.81
De Cardinalibus S.R.E. cap.82
Quod omni tempore habitus fuerit recursus ad Papam, vti caput visibile, tum in difficultatibus fidei, morum correctione, & similibus cap. 83.
Quod Episcopus Romæ, sancti Petri successor, debeat ipse, seu qui ab ipso est delegatus, præcedere in congressibus Conciliorum. cap.84.
De statu Ecclesiæ Gręcę. cap.85
Spiritum sanctum ex Patre, Filioque procedere,

non ex Patre tantum. cap.86
Quod in Azimo apud Latinos, & Fermentato apud Græcos orthodoxè,& verè Christi corpus conficiatur. cap.87
De Purgatorio. cap. 88
De Fruitione sanctorum. cap. 89
De Petri primatu. cap. 90
De Indulgentiis. cap. 91
De potestate conferendi Indulgentias, quam Christus tradidit Petro. cap. 92
De Indulgentiarum distinctione. cap. 93
De Iubileo. cap. 94
De Indulgentiis pro mortuis. cap. 95
De antiquitate Indulgentiarum. cap. 96
De Limbo sanctorum Patruum. cap 97
De Limbo Puerorum. cap 98
De Inferno. cap 99
De Græcorum Imperatorum Triumphis cap. 100.

Imprimatur, si Reuerendiss. P. M. Sac. Pal. Apost. videbitur.

A. Sacratus Episcopus Comaclen. Vicesgerens.

Imprimatur.

Fr. Hyacintus Serronius Mag. & Soc. Reuerendiss. P. Fr. Michaelis Mazarini Sac. Pal. Apost. Mag. Ord. Prædicatorum.

Lanfranchi. Archiepiscopi Cantuariensis ex comment. de Eucharistia contra Berengarium.

De Historiæ Ecclesiasticæ efficacitate.

ECclesiasticæ Historiæ, & Sanctorum Patruum gesta tam & si illam excellentissimam auctoritatis arcem non obtinent, qua donatę sunt scripturę, quas Prophetias, seu Apostolicas nuncupamus; hoc tamen probare sufficiunt, quod hanc fidem, quam nunc habemus, omnes fideles, qui nos pręcesserunt à priscis temporibus habuerunt.

PAX

PAX

A

De sacris veterum Christianorum ritibus. Cap. I.

Præfatio.

LVRIMI ex Illustribus Antiquarijs habentes penes se copiam sacrarum supellectilium veteris Ecclesiæ ad vsum illarum rerum, quibus tam sacra, quam prophana historia illustrari, & confirmari valet; me, vt eumdem campum ingrediar, excitarunt. Inter alios magno Vrbis concursu publicè orationem de ijsdē habuit eruditissimam D. Paulus Iosephus Meronius, à quo ego plurima desumpsi. Igitur honestissimum, pijssimūq; studium imitatus, pauca quædam ex prędictis congessi, quasi si Christianis omnibus Euangelicum illud Ioan. 6. dictum esset: *Colligite, quæ superauerunt fragmenta, ne pereant*. Nihil est enim operę, & manufactum, quod non conficiat, & consumat vetustas.

B

C

Hæc dicta volui non de sacris fragmentis materialibus tantum, æneis, fictilibus, & similibus, sed de ijs etiam de quibus recentiores pauca scripsere; nempè de ritibus varijs nascentis Ecclesiæ, & iam exoletis, quæ à priscis patribus potissimum nobis indicantur; Et quantum ea siue ad Ecclesiam ab Hæreticorum conatibus vindicandam, siue ad Historiam illustrandam, confirmandamque valeant, pro mearum virium tenuitate, quam breuissimè, referam.

A

De Figura sanctissimę Crucis, varijs modis expressa. Cap. II.

QVONIAM a priscis illis Ecclesiæ Magistris ita instructi sumus, vt res omnes Christi nomine, signoque Crucis auspicibus aggrediamur. De hoc primum agendum, cum ego apud me habeam diuersas huiusmodi Cruces antiquissimas hic delineatas: Quarum vna parua est ex lapide pretioso scalpta, & in ea Christus affixus cernitur quatuor clauis, stantibus hinc inde Beatissima Matre, & Euangelista Ioanne: altera ex metallo vnius digiti longitudinis adducta ex Orientali Ciuitate Aleppi, & eruta ex antiquissimo Christianorum Templo subterraneo, quod nunc versum est in vsum stabuli; nec in hac cruce Christus affixus apparet, sed solummodo adumbratus. Tertia pariter è metallo antiquissima, in qua Christus patiens non est affixus, sed in Maiestate quasi Imperans, huic similis est celeberrima Imago illa, quæ in Vrbe Lucæ seruatur, a Nicodemo, vt traditio est, elaborata; de qua Cardinalis Baronius anno 1099. & ibid. Spondanus in epitome num. 7. & duas posteriores ex prædictis meis hic effigiatas proposui. B C

Antiquitus Crux effigiata.

Effigiabant aliquando antiquitus Crucem, vna cum Columba in summitate, quæ est symbolum Spiritus sancti, sicuti hic proponā imaginem illam, de qua in Ciuitate Malumpure dicta S. Thomæ apud Indos; Quæ Crucis imago inuenta in Ecclesia, vbi affirmabant Incolæ sanctum Thomam Apostolum interfectum, quę eiusdem Apostoli sanguine tincta, singulis annis octo dies ante celebrationem Natalis Domini, cum Euangelium in officio Missæ inchoaretur, in nigrum colorem, deinde in cœruleum versa multum ex se liquorem splendidum

mittebat

A

mittebat. Osorius lib. 3. de rebus Regis Emmanuelis Baronius an. 57. vbi Spondanus num. 34. & P. Khircherus in suo Prodromo cap. 4. latè.

Extante tempore, quo suppliciũ Crucis frequens fuit apud Gentes in Reos, & Latrones, Christiani magna circumspectione apponebant Imaginem Christi Patientis affixi ad crucem, sed hanc potius exponebant gemmis, & margaritis ornatam, vt etiam canit Ecclesia.

B

O Crux splendidior cunctis astris.

ac etiam ad pedes eiusdem crucis imaginem Agni effundentis sanguinem ex pectore, & ex quatuor pedibus in symbolum Christi cruci affixi, vt ex opere musiuo in antiqua Vaticana Basilica ea cernitur: Hanc imaginem hic delineatam proponam inferius.

In hoc primi illi fideles fragilitati recentium initiatorum indulgebant, qui siue ex Iudaismo, siue ex Gentilitate ad fidem Christi conuertebantur: accidebat enim

C

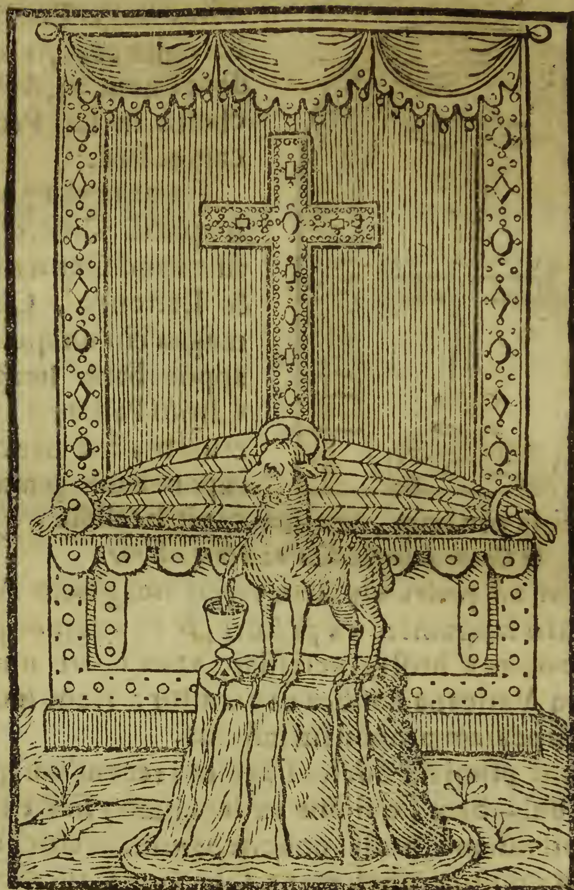
vt ex his multi erubescerent Christum Crucifixum vti Deum adorare ex Apostol. 1. Corinth. 1. *Nos quidem prædicamus Christum Crucifixum: Iudæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam*: & refert Card. Baronius dicto anno 1099. vbi Spondan. num. 7. Hoc nobis indicauit S. Paulinus Episcopus Nolanus, epist. 12. ad Sulpitium Seuerum dicens.

Sub Cruce sanguinea niueo stat Christus in Agno.

Et paulo post.

Sanctam fatentur Crux, & Agnus victimam.

A

B

C

Et hic est Agnus ille mansuetus, de quo Isaias, cap. 53 *Sicut ouis ad occisionem ducetur, & quasi Agnus innocens coram tondente se obmutescet, & non aperiet os suum*, & hunc ipsum indicauit Præcursor Ioannes: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata Mundi*. Ad hanc imaginem sanctissimæ Crucis, & Agni immaculati, ex cuius latere sanguis in Calicem effunditur, respiciens Summus Pōtifex Innocentius Tertius mysteriorum Missæ lib. 4. c. 44. inquit.

A inquit. *Non enim solum lauit nos Christus a peccatis nostris in sanguine suo, quando sanguinem suum fudit in Crucis patibulo: verum etiam quotidie nos lauat à peccatis nostris in sanguine suo, quando eius sanguinem accipimus in Calicis poculo.* Nec durum nobis debet esse, quod fragilitati priscorum illorum fidelium indulgerent sancti illi Patres circa ritus, qui directè Christianæ Religioni non repugnarent: quoniam suauiter ad verum cultum erant ij reducendi; vt in nostro proposito S. Gregorius Magnus scribens Melliro Abbati in Regist. lib. 9. ep. 71. inquit. *Nam duris mentibus simul omnia abscindere impossibile esse non dubium est: quia is, qui locum summum*
B *mum ascendere nititur, gradibus, vel passibus, non autem saltibus eleuatur. Sic Israelitico populo in Aegypto Dominus se quidem innotuit: sed tamen eis sacrificiorum vsus, quos Diabolo solebāt exhibere, in cultu proprio reseruauit. vt eis in sacrificio suo animalia immolare præciperet,* quatenus, &c. Hinc est, quod plurimi similes ritus, siue Hæbreorum, siue Gentilitatis perseuerauere etiam apud priscos illos fideles: sicuti & alij similes à summis Pontificibus, & alijs sanctis Patribus in Christianam Religionem redacti, vt in d. epist. S. Greg.

Hæc consuetudo exponendi Agnum fuit seruata, donec anno 680. sub Papa Agathone, & Constantino
C Pogonato Imperante in sexta synodo Constantinopolitana can. 82. fuit decretum, vt loco figuræ Agni pingeretur in cruce Christus in figura hominis, dator gratiarum, quod etiam confirmauit Adrianus Primus, prout expressè in Decreto de consecrat. distinct. 3 can. sextam sanctam.

De hoc salutifero Crucis signo inquit Corn. à Lapide in epist. prima ad Corinth. cap. 1. num. 23. quod lingua Chaldaica, & Indica illud pronuntiatur verbo *Mascal*, quo significatur Dei sapientia, & virtus, indeque ibidem ait allusisse Paulum. *Prædicamus Christum Crucifixum, Iudæis quidem scandalum, Gentibus autem*

stultitiam

ſtultitiam: Ipſis autem vocatis Iudæis, atque Græcis A
Chriſtum Dei virtutem, & ſapientiam: Siquidem hæc vox, Crux commutatis tantum litteris ſymbolicis, & punctis ſcandalum, ſtultitiam, & ſapientiam ſignificat.

Præterea Aegyptij, quamuis ignoranter, ex Horoapolline hieroglyfic. 112. Vitam, & ſalutem futuram indicantes, geminas lineas ducebant, quarum transmiſſa altera alteri in perpẽdiculi modũ ductę ſubſterneretur: atque eius rei nulla alia ſuppetebat ratio, niſi quod hæc Diuini cuiuſdam myſterii ſignificatio eſſet, quod etiam explicauit Marſilius Ficinus de vita cœlitus comparanda cap. 18. dicens. *Inter characteres Aegyptiornm Crux* B
vna erat inſignis vitam, eorum more, futuram ſignificans, eamque figuram pectori Serapidis inſculpebant.

At ego in prima parte de prophanis Aegyptiorum Ritibus, cap. 13. vbi de Iſide, & Oſiride, delineari curaui effigiem Oſiridis habentis in manu Crucem, ſeu Tau; ſicuti, & hic delineatam propono ex Muſæo Domini Octauij Tronſarelli effigiẽ Herculis circumdati pelle Leonis, & habentis ſignum Crucis decuſſatæ; quod non aliud indicaſſe credo, quam ad conſequendam vitam, & ſalutem in hieroglyphico Crucis operandum ſit prius C
fortitudine, & virtute, vt in Hercule, quem euexit ad ęthera virtus.

Sed hoc eminentius etiam apparet nobis, non verbis expreſſum, ſed ad viuum præfiguratum, & delineatum ex antiquiſſimo Aegyptiorum Hieroglyphico in celeberrima ænea tabula Cardinalis Bembi, quam etiam inſpexit in parte Iacobus Boſius in dicto tractatu della Trionfante Croce. Eſt ibi arula bipes, in qua ſtat vrceus è duabus partibus aquam in modiolos effundens: vrceo supernè infixa eſt Crux, & in vtroque illorum modiolorum poſitum eſt aſpergillum, quaſi hæc nobis indicare velint,

A

B

velint, quod per ſanguinem, & aquam ex latere Chriſti prodierint ſacramenta, & ſacramentalia Eccleſiæ ſanctæ ad Hebr. 9. *& ſine ſanguinis effuſione non fit remiſſio*, quæ omnia abſque ſigno Crucis exerceri non poſſunt, ſanctus Cyprianus de baptiſmo Chriſti in princ. inquit: *Nos in Cruce Chriſti gloriamur, cuius virtus omnia peragit ſacramenta, ſine quo ſigno nihil eſt ſanctum, nec aliqua conſecratio meretur effectum. Hinc omnium*
C *ſanctificationum exurgit ſublimitas, & profundum, & longè, latèque diffunditur plenitudo gratiarum.*

Vrceus in prędicta figura, ſupra quem eſt poſita Crux, poteſt nobis ſignificare Chriſtum crucifixum, de quo per Prophetam: *Quoniam apud te eſt fons vitæ*. Hinc ſanctus Ambroſius in expoſit. pſalmi 45. *Fons ibi eſt, vbi Chriſtus eſt; Fons eſt, vt aquæ ſupereffluant requirentibus, quo & vniuerſa carnis, vel flagitia diluantur, vel reſtinguantur incendia:* Et iſte Diuinus Fons ex latere Chriſti fuit iam ante pronunciatus per Zachariam cap. 13. *In die illa erit fons patens domui Dauid, & habitatoribus Hieruſalem in ablutionem peccatoris, & menſtruatæ, &*

erit

erit in die illa dicit Dominus exercituum. Disperdam nomina Idolorum de terra, & non memorabuntur vltra: Et Ezechiel: *Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris, & vniuersis Idolis vestris mundabo vos.* A

Extant prçterea ante prædictam Arulam hieroglyphicam expressi duo viri genuflexi, sanctam Crucem adorantes, ac etiam sinistra manu portantes eamdem Crucem in summitate cuiusdam instrumenti, quod Sistrum, vel huiusmodi quidpiam æneũ est: dextera autem manu tenentes ijdem Vasa: Et hoc nobis demonstrasse videtur, quod antiqui Aegyptij abalienantes se à superstitioso, & impio ipsorum Idolorum cultu ad lumen sanctæ fidei, & ad fontem Baptismi, erant se demum conuersuri. B

De istis genuflexis ante Crucem loquebatur R. N. Christus ad Samaritanam, Io. 4. *sed venit hora, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in Spiritu, & veritate: nam & Pater tales quærit, qui adorent eum:* Quod Christus exagerat, quoniam prædicti fuerant antea Idolorum cultores, vt in psalmo 17. *Populus, quem non cognoui, seruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi.*

At quoniam isti non solum corde credebant ad Iustitiam, verum ore etiam confitebantur ad salutem, Christi nomen Gentibus annuntiantes: Hoc ipsum nobis indicatur ex sonitu Sistri; quoniam æs pro diuturnitate perdurandi, & suauitate sonandi Diuinis competit sacramentis, quæ nulla sæculorum longitudine deficiunt: *Et in omnem terram exiuit sonus eorum:* Propterea dicitur Lucæ 17. quod *Vnus ex decem Leprosis, vt vidit quia mundatus est, regressus est cum magna voce magnificans Deum, gratias agens: & hic erat Samaritanus, & respondens Iesus, non est inuentus, qui daret gloriam Deo, nisi hic alienigena.* Similiter: *Mulier Samaritana*, Ioan. 4. *reliquit hydriam, & abijt in Ciuitatem, & dicit hominibus: Venite, & videte hominem, qui dicit mihi omnia* C

A *quæcumque feci, num quid ipse eſt Chriſtus? ex ciuitate autem illa multi crediderunt in eum propter verbum Mulieris teſtimonium perhibentis.*

Tenent quoque prædicti Aegyptij dextera manu vaſa, vt ad Eccleſiam confugientes ſancto Baptiſmo lauentur; & vaſa cordium ipſorum ſancta fide repleantur. ad Rom. 12. *Vnicuique ſicut Deus diuiſit menſuram fidei:* Vnde D. Proſper De Vocat. gentium ait. *Paulus vero Apoſtolus hanc ipſam fidem ſecundum menſuram dari pro arbitrio largientis prædicat.*

De prędictis Aegyptijs, & alijs Gentium Populis aridis, & mendicis omni ſalubri auxilio, quod eſſent aqua B Baptiſmi, & aliorum Sacramentorum reficiendi, prophetauit Iſaias cap. 41. *Egeni, & pauperes quærunt aquas & non ſunt; lingua eorum ſiti aruit. Ego Dominus exaudiam eos, Deus Iſrael non derelinquam eos. Aperiam in ſupernis collibus flumina; & in medio camporum fontes: ponam deſertum in ſtagna aquarum, & terram inuiam in riuos aquarum.*

Præterea ijdē Aegyptij miniſtri, & Sacerdotes Chriſti facti ſunt, vt ex ſtola Sacerdotali circumdata ad pectus iſtorum in forma Crucis inſtar celebrantium Sacerdotum: iſti inquam, vt miniſtri Chriſti, & diſpenſatores miniſteriorum Dei, non ſolum habent in manibus C vaſa ad propriam ablutionem culparum; verum quod ex fonte, qui Chriſtus eſt, aquas, quæ ſupereffluunt, diſpergant requirentibus Laicis, vt flagitia carnis diluantur, & incendia reſtinguantur, ex Diuo Ambroſio citato: Et ad hoc poſita videntur aſpergilla in vaſis penes fontem vt per illa effundant Sacerdotes aquam ſuper Populum, & Gentes, quas Chriſtus inuitat dicens Io. 7. *Si quis ſitit, veniat ad me, & bibat; flumina de ventre eius fluēt aquæ viuæ.* Similiter Io. 4. *Qui biberit ex hac aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum, ſed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternā.* Aquæ iſtę illæ ſunt, quæ ex fixuris clauorum, & latere

Christi profluxerunt, Isaias 12. *Haurietis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris:* Nec mirum, quod cum gaudio sumantur, quoniam bibentes ex illis præ dulcedine inebriabuntur. psalm. 22. *Calix meus inebrians, quam præclarus est*. Et idem propheta. *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos.* A

Aliud mirabile hieroglyphicum Crucis considerauit prædictus Bosius in dicto tractatu de Cruce lib. 5. cap. 10. nempè figuram Crucis supra caput volucris, quã Nicticoracem Græci, & Bubonem Latini appellant; vt est expressum in Obelisco Lateranensi; etenim sicuti hoc animal ab hominibus, & ipsis etiam auibus deluditur, & odio habetur, ita quoque Christus R. N. a Gentibus, & a Iudæis: vnde in Christi persona clamat B Regius Propheta psalmo 21. *Ego autem sum vermis, & non homo, opprobrium hominum, & abiectio plebis*, & hoc idem intellexit in psalm. 101. secundum expositores, dum dixit. *Factus sum sicut Nycticorax in domicilio*. C

Huiusmodi sacratissima mysteria Incarnationis, Crucis, Passionis, & mortis suæ voluit Christus pro salute Hebræorum fuisse indicata illis sub vmbra figurarum in sacris codicibus; ita Gentibus, & præsertim Aegyptijs abscondi voluit in hieroglyphicis, & symbolis eorum vanæ, & falsæ Religionis: & hoc vsque in tempus plenitudinis gratiarum, quo hæc Apostolis, & sanctis suis reuelauit. vnde Doctor gentium ad Coloss. 1. *Mysterium quod absconditum est a seculis, & generationibus, nunc*

A *autem manifestatum est sanctis eius, quibus voluit Deus notas facere diuitias gloriæ Sacramenti huius in Gentibus,* quæ verba exponens sanctus Ambrosius inquit. *Mysterium, quod latuit a sæculis, modo reuelatum asserit, idest tẽpore Apostolorum ostensum, quia & Gentes admittendæ essent, sine circumcisione Carnis ad fidem.*

Non solum venerandũ Crucis, seu Christi signũ inter Aegyptiorum hieroglyphica consueuerat apponi: verum etiam ab aliis quoque Ethnicis ignoranter olim vsitatum fuisse. Ea nota, vt probè scimus, est littera *X*, quam P. intersecat. ☧ Etenim in plerisque Ptolomeorum æreis numismatibus, non semel extat, ac etiam in Collaribus fugitiuorum hãc notam imprimi consueuisse: *Alia Crucis simbola.*
B in Moneta siquidem ante Christum percussa potuit significare compendiaria ratione nomen alicuius, qui monetam cuderet, exempli gratia Chrysantis, Chrysippi, & similium. Et hoc docet Pignorius in erudilissima sua Epistola 24. quodque longe ante Constantini tempora fuerint quoque in exercitu Romanorum Gentilium alia militaria signa, quæ signum Crucis exprimerent, vt Romę, & alibi cernere licet in multis trophæorum imaginibus, & aliis antiquis monumentis; refert post alios Baronius ad annum 312. vbi Spondan. n. 4.

At vero Magnus Constantinus Augustus ex illo veteri vsu transtulisse hanc notam ad hunc pium, & sacrum,
C tum in proprijs nummis, tum etiam in Galea, & Labaro, & ex promiscuo monetarum vsu potuit eximere hanc notam, cum infamiam abrogauerit supplicio crucis, ita vt post Constantinum solum nomen Saluatoris indicauerit, ex scriptoribus Ecclesiasticis constat: nec nouum est, multa in supellectilem Christianam, vt ita dicam, fuisse inuecta, quæ aliàs profanitatem suboleuerant: crux ipsa, quæ nunc exornat Imperantium frontes, fuit olim ignominię theca, & seruiliũ suppliciorum epitome. Diuertit deinde ad figuram rectam Crucis ab illa veteri

Decussata In hanc formam, ☧ vt nummi veteres præseferunt, quos apud me habeo, ac etiam seruo Lucernam fictilem hac quoque nota signatam, quam inferius delineari curaui. cap. 25. A

Hanc arcanam nominis Dei, & Christi scribendi rationem ad Latinam quoque Ecclesiam traductam monstrant sequentia Monogrāmata Christi. IHS, XC

Cęterum non solum littera X quā P. intersecat, sed vnica etiam littera X. spectatur in cœmiterijs: nempe hac littera X. nomen Christi significari, seu Crucis, qualem efformauit Iacob cum Iosephi liberos benedixit, *manibus transuersis obliquatis inter se*, vt loquitur Tertullianus de Baptismo cap. 8. illud quoq; B argumento est, quod Iulianus Apostata propterea Osor X. à Christianis Antiochensibus dictus est (vt ex libello qui Misopogon inscribitur apparet) quia Christi erat iuratus hostis. Quid vero aliud duarum linearum ista Decussatio nisi figura Crucis? Huc accedit locupletissimum Iustini Martyris testimonium; is enim in Apologia secunda cum Platonem verba hæc de filio Dei à Mose accepta in Thymeo protulisse diceret. *Decussauit eum in vniuerso*. decussationem figuram Crucis esse affirmauit; Et hanc sanctissimi viri interpretationem sacrosanctæ Cruci non mediocriter fauentem, & Platonicæ Philosophiæ hortos Mosaicis fontibus irrigatos doceat, C cur valde suspiciamus?

Ipsa quoque littera Tau Crucem denotauit, vt proinde rectè Origenes, alijque veteres Patres locum Ezechielis c. 9. de signo frontibus impresso ad Christi Crucē aptauerint, itaque Tertullianus in Marcionem, lib. 3. cap. 22. de eodem Ezechielis loco agens, aiebat, *Ipsa enim littera Græcorum Tau, nostra autem T species Crucis, quam portendebat futuram in frontibus nostris apud veram, & Catholicam Hierusalem*. Est præterea verissimum Hieronymi testimonium sic scribentis in d. cap. 9. Ezechiel; Antiquis Hæbreorum litteris quibus vsque

hodie

A hodie vtuntur Samaritani, extrema Tau littera Crucis habet similitudinem.

Et hæc quidem hactenus de salutari Christi nominis, & Crucis nota, quam religiosè admodum, vt habet Rufinus lib. 11. cap. 29. *Alexandriæ vnusquisque in postibus, in ingressibus, in fenestris, in parietibus, columnisque depingebat.* addit Hieronymus ad Lætam. *Vexilla militum Crucis insignia sunt: Regum purpuras, atque ardentes Diadematum Coronas patibuli Saluatoris pictura condecorat.* Crucis signum ex lucis fulgore figuratum oranti Constantino apparuit, cum inscriptione: IN HOC VINCE. vnde ad illius effigiem vexillum

B suum, quod Romani Labarum appellant, fabricari curauit: Eusebius in vita Constantini lib. 1. eiusdem sanctæ Crucis signum atramento in frontibus Turcarum pictũ, eos (quantumuis infideles) à pestis contagio præseruauit, vt est apud Nicephorum Callistum. Alcuinus lib. 18. de Diuinis officiis, dicit in die Parasceues in omnibus Ecclesiis præparari Crucem ante altare, & adoratam deosculari, Pontificẽ deinde, Presbyteros, & Diaconos, cæterumque inde Populum. Chrysostomus homil. 55. in Matth. hortatur, vt in penetralibus, & in parietibus, & in fenestris, & in fronte quoque, ac mente magno studio Crucem inseramus. Crucifixi imaginem in medio

C templi poni solere indicant Lactantio adscripta carmina de passione Domini.

Quisquis ades, mediique subis in limina templi,
Siste parum; insontemque tuo pro crimine passum
Respice me, me conde animo; me in pectore serua.

Quò spectat, quod concionatus est Ambrosius serm. 55. veluti malum in naui Crucem erectam esse in Ecclesia, quæ inter sæculi naufragia seruatur incolumis. Constat item ex Tertulliano primos fideles non solum frontem signaculo Crucis triuisse, vt habet in lib. De Corona Militis, sed etiam in Apologetico refert Christianos, dum orarent manibus expansis, vtiq. ad similitudinem Crucifixi,

cifixi, in Cœlum ſuſpexiſſe. Tu igitur (vt habet Cyrillus Hieroſolymitanus Catecheſi 4.) manifeſtè ſigna te Cruce in fronte, vt Dæmones ſignum Regis videntes procul fugiant. Huc pertinent &, illa Prudentij in 6. hymno ante ſomnum. A

Fac cum vocante ſomno
Caſtum petis cubile,
Frontem, locumque cordis
Crucis figura ſignet:
Crux pellit omne crimen &c.

Nos igitur hanc, Sanctam Helenam imitantes, conquiramus, & corde venerentur, vt ſigno Filj Dei, quod apparebit in Cœlo, ſuus ſit honos.

B

De Sacris Imaginibus naſcentis Eccleſię Cap. III.

Symbola de Chriſto

CHRISTVS varijs Symbolis exprimebatur præſertim litteris A. & Ω. ex quibus eum rerum principium, & finem eſſe intelligimus: modo Agni, ad cuius pedes vaſculum apponitur; modo Crucem geſtantis; in cœmeterijs depictum intuemur: etenim B. Paulinus Epiſt. 5. ad Seuerum. *Ipſe & Agnus, & Paſtor eſt,* C *qui pro Ouibus ſuis Paſtor, & pro Paſtoribus ſuis Agnus occiſus eſt; Ipſe enim Dominus hoſtia omnium ſacerdotum eſt qui ſe met ipſum, pro omnium reconciliatione Patri libans, victima ſacerdotij ſuo, & ſacerdos ſuæ victimæ fuit.* Et hoc indicare voluit canon. 82. ſextæ ſynodi his verbis. *Ergo antiquas figuras, & vmbras, vt veritatis ſigna, & præſignationes Eccleſiæ traditas amplectentes, gratiam præferimus, & veritatem.* Iiſdemque planè verbis in ſeptima ſynodo Hadrianus Papa Primus in epiſtol. ad Taraſium Patriarcham Conſtantinopolitanum imaginē

Chriſti

A Christi sub Agni forma laudauit, & amplexus est, sicuti etiam verum Pastorem mirabiliter, & cum affectu Deus promittit Christum, & cum eo Pacem per Ezechielem, cap. 34.

Præterea Columbæ imago, qua Spiritus sanctus pingi solet, approbatur; etenim Columbas aureas, & argenteas super Diuina lauacra, & altaria appensas legimus. Id reperitur in septima synodo contra Iconomacos. In eiusmodi Columba super altari Eucharistiam asseruauit Basilius Magnus teste Amphilochio in vita eiusdem Basilii; quem consuetudinem Ecclesiæ primitiuæ seruandi sacrum Christi corpus in eiusmodi Columbis suspensis
B super altari; ego quoque annis præteritis vidi seruatam in plurimis Ecclesiis Galliarum Regni, & præsertim Lutetiæ Parisiorum; meminit eiusdem picturæ semel, ac iterum S Paulinus in carminibus duodecimæ epistolæ meminit Baronius ad annum 57. suorum annalium, ac demum Ioannes Molanus de historia sanctarum Imaginum lib. 2. cap. 8. Hinc insanire videmus Lutheranos affirmantes Christi corpus esse tantummodo in Eucharistia, cùm à Christianis sumitur; certè quanto in errore versentur, & sacræ istæ Columbæ ostendunt, & optatus Meleuitanus lib. 6. cõtra Parmenionem docet, cum vocat *Altare sedem corporis, & sanguinis Christi*: Dubita-
C bit ne igitur homo sanus, quin corpus Domini tam diu in Eucharistia permaneat, donec species panis, & vini retinentur.

Præterea Columbæ imagine Spiritus sanctus pingitur non modo simplicitatis est typus, vt dicebat Dominus, *Estote simplices sicut Columbæ.* Matth. 10. sed & puritatis? Concordia quoque, & Charitas ex Columbæ ingenio consideratur; sic loquitur Diuus Cyprian. lib. de vnitate Eccles. cap. 6. *In domo Dei; in Ecclesia Christi vnanimes habitant, concordes, & simplices perseuerant: idcirco & in Columba venit Spiritus sanctus, quę simplex, & lætum est animal; non felle amarum, non morsibus sæuum, non vnguium*

Spiritus sancti.

vnguium laceratione violentum. Et mox *Hæc est in Ecclesia noscenda simplicitas, hæc Charitas obtinenda, vt Columbas dilectio fraternitatis operetur*. Et sanctus Chrysostomus in homil. in Matth. *Ideo à Spiritu sancto speciem Columbæ susceptam, quoniam præ omnibus animantibus hæc cultrix est charitatis.* A

Imag. Christi. Imagines profecto Christi, quæ sub humana forma illum in cœmeteriis, arcis, tabulisque lapideis nobis designant, valde frequentes sunt, quibus repræsentantur gesta, & miracula per Christum Seruatorem nostrum in hac vita mortali, sed omissis, quæ Antonius Bosius in eruditissimum suum opus, Roma sotterranea, congessit; referam solum contenta in lapidea tabula, quæ ad manus B meas peruenit ex hæreditate Martii Milesii plurimis partibus lacerata (& forsan ab Hæreticis) quam ego restaurandam curaui, & hic delineatam apposui.

Exprimuntur primum in ea illi, qui offerebant paruulos, vt tangeret illos Iesus, qui ait illis; *Sinite paruulos ad me venire*. Matth. 19. & Luc. 10.

Succedit deinde Mulier, quæ laborabat fluxu sanguinis, & retro tetigit fimbriam vestimenti Iesus, ad quam ipse dixit. *Fides tua te saluam fecit*. Matth 9. Luc. 8.

Extat præterea probatica Piscina quinq. porticus habens, vbi ad hominem languidum dixit *Iesus vis sanus* C *fieri, tolle grabatum tuum, & ambula*, & statim sanus factus sustulit grabatum, & ambulauit. Io. 10.

Demum Christus insidens Asinæ ingrediens Hierusalem, & turba prosternit vestimenta sua in via, cedit ramos de arboribus, & clamat, Hosanna filio Dauid Matth. 21.

Prædictæ Icones in meo marmore, sicut & aliæ plurimæ à D. Anton. Bosio cōgestæ in opere suo, Roma sotterranea: Symbolum erant Resurrectionis: & omissis, quæ repetiuntur de Iona in ventre Coeti, Lazari Resuscitati, cum aliis similibus: consideremus duo solum in meo Lapide: primo cum Christus dixit Languido

Vis

A Vis sanus fieri, tolle grabatum tuum, &c. vnde sanctus Ambros. in Lucam cap. 5. *Hocloco plenam spem resurrectionis ostendit, qui mentis vulneribus, corporisque sanatis, peccata donat animarum, debilitatem carnis excludit. Hoc est enim totum hominem esse curatum. Quamuis igitur magnum sit hominibus peccata dimittere, tamen multo diuinius est Resurrectionem dare corporibus. Quãdoquidem ipse Dominus Resurrectio est.*

Secundo consideremus in nostro marmore Christum insidentem Asinæ, & ingredientem Hierusalem in triumpho de quo Hidelbert. Genoman. De Christi benef. in Biblio. Patrum tom. 5. *Porro beatus ille introitus* (nempè in cœlestem Hierusalem) *designatur per*
B *pueros Hebreorum. Designatur per eosdem Resurrectio Dormientium in sanctam Ciuitatem: Hebreorum pueri Resurrectionem vitæ denunciantes, cum ramis palmarum clamabant: Osanna in excelsis. Quid fratres Charissimi, aliud Responsorio præsenti decantatur, quam futuræ Resurrectionis qualitas, quam captiuitas, & membrorum beatitudo sempiterna.*

Sed omnium longè frequentissima, vltra prædictam tabulam, est Imago Pastoris, qui ouiculam in humeros suos sublatam reportat ad ouile: Hac nempe Imagine, vt potè, quæ summam Domini nostri misericordiam o-
C culis mortaliũ subiicit, valde capi visi sunt Veteres Christiani, considerantes quoque verba illa Saluatoris Amoris plena: *Ego sum Pastor bonus, & pro ouibus meis pono animam meam.* Io. cap. 10. Hanc eamdem Christi Pastoris imaginem in Sacris Calicibus insculpi consueuisse, qua Sacerdotes admonerentur Diuinum illum Pastorem insculpi debuisse in corde, refert Tertullianus de Pudicitia cap. 6. & 10. & Baronius anno 57. vbi Spondanus n. 34.

Refertur per Eusebium lib. 7. cap. 14. quod Mulier, quæ sanguinis fluore laborans, tacta fimbria Saluatoris, sanata est, Christo statuã erexerit ex ære fusam, quæ ipsius

c effigiem

effigiem repræsentaret, & scribit ex eamdem materia statuam mulieris genibus Christi proualutæ, palmasque suppliciter tendentis; sub pedibus autem statuæ Dominicæ herbam excrescere, quæ omnium morborum curationes exhiberet: Hanc statuam Iulianus Apostata deturpauit, suamque eius loco posuit, quam fulmen de cœlo circa pectus persecuit. At Christiani postea fragmenta illius Dominicæ cum collegissent, in Ecclesia posuerunt, vbi etiam adhuc custoditur, ait Sazomenus lib. 5. hist. Ecclesias cap. 4. & alii relati a Molano de 55. Imaginibus lib. 2. c. 4. vbi multa, & refert Baronius anno 31. & ibidem Spond. n. 27. A

Imaginem suam Christus ad Agbarum Edessæ Regem misit non manufactam, quæ magno honore apud posteros habita est, & eius virtute hostes profligati. Baron. in annum 31. vbi Spondan. n. 23. quæ hic Romæ in Ecclesia Monialium sancti Siluestri de capite religiosè seruatur. Extat, quoque in Vaticana Basilica Imago Christi impressa sudario, quo Veronica faciem eius abstersit, de qua Baron. in annum 34 vbi Spondan. n. 42. B

Nec non adhuc in Thauriesi Ciuitate adhuc extat Sindon. quæ delibuta vnguento Christi Corpus inuoluit, cuius figuram repræsentat. refert dicto Baron. annum 34. vbi Spond. n. 42.

Deipar. Imago. Christi D. N. Imaginibus proxima est Deipara Virgo Maria super omnes Angelos exaltata, cuius Imaginē a Luca depictam esse, nō est a Nicephoro, aut Metafraste natum, sed ante mille annos hanc Imaginem a Luca effictam esse, tradit Theodorus Lector, dum ait in initio Collectaneorum Pulcheriæ Eudocia Imaginem Matris Christi, quam Lucas Apostolus pinxerat Hierosolymis, misit. Ex prædicto Molano lib. 2. cap. 9. referente varia huiusmodi exemplaria. At ego, quoque antiquissimam ex Ebore scalptam habeo figuram Deiparæ Virginis gestantis filium Iesum Christum. C

A Imagines Angelorũ à Vetustate obseruatas, quis nescit? in lege Exod. 25. Deum ipsum iussisse sanctorum Angelorum Imagines, & fieri, & in ipso templi sacrario asseruari? *Duos* inquit. *Cherubin aureos, & productiles facies ex vtraque parte oraculi, respiciantque se mutuo versis vultibus in propritiatorium: ac de medio duorum Cherubin, qui erunt super arcam testimonij, cuncta mandabo per te filijs Israel.* sed & Salomon postea 3. Regum cap. 6. *Fecit in Oraculo duos Cherubin de lignis Oliuarũ; posuitque Cherubin in medio templi interioris, texitque eos auro.* *Angelorum*

Ioannes Præcursor Domini subiungendus est, Habe- *Ioannis*
B tur ex Damasceno in Siluestro, quod Constantinus Au- *Baptistæ*
gustus fontem sanctum construxit, in quo, & Baptizatus est, & in Labro fontis Agnum ex auro purissimo, fundentem aquam, pẽdentem libras triginta: Ad dexteram Agni Saluatorem ex argento purissimo; In Leua Agni Beatum Ioannem Baptistam ex argento, adscripto hoc titulo. *Ecce Agnus Dei. ecce qui tollit peccata mũdi:* grauem libras centum Canon. 82. synod. in Trullo. Inter alias Venerabiles Picturas Agnus, qui digito Præcursoris demonstratur, depingitur. Tarasius in in Cõfess. fidei suæ act. 3. synod. 7. *Decreta edita, traditosque Canones recipio, in quo assignatur quibusdam in picturis Agnum*
C *digito Præcursoris demonstratum effigiari.* & Molanus de sanctis Imaginibus lib. 3. c. 20. Pingitur cum Agno, & vt clarius etiam depingatur bruto Agno; appingunt nonnulli ad caput aurealam siue Coronam Sanctorum, & in humeris vexillum Crucis.

De Picturis Apostolorum Petri, & Pauli scripsit Eusebius lib. 7. hist. Eccles. cap. 14. tales se prædictorum Apostolorum, & Domini Nostri Iesu Christi Imagines vidisse ea specie, qua putantur fuisse; quas illis viuentibus effigiatas, easque ad posteros per manus venisse, vt refert etiam Baronius anno 69. & ibi Spondanus n. 6. Habetur etiam tom. 1. Conciliorum in Edicto Dona- *De Apostolis Petro, & Paulo*

ctionis Magni Constantini. *Interrogare cœpimus Beatissimum Papam Siluestrum, vtrum istorum Apostolorum Imagines expressas haberet, vt ex ipsa pictura disceremus, hos esse, quos reuelatio docuerat; tūc idem Venerabilis Pater Imagines eorumdem Apostolorum per Diaconum suū exhiberi præcepit; quas dum aspicerem, & eorum, quos in somno videram, figuratos in ipsis Imaginibus cognouissem vultum, ingenti clamore coram omnibus satrapis meis cōfessus sum, eos esse, quos in somno videram.* Idem refert Adrianus primus in synodo Nicena act. 2. De Caluitie, quam Petro appingunt, habemus testimoniū Clementis tom. 3. Concil. Hieronymi in Epist. 1. ad Galatas in illa verba. *Veni Hierosolymam videre Petrum. Non vt oculos aut genas, vultumque eius aspiceret, & vtrum frōtem vestiret Coma, an vt Clemens in primordijs eius refert Caluitiem haberet in capite.* Et in hoc consideratione dignum, imaginum originem ex vmbra Petri esse deductam, & inde earum venerationem, refert Baron. an. 34. vbi Spondan. num. 77. A B

Cur autem Petrus cum duabus clauibus Regni Cœlorum pingatur? quarum vna aurea est, altera argentea; Dico per auream clauem intelligi potestatem absoluendi, per argenteam excommunicationis: hæc enim inferior est, illa nobilior. Ita Molanus lib. 3. cap. 21.

Additur quandoque tertia clauis in antiquissimis picturis sancti Petri, vt in imagine Triclinii Lateranensis per Leonem Tertium summum Pontificem extructi; cum denotetur per hanc tertiam clauem potestas, quam habet Ecclesia in suo visibili Capite dandi, & transferendi Imperia, vt fecere summi Pontifices Adrianus, Leo Tertius prædictus, & alij, quando expediens id fuit habitum. C

Cur Petrus ad sinistrā Pauli pingatur?

Est etiam Quæstio dudum agitata, quibus de causis Paulus sæpe pingatur à dexteris Petri? quod à prisca vetustate ad hæc vsque tempora etiam est obseruatum in Apostolicis diplomatibus. Inter cæteras vna ratio est,

A est quia dextera significat vitam cœlestem: sinistra autē temporalem; vnde non immerito dexter locus Paulo tribuitur, qui viuens adhuc ad cœlestia raptus est, vbi arcana audiuit, quæ non licet homini loqui; & ad Apostolatum vocatus à Deo iam glorificatus; vt ex Epistola Petri Damiani ad Desiderium Abbatem, ac etiam Innocentius Tertius, serm. de Euangelistis: Guilielmus Durantes lib. 7. Rationalis cap. 44. & alii. Altera ratio, quod Petrus à sinistris collocetur; vt inde documentum sumamus summum Pontificem humilitate decoratum esse oportere; sicuti ipse Petrus fuit. Tertia ratio adducitur, dum Paulus Petro pręponitur significari potest, hos B Apostolos esse æquales meritis, quodque de ipsis nihil debeamus sentire diuersum, quos & electio pares, & labor similes, & finis fecit æquales: nam & scriptura æqualilatem inter filium, & Patrem significat, dum filiū asserit ad dexteram Patris sedere. Quarta, adducitur ratio per Cassaneum in catalogo Glorię mundi, Petrum in sinistra collocari, quia pars læua, seu sinistra pro digniori in Diuinis, seu sacris apud antiquos est habita, vt ex Varrone de lingua Latina: etenim quamuis in progressu pars dextera sit nobilior; tamen in consessu dicitur præcedere is, qui sedet in parte sinistra; vbi Paulus stat à dextris Petri, qui erat Pontifex. Et sic etiam seruabatur in Concilijs vniuersalibus, vbi Legati Apo-C stolici sedebant a sinistris aliorum Prælatorum, vt bene refert, & sequitur Baronius occasione Concilij Niceni sub anno 325. & ibi Spondanus in epitome num. 17. & seq. ac etiam idem Baronius sub anno 451. & ibidem Spondanus, num. 13. occasione Concilii Calcedonensis.

Deficeret calamus, si in singulis Iconibus, quæ occurrunt, contemplādis, immorari velim, de quibus satis copiosè, & erudite post alios tractauit Ioannes Molanus in sua Hist. de sanctis Imaginibus, & Picturis.

Desinant

Desinant itaque recentiores Hæretici, veterum Iconomacorum more triumphum canere ante victoriam; A
Desinant sacras Imagines ex templis abradere, & auellere, turpique mendacio veritati obstreperè, & gloriari; cũ negent eas primis quingentis annis in Ecclesijs Christianorum depictas, scalprasue fuisse; atque hoc solo nomine vincere putant, quia ad antiquitatem prouocant; Nil profectò est, cur vt impudentissimum mendacium illud refellamus, vel ad veterum Patrum testimonia, & exempla, quæ septima Sydonus nobis copiosè suppeditat confugiamus; sed satis erit si cœmeteria, vbi (olim Ethnicis magistratibus in Christianum nomen sæuientibus) maiores nostri latitantes Eucharistiam sumebant, B
sacras conciones audiebant, aliaque omnia, quæ in Ecclesiis obiri solent, obibant; ingrediamur, ibique Imagines, quæ passim obuiæ fient contemplemur; quas accuratissimè cumulauit, ac in lucem edidit Antonius Bosius in suo lib. Roma sotterranea.

Impugnãt prætereà prędict veteres, & recẽtiores Iconomachi, quod quãuis magnũ antiquæ imagines ad Hæreticos cõfundendos, ac pietatẽ erga Deũ omnesq; Cœlites excitãdam, momentum habeant, certè ad historiam iuuandam non valeant: etenim Pictores cum pro ea potestate, quam habent quodlibet audendi, multa more C
Poetarum confiingere, Historiæq. veritatem ita corrumpere soleant, vt ea ferè nusquam appareat.

Ac certè mirandum, vt quis mentis compos de antiquis Christianorum picturis sic sentiat; etenim, & si recentiores Pictores, siue quod artis elegantiam ostentare malint, non raro peccent, transiliantque historiæ lineas; non tamen propterea antiquorum Pictorum, ac scalptorum (De Christianis loquor) quibus certè quidem Religio erat ab historia vel minimum discedere; fidem eleuabimus. Porro quantum olim veritati studuerint Christiani Pictores, & Scalpores (vt de Alijs Imaginibus taceam) exemplo est vetus illa Icon ex opere Musiuo, quę nobis

A nobis in æde S. Petri ad Vincula Sebastianum martirem non iuuenem imberbem sed senem (talis enim erat cum martyrium subijt) ante oculos ponit.

Fuere quoque non ità pridem, qui à Græcis ad Francos, Imperium Romani Pontificis auctoritate, translatum fuisse negarunt. Ad magnum istud impudensq. mendacium profligandum, quid interest librorum veterum an Iconum auctoritate, fideque pugnemus? Itaq. si Card. Belarmino, quod libro de Translatione Imperii Edito, Ecclesiæ Romanæ aduersarios, multorum historicorum testimonijs fregerit, plurimum nos debere profitemur; æquum profecto est, vt Cardinali Francisco Barberino, B qui antiqua Imagine in Palatij Lateranensis parietinis ab se restitutis producta, (& à nobis hic effigiata) hoc idem præstitit, plurimum etiam debeamus: Sanè, qui Apostolum Petrum in Throno sedentem, ac dextera Leoni Tertio Pontifici Maximo Pallium, sinistra vero, vexillum Carolo Magno tradentem aspexerit, subiectamque hanc Inscriptiunem legerit

BEATE PETRE DONA VITAM
LEONI, ET BICTORIAM CARVLO
REGI DONA.

Quis nisi in historia valde sit hospes, & Leonis Tertii C restitutionem, & Caroli Imperatoris inaugurationem, & Ecclesiæ Romanæ auctoritatè graphicè descriptam, non continuo fateatur. Quæ imago si nulla veterum de his rebus extarent monumeuta, vna hæc sit ad Hæreticorum peruicaciam confundendam, historiæque veritatem constabiliendam instar omnium testium.

Necnon etiam nobis suffragabitur ad veterum pictorum, & scalptorum fidem confirmandam, quod legitur in Martyrologio 6 Idus Nouembris de Gloriosis Martyribus Claudio, Nicostrato, Symphoriano, Castorio, & Symplicio, siquidem cum essent illi summi scalptores, nullo modo adduci potuerunt, vt Idolorum statuas

facerent

faceret, ac Solis simulacrum venerarentur: vnde post varia tormenta iussi sunt Romæ Diocletiano Imperante in flumen præcipites dari. A

Cum hæc ità sint, non minus antiquis Imaginibus sacris fidem habebimus integris, corruptisque sacræ vetustatis testibus, quam antiquorum Historicorum libris, quos Viri doctrina, & sanctitate præcellentes tamquam arma ediderunt ad Iconomachiam labefactandam. Vrbem etenim colimus, quæ cæterarum vrbium est Regina, Catholicæ Religionis Arx, morumque Magistra, ex omnibus terrarum oris quotidie Peregrini ad eam ventitant: incredibile est, quanta ij cum cura non ea modo, quæ in propatulo sunt, obseruent, sed abstrusa quæque rimentur. B Equidem haud dubito, quin ea, quæ a maioribus nostris quasi hæreditario iure accepimus, permagni a nobis æstimari viderint, satis amplum suæ peregrinationis fructum se percepisse dicturi sunt, quod & *Hæreticorum* mendacia deprehenderint, & sancta sanctè tractanda esse didicerint.

De Ritu Priscorum Fidelium in precibus Respiciendi Orientem, & alijs similibus. Cap. IIII. C

COGNITO antiquo fidelium ritu circa hieroglyphica, Simbola, & Imagines, quibus illi denotabant, ac exprimebant Sanctissimam Crucem, Christũ, & Sanctos eius; Congruum forsan erit recensere (sicuti iam mos fuit) qualiter Christi fideles in ipsorum precibus ad Deum, verterent se ad Orientem, quod etiam plurimi ex sanctis Patribus varijs Mysterijs obseruarunt ac potissimum S. Athanasius quæst. 14. Primũ ex psal. 131

Ado.

A *Adorabimus, vbi steterunt pedes eius*. Volens ipse Sanctus, quod Pedes Domini steterint ex Zacchar. cap. 14. supra montem oliuarum, qui est contra Hierusalem ad Orientem: & hoc etiam refert Baron. in annum 34. vbi Spondan. n. 64. in fin. Secundo quoniam Deus lux, & creator Lucis nuncupetur, & propterea orãtes respiciendo orientem solem, eleuent mentem ad Creatorem Lucis. Tertio cum homo expulsus è Paradiso deliciarum, qui est ad Orientem; hinc ad illum respicientes exoptẽt illuc reuerti. Quarto Oriens, & Occidens sunt Symbola lucis, & tenebrarum; propterea mos antiquitus in Ecclesia, quod Baptizzandus respiceret ante Occiden-
B tem, & ibi per tres vices abrenunciato Dæmone, vertebat se deinde versus orientem, vbi per alias tres vices confitebatur nomen Christi. Quinto, & vltimo sicut Christus pendens in Cruce contra Hierusalem Occidentem respiciebat; ac idem etiam ad Cœlum ascendens similiter occidentem intuebatur; ità & homines orantes versus Orientem debent aspicere, quasi expectantes aduentũ eius, vt Angeli dixere discipulis post eius ascensionem; *Queamadmodum vidistis eum ascendentem in Cœlum ita veniet*. Et inquit Damascenus lib. 4. de fid. Orthodoxa cap. 3. tale fuisse institutum Apostolorum, quamuis non scriptum, quod idem affirmat Iustinus Mar-
C tyr. lib. 6. quæst. 118 & S. Basilius de Spiritu S. cap. 27. refert etiam Baronius anno 58. vbi Spond. n. 43.

Adeo tenaces fuere prisci illi fideles in hoc ritu respiciendi Orientem, vt non solum ipsi viuentes, hoc in eorum præcibus exacte seruarent: verum etiam mortui eorum corpora supina in sepulcris facie orientem respicerent. vt nos infra dicemus, in cap. 3. de Funeribus Christianorum.

Cumque etiam ad orientem respicere, & construi solitas Ecclesias Christianorum, Baron. in annum 57. vbi Spond. n. 32. eoq. etiam spectabat Templum Hierosolymitanum, ibidẽ; ac idem Baron. in an. 58. vbi Spond. n. 42.

Nihilominus tractu temporis S. Leo Primus, qui vixit anno 443. inuehitur in 7. de Natiuitate contra Populum, qui similiter vertebat se ad Orientem in atrio Vaticanæ Basilicæ sancti Petri, antequam illud ingrederetur, cuius hæc verba sunt. *Quod nonnulli etiam Christiani adeo se religiosè facere putant, vt priusquam ad B. Petri Apostoli Basilicam, quæ vni Deo viuo, & vero est dedicata perueniant, superatis gradibus, quibus ad suggestum aræ superioris ascenditur, conuerso corpore ad nascẽtem se Solem reflectant, & curuatis ceruicibus, in honorem se splendidi orbis inclinent: quod fieri partim ignorantiæ vitio, partim paganitatis spiritu multum tabescimus, & dolemus: Quia & si quidam fortè Creatorem potius pulcri luminis, quam ipsum lumen, quod est creatura, venerantur; abstinẽdum tamen est ab huiusmodi specie offitij, &c.* Hoc egit prædictus Sanctus Pontifex, cum esset vigilãtissimus in arguendo Manicheos, & Priscillianistas, qui Solem orientem respiciebant, & ad hoc vt illi orantes à fidelibus distinguerentur. refert etiam Baron. in anno. 58. vbi Spondan. n. 43. in fin. & Baron. anno 443. vbi Spondan. n. 1.

Hinc factum postea est, vt perseuerarint etiam fideles in atrio S. Petri vertere se ad Orientem, vt ibi Deum precarentur contra portam prædictæ Basilicæ: & anno 1300. Iottus Florentinus excellens Pictor mandante Cardinale Stefanesco Nepote Bonifatij Octaui Summi Pontificis construxit ex opere Musiuo Nauem, in qua conspiciuntur Christus, sãctus Petrus, cum alijs Apostolis, ad hoc vt ad illam Imaginem orientem versus positam orarent Fideles & omnis euitaretur superstitio Solem adorandi; Quæ figura prædictæ Nauis per Vrbanum Octauum P.M. annis præteritis fuit collocata supra Portam maiorem intus in prædicta Basilica.

Habitus corporis in orationibus.

Præterea aduerte etiam precandi ritum, seu habitum corporis ipsorum fidelium in Oratione; nam vt plurimum flexis genibus, & si aliquando sæua vrgeret necessitas

A stas prostrati in terram, iunctis, vel etiam aliquando expansis manibus, & in altum elatis precari consuescerent: tamen quoniam dies Dominicus Resurrectioni Domini erat consecratus; ideo non nisi *stantes*, fideles ex antiqua Ecclesiæ traditione; itemque a Pascha vsq. ad Pentecosten orare solitos, refert Baron. in annum 58. vbi Spond. n. 44.

Sed sedendo adorare extra disciplinã esse, ait Tertull. de Orat.

Viros detecto capite, Fœminas tecto in Ecclesia orare debere, institutio est Apostol. ad Corinth. 1. cap. 11.

B In precationibus aliquando suum quis pugno pectus tundebat: exemplo Publicani a Christo commendati Luc. 18. atque eo signo pœnitudinem declarari, facto illorum, qui post Christi Passionem reuertebantur, docet Baron. d. anno 58. vbi Spond. n. 44.

Ecclesiæ in earum constructione, præterquã respiciebant Orientem, vt diximus, continebant *Porticum*, vbi essent pœnitentes, & alij, quibus intra Ecclesiam non pateret accessus *Atrium* ad recipiendum Populum. *Sancta* vbi seorsum sederent Sacerdotes, ac demum *Sancta Sanctorum* ad Oblationẽ incruenti Sacrificij; vt adhuc intuemur Romæ Ecclesias constructas temporibus Magni Constantini ex Euseb. lib. 10. hist. Eccles. cap. 4. & in Vita Constantini lib. 3. cap. 34. refert Baron. dicto anno 57 vbi Spond. n. 32. & similes alias plurimas ego annis præteritis vidi in Regno Galliarum. *Cõstructio Ecclesiarũ*

C

De Baptismo.
Cap. V.

BAPTISMVS, cum sit ianua, ac primus aditus ad coetera sacramenta, per quem recuperatur ante

d 2 omnia

omnia munditia originalis, adeo vt per illum mansio fiat Christi in homine, ac etiam hominis in Christo; propterea cum Baptismus sit initiatio, de illo nos primum verba faciamus. A

Baptismus ex communi loquendi consuetudine ad eam tantummodo ablutionem accommodatur, quæ ab Episcopo, vel Presbytero, aut alio quocumque sub certa verborum forma ministratur.

Res Christiana primis temporibus inchoata cum esset, Baptisteria in vsu non fuere, sed in fluminibus aliquando Baptizabatur. Tertullian. lib. de Baptismo, cap. 1. *Neque quicquam refert inter eos, quos Ioannes in Iordane, & Petrus in Tibere tinxit*: idem quoq; Origenes tract. 7. in Matth. & Cyrillus Alexand. lib. 2. in Ioannem cap. 57. & clarè in actibus Apost. cap. 16. vbi Paulus mulierem Lydiam sacris baptismalibus in fluuio insigniui: Honorius Augustunensis ait in lib. de Gemma animæ, quod Apostoli non solum in fluuijs, sed & in fontibus, & stagnis baptizabant: vt adhuc extat Mediolani fons, quo sanctus Barnabas Apostolus ad Baptismum vtebatur. Ac etiam in via baptizabatur, vt in Actibus Apostolorum cap. 8. Eunuchus à Philippo, dum irent per viam, venerunt ad quamdam aquam, & ait Eunuchus; *ecce aqua, quis prohibet me baptizari?* Item in domibus, vel in mari, vt in vita S. Appolinaris Rauennatis Episcopi. B C

ria. Baptiste

Baptisteria sancti Dionysij tempore instituta fuere, eaque consuetudo vsque ad nos stabilis, & firma deriuauit. Neque obstat Beda lib. 2. Hist. Eccles. de Anglis in fluuio Rheno, & Vvalua insignitis Baptismo: nam in principio recentis ibi Ecclesiæ Christianę hęc factitata, quando Baptisteria ædificari temporum angustiæ non ferebant, quemadmodum eiusdem Bedæ verba lib. 2. histor. *Nondum enim Oratoria, vel Baptisteria in ipso exordio nascentis ibi Ecclesiæ poterant ædificari*. Eaque Baptisteria primum in priuatis ædibus ædificata, vt in

vita

A vita sancti Marcelli Papæ, vbi Maximiano Imperante Carpasius crudelissimus angustum Baptisterium a Beato Cyriaco domi extructum flagitiosissime deleuit, suffecto in eius locum Balneo, cuius forsan causa fuit, quod sæuientibus dein tirannis sanctissimi homines extra Vrbem, & in occultis, & abditis locis Baptisteria statuere: Donec Imperator Constantinus Magnus ea in suburbio construi fecit. Socrat. histor. Eccles. lib. 1. cap. 26. Sozomen. lib. 2. cap. 32. & etiam intra Vrbem in Cœlio Monte. Damasus Papa de Siluestro primo huius Baptisterij Constantiniani elegantiam explicans inquit. *Fontem sanctum, vbi baptizatus est Augustus Constantinus ex lapide Porphyretico*: quibus congruunt sanctus

B Augustinus de Ciuitate Dei, lib. 22 cap. 8. Socrat. lib. 7. histor. Eccles. cap. 4. & 17. Gregor. Turonen. lib. 10. histor. Francorum cap. 28. At in Galliis cœpere forsan baptisteria ædificari in Ecclesia tempore Clodouei Regis, vt de eiusdem Regis Baptismate loquens Gregor. Turonensis lib. 2. histor. Francorum. Nec multo post Concilium Ilerdense cap. 7. apud Gratianum de consecrat. distinct. 4. cap. 106. statuit Fontem Baptismalem extra Ecclesiam non asportari, & Gregor. Magnus epist. 24. lib. 11. meminit Baptisterii in Ecclesia constructi, Baptisteria præterea à sinistra parte ingredientium in

C Ecclesiam mos fuit construi, vt apud Gregor. Turonen. de miraculis sancti Martini lib. 2. cap. 6. & Decretum in Concilio 4. prouinciali Mediolani.

Viris, ac mulieribus diuersus Baptisterij locus assignatus erat, non quia plura Baptisteria essent, sed quia vterque sexus distinctum locum haberet: nam cum eodem tempore multos vtriusque sexus Baptizari oporteret, quos veste nudari illorum temporum consuetudo postulabat: è certis lignis hinc inde à terra exurgentibus, quasi duplicem fontem adeuntes integra verecundia baptizabantur; sanctus Cyrillus Hierosolymitanus in præfat. cathec. ipsos baptizandos monet in suscipien-

do

do Baptiſmate viri cum viris, & mulieres cum mulieri- A
bus &c. S.Auguſt. de Ciuit. Dei, lib. 22. cap. 8. & clarè in ſynodo Conſtantinopolitana, act. 1.

Conſecratio aquæ. Conſecratio Aquæ baptiſmalis ab Apoſtolis inſtituta peruenit ad nos, vt ex conſtitut. Apoſt. Clement. Papæ lib. 7. cap. 43. ibi *Deinde venit ad aquam, benedicit, & glorificat ſacerdos Dominum Deum omnipotentem, &c.* & paulò poſt Benedictionis verba referens inquit. *Deſcende de cœlo, & ſanctifica hanc aquam, da ei gratiam, & virtutem, vt qui baptizatur ſecundum mandatum Chriſti tui, cum eo crucifigatur, & commoriatur, & conſepeliatur, & correſurgat*, ſic etiam teſtatur Dionyſius Areopag. de Eccleſ. hierarch. cap. de baptiſm. & refert B
Baron. anno 132. vbi Spond. num. 2.

Tēpus baptiſmi. Baptiſmus in Eccleſiæ Chriſtianæ primordijs quolibet die celebrabatur, ſic act. 8. de Eunucho Candacis Reginæ à Philippo baptizato. Item actor. 10. Petrus Cornelium, & aliam turbam baptizauit, D. Ambroſius, cap. 4. in epiſt. ad Epheſ. explicans actorum loca, refert de eadem conſuetudine: ſed non multo poſt mos obtinuit, vt extra Paſchatis, & Pentecoſtes tempus nemo Baptiſmatis myſteria celebraret, S. Leo epiſt. 4. ad vniuerſos Siciliæ Epiſcopos cap. 3. id ex Apoſtoli doctrina profectum eſſe docet. Non ſolum adultos, ſed & infantes, & paruulos tantum Paſchatis, & Pentecoſtes C
tempore baptizatos ex D. Ambroſio de Myſterio Paſchæ cap, 5. & ſanctus Auguſtinus ſerm. 160. in Dominica in octauam Paſchæ inquit: *Illi pueri Infantes, paruuli, lactentes maternis vberibus inhærentes, & quãtum in eis gratiæ conferatur neſcientes, vt ipſi videtis, & ipſi habent octauas hodie.*

Miniſter. Neceſſitate poſtulante omnibus baptizare licebat Eccleſiæ ſurgentis initio, vt teſtatur D. Ambroſius cap. 4 epiſt. ad Epheſ. Cæterum ſolis Epiſcopis fuiſſe munus baptizandi ex D. Ignatio ad Smirnenſes habetur. *Non liceat ſine Epiſcopo baptizare.* Et Tertullian. ſimiliter lib.

de

A de baptism. cap. 17. sed ex quo postea certa Baptismi tēpora cessarunt, & Episcopis aucta onera, singulis oppidis certi presbyteri assignati fuere, quibus totum negotium deuolutum est: Monachi autem ab hoc munere in totum repellebantur, vt in decreto Eugenii apud Gratianum cap. Placuit secunda 16 quæst. prima. Baptismus vero è pueris collatus etiam per iocum ritu Ecclesiæ validus: supplenda tamen, quæ à sacerdotibus mos est fieri. Refert Baronius anno 311. & ibi Spondanus num. 8.

Qui sacro fonte Baptismi candidatos suscipiunt, Cōpatres appellantur. S. August. Sermon. 116. de tempor. Et Concil. primum Maguntinum. Nominabantur etiam B Patrini, Sponsores, susceptores, offerentes, vt apud Patres, & Concilia. Munus susceptoris fuit in Ecclesia antiquissimus, vt ex Constitut. Apostol. Clementis lib. 3. cap. 16. Dionysius Areopagita de Eccles. Hierarc. cap. de baptism. refert quomodo baptizandus à susceptore ad Episcopum ducitur: Susceptorum mos in Ecclesiam profectus est ab illo Euangelii. *Et adduxit eum ad Iesum.* Ex Landulpho Carthusiano, libro primo vitæ Christi, cap. 24. *Et adduxit eum ad Iesum, ex hoc accepit Ecclesia, quod in sacramento Baptismi, & confirmationis vtitur adducentibus, qui præsentent suscipientes sacramentum, qui Patrini solent vocari:* Susceptores adhibeantur C in baptismo non solum infantium, verum & adultorum, Concil. Nicen. cap. 22. ibi: *Viri non teneant baptismo puellas, aut mulieres; neque mulieres teneant masculos, sed potius mulieres teneant puellas, & viri teneant masculos.* Cum non fuisset opus distinguere mulieres à puellis. Aduertamus etiam ex dicto Niceni Concilij decreto. Quatenus viro mulierem, & mulieri virum de Fonte suscipere tunc non licebat: vt etiam ex cōstitutione Apostol. lib. 3. cap. 16. cuius ratio fuit quoniam adultorum baptismus frequens erat, ac nudi de sancto lauacro admouebantur; Quibus antiquatis liberum fuit Mari fœminam, & fœminæ Marem suscipere, vt colligitur ex Concil.

De Cōpatre.

Concil. Maguntino cap. 10. apud Gratianum parte se- A
cunda, causa 30. quæst. 1. cap. de eo. Monachis susce-
ptoris officio fungi non licebat, vt in cap. placuit secun.
da 16. quæst. 1 Quoniam illos claustrales à negotijs sæ-
cularibus segregatos esse oportebat: non ita vero de
presbyteris, & clericis, quos susceptoris officio functos
fuisse, refert Gregor. Turonens. lib. 6. histor. Francorum.
Cum Theodoricus ab Vrbis Episcopo de Fonte suscep-
tus fuerit. Parentes de Fonte filios suscipiebant, can.
Quod autem 30. quæst. 4. sanctus Augustinus lib. 6. Hy-
pognost ibi: *Nouimus paruulos, parentum manibus
ad gratiam sancti baptismi deportatos*. Et idem Augusti-
nus epist. 23. ad Bonifacium; modo consuetudo prædi- B
cta pœnitus abrogata est in concilio Maguntino, cap. 55.
*Nullus proprium filium, vel filiam de sacro Fonte susci-
piat.* Cuius forsan ratio est, vt denotetur, educationem
spiritualem longè distare à carnali.

De infantib. baptizan.

Quamuis baptismum paruulorum maxime impugna-
uerint Hæretici; nihilominus probatur ille euidentissi-
mè ex sacris litteris, & Patribus antiquis; etenim Matth.
19. Redemptor noster dixit Discipulis. *Sinite paruulos,
& nolite eos prohibere ad me venire; talium est enim re-
gnum Cælorum*. Quem locum de baptismi mysterio ac-
cipiendum esse, voluere scriptores; Item ex constit. Apo-
stol. lib. 6. cap. 15. habetur. *Baptizate quoque paruulos* C
vestros, & educate eos in præceptis Dei. Dionysius de
Eccles. Hierarch. cap. vltimo, August. epist. 28 & 39.
Qui baptizandi erant, nominabantur Christiani, Cathe-
cumeni, competentes, initiati, & electi; ex concil. 1.
Constantinop. cap. 7. Item Concil. Constantin. sexto,
cap. 95.

Cathecumeni nomen Græcum est, & à sanctis Patri-
bus dicitur, cui mysteria fidei viuæ vocis ministerio cre-
debantur: Etiam infantes inter Cathecumenos refere-
bantur. Dionysius Areopagita de Eccles. Hierarch.
cap. vltimo, August. epist. 23. ad Bonifacium lib. 4. de

Baptism.

A Baptiſm. cap. 24. & ſerm. 10. & 14. de verbis Apoſtol. Quorum ſuſceptorum in catholica fide, & Chriſti præceptis illos imbuendos munus erat, vt in dicto cap. vlt. de Eccleſ. Hierarch. Et ipſorum nemo Baptizabatur, niſi ſymbolum, & orationem Dominicam memoria retineret, Concilium Conſtantinop. 6. cap. 6. catecheſi proſequendæ, quamuis nullum eſſet præfinitum tempus; In pleriſq; tamen Regionibus primo durauit tribus menſibus ex Clemente Primo, epiſt. 3. de officio Sacerdot. & Cleric. Deinde ſolum quadraginta diebus in cathecumenorum numero perſtiterunt ex D. Hieron. epiſt. ad Pammach. ait: *Qui baptizandi ſunt per quadraginta dies, publicè iis tradamus ſanctam, & adorandam Trinitatem.*

De Cathecumenis.

B

Fuere autem tempora, cum cathecumenorum plurimi baptiſmi diem longius extrahebant, vt ex Conſtantini Magni, & aliorum exemplis. Verum cum plurimum detrimenti hoc Chriſtianæ Reipublicæ afferret. Primo, Neocæſariana ſynodus canon. 12. tum in Occidente ſanctus Ambroſius, in Oriente Baſilius, Nyſſenus, Nazianzenns oratio 23. in laudem Heron. Philoſ. extirpare, & euellere plurimum conati ſunt. Vt ex eorum orationibus de baptiſmo editis, refert Baronius anno 377. nu. 5.

C Cathecumeni omnes Chriſtianorum ritus, & præcipuè Quadrageſimam obſeruabant, Iſidorus Hiſpalen. lib. 1. de Eccleſ. offic. cap. 27. de Dominica Palmarum. Albinus de diuinis offic. capit. de Domin. Palm. Et quamuis Euchariſtiæ ſacramento fidelium more expiari non poſſent Cathecumeni, tamen ſanctificato Pane, ſiue ſale, loco Euchariſtiæ reficiebantur; vt in conc. Carthag. 1. c. 5. D. Aug. lib. de peccat. merit. & remiſſione cap. 26.

Cathecumeni poſt Euangelium à Miſſæ Sacro eiciebantur. Ex Apoſt. Conſtit. lib. 2. cap. 61. & lib. 8. c. 7. vbi eiectionis mentio fit per hæc verba. *Poſt hæc Diaconus dicat. Ite Cathecumeni in Pace.* Dionyſius Areopag. de Eccleſ. Hyerarch. cap. 5. Et ſimiliter hoc idem

interdixisse Gentiles omnibus suæ Religionis non initiatis, ex Virgil. Aeneid. 6. *Procul, o procul este profani, conclamat Vates*. Insuper nec Cathecumenis permissum, neque in publicis, neque in priuatis Orationibus cum Baptizatis conuenire: Concilium Arausican. cap. 19. ibi. *Cathecumeni nunquam admittendi sunt etiam inter domesticas orationes*. A

De nomine. Mos dandi Nomina in Baptismo antiquissimus est. Clemens Papa primus Epist. 3. ad omnes Episcopos ait. *Si quis fidelis voluerit existere, & desideret Baptizari, accedat ad Sacerdotem suum, & ipsi det Nomen suum, & ab eo audiat mysteria, &c.* S. Ambros. lib. 2. De Sacram. cap. 2. S. August. De Cura pro Mort. geren. & idem lib. De Fid. & Oper. Cuius ratio adducitur, vt Cathecumeni ex Nominis mutatione vitæ commutādæ argumentum desumerent; ac etiam vt Apostolorum, propter suam in eos propensionem Nomina sumerent. Vt apud Eusebium lib. 7. Histor. Eccles. Nicephorus Calistus lib. 6. Histor. cap. 22. ibi. *Multi enim propter suam in Apostolos propensionem, & affectionem, Nomina eorum liberis suis imponebant*: Vnde in Synodo Nicena Can. 30. Gentilium Nomina filijs imponere fuit vetitum, quod & à S. Chrysostomo significatū Homil. 12. in cap. 4. Epist. 1. ad Corinth. B

De renunciatione. Renunciabant Diabolo, & pompis eius Cathecumeni ex antiquissimo ritu. Paulus ad Timot. 6. ait. *Apprehende vitam æternam, in qua vocatus es, confessus bonam confessionem coram multis testibus*. Super quod S. Hieron. in lib. Annot. ait. *Confessus es bonā Confessionem in Baptismo, renunciando sæculo, & pompis eius, &c.* Constit. Apost. lib. 3. cap. 18. ibi. *Qui Baptizatur, sit ab omni impietate alienus, hæres Dei Patris, Cohæres filij sui, qui renunciauerit Sathanæ, & Dæmonibus, & fraudibus suis*. Idem lib. 7. cap. 40. & 41. Locus Renunciationis erat extra Ecclesiam. Dionys. Areopag. De Eccles. Hyerarch. cap. De Baptismo ibi. *Puer ante Fores* C

A *res Ecclesiæ statuitur in signum humilitatis, postquam perficiuntur Exorcismi, & Insufflationes, & Renunciationes, Ecclesiam cum confidentia ingreditur.* Renunciaturos fuisse item Nudos tamquam Athletas ad pugnandum. Dionys. Areopag. De Eccles. Hyerarch. cap. De Baptismo ibi. *Exuit eum, expoliatque per ministros, tum eum tertio iubet Sathanā insufflare, & quæ defectionis, & abrenunciationis sunt profiteri.* Vetus fuit in Ecclesia obseruatio, vt Baptismate initiandi, Diabolo prius renunciato, occidentem versus statuerentur, sicque positi tertio illa renunciantium verba proferrent; idemque postea Christum Dominum confessuri ad orientem cōuersi id totidem vicibus facerent, vt testatur D. Dionysius Areopag. & Cyrillus Hierosolymit. quos refert Baronius anno 58. & ibi Spondanus n. 13.

B

Post renunciationem cathecumenis dabatur pallium & hoc institutum, vt relicta toga, quæ insigne dignitatis erat, pallium, quod abiectionem, & humilitatem referebat, omnes induerent: Tertullian lib. de pallio cap. 5. ait. *Cum hāc primum sapientiam vestit, quę vanissimis superstitionibus renuit, tunc certissimè pallium super omnes exuuias, & peplos augusta vestis, superque omnes apices, & Tutulos sacerdos suggestus.* Quare post Gentiles irridentes Christianos dicebant. *A Toga ad Pallium.* Tertull. dicto cap. 5. Pallium erat nigri coloris, vt indicaret pœnitentiam. Seuerus Sulpitius de vita sancti Martini dicens, *Martinum in veste hispida, nigro, & pendulo pallio circumseptum.* Cœpit vsus prædicti pallij ab Apostolis, à quibus deinde fuit commune indumentum Christianorum, ex Tertull. dicto tractatu, sed temporis decursu ad solos Monachos transiuit, quos Sulpitius Seuerus epist. ad Besull. nominat. *Agmina Palliata:* Cassianus de habitu Monach. lib. 1. cap. 7. *De Pallio.*

C

Fidei profitendæ mos fuit cathecumenis ante baptismum, quod ab Apostolis ad nos processit: vt in actis Apostol. cap. 8. etenim Eunucho petenti baptismum: *De Professione Fidei.*

Dixit Philippus si credis ex toto corde, licet, & respondens ait. Credo Filium Dei esse Iesum Christum. Similiter Clemens in constitut. Apostol. lib.7. cap.42. Dionysius Areopagita de Eccles. Hierarch. cap. 2. Gregorius Magnus de sacr. baptism. cum aliis. Et talis professio de suggestu edebatur, August. lib.8. confess. vbi hoc refert de Victorino. Professionis forma tribus vicibus repetebatur, vt triplicem maculam corde, ore, & actione trina confessio aboleret, sanctus Ambrosius lib. de Spiritu sancto, cap.11. ac etiam desumptum ex triplici responsione Petri de Christi dilectione, Ambros. lib. 2. de sacrament. cap.7. Profitentes insuper ad Orientem Solem spectabant; cum Deus Parens Orienti Soli comparetur: Dionys. Areopagita de Eccles. Hierarch. cap.2. ait: *Ipsum ad Orientem transfert.* Nazianzenus orat. 40. in sacrament. baptism. inquit. *Ad occasum inuersus Sathanam abiurabis, rursusque ad Ortum te te conuertens Deum confiteberis.* Baron. in anno 58. vbi Spondan. num.43. Postmodum Professio in tabulas relata, profitentis videlicet alterius manu subscribebatur: Dionys. de Eccles. Hier. cap. de baptismo ibi: *Cumque Sacerdos aliquis ex Tabula Professionis, &c.* Gregor. orat. 40. de sancto baptismo.

De tactu narium, et aurium

Nares, & aures, Presbyterorum digitis ex saliua tangendi antiqua fuit consuetudo, sanctus Ambrosius de ijs, qui Myst. initian. ait. *Aperite aures, & bonum odorem vitæ æternæ inhalatum vobis, munere sacramentorũ carpite, quod vobis significauimus, cum aperitionis celebrãtes mysteria diceremus Ephata, quod est adaperire, &c.* S. Greg. lib. de sacram. ad catechiz. infant. Nares tanguntur, quia statim diuinæ cognitionis odor percipitur: quod autem ex sputo aures, quia nos ad Dei verbum percipiendum paratas illas offerimus. sanctus Ambrosius lib. de sacram. cap primo.

De exorcismis.

De exorcismis in baptismo loquitur Christus apud Marcum, cap. 16. *In nomine meo Dæmonia eijcient:* &

Lunatico

A Lunatico apud Matth. cap. 17. *Et increpuit eum Iesus, & exijt ab eo Dæmonium*. Hoc idem explicat Isidorus Hispalen. lib. 2. de diuin. offic. cap. 20. sanctus Augustinus lib. 2. de nupt. & concupisc. accedentes ad exorcismum erant nudis pedibus, & vno tantum vestimento, Ioann. Chrysostom. homil. ad baptiz. ibi. *Cur post nostrum magisterium imbuti, nudis pedibus, vno tantum vestimento concesso ad voces exorcizantium accedunt:* Concil. Constantinopolit. 2. act. 1. ibi: *Cum essemus in baptisterio Neophytistarum sine tunicis, & calceamentis, &c.* Ardentem cæreum in exorcismo cathecumeni manu tenebant. Albinus de diuin. offic. cap. 19. *Cereus præcedit Cathecumenos nostros, lumen ipsius Christum significat.*

B Vnctio olei in catechismo adhibita Spiritum sanctum significat, constitut. Apost. lib. 3 cap. 17. ibi, *Baptismus datur in mortem filij, aqua adhibetur pro sepultura, Oleum pro Spiritu sancto, Sigillum Crucis pro Cruce.* Et talis Vnctio in Baptismo adhiberi solita, diuersa ab Vnctione Chrismatis, Baronius anno 35. vbi Spondanus num. 11. *Vnctio Olei.*

Signum Crucis in catechismo apponi antiquitus consueuit, de quo B. Linus de pass. sancti Petri ait. *Postquam non credentes in hac vicina custodia, fonte, precibus, & admirabili signo Crucis, in sanctę Trinitatis nomine baptizati.* Sanctus Ambrosius lib. de initiandis cap. 2. ibi; *Credit autem etiam Cathecumenus in Crucem Domini Nostri Iesu Christi, qua & ipse signatur.* Et ratio est, vt Dæmones vereantur pugnare cum cathecumeno. Innuit Tertullian. lib. de Resurrect. carn. ibi: *Caro signatur, vt & anima muniatur, caro abluitur, vt & anima emaculetur.* *De Crucis signo*

C

Sal in Cathecumeni os inseri solitum est: Origenes homil. 6. ait: *Oportet ergo, quæ renascitur, Sale saliri, & pannorum inuolucro colligari; ne dicatur ad eam, sale non es salita, & pannis non es colligata.* Ratio adducitur ab Isidoro Hispalen. lib. 2. de offic. cap. 20 ait: *Sales in mysterio Cathecuminis dandos à Patribus est institutum, vt eorum gustu condimentum sapientiæ percipiant.* Demum Cathecumenus *De Sale in os.*

thecumenus benedicebatur, ex constitut Apostol. lib. 7. A cap. 40. *Quomodo oporteat Cathecumenum, cum initiatura Sacerdotibus benedici?*

De Competentibus. Baptizandi inter alia nomina competentes etiam nũcupabantur: Isidorus Hispalen. lib. de eccles. offic. c. 21. ibi: *Post Cathecumenos, secundus competentium gradus est; competentes autem sunt, qui iam post doctrinam fidei, post continentiam vitæ ad gratiam Christi percipiendam festinabant, ideoque competentes appellantur, id est gratiam Christi petentes.* Fiebant quippe competentes in Dominica Palmarum: Ambros. epist. 33. August. serm. 116. in Dominica Palmarum ad competentes. Soli competentes ius habeant baptismi flagitandi, sanctus B Augustinus lib. de fide, & oper. ibi: *Hoc fit multo diligentius, & instantius his diebus, quibus competentes vocantur, cum ad percipiendum Baptismum sua nomina omnia dederunt*, & Isidorus dicto cap. 21. Idemque humi prostrati baptismum petebant, Augustinus lib. 2. de symbol. cap. primo, Gregor. Turon lib. 5. histor. Francor. cap. 11.

De pœnitẽtia. Baptizandi variis pœnitentiæ generibus vtebantur. Sic Petrus in act. Apostol. cap. 2. *Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisq; vestrum in nomine Iesu Christi.* sanctus Augustinus de vera, & falsa pœnitentia, ibi: *Ad hoc sunt Cathecumeni in Ecclesia constituti, vt dum* C *Baptismum expectant, vnde verè pœniteant, habeant.* Et hæc in conscientiæ excussione, & lacrymis, Augustinus, sermone 11. ad Fratres in Heremo. *O compunctio sancta, sine qua adultis non prodest baptismus:* Sicuti etiam in peccatorum confessione consistebat, vt legimus in actis Apostol. cap. 19. *Multique credentium veniebant confitentes, & annunciantes actus suos*, & hæc generaliter erat, non autem singulatim de peccatis, vt sacramentalis, vt ex prædicto verbo Annunciantes actus suos, sicuti exponunt interpretes. Requirebatur etiam ieiunium in baptizandis: Clemens in constitution. Apostol. lib. 7.

cap. 23.

A cap. 23. ibi: *Ante Baptismum ieiunet, qui est baptizandus.*

Abstinere quoque debent à legitimis vxoribus, sanctus Hieronymus, epistola 83. ad Ocean. ibi: *Audiant Cathecumeni, qui fidei sunt candidati, ne vxores ducant ante baptisma, ne honesta iungant matrimonia.* Concilium Carthaginen. 4. cap. 86. habet: *Neophiti aliquandiu à lautioribus Epulis, & spectaculis, & coniugibus abstineant.* Accedant ad prædictam pœnitentiam Cathecumenorum orationes, ieiunia, & similia, Tertullian. lib. de baptism. cap. 29. *Ingressuros Baptismum orationibus crebris, ieiuniis, & geniculationibus, & peruigiliis orare*
B *oportet, & cum confessione omnium retro delictorum, &c.* Similiter hortatur Nazianzenus orat. 40. in sanct. lauacrum. Nudis quoque pedibus incedebant Cathecumeni, Augustinus lib. 4. de symbol. ad Cathecumenos, cap. 1. *Omnia sacramenta, quæ acta sunt, & aguntur in vobis Exorcismis, orationibus, inclinatione ceruicum, humilitate pedum, &c.*

Symbolum Fidei tradebatur baptizandis in die Palmarum Dominica. Isidorus Hispalen. libro primo, de Eccles. offic. cap. 27. de Dominica Palmarum, ibi. *Hoc autem die symbolum competentibus traditur propter confinem Dominicæ Paschæ solemnitatem, vt quia iam ad* *Symbolo.*
C *Dei gratiam percipiendam festinant, fidem, quam confiteantur, agnoscant,* Albin. de diuin. offic. cap. de Dominic. Palmarum, *Pascha petitum, siue competentium dicitur, quia hodie symbolum competentibus tradebatur propter confinem Dominicæ Paschæ solemnitatem:* S. Augustinus, serm. 116. de Dominica Palmarum, & alibi idem asserit.

In Gallia, & Hispania fuit olim mos lauandi capita baptizandis in Dominica Palmarum, & propterea dicta dies nuncupabatur capitilauium, quia tunc lauabantur capita competentium, qui vngendi erant, ne forte obseruatione Quadragesimæ sordidata accederent ad vnctionem, *De lauando capite.*

nem,

nem, Isidorus libro primo Eccles. offic. cap. 27. de Dominica Palmarum, Albinus de diuin. offic. cap. de Dominica Palmarum. Non solum infantibus, verum & Adultis capita lauabant. Pamelius in Tertullian. de baptismo, Fillaceus de Quadragesima, cap. 14 Hæc consuetudo durauit in Ecclesiis Galliæ, & Hispaniæ, donec de anno 813. in concilio Maguntino secundo derogatum est, vt nemo amplius capitis ablutionem adhiberet, tum ne ab Ecclesia Romana dissentiret, tum vt offendendi occasionem demeret ijs, qui illam ablutionem baptismum esse rati, verum salutareque baptisma respuebant. A

Oratio Dominicalis. Oratio Dominicalis exponebatur baptizandis feria secunda post Dominicam Palmarum, S. August. homil. 42. de commendatione orationis Dominicæ. B

Pedum ablutio Mos quoque fuit Mediolani, & in aliis Regionibus abluendi pedes eorum, qui erant baptizandi, sanctus Ambrosius lib. 3 de sacrament. cap. primo, & lib. de initiandis, cap. 6. referens talem consuetudinem à sancto Petro habuisse originem; Meminit etiam eiusdem consuetudinis sanctus Augustinus, epist. 118. ad Ianuar. Et de tali consuetudine vide latè, quæ scripsit Ioseph Vicecomes de antiquo baptizandi ritu, lib. 3. cap. 17. cum sequent.

De Electis. Vltimus gradus eorum, qui baptizandi erant, Electi fuere, qui differebant à Cathecumenis, & competentibus, quoniam Electi non dicebantur nisi eo die, quo baptizabantur, vt scripsit Siricius Papa, epist. prima ad Himerio. Tarraconen. cap. 2. item ex ordine Romano habetur, quod die Sabbati sancti, quo baptizabantur, Electorum nomine sic nuncupabantur orate Electi. C

De Scrutinio. Origo Electorum pendebat ex scrutiniis, quod in eis de fide, & moribus inquireretur, Robert. Abb. de diuin. offic. cap. 18. ibi. *Quarta ergo feria, noua Ecclesiæ celebrantur initia, quæ appellantur Scrutinia: Scrutinia verò dicuntur à scrutando, quia perscrutandum erat in his, qui accedebant, ne qua radix amaritudinis subesset,*

velut

A *velut fuit in Simone Mago*. Scrutinia Apostolorum tẽpore non fuerunt, quia tunc certa baptismo tempora nondum statuta fuerant, vt propterea scrutinia celebrare opus fuerit, Vualfridius de rebus Eccles. cap. 26. ait. *Alij addiderunt in baptismatis sacramento exorcismos, alij consecrationem Fontis, alij salis, alij Cathecumenorum instructionem, alij Scrutinia ad tantum Mysterium præparationis statuerant*. In scrutinijs perquirebantur diligenter voluntas, & opera baptizandi: Albinus de diuin. offic. cap. de Sabbato sancto Paschæ. *Tunc fiunt scrutinia, vt exploretur certius, an post renunciationem Sathanæ, sacra verba datæ fidei radicitus corde defixerit*.
B Etidem asseritur in concilio Braccharen. secundo, cap. primo. Ferebant suffragia in prædictis scrutiniis, non solum clerici, verum etiam Populus, sanctus Augustinus, lib. 2. de symbol. ad cathecum. ferè initio ibi: *In conspectu totius Ecclesiæ*. Quibus verbis etiam laici comprehenduntur: Scrutinia prædicta septem numero fuere. Albinus de diuin. offic. cap. 19. de Sabbato sancto Paschæ ibi: *Neque hoc omittendum est, quod Romani infra Quadragesimam sex scrutinia celebrant, & hodie septimum, in isto septenario intelliguntur Dona S. Spiritus*
C *in baptismate data*. Idem Robertus Abbas lib. 4. de diuinis offic. cap. 20.

Fiebant quoque scrutinia publicè in Ecclesia, non autem in priuatis domibus, Robert. Abbas, dicto c. 20. vbi etiam subdit, quod scrutinium futurum in præcedẽti baptizandis indicebatur. Conficiebantur autem scrutinia hisce cæremoniis, vt primo recitarentur nomina singulorum baptizandorum: Deinde ad morum, & fidei disquisitionem animum intendebant, ac etiam in iisdem fidei rudimenta quandoque explicabant: His peractis Diaconus imperabat quinquies humi sterni, & totidem vicibus surgere, vt quinque Christi plagas frequenti memoria recoleret; successiuè à susceptore, vel susceptrice vna cũ Accolyto signum crucis in fronte imprimebant.

Vltima cæremonia cineris consecrati à sacerdote aspersio, vt ex ordine Romano cap. de denunciatione scrutinii ad Electos. Vide de his omnibus latè Iosephum Vicecomitem de antiquo baptizandi ritu, lib. 3. cap. 25. Infantes etiam subdebantur scrutinio, non vt fidei, & morum rationem sacerdotibus redderent; sed vt cæremoniis, & ritibus præsertim exorcismo lustrarentur, vt ex ordine Romano in denunciatione scrutinii ad Electos, ibi: *Quarta feria hora tertia scribantur nomina infantium, vel eorum, qui ipsos suscepturi sunt, & Diaconus clamet dicens, Cathecumeni præcedant, & vocentur ipsi infantes per nomina, vel ordinem, sicut scripti sunt: eodem die instruantur, item benedictio cineris ad eos, qui scrutinia sunt habituri, & baptizari desiderant.* Scrutinia omnibus baptizari volentibus necessaria erant: Strabo de rebus eccles. cap. 26 ibi: *Alij scrutinia diligentissimè ad tantum Mysterium præparationis statuerunt.* Ea tamen necessitas, siue vsus postmodum ab Ecclesia sublatus est circa annum Domini 860. Imperantibus Ludouico, & Lothario. Quoniam posteriores scriptores omnem eam consuetudinem nuspiam sua ætate cognouerunt; & Robertum Abbatem, necnon Vgonem in præterito tempore, *Fiebat, erat,* vel similia loquutos esse.

De ornatu Ecclesiæ.

Expletis ritibus, qui præcedebant baptismum: subsequuntur modo, qui in baptismo ministrando, vel paulo ante seruabantur. At primum fuit Christianorum studiũ baptismi die, Ecclesiam Peristromatis ornatam esse, Balsama, & odores, Incensa, & varios cæreos, & lychnos accendi consueuisse, Gregorius Turonen. lib. 2. histor. Francorum, dum Clodouei Regis baptismum recenset. Et hæc non in solo baptismo Regum, & Principum; sed cœterorum, vt ex ordine Romano, titulo de Sabbato, vbi celebrandi baptismi modum præscribit. *Sabbati verò die sancto, ac solemnissimo primo mane ornetur Ecclesia cum omnibus vtensilibus suis, &c.*

Oblatio sacerdoti.

Fuit iam in Ecclesia receptum, vt qui baptizarentur à pecu-

A pecuniam, vel alia munera sacerdotibus darent, quod etiam de inopibus accipiendum esse, tradit Nazianzenus orat. 40. in sanct. Baptism. vbi etiam Nicetas ait, quod talis oblatio non esset definita, sed pro cuiuscumque arbitrio, & illa pro necessitatibus Ecclesiæ, & ministrorum inseruiebat.

Ante baptismum, & in baptismo Litaniæ dicebantur; Albinus de diuinis officiis, cap. 19. de Sabbato sancto sic ait. *Euntes ad Fontes, canant Litanias, ter tantummodo repetendo, sequitur consecratio Fontis, &c.* & cap. 25. de Vigil. Pentecostes ibi; *Finitis lectionibus, descendendum est ad Fontes cum sancto Chrismate, & cæreis in magna reuerentia decantando* Litaniam. Idem Fortunatus lib. primo de diuinis officiis, cap. 28. Similiter dicebantur lectiones, & orationes variæ baptismi necessitatem, & dignitatem indicantes. vt ex sancto Gregorio Magno, lib. de sacrament. titulo de Sabbato Pasche. *De Litanijs.*

B

De forma baptismi, qualis primis temporibus fuerit; quamuis aliqui Authores discrepent, & velint, quod Apostoli cum maximè intenderent Christi diuinitatem Barbaris nationibus suadere, in eius nomine baptismi sacramentnm administrasse, non quidem quasi ea legitima & vulgaris forma esset; verum ex diuina dispensatione, quæ rerum formas pro rei opportunitate commutat, vt ex actis Apostol. testimoniis. cap. 2. 8. 10. 11. & 19. vbi baptismus: I*n nomine Christi*, aut, *In nomine Domini Iesu:* collatus perhibetur. Item Paulus ad Roman. 6. *Ignoratis fratres quicumque baptizati sumus in Christo.* Alii autem putant in Christi nomine Trinitatem implicitè comprehendi, quoniam nomine Christi simul Patris personam, à quo vnctus est, & Spiritum sanctum, quo vnctus significatur: Sed verissima est opinio baptismi formam cum expressis, & distinctis trium Personarum Sanctissimæ Trinitatis, hoc est Patris, Filii, & Spiritus sancti nominibus semper fuisse; cum ita à Domino Apostolis præceptum fuerit, Matth. vlt. Nec illos, neque successo- *De forma.*

C

res eorundem à communi forma discessisse, vt ex constitut. Apostol. lib. 3. cap. 16. & lib. 7. cap. 23. Pelagius, cap. si reuera de consecrat. dist. 4. cap. in synodo, eadem distinct. Quinimmo Catholica Ecclesia diuinitus edocta optimè intellexit non virtutem, aut fidem indicari, sed tres Personas Sanctissimæ Trinitatis distinctè nominandas esse, & Christus hanc formam baptizandi Apostolos voluit docere: S. Iustinus Martyr Apolog. 2. pro Christianis ad finem, Ioann. Chrisostom. homilia 16. ad Roman. & Fulgentius lib. de Incarnatione, cap. 11. Ad contrarios auctores possemus respondere, Christi, aut Iesu, aut Iesu Christi nomen, aliquandiu appositum fuisse; addito item Domini Nostri, sed non omisso Patris, & Spiritus sancti nomine hac forma: Ego te Baptizo in Nomine Patris, & Filij eius Domini Nostri, & Spiritus sancti, &c. atque hāc sententiam actorum, & sancti Pauli subesse. B. Cyprianus testatur epistol. 73. ad Iubaianum sanct. Fulgentius de Incarnatione, & Gratia, cap. 11. & sequitur Cardinalis Baronius anno 34. & ibidem Spondanus in epit. num. 70. Respondetur etiam, Christi nomen, nihil aliud, quam institutionem significare, hoc est Baptismo Christi initiari, quia antea solo Ioannis Baptismo fuerant initiati, ita vt nominis expressio in illis verbis ad Baptizandos, non ad Baptizantes referri debeat. Dicimus etiam, quod in Christi nomine vis efficiendi eius intelligitur, vt sensus sit Baptismum, sicut & cœtera Sacramenta suum robur à Christo accepisse. Aut demum in Christum baptizati esse dicimur, quod ita simus baptizati, vt in Christum cooptati simus, & ei capiti tamquā membra copulati.

De immersione.

Priscis temporibus Baptismus solum per immersionem fuit in vsu, non autem per infusionem, vel aspersionem; hoc etenim patet ex verbis Domini Nostri, cum Apostolis præcepit, Matth. 28. *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos, &c.* verbo Baptizantes mersionem intellexisse, vt ex sancto Chrysostomo, homilia de fide

in

A in Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, ibi: *Omnibus Mysterijs veluti sigillum imponens Dominus in tribus mersionibus aquæ, vnum Baptisma Discipulis suis tradidit, dicens; Euntes, docete, &c.* Item in cap. multi sunt de consecrat. dist. 4. ibi: *Trina mersione sanctum Baptisma vnicuique tribuere*. Et adeo necessaria trina immersio, vt aliqui Patres dubitauerint: num Baptismus aspersionis, & infusionis esset legitimus, etiam in casu necessitatis? vt facit Magnus apud sanctum Cyprianum epist. 76. Et quamuis in actis Apostol. cap. 2. dicatur, sanctum Petrum vno die tria millia hominum baptizasse, ex quo videtur, quod aquæ aspersionem adhibuerit: Dicimus B tamen, quod dies æstiua, qua Petrus baptizauit, trium millium mersioni fuisse sufficiens, præsertim cum tempore Apostolorum multæ solemnitates Baptismi non essent in vsu. Præterea baptizandos rectos, & stantes mergi solitos, totumque hominis corpus in aquam mersum esse: Ioseph Vicecomes de antiquis Baptismi ritibus lib. 4. cap. 7. Consuetudo mergendi totum corpus in Baptismo durauit vsque ad tempora sancti Gregorii, ex Pamelio in epistolam 76. sancti Cypriani. Consuetudo leuis tinctionis cœpit in Ecclesia Occidentali, circiter annum 875. ob teneritatem infantum, cum iam rarissimus esset adultorum baptismus, vt ex allegato cap. 7. in C fine de antiquis baptismi ritibus. Vnica ne, an trina mersio fieret? vtroque modo quondam in Ecclesia verè Baptismum confectum esse ex D. Gregor. epist. 41. ad Leandrum lib. primo, & concil. Toletano 4. cap. 5. Et quamuis trina mersio ex Apostolica traditione, diu in Ecclesia seruata, Sanctus Basilius de Spiritu sancto, cap. 27. c. multi sunt de consecrat. distinct. 4. Idem testantur Dionysius Areopagita de baptismo, Tertullian. de corona milit. Ambros. lib. 2. de sacrament. cap. 7. Nihilominus, quia postea aliquorum hæresis supponebat tres Naturas Diuinas in tribus Personis ex præfata trina mersione, visum est Diuo Gregorio Magno, quod ex hoc vnica

mersio

mersio fieret, vt ex dicto Gregorio, epistola 41. ad Leādrum, & dicto cap. 5. concil. Toletani 4. Strabo de rebus Eccles. cap. 26. Quibus addo, quod in singulis mersionibus nomen trium Personarum proferebatur, ita Tertullianus. lib. aduersus Praxeam, cap. 16. S. Damasc. epist. de Trisagio. Baptismalis mersio in modum Crucis effingebatur, vt significaretur à Christi morte, quæ in Crucis signo peracta est: humanæ redemptionis merita profluisse; sanctus Augustinus, sermon. 119. ad Competentes ibi: *Lancea perforatum est latus Christi, & manauit pretium nostrum, ideo signo Christi signatur baptismus idest aqua, vbi tingimini*. S. Chrisostomus, homil. 55. in cap. 16 Matth. A B

De nuditate. Nudi baptizandi ad Baptismum accedebant, Dionys. Areopagita de Eccles. Hierarch. cap. de baptismo, ibi: *Cum planè vestes Ministri detraxerint, tunc sacerdotes sacrum vnctionis Oleum offerunt*; sanctus Ambrosius sermone 10. ibi: *Nudi accedimus ad lauacrum, vt nudi quoque, & expediti ad Cœli ianuam properemus, quam autem incongruum est, vt quem nudum Mater genuit, nudum suscipit Ecclesia, diues velit intrare in Cœlum?* Et hoc adeo verum, quod in Baptismo etiam partes obscenæ vestibus carerent: Metaphrastes in vita sancti Syluestri de Constantino, ibi: *Hæc cum audisset Imperator, & lætus probrum carnis subiecisset oculis, & vnctus fuisset sancto Chrismate. ingressus est Piscinam.* Vicecomes, dicto tractatu de antiquis baptismi ritibus lib. 4. cap. 10. Quod autem adulti nudi baptizarentur, præter exemplū Constantini Magni ex Metaphraste, & Surio alleg. Etiā Magnus Basilius sine veste sacro baptismate lustratus fuit, vt scribit in eius vita Amphilochius. Similiter etiam de infantibus, quod nudi baptizarentur, patet ex ordine Romano, cap. de sabbato sancto Paschæ, ibi; *Pontifex cum egseditur à Fonte in sacrarium, & cum vestiti fuerint infantes, confirmet eos.* Ipsas etiam mulieres nudas ad baptismum accessisse, ex sancto Chrisostomo, epistola ad C

Innocent.

A Innocent. Papam, quæ in vita ipsius per Palladium scripta circumfertur, ibi.: *Mulieres, quę intra Ecclesiam, vt Baptizarentur, sese veste nudauerant, per idem tempus nudæ surgebant, neque sexus verecundiæ, & honestati permittebantur præ pauore consulere*. Pariter constituti in carcere nudi baptizabantur, quamuis esset timor sæuientis persecutionis, vt de Aproniano cum à Sisinio Diacono baptizatus est. vt in vita sancti Marcelli apud Surium. Item infirmi, ac debiles etiam cum propinquæ mortis periculo nudi baptizabantur, vt antiqui manuscripti Codices de gestis sancti Sebastiani apud Surium, vbi de Tranquillino, manuum, pedumque dolore magnopere B distractus à sancto Policarpo nudus baptizari voluit. Causa cur nudi baptizarentur, vt Christi similitudinem, qui pro nobis passus est, quantū humana imbecillitas patitur in nobis mutuò exprimeremur, ex S. Cyrillo Hierosolymitano, catech. 2. Mistag. sic habetur: *Atque ita exuti eratis nudi, imitantes & in hoc eum, qui in Cruce nudatus fuerat, Christum*. Secundo, placuit ad baptismum nudos accedere eodem habitu, quo Adam ante peccatū fuit, ex Cyrillo dicta cathec. secunda: *O rem admirandam. Nudi fuistis in conspectu omnium, & non vos pudebat: re vera enim in hoc Adam ferebatis exemplum, C qui nudus in Paradiso fuit, & tamen nullo afficiebatur pudore*. Durauit autem prædicta consuetudo baptizandi nudos, vsquequo malitia ad cumulum aucta, propter flagitii periculum illa cessauit in Occidente plurimis in locis circa annum 1140. quamuis in Oriente, ac etiam diuersis locis Occidentalibus adhuc perseueret, Ioseph Vicecomes, lib. 4. cap. 13.

Qui baptizabantur vsque ad horam Vesperarum ieiunabant, B. Linus de passione sancti Pauli ibi; *Sicque procurrente ieiunio vsque ad Vesperam baptizati sunt in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*. Atque hac ieiunii lege etiam infantes obstrictos fuisse. Ioannes Diaconus in vita sancti Gregorii, ibi: *Paschatis superuenit dies*, *De ieiunio.*

dies, & dum sacratissimo Sabbato, in quo omnes etiam paruuli baptizandi ieiunant, ipse ieiunare non posset, cœpit prius mœrore, quam infirmitate deficere. Et hoc seruatum, donec imbecilla puerorum ætas diuturno ieiunio nimis affligaretur, matutinum tempus suffectum fuit: de quo synodus Coloniensis, cap. 15. Vicecomes dicto lib. 4. cap. 14. A

De separatione. Mulieres seorsim à viris baptizari solitas, & viri ad dexteram priùs baptizabantur, deinde fœminæ ad sinistram; ordo Rom. cap. de Sabbato sancto, ibi: *Masculi in dexteram partem, fœminæ verò in sinistram: Deinde Presbyteri induentes se vestibus mundis, & candidis, ingrediuntur intro in Fontem, & baptizantur primò Masculi, deinde Fœminæ:* Albinus de diuinis officiis, cap. de Sabbato sancto idem refert. B

Nominabantur baptizãdi. Baptizandorum nomina recitabantur à Clericis, & eo ordine, quo quisque suum nomen detulerat, baptizabatur, Dionysius Areopagita de baptismo, ibi: *Virum adse portari iubet, cumque sacerdos aliquis ex tabula professionis, & eum, & sponsorem citat, hic quidem ad aquam à sponsoribus ducitur ad Hierarchæ manus, ab eis manu ductus. Hierarcha autem in loco superiori stans, ter quidẽ illum demergit.* Ex quo etiam deducitur, quod cathecumenus manuducebatur ad Episcopum. Baptismo intererat Populus, & Clerus, ex ordine Romano de Sabbato sancto, ibi: *Adstante omni Clero, & Populo in circuitu Fontis,* Albin. de diuinis officiis, cap. 19. de Sabbato sancto, idem refert Cyrillus Hierosolymitanus, cathec. 2. Mistag. *O rem admirandam, nudi fuistis in conspectu omnium, & non vos pudebat?* C

Demum variæ orationes, & lectiones cum Psalmis recitabantur in baptismo; vt ex Albino citato refert etiam Vicecomes, cap. vlt. lib. 4.

De osculo. Absoluto baptismo, statim minister baptizatis oscula figebat, sanctus Cyprianus, epist. 59. ad fid. Episcop. vbi idem refert prædictam osculandi consuetudinẽ extendi

non

A non solum ad Adultos, verum ad infantes in primis partus eorum diebus: Præterea subdit etiam, quod oscula cum amplexu, atque in imo pede figebantur. Ex prædicto osculo innuebatur Pax, & Gratia, quam baptizatus cum Christo, & Ecclesia inibat; sanctus Ambrosius lib. 2. de pœnit. cap. 3. & epist. 33. & sanct. Bernard. serm. 2. super Cantica. Insuper ex dicto osculo affirmabatur cognatio spiritualis, quæ ministro cum ijs, qui abluuntur, intercedit, Tertullian. de veland. Virgin. & cap. 6. apologet. Ambros. lib. 2. aduersus Gentes; & idem Ambrosius, lib. 3. de Virgin. Baronius ad annum Christi 294. Vel saltem ad vulgarem salutandi ritum pertinuisse; vt
B ex Marco cap. 10. Christus paruulos, Matth. 26. Iudas Christum, actorum 20. Christiani Paulum osculati sunt. & ab eodem Paulo ad Romanos 19. & secundo Corinthiorum 13.

Deinde Minister baptizatum susceptori in manus dabat, à quo sinistro brachio fultum ipse adhibitis linteis abstergeret; Albinus de diuinis officijs, cap. 19. de Sabbato sancto Paschæ, ibi; *Vt autem surrexit à Fonte, suscipiatur ab ipso, à quo suscipiendus est*. Et paulò post. *Sunt parati, qui eos suscepturi sunt cum linteis in manibus suis, deinde accipiunt eos à Pontifice, vel Diaconibus, qui eos baptizauerunt*.

De linteorum abstersione.

C Interea, qui adstabant nouis Christianis, omnium peccatorum indulgentiam gratulabantur. Huius quoque meminit S. Hieronymus, lib. 3. aduersus Pelagianos. *De Baptismatis Fonte surgentes, & regenerati in Dominũ Saluatorem, impleto illo, quod de se scriptum est, Beati, quorum remissæ sunt iniquitates, statim in prima Communione Corporis Christi dicunt; Et dimitte nobis debita nostra, &c.* subsequebatur postea Cantus post Baptismum. Nicetus in sanctum baptismum ait. *Quod post baptismum ante altare collocaris, futuræ vitæ gloriam, & propinquitatem apud Deum indicat Psalmodia, lætum, & festiuum illius sæculi sonum*, Nicephorus lib. 3. histor.

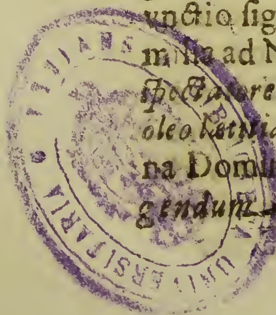
Congratulatio adstantium.

Eccles. cap. 37. *Mysteria omnia absoluerunt, & circum uicinum templum psallentes obambulabant*. Oratio autem illa interim religiosè fiebat à baptizatis, vt in constitut. Apostol lib. 7. cap. 94 ibi: *Deinde adstans dicat orationem, quam nos docuit Dominus*. Et B. Euthichius Constantinopolitanus, de quo Surius 8. Nonas Aprilis inquit. *Narrabat enim vir optimus, cum ab Auo ad sacrum baptismum ductus esset, ab eo didicisse, vt cum baptizatus genua esset flexurus, ita precaretur; Bonam mihi mentem Domine elargire, &c.* Tertullian. lib. de baptism. cap vltimo, &c. A

De Chrismate.

Sacerdos item summum baptizati verticem Chrismate vngebat, de cuius origine Siluester Papa propter timorem imminentis mortis post baptismum absente Episcopo: Damasus in Pontificali de Siluestro. *Hic & hoc constituit, vt baptizatum liniat presbyter Chrismate leuatum de aqua, propter occasionem transitus mortis, & propter absentiam Episcoporum necessitate addidit, vt à presbytero vngerentur*. Idem Robertus Abbas de diuinis officijs, cap. 16. Cuius vnctionis instituendæ occasio refertur à Rabano libro primo de institut. Clericorum, cap. 28. ibi; *Bene quidem baptismo continuatur Chrismatis vnctio, quia Spiritus sanctus, qui per illud Chrisma suæ virtutis admixtione sanctificat credentes, baptizato Iesu statim super illum, in Columbæ specie descendit*. B

Præterea tali vnctione ad pugnandum contra Dæmones baptizati inuitabantur, sanctus Augustinus, tractatu 33. in Ioannem inquit; *Christi nomen à Chrismate dictum, hoc est ab vnctione, ideo autem nos vnxit Christus, quia luctatores contra Diabolum fecit*. Et insuper talis vnctio signum lætitiæ fuit, sanctus Chrysostomus, homilia ad Neophyt. scribit. *Vt scias nostrarum partium spectatorem, peruide, quomodo nos tanquam suos vnxit oleo lætitiæ*. Sanctus Gregorius de feria quinta in Cœna Domini ait. *Cum oleo lætitiæ præ consortibus suis vngendum*. C

Vestis

A Vestis candida dabatur vlterius baptizatis; Cyrillus Hierosolymitanus catech. 5. Mistag. ait. *Exutis vestibus antiquis, & ijs, quæ sunt secundum spiritum albæ, indutis, perpetuò iam in albis incedere oportet.* Lactantius de resurrectione Domini, De vest. candida

Candidus egreditur nitidis exercitus vndis. &
Fulgentes animas vestis quoque candida signat,
Et Grege de Niueo gaudia Pastor habet.

Vestem candidam etiam infantibus datam, & alijs omnibus, Nissenus orat. 3. de festo Paschæ ait: *Puellus infans mutatione vestis sensu externo Festum colit, quandoquidem interiori animi sensu nondum potest.* Item B Ado in vita sancti Hieronymi de eodem ait; *Hic natus in oppido Stridonis Patre Eusebio vestem Christi Romæ puer suscepit.* Eamque dari solitam esset omnibus, quacumque dignitate præditi essent, Beda lib. 2. histor. Angl. de vita sancti Paulini Eboracensis, Baronius de Imperatore Arcadio ad annum 401. Quare autem daretur Baptizatis vestis candida? Primò vt esset symbolum Innocentiæ, quæ in baptismo confertur; Origenes homilia 12. in Exod. *Lota sunt vestimenta tua, cum venisti ad Baptismi gratiam, purificatus es corpore, purificatus es spiritu, mundatus es ab omni inquinamento carnis, & spiritus.* Similiter vestis alba significabat spiri-C tualem natiuitatem, & resurrectionem futuram; sanctus Augustinus, serm. 163. de tempore ibi. *Ad hoc enim Dominus hodie resurrexit, vt imaginem nobis hodie futuræ resurrectionis ostenderet, & ideo hodie vitali lauacro resurgens Dei populus, ad instar resurrectionis, Ecclesiam nostram splendore niuei coloris illuminet.* Albinus de diuinis officijs de Sabbato sancto Paschæ ait; *Albis induitur vestimentis propter gratiam regenerationis.* Et pariter dabatur baptizatis vestis alba ad indicādam libertatem à Dæmonis seruitute, sanctus Cyrillus Hierosolymitanus in Protarech inquit. *Magnum est sanè propositum hoc baptisma: captiuitatis liberatio, vestimentum*

candidum, signaculum sanctum, &c. Et sanctus August. A
lib. 4. de symbol. ad cathecum. cap. 9.

Forma vetus dandæ vestis albæ, illa eadem semper fuit, qua nunc vtimur, hoc est; *Accipe vestem candidam, & immaculatam, quam proferas sine macula ante tribunal Domini Nostri Iesu Christi, vt habeas vitam æternam. Amen.* Gregor. Magn. de sacrament. in ordine baptismi infantium. Et idem ferè ordo Rom. de diuinis officijs titulo de Sabbato sancto. Materia vestis candidæ ex lino constabat, sanctus Hieronymus epistola 128. ad Fabiolam inquit. *Præceptis Dei lauandi sumus, & cum parati ad indumentum Christi, Tunicas pelliceas* B
deposuerimus, nunc induemur veste linea, nihil in se mortis habente, sed tota candida, vt de baptismo consurgentes cingamus lumbos veritate. Item refert Nicephorus lib. 3. histor. Eccles. cap. 37.

Hinc infertur, quod vestis candida erat arcta, & adstricta cingulo. Ac etiam corpus totum operiebat vestis alba, ex Tertullian. de Idololatr. cap. 18. & lib. de oratione cap. 3. Fortunatus libro primo de Eccles. offic. cap. 27. ibi. *Quam ablutionem significant albæ vestes in baptismate per totum corpus, &c.* Vestis alba plerumque à baptizatis deponebatur octaua die, sanctus Augustinus serm. 157. de Dominica in octaua paschæ, ibi; *Paschalis* C
solemnitas hodierna festiuitate concluditur, & ideo hodie quoque Neophitorum habitus commutatur, ita tamen, vt candor, qui ex habitu deponitur, semper in corde teneatur. Fortunatus lib. primo de Eccles. offic. cap. 28. & cap. 29. & alij passim. Ferendi autem vestem albam septem diebus ea causa fuit, vt septem Spiritus sancti Dona, quæ in Baptismo infunduntur, nobis indicentur. Ita Fortunatus lib. 4. de Eccles. officijs cap. 23. ibi; *Baptismalia sacramenta vsque ad completionem dierum septem tendunt, quia septiformi Spiritu ditantur nuper baptizati.* Solam vestem candidam non aliam inferiorem baptizati ferebant; Vicecomes de antiquis baptism. ritibus, lib. 5. c. 14.

Veste

A Veste candida baptizati ab alijs exuebantur; Albinus epistola ad Carolum Magnum ibi; *Cum alba tolluntur vestimenta à baptizatis:* Quamuis vestem albam fœminę per se deponerent, ex Vicecomite, dicto cap. 14. Deponebatur quoque dicta vestis alba in Ecclesia, siue Baptisterio; Fortunatus de ordine antiphonarum, c. 51. ibi; *Et hodie reuertuntur ad Fontes, vt exuant se albis.* Vlterius vestem candidam postquam deposita erat, aqua lustrali lotam fuisse, & post depositionem in Ecclesia relictam, Vicecomes d. lib. 5. cap. 15.

Mysticum, seu sacrum velamen dabatur baptizatis; *De sacr. velam.* B Albinus de diuinis officijs, cap. de Sabbato sancto ibi; *Albis induitur vestimentis, propter gratiam regenerationis, tunc sacro Chrismate caput perungitur, & mystico tegitur velamine, vt intelligat se Diadema Regni, & sacerdotij dignitatem portare.* Hinc agnosce mysticum velamen distingui à veste candida, ac etiam, quod illud Diadema Regni, & sacerdotij dignitatem denotet. Fuit etiã dictum velamen inuentum ad conseruandum Chrisma, concilium Belluacum, cap. 121. ibi: *Si quis voluerit Chrysmate pannum iterum linire, & super alium baptismum mittere, non est absurdum.* Filum rubeum in mysti-
C co velamine insutum erat, vt Christi passionem indicaret, à qua omnis abluendi vis in baptismum vti à Fonte; Durantus ration. diuin. offic. lib. 6. cap. de Sabbato sancto. Et hoc velamen pariter octaua die deponebatur. Ex D. Augustin. serm. 160. in Dominica octauæ Paschæ. *Hodie octauæ dicuntur infantium, reuelata sunt capita eorum, quod est inditium libertatis.* Durauit velaminis vsus vsque ad tempora Iuonis Carnotensis de anno 1090. post quem Grossipio, vulgo Bombacio abstergi Chrysma Patres voluerunt, Vicecomes, d. lib. 5. cap. 17.

Calcei post baptismum dabantur, ratio affertur à Roberto Abbate lib. 7. cap. primo, cum de baptismi ritibus agit, & ait. *Calceamenta namque de mortuis animalibus* *De calceis.*

malibus fiunt, & hæc manifestæ Dominicæ mortis insignia sunt. Sanctus Gregorius exponens illud, Calceamenta habebitis in pedibus, inquit: *Calceamenta in pedibus habere, est mortuorum vitam conspicere, & nostra vestigia à peccati vulnere custodire.* A

Decem siliquæ olim dabantur baptizato a Pontifice, & præter ordinem Romanum in titulo de Sabbato sancto, idem refert Albinus de diuinis officiis, cap. de Sabbato sancto sanctæ Paschæ ibi; *Postquam autem vestiti fuerint, deportantur ante Pontificem ad confirmandum, quibus dat singulis stolam candidam Chrismalem, & decem siliquas, & sic vestiuntur.* Hæc siliqua erat pecunia minimi valoris, & hæc a Pontifice dabatur forsan, B vt tolleretur ea macula, quod Christiani res diuinas pretio venales haberent.

De Cereo.

Cerei accensi in manus baptizati a Ministro dabãtur: sanctus Cyrillus Hierosolymitan. cathec. prima Mistag. *Qui fidei lampades nuper accendistis, nunc non extinctas easdem manu tenendo custodite.* Iuo Carnoten. serm. de sacrament. Neophit. ibi; *Ad vltimum datur cereus ardens in manu baptizati, quatenus implere doceatur illud Euangelij, sic luceat lux vestra corã hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent, &c.* Hinc disce, quod cereus dabatur, vt exemplo aliis prælucerent, vt idem considerauit Vgo Victorinus de sacramentis, cap 20. Significabat quoque cereus Animam baptizati nuptias cum C Christo contrahere, Cyrillus Hierosolymitanus Procatech ad baptiz. ibi. *Et sponsales lampades vobis donatæ.* Sicut quoque spiritualem denotabat, vt ex Nazianz. orat. 39. Cereum ferebant baptizati septem diebus, Albinus epistola ad Carolum Magnum ibi; *Et per septem dies in Angelico castitatis habitu, & luminibus cælestis claritatis sanctis assistere sacrificijs solent.* & idem de diuinis officiis. cap. de Sabbato in Albis ibi. *Vnde intelligitur ad nullos alios vsus in quibuslibet locis eam debere accendi, nisi in recordatione luminis Spiritus sancti, dum itur ad*

Ecclesiam,

A *Ecclesiam*. Cereus ferebatur à baptizatis manibus suis, vt ex dicta epistola Albini ad Carolum Magnum. Demum cereus depositus in baptisterio in Ecclesiæ vsum seruabatur, ex Vicecomite de antiquis baptismi ritibus lib.5.cap.25.

De Pace

Pax dabatur baptizato a Ministro, ex Auctore ordinis Romani, titulo de Sabbato sancto in principio. Pacis nũciandæ post baptismum fuit consuetudo abrogata 800. ferè ab hinc annis, quia peruulgata in totum orbem Christi fide communionis signa præbere non erat necesse, ex d. Vicecomite, cap.29.lib.5.

De loco edito.

Baptizatus locabatur in loco edito ante sacrarium, ex B Dionysio Areopagita de baptism ibi. *Rursus ad prima, & potiora speculanda substollitur*. Et de quodã baptizato, qui mortem Matris machinatus fuerat ingemens, sanctus Augustinus epist. 168. ad Eusebium ibi. *Furens, & in maternum sanguinem fremens albis vestibus candidatur, construitur intra cancellos eminens, atque conspicuus, & omnium gementium oculis matricidij meditator, &c.* Hinc vide, quod locus, in quo ponebantur baptizati, editus erat, in eoque stabant recto corpore, vt ex D. Augustino citato ibi. *Eminens, atque conspicuus*. Causa verò collocandi ad altare in loco edito fuit, vt & à rebus humanis auocata ad cælestium meditationẽ erigeretur. vt ex dicto loco Dionysi ibi. *Speculanda substollitur*. Ex quibus verbis infertur etiam, quod ibi collocabantur C ab aliis, non autem per seipsos, vt videlicet homines nihil recti viribus suis efficere posse significaretur. Et similiter Diuus Augustinus dicta epistola 168. citata. Prædicta consuetudo collocandi ad altare, quamuis etiam hodie continuetur in Oriente, fuit tamen iamdiù antiquata in Occidente, ex Vicecomite, dicto tractatu, lib. 5. cap.27.

De cõfirmation.

Baptizati in primitiua Ecclesia statim confirmabantur, Clem. Primus, epistola quarta inquit. *Omnibus ergo festinandum sine mora renasci Deo, & demum consignari*

ab

ab Episcopo, cum autem regeneratus fuerit per aquam, & postmodum septiformi Spiritus gratia ab Episcopo confirmatus. Concilium Laodicenum, cap.48. *Oportet Baptizatos, post Baptismum Chrismatis quoque cælestis, & Regni futuri participes fieri.* Aduerte à beato Syluestro ductam esse consuetudinem duplicis Chrisma tis vsus. Primo, vngendi Baptizatos Chrismate statim in vertice, vt diximus supra. Secundo, in fronte, quod pertinet ad confirmationem, & de hac posteriori intellexit Sanctus Cyprianus, epistola 73. ad Iubaianum *ibi*; *Quod etiam nunc quoque apud nos quæritur, vt qui in Ecclesia baptizantur, Præpositis Ecclesiæ offerantur, & per nostram orationem, ac manus impositionem Spiritum sanctum consequantur, & signaculo Dominico consumentur*. Hoc quippe verbum idem importat, quod Perficiantur, seu Confirmentur, vt dixit sanctus Ambrosius, lib. 2. de sacrament. cap.2. ibi: *Post Fontem superest, vt perfectio fiat*. Adde Theodoretum ad capitulum primum Cantic. *Sacri baptismatis mysterium recordare, in quo, qui initiatur, post Sathanæ abnegationem, & Dei confessionē, veluti signo, ac nota quadam Regia, spiritualis vnguenti Chrismate inuncti, sub ea visibili vnguenti specie, inuisibilem sanctissimi Spiritus gratiam suscipiunt*. Quæ verba non de Chrismate in vertice accipienda sunt, sed de confirmationis sacramento, vt ex illis vocibus, *Signo, ac nota* quæ soli confirmationi tribuuntur, quod patet, cum baptizatis necessaria sit confirmatio statim post baptismum ex concilio Laodiceo cap.48. ibi: *Oportet, Baptizatos post Baptismum Chrismatis quoque cælestis, & Regni futuri participes fieri*. Et huiusmodi consuetudo extendebatur, vt etiam Baptizati absente Episcopo, ab eodem postmodum confirmarentur, vt in actis sancti Marcelli legitur. *Apronianus respondit, Credo, & Sisinnius Diaconus dixit ei; illuminet te Christus. Et eleuauit eum de Pelui, & duxit eum ad sanctum Marcellum Episcopum, qui eum Chrismate consignauit*. Et quod Epi-

seopi

A scopi circumirent minores Vrbes sacræ confirmationis nuper baptizatis conferendæ causa, refert sanctus Hieronymus, lib. aduersus Luciferian. ibi. *Non quidem abnuo hanc esse Ecclesiæ consuetudinem, vt ad eos, qui longe in minoribus Vrbibus per presbyteros, & diaconos baptizati sunt, Episcopus ad inuocationem sancti Spiritus manum impositurus excurrat*. Non solum adulti, verumetiam infantes statim post baptismum confirmatos esse, sanctus Augustinus de eccles. dogmat. ibi. *Si vero paruuli sunt, vel hebetes, qui doctrinam non capiant, respondeant pro illis, qui illos offerunt iuxta morem baptizandi, & sic manus impositione, & Chrismate communiti, Eucha*
B *ristiæ mysterijs admittantur*. Simile habetur ex ordine Romano inter baptismi cæremonias de Sabbato sancto. Addimus prędictis, vt mos confirmandi post baptismum fuerit in vsu Apostolorum tempore, ex actis Apostol. c. 8. *Cum audissent Apostoli, quod recepisset Sammaria verbũ Dei, miserunt ad eos Petrum, & Ioannem, qui cum descendissent, orauerunt pro ipsis, vt acciperent Spiritum sanctũ*. Et simile habetur, c. 28. & Apost. ad Hebr. 6 vbi Ambros. Haymo, & Anselmus, & alii. Quare autem statim post baptismum celebraretur confirmatio? Vt nimirum
C ex eo ad professionis Christianæ studia attentiores fieremus, ex Vrbano Primo, epistola ad vniuers. Christ. vbi ait. *Omnes fideles per manus impositionem Episcoporum Spiritum sanctum post baptismum accipere debent, vt plenè Christiani inueniantur, &c.* Affertur etiam alia ratio, quam refert Albinus de diuinis officiis, cap. de Sabbato sancto Paschæ, ibi. *Per impositionem manus à summo Sacerdote, & septiformis gratię Spiritum accipit, vt roboretur per Spiritum sanctum ad prædicandum alijs*. Cessauit deinde successu temporis (& forsan imperante Carolo Magno) ritus confirmandi statim post baptismum. Quoniam aucto fidelium numero, & baptismo per singulas Parochias inuecto, cum Episcopi tantam multitudinem vno die confirmare non valerent, cœptus est ritus, vt illi

ſtatis per annum diebus Diœceſim obeundo, eos, qui- A
bus opus erat Chriſmate confirmarent, & hoc in Occidentis Regionibus; etenim in Oriente vetus ritus vt plurimum perſeuerat, ex Vicecomite, dicto libro quinto, cap. 32.

De Pace

Baptizatis iterum dabatur Pax, ordo Roman. de Sabbato ſancto. *Pontifex tincto pollice in Chriſmate, faciat Crucem in frontibus ſingulorum, dicendo, Confirmo, &c. Pax vobis. Quibus expletis iuſſi incipiunt in Eccleſia Litaniam, Tertiam, & campanæ tanguntur, & ingrediuntur ad Miſſam.*

De Benedictione.

Benedictio deinde impertiebatur Baptizatis, Tertullianus de baptiſm. cap 8. ait. *Dehinc manus imponitur* B
per Benedictionem aduocans, & inuitans Spiritum ſanctum, &c.

De Miſſa.

Miſſa quoque poſt baptiſmum celebrabatur, vt ex citato ordine Romano. Item Albinus de diuinis officiis cap. 19. de Sabbato ſancto Paſchæ, ibi. *His finitis, pulſantur ſigna ad Miſſam publicam.*

De Euchariſt.

Poſt Baptiſmum, peracto Miſſæ ſacrificio dabatur ſtatim Euchariſtia. Clemens primus, epiſtola 3. de officio Sacerdotis. *Baptizetur vnuſquiſque in aquis perennibus, nomine Trinæ Beatitudinis, perunctus oleo per orationem ſanctificato, vt ita demum per hæc conſecratus poſ-* C
ſit percipere de ſanctis. Et non eſt dubium ſanctorum nomine Euchariſtiam intelligi, & Dionyſius Areopagita de Eccleſ. Hierarch. cap. de baptiſmo. *Is cum virum vnguento inſigniuit, Euchariſtiæ participem eſſe pronunciat.* Ritum Euchariſtiæ ſuſcipiendæ poſt Baptiſmum, non ſolum adultis, verum etiam infantibus fuiſſe communem, ex ſancto Anſelmo in cap. 2. Lucæ, ibi: *Poteſt etiam puer iſte, qui in templum introducitur, illos nunc ſignificare, qui ad fidem venientes in Eccleſiam inducuntur, vt conſuetudinem Legis obſeruent, quia expleta in baptiſmo purgatione introducunt eos ad ſanctum altare conſecrandos Victima Diuinæ Euchariſtiæ.* Sed nota ex

Hugone

A Hugone Victorino, lib. primo de sacramentis, cap. 20. & ex Diu. Augustin. ad Bonifacium contra Hæresem Pelagianam. Quod pueri post Baptismum Eucharistiam solũmodo sub specie vini sumebant. Secundo, Vgonis ætate vini vsum in Christi sanguinis locum suffectum esse. Tertio, adultos sub vtraque specie Eucharistiæ cibo animum refecisse; & ex dicto Vicecomite libro quinto, cap. 36.

Coronam impositam fuisse olim baptizatorum capiti, ex Nazianzeno, orat. 40. in sanctum baptismum, ibi: *Baptismo consignare, hunc tibi vitæ socium, & familiarem adscisce, honore eum complectere, vt te ornet, capitique tuo* De Corona.

B *gratiarum coronam nectat: & corona deliciarum te protegat*. Seuerus Alexandrinus lib. de baptismo, scribit. *Et eleuant baptizatos ad altare, eisque dant mysteria, Eucharistiã, & sertis coronat eos sacerdos.* Et paulò post. *Psallite hymnum Filio Dominatoris omnium, qui Regum Corona vos coronauit, &c.* Et idem refert sanctus Cyrillus Hierosolymitanus in sua Procatech. cum baptizatos hortaretur. Imponebatur baptizatorum capiti Corona, tamquam lætitiæ symbolum, vti Amoris index, & Regium, & Sacerdotale insigne, Tertullian. de corona militis, sanctus Cyprianus de lapsis, & aliis, ac etiam vt signum Victoriæ, Nazianzen. orat. 23. in laudem Heron.

Ab initio nascentis Ecclesiæ fuit consuetudo dare

C baptizatis Lac, & Mel, vt ex sancto Petro, epist. prima, De lacte & melle cap. 2. ibi: *Sicut modo geniti infantes, rationabile sine dolo lac concupiscite, vt in eo crescatis in salutem*. Quod nomen infantes pro baptizatis vsurpatur, ex sanct. Hieronym. in cap. 55. Isaiæ. Item Clemens Alexandrinus, lib. primo Pedago. cap. 6. latè Tertullian. de corona militis, cap. 3. vbi de baptismi cæremoniis inquit. *Deinde ter mergitamur, inde suscepti lactis, & melis societatẽ prægustamus*. Et idem lib. primo aduersus Marcionem cap. 14. ait. *Sed ille quidem vsque nec aquam reprobauit*

Creatoris, qua suos abluit, nec oleum, quo suos vngit, nec lactis, & mellis societatem, quo suos infantat, nec panem, quo ipsum corpus suum repræsentat. Vbi significantur baptismi cæremoniæ, & sanctus Hieronymus aduersus Lucif. ibi: *Veluti in lauacro ter caput mergitare, deinde egressos lactis, & mellis prægustare concordiam ad infantiæ significationem*. Quibus adde auctorem de ordine Roman. de Sabbato sancto Paschæ, vbi refertur Benedictio lactis, & mellis. Dabatur lac, & mel ad significandam spiritualem infantiam, vt ex Clemente Alexandrino lib. primo Pedag. cap. 6. Item ad significandam Dei misericordiam, & peccatorum remissionem, ac etiam Gratiam, & cælestem Beatitudinem, vt ex Clemente, dicto cap. 6. allegato. Durauit prædicta consuetudo vsque ad ordinis Romani tempora anno 725. & adhuc obseruatur à Christianis Aethiopibus. A B

De lacte & vino

Præbebant quoque Ministri Baptizatis lac, & vinum dulce, Clemens Alexandrinus lib. primo Pedag. cap. 6. ibi: *Porro autem miscetur quoque lac vino dulci*. Sanctus Hieronymus in explan. cap. 55. Isaiæ ait: *Qui mos, ac Typus in Occidentis Ecclesiis hodie vsq. seruatur, vt renatis in Christo vinum, lacque tribuatur*. Vbi etiam subdit de hoc rationem.

De concione, et Pace.

Demum post baptismum Concio habebatur, & Pax baptizatis impertiebatur, Seuerus Alexandrinus, lib. de baptism. ibi; *Psallite hymnum Filio Dominatoris omnium, qui Regum Corona vos coronauit, peroptate eum, immutate vestimenta vestra, & candidi estote in modum niuis, ac in similitudinem Angelorum splendores vestros illuminate. Ite in Pace filij Baptismi. Diaconus, Ite in Pace*. C

De elemosynis

Expletis cæremoniis ad Baptismum pertinentibus, subiectam quoque de alijs quibusdam à baptizatis seruari solitis. Et primò baptizati stipem copiosè in egenos conferebant, ex act. Apost. cap. 4. *Quotquot enim possessores agrorum, aut domorum erant, vendentes afferebant*

pretia

A *pretia ad pedes Apostolorum*, & similiter cap. quinto de Anania.

Baptizati excipiebant Conuiuio Ministros, & suscep- tores ex Nazianzeno orat. 40. in sanctum baptismum inquit, quod non imminuatur de gratia baptismi, si desit splendida vestis ad excipiendos initiatores, vbi expositio Nicetæ. *At inquies munus parabo, splendidamque vestem, quam post baptismum induam, atque mensam, qua initiatorem meum excipiam, ne hæc quidem necessaria sunt, nec si ita præparatus non fueris, propterea baptismi gratiæ quicquam decedet.* Successu temporis prohibita, aut saltem moderata fuere prædicta conuiuia. ex B Maguntina synodo secunda, cap. 16. ibi, *Commessationes verò, & parum sobria conuiuia, quæ quibusdam in locis post baptismum fiunt per ciuiles Magistratus inhiberi, aut saltem ad moderationem Christianis dignam, reduci volumus.*

De Conuiuio.

Lætitiæ signa præbebant Christiani propter baptizatos, Tertullian. de baptism. cap. 20. ibi. *Ipsum Dominum post lauacrum statim tentationes circumsteterunt, quadraginta diebus ieiunijs functum. Ergo & nos dicet aliquis a lauacro potius ieiunare oportet? & quis enim prohibet nisi necessitas gaudij, & gratulatio salutis?* Sanctus Augustinus serm. 163. de tempore in die Pas- C chatis ibi: *Hic igitur est dies, quem fecit Dominus, celsior cunctis, lucidior vniuersis, in quo sibi nouam plebem, vt ipsi videtis, regenerationis spiritu conquisiuit, in quo singulorum mentes gaudio, & exultatione perfudit.* Remanet adhuc vestigium Gaudii propter baptizatos in octiduo Paschæ, Robertus Abbas de diuinis offic. cap. 11. ibi; *Hoc alleluia sicut, & reliquum huius diei officium, maximè baptizatorum est exultatio, eo quod prima, vt dictum est, Resurrectione iam consurrexerunt cum Christo.* Auctor ordinis Romani de Sabbato sancto in die.

De lætitia.

Denunciatio baptizatorum prius ab Episcopo fiebat: ex Nazianzeno orat. 23. ibi: *Sed coram Deo, & Angelis,*

atque

 A

atque vniuerso Ecclesiæ cœtu victorem proclamabo.
Postquam verò creuit dignitas Episcopalis, deuolutum est munus prædictæ declamationis ad inferiores Clericos, & Notarium Regionarium. Auctor ordinis Romani in vigilia sanctæ Paschæ, ibi; *Die Resurrectionis Dominicæ procedente Pontifice ad sanctam Mariam cum ordinibus suis, Notarius stat in loco, qui dicitur Merulanus, & salutato* Pontifice, *dicit;*

In Nomine Domini Nostri Iesu Christi, Baptizati sunt externa nocte in sancta Dei Genitrice Maria, infantes masculi numero tot, fœminæ tot. B

De Imagine Agni ex cera. Fuit consuetudo dandi Baptizatis in cera cõsecrata imagines Agni cælestis, Guilielmus Durantus in ration. Diuin. offic. & hodie Romæ peragitur cæremonia veteris consuetudinis vestigium, quod Dominico die, qui Paschatis solemnia subsequitur, dum Pontifex Agnos è cera ritè consecrata fictos Domesticis distribuit; Accolytus tunc alta voce clamat. *Domine, Domine, Domine isti sunt Agni nouelli, qui annunciauerunt Alleluia, modo venerunt ad Fontes, &c.* De hoc patet, quoniam non solum Agnorum nouellorum, hoc est nuper baptizatorum mentio est. Verum quia in ipsa Fontes nempe Baptisteria nominantur; vnde sacras Agni Dei imagines in cælesti lauacro baptizatis dari solitas esse constabit. C
Quare autem baptizatis daretur prædicta cerea imago Diuini Agni? vt baptizati intelligerent, se propter Agni Christi Domini acerbissimam mortem pro humano genere obitam, salutaribus baptismi aquis ablutos fuisse, & studerent se virtutum Christianorum officia, & præcipuè mansuetudinem, quæ in Agno elucet, exemplo aliis prælucere.

De Anniuersario. Apud antiquos Christi fideles solita fuit celebratio de Anniuersario die, quo quis fuerat baptizatus, & hæc dicebatur Illuminatio, seu de sanctis Luminibus, de qua sanctus Gregorius Nazianzenus, orat. 40. in sanctum lauacrum, ibi. *Quoniam heri splendidam Luminum diem*

cele-

A *celebrauimus, &c.* Et hæc solemnitas à Gentibus fuit desumpta, dum celebrabant diem nominalium, nempe in quo nomen ipsis fuerat impositum, ex Tertullian. de Idololatria, cap. 16. ibi. *Circa officia verò priuatorum, & communium solemnitatum, vt togæ, vt sponsalium, vt nominalium, nullum putem periculum obseruari de statu Idololatriæ, quæ interuenit.* Quod in hanc sententiam exponit Pamelius.

Et postremo addimus, quod baptizati apud Ministrum per aliquot dies manebant, & erant in Ecclesia, ad hoc munus electi homines, qui recens baptizatos B erudirent, ex sancto Ambrosio in cap. 4. epist. ad Ephes. ibi: *Magistri verò exorcistæ sunt, quia in Ecclesia ipsi compescunt, & verberant inquietos, siue ij, qui infantes solebant imbuere.* Vbi infantis nomen accipitur pro de recenti baptizato.

De triplici Christi Cœna, & primum de Legali. Cap. VI.

C ABSOLVTIS veteribus Baptismi ritibus, prosequemur, quos in sanctissima Eucharistia, ac etiam in Missæ sacrificio veteres obseruabant, ad quorum maiorem cognitionem præfabimur de triplici Christi cœna: Et quamuis vnam tantum cœnam admittat Maldonatus in Matthæum 26. vers. 20. & partitionem cœnarum: *Legalis, Communis, & Eucharisticæ,* neget commodam esse, quia Legalis, & Tertia, non cœna, sed Pascha, & Eucharistia dicendæ sint; tamen cum Tertullianus ad vxorem, Chrysostomus homilia 82. in Matth. 26. & Marc. 14. Augustinus lib. 3 de consensu Euangel. canone primo distinguant, & Rituale Hebræorum secundam mensam cœnam nostram communem vocet, nos etiam

etiam hic agemus primum de legali cœna. A

De Cœna Legali.

Quod igitur ad legalem cœnam attinet Hierosolymis tantum, & non alibi morem fuisse celebrandi, Deuteronom. 16. *Non poteris immolare Phase in qualibet Vrbium, quas Deus tuus daturus est tibi, sed in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, vt habitet nomen eius ibi.* Christum autem in ciuitate Hierosolymitana cœnasse, atque in ædibus cuiusdam Petrus, & Ioannes locum impetrarunt, & si confusè nominet, certum tamen Christus designat, vt Hieronymus notauit, Beda in Marcum 14. hic allegoricus est, neminem nominari, vt se omnes ad nouum Christi Pascha nominatos intelligant. Sed proprius ad veri historicam similitudinem Euthymius B accessit; Ne Iudas cognita domo ad Iudæos vitæ Christi insidiantes, locum referret; illique præueuirent tempus, quo ipse capi voluit. Voluerunt aliqui, fuisse dictã domum Ioannis Euangelistæ, alij Iosephi ab Arimathia, alij Simonis leprosi; sed quoniam de hoc non satis constat, procedamus vlterius.

Circa ritum institutionis Phase, præcepit Deus, quod cum ex Aegypto Israel excederet, seruaret Pascha, vt legitur cap. 12. Exodi, & contigisse, quod Agnum anniculum mactarent circa introitum, & ostium domus, & tunc excipiebant sanguinem illius pelui, aut alio quopiã C vase: tum accipiebant fasciculum Hyssopi, & intingebant in sanguinem adhuc calentem, & aspergebant super liminare ostij, & duas postes.

At quoniam mandarat Deus ad Agni ritum, etiam Hœdum tollerent; quidam duplicem immolationem præceptam intelligunt; verumtamen est, non de duplici immolatione præceptum; Exodi 12. sed tantùm innuitur, vt cui Agnus deesset, licuisse Hœdum immolare illius loco: ita Theodoretus, quæst. 14. in Exod. & ibidem Lyranus, & Tostatus.

Quare decima die Agnum iussi sunt accipere, quem tantum quartadecima immolabãt, putat Lyranus, quod

A in illis quatuor diebus explorarent, an in illo Agno, vel Hædo accepto esset aliqua macula, idest defectus, propter quem non deberet immolari, & sic de alio sibi prouiderent.

Qui ritè agno in Paschate faciebant, nō adducebant agnos in templum, vt sacerdotes illos iugularent, sed qui immolabant, edebant, vt clarè legitur in dicto textu Exodi 12. ibi: *Immolabitque eum vniuersa multitudo filiorum Israel ad vesperam, & edent carnes nocte illa assas igne. &c.* & ita post alios Card. Belarm. lib. 1. de Missa, cap. 7.

Cœnatores in Pascha, infra decem, esse non licuisse, B vt refert Iosephus. *Per singulas hostias contubernia non pauciorum, quam decem fiunt.*

Christi cœnæ, præter ipsum, duodecim interfuerunt, qui vna cœnabant, Christus scilicet, & Apostoli duodecim, quamuis alii plures ibidem interfuerint, vt refert Metaphrastes, oratione de vita Deiparæ is verbis. *Videntur non abfuisse tempore Mysteriorum, sed cum Apostolis minimè accubuisse; fuisse tamen eius domus participes: nam Christus discipulos habuit accumbentes, Matrem autem iussit curam gerere mulierum, quæ ipsi ministrabãt, tanquam per eam eas excipiens, & cum eis vescens.* Vult ergo Matrem cum mulieribus ijsdem in ædibus, C ac eodem tempore, discretis tamen cœnaculis, cœnasse.

Quo situ Christus cum Discipulis cęnauerit? respondetur, quod in Paschali cęna Christus stetit; Ac in communi, seu vulgari, ac in Eucharistica accubuit, ex August. de consensu Euangel. & in tractatu 55. in Ioannem, quo loco facit illam triplicem cęnæ diuisionem.

Loti ad mensam adstiterunt, prout Christus dixit Petro. *Qui lotus est, non indiget, nisi vt pedes lauet.*

Quid ergo est Pascha? Transitus. Hunc Dorothæus Abb. doctrina 22. inquit; *Anima Christiana rectè celebrat, cum egreditur à cogitationibus Aegypti, hoc est à peccato: Quoties enim digreditur anima à peccato, toties*

Domino celebratur Phase. Et nobis illum Christus strauit, sed cum ipse transiuit, Eligius homilia 4. de cęna Domini: *suo Paschate idest transitu ex hoc Mundo ad Patrem, nos de vitijs ad virtutem, de terrenis ad cælestia transire docuit*. Modum, quem tenere debemus, docet Anselmus in Matth. 26. *Quicumque voluerit Pascha Domini celebrare, debet sequi Baiulum aquæ. Aqua significat gratiam Spiritus sancti, vnde dictum est; de ventre eius fluent aquæ viuæ, hoc autem dicebat de Spiritu sancto*. A

Agnum edebant in vna domo plures, Cæsarius Arelatensis homilia 6. de Pascha: *Quid est in vna domo, idest in vnitate Ecclesiæ, iubemur carnes eius assumere: Ariani ergo, & diuersæ Hæreticorum peruersitates, non in vna illum comedunt domo: Quare sicut in diluuio, non est saluatus nisi, qui in Arca Noe fuit inuentus, ita diuersę fidei homines extra Ecclesiæ domum non habentes Agnum, qui Christus est, salui esse non possunt*. B

Est autem hic Agnus Christi figura ob simplicitatem, & innocentiam: cum ad lanienam trahitur, non vociferat, cum tondetur, non clamat, sic Christus per Isaiā 53. *Sicut ouis ad occisionem ducetur, & quasi Agnus coram tondente se obmutescet, & non aperiet os suum*.

Panis Azimus vna debet comedi, vt præcepit lex Leuitici 8. Eligius; *Edendæ sunt carnes istæ cum azimis panibus, & lactucis agrestibus: Azimā dicimus absque fermento: fermentum verò malitiam designat, & dolum; absque fermento igitur Agnum comedimus, si sacram Eucharistiam sine malitia, dolo, & simulatione in sinceritate bonæ vitæ percipimus: lactuca quoque agrestis valdè amara est, & in viris luxuriam reprimit; Significat autem hoc, vt quando ad Corpus Christi, qui verus Agnus est, sumendum accedimus, quamuis de Redemptione lætemur, amaritudinem tamen ex recordatione peccatorum habeamus, vt dulcescat ex venia, quod amarescit ex pænitentia*. C

Renes

A Renes vestros accingetis, & Calceamenta habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus, & comedetis festinanter, B. Eligius homilia 14. *Agnum nostrum comesturi renes nostros accingamus, idest delectationes noxias, & carnalium desideriorum fluxa restringamus: calceamenta in pedibus habeamus, idest operum nostrorum gressus exemplis sanctorum Patrum muniamus: Et baculos opus est manibus teneamus, vt in cunctis, quæ agimus, timorem Dei viuum præ oculis tenentes, secundum ipsum opera nostra dirigi postulemus. Nec prætereundum, quod dicitur, Comedetis festinanter: Festinantes namque Pascha comedimus, cum nos hic non habere certam man-*
B *sionem recolentes, quotidie de festinanti, & iam iamque imminenti fine suspendimur assiduè meditantes, quoniam incolæ super terram, & peregrini sumus, &c.*

Caput cum pedibus vorandum Cæsarius Arelatensis, homilia 6. de Pascha: *Vt Deum, & hominem puri confessione veneremur: caput accipiamus de eo, quod dicit B. Ioannes: In principio erat Verbum: Pedes verò de eo, quod Apostolus scribit, semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens in similitudinem hominum factus, &c. Oportet ergo, vt huius nostri Agni carnalibus succinctis lumbis, idest mortificatis carnalibus passionibus cum summa cordis, & corporis puritate vescamur caput cum pedibus, idest*
C *& ex Deo genitum credamus, & ex homine procreatum.*

Ossa comburenda igni, Gregorius Nissenus de vita Moysis inquit; *Duo esse præceptorum genera: nam alia eiusmodi sunt, vt possibile sit ea nobis planè intelligere, probabilemque de ipsis rationem reddere. Hæc neque coactè, neque ignauiter pertractare debemus, sed vt ad bonam nobis hic cibus valetudinem animæ prodesse possit. Alia sic latent, vt duriora sint, quã vt planè intelligere, vel reddere rationem queamus, vt si quæreres, quæ nam sit substantia Dei? Quæ sit necessitas eorum, quæ sunt? aliaque plurima. Hæc omnia Spiritui sancto relinquemus, qui Dei profunda inuestigat, & scit. Nam ignis in*

sacris litteris, plerumque pro Spiritu sancto ponitur. A

Vterque postis oblinendus sanguine Agni; Gaudentius serm. 6. de manducatione Agni inquit: *Habemus in vtrisque postibus scilicet in corde, & ore, salutarem Domini passionem: Quomodo? sicut dicit Apostol. Roman.* 10. *corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem: Habemus in limine frontis, signum sanguinis Agni, vt non sinat exterminatorem Deus introire ad nos.*

De Vulgari, seu Communi Cœna. Cap. VII.

B

SEQVITVR altera Cœna, quæ Communis, seu Vulgaris vocatur. Et peracta prima Legali Cœna, in qua stantes erant, ad hanc secundam Christum cum Discipulis accubuisse ferè omnes consentiunt; Chrysostomus homilia 82. in Matth. *Quomodo ij Pascha comedebant aduersus legem recumbentes? Dicere possumus, quia postquam comederunt Pascha, ad cœnandum recubuerunt.* Theophilactus in 26. Matth. & Marcum 14. Dicimus itaq; quod prius Paschate stans comederit, deinde recũbens tradidit suum sacramentum. Primũ enim perfecit figuralia, deinde verum perfecit: Ambrosius in 15. Lucæ, & Nonnus in Ioannis 15. hoc idem refert Baron. in anno 34. vbi Spondanus num. 12. Notandum, quod omnes duodecim de eodem vase in circuitu cum Domino sumebant in coenaculo strato, quasi iacendo, more antiquo recumbentes. C

Lecti stabant dispositi in Cœnaculo circũ mensam, in quos illi positis soleis loti, vnctiq; cum cœnatoria veste ascendebant ad mensam accubituri, ita Homer. odyss. 8. Et nos annotauimus in 2. lib. cap. de Triclinio.

Singularis

A Singularis erat vestis, non vna omnium, sed cuique sua Martialis in Silam.

Ad Cœnam venies, sed sic diuisa recumbes,
Vt non tangantur Pallia nostra tuis.

Proni deinde pectus puluino fulri procumbebant in vestem; supini erant nonnumquam, & ritu sedentium erant aliquando, ex Martiale.

Languidus in cubitum iam se conuiua reponat.

Pro puluino Christo erat Ioannes, Ambros. Luc. 15. *Nonne tibi videtur Christum cecidisse in collum Ioannis, quando erat Ioannes in sinu Iesu ceruice recumbens reflexa? & ideo Verbum apud Deum vidit, qui erectus est ad*
B *superna.*

In Triclinio ex frequenti Romanorum vsu dicemus, quinos accubuisse Apostolos vtrinque ad mensam; ternos in capite Christum, Ioannem, & forsan Petrum: Ioanni proximus in accubitu erat Petrus, qui alioquin in aurem quædam dicere Ioanni non potuisset. Verisimilis hic ordo, & forma Mensæ, quæ non rotunda, sed quadrata, prout est videre Romæ in Laterano eamdem illam, in qua Christus postremo cœnauit, à Vespasiano Romam transuectam inter tot alia pretiosa sacra.

Cœna facta surgit Christus ab illa, Lyranus ibidem. *Non enim intelligendum est, quod esset totaliter completa, quia postea dicitur, cum recubuissent, sed erat facta quantum ad hoc, quod comederant Agnum Paschalem.*
C Augustinus tractatu 55. in Ioannem. *Non ita debemus intelligere cœnam factam, veluti iam consumatam, atque transactam, adhuc enim cœnabatur, cum Dominus surrexit, & pedes lauit Discipulis suis; nam postea recubuit, & Buccellam suo traditori postea dedit, vtique cœna nondum finita, idest dum adhuc panis esset in mensa, cœna ergo facta, dictum est, iam parata, & ad conuiuantium mensam, vsumque perducta.*

Posuit vestimenta Christus, & linteo se præcinxit. Hinc Cardinalis Viguerius Chorda 7. *Ponit vestimenta sua,*

ta sua, non quidem omnia, sed superiora, siue exteriora, quæ magistri speciem præseferrent, quasi ministri personam ipso habitu professus est. A

Præcinctus mittit aquam in peluim, & lauare cœpit pedes Discipulorum, Clemens constitutionum cap. 19. *Cum enim accepisset linteum, præcinxit se, deinde fudit aquam in peluim, & nobis mensæ accumbentibus accessit ad nos, & nostros omnium pedes lauit, & linteo tersit.* Et nota, quod mensæ accumbētibus loti pedes: Non surrexerunt ergo alij, sed Christus solus loco se mouerit, vt ex Euangelio: Hanc demissionem tantam demiratus Cosmas Hierosolymitanus hymno 6. exclamat. *Irretentibilem tenens, & altam in æthere aquam, abyssos frænans. & maria retinens Dei sapientia, aquam in peluim iacit, pedes verò seruorum lauat herus.* B

Et quod omnium pedes, & quidem Iudæ lauerit, Augustinus tractatu 55. in Ioannem. *Illi non dedignatus est pedes lauare, cuius manus videbat in scelere*, & infra, *Passurus exitia, præmisit obsequia, non solum pro quibus erat subiturus mortem, sed etiam illi, qui eum fuerat traditurus ad mortem.*

Christo Petrus restitit dicens, non lauabis mihi pedes in æternum; Beatus Augustinus exactè expendit. *Tu mihi? Quid est tu, quid est mihi? cogitanda sunt potius, quam dicenda, ne fortè quod ex ijs verbis aliquatenus dignum concepit anima, non explicet lingua.* Ambrosius Prologo in libr. primum de Spiritu sancto. *Extendantur pedes animorum nostrorum, vult Dominus Iesus, & nostros lauare pedes: non enim Petro soli, sed vnicuique dicit fideli, Nisi lauero tibi pedes, non habebis mecum partem.* C

Iterum recubuit à lotione, & verba habuit ad discipulos, &c. Postquam lauerat pedes, & vestes resumpserat, tamquam Rex sacrorum in summo accumbit, testamentum conditurus; vbi occurrit de Iacobo Patriarcha cogitare, Genesis 49. qui sub vitæ finem filios suos duodecim

A decim ad se vocarat, vt singulis benediceret, & olim futura nunciaret. *Vocauit autem Iacob filios suos, & ait eis, Congregamini, vt annunciem, quæ ventura sunt vobis in diebus nouissimis. Congregamini, & audite filij* Iacob, *audite Israel Patrem vestrum, &c. Finitisque mandatis, quibus filios instruebat, colligit pedes suos super lectulum, & obijt, appositusque est ad populum suum.* Figura est de Christo, qui *D*iscipulos suos duodecim conuocarat, præmonuit de futuris, proditorem suum inter ipsos accumbere, dispergendos omnes, negaturos, scandalum passuros, &c. & pro Benedictione testamento corpus, sanguinemque suum ijs reliquit, postmodum
B collectis pedibus super lectulum Crucis expirauit.

Cum hæc dixisset Iesus, turbatus est spiritu, Io. 13. *Quia vnus ex vobis tradet me.* In amoribus Christo Iudas erat, vt non nisi turbatus spiritu de illa sacrilega designatione quicquam potuerit eloqui, sed spiritu humano tantum; Lyranus. *Hæc vero turbatio, quæ erat in parte sensitiua, non erat contraria rationi, sed magis conueniens.* Idque secundum Glossam. *Quia ex imperio rationis procedebat.* Hinc Augustinus tractatu 60. *Turbetur planè animus Christianus non miseria, sed misericordia, timeat, ne pereant homines Christo, contristetur, cum perijt aliquis Christo.*

C Væ homini illi, per quem filius hominis tradetur; bonum erat ei, si natus non fuisset homo ille: Quamuis aliqui culpent Christum, ac Iudam liberent; eum, cum bonus esset, traditum iuxta cœlestem cognitionem; Tertullian. præscript. cap. 47. & apud Epiphanium Hæresi 38. Nihilominus clarè patet, quod ipse Christus, Verbum, Sapientia, Veritas, dicit misero; *Væ, væ*; ergo pessimè sacrilegus fecit, cum magistrum Deum vendidit. Fatetur id ille ipse; *Peccaui tradens sanguinem Iustum.* Hinc se, & Iudæos parricidij damnauit; ait Euthymius in Matth. cap. 67. *Et Christum iniustè mori testatus est: Iudæi item respondentes: quid ad nos? tu videris.*

deris: eius testimonio subscripserunt, veritatemque, & si inimici confessi sunt. A

Occasionem proditioni dedit profusa Mariæ Magdalenæ liberalitas, quæ *Accepit libram vnguenti Nardi Pistici pretiosi, & vnxit pedes Iesu, & extersit pedes illius capillis suis. Dixit ergo* Iudas *Ischariotes, qui erat eum traditurus. Quare hoc vnguentum non venijt trecentis denarijs, & datum est Egenis?* Hinc Euthymius c.62. in Euangelia. *Cum aliena est effecta Domestica Maria Magdalena, tum Domesticus alienatus est.* Et sanctus Antoninus parte prima histor. *Vnctio occasio accepta non data.* Sed nota, quod non tunc præciso tempore de proditione cum scribis conuenit, sed feria pridie ante B cœnam pacti sunt pecuniam illi dare; Clem lib. 5. constit.cap.13. Alcuin.de diuin. offic. cap. 16. & est communis opinio.

Proditorem nondum nouerunt Apostoli, ergo ac sibi metuentes cœperunt *Dicere singulatim, Num quid ego?* tamen Iudas, vt innocentiam contra conscientiam probaret, Hieronymus lib.4. in Matth. *Cæteris contristatis, & retrahentibus manum, & interdicentibus cibos ori suo; temeritate & impudentia, qua proditurus erat, manum cum magistro mittit in paropsidem, vt audacia bonam conscientiam mentiretur.* C

Et post Buccellam intrauit in eum Sathanas, Hieron. in Matth. lib.4. *Nec primo, nec secundo correptus à proditione retrahit pedem, sed patientia Domini nutrit impudentiam suam, & thesaurizat sibi iram in die Iræ: pœna prædicitur, vt quem pudor non vicerat, corrigant denunciata supplicia.*

Quod facis, fac citius; cũ Dæmon proditorẽ occupasset, & quasi eidem Dæmoni Christus loqueretur, vt loquitur Cyrillus in Ioannem, cap.17. *Opus, quod facere soles ò Diabole, fac citiùs; Prophetas occidisti, nemini à Deo misso pepercisti: veni ego post illos, &c.* Et Theophil.

A Alexandrinus lib. 4. in Euangel. *Ostendo horam passionis propria voluntate mihi imminere.*

De Tertia Cœna Euchariſtica. Cap. VIII.

EX communi ſanctorum Patrũ doctrina in hac Cœna panis azimus fuit appoſitus, quia in ſacro eloquio nunquam inuenitur fermentum accipi in bonum. primo Corinth. 5. *Modicum fermentum totam maſſam*
B *corrumpit.* Et iterum. *expurgate vetus fermentum.* Et paulò poſt. *Epulemur non in fermento veteri, neque in fermento nequitiæ, & malitiæ:* Et Matth. *Cauete a fermento* Phariſæorum. Contra verò azymum ſumitur ſemper in bonam ſignificationem, vt apud Paulum. *Epulemur in azymis ſinceritatis, & veritatis.* Azymo itaque vtimur Chriſti imitatione, ſed & illo ex frumento lecto; Concilium Coiacenſe in Diœceſi Ouetenſi, ſub Ferdinando primo. *Hoſtia ſit ex frumento ſano, & integro, vinum ſit mundum, & aqua munda, ita vt in-*
C *ter vinum, aquam, & hoſtiam Trinitas ſit ſignificata.* Et pariter Humbertus Syluæ candidæ inquit. *Romana Eccleſia à miniſtris ſacri Altaris offert azymum ex Grano frumenti, & limpida lympha per ignem præparatum.*

Chriſtus cum accepiſſet panem in manus, oculis eleuatis in cœlum Deo gratias pro donis egit; Benedixit: nobis in exemplum, ſi quando de beneficijs participemus, meminerimus Creatoris.

Deditque Diſcipulis ſuis: Iudam autem proditorem excluſum fuiſſe cœna Euchariſtica; communior videtur opinio ſanctorum Patrum; Clemens Romanus, qui ait ſe cœnæ Euchariſticæ interfuiſſe lib. 8. conſtitut. Apoſt. cap. 13. *Cum autem tradidiſſet nobis myſteria pretioſi corporis, & ſanguinis abſente Iuda.* Areopagita Hierarchiæ

Ecclesiast. cap. 3. *Ipse author symbolorum iustissimè subtrahit eum, qui non sanctè, neque pari morum similitudine sacra concœnauerat*. Concœnauerat quippe Iudas sacra, idest Pascha cum azymis, & lactucis, subtrahit à cœna Dominica, sacroque suo corpore non impertit; vnde sanctus Maximus ad dicta superius Areopagitæ verba. *Iudam intelligit, & significat, quod illi impertierit mysticum panem, & poculum: mysteria verò discipulis post Iudam à cœna discessum, quasi eorum indignus ille extiterit*. Hilarius can. 30. in Matth. *Post quæ Iudas proditor indicatur, sine quo Pascha accepto Calice, & fracto pane conficitur: dignus enim æternorum sacramentorū non fuerat*. Innocentius Papa de sacro altaris mysterio, lib. 4. cap. 13. censet nobiscum sentiendum omnino scilicet ab Eucharistia traditorem exclusum. A B

Christus communicauit, & se sibi impertiit; Basilius in anaphora, de calice loquens. *Benedixit, sanctificauit, acgustauit, & diuisit Discipulis suis*. Hieronymus ad Hedibiam, quæst. 2. *Dominus Iesus Christus ipse conuiua, & conuiuium; ipse comedens, & qui comeditur*, & sanctus Antoninus, prima parte, cap. 6. titulo 5. §. 2. *Facta consecratione, & ipse sacramentum sumpsit, non quod egeret, vel nouum effectum gratiæ ex eo susciperet, sed vt exemplum illud accipiendi nobis præberet*.

Gloriosam Dei parentem communicasse putat Cardinalis Viguerius, idem putat Didacus de Vega, concione prima feriæ sextæ hebdomadæ sanctæ, Metaphrastes oratione de vita Deiparæ apud Surium 15. Augusti, quamuis sanctam Virginem Matrem, quasi seorsim Gyneceium instituisse diuerso in cubiculo, & si eisdem in ędibus, ibique per Petrum à Christo missam sanctissimā Eucharistiam, cum sequacibus mulieribus suscepisse; Bertadius lib. 4. commentariorum lib. 1. cap. 17. & sequitur Vualterius Veringus de triplici cœna, lib. 3. cap. 11. C

A

Hoc est Corpus meum.

CIrca hæc verba sanctissimæ consecrationis, præcisis Hydræ capitibus tot alia succreuere, quot hic errores ad vnam voculam, seu syllabam sectatores inierunt, quorum paucos breuitati studens, solummodo recensebo.

Et quidem sacramentarij inter quos Zuinglius, Caluinus, Petrus Martyr, & alii conantur interpretari verbum illud: *Est*; videlicet: *Hoc est Corpus meum*. Hoc significat corpus meum, vel hoc est signum corporis mei. B Quod ex textu reuincit sanctus Damascenus lib. 4. de fide orthodoxa, cap. 14. *Panis, & vinum non corporis figura sunt, absit enim hoc; Verum ipsummet Domini Corpus diuinitate affectum, quippe cum Dominus ipse dixerit. Hoc est non corporis signum, sed corpus, non sanguinis signum, sed sanguis.*

Alteram viam inijt Berengarius apud Auersanum, lib. 2. de veritate Eucharistiæ. *Qui risum tenere iam valeat audiens Berengarium ipsa Domini verba de Sacramentis interpetrantem? Hoc inquam necessario panis est Corpus meum; & hic calix necessario vinum: O impudentissima stultitia: quæ est enim hic necessitas, vt subaudiatur tam necessario panis, & vinum, cum possit è contra* C *congruè dici, hoc subaudi Corpus, iam non panis est Corpus meum. Et hic subaudiatur potius iam non vinum est Calix sanguinis mei?*

Simile figmentum voluit Lutherus, lib. quod verba Domini firmiter stent, sub annum Domini 1527. quasi Christus dixerit: *Hoc est Corpus meum, idest Panis est Corpus à me factum, creatumque.* Quod & si ridiculum; habuit tamen sequaces, qui Impanatores nominantur; inter quos Ioannes Campanus, qui anno 1544. testatur confessionem in eumdem errorem lapsus erat olim Rupertus Abbas, & alii multi Algeri æuo, vt ille lib. primo

testatur cap. 6. ibi *Dicunt ita personaliter impanatum in panem Christum, sicut in Carne humana personaliter incarnatum Deum.* A

Successerunt Vbiquistæ, qui Christum volebant vbique, etiam in Inferno esse verè præsentem secundum Corpus, nec magis in Pane Corpus Christi sit, quam aliis in rebus. Ita Stapulensis in cap. 11. primo ad Corinth. quia nempe Verbum Dei Caro factum est, quod cum vbique sit, sequitur carnem vbique esse in omnibus locis, vt vnam cum eo personam constituat. Cui argumento respondet Augustinus epistola 57. *Cauendum, ne ita Diuinitatem adstruamus hominis, vt veritatem corporis destruamus: non est autem consequens, vt id, quod in Deo est, ita sit vbique vt Deus: nam & de nobis scriptura dicit. quod in illo viuimus, mouemur, & sumus; nec tamen sicut ille vbique sumus: sed aliter ille homo in Deo, quoniam aliter & Deus ille in homine proprio quodam, & singulari modo. Vna enim persona Deus est, & Homo est, & vtrumque est vnus Christus IESVS vbique per id, quod Deus est, in cœlo autem per id, quod Homo.* B

Vtuntur quoque aduersarii altera insulsa ratiuncula Eph. 4. *Ascendit super omnes Cœlos, vt impleret omnia.* Quasi quod Christi humanitas omnia modo impleat. Non intelligentes, aliud Apostolum non dicere, quam Christum ascendisse, vt Prophetæ de illo vaticinati implerentur; cogitent act. primo dictum: *Hic IESVS, qui assumptus est à vobis in Cœlum, sic veniet:* Qui aliquo venit, eo sine motu venire non potest, debetque postmodum esse, vbi ante non erat, nequit ergo venire ad Iudicium in Vallem Iosaphat, si modo ibi est. C

Ex verbis consecrationis nempe CORPVS MEVM; Berengarius calumniatus est verba Domini, Ioann. 6. *Nisi mandacaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, &c.* Hæc inquit ille non intelligenda de Carne, & Sanguine Christi, sed de homine iusto sanctificato à communi hominum vita segregato, vt refert

A Lanfrancus lib. de Euchariſtiæ ſacramento. Quæ opinio confutatur per Cyrillum in actis concilii, tom. 1. edit. Peltanæ, cap. 14. ibi: *Quamuis ad nos ergo dicat; Amen, Amen dico vobis, niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, &c. neutiquam tamen iſtam communem, idest hominis cuiuſquam noſtræ conditionis carnem eſſe exiſtimare debemus: quomodo enim hominis Caro ſecundum ſuam ipſius naturam viuifica eſſe queat? ſed verè illius propriam, qui noſtri cauſa, & filius hominis factus, & appellatus eſt.*

B

Bibite eK eo omnes.

NIhil hic præcepti Chriſtus tulit de Calice laicis communicando (vt pertinaciter nituntur Hæretici extorquere) ſed cum ipſe ſacrum ſuum ſanguinem bibiſſet: Ioanni, vt eſt veroſimilius tradidit; voluitque tum in ambitum ire inter manus, inquit, Bibite ex eo omnes, nempe voluit Chriſtus ſingulos accumbentes bibere, illi paruerunt, & biberunt.

Priſcis tamen temporibus etiam oriente Eccleſia, vtraque ſpecies communis pupulo erat, & vſurpata in Miſſa diuina Iacobi fratris Domini, ac Marci Euangeliſtæ Liturgia.

C

Tranſubſtantiatio.

CLarè admodum mutationem, quæ fit in ven. Euchariſtia, Concil. Trid. ſeſſ. 13. c. 4. fatetur, creditũq. sẽper à Catholicis Tranſubſtantiationẽ fieri docet, ibi. *Quæ conuerſio conuenienter, & propriè a ſancta Catholica Eccleſia Tranſubſtantiatio eſt appellata.* Deinde can. 1. & 2. *Anathema contraſentientibus dicit:* Qua denominatione per aliquot ſæcula ante dictum Concilium vſus fuit Petrus Bleſſenſis quondã Angliæ Cancellarius ſerm. 38. in ſynodo de ſacerdotibus loquitur. *Qui corpus Domini*

Domini conficiunt, sumunt, sumendum alijs tribuunt, eorum ministerio panis, & vinum in carne Christi transubstantiatur. Et idem epistola 140. ad Petrum Clericum: *Et vt in vno sacramentorũ videas abyssum profundissimũ, & humano sensui imperceptibilem pane, & vino transubstantiatis virtute verborum cælestium in Corpus, & Sanguinem Christi, accidentia, quæ prius ibi fuerant sine subiecto remanent, & apparent*. A

Quibus verbis fiat consecratio concilium Florentinũ definiuit: ibi *Forma huius sacramenti sunt verba Saluatoris, quibus hoc confecit Sacramentum: sacerdos enim in persona Christi loquens hoc conficit Sacramentum*. Vbi docet Christum, & sacerdotem, qui vice Christi consecrat B ijsdem verbis facere.

De prædicta Transubstantiatione, & quomodo fiat, ac de aliis multis quæstionibus ad materiam, Consule Cardinalem Belarminum. Ioannem Vualterum de Triplici cœna lib. 3. cap. 27. cum sequentibus, sicut & alios scribentes de controuersiis.

De Apparatu Mensæ Christi.

ACcipiens Calicem, &c. materiam, & formam illius videamus, Chrysostom. homilia 60. ad Pop. *Non* C *erat illa mensa tũc ex argento, nec aureus Calix, ex quo sanguinem proprium Christus suis dedit Discipulis: pretiosa tamen erant illa omnia, & tremenda, quoniam erant spiritu plena*. Et inferius. *Non putemus satis ad salutem, si viduis, & pupillis expilatis aureum Calicem, & gemmatum offeramus: Vis honorare sacrificium: offer animam propter quam immolatum est, hanc fac auream: si autem plumbo maneat, & testa deterior, vas autem sit aureum, quid vtilitatis?* Et subdit: *Et hæc dico non prohibens eiusmodi oblationes fieri; suadeo tamen cum ijs, & ante has eleemosynas exhiberi; hæc enim suscipit, sed illam multo gratius*. Gabriel Biel. lect. 52. in Canonem Missæ inquit.

Sacerdos

A *Sacerdos Calicem factum de auro, & argento, vel vbi paupertas Ecclesiæ cogit de stamno; Christus autem, qui Apostolis suis possessionem auri interdicit, non creditur fuisse vsus Calice auro, vel argento, sed fortè nec stamneo:* Sed contra alij pretiosum iudicarunt: Beda de locis sanctis, cap. 2. *In platea, quæ martyrium, & Golgotha continuat, exedra est, in qua Calix Domini scriniolo reconditus per operculi foramen tangi solet, & osculari qui argenteus Calix hinc inde duas habẽs ansulas, sextarij Gallici mensuram capit, &c.* Et hoc idem refert Baron. in annum 34. vbi Spondanus num 18.

Lagenam, siue amphoram aquæ testaceam dicit; Chry-
B sost. 26. in Math.

Peluis ex ære fuit, ex quo fabricata crux, quæ anno 1437. asseruabatur in Cypro, sed deinde Rhodum translata, vt retulit Saligniacus in Itinerario Terræ sanctæ, sub annum 1522.

De Linteo refertur id circa annum Domini 1376. seruatum in templo sancti Andreæ Cõstantinopoli; Quamuis apud Leonem in chronico Cassinensi, lib. 2. cap. 34. legamus anno 1013. Quosdam Monachos ab Hierosolymis venientes particulam lintei, cum quo pedes Dominus Discipulorum extersit secum detulisse, & Cassinensi cœnobio obtulisse, cuius fides miraculo ignis fuit
C confirmata.

Catinum eumdem cum Paropside fuisse, & quidem quadrangulum fictilem putant. D. Thomas in 20. Matth. ex Rabano Mauro, sic ferè Zacharias Chrysopolitanus, lib. 4. in vnum ex quatuor cap. primo. *Quod verò Matthæus Paropsidem, Marcus Catinum dicit, vnus quadraturam vasis, alter quia esset fictile designat.*

Mappam Beatæ Mariæ manu elaboratam seruat Societas Iesu Olysippone in Ecclesia S. Rocchi.

Panis Azymus, mundus, Triticeus integer, vt opinatur Epiphanius, & diximus supra. Et de prædictis omnibus vide latius Vualterium Viringum de Tripli-ci Cœna,

ci Cœna, libro tertio, capitulo 38. A

Duos Calices habuisse Christum in cœna, refert Paschasius Corbeiensis lib. de Corpore, & Sanguine Domini. *Vnum post Agni comestionem, antequam panem acciperet, alterum postquam benedixit ipsum panem, ac fregit, & dedit Discipulis*. Quamuis ex epistola Gregorii Secundi ad Bonifacium Apostolum Germaniæ. *In Missarum solemnijs obseruandum est, quod Dominus Noster Iesus Christus sanctis suis tribuit Discipulis dicens. Hic est Calix, &c. Marc. 14. & Luc. 22. vnde congruum non est duos, vel tres Calices in Altari ponere, cum Missarum solemnia celebrantur*. Viringus vbi supra cap. 41.

Vino Dominus aquulam miscuit; quia Christi demortui perfosso latere sanguis, & aqua profluxerunt; Amalarius lib. 4. offic. Eccles. cap. 47. *Vinum, & aqua in Calice monstrant sacramenta, quæ de latere Domini in cruce effluxerunt, idest sanguinem, & aquam, quibus nos potat Dominus noster*. Vnionem innui vult Cyprianus ibi. *In Calice Dominico aqua sine vino deesse non debet, ne populus, qui per aquam iuxta Apocalypsim significatur, à Christo separatus esse videatur*. B

De antiquis Missæ ritibus. C
Cap. IX.

Dicam de antiquis Missæ ritibus, & primo, vti sacrificij rationem habet, ac etiam vt sacramenti naturam induit.

De nomine Missæ.

Verum quippe est, Missæ vocabulum, quatenus sacrificium significat, Ecclesiæ nascentis exordio fuisse frequentissimum: Clemens Papa Primus, epistola tertia Decret. sic scribit. *In alijs locis sacrificare, & missas sacrificare non licet, &c.* Et idem epistola quinta ibi. *Quamobrem nulli laicorum liceat in eo loco, vbi sacerdotes, &*

A *tes, & reliqui clerici consistunt (quod Presbyterium nuncupatur) quando missæ celebrantur, consistere, vt liberè, & honorificè possint sacra officia exercere*. Euaristus Papa, epistola secunda Decretal. ibi: *Omnes Basilicę cum missa semper debeat consecrari, &c*. Item Alexander Papa, epistola prima statuit. *In sacramentorum oblationibus, quæ inter missarum solemnia Domino offeruntur, Passio Domini miscenda est, vt eius, cuius Corpus, & Sanguis conficitur, Passio celebretur*. Similiter Telosphorus Papa, epistola ad omnes vniuersaliter in cap. 2. missæ nomine vsus est; Item Soterus Papa, vt legitur in volumine primo conciliorum statuit, quod missæ solum à ieiunis cele-
B brentur, &c. & Fœlix Papa inquit epistola secunda. *Mandamus, vt super memorias Martyrum missæ celebrentur*. Habemus vlterius in can. 10. Apost. *Qui non perseuerant in oratione, vsque dum missa peragatur, nec sanctam Communionem percipiunt, veluti inquietudines Ecclesiæ mouentes, conuenit communione priuari*. Demum ne in infinitum prodeam, satis sit annuere Liturgiam S. Iacobi ibi. *Proinde hanc orationem, & gratiarum actionem tibi offero, vt mihi Spiritus Paraclitus mittatur, fortificans, & instaurans me ad hanc missam*.

Quamuis aliqui Missæ nomen Hebræum, vel Græcū
C esse censuerint; Verior tamen est opinio à Cathecumenorum dimissione ita dictam sanctus Augustin. ser. 237. hoc inquit. *Ecce post sermonem fit Missa Cathecumenis, manebunt fideles, venitur ad locum orationis*. Et clarius Isidorus Hispalensis lib. 6. Origin. cap. 16. ibi. *Missa tempore sacrificij est, quando cathecumeni foras mittuntur, clamante Leuita; si quis cathecumenus remansit, exeat foras: & inde missa, quia Sacramentis Altaris interesse non possunt, qui non dum regenerati nascuntur*. Censuerunt quoque nonnulli Missam à missa in cœlum Hostia, vel à missis ad Deum hominibus; Albinus de diuinis officijs, cap. de celebr. missæ ibi. *Missa autem dicitur quasi transmissa, eo quod populus fidelis, de suis meritis*

non præsumens, preces, & oblationes, quas Deo omnipotenti offerre desiderat, per ministerium, & orationem sacerdotis ad Deum transmittat, siue alio modo potest dici Missa, eo quod nos mittat ad Deum. Vide Baronium anno 34. vbi Spondanus num. 16. in fin. A

Et ex ijs obiter aduerte, obscuro missę nomine ad rem Diuinam significandam vsos veteres fideles Latinos; vt hominibus falsas Religiones colentibus hoc nomen symbolicum ignotum esset, ne fideles ipsi proderentur, dū in locis abditis conuentus habebant; vel certè subobscuri nominis alia causa potuit esse, vt facilius de tam insigni mysterio prophanos homines cœlarent, ne sanctum canibus obiicerent. Græci tamen rem Diuinam clarioribus vocabulis expresserunt, vel quia vocum propriarum retinendarum studiosiores erant, vel quod tantus persequutionis æstus apud illos commotus non esset. B

Apud Græcos Liturgia idem est, ac missa apud Latinos. Nec desunt qui incruenti sacrificii cum mentio facienda est, Liturgiam nominauere; Amphilochius de vita sancti Basilii. *Eamus ad peragendum sanctum Dei ministerium vbi ad Ecclesiam ventum est, voluit vt presbyter faceret ministerium, siue Liturgiam* (& infra) *præcepit, vt cuncti ad magnam Ecclesiam accederent, participes futuri Diuinæ Liturgiæ, siue ministerij.* Hanc autem veram Liturgiæ Ethymologiam scribit Suidas. *Liturgia propriè dicitur officium, siue ministerium, siue munus publicum, &c.* C

De alijs nominibus. Alia quoque nomina ad significandam missam Patres Latini, & Græci adhibuerunt, nempe Latria, Communio. Spectaculum, Consecratio, Canon vniuersalis, Ministerium, Preces, Conuiuium, Cœna, Mensa, Eucharistia, Dominicum, Salutatio perfunctoria, Munus, Officium, Sacramentum, Sacrum, Solemnia, Operatio sacra, seu mystica, Mysterium, Oblatio, Sacrificium incruentū, Immolatio, Holocaustum, Conuentus, Collecta; Concio, Synagoga, Congregatio, Sinaxis, Coitio, Communicatio,

A tio, Cœtus, Conuocatio, & alia multa, Baronius an. 34 vbi Spondanus num. 16.

Formulæ sacrum missæ faciendi, quibus veteres scriptores vsi sunt, multæ etiam fuere: Scilicet sacerdotio incumbere, Domino sacrum ministerium obire, ministrare Deo, Incruentum offerre sacrificium, Exequi synaxim, Frangere panem, immo are Dominum, sacrificare, dicere, seu tractare Missam, seu mysterium pietatis Agere, Diuinum officium, seu sanctum mysterium, agere collectam, & Dominicum, Habere orationem, facere Eucharistiam, seu Missam, seu oblationem offerre, seu peragere oblationem, seu Missam, Conficere sacrum Corpo-
B ris, & Sanguinis mysterium, celebrare, occupari sacris officiis, commemorare, &c. De quibus, & aliis vide quæ scripsit Vicecomes de Missæ ritibus, lib. 1. cap. 7. & 8. *De formulis.*

Deueniendo modo ad rem ipsam, videamus primo figuras huius sacrificii, quas veteris Legis instituta nobis suppeditant. Quarum præcipua est illa, de qua in psalmo 109. *Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum, tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech:* Quem locum D. Paulus citat ad Hebr. 7. *Alij quidem sine iureiurando facti sunt sacerdotes: Hic autem cum iureiurando per eum, Tu es Secerdos in æternum secundum*
C *ordinem Melchisedech.* Verum vt videamus sacrificium Melchisedech fuisse typum Christi sacrificii, quod Patri obtulit, in postrema cœna non eius, quod in cruce obtulit, inter cœteros est Clemens Alexandrinus lib. 4. stromat. loquens. *Melchisedech Rex Salem Sacerdos Dei Altissimi, qui vinum, & panem sanctificatum dedit nutrimentum in typum Eucharistiæ.* Quibus congruit sanctus Cyprianus epistola 63. ad Cœcil. ibi. *Nam quis magis Sacerdos Dei summi, quam Dominus Noster Iesus Christus? qui sacrificium Deo Patri obtulit, & obtulit hoc idem, quod Melchisedech obtulerat, idest panem, & vinum, suum scilicet Corpus, & Sanguinem.* Et idem *De figura Missæ.*

refert Eusebius Cœsariens. lib.5. de demonstr. Euangel. A
cap.3. S.Ambros. lib. de Abraham Patriarch. c.3. & in cap.5. epist ad Hebr. Isidor. Hispalen. lib. 1. Ecclesiast. offic. cap. 18. cum aliis multis.

De vmbris, & vaticinijs Missæ.

Theophilus in Matth. 26. *Sicut vetus testamentum immolationem habebat; ita & nouum testamentum sanguinem habet, & immolationem.* Sed præstantiori modo; Leo sermone 7. de passion. *Vt enim vmbræ cederent corpori, & imagines sub præsentia veritatis, antiqua obseruantia nouo tollitur sacramento, hostia in hostiam transijt, sanguinem sanguis excludit, & legalis festiuitas, dum mutatur, impletur.* B

Vmbræ erant vituli, placuere tamen Deo, vt Genes. 4. *Abel quoque obtulit de primogenitis gregis sui, & de adipibus eorum, & respexit Dominus ad Abel, & ad munera eius:* Et Genes. 8. *Aedificauit Noe altare Domino, & tollens de cunctis pecoribus, & de volucribus mundis obtulit holocausta super altare, odoratusque est Dominus odorem suauitatis.* Tandem reiecit illa Deus. *Non accipiam inquit, de domo tua vitulos, & de gregibus tuis hircos.* Vt aduertit Psalmista 50. *Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem vtique, holocaustis non delectaberis.*

Res siquidem erat, & cum ea signum, id est Iesu Christi sub speciebus panis, & vini Corpus, & Sanguis Hostia beneplacens; cuius desiderio succensus Deus reiecit cætera; Malach. primo. *Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, & munus non suscipiam de manu vestra: Ab ortu enim Solis, vsque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum est nomen meũ in Gentibus dicit Dominus exercituum.* Et de nostro sacrificio hoc intellexit Tertullian. contra Marcionem, sanctus Hieronymus in Malach. Augustinus de Ciuitate Dei lib. 18. cap 35. C

Secunda prædictio est in psalmo 39. *Sacrificium, & oblationem noluisti, corpus autem perfecisti mibi.* Et de

Liturgia

A Liturgia hoc exponunt sancti August. & Chrisostom. in eodem psalmo 39. Tertia est Prouerbiorum locus, ibi: *Sapientia ædificauit sibi domum, &c. immolauit victimas suas; miscuit vinum, & posuit mensam suam*. Et ita exponit sanctus Cyprianus epistola 63. & sanctus Augustinus lib. 17. de Ciuitate Dei, cap. 20. Quarta erit Danielis cap. 11. & 12. *A tempore cum ablatum fuerit iuge sacrificium, & postea fuerit abominatio desolationis*, Et iterum; *Tulit iuge sacrificium; & eiecit locum sanctificationis eius: robur autem datum est ei contra iuge sacrificium propter peccata*. Quæ loca etiamsi communiter in-
B telligantur de Antichristo, tamē nunc quoque Dæmon Antichristum in Ecclesiam induit, cum per Hæreticos, sanctissimum tollentes sacrificium, innumera infert damna. Et ita intellexit Petrus Cluniacensis contra Petrobrusianos. Quinto, quoad eleuationem sacratissimæ Hostiæ in Missa. Facit locus Psalmo 71. *Erit Firmamentum in terra in summis montium.* Quod explicatur à Rabi Ionata ante aduentum Domini. Erit Placenta tritici in capitibus Sacerdotum.

Missæ sacrificium à Christo fuit institutum, Tertullian. in Apolog. ait. *Qui Deo offero opimam, & maiorem Hostiam, quam ipse mandauit*. Sanctus Cyprianus epistola 63. ad Cæcil. *Admonitos nos scias, vt in Calice of-* *Christus auctor.*
C *ferendo Dominica traditio seruetur, neque aliud fiat a nobis, quam quod à nobis Deus prior fecerit*. Et hoc institutum à Christo, vt eius recordationem nobis renouaret. Eusebius Cæsarien. demonstr. Euangel. lib. primo, cap. 10. *Sacrificiumque eximium Patri suo operatus, pro nostra, omniumque salute obtulit, eiusque memoriam, vt nos ipsi Deo pro sacrificio offeramus, instituit*. Et quod Christus missam Apostolos docuit, & ipsi ad nos vsque transmiserunt. Maurus de instit. cleric. cap. 32. Baronius anno 34. vbi Spondanus num. 15. Nec aliquid facit contra prædicta synodus Trullensis apud Gratianum, can. Iacobus de consecrat. distinct. prima, vbi de SS. Iacobo,

& Basilio

Basilio quidem legitur; *In scripturis sacræ missæ celebrationem addiderunt*. Ad hoc etenim respondemus, quod sacrificium à Christo institutum, Iacobus, & Basilius missæ ritum scriptis tradiderunt: vel quia vt docet Nicolaus Melthensis, Iacobus mysticam, incruentamque Liturgiam exposuit: vt etiam declarat Glosa in verbo celebrationem dicti canonis, Baron. anno 63. vbi Spondanus num. 5. A

Et quādo. Quando scilicet Christus instituerit? Hoc quippe clarè declarat sanctus Cyprianus dicta epistola 63. ibi. *At enim non mane, sed post cœnam mixtum Calicem obtulit Dominus*. Et hoc feria quinta hebdomadæ sacrosanctæ discumbens cum discipulis, S. Leo serm. 7. in die passionis Domini. *Discumbentibus discipulis ad edendam mysticam cœnam, cum in atrio Caiphæ tractaretur, quomodo Christus occidi posset, ille corporis sui, & sanguinis ordinans sacramentum, docebat, qualis Deo hostia debeat offerri*. Idem refert Isidorus Hispalen. lib. primo de Eccles. offic. cap. 18. B

Per verba. Ex verbis: *Hoc facite in meam commemorationem*. Missæ institutio colligitur. Auctor constitut. Apostolic. lib. 5. cap. 20. ait *Quare vos quoque suscitato Domino offerte sacrificium vestrum, de quo vobis præcepit per nos, dicens, Hoc facite in meam commemorationem*. Et pariter sanctus Dionysius de Eccles. Hieratch. cap. 3. & 5. Martialis epist. ad Burdegal. C

Apostoli dixere. Missam dixisse Apostolos comprobatur primo, ex act. Apost. cap. 2. ibi. *Erant autem perseuerantes in doctrina Apostolorum, & communicatione, fractione panis, & orationis*. Quæ verba communiter de sacra Liturgia intelliguntur, quod etiam confirmatur ex cap. 13 eorumdem actorum ibi: *Sacrificantibus vero ipsis Domino, & ieiunantibus*. Amplius cap. 20. ibidem. *Vna autem Sabbati, cum conuenissemus ad frangendum panem, Paulus disputabat cum eis*. Et notum quippe est Dominicum diem olim dici vna Sabbati: Beda in commentar. dicto

cap. 20.

A cap.20.actorum inquit. *Idest die Dominico, qui est primus à Sabbato, cum ad mysteria celebranda congregati essemus.* Et idem refert sanctus Augustinus epistola 88. ad Casul. Strabo lib. de rebus Eccles. cap.22.

Et sanctum Petrum omnium primum rem diuinam celebrasse, ex Albino de diuin. offic. cap. de celebr. missæ. *Petrus Apostolus primus omnium Antiochiæ dicitur celebrasse.* Vgo à sancto Victore de sacr. fidei lib. 2. par. 8. cap. 14. iisdem verbis refert hoc idem. Sed aduerte, quod aiunt Antiochiæ primam missam celebrasse, id accipiendum est de ea, quæ apparatissima pompa conficitur, quandoquidem longe ante Hierosolymis Apostoli B sacrificium fecerunt, vt in locis actorum Apost. citatis supra. Et quod prima missæ celebratio contigerit die Pentecostes, Hesychius lib. 4. in Leuitic. cap. 9. latè.

Infanticidæ, & humanæ carnis voratores crediti a Gentilibus Christiani propter missam, & forsan suspicione, quod dicerentur sacratissimo Corpore, & Sanguine Christi pasci, seu quod alij id criminis conijciant in Hæreticos, Nicolaitas, Marcionitas, Gnosticos, & alios Catholicæ fidei hostes: sanctus Iustinus martyr dialog. cum Tryph. *An vos etiam de nobis creditis, homines nos vorare, & post Epulum lucernis exsinctis nefariè promiscuo concubitu misceri?* Vbi Epuli, & Lucernarum nomi- *Decalumnijs*
C ne alludens ad Agapes, quæ fiebant post missam, & ad cereos in missa accensos: Minutius Fœlix in Octauio. *Illum iam velim conuenire, qui initiari nos dicit, aut credit de cœde infantis, & sanguine.* Quæ vox Initiari Missã significat; ex Tertullian. cap.7. Apolog. aduersus Gentes. *Dicimur sceleratissimi de sacramento infanticidij, & pabulo inde, & post conuiuium incœsto:* Et paulò post. *Quis vnquam taliter vagienti infanti superuenit? quis cruenta, vt inuenerat, Cyclopum, & Sirenarum ora iudici reseruauit? quis vel in vxoribus aliqua immunda vestigia deprehendit? quis talia facinora cum inuenisset, cælauit? imo à quibus prodi potuit? ab ipsis enim reis, non*

vtique,

vtique; cum vel ex ipsa forma omnibus mysterijs silentij fides debeatur: Si ergo non ipsi proditores sui, sequitur, vt extranei: & vnde extraneis notitia, cum semper etiam impiè initiatores arceant profanos. Ex quibus collige inter cetera, quod cœlarentur Gentilibus mysteria missæ, & de prædictis vide etiam Minutium in Octauio, & Origen. lib. 6. contra Celsum, & Viringum de triplici cœna, lib. 3. cap. 56. A

Promiscuus incœstus de Christianis confictus missæ causa propter osculum in missa inuicem dari solitum, ac etiam quod Christiani inuicem fratris, ac sororis nomine in missa salutarentur, Tertullian. cap. 9. Apologet. *Dinumera loca, vbi Mater, vbi soror; nota diligenter, vt cum tenebræ ceciderint caninæ, non erres, piaculum enim admiseris, nisi incœstum feceris:* Et hoc idem latè refert duobus in locis Minutius in Octauio, & alij. B

Antistitis Genitalia colere crediti à Gentilibus Christiani propter missæ sacrificium occultum, & nocturnum, vt plurimum: Minutius Fœlix in Octauio ibi: *Alij eos ferunt ipsius Antistitis, ac sacerdotis colere Genitalia, & quasi parentis sui adorare naturam, (nescio an falsa,) certè occultis, ac nocturnis sacris apposita suspicio.* Et paulò post idem subdit. *Etiam ille, qui de adoratis sacerdotis virilibus aduersus nos fabulatur, tentat in nos conferre, quæ sua sunt; istæ enim impudicitiæ eorum forsitan sacra sunt, apud quos sexus omnis membris prostat:* Et idem refert Arnobius lib. 8. aduersus Gentes. C

Cultus quoque asinini capitis Christianis obiectus, cuius causam refert Tertullian. apolog. cap. 16. *Iam quidem somniastis, caput asininum esse Deum nostrum. Hanc C. Tacitus suspicionem huiusmodi inseruit: Is enim refert Iudæos similis bestiæ effigiem consecrasse, atque ita inde (opinor) præsumptum nos quoque, vt Iudaicæ Religionis propinquos eidem simulacro initiari, &c.* Et Minutius in Octauio ait. *Inde est, quod audire te dicis caput asini rem nobis esse diuinam.* Per quæ verba, *Rem Diuinam*

A *nam*, Minutii, & verbum *Initiari*, Tertulliani, missæ sacrificium denotari satis patet. Sed quatenus prædicta calumnia Tacito attribuatur per Tertullianum, nihilominus Iosephus Hebræus Tacito antiquior meminit eiusd. lib. 2. contra Appion. cap. 10.

Solis adoratio præterea dabatur eisdem Presbyteris propterea, quod in missa, & cœteris Ecclesiasticis officiis versus Solem Orientem preces funderent, de quo Tertullianus cap. 16. in apolog. ibi. *Alij planè humanius, & verisimilius Solem credunt Deum nostrum; inde suspicio, quod innotuerit, nos ad Orientis regimen precari*, quod confirmat Orig. lib. 5. contra Celsum.

B Bacchum, & Cererem coluisse Christianos, item calumnia Gentilium fuit, quia in missa vinum, & panem adhiberent; scripsit S. Augustinus lib, 20. aduers. Manich. cap. 13.

Quia Dijs sacrificium non faciebant Chtistiani, vocati sunt in crimen sacrilegii a Gentilibus, Tertull. cap. 1. apolog. & idem lib. ad Scapul. scribit. *Nos quos sacrilegos existimatis*, & reliqua.

Accusati Christiani etiam propter missam, quod occultos conuentus haberent; Origenes contra Celsum,
C primum criminationis caput, à Christianis clancularios conuentus haberi solere, legibus vetitos, quæ eo tendunt, vt calumnientur Agapen, quem Christiani vocitant, quoties occultè communis periculi metu conueniunt ad conuiuium.

Et propterea, quod pro salute Imperatoris non sacrificarent, vt ex Tertullian. in apologet. cap. 27. & idem lib ad Scapul. item Origenes lib. primo contra Celsum.

Quamuis contrarium nobis constet, quod Christiani etiam pro Ethnicis Imperatoribus Deum exorarent, vt ex Athenagora Atheniensi in fine supplicationis, quam habuit ad Impp. Antoninum, & Commodum his verbis. *Vos igitur ò, qui in omnibus omni modo, tum natura, tum institutione boni, moderati, humani, & Imperio digni estis,*

mihi nunc, cum & obiecta confutarim, & quod nos pij, iusti, & animo temperati simus, demonstrauerim, Regali capite annuite: quos enim obtinere iustius est, quod petit, quam nos, qui pro Imperio vestro oramus, vt & filius a patre, sicuti æquissimum est, Imperium per manus accipiatis, & ipsum Imperium vestrum subiectis omnibus incrementum, & accessum capiat. Et vlterius in commentario ad dictum locum leguntur hæc verba. Quod autem hic dicit Athenagoras Christianos pro Imperio Cæsaris orare Deum, id vt nunc longa consuetudine pro Christiano Imperatore in Ecclesia solemniter obseruatur; ita in prima statim Ecclesia, etiam pro impiis Principibus fieri solitum, non solum ex hoc loco, sed & ex Eusebio, Arnobio, Lactantio, & aliis antiquis intelligimus. A B

Denique fideles in quæstionem vocati, neceq. affecti, quia missam celebrassent. Eusebius Emissenus, homilia de sancta Blandina ibi: *Post Dominici corporis sacrificium, profanis tribulationibus nouam de se hostiã Christo oblaturus infertur.* Item Ado in vita Beati Stephani Papæ scribit. *Stephanus perrexit cum omnibus Christianis ad Cœmeterium sanctæ Lucinæ, & multis eos consolatus sermonibus, obtulit pro eis sacrificium Deo omnipotenti, quæ gesta audiens Valerianus misit plurimos militum, qui Beatum Stephanum punirent:* Et Beda lib. 5. hist. Anglicarum cap. 11. C

De Signis. Signa in missa dabantur Ecclesiæ nascentis exordio ad conuocandos fideles: Syluerius Papa apud Burchardum lib. 19. decret. cap. de contempt. ieiunij ibi: *Solent plures, qui se ieiunare putant in Quadragesima, mox vt signum audierint, ad horam nonam manducare, qui nullatenus ieiunare credendi sunt, si ante manducauerint, quã vespertinum celebretur officium: concurrendum est enim ad missam, & auditis missarum solemnibus, & vespertinis officiys largitis eleemosynis ad cibum accelerandum est.* Et B. Ephrem parenes. 23. *Signo ad synaxim, & officium dato, &c.*

Quomodo

A Quomodo autem conuocarentur prisci fideles ad officia Ecclesiæ, & quibus modis, vide vt notauimus in cap. de ære campano.

Singulæ nationes olim diuersis ritibus in missæ sacrificio vtebantur. Quoniam veterum Patrum Liturgia Petri, Iacobi, Marci, Apollinaris, Barnabæ, Dionysij, Basilii, Gregorii, Chrysostomi, & aliorum in admodum paucis conueniebant, & quælibet nationes sequebantur Duces proprios in missæ ritibus, cum Liturgia nil aliud fuerit, quam præfinitæ cæremoniæ, quas tum ipsi, qui illas scripserunt, in salutari hostia Deo offerenda, adhibuere; Hinc Innocentius Papa Primus Epist prima

De ritibus diuersis.

B ad Decemnium Episcopum Eugubinum, cum eo grauiter expostulet, quod Apostolorum instituta Episcopi non æstimarent ibi. *Sed vnusquisque, non quod traditum est, sed quod sibi visum fuerit, hoc æstimat esse tenendum; inde diuersa in diuersis Ecclesijs, aut teneri, aut celebrari videntur; ac si scandalum populis, qui dum nesciunt traditiones antiquas humana præsumptione corruptas, putant sibi, aut Ecclesias non conuenire, aut ab Apostolicis contrarietatem inductam, &c.* Similiter sanctus Gregorius ab Augustino Angliæ Episcopo interrogatus interrogatione tertia respondit sic. *Cur cum vna sit fides, sunt Ecclesiarum consuetudines tam diuersæ, & altera consuetudo*

C *Missarum est in Romana Ecclesia, atque in Galliarum tenetur? Mihi placet, vt siue in sancta Romana, siue in Galliarũ, siue in qualibet Ecclesia aliquid inuenisti, quod plus omnipotenti Deo possit placere, sollicitè eligas, & in Anglorum Ecclesiam infundas.* Et Innocentius Papa III. præcepit: vt Episcopi prouinciarum viros idoneos compararent, qui & iuxta ritum, & linguarum diuersitatem missam, & cætera Ecclesiastici cultus officia illis peragerent, vt in cap. quoniam de officio Iud. ordin. *Siquidem diuersæ Nationes diuersis ritibus vsæ sunt.* ex Strabone, lib. de rebus Ecclesiasticis cap. 22. ibi. *Multi itaque apud Græcos, & Latinos Missæ ordinem, vt sibi visum est, statuerunt:*

tuerunt: & ſignanter de expoſitione Liturgiæ Coptici idiomatis, quæ formula ante mille, & quadringentos annos vſitata, vide P. Athanaſium Kircherium in ſuo prodromo cap.2. Sed vlterius quoque conſiderandũ, quod ſingulæ nationes, non ſolum à Romana Eccleſia diſcrepabant, verum inter ſe ritibus, & cæremonijs diſsentiebant, vt ex ſancto Hieronymo, epiſtola ad Ruſticum Narbonenſem ibi. *Hoc in Eccleſijs tuis faciunt, quod Romæ, ſiue quod in Italia, quod in Creta, quod in Cypro, quod in Aphrica, quod in Illyrico, quod in Hiſpania, quod in Britannia, quod etiam ex parte per Gallias, quod in omnibus locis, vbi humilitas perſeuerat.* Quæ enumeratio ſuperuacanea eſset, niſi Eccleſię ſingulę inuicem diſcordaſsent, quod confirmatur etiam ex prædicta epiſtola ſancti Gregorij ad Auguſtinũ. Addimus amplius, quod omnes prouinciæ, ac ciuitates diuerſos ritus habuere; & de Græcis diſcordibus inter ſe; Strabo de rebus eccleſiaſticis cap 22. ibi. *Multi itaque apud Græcos, & Latinos miſſæ ordinem, vt ſibi viſum eſt, ſtatuerunt.* Pariter Africanæ Eccleſiæ diuerſis cæremonijs vſæ ſunt, Victor Papa epiſtola ſecunda ad Epiſcop. Aphricæ ait. *Oportet vos vnanimes eſſe, & adminiculum vicissim ferre, & in ſacramentis diuinis non diſcrepare, ſed concordes eſſe.* Similiter inter Alexandrinos, & Thebaidos incolas rituum diuerſitas interceſſit: Socrates lib.5. hiſtor. Eccleſiaſticæ, cap.21 inquit. *De ſynaxi variæ conſuetudines ſunt, nam quamquam omnes vbique in orbe terrarum Eccleſiæ ſingulis ſeptimanis vertentibus die Sabbati myſteria celebrant, Alexandrini tamen, & Romani ex antiqua traditione illud facere renuunt: at Aegyptij, qui Alexandrinis finitimi ſunt, & ij, qui Thebaidem incolunt, Sabbato ſynaxim exequuntur illi quidem, ſed non vt mos eſt Chriſtianorum myſteria participare.* Hiſpani quoque vario ritu Eccleſiaſtica diuini cultus officia celebrauere. Strabo de rebus Eccleſiaſticis cap.30. ibi. *Cereum autem benedici non ſolum in prinsipalibus Eccleſijs, ſed etiam*

in

A *in parochijs, Zosimus Papa constituit, quod ipsum concilio Toletano ostenditur quosdam Hispanorum obseruasse, quosdam neglexisse*. Et confirmatur ex concilio Toletano quarto cap. 2. Rituum, & Cæremoniarum denique discrepantia inter Galliæ, Germaniæ, & Italiæ populos veterum scriptorum testimonijs comprobatur; vt de Gallis sanctus Hieronymus epistola ad Rusticum Narbonen. Episcopum ibi. *Hoc in Ecclesijs tuis faciant, quod Romæ siue quod in Oriente, quod in Italia, quod etiam ex parte per Gallias*; & quo ad Germanos; Fortunatus de ordin. antiphonarum cap. 80. Strabo de rebus Ecclesiasticis, cap. 22. *In vetusto Romano Antiphonario inueni*
B *responsoria ad vesperas, sed quoniam maxima pars Regionis nostræ non cantabat, &c.* Et de reliquis Italiæ populis, Strabo de rebus Ecclesiasticis cap. 22. ibi. *Multi apud Græcos, & Latinos missæ ordinem, vt sibi visum est, statuerunt: Et Romani quidem vsum obseruationum à Beato Petro accipientes, suis quoque temporibus, quæ congrua iudicata sunt, addiderunt*. Item Rabanus de institutione cleric. titulo Additio de missa, ibi. *Itali quoque primo mittunt de sancto Pane in Calicem, & postea dicunt,* Pax Domini; *Aliqui verò reseruant immissionem vsque dum Pax celebrata sit, & fractio panis; Romani verò cum dicunt Pax Domini sit semper vobiscum, mit-*
C *tunt Corpus Domini in Calicem, oblatæ particulatim particulæ, &c.*

Diuersitas missarum in eadem Natione, ac Prouincia, desijt anno salutis 509. Quandoquidem synodus Epaunensis eo potissimum tempore celebrata illius meminit, cap 27, *Ad celebrandum diuina officia, ordinem, quem Metropolitani tenent, Prouinciales obseruare debebunt*. Quod confirmatum in concilio Gerundensi cap. primo: *Vt institutio missarum, sicut in Metropolitana Ecclesia agitur, ita in Dei nomine in omni Tarraconensi prouincia, tam ipsius missæ ordo, quam psallendo, vel ministrando cõsuetudo seruetur*. Et hoc idem in Concilio Toletano 4.

cap. 2.

cap. 2, & quando dicatur, rituum similitudinem in eadem A
natione serius, quam dixi receptam esse, vt per auctores supra citatos. Respondemus plerosque eorum non sui temporis ritus, sed superioris æui significare, quod vocibus præteriti temporis *cantabat, statuerunt, addiderunt*, ac similibus vtantur.

Quare autem cæremoniarum diuersitas in singulis nationibus, ac prouinciis antiquata fuerit, explicatur à concilio Toletano 4. cap. 2. illis verbis. *Ne qualibet nostra diuersitas apud Ignaros, seu carnales schismatis errorem videatur ostendere, & multis extet in scandalum varietas Ecclesiarum: vnus ergo modus orandi per omnem* B
Hispaniam, & Galliam conseruetur; vnus modus in Missarum solemnitatibus, vnus in vespertinis officijs &c.

De causa diuersitatis. Missarum diuersitas in vnaquaque Ecclesia introducta fuit, quod singuli Episcopi suos ritus Romanis digniores censerent, sanctus Ambrosius lib. 3. de sacrament. cap. 1. ait. *Hoc ideo dico, non quod alios reprehendam, sed mea officia ipse commendem, in omnibus cupio, sequi Ecclesiam Romanam, sed tamen & nos homines sensum habemus, ideo quod alibi rectius seruatur, & nos rectè custodimus.* Adducitur 2. ratio à Socrate lib. 5. Ecclesiast. hist. c. 21. *Quoniam nemo de ea præceptum litterarum monumentis proditum potest ostendere: perspicuum est Apostolis liberam* C
potestatem in eodem cuiusque menti, vel arbitrio permisisse, vt quisque nec metu, nec necessitate inductus, quod bonum est, deligere, & sequi posset. Deinde Episcopi in Apostolorum locum suffecti, ritus Ecclesiæ, cui præerant, ab illis præscriptos retinuerunt; Nicephorus ibidem. *Sed dissensiones tales in Ecclesia inualuisse opinor, reuerentia eorum, qui eis ab initio præfuerunt, & qui illis deinde successerunt; nam ij tanqaam leges quasdam ab illis acceptas per manus posteris tradidere; non satis pium; neque ferendum esse arbitrati, si traditiones, in quibus educati essent, non honorificè colerent, sed contemptim reijcerent.*

Et

A Et ijsdem fere verbis Sozomenus lib. 7. histor. cap. 19. Fuit quoque tertia causa, cur diuersis ritibus singulæ nationes vterentur, quoniam tempore Tirannorum sæuientium in fideles non poterant isti in vnũ cogi ad statuendum communibus suffragijs de vno ritu missæ celebrandæ, sed vnaquælibet gens traditiones suorum Apostolorum seruabat: vt ex citatis auctoribus.

Pleræque deinde nationes ritus Romanos postea assumpserunt, ne suspicio insurgeret scandali, aut schismatis, vt dixi. Gallia siquidem in suis ritibus tenacissima, nihilominus ab auitis consuetudinibus ad Romanos re-
B flectere cœpit anno Christi 800. Caroli Magni suasione, vt egregiè refert Ioannes Diaconus lib. 2. de vita S. Gregorii cap. 9. similiter Strabo de rebus Eccles. cap. 22. scribit. *Ab ipsis ergo* (nimirum à Græcis) *ad Romanos ille vsus creditur peruenisse, sed apud Gallos, & Germanos post deiectionem illius Hæretici sub Gloriosissimo Carolo Gallorum Rectore damnati, idem symbolum latius, & crebrius in missarum cœpit officijs iterari.* Vbi loquitur de symbolo, quod in sacra Liturgia Galli à Romanis didicerunt; & successiuè Gallię exemplo motæ, pleræque nationes Romanas consuetudines amplexæ fuerunt; Strabo dicto cap. 22. ibi: *Romani quidem vsum obseruationum a B. Petro accipientes, quorum morem ideo in*
C *sacris rebus tam multæ gentes imitantur, quia &c.* & c. 25. Romanas cæremonias apud plerasque Latinorum Ecclesias viguisse testatur, ibi. *Priuilegio Romanæ Sedis obseruato, & congruentia rationabili dispositionum apud eam factarum persuadente, factum est, vt omnibus pœnè Latinorum Ecclesijs consuetudo, & magisterium eiusdem sedis præualeret; quia, &c.* In Hispaniis autem vsum Romanorum rituum cœpisse tempore, quo Sanctius, & Alphonsus Imperium Hispanum tenebant, vt ex epistola 64. lib. primo sancti Gregorii Papæ Septimi ad dictum Sanctium dum scribit. *Romani ordinis officium fieri studio, & iussionibus tuis asseris.* Etenim hunc Pontificem

potis-

potissimum in hoc elaborasse: videmus etiam ex epistolis 63. lib. primo, & 18. lib. tertio. Ita vt non prius anno 1073. Hispani patrios ritus cum Romanis commutarint, vt refert Vicecomes de missæ ritibus libro secundo, cap. 17. A

Cur autem factum sit, vt potius Romanos ritus ab Hispania, reliquisque Ecclesiis, quam harum à Romana recipiendos summi rerum moderatores censuerint? Dilucidè explicat Strabo de rebus Ecclesiasticis, cap. 22. ibi. *Romani quidem vsum obseruationum à Beato Petro Principe Apostolorum accipientes, suis quoque temporibus, quæ congruè iudicata sunt, addiderunt quorum morem ideo in sacris rebus tam multæ gentes imitantur, quia ea tanti magisterij ex Apice Apostolico primordijs clarent: & nulla per orbem Ecclesia æquè, vt Romana ab omni ferè Hæresi cunctis retro temporibus pura permansit.* Voluit etiam Viringus de triplici cœna, lib. 3. cap. 54. in fine. B

Esset dicendum de varijs missis, videlicet, de Dominica, de Sanctis, Votiuis, & de earumdam origine, sicuti etiam de varijs missis pro Defunctis, sed indulgendo breuitati, inspiciamus Albinum Flaccum lib. sacrament. & Vicecomitem de ritibus missæ lib. 3. & lib. 4.

De missis vespertinis

Fuit mos antiquitus in Ecclesia, quod missæ essent diuisæ in Matutinas, & Vespertinas, Tertullian. de Corona militis cap. 3. testatur ibi. *Eucharistiæ Sacramentum, & in tempore victus, & omnibus mandatum à* Domino, *etiã ante lucanis cœtibus, &c.* Etenim verba, *Tempore victus*; Cibi sumptionem significat: Voce autem, *Antelucanis cœtibus*, significantur conuentus fidelium de summo mane. Item concilium Agathense apud Gratianum de consecrat. dist. 5. cap. conueoit ibi. *Hymni matutini, vel vespertini diebus omnibus decantentur, & in conclusione matutinarum, vel vespertinarum missarum post hymnos capitula de psalmis dicantur.* Et in concilio Aurelianensi 3. cap. 28. cauetur. *Sacrificia verò matutina missarum, siue* C

vespertina

A *vespertina ne quis cum armis pertinentibus ad bellorum vsum spectet.*

Duxerunt originem prædictæ missæ vespertinæ à Dominica cœna vesperi inita; sanctus Augustinus epistola 118. inquit. *Quæris enim* his verbis, *quid per feriam quintam vltimæ hebdomadis Quadragesimæ fieri debeat? an offerendum sit manè, & rursus post cœnam? propter illud, quod dictum sit: similiter postquam cœnatum est, an ieiunandum, & post cœnam tantummodo offerendum? an etiam ieiunandum, & post oblationem, sicut facere solemus, cœnandum.*

In Aphrica, alijsque Regionibus, quotidie missæ vespertinæ peragebantur; verum alibi tum vespertinæ, tũ matutinæ fiebant; vt ex prædicta epistola 118. S. Augustini, Gabriel Philadelphiensis Episcopus in suo de sacramentis libello inquit. *Habent hunc morem Græci, vt in Quadragesima, diebus ieiunij, & in vigilijs Liturgiam, seu missam celebrent à meridie.* Et vt hinc apparet post vesperas.

B

Quamuis ieiuni sacerdotes missis vespertinis operam darent ferè omnes, ex dicta epistola 118. sancti Augustini ibi. *An etiam ieiunandum, & post oblationem (sicut facere solemus) cœnandum.* Nihilominus Aegyptij, & aliæ nationes, etiam post captum cibum celebrabant. Socrates lib. 5. histor. Eccles. cap. 21. inquit. *At Aegyptij, qui Alexandrinis finitimi sunt, & illi, qui Thebaidem incolunt, Sabbato synaxim exequuntur illi quidem, sed non vt mos fert Christianorum, mysteria participant; nam vbi epulati sunt, & varijs cibarijs se saturarunt, sub vesperam oblatione facta, mysterijs communicant.* Adde Sozomenum lib. 7. histor. cap. 19. Nicephorum Calistum lib. 11. cap. 34.

C

Die quinta hebdomadæ sanctioris missa vespertina olim frequentissima, sanctus Augustinus epistola 118. ibi. *Quod per feriam quintam vltimæ hebdomadis Quadragesimæ fieri debeat? an offerendum sit mane, & rursus post*

cœnam? Et paulò post ibidem. *Vidit hic offerri quinta Sabbati hebdomadæ vltima Quadragesimæ, & mane, & ad vesperam.* Vt apud Strabonem de rebus Ecclesiasticis cap.19. ex concilio Aphricano cap.8. Easdem missas Sabbato celebrari solitas esse, ex Socrate lib.5. d.c.21. *Sabbato synaxim exequuntur illi quidem*: & Sozomenus lib.7.cap.19. *Sub vesperam Sabbato conuenientes, ac iam pransi mysteriorum participes fiunt*: & Nicephorus lib.12 cap 34. *synaxes quidem die Sabbati peragebant*: Et quãuis de singulari Sabbato non fiat mentio, quo missæ vespertinæ celebrarentur, conijcitur tamen fuisse illud resurgentis Christi anniuersarium; siquidem de huiusmodi missarũ celebratione eo die celebratarũ, latè Robertus Abb. lib.6. de diuin. nom. c.32. vbi refert hanc sacrosãctã solẽnitatẽ habere matutinũ, & vespertinum sacrificium; etenim cum duabus ex causis splendeat scilicet redemptione animarum ex morte Christi; & ex resurrectione mortuorum illo resurgente. Dicitur quoque sacrificium matutinum, quoniam Lucifer matutinus Christus, resurgendo, diem nobilitauit: Celebratur etiam vespertinum sacrificium, quia imminente vespera in parasceue Spiritum tradidit; sed eius celebritas dilata, & competenter in hanc translata est. Refertur quoque ritus huius sacrificij vespertini, quẽ Vgo de sancto Victore cap.22. lib.3 de specialibus missæ obseruat. inscripsit; *De officio missæ in nocte Paschali*; & subdit. *Nocte præfata Lectiones quatuor leguntur*. Dicebatur quoque missa vespertina in Sabbato peruigilio Pentecostes, vt refert Berno Augiensis de vita sancti Vldarici Episcopi Vindelicorum ibi: *Qui in ipsa sanctæ Pentecostes vigilia, cum fratribus vespertinæ synaxi interesset incolumis, &c.* Accedebant quoque dies ieiunij, quibus missæ vespertinæ celebrabãtur: Buccard. lib.19. decret. cap. de contemptu ieiunij, ibi. *Solent quidam, qui se ieiunare putant in Quadragesima, mox vt signum viderint, ad horam nonam manducare, qui nullatenus ieiunare credendi sunt, si ante manducauerint,*

A *cauerint, quam vespertinum celebretur officium, concurrendum est enim ad missas, & auditis missarum solemnibus, & vespertinis officijs largitis eleæmosynis, ad cibum accedendum est:* Vbi missarum solemnia cum vespertinis officijs coniunguntur. Fuerunt quoque in vsu missæ vespertinæ sine dici expressione, ex concilio Agathensi, cap. 20. & ex concilio Aurelianensi 3. cap. 28. item ex capitulis Græcarum synodorum cap. 47.

Consuetudo celebrandi missam vesperi durauit quibusdam in locis vsque ad annũ 430. cum adhuc testibus Socrate lib. 5. cap. 21. & Sozomenus lib. 7. cap. 19. Ab Aegyptijs, & in Thebaide seruabatur. Hæc inquam con-
B suetudo sublata est a concilio Carthaginensi 3. can. 29. excepto die anniuersario Cœnę Domini, quod confirmauit concilium Matisconense 2. cap. 6. verum postea etiam illa permissio abrogata est a concilio Tarraconensi in Hispaniis. In Oriente verò a Laodiceo concilio can. 5. & rursus a sexta synodo vniuersali cap. 29. ob eam causã, vt non nisi ieiuni sacram Eucharistiam sumerent fideles, antiquitus obseruatum esse videretur, ex Baronio an. 34. vbi Spondanus num. 17. circa finem, & latè Vvalterius Viringus de triplici cœna lib. 3. cap. 12. & ad Pii Quinti tempora de anno 1566. fuit publicata Sanctio, qua licẽtia concessa Metropolitanis, Cathedralibus, conuentibus
C omnium ordinum, item Imperatoribus, Regibus, Ducibus, &c. vesperi celebrandi missas, reuocatur, vultque Ecclesiæ institutio, & Patrum decretis omnes obsequi, censuris satis in eos, qui contra auderent, &c.

Plures missas eadem in Vrbe, immo Ecclęsia, & Altari iam olim celebratas, cum omnes simul Ecclesia non caperet festo solemniore, S. Leo Dioscoro Episcopo Alexandrino epistola 81. cap 2. successu temporis plura altaria in vna Ecclesia erecta, in quibus plures simul celebrabant; sic tamen vt ne populus a solemni sacro auocaretur. Theodulphus Aurelianensis, epistola ad compresbyteros sic ait. *Admonendus est populus, vt ante*

De andienda Missa solemni quãuis aliæ plures recitentur.

 peractum

peractum officium ad cibum non accedat, & omnes ad sanctam Matrem Ecclesiam missarum solemnia, & prædicationem audituri conueniant, & sacerdotes per Oratoria nequaquam missas celebrent, vt populus a publicis solemnitatibus abstrahatur, sed vt in vnum ad publicam missarum celebrationem conueniat. A

De Missa quotidiana.

Quotidianum semper in Ecclesia sacrificium fuisse; testantur acta Apostolorum. *Erant autem perseuerantes, & communicantes in fractione Panis.* Et Andreas Apostolus ad Aegeum Tyrannum. *Quotidie immolo Deo Agnũ immaculatum.* Et de sancto Cassio Narniensi Episcopo quotidie celebrante, sanctus Gregorius 4. dialog. cap. 56. & propterea sanctus Ambrosius lib. 5. de sacram. cap. 4. reprehendit, quod cum sit Ecclesiæ vsus quotidie in Ecclesia offerre sacrificium incruentum, nihilominus aliqui persistebant in errore, Eucharistiam præstantioris virtutis esse feria quinta in Cœna Domini, quam alio die confectam; quapropter tunc tantum celebrare solere, vt per totum annum eam ministrent infirmis, rationem reddit Stephanus Eduensis cap. 13. de sacram. Altaris. *Culpis nostris exigentibus quotidie labimur, ab hoc lapsu iterata immolatione, quæ fit in Altari resurgimus, & renouamur; immolatio renouatur, non Christus occiditur, sed ipso præsente passio eius repræsentatur.* B C

De pluralitate seu repetitione Missæ.

Sed feruor etiam vlterius prorupit tres missas certis diebus celebrandi, Amalarius lib. 3. officiorum cap. 41. & in Natiuitate Domini licet tria sacra celebrare, quamuis de necessitate vnum tantum sufficiat, & per hæc denotantur tres Christi Natiuitates: Prima ex Patre: Secunda, spiritualis, ex gratia in cordibus nostris: Tertia, corporalis ex Matre, Cardinal. Toletus in summa lib. 1. cap. 3. num. 3. Exoleuit verò, quod refert Sotus cap. 38. celebrandi tres missas in Natiuitate sancti Ioannis Baptistæ.

Ante cibum, iterare solitum missam non ita rarum est, Robertus

A Robertus Archidiaconus Austromasiæ de sancto Aiberto Monacho. *Factus Presbyter duas in die celebrauit missas pro viuis alteram, alteram pro Defunctis*. Ratius tamen pre Leone Tertio, qui vel nouies celebrabat in die. Vualfridius Strabo rerum ecclesiasticarum cap. 21. Modum posuit Concilium Salegustadiense cap. 5. Vetuitq; ne quis trium missarum numerum excederet. Accessit Alexander Papa, qui ad id tempus vnam reuocauit cap. sufficit de consecrat. distinctione prima. Nihilominus, si quando, postquam celebrauit Sacerdos, superuenisset Episcopus, qui vellet sacrum audire etiam extra diem B festum, nec existente alio celebrante, posset iterum celebrare, si non sumpsit ablutionem; & similiter cum superuenissent multi Peregrini, & est dies præcepti, cum alius non adest sacerdos. Vt quoque si velit infirmus communicari, & non sit sacramentum, pariter licet. Toletus in sua summa lib. 1. cap. 3. num. 5. 6. & 7.

Aliquando vetitum celebrare.

Vetitum biduo celebrare Innocentius Primus ad Decentium. *Traditio Ecclesiæ habet isto biduo, idest Parasceue, & Sabbato sancto, quo Apostoli in mœrore constituti ieiunarunt, sacramenta pœnitus non celebrari:* Immo sexta synodus, can. 52. voluit sacerdotes in Quadragesima tantum conficere die Sabbati, Dominica, & Annunciatione Beatissimæ Virginis, alijs autem diebus vti præcō-C secratis Hostijs, vt in Latina Ecclesia ante anno 700. suo tempore fieri solitum. Hrabamus Maurus lib. de institutione cleric. & post Diuum Augustinum epist. 118. refert etiam Micrologus de eccles. obseruat. cap. 49. tempore Quadragesimalis ieiunij missam vsque ad Nonā differri: Quæ opiniones conciliantur, quod prior procedat in ieiunio integro Quadragesimæ, quod vsque ad noctem proferebatur: Altera opinio procedebat in ieiunio dimidiato, & in hoc ad horam Nonam permissa erat missę celebratio. Albaspinus de veteribus Ecclesiæ ritibus, libro primo, cap. 15. Præterea Carthusienses primo non quotidie celebrabant, donec hoc Patres Carthusiani

noua

noua collectione statutorum correxerunt, secunda parte, cap. 7. & rectè siquidem; Nam Augustinus epist. 118. & refertur cap. si non, de consecrat. dist. 2. *Si non talia peccata sint, vt excommunicetur, quis non se debet à quotidiana medicina corporis, & sanguinis Domini separare.* A

Vbi celebretur.

TEMPLVM est locus celebrandi decenter: Theodulphus Aurelianensis, epistola ad Compresbyteros. *Missarum solemnia nequaquam alibi, nisi in Ecclesia celebranda sunt, non in quibuslibet domibus, & in vilibus locis, sed in loco, quem elegerit Dominus, iuxta Deut. 12. vide, ne offeras holocausta tua in omni loco, quem videris, sed in loco, quẽ elegerit Dominus, vt ponat nomen suũ ibi.* B Nihilominus ex causa, & necessitate etiam

In CRYPTIS. Cornelius Papa ad Lupicinũ Viennensẽ Episcopum. *Scias frater carissime, Aream Dominicã vento persequutionis acerrimè commoueri, & edictis Imperatorum Christianos vbique tormentis varijs affici; Nam ad hoc in Vrbe Romana Imperator constitutus est, vt publicè, neque in Cryptis notioribus missas agere Christianis liceat.*

SVPER CORPORIBVS SANCTORVM. Apud Vualfridium Rerum eccles. c. 20. legitur: *Fælix 27 Papa constituisse, vt super memorias Martyrum missę celebrarentur; sed & Gregorius Papa in ordine 66. præcepit super corpus sancti Petri Apostoli fieri missas.* Et idem refert C Ioannes Diaconus in vita sancti Gregorii lib. 2. quod iam ante in vsu fuerat, Hieronym. contra Vigilantium. *Romanus Pontifex offert Domino sacrificia super mortuorum hominum* Petri, & Pauli *ossa veneranda, & tumulos eorum arbitratur altaria Christi.* Sigebertus in chronico ad annum 441. de Leone Pontifice. *Hic quoties rogabatur ab aliquibus, vt eis aliquorum Apostolorum, vel Martyrum reliquias daret, consueuit ad corpora, vel memorias Apostolorum, vel Martyrum, quorum reliquiæ petebantur, missas celebrare in ipsorum honorem: & sic* BRANDEVM *altaris, quo consecratum Corpus Domini inuoluerat,*

A *inuoluerat, particulatim diuidebat, cultello pannos illos pungens, ſanguinem eliciebat. Sic palam cunctis faciens, quod in conſecratione myſteriorum Chriſti, ſanguis Apoſtolorum, vel Martyrum, qui pro illo effuſus eſt, intret per Diuinam virtutem in pannos illos, & ideo meritò illos dari pro reliquijs Sanctorum, in quorũ honore conſecrati ſunt.* De hoc ipſo Brandeo extat epiſtola Beati Gregorij Magni 30.lib.3. regiſtri ad Conſtantiam Auguſtam, & alia multa in notis Baronij ad Martyrologium Romanum ſub die 15. Iunij, ac etiam latè refert P. Seucranus in libro delle ſette Chieſe di Roma fol.mihi 147.

Non licet tamen miſſas celebrare in campis, vel alibi, B vbi Paganus ſepultus eſt, cap. non oportet de conſecrat. diſtinct. prima.

IN CARCERE: Cyprianus epiſtola 15. ad Clerum monet, ne glomeratim ad carceres conuolent. *Ita vt presbyteri quoque, qui illic apud Confeſſores offerunt, ſinguli cum ſingulis Diaconus per vices alternent; quia & mutatio perſonarum conuenientium minuit inuidiam.* Et in vita SS. Proceſſi, & Martiniani legitur, quod Apoſtoli Petrus, & Paulus detenti in Mamertini cuſtodia ibidem offerebant ſacrificia, & participes illos faciebant Corporis, & Sanguinis Domini.

SVPRA PECTVS: idque refert Metaphraſtes de C ſancto Iuliano Martyre fame propemodum enecto, a quo Diſcipuli donari cupiebant Corpore Domini die feſto Theophaniæ, ſed non videbatur fieri poſſe ob frequentiam carceres obſidentium, inquit, ille. *Erit menſa vobis meum pectus, non futura Deo minus honeſta ea, quæ fit ex inanimi materia; templum autem ſanctum vos mihi eritis, me omni ex parte circumdantes; itaque factum eſt, Deus ita voluit, cuſtodes abierunt; iuſſitque omnes Martyr in orbem conſiſtere; vt inter ſe inuicem alter prope alterum ſtantes, cum tuto comprehenderent, & ſuo pectori imponi ſigna Diuini ſacrificij: Hæc vt fecit, in cælum ſubſtulit oculos, rite omnia ad ſacrum peregit, Primum ſe*

ſacra

sacramentorum fecit participem, & transmisit ad eos, qui abierant, vt ostendit in vltima ad eos epistola. A

IN MANIBVS DIACONORVM. Theodoretus Cyri Episcopus de vitis Patrum c.20. in Marre ad Nentim Homeri vicum Anachoreta.

TITVLIS. Sanctus Pius Papa Iusto Episcopo. *Antequam Roma soror nostra Euprepia Titulum domus suæ pauperibus assignauit, vbi nunc cum pauperibus nostris commorantes missas agimus.*

CAMPIS Bertoldus. de synodo Placentina. *Ad quem synodum multitudo tam innumerabilis confluxit, vt nequaquam in qualibet Ecclesia illius loci posset comprehendi: vnde & Dominus Papa extra Vrbem in cãpo illam celebrare compulsus est. Missas quoque nonnunquam extra Ecclesiam satis probabiliter, necessitate quidem cogente celebramus, quamuis Ecclesias earum celebrationi specialiter deputatas non ignoramus.* B

IN TENTORIIS. Anonimus author vitæ S. Bonifacij Martyris, & Episcopi lib. 1. cap. 23.

TVGVRIO. De Apollinare Episcopo, & Martyre id constat ex Martyrologio, vbi de eo inquit. *Habebant autem Christiani Tugurium non longe à mœnibus, in quo ille missas faciebat; baptizabat autem in Mari in Nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Cappellas enim non Ecclesias, sed antiquitus Tuguria Caprarum pellibus tecta fuisse. C

DOMO. Paulinus in vita Ambrosij. *Cum trans Tiberim apud quemdam clarissimum inuitaretur, vt sacrificium in domo offerret, quædam Balneatrix, quæ Paralitica in lecto iacebat, &c.* Marcellus Papa in domo Lucinæ via Latina sacra faciebat, vt docent acta 16. Ianuarij. Sanctus Gregorius lib. 5. epistola 43. indictione 14 Mandat Ioanni Episcopo Syracusano amicitiæ, pacisq; causa, quæ inter Ecclesiæ, & sæculi Præsides esse debet, in Venantij Præfecti domo missarum peragi mysteria permittat. Quod difficile alioquin impetratu erat.

IN

A IN CELLA. Metaphrastes in Phanutio, cui prodito, nondum tamen tradito proximam Martyrij palmam Angelus annunciat: At ille in cellulam suam ingressus, pallio, & linteo se induit, ac post oblationem exiit ita hilaris, vt ad conuiuium alter pergens.

ANTE LECTVM. Vranius presbyter de sancto Paulino Nolano, cap. 2. ibi. *Et quasi profecturus ad Dominum iubet sibi ante Lectulum sacra mysteria exhiberi, vt oblato sacrificio animam suam Domino commendaret.*

Ac demum in MARI. S. Vvalfrannus Archiepiscopus Senonensis apud Diuum Antoninum secunda parte, cap. 2. tit. 13. §. 2. dum in Phrisiam nauigaret, in medio
B Mari positis anchoris missam cantaret, & dum minister offerre Patenam sancto debebat, illa cecidit in Mare, & Sanctus mittens ad locum, vbi ceciderat, effecit, vt ab imo Maris reuecta, manui ministri cohæreret.

Sacerdos cuius ea dignitas, vt maior esse non possit. In eo laudando Patres omnes Chrysostomi sunt, sed ipse super omnes lib. 2. de sacerdotio. *Tanto est superius Regno sacerdotium, quantum est inter spiritum, & carnem interuallum.* Consternauit hæc Maiestas tanta sanctum Paulinum epistola sexta ad Sulpitium Seuerum, cum de suo sacerdotio loquitur. *Nouum, insperatumque placitum Diuinæ voluntatis expaui, data igitur ceruice in* *Quis Minister.*
C *iugum Christi, video maiora me meritis, & sensibus opera tractare; iamque arcanis, & penetralibus Dei summi receptum, & insertum, communicare cœlestia, & Deo propius admotum in spiritu ipso Christi, & Corpore, & splendore versari.*

Mediatorem ipse agit Deum inter, & humanum genus. Chrysostomus vbi supra. *Medius inter Deum, & hominum naturam stat sacerdos, beneficia illinc ad nos deducens.* Honorem ideo summum Christiani illi habitum iuerunt, & in famulo Dominum, & in Oratore Regem venerati sunt. Concilium Matisconense cap. 14. *Statuimus, vt si quis sæcularium quempiam clericorum in itine-*

re obuium habuerit, vsque ad inferiorem gradum honoris veneranter, sicut condecet Christianum, illi colla subdat, per cuius officia, & obsequia fidelissima Christianitatis iura promeruit, &c. & facto ipso B. Martinus præ Imperatore sacerdotem veneratus est, vt ad Desiderium scribit Seuerus Sulpitius. Forte enim Imperator Maximus virum sanctum eo induxit, vt mensæ voluerit interesse. *Ad medium conuiuium, vt mos est, pateram Regi minister obtulit, ille sancto admodum Episcopo dari potius iubet, expectans, atque ambiens, vt ab illius dextera poculum sumeret. Sed Martinus vbi ebibit, pateram presbytero suo tradidit, nullum scilicet existimans digniorem, qui post se biberet; nec integrum sibi fore, si aut Regem ipsum, aut eos, qui à Rege erant proximi, presbytero prætulisset. quod factum Imperator, omnesque qui tunc aderant, ita admirati sunt, vt hoc ipsum eis, in quo contempti sunt, placeret: Celeberrimumque per totum palatium fuit, fecisse Martinum in Regis prandio, quod in infimorum iudicium conuiuijs Episcoporum nemo fecisset.* A B

Verum quia, vt B. Nilus tractatu Parænetico. *Sacerdos non est, qui pro sacerdotis dignitate non viuit;* Propterea attendamus nos sacerdotes potissimum consequi scientiam, castitatem, vitæ integritatem, vigilantiam, sanctitatem, & reliqua, de quibus Apostolus ad Timotheum cap. 3. & ad Titum cap. 1. C

De particulari Missæ Expositione. Cap. X.

DICTVM de quibusdam ad expositionem missæ ex Amalario Fortunato de Diuinis officijs. Hrabano Mauro de institut. cleric. Strabone, & aliis; Quamuis priscis Apostolorum temporibus missarum celebritas ageretur, vt ad ipsam solummodo orationem Dominicā obla-

A oblationis Hostiam consecrarent, ex Bernone, de quibusdam ad missæ sacrificium. Sed quoniam, crescente statu Religionis, creuerunt missæ ritus. Nos per singula capita, quam breuissimè, prosequemur notabiliora.

De Introitu Missæ.

INtroitus initium habet a prima antiphona, & finitur in oratione. Introitus Episcopi ad missam, qui Christi est Vicarius, illius aduentum nobis ad memoriam reducit, & populi adunationem ad eum, siue per suam prædicationem, siue suorum. Hoc officium addidit missæ
B Cœlestinus, vt in gestis Pontificalibus continetur: ille constituit, vt psalmi Dauid 150. ante sacrificium psallerentur, quod ante non fiebat, nisi quod epistola beati Pauli Apostoli, & sanctum Euangelium recitabatur; Et sic missa celebrabatur; qui mos etiam hodie retinetur in vigiliis *Paschæ*, & Pentecostes: Cantorum dulcis vox huic operi dedita est, vt sua dulcedine idonea sit hortari populum ad confitendum Domino, vt legitur in libro Paralipomen. *Igitur cunctis pariter, & tubis, & voce, cymbalis, & organis, & diuersi generis musicorum concinentibus, & vocem in sublimem tollentibus, longe sonitus*
C *auditur, &c.* Adueniens Dominus ducit secum Prophetas, & sapientes, & scribas; quos in Euangelio pronunciauit se mittere ad inuitandum populum. Diaconi loco Prophetarum sunt, qui annunciant ex Euangelio futurā vitam. Subdiaconi loco sapientum, qui sciunt ordinatè vasa Domini disponere: Acolyti loco Scribarum, qui accendunt corda fidelium ex Scriptura sacra, & fuerunt candelabra, vt super fundamentum iam positum luceat lux Prædicatorum coram hominibus.

A

De Kyrie eleison.

ADunato per prædicationem Christi populo Dei ex magna parte, in quo Cantores magno certamine laborauerunt; ne aliqua præsumptio inutilis subrepat corda eorum, hortatur eos Dominus dicere serui inutiles sumus; & ideo prosequuntur, *Kyrie eleison*, Domine Pater miserere. *Christe eleison:* Miserere, qui nos redemisti, & iterum *Kyrie eleison:* Dominus Spiritus sancte miserere: Potest etiam intelligi, vt Cantores post finitam antiphonam, precentur Dei misericordiam, quæ deprimat inanem iactantiam, quæ solet sequi Cantores: B At verius ante omnem orationem specialem sacerdotū necesse est præcedere misericordiam Domini; Primo vt serenetur mens sacerdotis ad intelligenda, quæ ore dicit. Secundo, vt dignus sit loqui Deo, quantum humana conditio patitur. Tertio, vt in iudicio misericordiæ repellantur a mente vanæ cogitationes, quæ accidunt visu, auditu, coeterisque sensibus, vt in oratione sola inuisibilia mens cogitet.

De Gloria in excelsis Deo. C

TElesphorus natione Græcus constituit, vt hymnus diceretur Angelicus, hoc est Gloria in excelsis Deo. Symmachus quadragesimus quintus post Telesphorum constituit, vt omni die Dominico, & Natalitiis Martyrum idem hymnus cantaretur; Sacerdos quando dicit, Gloria in Excelsis Deo, Orientis partes solet respicere, in quibus ita solemus Deum requirere, quasi ibi propria eius sedes sit, cum alioquin sciamus eum vbique esse, vel secundum sanctum Augustinum in oratione Domini in Monte; Conuertimur ad Orientem, vnde cœlum surgit, non tamquam ibi sit Deus; qui vbique Maiestatis potentia præsens est, sed admoneatur

A tur animus ad naturam excellentiorem, id est ad Dominum se conuertere. Ac etiam dicimus Gloria in Excelsis Deo cantandum; quoniam ineffabilis in Excelsis facta est, quando Christus transitu suo animas Sanctorum copulauit consortio Angelorum, vt Angelus in Natiuitate annunciauit.

De prima Missæ Oratione.

QVando dicimus, *Pax vobis*, vel *Dominus vobiscũ*, quod est salutatio, ad populum sumus versi. Quem salutamus, faciem præsentamus, excepto
B vno, quod est in præparatione hymni ante Te igitur, ibi occupati ad instituendam intentionem deuotissimam, quam habemus in offerendo sacrificio; congruentius est ibidem versos nos esse, quam retro respicere. Salutauit in veteri testamento Angelus Gedeon, dicens: *Dominus tecum Virorum fortissime*. Et iterum dixit Dominus: *Pax tecum*; & in lib. 2. Paralipom. *Audi me Asa, & omnis Iuda, & Beniamin: Dominus vobiscum, quia fuistis cum eo*. Responsio nostra. *Et cum spiritu tuo*, ex Pauli epistola secunda ad Timoth. sumpta est. Hac salutatione Episcopi, & responsione Populi intelligimus vnum debere esse affectum Episcopi,
C & Populi, siue hospitum vnius Domini: deinde reuertitur Episcopus ad Orientem, & dicit; *Oremus*, & dein sequitur Oratio, siue Benedictio; sic & Christus antequam ascenderet in Cœlum, Benedixit eis, sicut scriptum est in Euangelio Lucæ: Vtroque nomine Benedictionis; & Orationis vocatur Oratio Sacerdotis.

De Sessione Episcopi.

DEinde Christus ascendit in Cœlum, vt sedeat ad dexteram Patris; Episcopus, quia Vicarius est Christi, debet hic ad memoriam nobis reducere Christi ascensionem,

ascensionem, & sedem. Quapropter ascendit in sedem A post opus, & laborem ministerii commissi: De ijs, qui ascenderunt cũ Christo, aliqui sedent, aliqui stant; Per eos, qui sedent, demonstrantur membra Christi in Pace quiescentia, per eos, qui stant in certamine posita. Caput, & membra vnum corpus, quomodo Christus in aliquibus sedet, in aliquibus stat, aliqui ascendentium sedent, aliqui stant.

De Officio Lectoris & Cantoris.

Lector dicitur, quia lectione fungitur, vt ait Isidorus; Lectio dicitur, quia non cantatur, vt Psalmi, vel Hymni, sed legitur. Cantus sequitur lectionem, quæ legitur post sessionem, & talis cantus vocatur Responsorius, quod alio desinente, alius respondeat: Possumus etiam officio cantoris Prophetas intelligere. Lectio Legis, & Prophetarum frequentabatur etiam à populo antiquitus; vnde habetur in actis Apost. ibi. *Et ingressi Synagogam die Sabbatorum sederunt: Post lectionem autem legis, & Prophetarum, miserunt ad eos, &c.* Ex Responsorio admonetur Cantor, seu Prædicator, quomodo doctrinam, quæ præcessit in Lectione, exerceat, vt dulcedine suæ imitationis plurimos sibi adsciscat; C & coniuncti corda multorum excitent ad compunctionem, & lacrymas.

De Alleluia.

Alleluia, cantatur per festos dies in recordatione æternæ lætitiæ; In quo non oportet aliquod sinistrum canere, sed totum dextrum; quod Ecclesiæ lætitiam, & Domini laudem sine tristitia retinet, nempe; *Dominus regnauit, exultet terra. Et lauda anima mea Dominum.* & *Iubilate Deo omnis terra*, & similia.

A

De Ascensu in Pulpitum.

LEctor, & Cantor in gradum ascendunt more antiquorum, iuxta illud, quod scriptum est in Esdra. *Stetit autem Esdras scriba super gradum ligneum, quem fecerat ad loquendum*. Et paulò post. *Super vniuersum quippe Populum eminebat*. Et in Paralipomenon. *Fecerat Salomon Basim æneam, & posuit eam in medio Basilicæ, habentem quinque cubitos longitudinis, &c.* Verum quia Salomon, quasi Rex Basim fecit æneam;

B Porro Esdras, quasi minoris potentiæ gradum ad loquendum ligneum constituit; sed non minoris perfectionis sacramentum est putandum, ligneum Gradum, quam Basem habere æneam: nam sicut æs pro diuturnitate perdurandi, vel suauitate sonandi, Diuinis competit sacramentis, quæ nulla sæculorum longitudine deficiunt, Et *in omnem terram exiuit sonus eorum*; ita etiam lignũ eisdem aptissimè congruit propter trophæum Dominicę Passionis; Vnde merito fiduciam liberè verbum Dei prædicandi obtinet.

De Diaconi Ascensione in Tribunal.

C TRibunal vocat Cyprianus gradum, super quem ascendit, Diaconus ad legendum, sic scribens ad Clerum de Celerino Lectore ordinato, ibi; *Quid aliud, quam super pulpitum, idest super Tribunal Ecclesiæ oportebat imponi, vt loci altioris celsitate subnixus, & Plebi vniuersæ pro honoris sui claritate conspicuus legat præcepta, & Euangelium Domini, quæ fortiter, & fideli ter sequitur*. Vox Dominum confessa, in ijs, quæ Dominus loquutus est, audiatur: post sessionem, modo surgendum est ad verba Euangelij.

Anastasius natione Romanus, vt legitur in actibus Episcopalibus constituit, vt quotiescumque Euangelia

sancta

sancta recitantur, Sacerdptes non sederent, sed curui starent. Deinde ponit Episcopus thymiama in thuribulum super prunas, vt suauem odorem excitet. Thuribulum Corpus Christi significat, in quo est ignis scilicet Spiritus sanctus, ex quo bonus odor procedit, quem vnusquisque electorum ad se vult rapere. Deinde Diaconus petit a sacerdote Benedictionem, vt cor eius Dominicis verbis adhæreat, & vt non exhalent verba imposita, neue introeant noxia, signo Crucis facto manu sacerdotis super caput eius munitur: Salutante Diacono congruit, vt sacerdos, & omnis populus vertant se ad Orientem, & faciant Crucem in frontibus suis. Quoniam sedes verecundiæ in fronte solet esse: siquidem Iudæi erubescuut credere in illum, quem norunt Crucifixum, vt Apostolus dicit. *Nos quidem prædicamus Christum Crucifixum, Iudæis quidem scandalum*, & *credimus per eumdem saluari*. A B

Duo Cerei, qui portantur ante Euangelium Legem, & Prophetas designant præcinuisse Euangelicam doctrinam; Thuribulum verò opinionem bonarum virtutum procedentē de Christo ante Euangelicam doctrinam, quia prius Iesus fecit, & postea docuit. Excelsior locus, in quo legitur Euangelium, eminentissimam doctrinam Euangelicæ prædicationis; status inferior cereorum monstrat inferiorem esse legem, & Prophetas Euangelio: Cerei extinguuntur post Euangelium, quia einsdem prædicatione finita Lex, & Prophetia cessarunt. C

De Symbolo.

OCcasione Concilij Aquisgranensis de anno 809. in quo fuit quæstio de processione Spiritus sancti; Dum apud Hispanos, & Francos additæ fuissent symbolo Constantinopolitano quatuor syllabæ, nempe; FILIOQVE; Quare ad Leonem Papam à Carolo Imperatore per Legatos delata: & si permiserit Leo symbolum

A lum cani, prohibuit tamen, ne cum eo additamento cañeretur. Cœterum Vualfridius Strabo de rebus Eccles. cap. 22. tradit vsum cantandi in Ecclesia symbolum à tempore damnatæ Felicianæ Hæresis in Gallia, atque Germania fuisse frequentatum; Vt verò Constantinopolitanum potius, quam Nicenum caneretur, ea ratione factum, quod aptum videretur modulis Musicis; ex Baronio anno 809. & ibidem Spondanus num. 4. Verum quia deinde Aquileiensis Patriarcha conspirauerat vna cum Photio aduersus Ecclesiam Latinam, quod Spiritus Sanctus à Filio non procederet: Ideo Leo Magnus Romanus Pontifex in epistola ad Turbium Episcopum;
B Item que vniuersæ Galliarum, & Hispaniarum Ecclesiæ scripsit, quãuis Ecclesia Romana antiquitatis tenacissima diutius recusauerit additamentum illud, Filioq; in symbolo Constantinopolitano; tamen deinde Romani Põtifices inferendas in symbolũ decreuerunt illas quatuor syllabas, Filioque, propter proteruiam prædictorũ, vt ex Baronio anno 883. vbi Spondanus num. 3. & 4. & habetur in synodo Toletana 3. tom. 2. conciliorum. *Pro firmitate fidei Catholicæ nostra decreuit authoritas, vt propter roborandam gentis nostræ nouellam confessionem, omnes Hispaniarum, & Gallicæ Ecclesiæ hanc regulam seruent; vt omni sacrificij tempore ante communi-*
C *cationem corporis Christi, & sanguinis iuxta Orientalium partium morem vnanimiter clara voce sacratissimum fidei recenseant symbolum, &c,*

Successu temporis, vt refert Berno Angiensis Abbas de rebus ad missam spectantibus cap. 3. cum Romani Presbyteri ab eo interrogarentur, cur post Euangelium (vt in alijs Ecclesijs fiebat) symbolum non cantarent, illos respondisse, quod Romana Ecclesia non fuisset aliquando vlla hæreseos fece infecta, sed secundum sancti Petri doctrinam in sodalitate catholicæ fidei permaneret inconcussa, nec ideo necessarium esse symbolum ibidem cantando frequentare, vt in alijs partibus; addit.

que dictus auctor nihilominus Imperatorem Benedicto Papæ persuasisse, quod etiam Romani Pontifices ad publicam missam symbolum decantarent, vt mox obseruatum refert etiam Baronius anno 1024. vbi Spondanus num. 3. A

De Offerenda.

OFferenda inchoatur, quando sacerdos dicit *Dominus vobiscum*; & finitur, quando excelsa voce dicit, *Per omnia sæcula sęculorum*. Christus cum venire dignatus est in Hierusalem die Palmarum, & ibi expectaret diem Immolationis suæ, in illo consummata est omnis immolatio Hebræorum. Dicitur *Dominus vobiscum*; Quoniam Dominus salutauit Turbam venientem sibi obuiam, cum talis esset consuetudo Iudæorum. Dicitur, *Oremus*: Quoniam oratione serenantur corda ad cognoscendnm Dominum. *Puritas lintei*, quod ponitur in Altari, puritatem mentium eorum signat, qui Domino cantabant. Dum *Sacerdos suscipit oblationes*, Cantores cantant, quia dum Turba cantabat Hosanna, Christus vota eorum suscipiebat: deinde Sacerdos ad Altare *disponit oblationes*, quas immolaturus est Domino in sequentibus missæ: sic Christus post oblationes canentium templum introiuit, ibique se pręsentauit sibi, Deoque Patri ad immolationem futuram. Postea dicit Sacerdos *Secreta*. Quoniam Agnus Paschalis latebat in Christo, qui erat immolandus, quod non solum Iudæis, sed & Apostolis, & cœteris erat secretũ vsque ad diem Cœnæ. Interim ponitur Sindon, seu *Corporale* in Altare, & sicut ille mundus est, & nitet suo splendore; ita intentio offerentium simplicitate niteat coram Deo. *Lauat Sacerdos manus suas* more priorum Sacerdotum, vt extersæ sint à tactu: Lauatio manuum munditiam cordis significat per lacrymas, & compunctionem: neque quispiam de plebe ibi lauari, sed ipse Pontifex iussus est, B C

A & filij eius, quia magnorum virorum sicut perfectior vita; sic & compunctio solet esse sublimior. *Orat* pro suis proprijs delictis remissionem, vt dignus sit accedere ad Altare, & ad tactum oblatarum. Diaconus *miscet aquam vino*. Quoniam, vt inquit sanctus Cyprianus, Christo populus adunatur, & credentium plebs in eum, in quem credidit, copulatur, & iungitur; & hæc sic miscentur in Calice, vt inuicem separari non possint; & si quis vinum tantum offerat, sanguis Christi incipit esse sine nobis; si vero aqua sit sola; incipit plebs esse sine Christo. Sacerdos ante orationem Præfatione præmissa parat mentes Fratrum dicẽs; *Sursum corda*. Qua propter Apo-
B stolus admonet instantes orationi, vigilantes in ea, docens eos impetrare, quod postulant, quos Deus vigilantes videt.

De Præfatione seù de Hymno ante Domini Nostri Passionem.

HYmnus ideo dicitur, quia refertus est gratiarum actione, & laudibus Angelorum, qui solent adesse consecrationi Corporis Christi. Reuocat hoc nobis ad memoriam, quod Christus in cœna multa loquutus est cum Discipulis, & Hymnum cantauit, vt refert san-
C ctus Ioannes, in quo precatus est Patrem pro Discipulis suis. Refert Beda talem hymnum fuisse exemplum cantus Ecclesiastici; ac etiam refert Paulus Brugensis, Iudæos loco gratiarum actionis post cœnam septem Psalmos recitari solitos, incipien. à psalmo 112. Laudate pueri Dominum, cum sequentibus, quod refert etiam Maldonatus in Matth. cap. 26. num. 30.

Prædicto Hymno subsequitur alter additus à Sixto Papa, vt in Gestis Pontificalibus legitur, videlicet: *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth.* Idem hymnus duorum ordinum voces continet Angelorum, vt in præcedentibus verbis: ordo hominum di-

cit Osanna in Excelsis, Benedictus, &c. Quam partem hymni cantauit Turba prçcedens Dominum in die Palmarum. A

Te Igitur.

HAec oratio secretè dicitur, quia Magisterio suo Dominus secretò nos orare præcepit in abditis, & secretis locis, in cubiculis ipsis; vt sciamus ipsum audire, & videre omnes, & abdita, & occulta penetrare: nec vocis, sed cordis auditor est, nec clamoribus admonendus, qui cogitationes hominum videt. Exercet Sacerdos tres orationes, idest pro vniuersali Ecclesia, pro fratribus specialibus, & pro Choro Sacerdotum: Ita etiam Christus in Monte Oliueti, ante suam proditionem. B

De Institutione Domini in Consecrando Corpore, & Sanguine.

IMmolato priore sacrificio, quod constat orationibus, sequitur sacrificium Immolationis Christi pro peccatoribus ex Apostolo ad Timotheum. Quia venit in hunc mundum peccatores saluos facere, & cum sit Dominus omnium, voluit Hostia fieri pro peccatoribus, qui non poterant Deo offerre sacrificium in reconciliatione peccatorum. C

Accipit Sacerdos Panem manibus suis, vt eadem, quæ Christus fecit, & nos faciamus. De Crucibus, quas solemus diuerso modo facere super Panem, & Vinum; Si Dominus, quando benedixit Punem, fecisset simile signaculum, non est certum, cum non dum esset erectum vexillum sanctæ Crucis: At modo scimus nobis necessarium, ex Augvst. in Ioannem homil. 64. quod nisi adhibeatur in sacramentis, & sacramentalibus, nihil perficitur; sacerdotem etiam priscis temporibus, post sacrosan-

A ctæ Eucharistiæ consecrationem, consueuisse eamdem in altum extollere,& Populo ostendere,testatur Anastasius Sinaita de sacra Synaxi. In eo pane commendauit Christus Corpus suum, & in Calice Sanguinem suum, atque subiunxit. *Hæc quotiescumque feceritis,in mei memoriam facietis*. Quare subdit Sacerdos voce sua, & plebis. *Vnde & memores Domine nos serui tui, sed & plebs tua eiusdem Christi filij tui Domini nostri tam beatæ Passionis, necnon ab Inferis Resurrectionis, sed & in Cœlos gloriosæ Ascensionis, &c.* Precatur dein sacerdos, præsens oblatio sit accepta in conspectu diuinæ Maiestatis eius. Postea inclinato Capite Christus emisit Spi-
B ritum, & sacerdos inclinans se, & hoc quod vice Christi immolatum est,Deo Patri commendat; sanctus Ioannes Chrysostomus inquit, quod coniunctim prolata est Passio Christi, & nostra confessio peccatorum, vt non timeremus dura pati pro peccatis nostris; & Centurio Gentilis confitetur.*Verè hic homo iustus erat*; quod designat Sacerdos per mutationem vocis. *Nobis quoque peccatoribus*. Sicut etiam Iudæi percutiebant pectora sua.

De Oratione Dominica.

C FOrtunatus de Ecclesiasticis officijs lib.4.cap.33,refert orationem Dominicã ad missam dici ab Apostolis sumptam, non autem à Græcis, & vt ad ipsam solum orationem oblationis Hostiam consecrarent; Berno Abbas de quibusdam ad missam spectantibus,cap.1. Dominica oratio dicitur excelsa voce, cum cœteræ secretò dicantur, quia ex Apostolo Paulo,cum quis precatur, non pto se tantum precetur, & ideo non dicimus Pater meus, qui es in cœlis,nec Panem meum,nec Dimitte mihi, sed Pater noster, Panem nostrum, & Dimitte nobis. In ijs septem petitionibus,quando dicimus. *Sed libera nos à malo*: comprehendimus aduersa

cuncta,

cuncta, quæ contra nos molitur Inimicus Præterita, Præsentia, & Futura. A

De Immissione Panis in Vinum.

QVamdiu in homine vigent caro, & sanguis, spiritus adest. In isto officio monstratur, sanguinem fusum pro nostra anima, & carnem mortuam pro nostro corpore redire ad propriam substantiam, atque spiritu viuificante vegetari hominem nouum, vt vltra non moriatur, qui pro nobis mortuus est, & resurrexit.

B

De Pacis Osculo.

SAcerdos dicit: *Pax Domini sit semper vobiscum*; per quam constet populum ad omnia, quę in Mysterijs aguntur, atque in Ecclesia celebrantur, præbuisse consensum, ac finita esse Pacis concludentis signaculo demonstrentur; & hanc Pacem ante Communionem dari instituit Innocentius Primus, vt refert Strabo de rebus Ecclesiasticis cap. 22. columna vltima: Et de osculo Pacis posuimus infra capitulum particulare larè.

C

De Agnus Dei.

SErgius Papa constituit, vt Agnus Dei caneretur, sicut scriprum est in Gestis Pontificalibus; & deprecatio est pro populo, qui sumpturus est Corpus Christi, vt misericordia Agni peccata auferantur.

De Eucharistia.

EVcharistia sumenda est post osculum Pacis, sicut vnus Panis sumus in Christo, sic & vnum cor debemus

A mus habere: Ipsa vnitas, vt teneatur, admonemur per oscula Pacis; cuius vnitatem in Sacramento panis commendat Apostolus dicens: *Vnus Panis, & vnum Corpus sumus*. At nos imitantes Zacchæum, & Centurionem, qui ambo honorificauerunt Christum, dicamus: *Non sum dignus, vt sub tectum meum intres*, & quemadmodũ illi, ita & nos peccatis miseri misericordiam consequamus. Sacerdos cum Eucharistiam aliis sumendam traderet, quid daret, contestabatur dicens *Corpus Christi*; Et qui accipiebat id idipsum verum esse profitens, dicebat: *Amen*: hoc est verum; tradit Ambros. Tertull. & alii relati per Baronium anno 57. vbi Spond. num. 42.

B

De vltima Benedictione.

Dominus ante ascensionem in Cœlum duxit discipulos in Bethaniam, Benedixit eos, & ascendit in Cœlum: Hunc morem tenet Sacerdos, vt post omnia sacramenta consummata, benedicat populo, atque salutet; Deinde reuertitur ad Orientem, vt se commendet Domini Ascensioni; Dicitque Diaconus; *Ite, Missa est*. Singularis enim Legatio Christi missa est pro nobis ad Patrem, vt pro nobis ostendat, quale genus mortis pertulerit, de qua legatione inquit Ioannes: *Sed &*
C *si quis peccauerit, Aduocatum* habemus apud Patrem *Iesum Christum iustum*; & refert Fortunatus de Eccles. offic. lib.3.cap.36.

Hæc de augustissimo Missæ sacrificio præcipuè diximus, quoniã non satis est sectariis nostri temporis propriis conuitiis, & libellis famosis, contumelijs, blasphemijs sacros Catholicæ Ecclesiæ ritus impugnare; sed & ipsi denique Corpori, & Sanguini Domini violẽtas manus inferre, sanctaque eius conculcare, & contaminare, ac iugem illam Hostiam sublatam è medio volunt, & abominationem desolationis à Daniele definitam introducere nituntur.

De

 A

De Calicis vſu.
Cap. XI.

QVi Calices olim in vſu? apud Vvalfridum Strabonem, lib. de rebus Eccleſ. cap. 24. & Rodulphum Tungrenſem de canonum obſeruantia, propoſitione 23. *Eccleſiæ martir, & Epiſcopus Bonifacius interrogatus, ſi liceret in vaſis ligneis ſacramenta conficere, reſpondit: Quondam ſacerdotes aurei ligneis calicibus vtebantur, nunc è contra lignei ſacerdotes aureis vtuntur Calicibus*. Naſcente ſiquidem Eccleſia, lignei in vſu Calices erant, ſed quia Bibuli imbuebantur ſacro Sanguine à Zephirino Papa, lib. de Pontificibus Romanis in Zephirino in vitreos mutati ex Hieronymo ad Ruſticum. *Nihil Exuperio ditius, qui Corpus Domini vimine caniſtro, & ſanguinem portat in vitro?* Durarunt ex vitro ad Gregorii Turonenſis ætatem de Gloria Martyr. cap. 16. factum hoc narrat, ſed tandem ex vitro excluſi, quia fragiles, Remnenſi Concilio; Ex metallo ſapor diſplicuit, quamuis eo vſi Gallus, & Columbanus Abbates: Marmorei Calicis meminit Gregorius preſbyter in Theodoro Archimandrita Sicæorum, cuius ſupellex argentea in cœnobio nondum vlla erat; ex auro, & argento apud Auguſt. lib. 3 contra Creſcon. Grām. cap. 29. *Calices duo aurei, item Calices ſex argentei*, in Cartenſi Eccleſia, idem confirmant acta ſub Minutio Fœlice; Quibus inhiabant Donatiſtæ ſacrilega prophanatione. Optatus Meluitanus lib. 6. contra Donatiſtas. Cœterum in præſenti vnuſquiſque ſacerdos in aureo, vel argenteo ſolum, aut ſaltem ſtamneo calice ſacrificet, habens Corporale de lino candidum, & nitidum; vt in Bulla Innocentij Papæ Quarti ſuper ritibus Græcorum, anno 11. Pontif: num. 13.

B

C

Nec

A Nec sumptui parcebant; pingebant, cœlabant, Tertull. de pudicit. cap.7. *A parabolis licebit incipias, vbi est ouis perdita, à Domino requisita & humeris reuecta, procedunt istæ picturæ calicum vestrorum, si in illis perlucebit interpetratio illius pecudis.*

Addebat etiam pondus, & ornatum: Anastas. in Gregor. 2. *Hic fecit calicem aureum præcipuum diuersis ornatum lapidibus preciosis; pensantem libras triginta, similiter, & patenam auream pensantem libras octo, & semis*; Viringus de triplici cœna par.3.cap.39.

Vino aqua mixto vtendum in sacrificio calicis; Hieronymus de quæstion. Hebraicis; *Vinum, quod Deo in* *De vino & aqua mixto*
B *sacrificium offerebatur, aqua mixtum erat:* Et idem Doctor. in Prouerb. cap.9. vna cum Glossa, & Lyrano in Isai. 55. *Bibite vinum, quod miscui vobis, quia a Christo hæc prædicantur, qui in vna persona Diuinitatem cum humanitate copulauit.*

Nihilominus aliqui vino abstinebant, sed aqua vtebantur, qui manè antelucano tempore ad synaxin conueniebant; Quos grauissimè Cyprianus erroris monet epist.63. ad Cæcilium, & Chrysostomus homil 83. in Matth. quoniam apud priores tres Euangelistas legimus: *Genimen vitis, quæ vinum, non aquam producit.*

Et vlterius processit insania, quod in lacte aliqui consecrarunt: de quibus Concilium Braccharense 3. Proe-
C mio: *Quidam in sacrificio Domini relati sunt lac pro vino offerre; Eucharistiam quoque vino madidam pro complemento Communionis credunt populis porrigendam.*

Alij etiam Mel, & Lac addiderunt: Quod iam ante fuit prohibitum per canon. Apostol.3. ibi: *Si quis Episcopus, aut presbyter præter ordinationem Domini quam de sacrificio instituit, alia quædam, puta, aut Mel, aut Lac, aut pro vino siceram super Altare obtulerit, vt qui contra ordinationem Domini faciat, deponitor.*

Confirmant prædicta sanctus Marcus Euangelista in

Liturgia ibi: *Similiter & Calicem postquam cœnauit accipiens, factaque vini, & aquæ commixtione, &c.* Et B. Iacobus frater Domini in missa Diuina: *Similiter postquam cœnauit accipiens calicem, & permiscens ex vino, & aqua, & adspiciens in Cœlum, &c.* Viringus de tripli- ci cœna par. 3. cap. 45. A

De Calice ministrali.

Communi vsu vulgo sub vtraque specie communicabatur, Gregor. homil. 22. in Euangel. *Quid sit sanguis Agni, non iam audiendo, sed bibendo:* His seruiebant ministrales calices, quod ijs Christi sanguis populo ministraretur; Author vitæ Pontificum in Sixto III. *Calices ministrales duos obtulit pensantes singulos libras tres.* Et suo, quem Ecclesiæ dicauit B. Remigius, apud Amalarium hos versus inscripsit. B

Hauriat hinc populus vitam de sanguine sacro
Iniecto, æternus, quem fudit vulnere Christus,
Remigius reddit Domino sua vota sacerdos.

Et ministri, qui populo impertiebantur, de Beato Laurentio, S. Leo serm. de eo ipso, *Qui non solum ministerio sacramentorum, sed etiam dispensatione Eucharisticæ substantiæ eminebat.* Et sanctus Ambrosius lib. 1. offic. cap. 41. vbi in persona eiusdem Laurentij ad Pontificem Sixtum. *Num degenerem probasti? experire certè vtrum idoneum ministrum elegeris, cui commisisti Dominici Sanguinis dispensationem, cui consumandorum consortium sacramentorum, huic consortium tui Sanguinis denegas?* C

De canna.

De Canna, siue Fistula, & Calamo B. Rhenanus scholijs in Tertullianum: *Non possum celare studiosos antiquitatis Christianæ, Laicos olim canna solitos haurire Dominicum sanguinem è calice; quod pridem, mihi indicauit P. Volius Abbas Augoniani cœnobij, erutum ex libro signorum, qui frequens extat apud Benedictinos; idem nuper reperit in primis Carthusianorum constitutionibus Corradus Pellicanus, vbi prohibetur, ne quidquam pretiosum possideant præter calicem argenteum, & fistulam, qua*

A *Laici Dominicum exsorbeant sanguinem; Præterea libellus de veteribus thesauris Ecclesiæ Maguntinensis ab hinc annos 400. & eo amplius conscriptus; Inter aureos calices ingentis ponderis ansatos, cruces aureas, grues argenteas, odores impositorum in cauo ventre thymiamatum per rostra, ac collum mira arte exhalantes iuxta aram maximam, vestes sacras gemmatas, & reliqua Donaria, Fistulas quoque recenset argenteas sex in hunc hauriendi sacrosancti sanguinis vsum deputatas: Siquidem & nunc Romanus Pontifex quoties publicè sacrificat, aureo calamo sugit sanguinem Dominicum è calice cum Diacono, & Subdiacono.*

B Aduerte id clarius in Pontificali sub Siluestro, vbi feruntur Patinæ, seu Patenæ ad 30. libras ponderasse, quia vt Fiscarius in lib. 4. dist. 11. inquit; *Citiùs labetur Gutta, quam Hostia*: Et Rodulphus Abbas, S. Trudonis ante annos 460.

Hic tibi cautela fiat, ne presbyter ægris,
Aut sanis tribuat Laicis de sanguine Christi:
Nam fundi posset leuiter, simplexque putaret,
Quod non sub specie sit IESVS totus vtraque.

Hinc vt cautè fieret initio Zosimus Papa tom. 1. concil. ad annum circiter 418. *Præcepit, vt nullis poculum in publico proponeretur, nisi tantum in cellis fidelium, &*
C *maximè Clericorum.*

Concessum quidem publicè quibusdam, vt Boemis in Concilio Basiliensi, sess. 30. ea tamen lege, vt sub panis specie integrum Christum agnoscerent, sed priuilegio exciderunt, cum Regni Primores vtramque speciē necessariam prædicarunt: de quo Aeneas Syluius de origine Boemorum cap. 35. Sanderus lib. 7. de visibili Monarchia. Fertur Galliæ Rex Clementis Sexti indulto quoties libuerit sub vtraque communicare; & si alij ad binas vices restringant, nempe dum ipse vngitur, & in articulo mortis: Eamdem gratiam Imperatori factam vult Augustinus Patritius de aduentu Friderici Tertij

sub Paulo Secundo: sicuti etiam de Imperatoribus Cōstantinopolitanis refert Curopalata cap. 17. num. 44. in ipsorum coronatione sanguinem sumpsisse, quemadmodum sacerdotes solent. Feruntur & Monachi D. Bernardi tinxisse Hostiam sanguine antequam sumerent, vt nos particulam miscemus: de quo Diuus Thomas tertia parte quæst. 83. artic. 5. ad 8. Summus quoque Pontifex, cum solemniter facit, tradit calicem gustandum Cardinali Diacono: imo populo Romæ Martinus Quintus manu propria impertiit sacrum calicem, vt Henricus Raltisenus Archiepiscopus Nidronsiensis oratione contra Boemos in Concilio Basiliensi habita testatur: & per Orientem, & Aquilonem apud Moschum, Græcos, Armenos, vicinosque Barbaros licitè, & sine culpa ait Lindanus vbi supra, vtraque species est in vsu; Refert Viringus de triplici cœna Christi cap. 44. ante finem: & nos infra cap. 19. dicemus de Communione sub vnica specie. A B

De Græcorum Errore. Cap. XII.

GRæci calidam aquam infundunt in calicem: Cabaila in expositione Liturgiæ cap. 37. *Spiritus sāctus signatur aqua calida in mysteria infusa, hæc enim cum & aqua sit, & ignis sit particeps, significat sanctum Spiritum, qui etiam aqua dicitur, & tamquam Ignis apparuit in Christi Discipulos illapsus.* Præterea sanctus Germanus Constantinopolitanus in Theoria: *Adfertur aqua calidissima ex exiguo lebete, ac ex ea temperat, quæ Diuinæ Mensæ proposita sunt Pocula, vt veluti ex viuente procedant Diuino latere, vtraque calore referta; ita sanè, & aqua calidissima tempore communionis iniecta. absolutum typum mysterij explet percipientium mam-* C

mam

A *mam poculi, quasi ipso vitam porrigente latere contrectato*. Vbi labitur cum Oriente vir sanctus, nec etiam Christo viuo latus apertum, sed iam mortuo, & præfatæ ratiunculæ piæ sunt, sed tortæ.

Et vlterius Nicetas Pectoratus supponit tantum, quæ probanda ei erant lib. contra Latinos: *Sanguinem calidissimum eius bibentes cum effluente aqua ex immaculata costa eius mundamur ab omni delicto; feruenti replemur spiritu: Calicem enim vt videtis, velut ex latere Domini calidum bibimus, quia ex viua carne, & calido spiritu, Christi calidissimus nobis sanguis, & aqua emanauit*. Talis siquidem error conuincitur mendacio sup-
B ponens Christo viuenti vulnus lateris inflictum, vt dolores Christi patientis augeret contra manifestam scripturam, Ioann. 19. & damnatur in concilio Viennensi de summ. Trinitate, & fid. Cathol. ibi: *Declaramus prædictum Apostolum, & Euangelistam Ioannem rectum in præmissis factæ rei ordinem tenuisse, narrando, quia Christo iam mortuo vnus militum lancea latus eius aperuit*: Confutantur quoque errores prædicti sic ab Humberto Cardinali. *Peto, an aqua tantum, vel sanguis tantum, vel vtrumque simul calebant: si sanguis tantum, quare aquam calefacitis? si aqua tantum, quare ex ea calefacitis sanguinem Christi? si vtrumque simul, quare*
C *non simul calefacitis? Ac etiam si aqua lateris Christi caluit, quare aqua Baptismi non calefit? cum præcipue ipsa baptismum præfigurauit, sicut sanguis Redemptionem?*

Nihilominus Innocentius Papa Quartus in Bulla ad Legatum Regni Cypri in Regesto Bullarum Pont. sui anno 11. super ritibus Græcorum, qui tolerari, vel non tolerari possint, num. 7. inquit. *Porro in appositione aquæ siue frigidæ, siue calidæ, siue tepidæ in altaris sacrificio suam si velint consuetudinem Græci sequantur, dummodo credant, & asserant, quod seruata canonis forma, conficiatur pariter de vtraque*.

Quomodo

A

Quomodo ſeruari ſolita Euchariſtia?
Cap. XIII.

PVblicè, & priuatim decenter habebatur. Publicè in templis, & ad eam rem *Hierothecæ, & Columbæ aureæ*, ex Amphilochio in vita ſancti Baſilij, cap. 6. diſcimus Beatum Prçſulem Hoſtiam conſecratam, eleuaramque diuiſiſſe *in tres partes, vnam quidem ſuſcepit cum timore multo, aliã verò ſeruauit ad conſepeliendum ſibi,* B *tertiam autem poſitam ſuper Columbam auream ſuſpendit ſuper altare:* quo ſitu annis præteritis ſimiles pendulas ego in Gallia plurimas vidi.

PYXIS. Acta Martyrum Nicomedenſium Indæ, & Donnæ apud Metaphraſtem 26. Ianuarij. Horum ſupellectilem Præfectus inuenit clauibus eis ſublatis.

TABERNACVLVM. Clemens Secundus, conſtitut. cap. 13. *Et poſt Communionem omnium tum virorũ, tum mulierum ſumant Diaconi reliquias, & inferant in tabernaculum*; Et Hieronymus in cap. 40. Ezechielis, & in 22. Iſaiæ meminit de Paſtophorio, ſeu Tabernaculo, ſeu Thalamo, quod confirmatur ex Concilio Niceno, C can. 64. ibi; *Habeant deinde curam loci, in quo ſancta Euchariſtia ſeruetur*.

Honorato ſemper loco, & reconditiori, qui venerationi omnibus erat: Chryſoſtomus in epiſtola ad Innocentium Papam, de graſſatione agens, ibi: *Omnia ſpectabant intus recondita, ſanctiſſimuſque Chriſti ſanguis in tanto tumultu in militum veſtimenta fuſus eſt*.

IN ALTARI verò, ſi quando locabatur, eximium erat; Concilium Turonenſe 2. cap. 3. *Corpus Domini in altari, non in imaginario ordine, ſed ſub Crucis titulo componatur*.

A IN NAVI. D. Gregor. 3. dialog. cap. 36. narrat de Maximiano Monasterij sui Præfecto, qui in Adriatico mari nimia tempestate deprehensus, inusitato miraculo erga se, cunctosque, qui cum eo aderant, Dei omnipotentis, & iram cognouit, & gratiam, postquam corpus, & sanguinem Redemptoris ibidem acceperunt.

In SEPVLCRO; vt ex Amphilochio in vita Basilij supra citato, & ex Diuo Gregorio lib. 2. dialog. cap. 24. quem refert sanctus Antoninus secunda parte tom. 15. cap. 13 §. 5. vbi sanctus Benedictus sic præcipit: *Ite, atque hoc Dominicum corpus super pectus eius, cum magna reuerentia ponite, sicque sepulturæ mandate.* Deinde
B quasi hoc publicè fieret, proscribunt Concilia Carthaginense 3. cap 6. Hipponense can. 5. Constantinopolitanum 3. siue Trullanum, & proscriptionis causam dant, quod Matth. 26. *Accipite, & edite, cadauera autem nec accipere possunt, nec edere.*

PRIVATIM etiam seruabatur Eucharistia in domibus cum nō liceret ad synantes accedere, maxime tempore persequtionis: Baron. ad annum 57. vbi Spondan. num. 43. seruabatur præsertim in *Arca*. Cyprian. serm. de lapsis: *Cum quædam arcam, in qua sanctum Domini fuit, manibus indignis tentasset aperire, igne inde surgente deterrita est, ne auderet attingere.*

C In ORARIO inuolutum habebat S. Satyrus, D. Ambrosij frater; & cum illa pendente de collo, Naufragus in Oceanum, & enatauit, sanctus Ambrosius in funere Satyri.

In PALLA; acta sancti Byrini Episcopi apud Surium 3. Decembris: Qui creatus ab Honorio Papa Episcoscopus, & in Angliam prædicandi Euangelij causa missus, ferebat in mari suspensam ad collum pallam sibi a Pontifice traditam, in qua sanctissimi Christi corpus erat inuolutum.

Illud autem certum est; & si fideles sacrificii tempore olim in Ecclesia sub vtraque specie panis, & vini cōmunica-

municarent, tamen cum vel priuatim in domibus suis, A
illam seruarent; vel aliter extra sacrificij tempus Eucharistiam reciperent; tunc sub vna tantum specie panis illos accipere consueuisse: Card. Baronius ad annum 57. vbi Spondan. num. 44.

Aduertendum etiam in proposito, quod citata bulla Innocentij Papæ Quarti anno Pontificatus 11. ad Legatum in Regno Cypri, super ritibus Græcorum num. 7. sic inquit. *Sed & Eucharistiam in die Cœnæ Domini consecratam, vsque ad annum, prætextu infirmorum, vt de illa videlicet ipsos communicent, non reseruent; liceat tamen eis pro infirmis ipsis corpus Christi conficere, ac per quindecim dies, & non longiori temporis spatio conseruare,* B *ne per diuturnam ipsius reseruationem, alterius forsitan speciebus reddatur minus habile ad sumendum, licet veritas, & efficacia semper eadem omnino remaneat, nec vlla vnquam diuturnitate, seu volubilitate temporis euanescat.*

Quo Ritu, seu Cæremonijs, & situ communio olim percepta? Cap. XIV.

C

SIcuti iam Christus inuitauit Discipulos, vt de sacro sancto Corpore participarent: sic pariter Christi vice postea Diaconi functi sunt, qui proclamabant *Sancta sanctis*; vt apud Clementem lib. 8. constitut. cap. 13. Pariter in missa S. Marci sacerdos proclamat: *Sancta sanctis*; eaque verba proferri solita Hostia eleuata, dum conuersus ad populum sacerdos vocat eos, qui participare voluerint, Nicolaus Cabasilas in expositione Liturgiæ cap. 36. & seq.

Monet etiam Cyprianus in expositione orationis Dominicæ: *Placendum Diuinis oculis etiam habitu corporis.*

A *poris*; Ideoque Dionyſius Alexandrinus can. 2. apud Photium ait. *Ad ſancta ſanctorum, qui animo, & corpore purus non eſt, accedere prohibetur.*

Reuerentia propterea requiritur in ſitu, & corporis poſitione: Damaſcenus lib. 4. fidei orthodoxæ. cap. 14. ait: *Ipſum omni puritate colamus; hoc eſt & ſpirituali, & corporea; ſiquidem ardenti cupiditate ad eum adeamus, manibuſque in crucis formam compoſitis, Crucifixi corpus ſuſcipiamus, atque & oculis, & labijs, & frontibus, &c.* & idem in 6. ſynodo can. primo: *Euchariſtiam percepturus manus in crucis ſignum figurans accedat, & gratiæ communionem accipiat:* idem Dionyſ. Alexandrin.

B epiſt. 5. ad Pium, Nicephorus lib. 6. hiſt. cap. 9.

Ieiuni, omnino requiritur, vt ſint ſumentes ſanctiſſimam Euchariſtiam; adeo quod celebrantibus etiam priſcis temporibus miſſam veſpertinam, fuit per varia concilia decretum, quod eſſent ieiuni; Cyprianus epiſtola 63. Ambroſius, ſermone 8. in pſalmum 118. Vvalterius Viringus de triplici cœna lib. 3. cap. 22. & diximus ſupra vbi de antiquis miſſæ ritibus, cap. 9.

Curam quam quis adhibere debeat, docet Cyrillus, catecheſi quinta. *Accedens ad ſacram Communionem non expanſis manibus, neque diſiunctis digitis, ſed ſiniſtram, velut ſedem quamdam ſubijciens dexteræ, quæ*

C *tantum Regem ſuſceptura eſt, & concaua manu ſuſcipe corpus Chriſti, dicens, Amen: ſanctificatis ergo diligenter oculis tam ſacri Corporis contactu communica; tum verò poſt communionem Corporis Chriſti accede, & ad calicem Sanguinis ipſius non extendens manus, ſed pronus adorationis in modum, & venerationis dicens, Amen; ſanctificeris eo ſanguine Chriſti, quem aſſumis, & dum adhuc eſt humiditas in labijs tuis, manibus attingens & oculos, & frontem, & reliqua ſenſuum organa conſecra; Poſtremo expleta oratione Deo gratias age, qui te tantis myſterijs dignum reddidit: Retinete has traditiones, & ſine vllius offendiculo vos met ſeruate, atque à communione vos non*

præcidatis, neque propter inquinamentum peccati sacris hisce, spiritualibusque mysterijs vos ipsos priuetis. A

Viris hæc dicit Cyrillus, quia fœminæ Christi corpus Dominicali excipiebant, Augustinus Linteamina vocauit sermone 152. de tempore: *Omnes viri, quando communicare desiderant, lauant manus, omnes mulieres nitida exhibent linteamina, vbi Corpus Christi accipiant.* Concilium Antisiodorense tempore Gregorij Magni, can. 36. inquit. *Non licet mulieri nuda manu Eucharistiam sumere, nec manum suam ad pallas Dominicas mittere:* Et idem Concilium Antisiodorense can. 39. *Vnaquæque mulier, quando communicat, Dominicale suum habeat, quod si non habuerit, vsque in alium Dominicum non communicet:* Vt refert etiam Baron. in annum 57. num. 42. B

Viri ergo suis manibus, sed puris Corpus Christi magna veneratione excipiebant, easque quasi pro consecratis habebant, vt nefas esset eas polluere. Idem Gregorius Nazianzenus oration. prima in Iulianum apostatam, quem vt docuit publicè, solemniterque à fide desciuisse; exaggerat: Manibus, quibus sacratissimum Christi Corpus acceperat, abusum. *Victimas igitur cæcidit, earumque sanguine sacrum Baptismi signaculum delere se posse credidit, manus eadem abluit, quibus sacram Eucharistiam ori eam admoturus, acceperat.* Illustres manus vocat sanctus Cyprianus sermone quinto de lapsis. C *Illustres manus, quæ non nisi diuinis operibus assueuerãt, sacrificijs sacrilegis restiterunt: sanctificata ora cœlestibus cibis, post Corpus, & Sanguinem Domini, prophana contagia, & idolorum reliquias respuerunt.* Suasque manus lauabant ante Communionem, vt puri essent; narrat Dorothæus doctrina 9. de quodam fratre & ait: *Vt ergo hunc vidit manus lauantem, & sese ad communionem percipiendam præparantem, occurrit ad Abbatem, &c.* Refert etiam Curopalata de Imperatoribus Constantinopolitanis cap. 17. num. 44. *Quod in ipsorum corona-*

tione

A *tione Patriarcha postquam pretiosum Corpus Domini sūpsit, tradit quoque Imperatori in manus Dominici corporis particulā, qua sumpta sumit etiam viuificum sanguinem.*

In Orientali Ecclesia fuit frequens vsus lanceæ, quæ olim in Cruce sacrum latus fudit; sed lancea hæc apud antiquos Cochlear erat, quo sacer sanguis sine effundēdi periculo in communicātium ora immittebatur, quod clarè habetur in canone vniuersali, seu missa Aethyopica.

In fine sumebant aliquid à communione, ne irreuerēter præter mentem cum saliua aliquid de sacro corpore B expueretur; id suasit suis D. Chrysostomus apud Sozomenum lib. 8. cap. 17. ibi. *Quod monere ille consueuerat, vt post communionem, aut aquam, aut pastillum degustarent, ne contra voluntatem vna cum saliua, siue pituita quicquam sacrum excrearent, ipse prius id faciens.* Apud Aethyopas libro de ordine mysteriorum, siue administrationis sacramenti confirmationis. *Postea sumūt sacramentum sanctum, & viuificans, spondente sacerdote pro eis corpus scilicet sanctum, & sanguinem venerandum Domini Dei, & Redemptoris nostri Iesu Christi:* Diaconus *deinde dat eis Lac, & Mel, & dicit, Lac, & Mel immaculatum in generationes, Amen.*

C Locum singulis suum assignauit Toletanum Concilium quartum, cap. 18. ibi: *Sacerdos, & Leuita ante Altare communicent: in Choro Clerus: ante Chorum populus.*

Mulier velato capite, vir aperto sit capite: Hanc legem imponit Apost. 1. Corinth. c. 11. *Omnis vir orans, aut prophetans velato capite deturpat caput suum: Omnis autem mulier orans, aut prophetans non velato capite deturpat caput suum.* Et constitutiones Apostolicæ cum ordinem seruari debere docuissent, etiam huius meminerunt lib. 2. cap. 57. *Fiat sacrificium cuncto populo stante, & silentium precante, & oblatione facta quisque ordo*

seorsum Corpus Domini, & pretiosum sanguinem sumat: accedentes ordine cum pudore, & reuerentia, vtpotè ad corpus Regis; Item mulieres operto capite, vt ordinem eorum decet, accedant. Velum autem mulierum non subtile esse debet, cuiusmodi virgines vtebantur Tertulliani æuo, quod ipse reprehendit lib. de veland. Virginibus cap. 2. *Quia illex est libidinis, & acuit curiositatem propius videndi subcandicantem sub eo cutem.* A

Quis Porrigere solitus? Cap. XV. B

EDuensis de sacramento altaris, cap. 16. inquit: *Cum Dominus discipulis suis dixisset; Accipite, & manducate, quæritur, si acceperint, & sibi ministrauerint? Ad hoc dicamus, quia qui ministrare venit, & non ministrari, & qui consecrauit ipse ministrauit, nec est intelligendum, quod ex manibus eius acciperent, & sibi ministrarent, sed Dominus de manu sua ministrauit, & manducare præcepit.*

Fuit tamen antiquorum aliquando consuetudo, quod etiam laici proprijs manibus sumerent Eucharistiam, vt de Basilij æuo apud Anastasium Nicenum, quæst. 7. in scripturam. *Necesse habere aliquem, si non adsit sacerdos, communionem propria manu sumere: omnes enim qui sunt in desertis monachi, vbi non est sacerdos illic habentes communionem, ex se ipsis eam sumunt; Alexandriæ autem, & in Aegypto vnusquisque ex laicis, qui illic degunt, maxima ex parte habet communionem domi suæ; nam cum sacerdos semel confecerit Hostiam, & dederit; eã accipiens, & communicans, tamquam à sacerdote sumptam participare se debet credere; etenim in Ecclesia tradit sacerdos particulam, & cum omni potestate eam tenet, qui accipit, & sic sua manu ad os eam adducit, &c.* C

Sacerdos

A Sacerdos alter alteri administrabat, idque sæpe inuicem, Nicephorus lib. 14. cap. 15. *Quo tempore Dominus sacras Antiochenæ Vrbis habenas tenuit, cum ad Simonem Stilitem venisset, consternatus est, & cum eo mystico, arcanoque congressu conuenire exoptauit; conuenerunt que ideo ambo, & sacrificio immaculato, atque incruento peracto, alter alteri misticam communionem porrexit.*

Diaconos presbyteris, sed hoc Ecclesiæ displicuit, vetitumque Nicena synodo. Peruenit ad sanctum, magnumque Concilium, quod in locis quibusdam, pres-
B byteris gratiam sacræ communionis Diaconi porrigāt; hoc neque regula, neque consuetudo tradidit, vt hi, qui offerendi sacrificii non habent potestatem, ijs, qui offerunt, corpus Christi porrigant.

Aliquando Angeli, & Sancti, ac ipse Christus porrexerunt sanctissimam Eucharistiam piis viris, vt est videre in actis Sanctorum.

De Interna dispositione in sumenda Sanctissima Eucharistia.

C Cap. XVI.

NEc satis ad hoc sacramentum est habita dispositio externa, vt diximus; verum vt quis dignè cōmunicet attendat grauem admonitionem Apostol. 1. Corinth. 11. *Quicumque manducauerit panem hunc, & biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis, & sanguinis Domini: probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat: qui enim manducat, & bibit indignè, iudicium sibi manducat, & bibit, non dijudicans Corpus Domini.* Paschasius Cordubensis lib. de corpore

corpore, & sanguine Domini, cap. 6. *Quid manducant homines? ecce omnes indifferenter percipiunt planè, sed alius carnem Christi spiritualiter manducat, & sanguinem bibit, alius vero non; quamuis buccellam de manu sacerdotis videatur percipere: & quid accipit, cum vna sit consecratio, si corpus, & sanguinem Christi non accipit: vrè quia reus accipit indignè; Iudicium sibi manducat, & bibit, non probans se prius, nec dijudicans Corpus Domini: ecce quid manducat peccator, & quid bibit, non vtique sibi carnem vtiliter, & sanguinem, sed iudicium: licet videatur cum cæteris sacramentum percipere, & quare? quia non se probat, nec dijudicat corpus Domini, &c.* A

Secundo, ab omni læthali crimine debet purus esse, Auersanus de humanitate Christi. *Indignè sumitur, si in mortiferis peccatis maneat anima:* & ideo Augustinus sermone 26. in Ioann. *Panem Cœlestem spiritualiter manducate, innocentiam ad altare apportate.* B

Tertio, & à luxuria maximè sit alienus; Petrus Blessensis sermone 38. *Quicumque enim ad altare Domini accedit inquinatus luxuria, iuxta filium Virginis idolum ponit Veneris: qui sacra illius verba sacramenti ore immundo profert, in faciem Saluatoris spuit, & cum in os immundum sanctissimam carnem imponit, eam quasi in lutum platearum proijcit.*

Quarto, requiritur notitia sacramenti, & fides: Damascen. lib. 4 fidei, cap. 14. *Summo cum metu pura conscientia, fideque haudquaque dubia accedamus, ac profecto sic nobis fiet, quemadmodū firmè, ac constanter credimus; ipsū porro omni puritate colamus, hoc est, & spirituali, & corporea, siquidem duplex ipse est.* Et Rabanus Maurus de instit. cleric. lib. 1. cap. 31. inquit. *Sumunt ergo fideles benè, & veraciter corpus Christi, si corpus Christi non negligant esse: fiunt corpus Christi, si volunt viuere de Spiritu Christi.* C

De

A

De Lętitia ob ſuſceptam Eucharistiam

Cap. XVII.

APud antiquos tam inſignia erant gaudia, quibus ex Euchariſtia ſuſcepta complebantur, vt reperti ſint, qui ea ſumpta mox ab Martyrium, quaſi impotẽtes lætitiæ vltro ſe offerrent: Omnibus olim nefas viſum ieiunijs, aut aliqua alia anxietate, quam ex ea conceperant hilaritatem confundere, & quidquid tantillum hanc interturbare poſſet, penitus illis diebus remouebatur. Eadem Religione, atque ob eamdem cauſam, cum ea reficiendi eſſent non genibus nixi, non humo iacentes, ſed erecti, & in Cœlum intuentes preces concipiebant, ſicuti etiam olim genuflexio prohibita ad orationem diebus Dominicis, & Paſcha, vſq; ad Pentecoſten in lætitiæ ſignum. Baron. ad annum 58. num. 4. Antequam aris admouerentur, vt hoc Diuinum munus haurirent, mutuos inter ſe ſe complexus, & oſcula impertiebantur. Hi dies, quibus Euchariſtiam ſumpſiſſent, vocabantur ab antiquis dies lætitiæ, dies remiſſionis, dies immunitatis, dies ſolemnes, dies feſtiui, Albaſpinus Epiſc. Aurelianen. De Veter. Eccleſiæ Ritibus lib. 1. obſeruat. 12. & 15.

B

C

Reticere hic non valeo: Anno milleſimo ſexcenteſimo vigeſimo octauo: Ego cum è Gallia in Angliam, & Holandiam tranſiſſem: vbi quamuis priori ſæculo ij populi à vera Chriſti Religione (proh dolor) aberrauerint; nec in publicis illorum templis aliquis catholicus cultus remanſerit, abraſis vndique ſacris imaginibus, combuſtis omnibus ſanctorum reliquijs, & alijs quibuſcumque catholicæ Eccleſiæ monumentis abolitis: Nihilominus, quoniam gratia Dei nunquam deficit, & illuminat

minat omnem hominem venientem in hunc mundum: A
Vidi ego tunc in plurium catholicorum ædibus, & præsertim Londini in Anglia apud Excellentissimum Dominum Contarenum ibi tunc Venetiarum Oratorem; sicuti etiam Durdrechti in Holandia in gentilitia domo (vbi ego hospes fui) Clarissimi Domini Ioãnis Francisci Slinglantis Viri ingenuissimi, & omnium bonarum litterarum eruditissimi, cui ego plurimum debeo: in ijs potissimum domibus præter alias innumeras, vidi ego in illarum altioribus secessibus quotidie catholicos cõuenire ad sacram missam audiendam, ac etiam sacrosanctam Eucharistiam percipiendam, adeo vt in diebus maxime festiuis tantus ibi esset fidelium concursus, vt B nec locus celebrandi, nec tota posterior pars domus illos caperet; quin etiam in publica via ex ijs aliqui magna cordis compunctione, extensis manibus, & cum lacrymis, non sine periculo sæuientium Principum contra catholicos, dum sacrum sursum peragebatur, ipsi adstarent; vnde ego ipse sæpius cogitabam id ipsum tunc peragi, quod alias sæuientibus Tyrannis contra Christianos in nascente Ecclesia fideles ipsi in chriptis, & alijs secessibus peragebant, quod totum magno nostri rubore contigit, dum in sacris templis nos coram Summo Deo negligentes, & irreuerentes sumus.

C

De Frequentia Sanctissimæ Communionis.

Cap. XVIII.

QVotidie primum ineunte Ecclesia Christiani communicabant vt Actor. 2. videmus: *Erant autem perseuerantes in doctrina Apostolorum, & Communicatione fractionis panis*, & infra. *Quotidie quoq; perdurantes vnanimiter in templo & frangentes*

A *tes circa domos panem:* Cyprian. sermone in orat. Dominicam ait; *Eucharistiam quotidie ad cibum salutis accipimus:* Idem testatur Ambrosius, lib. 4. de sacramentis, cap. 6.

Quater in hebdomada, & festis, Basilius ad Cæsaream Patritiam; feria quarta, & sexta, Epiphan. lib. 3. contra Hæret. Dominico, & Sabbato, B. Onufrius apud Euagrium. Plerasque has dierum obseruationes recenset Augustinus epistola 18. ad Ianuar. *Alij quotidie communicant corpori Dominico, alij certis diebus accipiunt, alibi nullus dies intermittitur, quo non offeratur, alibi Sabbato tantum, & Dominico, alibi Dominico tantum.*

B Fidelibus, cum essent vicini morti, dabatur communio pro viatico: Paulinus ad August. & auctor in vita Ambrosij. Miranda de Maria Aegyptiaca refert Paulus Diaconus.

Condemnatis per Iudicem ad mortem, non denegabatur Communio; Concilium Maguntinum sub Hrabano Archiepiscopo cap. 27. Cedrenus in Annalibus, anno primo Phocæ.

Quoties autem communicandum? fusè hanc controuersiam examinant Doctores antiqui, Chrysost. in epist. ad Ephes. ibi; *Sed non oportet festa obseruare, sed conscientiam mundare, & tunc sanctam, & venerandam carnem sumere:* Tamen etiam peccatoribus Eucharistia

C conferenda, sed cum modo B. Algerius: *Quamuis peccato quis mordeatur, peccandi de cætero non habeat voluntatem, & communicaturus satisfaciat lacrymis, & orationibus, & confidens de Dei miseratione, accedat ad Eucharistiam intrepidus, & securus; sed de illo dico, quem peccata mortalia non grauant.* & paulò post: *Dandus est item Agnus Dei peccatoribus, vt a vastante Angelo protegantur, sed deinde peccatis renunciaturis.*

Melius igitur omnino nos frequentare ven. Eucharistiam, quam abstinere etiam reuerentiæ prætextu, Cyrillus in Ioann. lib. 4. cap. 57. ait: *Si vitam æternam con-*

S *sequi*

sequi volumus, si largitorem immortalitatis in nobis desideramus; ad recipiendam Benedictionem, libenter concurramus, caueamusque, ne loco laquei damnatam Religionem nobis Diabolus prætendat. At August. epist. 118. *Faciat vnusquisque, quod secundum fidem suam credit esse faciendum, contemptum non vult cibus, sicut nec manna fastidium.* A

De Communione sub vnica specie.

Cap. XIX. B

HAec quæstio, quam Nouatores Hæretici maxime exagitant, decisa fuit in sacra Tridentina synodo, sess. 22. cap. 11. de decreto super petitione concess. calic. Quod pro non celebrantibus concedendus sit vsus calicis rationabilibus causis petenti alicui, vel nationi, vel Regno, prout sanctissimo Papæ pro tempore videbitur; sicuti etiam in Concilio Basileæ, sess. 30. fuit restitutus Boemis vsus calicis pro bono pacis Ecclesiæ.

Sed vt discutiamus articulum, supponendum nobis est, duo esse, quæ pertinent ad integritatem Eucharisticæ communionis nempe: *Integritas significationis communionis; item, integritas substantiæ communionis.* Quod vero spectat ad integritatẽ, substantiæ seu essentiæ communionis consistit in eo, vt recipiamus Dominum N. Iesum Christum totum integrum, vna cum corpore, & sanguine, anima, & Diuinitate; & hoc non potest recipere, nec dispensationem, nec diminutionem, nec augumentum: at verò non potest completè fieri absque receptione vnius saltem speciei sacramentalis, quamuis compleatur per vnam, vel alteram ex illis. C

Circa verò finem integritatis significationis communionis est in eo, vt memoria teneamus, qualiter hoc corpus

A pus, & hic ſanguis, quæ nos ſumimus, fuere diuiſa in Christi morte ſupra Crucem ſecundum Apoſt. 1. Corinth. 11. *Quotieſcumque manducamus panem hunc, & calicem Domini bibimus, mortem Domini annunciamus, donec veniat*: Hinc eſt, quod dum Dominus noſter voluit, vt nos ſumamus eius corpus, & eius ſanguinem ſub velamine ſacramenti, hoc pertinet ad integritatem eſſentiæ communionis, quod non poteſt recipere diſpenſationem, nec immutationem.

Quatenus verò dicatur hanc integritatem ſignificationis eſſe præceptum Chriſti Saluatoris noſtri; Ita reſpondetur, tale præceptum quo ad non conſecrantes,
B vt communicentur ſub vtraque ſpecie, non tangit in aliquo integritatem ſubſtantiæ, ſeu eſſentiæ communionis, nec minus integritatem ſignificationis, quæ ſeruatur in perſona conſecrantium communicantium ſub vtraque ſpecie.

Dicimus quoque, quod ex Dominicis præceptis, vnum eſt diſpenſabile in eo, quod reſpicit integritatem magis expreſſam ſignificationis, nempe in ſumptione celebrantium, & communicantium ſub vtraque ſpecie; ſufficit enim, vt non conſecrantes ſumant diuiſim ſacramentum ſub vna tantum ſpecie, ſicuti diuiſa fuere in morte Chriſti, quia nihilominus indiuiſum etiam nunc
C capiunt ſanguinem à corpore, & è contra: Aliud autem præceptum eſt indiſpenſabile in integritate ſignificationis minus expreſſæ reſpectu non celebrantium, & communicantium ſub vna tantum ſpecie panis; Diſpenſatio autem præcepti quo ad non conſecrantes, vt communicentur ſub vna tantum ſpecie, non tangit integritatem ſignificationis, quæ ſeruatur in perſonis conſecrãtium, qui communicantur ſub duabus ſpeciebus, ſed ſolum integritatẽ magis expreſſam, & particularem ſignificationis, quæ eſt diſpenſabilis.

Hoc patet ex vſu Eccleſiæ primitiuę, quæ multis caſibus admiſit communionem ſub vna tantum ſpecie quo

ad non consecrantes, nempe pro nauigantibus, qui secum Eucharistiam duxerunt sub sola specie panis, vt se in periculo communicarent, refert Diuus Ambrosius de obitu Satyri fratris; similiter vua tantum species permittebatur ijs, qui eam domi seruabant, vt se quotidie communicarent; pariter infirmis, & absentibus: Eusebius histor. Ecclesiast. lib. 5. cap. 26. item Pœnitentibus reconciliatis nisi vna tãtum species permittebatur; Dionysius Alexandrinus apud Eusebium vbi supra: Vnde fit, quod hoc præceptum Communionis sub vtraque specie non fuerit habitum à Patribus primitiuæ Ecclesiæ pro necessario absolutè, & indispensabili, quoad non consecrantes, vt resultaret defectus integritatis essentiæ, seu substantiæ, sed solum reddebat integritatem significationis minus expressam, & euidentem, ad quod Ecclesia, vt maiora inconuenientia euitaret, potuit dispensare, vt in alijs multis, quæ respiciunt non integritatem essentiæ, sed solum euidentiam significationis sacramenti; vt quoque in eadem Eucharistia, quam Dominus Iesus Christus instituit in fine Cęnæ, Matth. 26. Marc. 14 Luc. 21. ac etiam Apostoli in eadem quoque hora celebrarunt; quoniam hæc celebratio erat significatiua, quod Eucharistia erat sacrificium vltimorum temporũ; ac etiam quod lex Euangelica vesperi mundi peruenisset, vt canit Ecclesia ex Diuo Ambrosio in primo hymno Aduentus Domini. *Vergente mundi vespere, vti sponsus de thalamo; egressus honestissima, Virginis Matris aula*. Quod sacrificium Eucharisticum iam fuerat prædictum per Dauid psalm. 141. *Eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum.* Et nihilominus Ecclesia ob maiorem reuerentiam huius sacramenti, ne homines alijs cibis repleti eam reciperent; commutauit hanc Euangelicam cœnam, quamuis significatiuam, & mysticam in aliam sumptionem ieiunam, & sacramentalem, vt refert sanctus Augustinus epistola 118. & Concilium Constantien. sess. 15.

Simile

A Simile videmus in ſacramento Baptiſmi, quem etſi Dominus N. ordinauit fieri per immerſionem in aquã, & non per aſperſionem, vt ex Matth. 28. vbi verbum, Baptizantes in nomine Patris, in textu Græco idem eſt, ac immergentes, & effundentes in aquam; & propterea Ioannes Baptiſta, & Apoſtoli conueniebant ad ripam Iordanis volentes baptizare, quos faciebant deſcendere, & totum corpus in flumen immergere; & nihilominus hoc præceptum Saluatoris Noſtri de toto corpore immergendo in aquam; tametſi in baptiſmo pertineret ad integritatem ſignificationis, quatenus hæc immerſio denotauit Chriſti ſepulturam, per quam nos proteſtamur

B fuiſſe ante cum Chriſto ſepultos, ſed in egreſſu ab aquis Chriſti reſurrectionem indicabat, vt noſtram quoque regenerationem à morte peccati in gratiam vitæ, ex Paulo Rom. 6. & Coloſſenſ. 2. Vnde ſi hæc immerſio, quæ à Patribus ſacramentalis eſt habita, & pertinens ad integritatem ſignificationis baptiſmi, & a Domino noſtro ordinata, & ab Apoſtolis ſeruata, & in Eccleſia primitiua per longum tempus continuata, à qua niſi Infirmi in periculò mortis extremo erant exempti, ſupplẽdo illis in eo caſu per aſperſionem, & nihilominus etiam dubitabatur, an eſſent verè baptizati, vt refert Cyprianus ad Magnum, epiſt. 76. & modo per tot ſæcula non

C inueniemus in Eccleſia, quod fuerit aliquis per immerſionem baptizatus, vt poſt Tertullianum refert Baſilius, lib. de Spiritu ſancto cap. 15. Et tamen propter inconuenientiam, & incommoda, quæ progreſſu temporis ab hac conſuetudine redundabant, dum pueri non ſine euidenti periculo vitæ immergebantur, & propter erubeſcentiam in fœminis Catechuminis ſe diſpoliantis coram hominibus, vt refert Chryſoſtomus ad Innocentium epiſtola prima; Et tamen non fuit difficile Eccleſiæ permutandi talem vſum; quoniam non ſpectabat ad integritatem eſſentiæ ſacramenti; ſed ſolum ad integritatem eiuſdem ſignificationis, ſupplendo in hoc per aſper-

ſionem

ſionem in capite, vti membrum principale totius corpo- A
ris, quo fiebat immerſio.

Hinc eſt, quod pariter ſummo iure in Eccleſia fuerit permutatus vſus quoad non conſecrantes, ſe communicandi ſub vna tantum ſpecie panis reſpectu difficultatis, & incommodi reſultantis ex laicorum communione ſub vtraque ſpecie, cum etiam pluribus caſibus in ſpecie panis tantum conceſſere hoc ſacramentum non conſecrantibus in primitiua Eccleſia, vt diximus.

Addimus prædictis, quod ſucceſſu temporis multiplicatis fidelibus, dum Catechumeni, & initiati indiſtinctè admittebantur ad communionem, non potuiſset Eccleſia ſeruare conſuetudinem vnius tantum conſecra- B
tionis in vnaquaque Synaxi, non conſecrando niſi vnũ tantum Calicem in ea, exemplo Chriſti D. N. iuxta eadem met verba Conſecrationis *Hic eſt calix noui, & æterni, &c.* quæ obligant ad Conſecrationem vnius tãtum Calicis pro qualibet vice, quæ quantitas Sacramẽtalis ſub ſpecie vini, non erat ſufficiens ad tantum Populum ſic multiplicatum; at quando maius aliud Vas fuiſset conſecratum, non vtique tunc minus congrua fuiſsent verba conſecrationis: Hic eſt Calix &c.

Hinc nos apprehendimus ex antiquo Rituali Romano, vt talis difficultas euitaretur, qualiter illi capiebant magnas hydrias, ſeu Vaſa vino repleta, & in eadem ef- C
fundebant partẽ vini in Calice conſecrati, ex qua mixtione prębebatur populo communio, ſed propter periculum effuſionis, & irreuerentiæ, ac etiam propter difficultatem aliquorum ſumendi communionem ſub ſpecie vini ex vaſis, in quibus alij prius biberant, maxime tempore ſuſpicionis contagii; ſucceſsit, quod demum ſub ſola ſpecie panis acquieſcerent. Fuit quoque magna difficultas reperiendi ſufficientem vini quantitatem pro omnibus communicantibus in plurimis regionibus, vbi illud non naſcitur, & pro ſeruanda vbique æqualitate, & ne ſupponerentur aliqui ſolum pro medietate

communi

A communicati; insurrexit Ecclesiæ vsus communionis sub vtraque specie in persona solum consecrantis; aliis verò conferendo sub sola specie panis, quæ in essentia continet idem, quod duæ simul species sumptæ; & quo ad significationem id suppletur in consecrante; & talis vsus redactus fuit in legem per totam Ecclesiam catholicam; & hoc potissimum in Concilio Constantiensi, antequam Indiæ Occidentales, & Orientales patefactæ nobis essent, & illarum incolæ ad Christianismum conuersi, quibus impossibile fuisset subministrare sacramentum omnibus communicantibus sub vini specie.

Quatenus autem Aethyopes, seu aliæ nationes ausæ B sint administrare sacramētum sub specie alterius liquoris ob vini defectum procedentem in illis Regionibus ab eccessu caloris: hoc impium est habitum, & temerarium dum extrahunt vinum artificiale ex racemis aridis, & in ardenti aqua decoctis, quæ materia cum non sit apta consecrationi, est quoque destructiua essentiæ sacramenti.

Nec quoque repugnat, quod quamuis Christus Redemptor Noster præuiderit irreuerentiam prouenientem ex sumptione huius sacramenti, non abstinuit propterea ipse ab illa; quinimo hoc ipsum ab Apostolis continuatum fuit. Respondemus enim à Christo Domino C fuisse relictum dispositioni Ecclesiæ suæ permutandi talem consuetudinem, quando opportunum tempus iudicasset; vt pariter euenisse videmus, quod immersio baptismi simili facultate relicta Ecclesiæ, fuerit permutata in aquæ aspersionem.

Nec minus refragatur, quod Christus Dominus per Ioannem 6. inquit. *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis*; Quoniam non concludit hoc, quo ad cōmunionem sub vtraque specie: comedentes enim corpus Christi sub specie panis, bibunt quoque eius sanguinem concomitanter, & quoad effectum ex eo, quod

Corpus

Corpus Christi Immortale, Impassibile, Incorruptibile, A
vt est de præsenti non potest a suo sanguine remanere separatum: & propterea dictio *Et*, non est hic apposita coniunctiuè, sed disiunctiue, vt aliàs in sacro textu: *Qui occiderit Patrem, & Matrem maledictus sit.*

Præterea Christus Dominus in illis verbis dat nobis præceptum, non autem modum præcepti: nempe præcipit nobis sumere eius Corpus, & eius sanguinem, absque præciso decreto, si sub duabus, vel sub vna ex speciebus ea sumenda sint; quinimo asserendam est eo loco Christi voluntatem indifferentem esse, nempe si sub vna, vel duabus ex speciebus sumenda sit communio à non consecrantibus, vt ex sacra Trident. synodo, sess. 21. B
cap. 1.

Et de his omnibus vide latè Patrem Cottonum Soc. Iesu in sua Instructione catholica, Cardinalem Belarminum in controuersijs, ac potissimum Cardinalem Peronem in sua Replica ad Regem Britanniæ Gallico idiomate, cap. de la comunion sous les dous especes, &c.

Catechumeni quomodo participarent de Eucharistia, & assisterent Missæ Cap. XX. C

CAtechumeni priscis temporibus, cum essent instar nouitiorum in schola Christi, antequam ipsi reciperentur ad sanctum baptismum, vt interim apprehenderent fidelium rudimenta, excludebantur ab omni cognitione Eucharistici sacramenti, ex Tertulliano in apolog. cap. 7. sanct. August. tractatu 86. in Ioannem, & in psalmum 80. Quinimo nec minus locum habebãt, dum habebatur sermo de hoc augustissimo Sacramẽto,
sicuti

A ſicuti Tertullian. in libro de præſcript. & Concilium Valentiæ in Hiſpania ſatis oſtendunt, quod catechumeni non percipiebant ſermones huiuſmodi fidelium; Et quamuis poſt quintum ſæculum admittebantur ad percipiendos ſermones illos, in ijs tamen, vel non habebatur mentio de Euchariſtia, vel ſic obſcurè, & ſub inuolucro verborum, vt non perciperent quicquam de illo: Hinc ſanctus Auguſtinus in Ioann. dum loquitur de hoc ſancto Sacramento, inquit: *Fideles bene me intelligunt*: & hoc idem refert ſanctus Chryſoſtomus homi. 40. in primam ad Corinth. & quod prædictis ſermonibus non ſolum non aſſiſtebant catechumeni, verum ab Ec-
B cleſia tunc etiam repellebantur, vt ex ſancto Dionyſio Creopagita de Eccleſ. Hierarch. cap. quinto ijs verbis: *Deinceps a miniſtris ſanctorum librorum lectio ordine recitatur, ea recitata extra templi aditum collocantur catechumeni, & vna cum eis energumeni, atque ij, quos ſuperioris vitæ pœnitet; manent autem ij, qui Diuinarum rerum, & aſpectu digni ſunt, & communione*: & habetur ex Apoſtolicis conſtitutionibus lib. 8. cap. 7 ijs verbis. *Poſt hæc Diaconus dicat: Ite catechumeni in pace*. Quibus addo, quod nec aſpectus eorumdem permittebatur, vt Euchariſtiam poſſent reſpicere: ſanctus Dionyſius Areopagita de Eccleſ. Hierarch. cap. 5. ijs verbis.
C *Catechumenos autem, & energumenos, quique in pœnitentia ſunt, ſanctæ hierarchiæ mos patitur quidem audire ſacram pſalmorum modulationem, Diuinamque ſacrarum ſcripturarum recitationem; ad ſacra autem opera, quæ deinceps ſequuntur, atque myſteria ſpectanda, non eos conuocat, ſed perfectos oculos eorum, qui digni ſunt*.

Quare autem tam diligenter occultaretur catechumenis hoc ſacrum myſterium? Prima ratio erat, ne in contemptum verteretur hic pretioſus theſaurus, ſi illi ante rudimenta fidei participaſſent de ſacramẽto, ſiquidem ante diſpoſitionem præcedentem non potuiſſent induci ad credendum rem tam difficilem; hinc ſanctus

Cyrillus Alexandrinus lib.4. cap. 14. refert, quod Christus Dominus noluit Capharnaitis declarare, quomodo ipse traderet carnem suam ad manducandum, quoniam illi nondum erant instructi in fide. Secunda fuit ratio, vt hoc diuturnum silentium accenderet magis desiderium catechumenorum, vt quanto citius se baptizari curarent, sanctus Augustinus in tractatu 86. super Ioannē, & in sermone 46. Tertia ratio, ne hoc tremendum, & admirandum mysterium salutis nostræ redderetur familiare catechumenis, quo forsitan illi indignarentur, de cuius offensa antiqui Patres, vti dispensatores timebant, se Deo rationem reddituros: refert Albaspinus de ritu antiquo administrandi Eucharistiam Gallico idiomate lib. 1. cap. 1.

A

B

Quamuis prioribus sæculis catechumeni per aliquot annos non reciperentur ad baptismum, & per consequēs multò minus ad communionem Eucharistiæ, vt diximus; nihilominus si per errorem aliquis catechumenus, antequam ab Ecclesiā egressus, remansisset ibi inter fideles, ac etiam de corpore Christi Domini participasset; erat incontinenter hic solutus à pœnis catechumenatus, eiusdemque pœnitentia illi remissa pro annis remanentibus, & statim baptizabatur, confirmabatur, & illuminabatur per Eucharistiam, quod comprobatur auctoritate Timothei Patriarchæ Alexandrini, vna cum expositione Balsamonis in eundem, ac etiam ex sancti Clementis cōstitutione lib.7.cap.26. Hinc infertur magna virtus Eucharistiæ, quæ in instanti poterat illuminare, & statim conferre speciem contritionis, sicuti pœnitentia, & confestim disponebat, & habiles reddebat catechumenos ad recipiendum baptismum, Confirmationem, & Communionem: Quoniam ex interpetratione Balsamonis adducta, cum dictus catechumenus non per fraudem recepisset Eucharistiam, credebatur à Deo vocatus, nam sicuti sanctus Petrus dixit Cornelio, & ijs, qui secum erant, quod essent ipsi baptizandi, eo quod

C

A Spiritus sanctus descenderat super illos, ita quoque catechumenus, qui Eucharistiam ignoranter recepisset, erat etiam baptizandus. Siquidem catechumenatus nō ad aliud antiquitus fuit institutus, nisi vt catechumenis esset dispositio ad recipiendam Eucharistiam; vt inquit S. Augustinus lib. de operibus, & fide, vt refert etiam Albaspinus dicto tractatu, cap. 4. & 5.

Circa catechumenorum Missam, antequam illa inchoaretur, mos fuit prioribus sæculis, quod aliquæ fierent orationes, psalmos etiam canebant, deinde explicabatur sacra scriptura, ac per Episcopum sermo habebatur, vt ex hoc possent extranei ad Deum conuerti, *De Missa Catechumenorum.*
B quamuis successu temporum post aliquas orationes canebant Euangelium, quod per Episcopum explicabatur non solum fidelibus, verum præsentibus etiam extraneis cuiusque cōditionis Iudæis, Paganis, Schismaticis, Hæreticis, Catechumenis, Energumenis, & pœnitentibus; & hoc probatur ex Concilio quarto Carthaginensi, & Concilio secundo Valentiæ in Hispania: expleto sermone omnes extranei egrediebantur ab Ecclesia, exceptis catechumenis, & pœnitentibus tertij, & quarti ordinis vna cum Energumenis: Immediatè postea incipiebat Missa, quæ dicitur catechumenorum, vt sequitur. Diaconus circumibat Ecclesiam, admonendo fideles
C de eo, in quo deberent orare pro catechumenis tertij ordinis, quibus eodem tempore imperabatur, vt capita inclinarent ad recipiendas Episcopi orationes; quibus orationibus completis extra Ecclesiam mittebantur; & statim Diaconus admonebat fideles, quomodo deberent effundi preces ad Deum pro Energumenis; qui similiter flectebant capita, vt supra, & ab Ecclesia egrediebantur, & idē subsequebatur de catechumenis quarti ordinis, & successiuè de pœnitentibus: & hæc nominabatur Missa catechumenorum potius, quam pœnitentium, vel Energumenorum, quamuis pro ijs omnibus oraretur; Quoniam necessarium fuit ibi pro catechu-

menis orare, quod non contingebat respectu aliorum, A
pro quibus etiam orabatur; & præterea numerus catechumenorum erat satis magnus, cum ferè omnes, qui baptizabantur, essent ætate prouecti; cœteri vero essent respectiuè pauci.

Pro Missa catechumenorum nominabant dictas cæremonias, eo quia preces solemniter fiebant intra tempus solemnitatis Eucharistiæ, quæ Missa appellabatur, quamuis improprie prædictæ preces Missa catechumenorum nominabantur: siquidem in effectu hoc aliunde non proueniebat, nisi quod ipsi assistebant in principio cæremoniarum sancti sacrificii, ac etiam quod dictæ preces fiebant supra illos ante sacrificium.

Orationes prædictæ, ac impositio manuum supra catechumenos fiebant intra tempus Missæ, vel paulò ante B
consecrationem ad hoc, vt purgarentur, & sanctificarētur per Eucharistiam; sanctus Ioannes Chrysostomus homil. 4. de Nat. Dei, inquit, quod paulò ante sacrificiū altaris iubebant inclinari Energumenos ad hoc, vt pro illis orarent fideles Christum Dominum, qui immediatè postea in altari debebat præsentari. Et similiter debemus hoc idem asserere de ijs, quæ ibidem habebantur pro Energumenis, & pœnitentibus, ex Albaspino dicto tractatu cap. 5.

Quo ad eminentiam huius Eucharistici Sacramenti C
refert Theophilus Patriarcha Alexandrinns canone 7. quod non permittebatur catechumenis, vt ipsi manducarent de reliquijs (non inquam de pane consecrato) sed nec etiam de reliquijs panis oblati per populum, ad effectum consecrandi, etiam quod tales reliquiæ non essent consecratæ, & hoc idem habetur in constitutione sancti Clementis lib. 8. cap. 39. qualiter diuidebantur talia fragmenta inter ecclesiasticos, quod erat in exclusionem catechumenorum propter eorumdem inhabilitatem: Ac etiam dicta fragmenta ex tali destinatione ad consecrationem contraxerant in se talem sanctificationem,

A tionem, vt non possent in prophanos communicari, ne sequeretur timor contemptus Eucharistiæ; vt ex Balsamone supra dictum canonem.

Catechumenis in tertio, vel quarto gradu præbebatur Panis, & Sal sanctificatus; ex D. Augustino de pœna, & remissione peccatorum cap. 26. ac etiam habetur in canone quinto Concilij Carthaginensis tertii: Nam sicuti Panis benedictus dabatur ad seruãdam vnionem inter fideles, vt refert sanctus Innocentius in epistola prima; Ita hic panis permittebatur catechumenis non dum natis intra Ecclesiam, cum non essent adhuc habiles alterius alimenti, quo fruebantur fideles: Dabatur B etiam hic panis, & sal catechumenis, vt disponerentur ad credendum Eucharistiæ mirabilia, quæ maximè sunt difficilia humanis sensibus, & consequerentur ex hoc maiorem gratiam.

Confirmatio conferebatur ante Eucharistiam, vt ex actis Apostolicis cap. 8. ibi: *Miserunt ad eos Petrum, & Ioannem, qui cum venissent, orauerunt pro ipsis, vt acciperent Spiritum sanctum; nondum enim in quemquã illorum venerat, sed baptizati tantum erant in nomine Domini Iesu: Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum:* & cap. 19. *His auditis baptizati sunt in nomine Domini Iesu, & cum imposuisset* C *illis manus Paulus, venit Spiritus sanctus super eos, &c.* Et Tertullianus lib. de præscript. cap. 36. ponit post baptismum confirmationem, ac deinde Eucharistiam: Quare autem conferatur Eucharistia post confirmationem? Ratio est, quoniam omnia sacramenta, & ministeria à Christo instituta, non ad aliud principalius tendunt, quam ad vniendos realiter homines ipsi Christo, sed Eucharistia cum sit vera Christi caro, & verum eius corpus, hæc melius, & perfectiùs, quam cœtera sacramenta nos Christo coniungit: siquidem cœtera nos vniunt per Gratiam, hæc autem per contactum realem: Ac etiam cœtera sacramenta sunt dispositiua ad intro

ducendam

ducendam hanc perfectam formam vnionis, quam operatur, ac producit Eucharistia: Præterea refert sanctus Dionysius, quod Eucharistia conferat vim cœteris sacramentis, vt operentur dictam vnionem cum Deo, & absque illa dispositio cœterorum sacramentorum remaneret imperfecta: & inquit Tertullianus aduersus Praxeam, & alibi, quod per Eucharistiam acquiramus perpetuitatem, & indiuiduitatem Corpori Christi. A

Non Eucharistia, sed confirmatio nominatur Perfectio, eo quia perficiat baptismum? ex S. Thom. par. 3. quæst.72.art.7.& in Concilio Elibertin. can.77. dicitur. *Si quis Diaconus sine Episcopo, vel presbytero aliquos baptizauerit, Episcopus eos per Benedictionem perficere debebit*: & similiter ibidem canon.38. habetur, quod possit in necessitate positus baptizari adeo, vt si superuixerit, ab Episcopo per manus impositionem perfici possit, sanctus Ambrosius lib.3. de sacrament. cap. 2. & oratio prædictorum est, quod quamuis baptismus abstergat originalia, & actualia peccata, ac etiam conferat gratiam iustificantem: Nihilominus confirmatio perficit, & roborat Natiuitatem, quam receperunt fideles in baptismo: Gratia enim gratum faciens non solum datur ad remissionem culpæ, sed etiam ad augumentum, & firmitatem Iustitiæ, ex D. Thoma vbi supra ad primum; B

Oleum sanctum non poterat perfici absque præsentia Eucharistiæ, sanctus Cyprianus epistola 12. primi libri, vel 70. secundum Pamelium ibi. *Porro autem Eucharistia, & vnde baptizati vnguntur, oleum in altari sanctificatur: sanctificare autem non potuit olei creaturam, qui nec altare habuit, nec Ecclesiam: vnde nec vnctio spiritualis apud Hæreticos potest esse, quia constat oleum sanctificari, & Eucharistiam fieri apud illos omnino non posse*. Item sanctus Hieronymus contra Luciferianos inquit: *Hilarius cum Diaconus de Ecclesia recesserit, neque Eucharistiam conficere potest, Episcopos, & presbyteros non habens, neque baptisma sine Eucharistia*. Quoniam C

in

A in baptiſmo neceſſaria eſt vnctio olei, & in hoc adducitur ratio, quoniam ſicut omnes orationes ad Deum Patrem recipiunt vim ex verbis, *per Ieſum Chriſtum*, &c. ita in ijs, quæ fiebant præſente Euchariſtia, dum vice prædictorum verborum oſtendebatur Deo Patri ipſius dilectus filius in altari; exhibebat hoc maiorem efficaciam, ac energiam: maximè cum nil maius in Eccleſia poſſet cogitari poſt Euchariſtiam, quam ſanctum oleum, quod potens erat, vt Spiritus ſanctus deſcenderet ſuper fideles, ex Tertulliano, & aliis, &c.

B Quid apud Antiquos ſit Communio; ſeu Communicare? Cap. XXI.

QVamuis in præſenti verbum Communio ad ſolam Euchariſtiam ſit reſtrictum, vt vidimus in præcedentibus; Nihilominus quoniam apud veteres multò latius patebat; ſiquidem Eccleſiæ communionem accipere, atque ad eam pœnitentes, ſine

C Euchariſtia, etiam poterant admitti, ideo de hac nos inferius dicemus: Communionis ſiquidem ius illud ſitum erat in rerum omnium humanarum, & diuinarum participatu, & ſocietate; ita excommunicati non ſolum a ſacris arcebantur, ſed omnes eos abhorrebant, nemo eos ſalutatione, nemo alloquio, nemo conuiuio eos dignos iudicabat, vt ne Deo quidem cum eis preces adhibere liceret, can. Apoſt. 10. *Si quis cum excommunicato, licet in domo preces coniunxerit, iſte communione priuetur*, can. 33. Laodicenſis Concilii. *Non oportet cum hæreticis, & ſchiſmaticis orare.* can. 73. Carthaginenſis quarti. *Qui communicauerit, vel orauerit cum excommunicato*

cato, siue Clericus, siue Laicus excommunicetur. Similiter can. 2. Antiochenæ synodi primæ, quod à conuiuiis excluderentur can. 3: Arelatensis secundi can. 15. 16. & 18. Toletani primi can. 6. & 11. Auernensis: Quinimò, nec panem sumere, aut colloqui cum eis satis tutū videbatur can. 15. Epaunensis Concilii, & can. 37. Antisiodorensis Concilii. *Si quis presbyter, aut quilibet de clero, aut de Populo excommunicatū, absque voluntate ipsius, qui eum excommunicauit, sciens receperit, aut cum illo panem manducauerit, vel colloquium habere decreuerit, simili sententiæ subiacebit.*

Oblationes in communitatem Ecclesiæ mortui pœnitentis recipiuntur, vt in Concilio Arelatensi secundo, can. 12. ibi. *Sed pro eo, quod honorauit pœnitentiam, oblatio eius recipiatur.* Concilio Taurinensi can. quinto, Concilio Toletano primo, can. 17. Concilio Carthaginensi 6. can. 10. Carthaginensi 7. can. 5. Concilio Tarraconensi can. 6. Quibus omnibus locis Communio pro Eucharistia nequaquam sumitur.

De Cōmunione Ecclesiastica.

Sicuti ab antiquis diuidebatur Communio, vt alia laica diceretur, quæ ius in Christi corpore mystico, & Ecclesia significabat, vt in præcedenti: Altera nominabatur Communio Ecclesiastica, de qua tot erant species, quot sunt ordinum Gradus, & quot modis ab iis gradibus excidere poterant Clerici: At verò cum quis omnimoda depositione (vt aiunt canones) & perpetua puniretur, hoc est cum quis tam à gradus honore, quam functione remoueretur, eum ius integrum Communionis Ecclesiasticæ amisisse, & inter laicos fuisse relegatū; sicuti quoties Clerici à Communione secluduntur, si nihil sit additum; id de Ecclesiastica Communione sit intelligendum, quæ etiam sacerdotalis vocatur; vt in Cōcilio Arelatensi secundo: can. 30. *Secundum instituta seniorum, si à Communione sacerdotali fuerit suspectus Episcopus; hunc non solum à Clericorum, sed etiam à totius populi colloquio, atq; conuiuio placuit excludi,* &c.

Communio

A Communio Peregrina dicebatur, cum Episcopus, Presbyter, seu alius quiuis Clericus, si peregrinando penes se non retinebat Cōmendatitias litteras; hunc delebant de catalogo, quo recensebāt clericos; Non quod clerici esse desinerent, sed quod à cœteris clericis semigrarent, idest conuictu mutuo, synodis, aut aliis congressibus prohiberentur, & capita cum fidelibus conferre non possent: vt ex canone Apostolorum 34. Nulli Episcoporum, &c. Prædictis verò Peregrinis se Christianos profitentibus, in ijs, quæ sunt naturæ, & hospitalitatis, exhibebatur humanitas; ijdemque ad communes Ecclesiæ preces dumtaxat admittebantur; nequaquam B verò ad sacramentorum participationē, nisi cum se esse Catholicos fide certa, formatisque litteris docuissent, Baron. in anno 400. vbi Spond. num. 11. vide etiam, quæ de his latè scripsit Albaspinus de veter. Eccles. ritibus, lib. 1. cap. 3. *De Cōmunione Peregrina.*

Communio Laica est Ius communicandi cum cœteris fidelibus more Laicorum, & vt Laicum, participem esse societatis Christianorum; Quamquam si Clericus, vel Presbyter communicabat Laicè propter aliquod delictum, iste accipiebat Eucharistiam more Laicorum, aut extra septa altaris, aut sub vna specie, aut sub vtraq; prout vsus Ecclesiæ obtinebat, & vlterius communio prædicta multa alia complectebatur præter Eucharistiā, C Baronius anno 258. vbi etiam Spond. num. 1. & idem Baron. anno 487. vbi Spondan. num. primo. Albaspinus dicto tractatu de veter. Ecclesiæ ritibus, lib. primo, cap. 4. *De Laica Communione.*

Oblationes dicebantur, quæ à sacerdotibus in altari paulò ante sacra offerebantur, certisque precibus Benedicebantur, quarum postea pars aliqua fidelibus, cętera in sacerdotum, clericorum, & pauperum alimentum erogabantur; Augustin. serm. 213. de tempore, ibi; *Oblationes, quæ in altari consecrentur, offerte; erubescere debet homo idoneus, si de aliena oblatione communicet,* *De Cōmunione per oblationes.*

Vnde ex prædictis oblationibus particulas, ac buccellas viritim in Ecclesia distributas fuisse, vt hac participatione significarentur omnes fideles sub vno, eodemque capite, & de eodem corpore esse. Albaspinus vbi supra, cap. 5. Viringus de triplici cœna par. 3. cap. 55. §. Fermentum per titulos. A

De Cõmunione per Eulogias.

Communio per Eulogias, id est per benedictiones dicitur, cum per vicos, & pagos sparsi, & diffusi ex eadẽ nõ possent sumere Communione, cuperentque semper vnionis Christianæ, & Christi corporis speciem, quam maximè retinere: Festiuis diebus (præter Panem benedictum, qui in vnaquaque Ecclesia inter fideles ex oblationibus offerebatur, vt diximus) ex Matrice etiã per B
Parochias benedictus panis mittebatur, ex cuius perceptione communitas, quæ inter fideles eiusdem Diœcesis intercedere debet, intelligebatur, & repræsentabatur, vt ex can. 14. Laodiceni Concilii, cuius instituti ratio per Innocentium adducitur. *Vt se à nostra Communione maxima illa die non iudicent separatos*; per dictum Albaspinum cap. 8. Prçterea Formosus Papa Regi Francorum Carolo dirigens admonitionem, qualiter ei sit in Regno agendum, congratulans deuotioni, quam idem Rex erga Sedem Apostolicam significauerat; quem petierat benedictum panem pro pignore mittit, apud Frodoardum histor. Rhemensis lib. 4. cap. 2. Similiter à Mo- C
nasterijs, cum ab Episcopo visitarentur, solebant offerri eulogiæ. can. Non semel §. quod nullis canonicis, causa 18. quæst. 2. & ad concilia Episcopi eulogias deferebant, quamuis non cogerentur, can. de eulogijs dist. 18. & plura etiam vide apud Viringum de triplici cœna par. 3. cap. 55. vide Glossarium Græco Barbarum Meursi verbo εὐλογία.

De Pœnitentium, & catechumenorũ Communione post mortem.

Primis temporibus nullus vnquam pœnitens, aut catechumenus è vita discedebat, quin ante in fidelium communionem aduocaretur, aut corpori Christi Domini, vnde distractus fuerat, restitueretur: Quoniam verò

A verò contigebat, ex illa multitudine pœnitentium, & catechumenorum, vt aliqui ante vitam amitterent, quā fidelium Gregi consociarentur, aut sacro baptismi fonte abluerentur, aut absolutionem sortirentur; Quidam simplicitate ducti, baptismum illis, & Eucharistiam post eorum mortem conferebant, ne quis vacuus communione decederet; At verò saniori modo solitum fuit, cum quis desijsset pœnitentiæ tempore, nondum absolutione percepta; Ecclesia ad communionem fidelium tunc reuocabat non Eucharistiæ, aut baptismi quodam beneficio, sed oblationes, quæ eorum causa à Cognatis, aut affinibus proponebantur, admittendo comprobabat, ex can. B 12. Concilij Arelatensis secundi ibi. *De ijs, qui in pœnitentia positi, vita excesserunt; placuit nullum communione vacuum debere dimitti, sed pro eo, quod honorauit pœnitentiam, oblatio illius recipiatur:* & latè per Albaspinum d. lib. 1. cap. 9. & 10.

De Communione per Viaticum.

Viaticum generatim sumptum significat communioni fidelium restitui appropinquante necessitate mortis obeundæ: & nil aliud est Viaticum, quam illa ipsa communio, quæ excommunicato redditur, quem breui moriturum conijcimus; At verò non omne Viaticum dicitur Eucharistia; quoniam Ecclesiæ communio multis alijs C modis potest comparari, quam Eucharistia nempe Baptismo, Confirmatione, extrema Vnctione in morte collata, vt in canon. 9. Concilij Bercendensis. *Pœnitentiæ benedictionem, quam Viaticum deputamus, per communionem acceperit* & can. 39. Concilij Arausicensis primi. *Qui recedunt de corpore pœnitentia accepta, placuit sine reconciliatoria manus impositione eos communicare, quod morientis sufficit consolationi secundum diffinitiones Patrum, qui huiusmodi communionem congruenter Viaticū nominarunt:* Quamuis sicuti Eucharistia perfectissima est communio, ita perfectissimum est Viaticum, quod suppeditari possit morituris, vt ex Albaspino vbi supra, cap. 11.

Esset hic dicendum de communione per Eucharistiam: Verum quia de illa satis ad propositum diximus supra; ad ea Lectorem reijcio. A

De Cõmunione per Agapen

Consuetum fuit Christianis olim synaxim indicere Christi exemplo; vt enim ille ad cœnam Apostolos vocauit, eosque donauit sacro suo corpore; sic illi sacratæ communioni coenam submittebant, quam Agapen dicebant ab amore, quo inter se mutuum faciebant, vt patet ex 1. Corinth. 10. *Conuenientibus ergo vobis in vnum, iam non est Dominicam Cœnã manducare, vnusquisque enim suam Cœnam præsumit ad manducandum, & alius quidem esurit, alius autem ebrius est; numquid domos non habetis ad manducandum, aut Ecclesiam Dei contemnitis, & confunditis eos, qui non habent:* Sed in eo Apostolus eos non laudat, verum carpit. *Vnusquisque enim Cœnam suam præsumit,* inquit, ac si diceret bene quidem conuenitis in vnum Christi imitatione, male tamen eum sequimini. Primum quoniam præmittitis Agapen sacræ communioni, ita hunc locum August. Primasius. S. Thomas, Anselmus, Glossæ interlinearis, & ordinaria interpretantur, prius enim synaxis celebranda fuerat, dein Epulo locus. Chrysost. primo Corinth. 11. Homil. 27. *Statis diebus mensas faciebant communes, & peracta synaxi post Sacramentorum Communionem inibant Conuiuium, diuitibus quidem cibos offerentibus, pauperibus, & qui nihil habebant etiam vocatis, & communiter vescentibus.* B C

Secundo, peccabant Corinthij, quoniam vt testatur B. Eligius homil. 15. *Solebant in hac die deferre ad Ecclesiam Panem, & Vinum, & dabant sacerdoti ad consecrandum, expletisque mysterijs, vnusquisque quod dederat recipiebat: sed & quidam illorum in foribus templi præparabant sibi conuiuia in conspectu pauperum, nihilque horum eis expectantibus erogabant:* Malo huic vt obuiam iretur, eleemosinæ colligebãtur in Agapen, quæ tamen liberæ erant, Tertull. apologetico cap. 39. ibi. *Modicam*

A *quisque stipem menstrua die, vel cum velit, & si modo velit, & si modo possit, apponit, &c.* Interdum Ecclesiæ sumptu fiebat; nisi ea tenuior esset, ideo Gregorius Magnus Epist. 54. mandat Petro Diacono in dedicatione suppleri inopiam Oratorij Beatæ Mariæ, cui more maiorum Agapen instituenda esset pauperibus.

Tertius error fuit excessus in luxuriosis commessationibus, & ebrietatibus, quæ ibidem licitæ putabantur, vt in honorem Martyrum, in quas latè insurgit August. Epist. 64.

Quarto, superstitio se immiscuit, & parentalia, August lib. 6. cõfess. c. 2. de Matre Monica, ibi. *Ne vlla occasio se* B *ingurgitandi daretur ebriosis, & quia illa quasi parentalia superstitioni Gentiliũ essent similia, abstinuit se libentissime, &c.* Vt de ijs, & similibus tractat Viringus de triplici Coena lib. 3. cap. 56. De huiusmodi Agape, seu duplici coena late etiam Card. Baronius in annum 57. vbi Spondan. in epitom. num. 39. Triplici ex causa inter Christianos Agapes celebrari solitas, nẽpe in Natalitijs sanctorum martyrum, in Funeribus, ac etiam in dedicationibus Ecclesiarum Baron. d. anno 57. vbi Spondan. num. 40,

Agapen igitur dicebatur, quod diebus Dominicis coe- C nas de nocte celebrabant, quibus omnes Christiani intererant & in priuatã aliquam domum cõueniebant, vbi post fusas ad Deum preces, coenabant, coenati manus abluebant, candelas, cereosque accendebant, Deum precabantur, scripturam sacram legebant, mox inter se omnes de rebus Diuinis sermones faciebant, & pecunias pro Viduis, pupillis, & inopibus ibidem colligebant, nec ibi Eucharistia ministrabatur, cum hæc solum de Vesperi fierent Tertull. cap. 34. Apolog. Ac etiam in prędictis conuiuijs nulli prorsus nisi fideles admittebantur; nam neque cathecumeni, nec poenitentes ibidem accumbebant, propterea quod ius Communionis, & fraternitatis, aut amisissent, aut non dum essent consequuti;

Alba-

Albaſpinus d.lib.1 cap.17. Vide Gloſſar. Græco barbar. Meurſi verbo Ἀγάπη. A

De Fraterna Chari-

Fraterna charitas apud primos Chriſtianos erat, quia vnum Deum parentem agnouerunt, qui vnum ſpiritum biberunt Sanctitatis, vt conſortes fidei, vt ſpei cohæredes, &c. ex Tertul. & Minutio Fœlice: Cæterum vt filij Dei, & Ieſu Chriſti nuncuparentur, non niſi a Lauacro proueniebat. S. Cyrillus Hierſolymitanus in præfat. *Vnius Matris filij, & filiæ facti eſtis omnes quicumque hic nomina dediſtis*: & in prima catecheſi. *Ad ingenuā adoptionis regenerationem peruenire*. D. Ambroſ lib.5. de ſacrament. cap.4. *Ex malo ſeruo factus es bonus filius*. D. Cyprianus ad Pompeium: *Qui filius Eccleſiæ non eſt, vt habere quis poſſit Deum Patrem, aut Matrem Eccleſiam*. B

Hæc amicitia Religionis ſocietate tam fortiter erat coniuncta, vt Gentilibus ſuſpecta eſſet: quoniam etiam pro altero mori eſſent parati fideles. Ab hac amicitia non ſolum Hæretici, & Schiſmatici arcebantur, ſed etiā Pœnitentes, & Catechumeni, qui omnes à cœteris fidelibus fratres non appellabantur, quia ſcilicet ius ad hæreditatem Chriſti habere non cenſerentur; neque ſalutationem Dominicam, antequam ſalutaribus aquis purgati eſſent, recitabant: Indignum enim videbatur, Deum Patrem eos inuocare, qui filij tenebrarum adhuc eſſent. C
D. Ambroſ. ibidem. *Ergo attolle oculos ad Patrem, qui te per filium redemit, & dic Pater noſter*: & item: *Dic ergo, & tu per gratiam Pater noſter, vt filius eſſe merearis*. Quod confirmatur, quoniam catechumeni ab Eccleſia poſt primas cōciones, & antequam ſacrificium celebraretur, ex templo recedebant, vt ſatis ſupra abundè diximus: adeo vt nec vnquam ante perceperint orationem Dominicam, quæ ſacrificio coniuncta erat; & propterea à ſancto Auguſtino homilia 42. in feria ſecunda Palmarum admonentur competentes orationem Dominicam ita ediſcere, vt etiam memoriter Sabbatho proximo poſt

baptiſmum

A baptiſmum reddere poſſint, ibi: *Accipite hodie, quomodo inuocetur Deus:* & paulò poſt. *Tenete ergo, & orationem hanc, quam reddituri eſtis die Sabbathi nouiſſimi, quo baptizandi eſtis:* Vlterius hoc ius Fraternitatis quadam animæ, & bonorum ſocietate conſiſtebat, cum vnuſquiſque pro facultate, & modo fortunæ, cœteros libenter iuuabat, & pro alendis ægrotis, viduis, captiuis, aut ijs, qui ad metalla, & arenarias damnati eſſent, oſtiatim mendicabant, ſicut pro maritandis puellis, & aliis pietatis officijs.

B Erat quoq. apud fideles antiquitus cõmunio per litteras *Formatas*, ſeu *Cõmunicatorias*, de quibus Auguſt. epiſt. 163. quibus probaretur vnitas, ne fraus irreperet: Eædem etiam *Canonicæ, Eccleſiaſticæ, Pacificæ* nominatæ reperiuntur. *Commendatitiæ* verò litteræ concedebantur etiam ab Epiſcopis pauperibus peregrinantibus ad teſtandam eorum fidem catholicam, Concil. Calcedonen. can. 13. can. extraneo clerico diſtinct. 71. Erant præterea litteræ *Dimiſſoriæ*, ac etiam *Memoriales*, ſeu *Commonitoriæ* dictæ. Itemque *Synodicæ, Circulares*, ſiue *Catholicæ*. Similiter *Decretales, Pectorales, Confeſſoriæ*, necnon litteræ *Confeſſoriæ*, litteræ *Captiuorum*, ac etiam litteræ *Apoſtolicæ*, quæ etiam Breues dicuntur,
C de quibus omnibus vide, quæ refert Card. Baron. in annum 142. vbi Spondan. in epitom. num. 6. 8. & 9. vide etiam Franciſcum Bernardinum Ferrarium Mediolan. qui de iſtiuſmodi litteris librum edidit.

De antiquiſſimo Excommunicationis vſu.
Cap. XXII.

SIcuti mos fuit Fidelium naſcentis Eccleſiæ tempore, quod diuerſas Communionum ſpecies ſeruarent

rent inter se, vt diximus, ita etiam vsus Excommunica- A
tionis non fuit ab ijsdem alienus. Hæc, inquam, Excommunicationis censura vsque adeo vetus, & antiqua est existimanda, vt à primæua orbis origine ortum habuerit. Cum Lucifer propria voluntate excæcatus cum Angelis suis extra communionem Paradisi positus anathemate percussus est: Huic proxima sequuta est Excommunicatio, cum omnium Parens extra deliciarum tranquillitatem eiectus est, adiecta etiam terræ Maledicti nota: Fratricida deinde Cain extra hominum commercium positus, & profugus super terram, anathematis argumentum extitit eo met ipso Cain referente, Genes. 4.
Ecce eijcis me hodie à facie terræ, & à facie tua. Anathe- B
matis speciem habet toties repetita maledictio; Deuter. 27. *Maledictus, qui fecerit sculptilem; qui maledixerit Patri, & Matri; qui transfert terminum proximi sui, &c.* Huiusmodi execratorios canones promulgauit Iosue cap 8. ibi: *Post hæc legit omnia verba Benedictionis & Maledictionis, &c.* Perseuerasse etiam apud Hebræos huius genus pœnæ, docet sanctus Ioannes cap. 9. *Condixerunt ab illa hora, vt qui confiteretur Christum, extra synagogam fieret*. Notissimus est Euangelicus locus de anathemate ferendo, Matth. 18. *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus, & Publicanus*. Iure
igitur censentur priuati vsu, & fructu suffragiorum Ec- C
clesiæ excommunicati, quando Christi decreto infœlicem subeunt Ethnicorum conditionem; Et ex ijs luce clarius apparet, quam temerè sola mentis ignorantia, & catholicæ Religionis odio Hæretici nostri temporis asserant excommunicationem esse recens inuentum, nec licere Prælatis in quemquam, quantumuis contumacem sæuire excommunicationis gladio.

Similem excommunicationis sententiam in quemdã Corinthiorũ propter portentosum facinus pronuncians; Paulus primo Corinth. 5. *Tradidit eum Sathanæ in interitum carnis, vt Spiritus saluus sit in die Domini Nostri*

Iesu

A *Iesu Christi*. Quam quidem pœnam non modo, vt incę-stuosus ille a Dæmone obsessus miserabiliter cruciaretur, esse intelligendam, sed etiam vt à Communicatione fidelium haberetur abscissus; Patres omnes consentiunt. Tertull. de pudicitia cap. 13. Ambrosius primo de Pœnit. cap. 14. cum alijs relatis per Baronium in Annum 57. vbi Spondan. num. 4. Et simili excommunicationis modo per traditionē Sathanæ vsus alibi Paulus aduersus Alexandrum, & Hymenæum, qui à fide exciderant; ad Galatas 1. Præ ceteris nominibus, quibus Ecclesiastica illa censura ab auctoribus nominatur, frequentiori vsu eadem excommunicatio dici solet,
B quod, qui ea percellerentur, à Communione Sanctissimæ Eucharistiæ, quocumque fidelium consortio arcerentur. Hilarius in Psalmo. 118. *Qui ab Ecclesiæ corpore respuuntur, quæ Christi est corpus, tamquam alieni a Dei corpore dominatui Diaboli tradantur*.

Grauissimum omnium censuræ pondus considerantes Origenes homilia 9. in Hieron. & alij Patres non nisi ex grauissima, & publica causa, & in contumaces dumtaxat adhibendam tradiderunt. Sed quid tunc fiet, si iniustè excommunicatio decernatur? Audi Gregoriū homilia 26. in Euangel. *Sub magno moderamine Pastores Ecclesiæ, vel soluere studeant, vel ligare: sed vtrum*
C *iustè, vel iniustè obliget pastor: Pastoris tamen sententia gregi timenda est; ne is, qui subest, & cum iniustè forsitan ligatur, ipsam obligationis suæ sententiam ex alia culpa mereatur, &c.*

Huiusmodi anathematis fulgure percussi sæpius fuere Imperatores, Reges, & alij Principes; & de Theodosio Imperatore ob cladem Thessalonicensium à sancto Ambrosio ab Ecclesia repulso post Augustinum lib. 5. de Ciuitate Dei, cap. 25. Ambrosius epist. 28. ad Theodosium, referunt Annales Baronij anno 390. vbi Spondanus num. 1. 2. & 3. & de Philippo Imperatore, qui post baptismum deliquit, cum ab Ecclesiæ iure deberet esse

extorris; idem facta Exomolegesi publicè in Ecclesia, A
Fabiano Papa aliter eum ad preces cum reliquis celebrandas postrema vigilia Paschatis admittere recusante, magnæ pietatis exemplo diluit. Eusebius lib. 6. histor. cap. 25. Baronius anno 246. vbi Spondanus num. 2. in fine. Sicuti etiam Innocentius Papa Arcadium, & Eudoxiam coniugem à communione Ecclesiæ reiecit ob facinora in Ioannem perpetrata, vt post Nicephorum, & alios refert Baronius anno 407. vbi Spondanus num. 7. Ac etiam Anastasius Imperator à Symmacho Papa excommunicatus ex eodem Baron. anno 502. num. 3.

Sed ijs, & similibus plurimis omissis: horrendum fuit B
illud anathema, quod Theodorus Papa ad sepulchrum sancti Petri accedens de sanguine Christi ex calice distillato in atramentum depositionem Pyrrhi, olim Monothelitarum Patriarchæ excommunicati, conscripsit, ex Baronio in annum 648. vbi Spondanus num. 2. vt simile quoque factum legimus apud Græcos in octaua Oecumenica synodo aduersus Photium intrusum iu Constantinopolitanam Ecclesiam, ex actis eiusdem synodi, & apud Baron. anno 869. num. 5.

Sed hæc satis breuitati inseruiens circa antiquum vsum huiusmodi censurarum.

C

De Sacramento Confirmationis.

Cap. XXIII.

Post Baptismum, & Eucharistiam, quæ sunt præcipua Sacramenta Religionis Christianæ, fuit quoque Confirmatio verum sacramentum, quæ fiebat, ac etiam fit supra omnem populum vtriusque sexus, illaque exercebatur chrysmate, & signo crucis, 2. Corinthiorum 1.

Qui

A *Qui autem confirmat nos vobiscum in Christo, & qui vnxit nos Deus, qui & signauit nos, & dedit pignus Spiritus sancti in cordibus nostris*, & in ea quam ad Ephesios scripsit idem Apostolus sic prohibet cap. 4. *Et nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in diem Redemptionis.*

Hoc idem sacra Concilia testantur, Elibertin. can. 38. *Posse baptizari in necessitate infirmitatis positum catechumenum, itaut si superuixerit ad Episcopum eum perducat, vt per manus impositionem perfici possit.*

Concilium Arelaten. 2. cap. 17. de Bonosiacis Hæreticis *Chrysmate, & manus impositione in Ecclesia recipi sufficit*, Concil. Laodicen. cap. 48. *Oportet baptizatos sacratissimum chrysma percipere, & cœlestis Regni participes fieri*. Concil. Aurelianen. apud Gratian. de consecrat. dist. 5. *Vt ieiuni ad confirmationem veniant perfectæ ætatis, vt moneantur prius confessionem facere, vt mundi donum Spiritus sancti valeant accipere*: & Concil. Meldense apud Gratian. ibidem. *vt Episcopi non nisi ieiuni per impositionẽ manuũ Spiritum sanctum tradant.*

Hoc idem communiter asserunt sancti Patres, & ex Græcis Dionys. Eccles. hierarc. cap. 2. *Ille Diuino, ac prorsus Deifico vnguento virum signat*: & infra. *Perficiens* C *illa vnctio facit perfectum*. & cap. 4. *Aduentum Spiritus sancti consumans vnguenti inunctio elargitur.*

Quod autem hoc sacramentum conferat Spiritum sanctum, Origen. homil. 18. in Leuit. *Donum gratiæ Spiritus per olei imaginem designatur, vt non solum purgationem consequi posit is, qui conuertitur a peccato, sed & Spiritu sancto repleri*: Et datur in augumentum, & firmamentum iustitiæ, per quod confertur gratia gratum faciens D. Thom. 3. par. quæst. 72. art. 7.

At verò Tertullianus paucis verbis declarat omnes ritus solitos in hoc sacramento, nempe; Vngendi, Benedicendi, Cruce signandi, & manus impositionis, vt in cap. 8. de resurrect. carn. *Caro vngitur, vt anima conse-* *Ritus Confirmationis.*

cretur; caro signatur, vt & anima muniatur: caro A
manus impositione adumbratur, vt & anima spiritu illuminetur.

Cyprianus Epist. 70. ad Ianuar. *Vngi quoque necesse est eum, qui baptizatus sit, vt accepto Chrismate, idest vnctione, esse vnctus Dei, & habere in se gratiam Christi possit.*

Sanctus Ambros. De ijs, qui initiantur cap. 7. *repete quia accepisti signaculũ Spiritale, Spiritum Sapientiæ, &* infra. *Serua quod accepisti. Signauit te Deus Pater, confirmauit te Christus Dominus, & dedit pignus Spiritus in corde tuo.*

Sanctus Hieronym. aduersus Luciferianos. *An nescis etiam Ecclesiarum hunc esse, morem, vt baptizatis postea manus imponantur, & ita inuocetur Spiritus Sanctus?* B
exigis vbi scriptum sit? in actis Apostolorum; Etiam si scripturis auctoritas non subesset, totius orbis in hanc partem consensus instar præcepti obtineret.

August. tract. 6. in Epist. Ioannis. *Ergo si vis nosse, quia accepisti Spiritum Sanctum, interroga cor tuum, nè fortè Sacramentum habeas, & virtutem Sacramenti non habeas.* Et idem lib. 15. de Trinit. cap. 6. *Vnxit eum Deus Spiritu Sancto, non vtique oleo visibili, sed dono gratiæ, quod visibili significatur vnguento, quo Baptizatos vngit Ecclesia.* Quamuis Christus, & Apostoli C
donassent effectũ huius Sacramẽti miraculosè S. Thom. 3. part. quæst. 72. art. 4.

Solis autem Episcopis illius collationem assignabant, vt ex Epiph. hæres. 21. habetur. *Nam cum Philippus Diaconus esset, non habebat potestatem imponendi manus, vt per hoc daret Spiritum Sanctum:* Chrysost. in 8. cap. Act. Apost. ait. *Vnde mea sententia hic Philippus vnus ex septem, erat secundus a Stephano;* ideo *& baptizans Spiritum Sanctum non dabat, neque enim facultatem habebat: hoc enim donum solum Apostolorum erat, &c. Nam virtutem quidem accceperant faciendi signa, non autem*

A solis Episcopis confertur.

A *autem dandi alijs Spiritum Sanctum.* et ex Innocentio primo circa annum Domini 410. epist. 1. ad Eugubinũ cap. 3. ibi. *De consignandis verò Infantibus manifestum est, non ab alio quam ab Episcopo fieri licere; Nam Presbyteri, licet sint Sacerdotes, Pontificatus tamen apicem non habent. Hæc autem Pontificibus solis deberi, vt vel Paracletum Spiritum tradant, non solum consuetudo Ecclesiastica demonstrat, verum & illa lectio actuum Apostolorum, quæ asserit Petrum, & Ioannem esse directos qui iam Baptizatis traderent Spiritum Sanctum: Presbyteri, seu extra Episcopum, seu presente Episcopo Baptizant, Chrismate baptizatos vngere licet, sed quod ab Episco-*
B *po fuerit consacratum, non tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solis debetur Episcopis, cum tradunt Spiritũ Paracletum.* Potest tamen Papa committere hoc simplici Sacerdoti, quia quædam, quæ sunt superiorum ordinum, potest committere inferioribus de plenitudine potestatis D. Thom 3. part. quæst. 72. ait. 12.

Oleum, & Balsamum est materia huius Sacramenti, quibus repræsentatur Dignitas Sacerdotalis, & Regalis S. Cyprianus de vnctione chrismatis inquit. *In Sacro Chrismate mixtum oleo Balsamum Regiæ, & Sacerdotalis gloriæ exprimit vnitatem, quibus dignitatibus initiandis diuinitus est vnctio instituta*; quod etiam asserit D. Thom. part. 3. quæst. 72. art. 2. *Materia.*

C Sacrum Chrisma per singulos annos in Cœna Domini conficitur per Episcopos, sed dum vna cõfectio chrismatis abundat, vetus chrisma debet incendi, & non amplius quam vno anno vti permissum, atque deinceps nouo frui. Vt in epist. Sancti Fabiani Papæ ad Orientales Episcopos.

De

A

De Pœnitentię Sacramento, & Auriculari Confessione. Cap. XXIIII.

POenitentiæ Sacramentum, nec non & auricularis Confessio, (à qua indesinenter Hæretici tantum abhorrent) quod semper in vsu fuerit à principio nascentis Ecclesiæ, Sacris scripturis, & Sanctorum Patrum auctoritatibus indubitanter manifestum patebit.

Etenim non in lege Euangelica solum, verum, & in Mosayca Num. cap. 5. vers. 6. legitur. *Vir, siue Mulier cum fecerint ex omnibus peccatis, quæ solent hominibus accidere, & per negligentiam transgressi fuerint mandatum Domini, atque deliquerint, confitebuntur peccatum suum,* Vnde qui in hebraico idiomate sunt versati, optimè norunt verbum. *Hithuadù.* non exponi generaliter confitebuntur, verum particulariter, distinctè, & exactè. B

Et de veritate huius auricularis Confessionis. Scotus in 4. sentent. distin. 17. quæst. vnica inquit, quod quamuis appareat istā non esse de iure Diuino promulgato per scripturam Apostolicam, dicendum est tamen, quod sit de Iure Diuino positiuo promulgato à Christo Apostolis, sed & Ecclesiæ promulgato per Apostolos absque Domini scriptura, sicuti mandata alia tenet Ecclesia oretenus per Apostolos sibi promulgata sine scriptura, cuius fundamentum est illud Io. 20. *Multa etiam alia signa fecit Christus Iesus &c.* & habetur extr. De celebrat. Missarum cap. Cum Marthæ. C

Verum videamus, quonam pacto hæc Confessio sit Apostolica traditio, quæ inter Mosayca præcepta reponitur, & postea à Christo tamquam Ecclesiæ Sacramentum ordinata.

Quis autem denegabit filium Dei non dedisse pote-

statem

A statem remittendi peccata, cum dicat Apostolis apud Matth. cap. 18. *Amen dico vobis, quæcumque alligaueritis super terram, erunt ligata & in Cœlo, & quęcumque solueritis super terram erunt soluta & in Cœlo*, & apud Io. cap. 20. *Pax vobis, sicut misit me Pater, & ego mitto vos. Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis retenta sunt.* Vnde Sacra Tridentina Synodus sect. 14. cap. 5. deducit hanc necessariam illationem his verbis. *Constat enim Sacerdotes iudicium hoc incognita causa exercere non potuisse, neque æquitatem quidem illos in pœnis iniungendis seruare potuisse, si in genere dumtaxat, & non potius in*
B *specie, & sigillatim sua ipsi peccata declarassent: Ex his colligitur oportere a pœnitentibus omnia peccata mortalia, quorum post diligentem sui discutionem conscientiam habent, in confessione recēseri, & si occultissima illa sint, & tātum aduersus duo vltima Decalogi præcepta cōmissa, quæ nonnunquam animum grauius sauciant, & periculosiora sunt ijs, quæ in manifesto admittuntur.* Quod etiam declarat D. Iacobus in sua Canonica cap. 5. dum ait. *Confitemini alterutrum peccata vestra*; quod secundum germanum intellectum legitur alius alii.

Quod autem hæc Auricularis Confessio sit indubitata, constabit etiam nobis ex Sāctis Patribus, tum Græ-
C cis tum Latinis, vt per illos nobis aperta sit consuetudo Ecclesiæ primitiuæ.

Origenes homil. 2. in Leuit. *Est adhuc septima licet dura, & laboriosa per Pœnitentiam remissio peccatorum, cum lauat Peccator lacrymis stratū suum, & non erubescit Sacerdoti Domini indicare peccatum, quærere medicinam secundum eum, qui dicit: Dixi pronunciabo aduersum me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem cordis mei.*

Et idem homil. 7. in Luc. explicans illud; *Vt reuelentur ex cordibus cogitationes*; *Vnde inquit, Et nos si peccauerimus, debemus dicere peccatum meum notum tibi*

feci,

feci, & iniquitatem meam non abscondi: Dixi annunciabo iniustitiam meam contra me Domino, si enim hoc fecerimus, & reuelauerimus peccata nostra, non solum Deo; sed & his, qui possunt mederi vulneribus nostris, atque peccatis, delebuntur peccata nostra ab eo, qui ait, ecce delebo, vt nubem, iniquitates tuas, & sicut caliginem peccata tua. A

Sanctus Basil. interrogat. 129. *Vt vitia Corporis nequaquam quibusuis temere homines aperiunt, sed his tantummodo, qui rationem, qua curanda sunt, teneant; eodem modo etiam peccatorum Confessio fieri debet apud eos videlicet, qui ea possunt curare*; & idē Basil. Interrogat. 288. *Necessario ijs peccata aperiri debent, quibus est credita dispensatio Mysteriorum* Dei; *siquidem rationem hanc in pœnitentia etiam Veteres illos cernimus sequutos fuisse, quando & in* Euangelio *scriptum est, quod Ioanni confitebantur peccata sua.* B

Greg. Nissen. orat. ad eos, qui durius, & acerbius alios iudicant; *Afflictionis participem, & socium sume Sacerdotem, & Patrem: Audacter ostende illi, quæ sunt recondita, animi arcana, tamquam occulta vulnera Medico retege; ipse honoris, & valetudinis tuæ rationem habebit.*

Io. Chrisost. homil. 20 *Qui hęc fecit, si voluerit (vt decet) vti conscientiæ adiumento ad confessionem facinorum festinare, Medico ostendere vlcus, qui curet, & non exprobret, atque ab illo remedia accipere, & soli ei loqui nullo alio conscio, & omnia dicere cum diligentia, facilè sua peccata emendabit; Confessio enim peccatorum abolitio est etiam delictorum.* C

Et idem lib. 2. de Sacerdotio; *Multa quidem arte opus est, vt qui laborant Christiani, vltro sibi persuadeant Sacerdotum curationi sese submittere oportere.*

Sed omissis aliis Græcorum Patrum auctoritatibus transeamus ad Ecclesiæ Latinæ Doctores, ex quibus Tertullian. de Pœnitent. cap. 12. *Cum scias aduersus Gehennam post prima illa intinctionis Dominicæ monimenta*

A *menta esse adhuc in exomologesi secunda subsidia, cur salutem tuam deseris? cur cessas aggredi, quod scias mederi tibi? mutæ quidem animæ, & inrationales medicinas sibi diuinitus attributas in tempore agnoscunt: Ceruus sagitta transfixus, vt ferrum, & irreuocabiles moras eius de vulnere repellat, scit sibi Dictamo medendum: Hirundo si excæcauerit pullos, nouit illos oculare rursus de sua Celidonia. Peccator restituendo sibi institutam à Domino exomologesim sciens, præteribit illam? quæ Babylonem Regem in Regno restituit.*

Sanctus Cyprianus lib. de lapsis. *Confiteantur singuli quæso, vos fratres delictum suum, dum adhuc, qui deliquit in sæculo est, dum admitti eius Confessio potest, dum satisfactio, & remissio, facta per Sacerdotes apud Dominum grata est.*

B

Sanctus Ambrosius lib. 1. de pœnit. cap. 7. *Vult Dominus plurimum posse Discipulos, vult, à seruulis suis ea fieri in nomine suo, quæ faciebat ipse positus in terris. Denique ait, & maiora his facietis. Dedit vt mortuos suscitarent. Et cum ipse Saulo reddere posset vsum videndi, eum tamen ad Ananiam Discipulum suum misit, vt eius benedictione Saulo refunderentur oculi, quos amiserat;* Et idem paulo post. *Quid interest vtrum per pœnitentiam, an per lauacrum, hoc ius sibi datum Sacerdotes vindicent? vnum in vtroque mysterium est.*

C

Sanctus Hieronymus Epist. 65. ad Pammach. contra errores Origenis. *Secunda post naufragium tabula est, culpam simpliciter confiteri,* & idem in 16 Matth. *Sacerdos pro officio suo, cum peccatorum audierit varietates, scit quis sit ligandus, quisue soluendus.*

August. tom. 9. lib. 2. de Visitat. Infirm. cap. 5. Adstantem coram te Sacerdotem Angelum Dei existima: *labia quidem Sacerdotis, ait Malachias, custodiunt scientiam, & legem requirunt ex ore eius: Angelus enim Domini exercituum est; & cum qua, & Deum & Angelum eius decet reuerentia Dei Ministrum affari: Aperi ei pe-*

netralium tuorum abditissima latibula, conscientiarum tuarum reuela repagula; non te pudeat coram vno dicere, quod non puduit forsitan coram multis facere: nam humanum est peccare, Christianum est à peccato desistere, Diabolicum est perseuerare: Ergo quæ mentem grauius exacerbant facinora, Dei Angelo manifesta, nihil obscurum dicens, culpam nullis ambagibus obluoluēs, nullis circumitionibus, quod verum est operiens: Designanda enim sunt in quibus peccasti loca, si recorderis, & tempora, cum quibus peccasti personis, (non nomina earum) in qua peccasti labilis ætas, quo gradu iam Ecclesiæ inseruiebas, vtrum semel, an ex consuetudine, vel ex necessitate, an ex voluptate cecidisti, &c. A B

Et sanctus Gregorius æquiparat confessionem auricularem Lazari resurrectioni, homil. 26. in Euangel. *Mortus venit foras, cum peccator nequitias suas sponte confitetur: Lazaro ergo dicitur. Veni foras, &c.*

Bernard. serm. ad Milit. & temp. cap. 12. *Non absoluant etiam compunctum, nisi viderint, & confessum.*

Sed omissis innumeris aliis sanctorum Patrum auctoritatibus ad nostrum propositum; Dicimus, quod quamuis hęc auricularis confessio non fuerit habita de necessitate præcisa ad salutem; nihilominus tamen est necessaria ad salutem de necessitate conditionali, nempè in casu possibilitatis, non absolutè, etenim deficiente possibilitate contritio sola vna cum desiderio confessionis est sufficiēs, cuius iudicium Deo est reseruatū; S. Leo ad Theodorum epist. 91. sic inquit. *Si aliquis quocumque interceptus obstaculo à munere Indulgentię exciderit, & priusquam ad constituta remedia perueniat, temporalem vitam humana conditione finierit, quod manens in corpore non receperit, consequi exutus carne non poterit; Nec necesse est nos eorum, qui sic obierint merita, actusque discutere, cum Dominus noster, cuius iudicia nequeunt cōprehendi, quod Sacerdotale ministerium implere non potuit, suæ Iustitiæ reseruauerit; ita potestatem suam timeri* C

volens,

A *volens, vt hic error omnibus prosit, & quod quibusdam negligentibus accidit, nemo non metuat: multum enim vtile, & necessarium est, vt peccatorum reatus ante vltimum diem Sacerdotali supplicatione soluatur: His autem qui in tempore necessitatis præsidium pœnitentiæ, & mox reconciliationis implorant, nec satisfactio interdicenda est, nec reconciliatio deneganda, &c.*

Asseramus igitur absque hæsitatione, quod pœnitentia sit Sacramentum, quo Sacerdos virtute clauium, hoc est potestatis à Deo receptæ, dimittit peccata à nobis post baptismum commissa, nec obliuiscamur sub pœna ingratitudinis, recognoscere, quam immensa sit Redem-
B ptoris nostri misericordia, cum tale, ac promptum, & facile medicamentum infirmitatibus nostris reliquerit.

Et multo honestius, ac facilius est confiteri peccatum secreto Sacerdoti Dei Vicario, quam manifestare, ac propalare in publico consessu fornicationes, adulteria, sacrilegia, homicidia, & alia enormia, quæ pœnitentem diffamant, & Ecclesiæ scandalum irrogant, vt summo iure fuerit sublata illa confessio Constantinopoli per Nectarium, vt refertur, & de huius quoque publicæ confessionis suppressione circa peccata occulta: D. Chrysost. Populo Antiocheno prædicabat antequam Episcopus Constantinopolitanus fuisset electus, dum in homil. 30. ad Populum Antiochenum sic loquitur; *Sufficit tibi soli*
C *Deo confiteri, non autem conseruo, qui te reprehendat:* Etenim ibidem declarat hoc intelligendum de Confessione satisfactoria, & publica, non autem de auriculari, & secreta, vt per illa verba. *In Theatro coram magna multitudine*: & alia multa similia verba, sicuti quoque paulo post à magno Leone, qui sedit in Pontificatu anno 450. in Epist. 80. ad Episcopos Campanię, Sannij, & Picœni, his verbis. *Illam etiam contra Apostolicam Regulam præsumptionem, quam nuper agnoui à quibusdã illicita vsurpatione committi, modis omnibus constituto, submoueri (de pœnitentia videlicet, quæ ita a fidelibus postulatur)*

postulatur) nè de singulorum peccatorum genere, libellis scripta professio recitetur: cum reatus conscientiarum sufficiat solis sacerdotibus indicari confessione secreta: Quãuis enim plenitudo fidei videatur esse laudabilis, quæ propter Dei timorem apud homines erubescere non veretur; tamen quia non omnium huiusmodi sunt peccata, vt ea quæ pœnitentiam poscunt, non timeant publicare, remoueatur, tam improbabilis consuetudo, nè multi à pœnitentiæ remediјs arceantur: dum, aut erubescunt, aut metuũt inimicis suis sua facta referari, quibus possint legum constitutione percelli: sufficit enim illa confessio, quæ primum Deo offertur, tunc etiam sacerdoti, qui pro delictis pœnitentiam precator, accedit. Tunc enim demum plures ad pœnitentiam poterunt prouocari, si Populi auribus non publicetur conscientia confitentis. Datum pridie nonas Martij Reumero Coss. A B

De satisfactione pœnæ post remissum peccatum. Cap. XXV.

EX sacro textu varijs rationibus Conciliorum, & Patrum auctoritatibus fit palam, quod etiam remissa culpa peccati, non propterea pœna semper indulgetur, vt inde satisfaciendum sit Diuinæ Iustitiæ, & hoc virtute meritorum, & satisfactionis Christi. C

Etenim ad hoc primũ tenemur ex peccato nostri primi Parentis, quod quamuis Christus ex Apost. ad Coloss. 2. *Delens, quod aduersus nos erat Chirographum decreti, quod erat contrariũ nobis, & ipsũ tulit de medio affigens illud Cruci*. Nihilominus remansit adhuc plaga tumens vt iam minatus est Deus ad Euam, Gen. 3. *Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos, in dolore paries filios*: Adæ verò dixit: *Maledicta terra in opere tuo: in labo-*

A *boribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ: Spinas, & tribulos germinabit tibi, & comedes herbam terræ: In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuertaris in terram, de qua sumptus es.*

Præterea Num. 12. *Loquutaq. est Maria, & Aaron contra Moysem propter vxorem eius Aethiopissam*: Parcit Deus illis, precibus Moysis; at sibi reseruat pœnam in die vltionis, eo quod in terram promissam non fuerint ij ingressi.

Tertio insurgit Populus contra Moysem, & Aaron indulget Deus, seruat tamen sibi pœnam, quoniam nemo ex his terram promissam ingreditur Num. 14. *Loquutusq. est Dominus ad Moysem, & Aaron dicens: Vsquequo multitudo hæc pessima murmurat contra me querelas filiorum Israel, dic ergo eis. Viuo ego, ait, Dominus, sicuti loquuti estis audiente me, sic faciam vobis. In solitudine hac iacebunt cadauera vestra, &c.*

B

Quarto, puer, qui natus est ex adulterio Dauid, mortuus est, quamuis orasset Pater, cui peccatum fuerat remissum, ac in eumdem aliæ calamitates superuenerunt. 2. Reg. 12. *Ecce ego suscitabo super te malum de domo tua, & tollam vxores tuas in oculis tuis, & dabo proximo tuo.*

Quinto, dixit Dominus ad Daniel cap. 4. *Quamobrē Rex consilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperum.* Nec de culpa hoc intelligitur, quæ absq. contritione non remittitur ijs, qui ad vsum rationis peruenerunt.

C

Demum, vt alia multa prætermittam primo Corinth. cap. 9. *Castigo Corpus meum, & in seruitutem redigo, nè fortè cum alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar.*

Sancti Patres similiter secundum scripturam loquuti sunt de pœnitentia. Ex Græcis Origen. in Exod. homil. 6 *Misericors, & Miserator Dominus, & Creaturæ suæ non vult mortem, sed vt conuertatur, & viuat, pœnitendo, flendo, satisfaciendo deleat, quod admissum est; dicit enim*

enim Propheta, quia si conuersus ingemueris, tunc saluus eris. A

Concilium Ancyranum Canon. de ijs qui vi sacrificarunt. *Visum est anno audire, tribus autem annis substerni, ac supplices esse, soli autem Orationi duobus annis communicare, & tunc ad id, quod est perfectum, accedere.*

Basil. homil. 14. quæ est cõtra ebrietates, & luxũ, sic ait. *Medicina magna delicta sedabit: Ieiunium ebrietatem curet: Psalmus turpes cantus: Lacryma risum: pro saltatione genua Deo flectantur: pro tripudijs pectus Deo pulsetur: pro vestium sumptu, & ornatu humilitas: in omnibus verò Elemosina peccata diluat, redemptio animæ viri diuitiæ: In societatem, communionemq. orandi Deũ, plures admittite eorum qui tribulati sunt, si quo pacto tibi malitia culpæ remittatur.* B

Sanctus Chrysost. homil. 41. ad Populum Antiochenum. *A nobis vltionem sumamus, ita placabimus Iudicem.*

De ritu, quo in Ecclesia Romana fiebat pœnitentia: Sozomen. Eccles. hist. lib. 1. cap. 16. *Priuatim deinde spõte sua, quisque vel ieiunijs, vel lotionum, ciborumque abstinentia, vel alijs quibus iussus est, semetipsum affligẽs, tempus expectat in quantum Episcopus constituit: elapso demum præfinito die; pœna iam quasi debito quopiam exsoluta, à peccatis absoluitur, & Populo in Ecclesia coniungitur. Hęc Romani Sacerdotes ab ipso inde exordio, etiã ad nostram vsque memoriam custodiunt.* C

Theodorus epist. diuers. Decret. cap. de pœnitent. *Sunt medicabilia, quæ post baptismum fiunt vulnera: medicabilia autem non vt olim per solam fidem data remissione, sed per multas lacrymas, & fletus, & luctus, & ieiunium, & orationem, & laborem facti peccati quantitati commoderatum.*

Cyprianus serm. de lapsis ante finem. *Confiteantur singuli quæso delictum suum, dum adhuc qui deliquit in sæculo est, dum admitti eius Confessio potest, dum satisfactio,*

A *ctio, & remissio facta per Sacerdotes apud Dominum grata est &c. Agite pœnitentiam plenam, dolentis, & lacrymantis, lamentantis animi probate mœstitiam &c.*

Ambrosius lib. 1. de pœnitent. cap. 16. *Cognoui quosdam in pœnitentia sulcasse vultum lacrymis, exarasse continuis fletibus genas, strauisse corpus suum calcandum omnibus, ieiuno ore semper, & pallido mortis speciem spiranti in Corpore prætulisse.*

Hieronymus epist. 22. ad Eustoch. de Custod. Virg. *O quoties ego ipse in eremo constitutus, & in illa vasta solitudine, quæ exusta solis ardoribus horridum Monachis præstat habitaculum; putabam me Romanis interesse de-*
B *litijs, sedebam solus, quia amaritudine repletus eram, horrebant sacco membra deformia; & squallida cutis situm æthiopicæ carnis obduxerat, quotidie lacrymæ, quotidie gemitus, & si quando somnus imminens oppressisset, nuda humo vix ossa hærentia colligebam &c.*

Sanctus Augustinus homil. vlt. Inter Quinquaginta. *Non sufficit mores in melius commutare, & à factis malis recedere, nisi etiam de his, quæ facta sunt satisfaciam Deo per Pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitus, per contriti cordis sacrificium, cooperantibus Elemosynis: Beati enim Misericordes, quoniam ipsorum miserebitur Deus; non enim dictum est, vt tantum abstineant à peccatis, sed*
C *& de preteritis, inquit, deprecare Dominum, vt tibi dimittantur.*

De Sacramento Ordinis. Cap. XXVI.

ORdo est signaculum quoddam Ecclesiæ, quo Spiritualis potestas traditur ordinato. D. Thom. part. 3. quæst. 34. art. 2.

Quod autem ordo fuerit habitum vnum ex septẽ Sacra-

cramentis nouæ legis: hoc Christus testatur apud Ioannem cap. 20. his verbis. *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos. Hoc cum dixisset insufflauit, & dixit eis: Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis retenta sunt:* Ac de manuum impositione legitur in actis Apost. cap. 6. *Et elegerũt Stephanum virum plenum fide, & Spiritu sancto & Philippum, &c. Et hos statuerunt ante conspectum Apostolorum, & orantes imposuerunt eis manus*; Etenim prædicti ab Apostolis in Diaconos constitituti fuerunt, sicuti etiam ijdem ordinarunt Paulum, & Barnabam, vt in Act. Apost. cap. 13. *Ministrantibus autem illis Domino, & ieiunantibus dixit illis Spiritus sanctus; segregate mihi Paulum, & Barnabam in opus, ad quod assumpsi eos: tunc ieiunantes, & orantes, imponentesq. eis manus dimiserunt illos.* A B

Quod autem impositio manuum conferat gratiam, & cum effectu consistat: Apost. epist. 2. ad Timoth. c. 4. *Noli negligere gratiã, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum Presbiterij.* Et Epist. 1. ad Timoth. cap. 1. *Propter quam causam admoneo te, vt resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum.*

De hoc eodem ordinis Sacramento loquutus est S. Ignatius in Epist. ad Smirnenses. *Omnes Episcopum sequimini, sicut Christus Deus Patrem presbyteros sicut Apostolos, Diaconos autem veneramini sicut Dei mandato ministrantes:* & infra: *Omnia benè in vobis ordinate, quæ mandata sunt in Christo, Laici Diaconis subditi sint, Diaconi Presbyteris, Presbyteri Episcopo, Episcopus Christo, sicut ipse Patri.* C

S. Greg. Nazianzen. in laudem Athanasij. *In magnum hunc Clericorum ordinem cooptatur, atque in eorum, qui appropinquanti Deo appropinquant numerum adscribitur, ac sacrosanctæ stationis, & ordinis honore afficitur,*

cunctisque

A *cunctisque Ecclesiasticorum graduum muneribus deinceps perfunctus, &c.*

Tertull. exhort. ad castit. cap. 7. ait: *Differentiam, inter ordinem, & Plebem constituit Ecclesiæ auctoritas; & honor per ordinis consessum sanctificatus a Deo, vbi ecclesiastici ordinis est consessus, & offert, & tangit sacerdos; qui est ibi solus, &c.*

Et S.Leo epist.87.ad Episcopos Aphricæ cap.primo. *Quid est citò manus imponere, nisi ante ætatem maturitatis, ante tempus examinis, ante meritum laboris, ante experientiam disciplinæ, sacerdotalem honorem tribuere non probatis, & quid est communicare peccatis alie-*
B *nis? nisi talem effici ordinantem, qualis est ille, qui non meruit ordinari.*

Et quod oleum effusum supra caput Saulis, significauerit sacerdotalem vnctionem. S.Greg.Magn.ad cap.10. lib.1.Regum. *Samuel Saul in Principem vnxit, Deus autem ei cor aliud immutauit: quia sacrorum ordinum sacramenta ab Ecclesiæ Doctoribus foris accipimus, sed sacramentorum virtute ab omnipotente Deo interius roboramur: virtus verò sacramenti gratia est Spiritus septiformis.*

Hinc autem probatur, quod ordo sit Sacramentum, vt ex D. Thom. lib. 4. aduers. Gentiles cap. 74. Mani-
C festũ est, quod in collatione Spiritualis potestatis quoddam Sacramentum peragitur, quod dicitur ordinis Sacramentum, ad diuinam autem liberalitatem pertinet, vt cui confertur potestas ad aliquid operandum coferãtur etiam ea, sine quibus huiusmodi operatio exerceri nõ potest. Administratio autẽ Sacramentorum, quæ ordinantur, ad spiritualem potestatem, conuenienter non fit, nisi aliquis ad hoc diuina gratia adiuuetur, & ideo in hoc Sacramento confertur. Hæc D. Thom. quæ procedunt dummodo promotus ad ordinem obicem non apponat; vt Apost. docuit cum scripsit ad Timoth. 1. cap. 6. Nec ad hanc eximiam dignitatem debet se quis-

piam extolli sed à Deo tamquã Aaron vocari ex Ambr. A
de Dignit. Sacerdot. habetur. *Homo imponit manus, Deus largitur gratiam.*

De Ordinum Distinctione, & eorumdem Functionibus. Cap. XXVII.

SAnctus Paulus in Epistola 1. ad Corinth. cap. 12. à B
vers. 4. vsque ad 11. loquitur de gratiis gratuitè
datis, de functionibus, & administrationibus, quæ fiunt
in Ecclesia. Vnde S. Thom. in 4. sentent. distinct. 24.
quæst. 2. art. 1. ad 2. inquit. Quidam sumunt sufficien-
tiam ordinum per quamdam adaptationem ad gratias
gratis datas, de quibus habetur 1. Corinth. 12. Dicunt
enim, quod sermo. *Sapientiæ* competit Episcopo, quia
ipse aliorum ordinator est: quod ad Sapientiam perti-
net: sermo. *scientiæ*. sacerdoti, quia debet habere
claues scientiæ: *fidei*; Diacono qui prædicat Euangeliũ:
Opera virtutum; Subdiacono, qui se ad opera perfectio-
nis extendit per votum continentiæ: *Gratia sanitatum*: C
exorcistis, qui reddunt sanitatem Energumenis. *Inter-
pretatio sermonum*, significat lumen, quod committitur
Acolythis: *Alij Prophetia*; qui est lector: Alii *genera
linguarum*, qui est Cantor: *Discretio spirituum* compe-
tit Ostiario, vt discernat fideles ab infidelibus, filios Ec-
clesiæ, & baptizatos, ab excommunicatis, catechume-
nis, & similibus.

Et de prædictis omnibus loquitur etiam S. Ignatius
ad Antiochenos. *Saluto sanctum Presbyterorum Colle-
gium, saluto sacros Diaconos, & saluto Hypodiaconos,*

Lectores,

A *Lectores, Cantores, Ianitores, Laborantes, Exorcistas, Confessores.*

Euseb. hist. eccles. lib.6. cap. 35. refert in Ecclesia quadam presbyteros esse quadraginta sex, Diaconos septem, Subdiaconos septem, Acolytos quadraginta duos, Exorcistas, Lectores, cum Ostiarijs quadraginta duos.

Concilium Laodicen. can. 24. sic omnibus ordine insignitis prohibet. *Non oportet sacro ministerio deditos a Presbytero vsque ad Diaconos, & deinceps quemlibet Ecclesiastici ordinis vsque ad Ministros, vel Lectores, vel Cantores, vel Exorcistas, vel Ostiarios cauponam*

B *ingredi.*

At distinctio ordinum, & eorundem subordinatio clarè demonstratur in synod. Roman. sub Syluestro cap. 7. *Pontifici Presbyter, Presbytero* Diaconus, Diacono *Subdiaconus, Subdiacono Acolythus, Acolytho Exorcista, Exorcistæ Lector, Lectori Ostiarius in omni loco repræsentet obsequium, siue in publico, siue in gremio Ecclesiæ.*

A quo tempore autem in vsu fuerint Ceremoniæ, quæ seruantur hodie in collatione ordinum, Refertur hoc in Concilio Carthag. 4. celebrato anno 395. vbi cap. 2. habetur. *Episcopus.* cum Ordinatur. duo Episcopi ponant, & teneant Euangeliorum Codicem super ca- *Ritus in collatione ordinum.*

C put, & ceruicem eius, & vno super eum fundente Benedictionem, reliqui omnes Episcopi qui adsunt, manibus suis caput eius tangant.

Et in cap. 3. habetur. P*resbyter.* cum ordinatur Episcopo eum Benedicente, manum super caput eius tenēte, etiam omnes presbyteri, qui præsentes sunt, manus suas iuxta manum Episcopi super caput illius teneant.

Et cap.4. *Diaconus* cum ordinatur, solus Episcopus, qui eum benedicit, manum super caput illius ponat, quia non ad sacerdotium, sed & ad ministerium consecratur.

Et cap.5. *Subdiaconus* cum ordinatur, quia manus im-

positionem non accipit, patenam ab Episcopi manu accipiat vacuam, & Calicem vacuum; De manu vero Archidiaconi vrceolum cum aqua, & mantile, & manutergium, ac idem refert Isidorus de eccles.officiis,lib.2. cap.10. A

Et idem cap.6. *Acolytus* accipiat Ceroferarium cum cereo ab Archidiacono, vt sciat se ad accēdenda Ecclesiæ luminaria mancipari: vrceolum vacuum ad suggerendum vinum ad Eucharistiam sanguinis Christi.

Idem cap 2. *Exorcista* accipit de manu Episcopi libellum, in quo scripti sunt exorcismi, accipiens potestatem imponendi manus super Energumenum.

Et idem cap.8. *Lectori* tradit Episcopus Codicem, de quo lecturus est. B

Et idem cap.9. *Ostiario* ad suggestionem Archidiaconi tradit Episcopus claues Ecclesiæ de altari dicens; Sic age quasi redditurus Deo rationem pro his rebus, quæ his clauibus recluduntur.

Et idem cap.10. *Psalmista*, idest Cantor potest absque scientia Episcopi sola iussione presbyteriis officium suscipere cantandi; & de prædictis vide Isidorum de eccles. offic. lib.2. cap. 6. & seqq.

De continentia

Quoad continentiam annexam ordini Subdiaconi, præter supra deducta, Concilium Toletanum primum anno 408. cap. 4. expresse declarauit. *Subdiaconus defuncta vxore, si aliam duxerit ab officio, in quo ordinatus fuerat remoueatur; & habeatur inter ostiarios, vel lectores, ita vt Euangelium, vel Epistolam non legat.* Quinimmo Concil. Agath.can.28. inquit. *Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, vel deinceps, quibus ducendæ vxoris licentia non est, etiam alienarum nuptiarum euitent conuiuia.* Et sanctus Leo Primus, epistola 84. cap. 4. inquit. *Nec Subdiaconibus quidem Connubium carnale conceditur, &c.* C

Origo Ordinū.

Quomodo autem prædicti ordines originem habuerint in Ecclesia? quamuis D. Thomas in supplemento

tertiæ

A tertiæ partis, quæst.37.art.2. velit in primitiua Ecclesia non extitisse explicitè tot distinctiones ordinum propter paucitatem ministrorum, sed omnes inferiores ordines erant in Diacono; nam Psalmistatus, seu Cantor erat actus ordini adiunctus, quia toti Choro competebat.

Nihilominus Isidor. Hispalen. de Eccles. offic. lib. 2. cap.5. inquit quod *Sacerdotis* initium Aaron fuit, quamquam, & Melchisedech prior obtulerit sacrificium, & post hunc Abraham, Isaach, & Iacob, sed isti spontanea voluntate, non sacerdotali auctoritate fecerunt, &c.

Et idem c. 7. inquit, quod *Presbyterorum* ordo exor-
B dium sumpsit a filijs Aaron, qui sacerdotes vocabãtur in veteri testamento, & qui nuncupabantur Principes Sacerdotum, nunc Episcopi nominantur, quibus clericorum ordinatio, & consecratio reseruata est.

Distinctos inter se habebat Ecclesia Episcopum, & presbyterum, & maximè in ordinatione; & hoc de iure diuino, & Apostolica traditione: Hieron ad Euag. epist. 85. in fin. & tamquam Heræticos damnabat illos, qui similiter distinctionem illam non reputabant. Epiphan. hæresi 75. August. de Hæresi cap. 53.

Diaconorum ordo a Leui accepit exordium: Præcepit enim Dominus num.3.& 8. Moysis vt post ordina-
C tionem Aaron sacerdotis, & filiorum eius, rursus Leui tribus in Diuini cultus ministerijs ordinarentur, & consecrarentur Domino pro omnibu primogenitis, & seruirent coram Aaron, & filijs eius in tabernaculo Domini excubantes in templo die, ac nocte; ipsique gestarẽt, & tabernaculum, & omnia vasa eius, & in circuitu tabernaculi Castra ipsi constituerent &c. In Euangelio autem primordia eorum leguntur in actis Apost. cap. 6. ibi. Conuocantes autem Apostoli multitudinem discipulorum dixerunt. *Non placet nos relinquere verbum* Dei, *& ministrare mensis: Conuocate ex vobis viros boni testimonij septem plenos Spiritu sancto, & Sapientia, quos consti-*

stituamus in hanc rem: Nos autem erimus orationi, & ministerio sermonnis instantes, & placuit hic sermo coram omni multitudine, & elegerunt Stephanum plenum fide, & & Spiritu sancto, Philippum, & Procorum, & Nicanorem, & Timonem, & Parmenam, & Nicolaum aduenam: Hi omnes steterunt ante Apostolos, & cum orassent imposuerunt illis manus, &c. A

Ex hinc per omnes Ecclesias septem Diaconi, qui sublimiore gradu essent cœteris circa Aram Christi, quasi columnæ altaris assisterent, non sine aliquo septenarij numeri mysterio, vt in Apocalyps. cap. 1. & 8. & vide latè Isidor. vbi supra cap. 8.

Subdiaconorum, qui apud Græcos Hypodiaconi B iu Esdra lib. 1. cap 8 inueniuntur; Appellanturque Natinnæi, idest in humilitate Deo seruientes; ex eorum ordine fuit Nathanael: Isti oblationes in templo Domini suscipiunt à Populis; isti obediunt officijs Leuitarum, isti quoque vasa Corporis, & Sanguinis Christi Diaconibus ad altare offerunt: De quibus placuit Patribus, vt quia sacra mysteria contrectant casti sint, & continentes ab vxoribus, & omni carnali immunditia, iuxta quod illis iubetur, dicente Isaia cap. 52. *Mundamini qui fertis vasa Domini*, vt ex Isidoro vbi supra cap. 10.

Lectorum ordo formam, & initium à Prophetis sumpsit: sunt lectores, qui verbum Dei prædicant; quibus C dicitur. *Clama nè cesses: quasi tuba exalta vocem tuam*.

Vnde, & dudum lectores præcones, & Proclamatores vocabantur: Isidor. vbi supra cap. 11.

Psamistarum, siue Cantorum Principes, vel auctores Dauid, siue Asaph extiterunt: isti enim post Moysem primi Psalmos composuerunt, & cantauerunt 1. Paralip. 6. Mortuo autem Asaph filii eius in hunc ordinem subrogati sunt à Dauid, erantq. Psalmistæ per successionem generis sicut, & ordo sacerdotalis, ipsiq. soli continuis diebus in templo canebant candidis stolis ad vocem vnius respondente Choro: Ex hoc veteri more Eccle-

sia

A sia sumpsit exemplum nutriendi Psalmistas, quorum cantibus ad effectum Dei mentes audientium excitantur. Isidor. vbi supra cap. 12.

Exorcistas, in primo ordine, & ministerio Ecclesiæ esse secundũ officia, quæ in templo Salomonis, erant disposita, quęque postea ab Esdra dispertita inuenimus, eosque, quos Esdras actores memorat templi, nunc esse Exorcistas in Ecclesia Dei; fuerunt autẽ sub Esdra dicti Actores, qui atrium templi totius sub cura haberent, aut sacris actionibus deseruirent, sed longè erant ab officio Altaris Dei: sicuti nec Psalmistis, nec Ostiarijs attingere licebat munera altaris, nisi tantummodo Leuitis: Vnde & Exorcista totius Regni Domini secreta memoriæ commendat de scripturarum testimonijs: Isidorus vbi supra cap. 13.

B

Ostiarij sunt, qui in veteri testamento, Ianitores templi vocabantur, qui præerant portis templi Hierusalem, quique ordinari per vices suas, omnia interiora templi, vel exteriora custodiebant: Hi denique inter sanctum, & iniquum discernentes, eos tantum, qui in Ecclesia sunt fideles, recipiunt. Isidor. vbi supra cap. 14.

Tonsuræ quoque Ecclesiasticæ vsus a Nazareis exortus est, qui prius crine seruato denuo post vitæ magnam continentiam, deuotione completa, capit radebant, & capillos in ignem sacrificij, ponere iubebantur, vt perfectionem deuotionis suæ Domino consecrarent. Huius ergo exempli vsus ab Apostolis introductus est, vt hi, qui in diuinis cultibus mancipati Domino consecrantur, quasi Nazarei, idest sancti Dei crine præciso innouẽtur. Hoc quippe, ex Ezechiele Propheta cap. 5. iubetur dicente Domino. *Et tu fili Hominis sume tibi gladium, acutum radentem pilos, & assumes eum, & duces super caput tuum, & super barbam tuam.* Hoc, & Nazareos illos Priscillam, & Aquilam in act. Apost. cap. 18. primos fecisse legimus, sicut, & Paulum quoq; Apostolum, & quosdam Discipulorum Christi; Est autem Clericalis

Tonsura.

C

ton-

tonsura signum quoddam quod in corpore figurantur, A
sed in animo agitur, vt hoc signo vitia resecentur, & criminibus exuamur vt inde expoliantes nos veterē hominē cū actibus suis, & induētes nouū in agnitionem Dei renouemur, vt latius etiam Isidor. lib. 2. cap. 4. & alibi etiam de hac Tonsura nos inferius dicemus.

Variæ Sedes Episcopatus.

Addimus prædictis quod in ordine Episcopatus agnoscebat Ecclesia varias sedes Iurisdictionales Iurispositiui, nempe Archiepiscopum, Primatem, Patriarcham, & aliū supereminentem gradum Iuris Diuini; & hic summus Pontifex, seu Papa nominabatur, Hieronym. ad Damas. epistola 57. Augustin. contra duas epist. Pelagij lib. 1. cap. 1. & idem epist. 92. ad Innocentium Papam, & absq; B
ipso Papa nil poterat decidi de rebus ad Ecclesiam vniuersalem spectantibus; & in defectu illius personæ, vel Legatorum eiusdem illicita reddebantur omnia vniuersalia Concilia, Socrates hist. eccles. lib. 2. cap, 8. Sozom. lib. 3. cap 10.

Affirmabat eadem Ecclesia successionem Episcopatus non interruptam post missionem originalem Apostolorum, & hoc ex necessaria, & essentiali Ecclesiæ conditione, & aliter sentientes, vti schismaticos habebat: Cyprianus ad Magnum, epist. 76. Chrysostom. ad Epiphan. homil. 11. & de ijs omnibus nos latius infra dicemus.

Diaconorum Functiones.

Quod Diaconi fuerint semper inferiores, & subordi- C
nati Presbyteris, & quod antiquitus non essent illi solum dispensatores eleemosinarum: verum etiam per Episcopum ordinati in obsequium Presbyterorum ad altare legendo Euangelium, & alijs functionibus assistendo patet, ex quo sanctus Ignatius ad Heronem Diaconum scribit. *Nihil sine Episcopis facito, sacerdotes enim sunt: tu verò Sacerdotum Minister: bapsizant, sacrificant, eligunt, imponunt manus: tu verò illis ministras, vt sanctus ille Stephanus Iacobo, & Presbyteris qui erant Hierosolimis*, & idem Epist. ad Trullianos. *Oportet Diaconos Misteriorum Christi ministris per omnia placere*

nec

A *nec enim ciborum, ac potuum ministri sunt: sed Ecclesiæ Dei administratores*, & infra: *Quid sacerdotium est, quam sacer cœtus? quid verò Diaconi, quam ministrantes Episcopo? Imitatores Angelicarum virtutum, qui purum, & inculpatum ministerium illis exhibent, &c.*

Quod autem maximæ est auctoritatis, vt alias prætermittamus, Concilium Nicenum cap. 14. *Peruenit ad sanctum Concilium, quod in locis quibusdam, & Ciuitatibus, Presbyteris Diaconi Sacramenta porrigant: Hoc neque regula, neque consuetudo tradidit, vt hi, qui offerendi sacrificij non habent potestatem, his, qui offerunt Corpus Christi porrigant: sed illud innotuit, quod quidam Diaconi etiam ante Episcopos Sacramenta sumunt:* B *Hæc ergo omnia amputentur, & maneant Diaconi intra propriam mensuram scientes, quia Episcoporum quidem administri sunt, Presbyteris autem inferiores sunt. Accipiant ergo Eucharistiam secundum ordinem post presbyteros ab Episcopo, aut à Presbytero: Quod si non fuerit in præsenti, nec Episcopus, nec Presbyter, tunc ipsi proferant, & edant: sed nec sedere quidem in medio Presbyterorum liceat Diaconis: extra regulam enim, extra ordinem est, vt hoc fiat.*

Demum sanctus Cyprianus epist. 65. quodlibet. 3.

Meminisse autem Diaconi debent quoniam
C *Apostolos, idest Episcopos, & Præpositos Dominus elegit: Diaconos autem post ascensum Domini in Cœlos Apostoli sibi constituerunt Episcopatus sui, & Ecclesiæ ministros.*

 A

De poteſtate Exorcizandi Energumenos, & Catechumenos. Cap. XXVIII.

NEmo eſt, qui prætextu aliquo poſſit dubitare de hac in Eccleſia poteſtate, quoniam Chriſtus Dominus apud Matth. cap. 10. *Conuocatis duodecim diſcipulis ſuis dedit illis poteſtatem ſpirituum immundorum, vt eijcerent eos, & curarent omnem languorem*, vt etiam apud S. Lucam cap. 10. *Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſupra ſerpentes, & ſcorpiones, & ſuper omnem virtutem inimici*, quam poteſtatem exercebant Apoſtoli, vt in actis per eumdem Lucam; etenim cum hæc ſit potiſſima inter alias omnes afflictiones, congruum maximè erat, vt Dei prouidentia in hoc medicamen apponeret, ſicut fecerat in aliis omnibus languoribus. Et propterea Dæmones maximè contremiſcunt nomen filij Dei: Iuſtin. dialog. cum Tryphon. ait. *Per nomen ſiquidem iſtius filij Dei, & Primogeniti creaturæ omnis, & ex Virgine geniti &c. Dæmonium omne adiuratum vincitur*. Et ibidem: *Et hodie quoque illi per nomen Ieſu Chriſti Crucifixi ſub Pontio Pilato adiurati nobis parent*. B C

Refert Euſeb. Cæſarien. lib. 8. cap. 35. quod Nouatus exorciſtarum præſidio ſpiritu illo malo liberatus, cũ poſt tam grauem morbum, vt iam fere mori putaretur, incidiſſet, in lecto, in quo decumbebat aqua circumfuſus baptiſmum accepit.

Concilium primum Conſtantinopolitanum can. ſeptimo referens ordinem ſeruandum circa baptizandos, inquit. *Prima quidem die eos Chriſtianos facimus, ſecundo*

A *secundo Catechumenos, tertio verò exorcizamus, & tum in Ecclesia eos perseuerare facimus, audire scripturam, & tum demum baptizamus*: & propterea de prædictis catechumenis inquit S. Chrysost. in homil. de Adam, & Heua: *Non prius fontem vitæ ingrediuntur, quam exorcismis, & insufflationibus Clericorum spiritus ab ijs immundus abigatur.*

Ac etiam Tertull. in apolog. cap. 23. refert quomodo ante oculos Gentilium fideles expulerint Dæmones ab Energumenis, his verbis: *Christum timentes in Deo, & Deum in Christo subijciuntur seruis Dei, & Christi; ita de contactu, afflatuque nostro excedunt inuiti, & dolentes,*
B *& vobis præsentibus erubescentes.*

Et Minutius Fœlix in Octauio. *Dæmones, vel exiliunt statim, vel euanescunt gradatim, prout fides patientis adiuuat, aut gratia curantis aspirat.*

Sicuti eleganter quoque refert de Dæmonum proteruia Firmian. in cap. 27. lib. 4. *Illi nequissimi spiritus vbi adiurantur ibi se Dæmones confitentur, vbi coluntur, ibi se Deos mentiuntur.*

Hanc eamdem exorcizandi potestatem testatur Cõcilium Carthaginen. 4. cap. 7. his verbis: *Accipe, & commenda memoriæ, & habeto potestatem imponendi manus super Energumenum, siue Baptizatum, siue Catechumenum.*
C

Quod verò in hac potestate exorcizandi aliqua non sit fallacia, inquit sanctus Augustinus de nupt. & concupiscent. lib. 1. cap. 20. *In veritate, & non in falsitate potestas diabolica exorcizatur in paruulis*: & idem sanctus Augustinus contra asserentes, non habere Diabolum potestatem ante Baptismum lib. 2. cap. 17. 18. & 19. *Et sic accusat Ecclesiam toto orbe diffusam, in qua vbique omnes baptizandi infantuli non ob aliud insufflantur, nisi vt ab ijs Princeps mundi mittatur foras, a quo necesse est vasa iræ possideantur, cum ex Adam nascantur*; & idem Augustinus lib. 1. de peccat. merit. &

remission. *Quid in paruulo agit exorcismus, si in familia* A
Diaboli non tenetur?

Confiteamur igitur, quod alia ecclesia, quam Catholica, vsque in præsens nunquam exercuerit exorcismos, nec in ijs facultatem vllam habuerint aliæ ecclesiæ in proprijs ipsarum functionibus.

De Diaconissis, Presbyterissis, & Episcopissis. Cap. XXIX.

B

APud ecclesiasticarum rerum scriptores, quoniam frequẽtissima habetur mentio de mulieribus Diaconissis, quarum etiam aliæ nominantur Presbyteræ, aliæ Episcopæ; quamuis ecclesiasticorum ordinum (de quibus nos supra diximus) huiusmodi fœminæ non essent vllo modo capaces; nihilominus propter nominis similitudinem, non absonum forsan erit etiam nos de prædictis hic recensere, quæ, & quales illæ essent, ac etiam de munere earumdem.

Viduæ porrò, quæ præerant ministerio quotidiano, nempe, vt mensarum seruitio Præfectæ, seu circa eleemosynarũ dispensationem, quæ fiebant quotidie: Istas C autem post Diaconorum electionem constat ab eo seruitio cessasse; Verum & alijs functionibus mancipatas esse, de quarum electione agens Paulus primo Timot. 5. *Non minus quam sexaginta annorum Viduam eligendam, eamque moribus probatam:* præcipit, quæ communi appellatione Diaconissæ sunt dictæ. Fuit autem illarum munus, vt sicut foribus, qua ingrederentur viri, Ianitores, seu Ostiarij Præfecti erant, ita ipsę portis mulieribus tantum patentibus præessent: vnde ab Ignatio

A tio epiſtola ad Antiochenos dicuntur: *Sacrorum Veſtibulorum cuſtodes*; ſicut enim in templo Hieroſolymitano erant fœminarum portæ, & loca orationis a viris ſeiuncta: Ioſeph. de Bello Iud. lib. 6. cap. 6. ſic etiam laudabilem illum morem in Chriſtianorum eccleſias fuiſſe translatum; ita quod viri a mulieribus, atque a nuptis Virgines, ſacerdotes a populo loco eſſent diſtincti, vt latè Cardinalis Baronius in anno 57. vbi Spondanus num. 37.

Inſeruiſſe inſuper Diaconiſſas ad mulierum fidelium miniſteria, puta lauacri, aut viſitationis, vel laboris; & ſimiliũ, quæ a viris ſine pudore, vel aliqua improborum

B ſuſpicione obiri non poſſent, vt apud Clementem lib. 3. conſtitut. cap. 15. & Epiphan. hæreſ. 79. Cum tamen non eſſent eiuſmodi, vt ſicut Diaconi manus impoſitionem acciperent, vel aliquo ſacramento initiatę eſſent: nam ſacroſancta Nicæna ſynodus can. 19. eaſdem inter laicas enumerat.

Verum tamen eſt, prædictas Viduas, ſeu Diaconiſſas ad hoc fuiſſe inſtitutas, vt etiam in rebus ſacris, & religioſis ritibus operam ſuam præſtarent, nempe vt Catechumenas primis fidei rudimentis domi imbuerent, docerent, formarent, cum paulo ante baptiſmum eſſent lauandæ, vngendæ, immergendæ (ne ſacerdotum oculi

C læderentur) quibus omnibus hæ Viduæ manus admouebant: difficillimis quoque eccleſiæ temporibus poterant ſine ſuſpicione per domos diſcurrere, Epiſcoporum mandata deferre, monere, corrigere, preces, ieiunia, peruigilia, ſtationes iniungere; vt refert Epiſcopus Albaſpinus de Veteribus Eccleſiæ Ritibus, lib. primo, cap. 24.

Sicut Diaconiſſarum frequens eſt mentio apud eccleſiaſticarũ rerũ ſcriptores, ita etiam apud eoſdem ſæpe nomen *Presbyteræ*, & aliquando etiã *Epiſcopæ* reperitur; at non ab aliquo eccleſiaſtico miniſterio, vel quod

Presbyteræ, & Epiſcopæ.

Dia-

Diaconissis præessent, sed vel quod ob ætatem Viduæ seniores dicerentur Presbyteræ; vt in Concilio Laodiceo, cap. vltimo, & apud Athanasium ad Virgines: vel quod ita nuncuparentur à virorum suorum ordine, cum istis in presbyteros electis, ipsæ interim vitam cœlibem gererent, vt in concilio Turonensi 2. can. 20. & Antisiodorensi can. 21. atque apud Gregorium Papam lib. 4. dialog. cap. 11. A

Sicut autem Presbyteræ ita & Episcopæ appellatæ reperiuntur apud Concilium Turonense 11. c. 13. & 14. quarum viri fuissent in Episcopos postea consecrati, ipsæque ab illis diuisæ vitam pariter cælibem agerent, eademque denominatione interdum, qua viri ad Diaconatum promoti, Diaconissa nominabatur, vt in dicto Concilio cap. 20. & Subdiaconissa coniux viri illius, qui ad Subdiaconatus ordinem ascitus esset; & de his Baronius anno 34. vbi Spondanus num. 81. & 82. B

Cum sit nobis sermo de Diaconissis, sese offert locus satis difficilis apud Tertullianum lib. de monogamia his verbis. *Vt igitur in Domino nubas secundum legem, & Apostolum (si tamen id curas) qualis es, id matrimoniũ postulans, quod eis a quibus id postulas, non licet habere ab Episcopo Monogamo, a presbyteris, ac* Diaconis *eiusdem sacramenti, a Viduis, quarum in te sectam recusasti.* C

Ad cuius intelligentiam sciendum olim in Ecclesia statutum fuisse, ne quisquam vxorem duceret, aut de nuptiis cogitaret, quin prius Ecclesiam, idest Episcopum, Sacerdotes, Viduas, cœterumque Clerum consuluisset, eisque conditiones futuri coniugis, statum, religionem, sectam, patriam denique, ac mores, & ætatem exposuisset. Huiusce legis causa non alia, quam quod primis illis temporibus omne studium, & diligentiam adhiberent, ne parua manus Christianorum, pollueretur, aut eorum quisquam Gentilis coniugio, aut Iudæi, vel Hæretici macularetur. Præterea vxor immer-

sa in

A sa in Gentilis consuetudinem,& eius amore flagrans, religionis arcana, & sacramenta retulisset; ac eisdem artibus, eisdemque blanditiis, aut minis fidem vxoris facile Gentilis expugnasset. Denique dum conuentus suos Christiani clanculum agere cogerentur, cuiuslibet mulierculæ indiciis, quæ vitiata,& corrupta esset a marito, omnes simul vna intercipi, & opprimi potuissent.

Ob eas igitur causas Ecclesias olim præcepisse reor, ne quisquam matrimonio iungeretur, qnin prius Episcopos, Viduas, & Sacerdotes concilij sui participes fecisset.

Hinc est, quod Tertullian. lib. 2. ad vxorem, non modo eam mulierem increpat, quæ Gentili nupserat,
B verum etiam eos, qui eiusmodi nuptiarum auctores extiterant ibi; *Miror Consiliariorum præuaricationem*, & eodem lib. laudat nuptias, quæ authoritate Ecclesiæ, & consilio factæ sunt: *Quibus laudibus efferam matrimonium illud, quod Ecclesia conciliat.*

Ex quibus infertur, nil aliud esse mulieres petere maritum ab Episcopo, aut a Viduis, quam eis nubendi cōsilium,& futuri coniugis viuendi consuetudinem,& mores exponere; Vt si honesti, & a lege Christi minimè alieni viderentur salua fide,& religione nubere possent: Nam de nuptiali benedictione verba illa nequeunt ex-
C plicari cum de Diaconissis, idest Viduis, illic fiat mentio, quibus ne quidem in Ecclesia loqui fas esset, ac etiam inter laicas fuisse enumeratas diximus supra. Et de prædictis refert Albaspinus de veteribus Ecclesiæ ritibus, lib. 1. cap. 14.

De

 A

De Sacramento Matrimonij.

Cap, XXX.

Matrimonium fuit habitum semper vti verum, & proprium sacramentum nouæ legis, vt inquit Apost. Ephes. cap. 5. *Ita & viri debent diligere vxores suas, vt corpora sua. Nemo enim vnquam carnem suam odio habuit, sed nutrit, & fouet eam, sicut & Christus Ecclesiam:* & infra. *Mulieres viris suis subditæ sint, sicut Domino. Quoniam vir caput mulieris, sicut Christus caput est Ecclesiæ, ipse Saluator Corporis eius, sed sicut Ecclesia subiecta est Christo, ita & mulieres viris suis in omnibus. Viri diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea.* Volens Apostolus inferre, quod sacramenti matrimonii efficacia consistat in eo, quod naturaliter repræsentet summum amorem, & caritatem, qua Verbum Diuinum dilexit humanam naturam, & Ecclesiam suam sponsam. B

Quod autem a priscis sanctis Patribus matrimonium inter Ecclesiæ sacramenta fuerit habitum, Tertullian. lib. de monog. cap. 5. *Christus vnam habens Ecclesiam sponsam, secundum Adæ, & Heuæ figuram, quam Apostolus in illud magnum Sacramentum interpretatur in Christum Ecclesiam comperisse, carnali monogamia per spiritualem.* C

Ambros. lib. 1. de Abraham cap. 7. *Et quia in Deum peccat, Sacramenti cœlestis amittit consortium.*

Augustinus de nupt & concupisc. lib. 1. cap. 10. *Quoniam sanè non tantum fœcunditas, cuius fructus in prole est, nec tantum pudicitia, cuius vinculum est fides; Verum etiam quoddam sacramentum nuptiarum commẽdat fidelibus coniugatis: Vnde dicit Apostolus: Viri diligite*

gite

A *gite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam. Huius proculdubio sacramenti res est, vt mas, & fœmina coniugio copulati, quamdiu viuunt, inseparabiliter perseuerent, nec liceat excepta causa fornicationis a coniuge coniugem dirimi; hoc enim custoditur in Christo, & Ecclesia, vt viuens cum viuente in æternum nullo diuortio separentur.* Et idem Augustinus de bono coniug. c. 4. *Bonum nuptiarum per omnes gentes, atque omnes homines in causa generandi est, & in fide castitatis; Quod autem ad populum Dei pertinet etiam in sanctitate sacramenti.*

B Ex hoc procedit illa inseparabilitas, & indissolubilitas matrimonij, quoniam inter Christianos matrimoniũ repræsentat inseparabile ligamen naturæ Diuinæ, cum natura humana, ac etiam inter personam Verbi, & eiusdem Filij Dei cum Ecclesia sua. *In dissolubile matrimoniũ etiam post diuortiũ.*

Hinc est, quod prætextu adulterij non permittitur alteri ex coniugibus iterum nubere, etenim apud sanctum Marcum, cap. 10. interrogantibus Discipulis, de hoc Christum ipse respondit. *Quicumque dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam, & si vxor dimiserit virum suum, & alij nupserit mechatur.* Quod idem refert S. Matth. cap. 5. *Ego autem dico*
C *vobis, quia omnis, qui dimiserit vxorem suam excepta fornicationis causa, facit eam mechari, & qui dimissam duxerit adulterat,* & de hoc intelligimus Apostolũ, qui Dei arcana scrutatur, primo Corinth. cap. 7. dum inquit. *His autem, qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus vxorem a viro non discedere, quod si discesserit manere innuptam, aut viro suo reconciliari, & vir vxorem ne dimittat:* & ad Roman. cap. 7. *Igitur viuente viro vocabitur Adultera, si fuerit cum alio viro; si autem mortuus fuerit vir, liberata est a lege viri, vt non sit Adultera si fuerit cum alio viro.*

Quod idem sentiunt sancti Patres, & Clemens Alexandrinus, postquam retulerat loca citata, inquit secũ-

do stromat. cap. 12. *Quod consulat scriptura vxorem ducere, & nec a coniugio permittat vnquam discedere, legem apertè constituit: non dimittat vxorem præter quam propter fornicationem; adulterium enim existimat coniungi matrimonio viuo altero, & separato.* A

Et quod communione priuentur fœminæ, quæ viuente viro alium ducunt, Concil. Elibert. anno 320. can. 9. *Item fidelis fœmina, quæ Adulterum reliquit Maritũ fidelem, & alterum duxerit, prohibeatur ne ducat; si autẽ duxerit, nõ prius accipiat Communionem, quam is, quẽ reliquit de sæculo exierit, nisi necessitas infirmitatis cõpulerit.*

Sanctus Augustinus de bono coniugii, cap. 7. *Vsque adeo fœdus illud initum nuptiale, cuiusdam sacramenti res est, vt nec ipsa separatione irritum fiat, quandoquidem viuente Viro, a quo relicta est mœchatur si alteri nupserit & ille huius mali causa est, qui reliquit.* B

Hoc idem decreuit concil. Meleuit. can. 17. *Placuit, vt secundum Euangelicam, & Apostolicam disciplinam neque dimissus ab Vxore, neque dimissa a Marito alteri coniungatur: Sed ita maneant; vt sibimet reconcilientur quod si contempserit ad pœnitentiam redigantur.*

De Impedimentis Matrimonij. C
Cap. XXXI.

TRia genera cognationum recognoscit Ecclesia, quæ Matrimonium impediant, nempè cognationem naturalem, legalem, & spiritualem: prior à natura propter Consanguinitatem, seù affinitatem: Secunda à lege propter adoptionem; Tertia à Sacramentis nempè Baptismi, & Confirmationis solummodo.

Et primum de prædicta cognatione Spirituali, Sacra Concilia, & Sancti Patres fidem Ecclesiæ confirmant, Etenim

A Etenim Concil. Nicenum can. 21. Arab. inquit. *Nemo fidelium cum Patre, aut matre Spirituali Matrimoniũ contrahat, ideſt cum Patrinis, aut Matrinis, & qui hoc commiſerit, habeatur tamquam Ethnicus, quouſque ſeparentur, & ſpatio viginti annorum pœnitentiam ſui peccati agat.* Et idem Concil. can. 23. *Neque Vir Dei filio ſuo im matrimonium eam, quam Vxor ſua tenuit in Baptiſmo, neque mulier det filiam ſuam in matrimonium ei quam maritus tenuit in Baptiſmo, quia iſti habentur, vt fratres, & Sorores Spirituales, & eorum Pater, ac Mater Spirituales.*

Et Synodus Trullen. extendit Decretum vſque ad B Matrinas, & Patrinos, in caſu viduitatis, eo quia cognatio Spiritualis maior eſt, quam corporalis, vt in Can. 53. inquit. *Quoniam Spiritualis neceſſitudo, ſeu affinitas Corporum coniunctione maior eſt, in nonnullis autem locis cognouimus quoſdam, qui ex Sancto, & Salutari Baptiſmate infantes ſuſcipiunt, poſtea quoque cum Matribus illorũ Viduis matrimonium contrahere; Statuimus, vt in poſterum nihil fiat eiuſmodi, ſi qui autem poſt præſentem Canonem hoc facere deprehenſi fuerint; ij quidem primo ab hoc illicito, & iniuſto Matrimonio deſiſtant, deinde, & fornicatorum pœnis ſubijciantur.*

Quod antiquitas recognouerit pro legitimis impedi- C mentis ad Contractum matrimonii gradus conſanguinitatis, & Affinitatis, vt propterea contrauenientes, eorũdemque filii deuenirent infames, & inciderent ſub legũ maledictione; refert Calixtus Papa, qui vixit anno Domini 218. epiſt. 2. ad Galliæ Epiſcopos, vt in cauſ. 35. quæſtione ſecunda. can. 2. his verbis; *Cognationes Conſanguineorum fieri prohibete, quando has, & Diuinæ & ſeculi prohibent leges: leges ergo Diuinæ hoc agentes, & eos, qui ex eis prodeunt, non ſolum eijciunt, ſed, & maledictos appellant; Leges vero Seculi infames tales vocant, & ab hæreditate repellunt. Nos vero ſequentes Patres noſtros, & eorum veſtigijs inhærentes, infamia eos notamus, & in-*

fames esse censemus, quia infamiæ maculis sunt aspersi, nec eos viros, nec accusationes eorum, quas leges Sæculi reÿciunt, suscipere debemus. A

Sanctus Fabianus Papa, qui passus est Martyrium tẽpore Decii refert, quod impedimentum Affinitatis cessabat in quarto gradu inclusiuè, vt habetur dicta caus. 35. quæst. 2 can. 3. his verbis. *De propinquis, qui ad affinitatem per Virum & Vxorem veniunt, defuncta Vxore, vel Viro in quinta generatione coniungantur: in quarta si inuenti fuerint non separentur: in tertia vero propinquitate non licet Vxorem alterius accipere post obitum eius. Aequaliter Vir coniungatur in matrimonio eis, quæ sibi consanguineæ sunt, & Vxoris suæ Consanguineis post mortem suæ Vxoris.* B

Quod autem talia Coniugia abominabilia sint ante Deum. Diuus Gregor. lib. 12. Registr. epist. 32. ait. *Incestuosus est talis coitus, & abominabilis Deo, & cunctis bonis hominibus: Incestuosos verò nullo coniugÿ nomine deputandos à Sanctis Patribus, dudum statutum esse legimus.*

Tale impedimentum ex Consanguinitate proueniens extendebat se ad sextum gradum inclusiuè, vt apparet, ex Isidoro lib. 9. Ethimologiarum cap. 6. ibi. *Ideo vsq. ad sextum generis gradum Consanguinitas constituta est, vt sicuti sex ætatibus mundi generatio, & hominis status finitur, ità propinquitas generis tot gradibus terminetur*; C quod idem refertur in Concil. Lugdunen. 2, vt in caus. 35. quæst. 2. & 3. cap. 19. Nulli: vbi idem asseritur procedere tam circa gradus Consanguinitatis, quam Affinitatis. Præcipuum autem fundamentum prædictorum graduum erat illos extendere, (vt apparet ex dict. in 35. quæst. 5.) ad similitudinem hæreditatis, & successionis iuxta Imperiales leges.

Postea autem Generalia Concilia reduxere tale impedimentum ad quartum gradum, vt consanguinitates faciliores reddantur, ex Innocentio Tertio, de consanguinit.

A guinit. & affinit. cap. *Non debet repræhensibile iudicari, si secundum varietatem temporum, statuta quandoque varientur humana*, & paulo post; *Probibitio quoque copulæ coniugalis quartum consanguinitatis, & affinitatis gradum de cœtero non excedat, quoniam in vlterioribus gradibus iam non potest absque graui dispendio huiusmodi probibitio naturaliter obseruari*, & non est dubium, quod ab Ecclesia potuerint taxari huiusmodi gradus consanguinitatis impedientes matrimunium, Diu. Thom. in supplemento, quæst. 54. art. 4. par. 3.

Qualis autem fuerit Diuina ordinatio in lege scripta B circa hoc impedimentum. Hoc latè refertur in Leuitico cap. 18. a vers. 6. vsque ad vers. 19.

De cognatione legali per adoptionem, quando impediat matrimonium, D. Thom. d. supplem. quæst. 57. per totam, ac etiam leges Ciuiles.

De Sacramento extremæ Vnctionis. Cap. XXXII.

C QVod hæc extrema Vnctio sit verum Sacramentum nouæ legis patet nobis ex verbis Epistolæ Catholicæ sancti Iacobi cap. 5. vers. 14 & seq. his verbis. *Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit Infirmum, & alleuiabit eum Dominus, & si in peccatis sit, remittentur ei.* Etenim dictus Apostolus non præcepisset huiusmodi cæremonias, nec sic determinatè promisisset donum gratiæ spiritualis, si non recepisset ipse aliquod præceptum, & à Deo certitudinem, maxime cum referat Apostolus hoc Sacramentum duos parere effectus; nempe corporis sanitatem cum hypothesi, & conditione,

ne, si sic expediat Infirmo: alius effectus essentialis est remissio peccatorum per infusionem gratiæ, & habetur ex Diuo Thoma in supplemento, quęst. 29. art. 2. quod licet in Euangelio non fiat mentio de hoc Sacramento, Apostoli nihilominus illud promulgarunt. A

Quod antiqua sacra Concilia, & prisci sancti Patres optimè cognouerunt, vt in Concilio Niceno ann. 69. Arab. *Transacto anno debet Sacerdos benedicere aquam, & oleum non sicut fit in Baptismo, neque sicut benedicitur Chrisma, sed sicut oleum Infirmorum.*

Sanctus Ephrem, qui vixit anno 300. de vita spirituali, puncto 75. inquit. *Si Charitatis officio perfungens oleo ægrotantem inungis, fac oculos, manus, linguasque custodias.* B

Diu. Chrysostom. lib. 3. de sacerdotio, ait. *Sacerdotes non solum cum nos regenerant, sed postea habent potestatem indulgendi peccata. Infirmatur quis, inquit, Apostolus ex vobis accersat presbyteros Ecclesiæ, vt orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini.*

Hieron. in vita Hilarion. inquit. *Constantiæ sanctæ fœminæ generum, & filiam Hilarion, vnctione olei morte liberauerat &c. Vniuersi agricolæ, & pastores à venenatis animalibus, & serpentibus percussi ad Hilarionem confugerunt, quo benedicto oleo vulnera tangente certam salutem resumebant.* C

Augustin. in tract. de beatitudine Catholicæ conuersationis, inquit. *Qui ægrotat in sola Dei misericordia confidat, Eucharistiam cum fide, & deuotione accipiat, oleumque benedictum ab Ecclesia petat, vnde corpus suum vngatur, & secundum Apostolum oratio saluabit infirmum, & alleuabit eum Dominus.*

Beda in verba D. Marci 6. ait *Vnde patet ab ipsis Apostolis hunc sanctum Ecclesiæ morem esse traditum, vt energumenus, & alij, quilibet ægroti vngantur, oleo Pontificali consecrato.* Vnde in proposito quamuis in Euangelio non fiat mentio de hoc Sacramento, nihilominus Ec

A clesiam non posse illud auferre cum sit a Christo institutum, & ab Apostolo promulgatum, vt habetur ex supplemento 3. partis D. Thom. quæst. 29. art. 2.

De Vestimentis, & Ornamentis sacris.

Cap. XXXIII.

DIximus de Sacramentis nouæ legis, congruum modo est, vt de sacramentalibus, & aliis Ecclesiæ
B Ritibus dicamus; & primo de Vestimentis, & aliis sacris Ornamentis, de quibus Deus ad Moysem loquens in Exod. cap. 28. distinctè indicat, quæ, & qualia debeant esse ornamenta Tabernaculi, ac etiam vestimenta Sacerdotis, & Leuitarum, & in lib. 1. Regum cap. 2. versic. 28. habetur, quod puer Samuel seruiret coram Deo, & portaret Ephod. Vnde S. August. quæst. veteris, & noui testamenti, quæst. 46. inquit. *Sed hinc videtur Sacerdos fuisse Samuel, quia vestitus erat Ephod, quasi non hodie Diaconi Dalmaticis induantur sicut Episcopi.*

Quãuis antiqua lex Moysis non obliget hodie in illis iis, quæ respiciunt cæremonias, nihilominus propter
C rationis congruentiam, quæ est anima legis, satis conforme diuinæ voluntati videtur talis vsus diuino ministerio ad excitandam charitatem, iustificandam fidem, & instruendum populum, & propterea Alcuinus de diuin. offic. cap. 38. Quid significent vestimenta, inquit. *Per Zonam designatur discretio omnium virtutum; Orarium, idest Stola dicitur, eo quod oratoribus, idest Prædicatoribus conceditur; Admonet eum qui illo induitur, vt memor sit sub iugo Christi, quod leue, & suaue est, esse se constitutum. Dalmatica ab hoc dicitur, eo quod sit in Dalmatia reperta.*

Vsus autem Dalmaticarum, à B. Siluestro institutus est:

nam

riam antea Colobijs vtebantur: Colobium vero est vestis sine manicis; significat autem vnumquemque fidelem exercitatum esse debere ad bona opera exercenda &c. Casula quæ super omnia indumenta ponitur, significat Charitatem, quæ omnes alias virtutes excellit. A

Damasc. in vita S. Siluestri tom. 1. Concil. inquit. *Et hoc constituit, vt Diaconi Dalmaticis in Ecclesia vterentur, & palla linostima leua eorum tegeretur.*

Concilium Nicenum primum Can. Arab. 63. inquit. *Et sit in vnaquaque Ecclesia Procurator: & cum eo alij, qui curam habeant Prouentuum, & reddituum Ecclesiæ, & deinde Villarum, & sementis, & sumptuum, ac vasorũ auri, & argenti, & vestimentorum, & ornamentorum* B *Ecclesiæ: Habeant deinde curam loci, in quo Sancta Eucharestia seruatur.*

Athanas. Epist. ad Marcum Papam inquit. *In tantum etiam nostra vastarunt, vt nec libros, nec vestimenta Ecclesiastica, aliaque ornamenta, nec reliqua vtensilia nobis dimiserint.*

Similiter S. Chrysost. in Matth. cap. 6. homil. 83. inquit. *Idcirco vos Deus tanto voluit honore decorare, vt hæc diligentissimè discernatis. Hæc est dignitas vestra, hæc Corona, non quia tunicam induti candidissimam per Ecclesiam ambulatis.*

Præterea Iustinian. Imp. in l. sancimus C. de sacro sanct. Eccles. quæst. 17. refert quod donatione, hypotheca, seu alias obligari nõ possint. Vasa, Vtensilia, & sacra vestimenta, nisi in redemptionem Captiuorum, seu ad nutriendum Pauperes penuriæ tempore. Et Ven. Beda lib. 1. hist. Anglor. refert quod S. Gregorius magnus misit ad nouam Angliæ Ecclesiam vestimenta Sacerdotalia, Vasa Sacra, Reliquias, & ornamenta Altaris. C

Vnde infertur quod cum Apost. 1. Corinth. cap. 14. in fine dicat. *Omnia autem honestè, & secundum ordinem fiant.* Congruum est etiam, vt res sacræ differant à prophanis, Ecclesiasticę à Secularibus, Spirituales à temporalibus;

A ralibus ;& ſicuti videmus differre homines ſæculares ſecundum ordinum varietatem, ita inter ſe differunt quoque habitu,& cœteris rebus:& propterea multo ma. gis indecens eſſet, quod Eccleſiaſtici, maximè miniſtrãtes auguſtiſſimum Sacramentum induerentur,ſicut ſæculares,& alia ſacra prophanis veſtibus tractarentur; ſicuti clamat Vates : *Proculò ,procul eſte prophani.*

De Vtenſilibus pretioſis in Eccleſia, & de ſacris Vaſis,quæ nunquam fuit licitum tangi prophanis manibus.

B

Cap. XXXIV.

LEgitur in libro Daniel, cap. 3. quid Nabucdonoſor, & filius eius Baltaſſar fecerint de vaſis templi Hieruſalem,quæ à Cyro Rege fuere deinde reſtituta: cum idem egerint priſci, & recentiores Hæretici de ſacris Vaſis Eccleſiæ Catholicæ, vt de Arrianis, Dona-
C tiſtis, & Albigenſibus,de quibus refert S. Athanaſius in vita S. Antonii, Chryſoſt. in Babyla. Optatus Meleuit. lib. 6. Aeneas Sylu. de Boem.cap. 38. quorum abominabilior fuit Iulianus Patruus Apoſtatis, qui ingreſſus ſacrarium ex Vtenſilibus pretioſis, quæ Conſtantinus & Conſtantius Eccleſiæ donauerant, vt refert Theodoret. lib.3. hiſtor. cap.11. irridendo ille dixit. *Ecce quam ſumptuoſis vaſis filio Mariæ miniſtratur*. Videbimus modo de illorum pretio: ſecundo, quod manibus prophanis prohibitum ſit ea tangere.

Et quoad Pretium, & valorem vtenſilium, quæ Deo erant dicata, loquutus eſt Deus ad Moyſem, Exod.

cap.25. verſ.29. & 39. ibi: *Omne opus Candelabri cum vniuerſis vaſis ſuis, habebit talentum auri puriſſimi.* A

Damaſus de huiuſmodi ſacris vaſis pretioſis in miniſterium Dei, in Pontificali ſcribit. *Sixtus conſtituit, vt miniſteria, ſiue vaſa ſacrata non tangerentur, niſi a Miniſtris ſacratis. Vrbanus fecit miniſteria omnia ſacrata argentea, Patenas argenteas 25 appoſuit.* *Silueſter donauit Eccleſię Romanæ Patenam argenteam pẽſantem libras 20. ex dono Auguſti Conſtantini: donauit autem & Scyphos argenteos duos, qui peſarunt ſinguli libras denas: Calices Miniſtrales quinque. Patenam argenteam Chryſmalem auro clauſam peſantem libras quinque.* Et de prædictis vaſis pretioſis, refert etiam Prudentius in hymno ſancti Laurentij. B

Quod autem ſæcularibus prohibitum eſſet tangere prædicta ſacra vaſa: Hoc idem præcepit Iſaias, cap. 52. verſ. 11. his verbis. *Sanctificamini, qui fertis vaſa Domini.* Et in Concil. Laodicenſi can. 21. *Non oportet Subdiaconos locum habere in Diaconico, & Dominica vaſa contingere.* Et in Concilio Romano 2. ſub Silueſtro, can. 9. *Nullus lector, vel Oſtiarius ſacra vaſa contingat:* Et Concilium Agathenſe cap. 66. *Non oportet ſacratos miniſtros licentiam habere in Sacrarium ingredi, & contingere vaſa Dominica.*

Refert S. Ioann. Chryſoſt. orat. in Babylam Martyrem, quod Iulianus prædictus eo quia auſus fuit arripere, & manibus proprijs contrectare ſacra Eccleſiæ vaſa, eaque in terram proijcere, ſtatim illius verenda corrupta vermiculos generarunt; ita vt morbum Diuinitus illatum fuiſſe conſtaret. C

Gregor. Nazianz. orat. 15. ad Arrianos de ſe ipſo inquit. *Quæ vaſa miniſterio ſacro deſtinata, nec vulgi manibus attrectanda, iniquorum manibus dediſti? nempe vel Nabuzardæ coquorum Principi, vel Balthazaro, qui male in ſanctis poculis perbacchatus eſt, atq; adeo dignas amentiæ ſuæ pœnas perſoluit.*

Et

A Et Ambros.2.officior.cap.28. inquit. *In necessitate pro redimendis captiuis vasa Ecclesiæ etiam initiata confringere, conflare, vendere licet: opus est, vt de Ecclesia mystici poculi forma non exeat, nè ad vsus nefarios sacri Calicis ministerium transferatur.*

Corporalia quoque fuere in vsu apud priscos fideles, quæ nobis repræsentant Linteamina, seu Sudarium Filij Dei: vnde Optatus Meleuit. lib.6.conqueritur de Donatistis, quod illa polluissent, & prophanassent; & idem similiter testatur, quod altaria decenter linteaminibus essent ornata ad ministerium sacrificij.

Inferamus ergo non satis esse nobis exhibere, & mini-
B strare summo Deo aureis, & pretiosis Calicibus, ac aliis similibus vtensilibus; verum maximè in munditia, & puritate cordis, quoniam, vt inquit D.Chrysost.homil 51. in Matth. *Non enim auri, vel argenti officina, sed Angelorum celebritas est Ecclesia. Animarum ergo munditia opus est, propter quas Deus hæc vasa recipit.* Et idem homili 3.in epist.ad Ephes. *Quid verò? an non vides vasa abluta adeo nitida, & splendida? His longè mundiores oportet esse animos, his sanctiores, & splendidiores;* & idem homil.14. *Tu es his vasis sanctior, & multo sanctior, cur ergo te ipsum polluis, & inquinas.*

C

De Incenso. Cap. XXXV.

PRæcepit Deus Moysi, vt faceret Altare Thymiamę, Exod.cap.30.in principio inquit. *Facies quoque Altare ad adolendum Thymiama, de lignis Sethin.* quod etiam dicebatur Propitiationis; & hoc incensum efferebat Zaccharias apud sanctum Lucam, cap primo, vers.8. & 9. dum ait. *Factum est autem cum sacerdotio fungeretur in ordine vicis suæ ante Deum secundum con-*

suetudinem sacerdotis, sorte exijt, vt incensum poneret, ingressus in templum Domini: apparuit autem illi Angelus Domini, stans à dextris Altaris incensi, &c. A

Et propterea hic ritus offerendi incensum semper in Christianorum Ecclesia, iam à principio eiusdem seruatum fuit, vt legitur in Liturgia sancti Petri, quando thurificatio peragitur his verbis. *Sicut Zaccharia Suffitum Thymiamatis suscepisti, sic de manibus nostris peccatorũ hanc suscipe thurificationem in odorem suauitatis.* Et in Missa sancti Iacobi. *Præsentem hunc ex nobis inutilibus seruis tuis suffitum recipe in odorem suauitatis:* Et sanctus Basilius in Missa. *Diaconus accipiens Thuribulum, & Incensum dicit sacerdoti Benedic Domine Incẽsum istud: & dicit sacerdoti. Incensum istud tibi offerimus Christe Deus in odorem suauitatis spiritualis, mitte nobis gratiam Spiritus sancti, nunc, & semper, Amen.* Idem etiam legitur in Liturgia sancti Marci, & Aethiopum. B

Et de hoc ritu Incensi legitur in can. Apost. 4. iuxta veterem editionem: *Offerre non liceat aliquid ad Altare præter nouas spicas, & vuas, & oleum ad luminaria, & Thymiama, idest* Incensum *tempore, quo sancta celebratur oblatio.*

Hippolytus Martyr. orat. de Antichristo sub medium. *Lugebunt etiam Ecclesiæ luctum magnum; quia nec oblatio, nec suffitus fiet, nec cultus Deo gratus.* C

Ambros. in cap. 1. Lucæ. *Atque vtinam nobis quoque adolentibus altaria, ac sacrificium deferentibus assistat Angelus, imo præbeat se videndum; non enim dubites assistere Angelum, quando Christus assistit, quando Christus immolatur.*

Euagrius histor. Eccles. lib. 4. cap. 7. de Zosimo ait. *Thuribulum postulat, & toto Choro, in quo simul constiterunt, thuris incensi nidore perfuso se prosternit humi, precibus, & orationibus Deum placaturus.* Et idem lib. 5. histor. cap. 21. refert visionem, quam habuit Mauritius, tunc quando offerebat Incensum in Deiparæ Ecclesia,

A ex qua Gregorius Episcopus intellexit, illiq; etiam prædixit elationem in Imperium.

Damasus in vita sancti Soteris docuit, quod ille prohibuit; *Vt nulla Monacha pallam sacram contingeret, nec incensum poneret in sancta.* Et idem in vita magni Constantini, scribit, quod ille. *Thyamatoria duo fecit, ex auro purissimo pesantia libras 30. Donum aromaticum ante Altaria singulis annis libras quinquaginta.*

Germanus Constantinopolitanus in rerum Eccleciast. Theoria inquit. *Thuribulum subindicat humanitatem Christi: Ignis Diuinitatem; & flagrans fumus indicat illum bonum odorem Sancti Spiritus præcedentem:*
B *nam Thymiama est flagrantissima lætitia; si interpretari velis.*

Afferamus igitur, quod oblatio Thymiamatis, sicut, & alius quilibet actus, qui excitare valet reuerentiam, & pietatem debitam erga Deum, sit cultus Latriæ, differens tamen ab eo, qui redditur reliquijs, & imaginibus Sanctorum; etenim non animo supremi cultus istis exhibetur (*vt ipsi Deo*) sed in honorem pium, & religiosum excedentem tamen illum cultum consuetum in Cathedralibus, & Collegiatis Ecclesijs offerendi Incensum erga Prælatos, Canonicos, & Populum; etenim præfato ritu admonentur isti, vt vitam ipsorum sic dirigant, vt in exemplum sint, secundum Apost. 2. Corinth. cap. 1. *Christi bonus odor sumus Deo.* Præterea exhibetur Deo cultus Thymiamatis, seu Incensi ad denotandum effectum nostrarum precum, vt inquit Psalmista. *Dirigatur Domine oratio mea, sicut Incensum in conspectu tuo.*

C

De

A

De Aqua benedicta, ac etiam de Pane benedicto. Cap. XXXVI.

LEgimus in Num. cap. 19. verſ. 9. Ritum quem Deus tradidit Moyſi, vt aqua ad purificationem inſeruiret; & quamuis ſubſtantia illius myſterij principaliter referatur ad ſanguinem Agni immaculati, & ad effectus paſſionis eiuſdem; reſpiciebant etiam Ritus, ac cœremoniæ prædictæ purificationis aquam benedictā, quæ locum illius habet, vt videtur indicare Apoſt. ad Hebr. *Si enim ſanguis Hircorum, & Taurorum, & ſanguis Vitulæ aſperſus inquinatos ſanctificat ad emundationem Carnis, quanto magis Sanguis Chriſti:* Cuius elemēti Benedictionem ſanctus Baſilius retulit tacitæ cuidam traditioni, vt in lib. de Spiritu ſancto cap. 27. his verbis. *Conſecramus aquam Baptiſmatis, & oleum vnctionis, ex quibus ſcriptis? nonne à tacita, ſecretaque traditione?* & ſanctus Clemens conſtit. Apoſt. lib. 7. cap. 43. refert formam illius benedictionis his verbis: *Ipſum igitur nunc quoque inuocet ſacerdos à baptiſmo, & dicat: Deſcende de Cœlo, & ſanctifica hanc aquam, da ei gratiā, & virtutem, vt qui baptizatur ſecundum mādatū Chriſti tui, cum eo crucifigatur, &c.* Quam aquam deinde Alexander Primus ſolemniter præcepit benedici, vt in epiſt. ad omnes orthodoxos, ibi. *Aquam talem conſperſam populis benedicimus, vt ea cuncti aſperſi ſanctificentur, & purificentur, quod & omnibus ſacerdotibus faciendum eſſe mandamus; nam ſi cinis Vitulæ aſperſus ſanguine populum ſanctificabat, atque mundabat, multò magis aqua ſale aſperſa, diuiniſque precibus ſacrata populum ſan-* B C

A *sanctificat, atque mundat, &c.*

Et de hac eadem aqua benedicta: Tertullian. lib. de baptism.cap.4. inquit: *Superuenit enim Spiritus sanctus de Cœlis, & aquis superest sanctificans eas de semetipso, & ita sanctificatæ vim sanctificandi combibunt.*

Et sanctus Ambrosius de ijs, qui mysterijs initian. cap.3. *Aqua sine prædicatione Dominicæ Crucis ad nullos vsus futuræ salutis: ea cũ vero fuerit salutaris Crucis mysterio consecrata, tunc ad vsum spiritualis lauacri, & salutaris poculi temperatur, &c.*

Et sanctus Augustinus in lib. quinquaginta homil. in B 27. inquit. *Quia baptismus, idest salutis aqua non est salutis, nisi nomine Christi consecrata, qui pro nobis sanguinem fudit, cruce ipsius aqua signatur.*

Vtebantur prædicta aqua benedicta quibusdam orationibus, & cœremonijs consecrata, eaque inseruiebat baptismo, vt dixi; sicuti etiam ad effugandos Dæmones, & incantationes, Epiph. hæres. 30. Theodoret. hist. Eccles. 5. cap. 21. ibi. *Qua re confecta Dæmon aquæ aspersæ vim non ferens penitus aufugit, &c.* Et Gregorius Magn. scribit August. in Anglia Episcopo lib. 9. registr. cap. 71. *Ne Fana Idolorum destruantur, sed aqua benedicta aspergantur.* & Cyprian. Arelat. in vita Cæsarij Arelaten. cap. 19. ibi. *Orat igitur sanctum Cæsarium,*
C *vt suis precibus eas mali Dæmonis iniurias à se auertat; venit ad eius domum vir beatus, eamque sanctificaturus, benedicta aqua conspergit: moxque adeo omnis illa vexatio profligata est, vt deinceps nil huiusmodi acciderit.*

Qua ratione vsu venit, vt aqua sanctificata ipso ingressu Ecclesiæ, ad leuium sordium expiationem sit exposita, sicuti etiam in priuatis domibus poneretur, vt refert Card. Baron. ad annum 57. vbi Spondan. num. 33. & idem Baron. anno 132. vbi Spondan. num. 2. Quod etiam fit manifestum, quoniam in templo Hierosolymitano etiam ad emũdationem positum fuit labrum æneũ quo sacerdotes manus, pedesque ante ingressum lauarent,

rent, ita etiam prę Ecclesiarum foribus constitui solitos A fontes aquæ communis ad purificationem, & ad manus ac facies quorũcumque abluendas, sordesq. corporis abstergendas. Quoniam naturalis quidam instinctus docet non nisi puros ad Deum homines accedere debere, & inde euenit, quod non solum Christiani, & Iudæi, sed & ipsi quoque Gentiles ante adorationem se aqua mundarent, vt ex Card. Baron. & Spondan. supra citatis.

Ex prædictis asseramus, quod Aqua, vti elementum non purget animas nostras à sordibus; imo in sanguine Christi (in quo est nostra salus) easdem emundari hac benedicta aqua, de qua etiam loquebatur Christus ad B Samaritanam: sicuti nec minus Diabolus reformidat elementum vti tale, sed benedictionem, & preces ecclesiæ, quas recipit Deus, dum illi supplicatur, vt deleat peccata, & liberet à malis, qui illa benedicta aqua irrigantur, &c.

De Pane Benedicto.

Quo verò ad Panem benedictum, quem Græci appellant Eulogiæ, & de quo nos diximus supra in cap. 21. de communione per Eulogias: fuit talis vsus satis frequens apud priscos fideles: præbebatur enim ille Cathechumenis, qui nõ participabant de Eucharistica mẽsa, postea etiam baptizatis conferebatur, qui ad communionem Dominicam non essent dispositi; cumque hoc C esset symbolum fraternæ charitatis; propterea Ecclesia vnicum solum panem facere solebat, vt denotaret vnicum corpus misticum à Christo vnico capite depẽdens, vt ad Communionem spiritualem inuitarentur, & ad Sacramentalem disponerentur, sicuti disertè exprimitur à Diuo Augustino lib. 2. de Peccatorum meritis, & remissione, vbi docet, quod Benedictus Panis quamuis non sit corpus Christi, sanctum est tamen; sanctius quam cibi quibus alimur, & Sacramentale, sanctificatum per verbum Dei, vt inquit Apost. primo Timoth. cap. 4. ibi. *Omnis creatura Dei bona est, & nihil reÿciendũ, quod cum*

A *gratiarum actione percipitur; sanctificatur enim per verbum Dei, & orationem*, ad quæ verba etiam refertur Benedictio Olei, & consecratio Chrysmæ (de quibus nos infra) vt refert sanctus Cyrillus Hierosolymit. cathechesi.33. Hierarchicæ instructionis.

De Benedictione, & vsu Olei Sanctissimi Chrysmatis. Cap. XXXVII.

B

QVamuis Hæretici antiqui, & recentes abhorreant ab vsu huius sacræ Vnctionis. Quem ritum primo desumptũ ex Dei præcepto ad Moysem, Exod. 30. vers. 31. & seq. his verbis. *Aaron, & filios eius vnges, sanctificabisque eos, vt sacerdotio fungantur mihi: filijs quoque Israel dices: Hoc oleum vnctionis sanctum erit mihi in generationes vestras: Caro hominis non vngetur ex eo, & iuxta compositionem eius non facies aliud, quia sanctificatum est.*

C Oleum, quo vngebantur Reges, non erat sacrum, & tamen legitur primo Reg cap. 10. *Tulit enim Samuel lenticulam olei, & effudit super caput eius* (nempe Saulis) *& deosculatus est eum, & ait, Ecce vnxit te Dominus super hæreditatem suam in Principem, &c* Et inferius idem Propheta imperante Deo vnxit Dauid, vt in cap. 16. vers. 13. ibi. *Surge, & vnge eum, ipse est enim: tulit ergo Samuel cornu olei, & vnxit eum in medio fratrum eius, & directus est Spiritus Domini à die illa in Dauid.*

Et apud sanctum Marcum cap. 6. vers. 12. fit mentio de oleo, quo Apostoli vngebant ægrotos, & Energumenos, qui sanabantur, & sanctus Iacobus in sua epist. loquitur etiam de sacro Oleo infirmorum; de quo nos

ſupra diximus: Et ſanctum iſtud oleum, quod inſeruit ſaluti animæ, & corporis; ſatis differt ab vſu alterius ſimilis olei. A

De prædicto oleo, ſeu quia refertur ad Benedictionẽ, ſeu ad vſum eiuſdem, Clemens Rom. Conſtitut. Apoſt. lib. 7. cap. 23. inquit *Vnges eum prius Oleo ſancto, deinde baptizabis aqua, poſtremo conſignabis vnguento: vt vnctio ſit participatio ſpiritus, aqua ſit ſymbolum mortis, vnguentum ſigillum pactionum: ſin autem non fuerit oleum, neque vnguentum Chryſmatis, ſat is eſt aqua ad vnctionẽ, tum ad ſigillum*. Et D. Dionyſ. Eccleſ. Hierarch. cap. 2. latè refert de vnctione, quæ præcedebat ablutionem, ac de ritu benedicendi precibus aquam baptiſterij. B

Sanctus Iuſtinus Martyr, quæſt. 137. dicit, nos vnctos ad imitandum Chriſtum, qui dicitur vnctus his verbis. *Oleo inungimur, vt Chriſti, vnctique fiamus: vnguento autem ad recordationem eius, qui vnguenti vnctionem ſepulturam ſuam eſſe putauit*.

Et ſanctus Baſylius de Spiritu ſancto, cap. 27. *Conſecramus aquam baptiſmatis, & oleum vnctionis, & ipſum, qui baptizatur; ex quibus ſcripturis? nonne à tacita traditione*.

At Tertullian. lib. de baptiſm. cap. 7. poſtquam oſtendiſſet antiquitatem vnctionis per Sacerdotem, & Leuitas; ſicut & verbum Chriſtus, hoc eſt vnctus, ex quo Deus Pater vnxerat eum in qualitate Regis, & Sacerdotis, addit, quod Vnctio ſit corporalis, ſed effectus ſpiritualis his verbis. *Sic in nobis carnaliter currit vnctio, ſed ſpiritualiter proficit: quomodo, & ipſius baptiſmi carnalis actus, quod in aqua mergimur: ſpiritualis effectus, quod delictis liberemur*. Vt etiam idem refert in lib. de Reſurrectione carnis cap. 8. *Sed, & caro abluitur, vt & anima emaculetur: Caro vngitur, vt anima conſecretur: Caro ſignatur, vt & anima muniatur*. C

Cyprian. epiſtola 70. quæ eſt 12. lib. primi, inquit: *Accipis autem myſterium, hoc eſt vnguentum ſupra caput,*

A *put, quia sensus sapientiæ in capite eius, vt Salomon ait.*

Hieron. dialog. aduers Luciferianos ante medium. *Inde euenit, vt sine Chrysmate, & Episcopi iussione, neque Presybter, neque Diaconus ius habeat baptizandi, quod frequenter si tamen accidat, scimus licere laicis.*

Sanctus Augustinus tract. 33. in Ioann. refert Christum sic appellatum ab vnctione, & quod nos simus vncti ad luctandum cum Dæmone his verbis. *Christi nomen a Chrysmate dictum est, latinè vnctio nuncupatur: Ideo autem nos vnxit Christus, quia luctatores contra Diabolum fecit.* Et idem tract. 3. in primum Ioann. *Vnctio spiritualis ipse Spiritus sanctus est, cuius sacramen-*
B *tum est in vnctione visibili,* & paulo post. *Vnctionis sacramentum est virtus ipsa inuisibilis: Vnctio visibilis Spiritus sanctus.*

Concludamus igitur, seu quod Deus se decepit, Ecclesia errauit, sancti Patres vsque in præsens defecerunt à veritate, (quod abhorret dicere) seu approbanda est institutio, & vsus huius sacræ vnctionis.

De Ecclesiarum Dedicatione, & Consecratione Altarium.
C
Cap. XXXVIII.

Impugnarunt hos ritus antiquiores Hæretici, vt & Iulianus Apostara, & Copronimus Imperatores, quorum exempla sequuntur, etiam sectarij nostri temporis, quamuis Scriptura sacra, sancti Patres, & rationes de contrario nos instruant.

In lege Naturæ Patriarchæ Noè, Abraham, & Iacob erexerunt, & consecrarunt Altaria Domino, Gen. c. 8. vers. 20. & cap. 12. vers. 7. & cap. 35. vers. 1. In lege

ſcripta dixit Deus ad Moyſen. Exod. c. 30. *Facies quoq. Altare ad adolendũ Thymiama de lignis Sethin habens cubitum longitudinis, & alterũ latitudinis, & duos cubitus in altitudine, cornua ex eo procedent, veſtieſque illud auro puriſsimo, tam craticulam eius, quam parietes per circuitum, & cornua, facieſque, & coronam auream per girum, &c.* Et in ſecundo Reg. cap. vlt. verſ. 18. & ſeq. Dauid ex conſilio Gad, erexit Altare Domino in area Areuna: ſic etiam lib. 3. Regum, cap. 18. verſic. 30. & ſeqq. legitur Altare Heliæ compoſitum duodecim lapidibus, iuxta numerum Tribuum filiorum Iacob; ſimiliter lib 2. Paralipom. cap. 6. in princ. refertur Dedicatio Templi Salomonis: & in lib. Eſdræ cap. 1. deſcribitur renouatio templi facta per Cyrum: ſicut etiam primo Machab. cap. 4. verſ. 16. Poſt purgationem templi dedicarunt, & conſecrarunt Altare diebus octo, quod Græci *Enceniæ* appellant, & obtulerunt holocauſta cum lætitia, & ſacrificium ſalutaris, & laudis, & ornauerunt faciem templi coronis aureis, &c. Et hæc feſtiuitas ſolemnis erat Hieroſolymæ etiam tempore Saluatoris noſtri, vt legitur apud Ioan. cap. 10. A B

At verò in lege Gratiæ euidens eſt altare fuiſſe, cum Chriſtus præcipiat apud Matth. cap. 5. verſ. 23. & ſeq. *Si frater tuus habet aliquid aduerſus te, relinque munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo, &c.* C

Euſeb. de laudibus Conſtantini circa medium poſt relationem Eccleſiarum, quas ille ædificauerat Conſtãtinopolis, Antiochiæ, & Hieroſolymis: De Romanis ſic inquit. *In Lateranenſi Palatio Eccleſiam Saluatori dedicauit, & ei continentem* Baſilicam *nomine ſancti* Ioan*nis Baptiſtæ condidit, eo loco quo ipſe baptizatus a* S. *Silueſtro a lepra mundatus eſt, quam idem* Pontifex *conſecrauit* 5. *id. Nouemb. qua die imago* Saluatoris *in pariete depicta Populo Romano apparuit.*

Item refert. *In ſanctorum numero locorum in primis*

ſemper

A *semper fuit insignis ea Vaticani pars, quam sancti Petri confessionem appellant: Illuc Constantinus octauo die post susceptum baptismum venit, depositoque diademate, & humi iacens vim lacrymarum profudit; mox sumpto ligone, & bidente terram eruit, indeque duodecim terræ cophinis honoris causa Apostolorum oblatis, ac loco Basilicæ Principis Apostolorum designato Ecclesiam ædificauit:*

Item etiam subdit. *Et si B. Syluester in consecratione Altaris Principis Apostolorum decreuerit, vt deinceps non nisi ex lapide Altaria ædificarentur, tamen Basilicæ Lateranensis Altare fuit è ligno erectum: nam cum à sancto Petro, vsque ad Syluestrum propter persequutiones*
B *Pontifices certo loco consistere non possent; quocumque eos necessitas compulisset, siue in cryptas, siue in cœmeteria, siue in ædes piorum; super illo Altari ligneo ad arcæ similitudinem concauo sacra faciebant, quo Altari sanctus Syluester reddita Ecclesiæ pace honoris causa Principis Apostolorum, qui in illo sacrificasse dicitur, & reliquorum Pontificum, qui vsque ad id tempus ad mysteria conficienda, eo vsi fuerant, in Lateranensi prima Ecclesia collocato, sanciuit, ne quisque in eo præter Romanum Pontificem missam deinceps celebraret.*

Et Sozomenus lib. 7. cap. 24. refert de Theodosio
C Imperatore. Quod cum egressus Constantinopoli ad septimum milliare peruenisset, Deo preces nuncupauit in Ecclesia illa, quam in honorem sancti Ioannis Baptistæ construxerat. Et idem Sozomen. lib. 8. cap. primo refert, quod Pulcheria Imperatrix ex auro, gemmisque pretiosis admirabile quoddam donarium pro Virginitate sua, & Imperio fratris Ecclesiæ Constantinopolitanæ donauit.

Concilium Gangrense de anno 324. cap. 6. pronunciat Anathema contra eos, qui reprehendunt Conuentus, qui fiunt in Basilicis, & locis sacris.

Theodoret. lib. 8. de Curat. Græc. affect. lib. 8. inquit, Martyrum verò templa conspicua cernuntur, magnitudinisque

dinisque præstantia, omni præterea ornatus genere variata, splendoremque quodammodo pulchritudinis suæ latè fundentia: neque verò huc per annos semel, aut bis, aut quinquies aduentamus, sed in eis sæpe numero dies festos peragimus, sæpe diebus singulis coram Martyrum Domino laudes, hymnosque cantamus. A

Nazianz. orat. in laudem Gorgoniæ sororis inquit.

Quia fecerit auditæ? caput cum pari clamore, vberrimisque lacrymis Altari admouens, nec se ante ab eo discessuram minitans, quam sanitatem consequuta sit, & protinus liberam se morbo sentijt.

Et alijs omissis; videmus idem in nobis inuisibiliter operari, quod visibiliter agitur in Ecclesijs, S. August. B in serm. 252. de tempore in Dedicatione anniuersaria inquit. *Quotiescumque Altaris, vel templi festiuitatem colimus, si fideliter, ac diligenter attendimus, & sanctè, ac iustè viuimus, quicquid in templis manufactis agitur: totum in nobis spirituali ædificatione completur, non enim mentitus est ille, qui dixit: Templū Dei sanctum est, quod estis vos.* Et similiter S Bernar. in Dedicat. Eccl. serm. 1. *In nobis proinde spiritualiter impleri necesse est, quæ in parietibus visibiliter præcesserunt; Et si vultis scire. Hæc vtiq. sunt aspersio, inscriptio, illuminatio, benedictio: Hæc vtiq. in hac visibili domo fecere Pōtifices, hæc & Christus assistens Pontifex futurorum bonorum inuisibiliter quotidie operatur in nobis.* C

Et præterea, quod ex sacris Canonibus prohibitum sit alibi celebrare, quam in sacris locis præter tempus necessitatis. S Fœlix Quartus, epist. prima de eccles. cōsecrat. & de Missæ celebrat. inquit: *Si enim Iudæi, qui vmbræ legis deseruiebant, hæc faciebant, multo magis quibus veritas patefacta est, & gratia, & veritas per Iesum Christum data est: Templa Domino ædificare, & (prout melius possumus) ornare, eaque diuinis precibus, & sanctis vnctionibus suis, cum altaribus, & vasis, vestibus quoque, & reliquis ad Diuinum cultum explendum vtensilibus*

silibus

A *silibus deuotè, ac solemniter sacrare, & non in alijs locis, quam in Domino sacratis ab Episcopis, nisi summa exigente necessitate, missas celebrare, nec sacrificia offerre Domino debemus.*

Et idem Iustinian. Imperat. Nouell. 77. cap. primo. inquit. *Sancimus præ omnibus nulli licentiam esse, neque Monasterium, neque Ecclesiam, neque orationis domum incipere ædificare, antequam Ciuitatis Deo amabilis Episcopus orationem in loco faciat, & Crucem figat, publicum processum ibi faciens, & causam manifestam omnibus statuens.*

Quod autem consueuissent prisci fideles Ecclesias va-
B rijs modis ornare refert Hieron ad Heliodorum de morte Nepotiani ep. 3. *Erat ergo solitus, si niteret Altare, si parietes absque fuligine, si pauimenta tersa, si Ianitor creber in porta, Vela semper in ostijs, si sacrarium mundum, si vasa luculenta, & in omnes cæremonias pia sollicitudo disposita: non minus, non maius negligebat officiũ, vbicumque eum quæreres in Ecclesia inuenires:* & paulò post. *Hoc idem possumus de isto dicere, qui Basilicas* Ec*clesiæ, & Martyrum diuersis floribus, & arborum comis, vitiumque pampinis adumbrarit, & quicquid placebat in Ecclesia tam dispositione, quam visu, Presbyteri laborem, & studium testaretur.*

C Et Ambros. lib. 2. offic. cap. 21. *Maximè sacerdoti hoc conuenit, ornare Dei templum decore congruo, vt etiam hoc cultu Aula Domini resplendeat.*

Et sanctus Chrysostom. homil. 3. in epistola ad Ephes. sub fin. ait. *Quin perspicis venerandam illam vasorum supellectilem sic perfusam aquis tanto splendore interlucentem? atqui nostras animas par est reddi istis longè puriores, sanctiores, ac multò splendidiores virtutum ornamentis.*

Confitebitur quilibet ex prædictis rationabile esse differre sacra loca à prophanis; quod Deo dicatum est ab eo, quod communiter omnibus est destinatum: Ec-

clesias

clesias ab Aulis, nisi velimus miscere, & prosternere A
sacra prophanis, & ea quæ sunt Hierusalem Belial.

Distinctio. Addimus prædictis, fuisse in Ecclesijs semper distincta loca: sicuti enim in Templo Hierosolymitano loco distincti erant Sacerdotes à Populo, Viri à Mulieribus, atque à Nuptis Virgines; ita eodem fermè ordine, & dispensatione fuit in Christianorum Ecclesijs obseruatū; & quamuis pauperibus æque ac cœteris pateret Ecclesia precum causa, nulla habita personarum acceptione: tamen sicut olim in templo ad stipem mendicandam ij præ foribus stabant; ita in Ecclesiam ad eleemosynam captandam nefas illis ingredi, ne sacra agentibus, aut B
orantibus essent molesti: Baron. in ann. 57. vbi Spondan. num. 37.

De Reliquijs.
Cap. XXXIX.

VEneratio, quæ debetur erga Sanctorum Reliquias ex sacro textu, ac ex sanctis Patribus Græcis, & Latinis nobis demonstratur: Etenim discessurus ex Aegypto Moyses habetur in Exod. cap. 13. vers. 19. *Tulit ergo Moyses ossa Ioseph secum &c.* quæ postea sepeli- C
uit in terra Sichen.

Et de vestimentis Redemptoris nostri habetur apud sanctum Marcum cap. 5. vers. 26. *Quod mulier, quæ erat in profluuio sanguinis annis duodecim, & fuerat multa perpessa à compluribus medicis, & erogauerat omnia sua, nec quicquam profecerat, sed magis deterius habebat: cum audisset de Iesu, venit retro, & tetigit vestimentum eius, & confestim siccatus est fons sanguinis eius.*

Et de vmbra Petri in actis Apost. cap. 5. vers. 15. habetur, quod in plateas eijcerēt infirmos, & ponerent in lectulis, & grabatis; *Vt veniente Petro, saltem vmbra*

illius

A *illius obumbraret quemquã illorum, & liberarentur ab infirmitatibus suis*: Et in eisdem actis Apost. De Paulo refertur cap. 19. vers. 12. *Vt super languidos deferrentur a corpore eius sudaria, & semicintia, & recedebant ab eis lãguores, & spiritus nequam egrediebantur*.

De admirabili virtute Reliquiarum testatur Iustinus Martyr. quæst. 28. his verbis. *Abominationi Græcorum subdita esse Sanctorum Corpora, & sepulchra Martyrum, quæ & Dæmonum amoliuntur insidias, & morborum ab arte medica comploratorum conferunt sanitatem*.

Euseb. lib. 7. histor. refert honorem quem Astyrius
B Romanus, Vir Consularis defert Corpori Sancti Marini Martyris, quod splendida, & pretiosa obtegit veste, atque humeris impositum inde deportat, & cum sumptuoso linteo inuoluisset, decenti sepulchro condidit.

Hieron. in vita Pauli Heremitæ tom. 1. in fin. refert honorem delatum ab Antonio vesti dicti Pauli, ibi. *Tunicam eius sibi vindicauit, quam in sportarum modum de palmæ folijs ipse sibi contexuerat, ac sic ad* Monasterium *reuersus discipulis cuncta ex ordine replicauit, diebusque solemnibus Paschæ, & Pentecostes semper Pauli tunica vestitus est*.

Sanctus Basil. homil in Psalm. 115. habetur. *Prò legis*
C *Mosaycæ ritu si qui moriebantur horum morticinia habebantur abominationi: contra mors si cuipiam irrogatur pro Christi nomine, pretiosæ censentur Reliquiæ Sanctorum eius &c.*

Nazianzen. aduers. Iulianum Apostatam orat. 3. circa medium inquit. *Tu post* Pilatum *Christicida, post Iudæos Dei hostis: non Victima prò Christo cæsas veritus es? &c. quorum vel sola sanguinis gutta, atque exigua passionis signa idem possunt, quod Corpora, hæc non colis, sed contemnis? &c.*

Et Sanctus Chrysost. præfert honorem, quem Roma reportauit ex Reliquijs Apostolorum, quam ex alijs quibuscumque triumphis, & similibus, vt in homil. 32. in

cap. 16. ad Rom. inquit. *Ego, & Romam propterea diligo; tam & si aliunde queam illam laudare, nempe à magnificentia, ab antiquitate, à pulcritudine, à multitudine, à potentatu, à diuitijs, & à rebus in bello fortiter gestis; sed relictis istis omnibus ob id illam beatam prædico; quod erga illos Paulus dum viueret adeo fuit beneuolus, adeo illos amauit, coram disseruit, & postremo apud eos vitam finiuit. Vnde, & Ciuitas ista hinc facta est insignis, plus quam a reliquis omnibus*; & paulò post. *Quis mihi nunc dabit circumfundi Corpori Pauli? affigi sepulchro, videre puluerem Corporis illius? &c. Oris huius puluerem videre vellem, per quod Christus magnalia, & ineffabilia loquutus est: non solum autem oris, sed, & cordis illius puluerem videre vellem? &c. Videre vellem rursus puluerem manuum illius, quæ in vinculis fuerunt? &c. Puluerem videre vellem oculorum bene excæcatorum, deinde ad orbis salutem respicientium, qui & Christum in corpore videre meruerunt? Vellem, & pedum illorum videre puluerem, qui per orbem currentes laborarunt: Vellem videre sepulcrum, quo recondita sunt arma illa iustitiæ, arma lucis, membra nunc viuentia, tunc vero cum in hac vita essent, emortua.* A B

Quid autem erga nos operentur Sanctorum reliquiæ tradit idem S. Chrysost. orat. in S. Ignatium, dum ait: *Ob eam causam reliquias Sanctorum nobis concessit Deus, vt nos ad se eorum imitatione perducat, & sint nobis velut portus quidam, & idoneum solatium eorum malorum, quæ assiduæ nos affligunt.* C

De miraculo Reliquiarum, S. Ambros. epist. 51. quæ est prima lib. 7. & serm. in festo sanctorum Geruasij, & Protasij. *Seuerus &c. vt contigit fimbriam de veste Martyrum, qua sacræ* Reliquiæ *vestiuntur, clamat, sibi restitutum lumen*; & idem testatur S. August. lib 9. confess. cap. 7.

Ac de obsequio erga Sanctorum reliquias, S. Hieron. in vita S. Hilarionis, ait. *Postquam Palestina sanctus vir Hesychius Hilarionem mortuum, & sepultum audiuit, per-*

rexit

A *rexit ad Cyprum, & simulans se velle habitare in eodem hortulo, vt diligentis custodiæ suspicionem Accolis tolleret, cum ingenti vitæ suæ periculo corpus eius furatus est, quod Maionam deferens totis Monachorum, & Oppidorum turbis prospicientibus, in antiquo Monasterio condidit, illesa tunica, cuculla, & palliolo, & toto corpore, quasi adhuc viueret integro, tantisque flagrante odoribus, vt delibutum vnguento putares.*

Et sanctus Augustinus epist. 103. ad Quintianum inquit. *Portant sanè reliquias Beatissimi, & gloriosissimi Martyris Stephani, quas non ignorat Sanctitas vestra, sicut & nos fecimus, quam conuenienter honorare debeatis.*

B Et idem Augustinus lib. 1. de Ciuitate Dei cap. 13 ait. *Si enim paterna vestis & annulus, ac si quid huiusmodi tanto carius est posteris, quanto erga parentes maior extitit affectus; nullo modo ipsa spernenda sunt corpora, quæ vtique multo familiarius, atque coniunctius, quam quælibet indumenta gestamus.*

Inferamus ex prædictis, quod dum nos veneramur Martyrum, & Sanctorum reliquias, hoc peragimus, vt adoremus eum, cuius illi fuerunt fideles serui; vt refert D. Hierouym. epistola 53. ad Riparium, ibi: *Honoramus autem Reliquias Martyrum, vt eum cuius sunt Martyres adoremus; & vt veneremur eos, qui templum sancti*

C *Spiritus fuere.* Ac etiam, quoniam ipsis reseruata est gloria Resurrectionis, & Immortalitatis, & vt consolemur in absentia animarum ipsorum; dum memoramur eorum labores, luctas, & triumphos; & excitemur ad imitationem eorum, quorum corpora corruptioni erant subiecta, vt nostra, vt de his, & similibus refert Damascen. histor. de Balaam, & Iosaphat cap. 22. & 23. ibi: *Hæc pura, & sancta ossa idcirco circumferimus, vt admirabilium virorum, quorum ipsa sunt, desiderium vtcumque leniamus, eorumque religiosam exercitationem, Deoque caram vitam nobis in memoriam reuocemus, atque ad eiusdem vitæ studium nos ipsos mutuo acuamus, &c. Quoniam mortis me-*

moriam, quæ permagnam vtilitatem affert, atque ad religiosæ vitæ certamina promptos nos, ac velut pennatos reddit, nobis hinc comparamus, ac præterea ex eorum contactu sanctitatem aurimus. A

Quod autem acriter impugnant Hæretici contra nos; quod multitudo Reliquiarum, cuique sancto sit attributa. Respondemus primo hoc processisse, quoniam plurimi Sancti eiusdem nominis sunt nuncupati, vt ex Menologijs Græcis, & Martyrologijs latinis, vnde sæpe quod est vnius sancti alteri fuit attributum. Secundò cũ pietas populorum exardesceret erga Martyres, & alios sanctos, ac exoptarent illi obtinere spolia eorumdem, vt multiplici deuotioni satisfieret, necesse fuit diuidere prædicta Sanctorum corpora, & ea inter plurimos distribui, vt inquit in proposito sanctus Basilius homil. in 40. Martyr. *Non vno in loco sese clauserunt, sed in multis locis hospitio recepti, multorum patrias ornauerunt:* & cum singulæ partes retinerent nomen illius sancti, vnde fuerunt extractæ, produxerunt multiplicationem corporũ; assumpta parte pro toto: Quod etiam processit cum Altaria antiquitus essent sepulcra Sanctorum (quæ memoriæ nuncupabantur) postea decreuit Concilium Carthaginen. sub Pontificibus Bonifacio, & Cœlestino can. 14. tom. primo, ibi: *Et omnino nulla memoria Martyrum probabiliter acceptetur, nisi aut ibi corpus, aut aliquę certæ reliquiæ sint, aut vbi origo alicuius habitationis, vel possessionis, vel passionis fidelissima origine traditur.* Et ex his cum fuerit necessario diuisio prædictorum corporũ, non mirum, si inde contigit æquiuocatio sumendo particulam Reliquiarum pro toto Corpore. Quæ diuisio etiam processit, vt singula particularia loca retinerent in tutelam illum, cuius Reliquias possent consequi, ex sancto Ambrosio lib. 5. in Lucam, & idem lib. 1. de Abraham cap. 5. in fin. ibi. *Vnde discimus quantus sit murus Patriæ vir iustus, quemadmodum non debeamus inuidere viris sanctis, nec temerè derogare; illorum enim nos fides*

B

C

seruat,

A *seruat, illorum iustitia ab excidio defendit: Sodoma quoque si habuisset viros decem iustos potuit non perire.*

De Peregrinationibus, quæ fiunt ad Reliquias Sanctorum, & alia sacra loca.

Cap. XXXX.

B

DIximus supra de Ecclesijs, Altaribus, ac de sanctorum Reliquiis; quoniam ad ea loca prisci fideles peregrinationes suscipiebant, de istis nos modo dicamus; Et quamuis etiam ab Hæreticis eædem etiam impugnentur, ex sacro textu, & sanctis Patribus easdem nos comprobabimus.

Habetur in 1. Reg. cap. 1. vers. 3. quod Elcana Pater Samuel ascendebat de Ciuitate sua statutis diebus, vt adoraret, & sacrificaret Domino exercituum in Silo, & in 2. Regum cap. 15. vers. 7. Dixit Absalon ad Regem Dauid, Vadam, & reddam vota mea, quæ voui Domino in C Hebron. & apud Lucam 2. vers. 41. Ibat Iesus cum Maria Matre eius, ac Ioseph *per singulos annos in Hierusalem in die solemni Pascha*. Venerunt quoque Gentiles, vt adorarent, Ioann. cap. 12. vers. 20. ibi. *Erant autem quidam Gentiles ex his, qui ascenderant, vt adorarent in die festo*. Et de Paulo legitur in act. Apost. cap. 20. vers. 16. *Festinabat enim, si possibile sibi esset, vt diem Pentecostes faceret Hierosolymis*. Quæ loca adducit S. Hieron. ad Marcellam, vt ad peregrinandum Hierosolymam illa excitetur, dum in epistola 18. inquit. *Si post passionem Christi hic detestabilis locus est, quid sibi voluit Paulus Hierosolymam festinare, vt ibi faceret Pentecosten*

Huius-

Huiusmodi quoque peregrinationes a sanctis Patribus comprobantur, & sanctus Basilius reprehendit nundinas, & similia in locis sanctis, ad quæ fiebant peregrinationes: interrogat. 44. inquit. *Peregrinandi quidem potestatem ei permittito, qui in peregrinatione sine animæ suæ detrimento, & cum vtilitate eorum, quibuscum congrediatur, possit versari, &c. Illud enim hoc loco intelligendum est nundinationes, & quæstus illos omnes, qui caupones attingunt, fratrum conuentus longissime fugere debere.* A

Et sanctus Chrysostomus homil. 32. in epist. ad Roman. ostendit ardens desiderium, quod ipse habebat, vt inuiseret Reliquias Romæ, & idem homilia 8. in epistola ad Ephes. exaltat catenas Petri his verbis. *Nihil est illa catena beatius. Vellem nunc esse in illis locis, in quibus dicuntur manere illa vincula, & merito viros illos admirarer propter Christi desiderium. Vellem videre catenas, quas pertimescunt quidem, & horrent Dæmones reuerentur autem Angeli.* B

Socrates lib. 7. cap. 46. inquit. *Theodosius Imp. Eudociam coniugem Hierosolymam misit, quique pollicitus erat illam hoc votum persoluturam, si filiam in matrimonio collocatam cerneret.*

Theodoret. serm. 8. Græcor. affectio de Martyr. inquit. *Vespasianus quoque, & Adrianus sibi templa ingentia excitarunt, verum, & vitali simul cura, & impio honore priuati sunt: Martyrum vero templa conspicua cernuntur, magnitudineque præstãtia, omni præterea ornatus genere variata, &c. Neq; vero hæc per annum semel, aut bis, aut quinquies aduentamus, sed in eis sæpenumero dies festos peragimus; sæpè diebus singulis eorum Martyrum Domino laudes, hymnosque cantamus. Quique homines prospera sunt valetudine, conseruari eam sibi a Martyribus petunt, qui vero ægritudinem aliquam patiuntur sanitatem exposcunt, Insuper, & steriles viri, & mulieres dari sibi filios petunt: qui vero parentes sunt integra sibi, & pro-* C

A *pria custodiri, quæ consequuti sunt dona, &c. Non qui se ad Deos accedere arbitrentur, sed qui orent Dei Martyres tanquam Diuinos homines, intercessoresque sibi eos apud Deum aduocent, & precentur. Piè verò, fideliterque precatos ea maximè consequi, quæ desiderant; testantur illa, quæ votorum Dei dona persoluunt, manifesta nimirum adeptæ sanitatis indicia.*

Ex his patet priscos fideles non solũ iter fecisse ad loca Martyrum, eosque exorasse non pro salute spirituali tantum, verum etiam pro sanitate, & prosperitate temporali ipsorum, eorumdemque familiæ, vt etiam refert sanctus August. de Ciuitate Dei lib. 22. cap. 8. infantes, &
B ægrota animalia ad eosdem portabant pro obtinenda sanitate, Gregor. Nissen. in Theodoret.

At quando eorum intercessionibus gratiam obtinuerant, eorum templis, & altaribus, in signum tributi, & consequuti voti appendebant aureas, & argenteas imagines particularium corporum, quæ sanitatem recuperauerant. Theodor. supra adductus, & Paulinus Nolanus in Fœlice.

Præterea non solum Reliquias Sanctorum venerabantur. Hieronym. ad Marcell. epist. 17. eas etiam osculabantur, idem Hieronym. contra Vigilant. Floribus eas spargebant Augustinus de Ciuitate Dei lib. 22. cap. 8. Porta-
C bant illas in sericis linteis, & aureis vasis, Hieron. contra Vigilant. Ante eorum thecas cilicio induti iacebant prostrati, & auxilia eorum intercessione poscebant, Rufin. hist. Eccles. lib. 2. cap. 33. Chrysost. 2. Corinth. homil. 26. offerebant Deo sacrificia supra eorum sepulcra, & Reliquias, Hieron. contra Vigilant.

Addimus vlterius, quamuis Deus sit vbique, & veri Adoratores seruiant ei in veritate, & penetralia cordis præcipue ipse respiciat; negari tamen non potest, quod miracula potius in vno loco, quã in alio operetur Deus; cum sit hoc de arcanis iudiciorum eius, vt refert Diuus Augustinus epist. 137. ad Clerum, Populumque Hipponensem

nensem tom. 2. ibi: *Vbique quidem Deus est, & nullo continetur, vel includitur loco, qui condidit omnia, & eum à veris adoratoribus in spiritu, & veritate oportet adorari, vt in occulto exaudiens, in occulto etiam iustificet, & coronet: verumtamen ad ista, quæ visibiliter nota sunt, quis potest eius consilium perscrutari, quare in alijs locis hæc miracula fiant, in alijs non fiant? Multis enim notissima est sanctitas loci, vbi B. Fœlicis Nolensis corpus conditum est, quo volui vt pergerent, quia inde nobis facilius, fideliusque scribi potest, quicquid in eorum aliquo fuerit diuinitus propalatum.* A

Inferamus igitur ex prædictis, quamuis Deus existat in omnibus locis; & præcipuè intra corda nostra sint vera Dei templa, & Spiritus sancti habitacula, ac etiam quamuis ex peregrinationibus persepe deficiat deuotio, & pietas; vt propterea D. Hieronym. dissuadens Paulino iter in Palestinam initio epist. 13. tom. primo, inquit, *Non Hierosolymis fuisse, sed Hierosolymis bene vixisse laudandum est.* B

Nihilominos ibi exorandus est Deus, vbi sibi complacet speciali assistentia se manifestare, & gratias concedere: cumque etiam Reliquiarum præsentia inseruiat ad excitandam in nobis deuotionem, vt faciliores reddantur influentiæ miserentis Dei, qui vbique est per essentiam, per præsentiam, & potentiam; sicuti etiam est in anima iusti per gratiam: in spiritibus Damnatorum per iustitiam, & super omnes creaturas per prouidentiam, & in peccatoribus, qui ingemiscunt per misericordiam: similiter credendum est, quod in quibusdam locis speciali protectione, ac affectu existat. C

De

A

De Processionibus, & Rogationibus.

Cap. XXXXI.

VSus Processionum consistit in publicis precibus, seù quod Populus fidelis ordine incedat, & coram Deo adsistat, Ad implorandum auxilium: Etenim B Tribus filiorum Israel profectæ de monte Domini, Arcaque fœderis Domini præcedebat eos per diem, cum incederent; cumque eleuaretur Arca, dicebat Moyses: vt in Numer. cap. 10. vers. 33. & seq. *Surge Domine, & dissipentur inimici tui, & fugiant qui oderunt te à facie tua.* Redduntur etiam gratiæ Deo in processionibus, vt in 2. Paralip. cap. 20. Iosaphat, & habitatores Hierusalem cum lætitia magna, eo quod dedisset eis Dominus gaudium de inimicis suis, ingressi sunt Hierusalem cum psalterijs, & cytharis, & tubis in domum Domini, &c. Sicuti etiam fiunt quoque preces Ad euertandam Dei iram. Ioel. 2. vers. 15. *Canite tuba in Sion, sanctificate ieiu-* C *nium, vocate cœtum, congregate paruulos, &c.* Ac etiam quandoque Deo gratulamur, vt apud Matth. 21. *Plurima autem turba strauerunt vestimenta sua in via, alij autem cædebant ramos, &c. & quæ sequebantur clamabant dicentes: Hosanna filio Dauid, Benedictus qui venit in nomine Domini, &c.* Et sicuti cum Arca à sacerdotibus portabatur, sequebatur populus cum reuerentia, & deuotione; hoc etiam fit de præsenti, cum sanctissima Eucharistia in Arca figurata, Reliquiæ Sanctorum, seu Crucis signum processionaliter deferuntur.

Quod autem vsus processionum ab exordio Ecclesiæ habuerit originem; de eisdem Tertull. lib. de præscript.

aduerſ. hæreſ. cap. 43. loquitur. *Et Proceſſio modeſta, & Eccleſia vnica.* A

Et D. Hieron. ad Euſtochium de cuſtodia Virgin. epiſtola 12. *Martyres tibi quærantur in cubiculo tuo, nunquam deerit cauſa procedendi, ſi ſemper quando neceſſe erit, proceſſura ſis.*

Et in Concilio Bracharen. 3. cap. 5. habetur, qualiter Reliquiæ ab Epiſcopo, ſeu Leuitis deferendæ ſint in proceſſionibus, vt etiam refert S. Auguſt. de Ciuitate Dei, lib. 22. cap. 8.

Theodoret. de Martiano Imperatore, qui pedibus, in proceſſionibus incedebat, vna cum Epiſcopo Anatolio, lib. 1. Collectan. ex hiſtoria ſic inquit. *Martianus ad ſupplicationes, quæ in campo fiebant pedes egreſſus multa largitus eſt egenis.* B

Sozomen refert reliquias Martyris Meletij ſolemniter in proceſſione Antiochiam fuiſſe translatas, vt in lib. 7. cap. 10. ibi: *Alternatis Pſalmorum cantibus, &c.*

Similiter teſtatur Socrates in translatione Reliquiarũ Martyris Babylę lib. 1. cap. 16. quod Dæmon, qui in delubro Apollinis Daphne habitabat, cum nullum Imperatori reſponſum daret, vicinum Martyrem reformidans: Imperator cauſa intellecta, loculum Martyris, quam celerrimè inde transferri iubet, &c.

Rufin. hiſt. lib. 2. cap. 33. quod Magnus Theodoſius Imperator, antequam Eugenio bellum indiceret. *Cum ſacerdotibus, & populo omnia orationum loca adenis ante Martyrum, & Apoſtolorum thecas iacebat cilicio proſtratus, & auxilia ſibi fida Sanctorum interceſſione poſcebat.* C

Imperator Theodoſius Iuuenis fecit proceſſionem relatam per Nicephorum lib. 14. cap. 3 hiſtor. Eccleſ. ibi. *Litania inſtituta eſt ſupplicantes proceſſere, atque vna concors Eccleſiæ Ciuitas tota, & ipſe medius Theodoſius hymnis canendis præijt, habitu priuato incedens, minimè verò eum opinio feſellit. Statim enim Cœlum aerem turbidum*

A *bidum serenitate commutauit, & frumenti non mediocrem inopiam quædam frugum copia, & vbertas est consequuta.*

Et sanctus August. de Ciuit. Dei lib. 22, cap. 8. inquit. *Memorati memoriam Martyris Stephani, quæ posita est in Castello Synicensi eiusdem loci, Lucillus Episcopus populo præcedente, atque sequente portabat; fistula cuius molestia iamdiu laborauerat, illius piæ sarcinæ vectatione repentè sanata est: nam deinceps eam in suo corpore non inuenit.*

Ac Imperator Iustinianus in authent. 123. de sanct. Episcop. cap. 31. inquit. *Si hæc sacra mysteria conturbauerit, aut celebrare prohibuerit, capitaliter puniatur ab* B *ipso in litanijs, in quibus Episcopi, & Clerici reperiuntur, custodiendo, &c.*

Quo verò ad Rogationes refert Sidonius Appollinaris lib. 5. Ep. 140. quod S Mamertus Episcopus Viennen. redegit illas in meliorem ritum ad auertendam Dei irã, quæ hominibus minabatur propter terræ concussionem, ferocium Animalium insolitas incursationes, & similia; referens idem prædictas Rogationes etiam ex ante fuisse in vsu, sed cum irreuerentia, negligentia, & alijs imperfectionibus, &c.

Inferamus ex prædictis, quod si in priuato permissum C est Deum precari, quanto magis hoc laudabile, & proficuum erit in publico multiplicatis Intercessoribus, vt in prædictis Processionibus, & publicis Rogationibus, dummodo, ebrietates, crapulæ, & alia illicita non intercedant, vt refert dictus Apollinaris.

 A

De Lucernis Christianorum, & alijs Luminibus.

Cap. XXXXII.

QVoniam prisci fideles sæpissimè Lucernis vtebantur, quarum inter alias duas habeo penes me ex ære cum signo, . X. quod. P. intersecat vt in figura. ☧ quibus litteris Crucem, & Christum fuisse denotatum supra demonstrauimus; vt similiter hoc idem denotat signum ☧ in altera mea Lucerna fictili: Et hæc symbola congruè lucernis fidelium apposita, cum ipse Christus testetur de se: *Ego sum Lux Mundi, qui sequitur me, non ambulat in tenebris*: & in psalmo; *Lucerna pedibus meis verbum tuum*. B

In altera Lucerna, in qua est impressus Christus, portans in humeris ouem; eiusdem charitas ardens præsefertur, cum ipse Christus testetur; quod pro ouibus suis ponit animam suam.

Est alia in Columbæ forma, quæ cum sit symbolum Spiritus sancti, vt diximus ignis consumens est; & vt inquit Chrysost. homil. in Matt. *Ideo à Spiritu sancto speciem Columbæ susceptam, quoniam præ omnibus animantibus hæc cultrix est charitatis*. C

Demum altera in qua Palmæ sunt expressæ, & hæc ad Martyrum sepulcra consueuerat apponi, vt in Apocalypsi: *Palmæ in manibus eorum*.

Altera, in qua Ceruus est effigiatus, denotat sitim animæ fidelis ad Christum, vt per Psalmistam. *Quemadmodum desiderat Ceruus ad fontem aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus*.

Quam-

A Quamuis ab Hæreticis etiam repellantur luminaria in sacris Ritibus: nos vt solemus de ijsdem videbimus ex sacro textu, ac etiam ex sanctis Patribus: In Exod. cap. 25. vers. 3. habetur. *Facies & candelabrum ductile de auro mundissimo:* & vers. 37. *Facies & Lucernas septem, & pones eas super Candelabrum, vt luceant exaduerso*; ac etiam in Exod. cap. 27. vers. 20. & 21. ibi. *Præcipe filijs Israel, vt offerant sibi oleum de arboribus oliuarum purissimum, piloque contusum, vt ardeat lucerna semper in tabernaculo testimonij.* Et in Leuitic. cap. 6. vers. 12. habetur. *Ignis autem in altari semper ardebit.*

Habetur tomo primo Conciliorum in vita Sancti B Syluestri, vbi agit de magnificentia Constantini, quod inter dona, quæ fecit Imp. Reliquijs SS. Petri, & Pauli, & S. Laurentij, ac etiam Ecclesiæ S. Crucis; erat numerus magnus candelabrorũ, & lampadum magni pretij, quæ ardere perpetuò debebant ex Balsamo, & alijs oleis pretiosis.

Sanctus Cyrillus Hierosolymitan. orat. de occursu Domini inquit: *Læti hodie lampades ornemus, tamquam filij lucis: ceras veræ lucis Christo offeramus, quoniam lumen ad reuelationem gentium mundo apparuit; ideo lumina ex lumine supra niuem resplendeamus, supra lac dealbati, supra sapphirum illuminati, supra immacula-* C *tas columbas in cælo euolantes, ita in nubibus ad Dei occursum occurramus.*

Et sanctus Gregorius Magnus assignat fundum pro luminibus in Ecclesia sancti Pauli lib. 2. Regist. epist. 9. *Vtile iudicauimus eamdem massam, quæ ad Aquas Saluias nuncupatur cum omnibus fundis luminaribus deputare:* & idem lib. 1. dialogorum de Constantio Mansionario Eccles. sancti Stephani ait. *Quadam vero die dum in eadem Ecclesia oleum deesset, prædictus Dei famulus lampades Ecclesiæ impleuit aqua, atque ex more in medio papyrum posuit: quas allato igne succendit, sicq; aqua arsit in lampadibus, ac si oleum fuisset.*

Quan-

Iudæos lumina accẽdisse

Quantumlibet ad tenebras noctis expellendas lampades fuisse collocatas, quisque iure possit dicere; tamen exploratissimum est consueuisse quoque Iudæos lætitiæ causa etiam lucernas accendere, cum celebritatem aliquam agerent, vt docet Persius satyr. 5. dum agit de Natali Herodis Regis, quem Iudæi celebrabant ibi. A

. . . . . . at cum
Hrodis venere dies, vnctaque fenestra
Dispositæ pinguem nebulam vomuere Lucernæ
Portantes violas . . . . .

Nec lætitiæ tantum, sed etiam Religionis ergo idem factitari solitum (vt prætermittamus de candelabro aureo septem infusoria habente) locuples est testis Iosephus lib. 18. antiquit. cap. 6. dum asserit ad Stolam Pontificiam in Turre Antonia quotidie solitum accendi lucernam. B

Luminibus vsos Christianos.

Hunc autem vsum antiquitus in Ecclesiam demanasse, Baron. in anno 51 vbi Spondan. num. 20. cum etiã ordinem Ceroferariorum, seu Acolytorum Clericorũ, quorum munus erat ferre accensos cereos: & licet aliquando nocte, vt in vigiliis, tamen etiam clara diei luce peragi consueuisse certissimum sit, Cardinal. Baron. in annum 58. vbi Spondan. num. 26. Nam & per totas Orientis Ecclesias, quando legendum esset Euangelium, accendi solita luminaria iam Sole rutilante, quæ denotant gaudium spirituale in nobis ex Verbo Dei, ac per illud tenebræ infidelitatis, & ignorantiæ sint expulsæ: Hieron. contra Vigilant. cap. 3. Idemque ad Martyrum reliquias in iisdem Orientis partibus fieri solitũ, Epiphanius in epistola ad Ioannem Hierosolymorum Episcopum; ac pariter Athanasius in epistola ad omnes Orthodoxos ex persecutione Arianorum deplorat Cereos a fidelibus oblatos ab Arianis sublatos, & in eorum templis accensos. C

Quod

Quod etiam in Ecclesijs Occidentis a fidelibus quoque exhiberi solitum, Hieron. aduersus Vigilant. in epist. 58. ad Ripar. multa docet: tum de re ipsa, quæ fieret, tum de luminum mystico sensu, & non ea ad Martyres illuminandos (vt exprobat Vigilant.) tanquam ipsi eo lumine egerent, accendi, sed ad pium Religionis cultum, ex Augustin. serm. 215. de tempore, & aliis: etenim vt inquit Molanus in histor. SS Imaginum lib. 2. cap. 41. quod nos protestemur sanctos illos, ante quorum imagines cereos accendimus luxisse, dum viuerẽt in medio nationis peruersæ, velut luminaria in hoc mũdo; nunc vero ex isto loco caliginoso eosdem peruenisse ad locum claritatis eternæ, vbi Agnus, qui in medio throni est, eos illuminat; ac etiam sensibilia lumina symbolum sunt immaterialis illius, & a Deo dati luminis, sicuti & Aromatum incensio sancti Spiritus afflatum, & repletionem significat.

De Mistico luminum sensu.

B

Cerei Paschalis Benedictio, & vsus in Ecclesia antiquissimus, & vt in singulis Parrochiis incenderetur, statuit Zosimus Papa, vt refert Baron in ann. 418. vbi Spòdan. num 8. Causa Benedictionis Cerei in vigilia Resurrectionis Domini exprimitur in Concil. Tolet. 4. can. 8. *Lucerna, & Cereus in vigiliæ sacræ Resurrectionis propter gloriosum noctis ipsius sacramentum solemniter benedicatur, vt sacræ Resurrectionis Christi mysterium, quod tempore huius noctis votiuè aduenit, benedictione sanctificati luminis suscipiamus.*

Cæreus Paschalis.

C

Non præteribo vsum cereorum, qui in funeribus Christianorum accenduntur; nam eo quamquam veteres Ethnici vtebantur in suis funeribus; Christianis tamen is familiaris fuit: id quod vt aliis locis superfedeã in orat. sanct. Gregor. Nissen. in Beatam Macrinam, dum inquit. *Ex vtraque autem parte præcedebat non exiguus Diaconorum, & Ministrorumque numerus, qui omnes ordine progredientes accensos cereos manibus gestabant.* Et Nazianzenus in orat. funebri Cæsarei fratris refert

In Funeribus christianorum

de

de eorum communi matre procedente in funere, his verbis; *Matre accensas faces gestante*; & idem Nazianzenus etiam refert de eodem ritu in alia oratione, in funere sororis Gorgoniæ, Patris Gregorii, & Basilii Magni. Euseb. in vita Magni Constantini, cap. 66. inquit. *Milites arreptum cadauer* (Constantini) *aurea capsa includunt, & vndique purpurea veste contectum Constantinopolim perducunt: ibi tum in omnium magnificentissimis Imperatorijs ædibus celso, atque edito loco deponunt; luminibusque circumfusis aurea super candelabra accensis, admirabile spectaculum intuentibus præbebant, & sanè eiusmodi quale nunquam in terris vllum à condito mundo sub Sole visum est.* A B

Præterea, quod Lucernariæ preces ab ipso ecclesiæ exordio dicerentur, Baron. anno 51. & ibidem Spondan. num. 20.

Addimus etiam, quod candelabra in templis per modum coronarum posita, aut pendentia non sint nupera, sed vetustissimi vsus, dicente Paulino Natali 3.

Clara coronantur densis altaria lychnis,
Nocte, dieque micant.

& idem alib. Natal. 9.

Tectoque supernè
Pendentes lychni spiris retinentur aenis,
Et medio in vacuo laxis vaga lumiua nutant C
Funibus.

Vasa luminum sūptuosa.

Sed quam sumptuosa esse solerent vasa aurea, vel argentea, aut alterius metalli affabrè facta ad lumina accendenda composita, in quibus non oleum, vel cera solum, sed interdum Opobalsamum, aut Nardinum oleum in honorem Dei, & Sanctorum incenderetur. Extat in libello de Munificentia Magni Constantini, tom. primo Conciliorum in Siluestrum. Quod non sub christianis Imperatoribus solūmodo, sed vrgente adhuc persequutione Diocletiani præter alia vasa aurea, & argentea; Ecclesiæ vti consueuerunt argenteis Lucernis

A nis, quibus lumina incenderentur ex D. August. ep. 165. & contra Crescon. lib 3. cap. 29. Baron. anno 57. & ibidem Spond. num. 36.

Luminum vsum fœliciter in Ecclesias introductum multoties à Deo stupendis signis editis confirmatum esse; innumera sunt apud auctores exempla: quinimo ipso etiam oleo lampadum, necnon cera è candelabris sumpta, cõplura peragi consueuisse miracula, cum morbos pellerent, Dæmones abigerent, mortuos resuscitarent, ex August. de Ciuitate Dei lib. 22. cap. 8. Theodor. in histor. sanctorum Patrum cap 21. Baron. in ann. 58. & ibidem Spondanus num. 30. & anno 371. vbi Spondan. *Miracula propter lumina.*

B num. 9. & anno 412. vbi Spondanus num. 15. & præter cœtera miracula refertur in proposito de lampadibus extinctis, iubare diuino reaccendi solitis quotannis diebus Passionis Domini in Ecclesia Hierosolymitana, ex Baronio anno 326. num. 6. Ac etiam Igne fides probata aduersus Hæreticos, Baronius anno 471. num. 2. sicuti & posterioribus sæculis permulta edita miracula ex cereis illis acceptis ex Cereo Paschali, quæ sacro Chrismate delibutæ, & Benedictione sanctificatę Agnus Dei nominantur, Baron. in ann. 58. vbi Spondan. 30. & nos etiam inferius dicemus.

Licet autem Gentiles Lætitiæ, & Religionis causa

C eumdem luminum vsum interdiu vsurpare consueuissent: Iuuenalis satyr. 12. ibi.

Cuncta nitent, longos erexit ianua ramos
Et matutinis operitur festa Lucernis.

Sueton. in Caio cap. 13. Ammianus lib. 21. Seruius in 5. Aeneid. adeo vt etiam Imperatoribus faces ardentes præferrentur: Herodian. lib. 1. Tamen cum illum ipsum æque Iudæi obseruarent, vt diximus non potius à Iudæis, sicut & pleraque alia, quam à Gentilibus (vt calumniatur Vigilantius) Ecclesiam eam mutuatam esse dixerimus? si verò concesserimus id acceptum etiam à Gentilibus esse: quid absurdum, si quæ olim in cultum *Ritus Christianorum etiam a Gentilibus processisse.*

Idolorum fierent, eadem postea in honorem martyrum conuersa fuerint? ex Hieronymo aduersus Vigilantium: Vel quia in Natalitiis, & aliis Principum celebritatibus factitari solerent, eadem ad Natalitia, & celebritates martyrum translata? si quæ diebus Sabbathis Lucernæ accenderentur in templis, non quod, vt inquit Seneca Dii egerent Lumine epist.66. eædem in Dei Genitricis honorem sint commutatæ? si qui in Saturnalibus cerei erogabantur: Macrob. lib.1. Saturnal. cap.7. in solemnitate occursus Domini, & sanctissimæ eius Genitricis B fueriat conuersa? si vero Aegyptiorum anniuersaria solemnitas dicta Accensio lucernarum, qua noctu circa domos suas frequenter accendere consueuerant, Herodotus lib.2. fol. mihi 142 Eædem in festiuitatem Ascensionis Dominicæ fuerint permutata? Beda de locis sanctis cap.7. Quinimo Tertullian. de Idolis cap. 14. exprobrat plures inueniri Ethnicorum fores sine lucernis, quam Christianorum, ne more Gentilium hæc illi præstando in Idololatriam inciderent: Datur intelligi, quã necessario, & piè consultum fuerit, vt luminum facet vsus à superstitione Gentilium vindicatus, veri Dei cultui fuerit consecratus: & de ijs vide Baronium anno 58. vbi Spond. num. 28. & seq.

Ex prędictis infertur, vt deferantur lumina ad denotandum, quod tenebræ infidelitatis, & ignorantiæ euanuerint; & per lumen corporale declaretur, quod legimus in psalmo 218. vers. 105. *Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis.* Deferimus etiam lumina in Processione, in Funeribus, & Baptismate ad profitendam fidem, quæ nos illuminat in medio tenebrarum huius mundi, vt ex D. Hieron. aduersus Vigilãt. habetur: *Et quicumque accendunt cereos secundum fidem suam habent mercedem, dicente Apostolo: vnusquisque in suo sensu abundet*: sicuti etiam ex dictis luminibus denotamus spem, quam habemus fruẽdi aliquando meliorem vitam gratia, & meritis illius, qui dixit; *Ego sum* C

Lux

A *Lux mundi, qui sequitur me non ambulat in tenebris.* Aduertendum tamen ex sacra Trident. synodo sess. 22. in decreto De obseruandis, & euitandis in celebratione Missæ, quod candelarum certus numerus, qui magis à superstitioso cultu, quam a vera religione inuentus est, omnino ab Ecclesia remoueatur.

Non præteribo hic aliquid recensere de aliquibus lucernis perpetuis, repertis accensis, non solum sæculis præteritis, verum etiam temporibus nostris in catecumbis, seu cryptis sanctorũ in Vrbe, ac etiã & in aliis prophanis locis, vt de simili reperta in Phano Veneris, D. Augustin. de Ciuitate Dei lib. 21. cap. 6. dicens id potuisse succedere, vel arte Dæmoniaca, vel quod in lu- B cerna illa mechanicum aliquod de lapide Asbesto, seu Carbasio ars humana molita sit; & huic postremæ opinioni subscribunt Albertus Magnus de mineralibus cũ aliis, quos refert & sequitur Licetus De reconditis antiquorum Lucernis lib. 1. cap. 9. asserentes omnes vnanimi consensu Asbeston esse lapidem, qui semel accensus est inextinguibilis. *De lucernis perpetuis.*

Refert etiam Frater Leander nella descrittione d'Italia cap. della campagna di Roma, tempore Pontificatus Alexandri Sexti fuisse repertum in arca marmorea cadauer cuiusdam puellæ infusum intra liquorem aromatum, nec aliqua vicissitudine temporum offensum, & C in eodem sepulcro lucerna accensa, quæ statim extincta fuit.

Diebus præteritis cum ego sermonem habuissem de huiusmodi perpetuis lucernis, vna cum Iulio Fauera, qu optimam habet de Vrbis cœmeteriis, seu cathecumbis cognitionẽ proprer assiduam, & lõgam illarũ inuisionẽ attestatus enim est ille mihi annis præteritis in cœmeterio Callixti se vnã ex dictis perpetuis lucernis reperisse accensam, sed illam lumine satis lento resplenduisse: ita vt apparente alio lumine dicta lucerna non agnosceretur; tandem dictus Iulius è muro, cui illa erat affixa, cum

eam eruisset, extincta est; ac in ea lucerna non aliquem A
se vidisse liquorem, seu bitumen, sed tantum quamdam
rasinam, quam forsan ex dicto Asbesto, seu Carbasio
lapide fuisse confectam satis probabile est: & hæc satis
de lucernis, seu aliis luminibus. &c.

De Aere Campano, seu Campanis.

Cap. XXXXIII.

B

CAmpanæ nomen ex Campania Italiæ prouincia desumptum, ibique primum eædem fieri cœperũt: & quæ grandiores essent Campanæ dicebantur, minores autem, quę a sono tintinnabula vocantur, Nolas appellant à Nola eiusdem Ciuitatis Campaniæ, vbi eadem vasa commentata sunt, vt refer Vualfridius Strabo De Rebus Eccles. c. 5. ac etiam Baron. in Anno 57. vbi Spond. n. 41.

Quamuis earum vsum satis antiquissimũ ex Dei præcepto ad Moysẽ, Exod. 28. vers. 33. vt in firma Põtificiæ vestis parte apponerentur mala punica, & tintinnabula C
ibi mixtis in medio tintinnabulis; ita vt tintinnabulũ sit aureũ, & malum punicum, &c. quæ indicabant Populo aduentũ ipsius Pontificis vt à negocijs ij supersederent. Ac etiam præcepit Deus ad Moysem, vt legitur in Numer. cap. 10. in princ. *Loquutus est Dominus ad Moysem dicens: Fac tibi duas Tubas argenteas ductiles, quibus conuocare possis multitudinem, quando mouenda sunt castra:* & paulò post vers. 10. ait; *Si quando habebitis epulum, & dies festos, & calendas, canetis tubis super holocaustis, & pacificis victimis; vt sint vobis in recordationẽ Dei vestri: Ego Dominus Deus vester.* Quos textus
etiam

A etiam ad comprobandum vsum campanarum adducunt Alcuinus de diuin. offic. cap. 28. & Vvalfridius Strabo de rebus Ecclesiast. cap. 5.

Non solum apud Christianos: verum & apud Ethnicos fuit etiam vsus campanæ, seu tintinnabuli, ex Martiale.

Redde pilam, sonat æs thermarum ludere perges.

Etenim præ cœteris metallis ad res diuinas adhiberi solitum Aes; testatur Macrobius lib. 5. Saturnal. quod etiam innuit Sextus Pompeius; sicuti etiam Eusebius Cæsarien. referens de Matre Deorum lib. 2. de præparar. Euangel. cap. 10. ait: *Sacerdos autem vtriusque se-*
B *xus vir, & fœmina consecrat, & Vrbem vt solent tibiarum, & tympanorum sonitu perlustrant.*

Sanctus Ephrem, qui vixit de anno 370. meminit etiã cuiusdam signi, quod suo tẽpore dabatur ad Synaxim, vt in parænesi 43. ibi. *Signo ad Synaxin, & officium dato, omnium vltimus tunc frater occurrit, & ante omnes è congregatione exire conatur.*

Et sanctus Gregorius Turonen. qui floruit ann. 580. idem refert in vitis Patruum cap. 4. agens de Gregorio Lingonensi Episcopo ibi: *Obseruatores ostium baptisterij obseratum inuenientes, claue sua solita operiebant: commotoque signo sanctus Dei, sicut reliqui omnes ad offi-*
C *cium Dominicum consurgebant.*

Aeris campani, seu campanæ vsum deducam ab anno 600. (de grandiusculis loquor cogendi Christiani populi ad diuina officia) quia tunc vixit auctor Ordinis Romani, qui Titulo de Sabbato sancto sic ait. *Iussi incipiunt in Ecclesia Litaniam, Tertiam, & Campanæ tanguntur, & ingrediuntur ad Missam.* Et idem Auctor Ordinis Romani, in ordine processionis, cum Episcopus festiuis diebus Missam celebrare voluerit. *Cum tintinnabulum ad Tertiam sonuerit omnes simul fratres in Chorum ordinatim conuenire debent:* & idẽ refert Cardinalis Baronius ad annum 614. ex actis sancti Lupi, &

ex

ex eo tempore talis vſus ad omnes tranſiuit ætates. A

Audoenus, qui ſcripſit vitam ſancti Eligii anno 650. nominat expræſſe Campanas lib. 2. cap. 21. dum inquit. *Sed vt eius temeritas reprimeretur, Campana rationis expers Beato viro obtemperans, nullum ſonum reddidit: perſtitit ille reſtim trahendæ campanæ, ſed ſonum exprimere non potuit.*

Et Ven. Beda, qui ſcribebat hiſtorias Anglorum anno 700. nobis demonſtrauit, quod tunc temporis etiam ſonabant campanæ ſpeciali quodam ſono, cum quis è vita exiſſet vt in lib. 2. hiſtor. cap. 23. ibi. *Hæc in dormitorio ſororum pauſans, audiuit ſubito in aere notum campanæ ſonum, quo ad orationem conuocari, vel excitari ſolebant, cum quis eorum de ſæculo fuiſſet euocatus.* Et talis ritus etiam de præſenti ſeruatur in Anglia; vt cum quis deceſſit, ſtatim campana propriæ illius parochiæ ſpeciali quodam modo ſonet per aliquod tēporis ſpatiū (vt ego annis præteritis cū eſſem Londini in Anglia annotaui ex continuo tali ſonitu per vrbem, ac etiam ex relatione Ciuium, & Incolarum) quamuis Regnum illud iamdiu a vera Chriſti Religione apoſtatauerit, ac etiam ipſi Angli negent modo orationes, & ſuffragia pro defunctis proficua; nec aliam in hoc ab illis rationem potui percipere, quam quod talis ſonus ſit ritus antiquæ Eccleſiæ Anglicanæ. B

Præterea circa talem campanarum ſonitum, refert etiam Carolus Magnus de ritibus veteris Eccleſiæ, ibi: *His finitis pulſantur ſigna ad Miſſam publicam:* Similiter earumdem originem tradit Guilbettus Tornacus, cap. 16. de offic. Epiſc. *Signa, quæ pulſantur in Miſsæ principio Tubas argenteas ſignant, & ductiles, quibus conuocabatur populus in veteri teſtamento.* C

Aduertendum tamen eſt, prædicta de primo campanarum vſu ad ſolam Eccleſiam Latinam referenda eſſe; Nam Græcis multo poſt, nimirum anno Chriſti nati 865. illæ vſui eſſe cœperunt, cum a Duce Vene-

tiarum

A tiarum Vrso Patriciaco ad Michaelem Imperatorem missæ fuissent, vt ex Venetiarum historiis, asserente hoc idem Baronio in dicto anno 865. vbi etiam Spondanus num. 7. Et hoc verisimilius, quia anno 830. quo vixit Amalarius Fortunatus, meminit ipse lib. 4. de Eccles. offic. cap. 21. Lignorum soni, qui Constantinopoli in vsu erat, Iunioris Romæ nomine vocata. Præterea Anastasij Martyris sæculo nondum fuisse vsum campanarum in Græcia, sed lignorum, legimus in septima synodo, act. 4.

Rursus obserua, Monachos non nisi anno 740. campanis vti cœpisse, cum Zaccharias Papa, qui in ea tem-
B pora incidit, tulerit priuilegium Cassinensibus, quod in diurnis, & nocturnis Ecclesiæ officijs signum in Ecclesia pulsarent.

Turcæ dissidentes a christianis odio forsan, quod ipsi prius cāpanas adhibuerint, propterea illi campanis non vtuntur; vocant enim populum suum ad templa, ope ministrorum, quos præcones vocant, Glos. in Clem. 1. de Iudæis, & Sarac.

Campanæ originem duxerunt ex Tubis Hebræorum, vt diximus supra, quibus populus conuocari solebat Albinus de diuin. offic. cap. quid significent vestimenta, &c. ibi. *Signorum vsus a veteri testamento sumptus est in*
C *lib. Num. Dixit Dominus Moysi, fac tibi duas tubas argenteas ductiles, quibus conuocare possis multitudinem.* Voce signorum campanas intelligens: Iisdem ferè verbis, idem refert Fortunatus de Eccles. offic. lib. 3. cap. primo, nec aliter sentit Guilbertus Tornacus de offic. Episc. cap. 15.

Quare autem æs Campanum pulsetur ad officia sacra prænuncianda, refert Albinus de Diuin. offic. cap. 100. *Campanæ enim significant Concionatores.*

Diuerso æris Campani sono ad Missam reliquosque Ecclesiasticos Conuentus olim conuocabantur fideles Tornacus cap. 25. de offic. Episc. ibi. *Et quod distin-*

guebatur

guebatur antiquitus in Clangore tubarum & differentia sonituum, cum aliter in conuocationibus faciendis, & aliter etiam pro mortuis. & idem ab auctore Ordinis Romani de Feria 5. in Cœna Domini ibi. *Ipso die sonẽtur Campanæ ad Missam, & ad cæteras horas, sicuti mos est diebus solemnibus.* A

Aduerte tamen, quod in familiis mendicantium Ioannes PP. 22. anno Domini 13?0. vetuit, ne pluribus campanis vterentur sine Apostolicæ Sedis licẽtia specialiter, sed vna tantum pro loco sint contenti extra. De officio Custodis, & hoc forsan propter Votiuam paupertatem, quam professi sunt.

Inoleuit antiquitus mos, vt diebus aliquot Hæbdomadæ sanctioris campanæ non pulsarentur, sed in earũ locum sufficeretur è ligno sonus: Prioris causa fuit, quia campanæ diuinam prædicationem significant; tũc autẽ Apostoli, qui ante de rebus Diuinis incredibili animi ardore differebant, obmutuere. Albinus de diuinis officijs cap. de Cœna Domini ibi. *Quia ordo Prædicatorum tempore Passionis siluit, reticetur sonus signorum Campanarum.* & idem latius refert Ioannes Beletus de diuin. offic. cap. 100. B

Quare nõ sonẽt in hebdomada sancta.

E ligno vero sonus in locum campanarum suffectus, quia illud significabat Christum, qui pendens ex ligno crucis, Patrem precatus est, vt suæ mortis ministris ignosceret, solusque dum pateretur, cœlestem doctrinã prædicare non destitit, ex dicto Beleto ibidem. C
Magnus tamen è ligno editur sonus: Tabula lignea Christum significat, qui in ligno clamabat, Prædicabat, orabat, dicens: Pater, dimitte eis, quia nesciunt quid faciunt; pulsatur igitur lignum, quia tum solus Christus extitit concionator. Præterea ligni pulsandi tribus hebdomadæ sanctioris diebus est inditiũ humilitatis Christi, eũque a nobis intimis sensibus colendum, Fortunatus lib. 1. de Eccles. offic. cap. 12. & idem lib. 4. cap. 21.

Additur etiam tertia Ratio, vt recoleretur memoria

veteris

A veteris ritus, cum fideles in occultis locis delitescentes ligneis tabulis vterentur: Fortunatus ibidem ait. *Potest in hoc humilior vsus Romanæ Ecclesiæ designari antiquis temporibus, quando latitabat per cryptas propter persequutores, nam adhuc Iunior Roma, quæ antiquis temporibus sub vno Domino cum antiqua Roma regebatur, vsum lignorum tenens non propter æris penuriam, sed propter vetustatem.*

Triplici modo in principio nascentis Ecclesiæ Cõuentus fidelium indicebantur, nonnullos scilicet solo pietatis, & Religionis studio ad statas horarias preces conuenisse; Alios Prænunciationibus publicis inuitatos esse. Quosdam verò in præcedenti solemnitate subsequuturam didicisse. vt ex Vualfrido Strabone, De Reb. Eccles. cap. 5. Verum hoc contigisse, dum Gentilium persecutio in Christianos defecit; Ac post Magni Constantini tempora, quando res Christiana melius haberi cœpit, nec dum cœptus vsus æris Cãpani, certos homines huc, illucque mittebant Christiani, ad conuentus indicendos. Sanctus Hieron. epist. 22. ad Eustoch ibi. *Cum ad Agapen vocauerit* Preco, *conducitur.* Sicuti etiam sonus ligni ad conuocandos fideles fuit in vsu maximè, cum in cryptis fideles latitabant, vt ex Fortunato dicto cap. 21. & refert Metaphrastes in vita sancti Theodosij Cœnobitæ, & in vita sancti Ioannis Chrysostomi: Et præterea etiam Monachos, & Moniales ad Missam, reliquosque Ecclesiarum conuentus voce Alleluia vocatos esse. Sanct. Hieron. epist. 23. ad Marcel. ibi *Nunc ad orandum festinat, consurgit, & tinnula voce cæteris Alleluia præcipiens, prior incipit laudare Dominũ suum,* & epist. 27. ad Eustoch. *Post Alleluia cantatum, quo signo vocabantur ad Collectam, nulli residere licitum erat.* Refert etiam Card. Baron. ad annum 58. vbi Spondan. numer. 40.

Addimus prædictis campanas in Ecclesia tunc pri-

hh ma

Benedi-ctio Cãpanæ. mum benedici solitas, & nomine imposito Deo consecrari: quando Ioannes Decimustertius Summus Pontifex, cum in Vrbem redijsset, contigit Primariam Lateranensis Ecclesiæ campanam miræ magnitudinis, recens ære fusam super campanile eleuari: quam prius idem Pontifex sacris ritibus Deo consecrauit, atque Ioannis nomine (cuius Ecclesiæ esset vsui) nũcupauit. Qui sacer ritus in Ecclesia perseuerauit, vt eo modo campanæ in Ecclesijs collocandæ, Deo primum imposito eis nomine dicarentur; quod testantur veteres Codices Rituales: licet errore vulgi pro arbitrio vtentis vocibus, dicantur baptizari campanæ, cum eiusmodi benedictionem; & nomen (sicut in baptismo nomen infantibus imponitur) ab Episcopo accipiunt; refert Baronius in anno 968. vbi Spdndanus num. 4. A B

De Cantu in Ecclesia antiquissimo, & alijs Musicis Instrumentis.

Cap. XXXXIV.

MOs semper fuit laudare Deum in psalmis, & cantibus; vt de Dauid psallẽte, dum Saul à malo spiritu obsidebatur, 1. Regum cap. 19. vers. 4. & 10. habetur. *Et factus est spiritus Domini malus in Saul; sedebat autem in domo sua, & tenebat lanceam: porrò Dauid psallebat manu sua*, &c. Et idem Psalmista Dauid sæpius hortatur ad magnificandum Deum in tympano, & Choro, Chordis, & Organo, Cymbalis, & Cithara, Psalterio decem chordarum, Tubis ductilibus, & voce Tubæ, vt in psalm. 9. vers. 12. & 12. 2. & 70. 22. & 97. 4. 5. & 146. 7. & 149. 1. 3. C

Et

A Et ſanctus Auguſtinus ſcribit, quomodo in principio ſuæ conuerſionis plurimum ſibi proficiebat dulcedo cantus Eccleſiæ, vt in lib.9. confeſſ. cap.6. his verbis. *Quantum fleui in hymnis, & canticis tuis, ſuaue ſonantis Eccleſiæ tuæ vocibus commotus acriter? voces illæ influebant auribus meis, & eliquebatur veritas tua in cor meũ, & ex ea æſtuabat affectus pietatis, & currebant lacrymæ, & benè mihi erat cum eis.*

Quatenus quis impugnare audeat in Eccleſia Muſicam, & Pſalmorum cantum: impugnabit, & illum Angelicum cantum, de quo Luc. cap.2. verſ.13. ibi. *Et ſubito facta eſt cum Angelo multitudo militiæ cœleſtis*
B *laudantium Deum, & dicentium: Gloria in Altiſſimis Deo, & in terra Pax hominibus bonæ voluntatis.*
Quæ verba canticum Angelorum nuncupari, docet Vvalfridius Strabo lib. de Eccleſ. offic. cap.22. Præterea Apoſtoli cœna facta, etiam hymnum cantarunt apud Matth. cap.26 verſ.30. ibi. *Et hymno dicto, exierunt in Montem Oliueti.* Quod autem etiam Apoſtoli hymnũ cantarent non eſt ambigendum, alias non fuiſſet hymnus, vt docet ſanctus Auguſtinus in pſalmo 72. his verbis. *Hymni laudes ſunt Dei cum cantico; Hymni cantus ſunt continentes laudes Dei: ſi ſit laus, & non ſit Dei, non eſt hymnus: ſi ſit & laus, & Dei laus, & non cantetur,*
C *non eſt hymnus. Oportet ergo, vt ſi ſit hymnus, habeat hæc tria, & laudem, & Dei, & canticum.*

Præterea Paulus ad Epheſ. cap.5. verſ. 19. inquit. *Loquentes vobis met ipſis in pſalmis, & hymnis, & canticis ſpiritualibus: cantantes, & pſallentes in cordibus veſtris Domino.*

Et ex hoc ſanctus Auguſtin. refert, vt nos habeamus in Eccleſia exemplum Chriſti, & Apoſtolorum circa hymnos, & cantus in epiſtola 119. cap. 18. ibi. *De hymnis, & pſalmis canendis ipſius* Domini, *& Apoſtolorum habemus documenta, & exempla, & præcepta: De hac re tam vtili ad mouendum piè animum, & accẽ-*

dendũ Diuinæ dilectionis affectum varia consuetudo est. A
Sicuti refert hoc etiam Concilium Toletanum 4. c. 12. his verbis. *De hymnis etiam canendis, & Saluatoris, & Apostolorum habemus exemplum*: & citat postea Matth. 26. Luc. 2. &c.

Vn ecã tus Alternatim in Ecclesia.

Quomodo autem in Ecclesia cœperit consuetudo Alternatim canendi? Hoc processisse ex visione, quam habuit sanctus Ignatius, vt refert Socrates hist. eccles. lib. 6 cap. 8. his verbis: *Iam vero dicamus vnde consuetudo hymnorum, qui in Ecclesia alternis decantantur, initium sumpserit? Ignatius Antiochiæ, quæ est in Syria, tertius à Petro Apostolo Episcopus, qui cum Apostolis ipsis versatus est, visionem vidit Angelorum sanctam* B *Trinitatẽ hymnis alterna vice decantatis, collaudantium, & formam canendi, in ea visione expræssam Ecclesiæ Antiochiæ tradidit: vnde illa traditio in omnibus Ecclesijs recepta est*; Et talis vsus alternatim canendi ab initio in ecclesia, peculiare inditium fuit, quod prisci Christiani ad Imperatores deferrentur, vt ex Luciano in Philopatro. & ex Plinio epistola 97. lib. 10. ibi. *Adfirmabant hãc fuisse summam, vel culpæ suæ, vel erroris, quod essent soliti stato die ante lucem conuenire, carmenque Christo, quasi Deo dicere secum inuicem, seque sacramento non in scelus aliquod obstringere, &c.*

De hoc eodẽ antiquissimo ritu psalmorum, & hymnorum in ecclesia alternatim ex Apostolica traditione, C & diuinis visionibus, itemque frequentatissimo, tradit Card. Baronius in anno 60. vbi Spondan. num. 12. loquitur etiam Iustinus Martyr in orat. ad Antoninum Pium, apud Clementem Alexand. in orat. ad Gentiles, sanctus Cyprianus in oratione Dominicali, ac præcipuè sanctus Basilius in epistola 63. refert ad Hæreticos sui temporis, vt non retrahantur à psalmodia, quoniam hæc vbique terrarum est in vsu, vt in his verbis. *Illucescente iam die pariter omnes velut ore vno, ac corde vno confessionis psalmum Deo offerunt, ac suis quisque*

verbis

A *verbis resipiscentiam profitetur*. & paulò post: *Et vt semel dicam, omnes apud quos vigiliæ, ac preces, communesque psalmodiæ in pretio sunt, &c.* Et ideo talis vocum sonus in Ecclesia resonabat, vt sanctus Hieronymus in præfatione, epistola ad Galatas lib. secundo inquiat. *Ad similitudinem cœlestis tonitrui Amen roboat*. Vnde ex hoc, vt confusio tolleretur, decreuit Laodicœnum Concilium can. 15. *Non licere præter Canonicos psallentes, idest eos, qui regulariter Cantores existant, quique pulpitum ascendunt; & de codice legunt; alium quemlibet in Ecclesia psallere*: Ac etiam quamuis Laicis olim fuisset cōmune canere in ecclesia; postea tamen ob eorum inconcinnitatem solis clericis id reseruatum fuisse. Car-
B din. Baron. d. anno 60. vbi Spond. num. 13. ac etiam num. 14. tractat de vario canendi ritu diuersarum Ecclesiarum, sicuti etiam de cantu Romano.

Musicam igitur ex his in Ecclesia retinendam, quoniam hæc thedium tollit, auget charitatem, & amorem in Deum, ac ad eundem nos trahit; & propterea inquit etiam Lactant. lib. 6. Diuin. institut. cap. 21. *Si voluptas est audire cantus, & carmina; Dei laudes canere, & audire iucundum sit: hæc est voluptas vera, quæ comes, & socia virtutis est, &c.*

Diximus supra ex Apostolica traditione, ac etiam ex Diuinis Visionibus cœpisse in Ecclesia ritum alterna- *De Hymno Glorificationis.*
C tim canendi: Addimus hic, quoque ex Apostolica traditione inductum in Ecclesiam hymnum Glorificationis, ac etiam secundum postea traditam in Nicœna synodo formulam hymnos à Catholicis compositos esse, & decantari solitos: nimirum cum Ariani, sicuti baptismi formam; ita quoque Glorificationis hymnum corrupissent, vt diceretur; *Gloria Patri per Filium, & Spiritui sancto*. Catholici contra tunc ex antiqua consuetudine eundem ipsum Glorificationis hymnum rite canere prorexerunt: *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto*. Et sanctus Ambrosius refert se in odium Aria-

næ

næ hæresis in hymnis recens à se editis, & in Ecclesia canendis populis traditis, ad finem cuiusque addidisse eamdem conglorificationem sanctissimæ Trinitatis. A

Post verò Nicœnũ Concilium, cum Glorificationis Hymnus vbiq; occineretur, licet diuerso ritu, noua occasione recens accepit additamentum: nimirum, vt contra Blasphemiam Arianorum dicentium Filium à Patre in tempore factum; communi consensu Ecclesia vbique Orientalis ad antiquum Glorificationis Hymnum Gloria Patri & Filio, & Spiritui sancto, addiderit Appendicem: *sicut erat in principio, nunc, & semper, & in sæcula sæculorum. Amen.* quod etiam testatum habetur in Concilio Vasensi, vt refert Baronius in annũ B
325. vbi Spondanus num. 46. & seq.

De Trisagion.

Consequens est etiam vt hic de *Trisagion.* ab Angelis etiam decantatum aliqua breuiter dicamus: Etenim anno 446. ingenti Terræ motu per loca varia imminẽte plurimæ Vrbes, & Muri Constantinopoli corruissent; ac Fames, & aeris pestifer odor multa millia hominum, iumentorumque deleuisset: Accidit mirandum illud Constantinopoli, vt cum Theodosius Imp. vna cum Proculo Episcopo, vniuersoque Populo, præ metu ruinarum ædificiorum extra vrbem in loco, qui dicebatur Cãpus habitarent, ac die quadam motu eo vehementius grassante; cuncti simul ex intimo corde C
cum multis gemitibus misericordiam diuinam implorarent, superna repentè vi Puer spectantibus omnibus de media turba in sublime extra visum hominum raptus, rursusque priore per aerem via in eundem locum dimixus: Patriarchæ, Imperatori, vniuersæque multitudini litanijs, & supplicationibus, operam dantibus: retulerit dictus Puer ab Angelis se diuinum Trisagion in hunc modum decantatum audiuisse, *Sanctus Deus: sanctus Fortis: sanctus, & Immortalis: miserere nobis.* & vt ipsi eodem modo concinerent, monuerit: moxque ipse animam efflauerit: vbi verò Populus

A pulus iubente Proclo, Trisagion ad eum modum decantare cœpit, Terræ motus omnino quieuerit; quam quidem rem adeo ingentem; non solum Nicœphorus lib. 14. cap. 46. ex antiquissimis auctoribus exactè descripsit (qui & addit Theodosium Imperat. vna cum sorore Pulcheria Augusta edita constitutione decreuisse, vt per totum orbem hymnus iste diuinus concineretur) sed & consecratam Græci habent in tabulis Ecclesiasticis die 24. Septembris: confirmãtque hoc idẽ plurimi Episcopi, atque ipse Fœlix Papa Tertius epistolis suis aduersus Petrum Fullonem Episcopum Antiochenum, eumdem hymnũ additione impia (*Qui crucifixus est pro nobis*) corrumpentem, vt in tom. 3. conciliorum in Fœlice Tertio, idque ipsum egregiè explicauit Damasc. in comment. de Trisagion, & in lib. de fide orthodoxa cap. 10. vt etiam comprobatur in Concilio Calcedonen. quando damnatus est Dioscorus. Magna porrò Diuina prouidentia tunc factum videtur, vt cum Euthyches in secreto cubiculo, & penetralibus Monasterii aduersus Diuinitatem pugnaturus arma fabricaret, quam sicuti Humanitatem passam esse dixit; aduersus ipsum Deus præpararit canticum, quo Diuinitatis Immortalitas, vbique gentium caneretur, & per ipsum offensi numinis cõciliatio imploraretur: sic enim planè Diuinæ prouidentiæ est prius parare arma, quam instet prælium, medicamenta conficere antequam venenum irrepat in præcordia, & ante venturam famem horrea frumento replere, vt refert de his Baronius in ann. 446. vbi Spondan. num. 2. & 3. Quare autem Græcè etiam apud Latinos in Parasceue Trisagion cantetur, vide eumdem Baronium in annum 492. vbi Spond. num. 3. & hæc satis.

A

De Horis Canonicis.

Cap. XXXXV.

DIximus in præcedenti de Cantu, ſubſequitur modo de Horis Canonicis, quæ cantu vt plurimum pronunciantur, vt Chriſtus, & Apoſtoli fecere, Matth. 26. & Paulus ad idem nos hortatur: Epheſ. cap. 5. B

Quo verò ad ſeptem horas Canonicas Regius Propheta, quamuis vrgentibus detentus curis de ſe ipſo dixit in pſalmo 118. verſ. 164. *Septies in die laudem dixi tibi ſuper iudicia iuſtitiæ tuæ*. Et quatuor tempora legendi, & adorãdi, de quibus in lib. 2. Eſdræ, cap. 9. verſ. 3. ibi. *Legerunt in volumine legis Domini Dei tui quater in die, & quater confitebantur, & adorabant Dominum Deum ſuum*. Ac etiam tria tempora apud Danielem cap. 6. verſ. 10. ibi. *Tribus temporibus in die flectebat genua, & adorabat, confitebaturque coram* Deo: & hæc interpetrantur à Cypriano ſerm. 8. & Hieron. in commentar. Danielis de prædictis horis Canonicis. C

Præterea in ſacro textu datur exemplum de quaque ex ſeptem Horis in ſpecie: Etenim de Matutino circa mediam noctem in pſalmo 118. dicitur: *Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi*: & in cap. 16. actuum Apoſtol. fit etiam mentio de ſimili oratione Pauli, & Silo in carceribus. De Laudibus, quæ dicuntur poſt matutinum ante diem fit mentio in pſalmo 72. *Sic memor fui tui ſuper ſtratum meum*; & pſalmo 118. *Memor fui tui nocte nominis tui Domine*: & de Prima Hora, quæ eſt primo mane dicitur in pſalmo 91. verſ. 2. *Ad annunciandum*

A *dum mane misericordiam tuam* : & alibi dicitur in psalmo : *Domine mane exaudies vocem meam* : De Tertia in actis Apost. cap. 2. habetur : Cum essent Apostoli simul congregati, & descendisset Spiritus sanctus, dixit Petrus ad illos, qui irridebant Apostolos. *Non enim, sicut vos existimatis, hi ebrij sunt, cum sit hora diei tertia.* De hora Sexta habetur in ijsdem act s cap. 10 quod *Ascendit Petrus in superiora, vt oraret circa horam Sextam.* Ac etiam de hora Nona cap. 3. in princ. eorumdem actuum dicitur : *Petrus autem, & Ioannes ascenderunt in templum ad horam orationis Nonam.* Et de Vespere in psalmo 54. vers. 18. *Vespere, & Mane, &*
B *Meridie narrabo, & annunciabo ; & exaudiet vocem meam* : & in psalmo 140. *Eleuatio manuum mearum sacrificium Vespertinum* : De Completorio sanctus Basilius in Reg. fusius disput. quæst. 37. inquit : *Officium initio tenebrarum pro quiete nocturna captanda*, idest Completorium.

Sanctus Clemens Roman. constitut. Apostol. lib. 8. cap. 34. inquit. *Precationes facite mane, Tertia hora, ac Sexta, & Nona, atque ad Galli cantum* : Et immediatè, ad quem finem singulæ Horæ sint directæ; sic subdit: Mane gratias agentes, quod illuminarit nos nocte sublata, & reddito die : Tertia, quod ea hora Pi-
C latus iudicium aduersus Dominum pronunciauit : Sexta, quod ea hora in Crucem actus est : Nona, quod omnia mota, & tremefacta sunt Domino crucifixo; quia horrerent audaciam impiorum Iudæorum, & contumeliam Domini ferre non possent; Vespere, quod noctem dederit ad requiescendum à diurnis laboribus; Ad Galli cantum, quod ea hora annuntient aduentum diei ad facienda opera lucis.

Et Ioannes Cassianus referens vigilantiam Monachorum lib. 2. institut. cap. 2. sic inquit. *Sunt quibus in ipsis quoque diurnis orationum officijs, idest Tertia, Sextu, Nona, id visum est, vt secundum horarum modum,*

in quibus hæc Domino redduntur obsequia, Psalmorum etiam, & orationum putarent numerum coæquandum: nonnullis placuit senarium numerum singulis diei conuenientibus deputari. A

Tertullianus referens de Christianis in apolog. c. 2. ex Plinio secundo ad Traianũ Imperatorem sic inquit. *Nihil aliud se ex sacris eorum comperisse, quam cœtus ante lucanos ad canendum Christo, & Deo, & ad confederandam disciplinam: homicidium, adulterium, fraudẽ, perfidiam, & cætera scelera prohibentes: Tunc Traianus rescripsit, hoc genus inquirendos quidem non esse, oblatos vero puniri oportere.*

Diuus Hieronymus etiam inter alios in hoc etiam egregiè se habet in epistola 2. ad Eustoch. de custodia Virgin. cap. 16. dum inquit. *Quamquam Apostolus orare nos semper iubeat, & sanctis etiam ipse sit somnus oratio: tamen diuisas orandi horas debemus habere, vt si forte aliquo fuerimus opere detenti, ipsum nos ad officium tempus admoneat. Horam Tertiam, Sextam, & Nonam, diluculum quoque, & Vesperam, nemo est, qui nesciat. Nec cibi sumantur nisi oratione præmissa, nec recedatur a mensa, nisi referatur Creatori gratia.* B

Et idem Hieronym. ad cap. 6. Danielis sic inquit. *Tria sunt tempora, quibus Deo flectenda sunt genua: Tertiam horam, Sextam, & Nonam Ecclesiastica traditio intelligit. Denique Tertia hora descendit Spiritus sanctus super Apostolos. Sexta volens Petrus comedere, ad orationem ascendit in cœnaculum. Nona Petrus, & Ioannes pergebant ad templum.* C

Sanctus Augustinus hortatur suos ad Horas prędictas, vt in sermone 55. de Tempore his verbis. *Ad vigilias maturius surgite, ad Tertiam, ad Sextam, ad Nonam ante omnia conuenite: nullus se a sancto opere subtrahat, nisi quem infirmitas, aut publica vtilitas, aut forte certa, aut grandis necessitas tenuerit occupatum.*

Plures deducuntur rationes ad declarandas preces in

Horis

A Horis prędictis, quarum vna est redditio gratiarum pro complemento creationis in septimo die, cum totidem sint horæ Canonicæ. Secundo preces fiunt in prædictis Horis in memoriam nostræ Redemptionis, quam pro nobis operatus est Dei Filius: etenim Hora Vespertina (qua incipit officium ecclesiasticum) Dominus noster Christus comedit Agnum Paschale cum Apostolis, iisque lauit pedes, & sanctissimam Eucharistiam instituit. Hora Completorii, cum transisset Torrentem Cedron orauit in agonia, sanguinem sudans, ac dein ligatus ducitur ad Annam, & Caipham. Hora matutini, circa mediam noctem, habetur Concilium penes Caipham, vbi B interrogatus, dignus morte reputatur. Hora Prima ad Pilatum ductus, dein ad Herodem, & iterum ad Pilatum. Tertia hora Barabbæ postpositus, ad columnam flagellatus, spinis coronatus, & populo exhibitus. Hora Sexta portans crucem, eidemque in Caluario affixus, septem verba pronunciauit, & magnum sacrificium de se ipso pro redemptione mundi fecit Deo Patri. Hora Nona expirauit, descendit ad Inferos, & Regnum Diaboli destruxit. Iterum Hora Vesperis è cruce depositus, & à sanctissima Matre receptus, reconditus est in sepulcro à Ioseph ab Arimathia. Hora Completorii Custodes appositi ad sepulcrum: & in Matutino Christus C Dei filius gloriosus resurgẽs &c. vt hæc fusius meditãtur circa prædictas Horas Canonicas sancti Athanasius, Basilius, Cassianus, & alij.

Non est igitur modo vllatenus ambigendum de hoc sanctissimo, & veteri in Ecclesia ritu circa Horas Canonicas; etenim Ioannes Cassianus lib. 2. de Instit. Coenobitarum refert. *Non solum humano, sed Angelico etiam ministerio, & magisterio Canonicarum Horarum ordinem esse constitutum.* Etenim Ado Treuirensis in Martyrologio ad nonum diem Ianuarii ait. Tempore persecutionis Diocletiani auditam fuisse circa sanctorum Reliquias coelestem psalmodiam Mane, & Vespe-

re; & rursus Hora Tertia, Sexta, & Nona, quem laudabilem ritum inuidens Christianis, Iulianus Apostata, vt refert Sozomenus lib. 5. cap. 15. de Iuliano Imperatore his verbis. *Instituit animo delubra Gentilium, tum apparatu, tum ordine Religionis Christianæ adornare: subsellijs præterea, & primarijs sedibus: Doctoribus, Lectoribusque Gentilis doctrinæ, & exhortationum, quin etiam precibus in certas horas, diesque præscriptis, &c.* & hæc satis. A

De Breuiario, & eiusdem antiquitate. B

Cap. XLVI.

BReuiarium est Ephitome, seu compendium publicarum precum, in quo Diuinum officium, & maximè Horæ Canonicæ, de quibus supra, continentur. Retinet autem in se hoc Breuiarium Psalmos, Hymnos, Lectiones, Responsoria, Antiphonas, Capitula, Collectas, Symbola, & Confessiones.

De Psalmis, seu canticis cum sint extracti ex sacro textu, non est de his difficultas; cum primi fideles in eorum conuentibus psallere consueuerint; ex Apostolo ep. prima Corinth. 14 *Quid ergo est fratres? cum conuenitis vnusquisque vestrum psalmum habet, doctrinam habet, &c* & similiter Tertullian. de velandis Virginibus inquit. *Quantam autem castigationem merebuntur etiam illæ, quæ inter psalmos, vel in quacumque Dei mentione retentæ perseuerant.* Quod etiam constat ex canon. 15 & 17. Concilij Laodiceni sub Siluestro. C

Te Deum; quamuis non sit ex canticis sacræ Scripturæ desumptum, Diuinis tamen institutum, & generaliter

A ter in Ecclesia receptum: quoniam sanctus Dacius Episcopus Mediolanensis, Iustino seniore imperante, refert in sua Chronica, cap. 10. lib. 1. fuisse dictum canticum compositum per sanctos Ambrosium, & Augustinum, alter alteri alternatim respondens, statim, ac idem Augustinus a sancto Ambrosio anno 385. Baptismum recepit: & subdit idem Dacius, ex tunc fuisse dictum canticum in Ecclesia receptum, quod etiam confirmatur ex antiquis Regulis sancti Benedicti, in quibus præcipit, quod Te Deum post Lectiones recitetur.

De hymnis docet Apostolus, vt simul cum psalmis cantentur ad Ephes. cap. 5. vers. 19. *Loquentes vobis met* B *ipsis in Psalmis, Hymnis, & Canticis spiritualibus*: & ad Coloss. 3. vers. 16. *Commonentes vos metipsos Psalmis, Hymnis, & Canticis spiritualibus*. Quos hymnos prisci illi fideles ab initio etiam Ecclesiæ in Christi honorem componebant, vt de Philone Euseb lib. 2. hist. cap. 16. inquit. *Philo de nouis psalmis, qui ab illis contexuntur, sic iterum scribit: Ita planè non contemplationi solum se dedunt, sed etiam cantiones, & hymnos varijs metri, & carminum cuiusque modi, & numeri grauiter fusis, aptè, & conuenienter ad Dei honorem, & laudem conficiunt*: Sicuti & Dionys. Areopagita cap. 4 de Diuinis Nominibus expressè meminit de hymnis beati Hierothei: & C talis ritus retentus est in Ecclesia vt ex Concilio Toletan. 4. habito supra mille annos, in quo cap. 12. de hymnis canendis Saluatoris, & Apostolorum exemplo, vt apud Matth. 26. & ad Ephes. 5. subiungit. *Et quia nonnulli hymni humano studio in laudem Dei, atque Apostolorum, & Martyrum triumphos, compositi esse noscuntur: sicuti & quos Beatissimi Doctores Hilarius, atque Ambrosius ediderunt*; & paulò post: *Sicuti ergo orationes, ita & hymnos in laudem Dei compositos, nullus nostrum vlterius improbet, sed pari modo in Gallia, Hispaniaque celebrent: excommunicatione plectendi, qui hymnos reijcere fuerint ausi*.

Lectiones, præcipuè leguntur in officio Nocturno; A & propterea appellantur Primum, Secundum, & Tertium Nocturni, iusxa tres præcipuas noctis vigilias: sunt autem in præsens, vt plurimum lectiones nouem, quarum in quolibet Nocturno tres recitantur, Priores tres desumptæ ex sacra scriptura: Secundæ ex vita, morte, & Martyrio sancti: Tertiæ, & postremæ, ex Homilijs sanctorum Patruum: & de hoc antiquo ritu, vt refert Iustinus Martyr (qui scripsit annis 150. à Christo Domino) in Apolog. 2. pro Christianis sub finem ibi. *Solis qui dicitur, die omnium, qui vel in oppidis, vel ruri degunt, in eundem locum conuentus sit: & commentaria Apostolorum, aut scripta prophetarum* B *quo ad tempus fert, leguntur.* Concilium Laodicenum supra 1200. annos decreuit cap. 17. *Quod in conuentu fidelium nequaquã psalmos continuare conueniat, sed per interuallũ, idest per psalmos singulos recenseri debeant lectiones.* Et in Conc, Cartag. 3. habetur, c. 47. *Liceat etiam legi passiones Martyrum, cum anniuersarij eorum dies celebrantur.* Et quod scripta sancti Ephrem etiam recitarentur, de suo tempore refert D. Hieronymus de Scriptor Eccles. ibi: *Ephrem ad tantam venit claritudinem, vt post lectionem scripturarum, publicè in quibusdam Ecclesijs eius scripta recitarentur.*

C Lectiones erant duodecim iuxta numerum Psalmorum Io: Cassiani temporibus, vt in capit. 5. Instit. Cœnobitarum, Gelasius Papa iam supra mille annos redegit illas in ordine, donec post plurimas innouationes in Breuiario, Gregorius Papa Septimus in Generali concilio redegit ad antiquã formam, vt refert Gratianus de consecrat. distinct. quinta, cap. 15. incip. *In die Resurrectionis vsque ad Sabbathum in Albis, & in die Pentecostes vsque ad Sabbathum eiusdem tres tantũ psalmos nocturnos, tresque lectiones antiquo more cantamus, & legimus: Omnibus diebus alijs per totum annum, si festiuitas est, nouem psalmos, & nouem lectiones*

A *nes dicimus. Alijs verò diebus duodecim psalmos, & tres Lectiones recitamus. In Dominicis diebus 18. psalmos (excepto die Paschæ, & Pentecostes) & nouem lectiones dicimus.* Quod etiam confirmatum a sanct. mem. Pio V. & Clem. VIII. Summis Pontific.

Responsoria sic nuncupata, quoniã cũ vnus ex Chronistis cœperit, cœteri sequuntur: Isidorus lib. 1. de Diuin. offic. cap. 8. & Rabanus lib. 2. institut. cleric. volunt ex Italia ea deduxisse principium. Vualfridius ea præcipuè sancto Ambrosio cum essent in vsu tempore S. Benedicti.

Capitula non aliud sunt quam paruæ lectiones, seu B sententiæ ex scriptura desumptæ; vt Ecclesiastici, & populus instruantur, de quibus habetur mentio in Concilio Agath. vt in decret. distinct. 5. de consecr. can. 13. incip. conuenit ibi: *Post Hymnos Capitula de Psalmis dicantur.*

Collectæ, sunt orationes, quæ repræsentant Deo necessaria pro Ecclesia vniuersali, ac pro quolibet particulari, cuius formam tradit Apostolus primo ad Timoth. cap. 2. *Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro Regibus, & omnibus, qui in sublimitate sunt, vt tranquillam, & quietam vitam agamus in* C *omni pietate, & castitate.* Hoc idem seruasse priscos fideles refert Iustin. Martyr. lib. 2. apolog. & Tertull. in apolog. cap. 39. inquit. *Oramus etiam pro Imperatoribus, pro Ministris eorum, ac Potestatibus, pro statu sæculi, pro rerum quiete, pro mora finis.* Et propterea nuncupantur Collectæ, quarum conclusio semper ferè est: *Per Christum Dominum nostrum.*

Additur Amen, quod significat Verè, Fideliter, seu Credo, vel Fiat: nempe vt petita compleantur: cuius verbi *Amen*, antiquitatem tradit Apost. 1. Corinth. 14. *Cœterum si benedixeris Spiritu, qui supplet locum idiotæ, quomodo dicet Amen:* Et D. Hieronym. refert, quod tale

inquit

inquit verbum alta voce proferetur in prolog lib. primi ad Galath. *Vbi alibi tanto studio, & frequentia ad Ecclesiam, & ad Martyrum sepulcra concurritur, vbi sic ad similitudinem cœlestis tonitrui Amen reboat, & vacua idolorum templa quatiuntur*: & idem refert sanctus Augustinus epist. 107. ad Vitalem. A

Quo vero ad hymnum Glorificationis, seu Gloria Patri, diximus in præcedenti capitulo 34.

Antiphonæ denotant vocem reciprocam, & idem est canere per antiphonas, quam psallere alternatim: refert enim Amalarius lib. 4. de offic. Eccles. cap. 7. quod debeant cani psalmi iuxta tonum antiphonarum, quod coniungit duos choros in fine psalmorum. Quarum antiquitatem refert Tertullian. lib. 2. ad vxorem; ac etiam Socrates lib. 6. histor. cap 8. inquit, quod sanctus Ignatius apprehendit ab Angelis ritum laudandi Deũ alternatim, sicuti etiam idem postea docet Ecclesiam Antiochenam; cuius traditio in omnes Ecclesias receptas est; vt etiam nos super diximus. Et hæc dicta sufficiant de Breuiario Religionis Christianæ, & Catholicæ. B

De vsu Incognitæ Linguæ in seruitio Ecclesiæ. C

Cap. XXXXVII.

MAgnum solamen est pro Romana Ecclesia, quod hæc accusatio sibi ab impostoribus hæreticis, communis quoque sit non solum cum Græca præsentim Ecclesia, quæ quamuis etiam extendatur in plures prouincias, nulla tamen ex ijs vtitur idiomate

vulgari,

A vulgari, & intelligibili pro populo; sed vlterius quoque Ecclesiæ Syriacæ, Aetyopicæ, Armenicæ, Aegyptiacæ, in alijs omnibus exhibetur seruitium in lingua non vulgari: Etenim Idioma, quo celebratur in Ecclesijs Aethyopum, cum sit illud Caldaicum satis affine Hæbraico, hoc inquam nulli de Populo Aethyopum est cognitum: Armenum Idioma, quo in Ecclesijs exhibetur seruitium, minimè quoque Idiotis est notum, nominaturque ab ijsdem quasi Armenicum Latinum: Aegyptiacum Ecclesiæ idioma, quod characteribus scribitur, & maximè conformes Græcis litteris nullam affinitatem habet cum vulgaribus: Syriacum quoque Ecclesiæ minimè commune est cum Idiotis, qui natura Arabicè loquuntur, & magno studio apprehendunt Syriacum pro seruitio Ecclesiæ.

B

Hæc accusatio non multo nobis est communis cum omnibus Christianis Ecclesijs per totum Orbem, verum cum Iudæorum Synagogis, qui in suo seruitio vtuntur Hebraico Idiomate, quod nec vulgare, nec cognitum Fœminis, vel pueris, sed solum ijs, qui studio id apprehendunt; Quod non de hodiernis solum Iudæorum Synagogis, verum & de antiquis etiam; quoniam ex Theodor. quæst. 60. in Genes. Apprehendimus Hebraiacum idioma nullatenus fuisse vulgare; & nos quoque scimus tempore Christi Domini, eiusdemque Apostolorum idioma Hebraicum, quo reddebatur seruitium in templo, & Synagogis, minimè cognitum fuisse Idiotis, qui aliud prorsus, quam Syriacum non intelligebant, quod penitus ab Hebraico idiomate differebat. Hinc in lib. 2. Esdræ c. 8. habetur, quod volens Esdras, vt Populus post reditum è Babilonia, iuraret Legem, & legendo illam, eamdem interpetrabatur; quoniam non amplius intelligebat Populus legem, sicuti fuerat scripta, & non solum testatur Eusebius de Demonstr. Euangel. lib. 3. cap. 7. quod Apostoli non aliud callebant idioma, quam

C

Syriacum; verum sapientiores in Hæbreos nempe Philon, minimè sciebant Hæbraicum idioma, cum eius intelligentia reseruata fuisset Presbyteris, & Scribis eam studio apprehendentibus; & nihilominus Dominus noster, eiusdemque Apostoli nunquam abstinuerunt interesse in templo seruitio Iudæorum, quamquam illud incognito idiomate celebraretur, nec vnquam id damnarunt; nec de aliquo defectu reprehenderunt. A

Addimus quoque, quod vsus incogniti Idiomatis communis sit nobis, cum Religionibus quoque falsis per Orbem diffusis; Nam præter Turcas, & Persas, qui idiomate Arabico Grammaticali reddunt suũ seruitiũ, Idiotis penitus ignoto; refert quoque Quintilianus lib. 1. instit. cap. 6. quod in Romanorum Republica *Carmina Saliorum*, quibus reddebatur seruitium: *Vix Sacerdotibus suis satis intellecta, sed quæ mutari vetat religio*. & propterea naturalis est inquam necessitas, qua omnium Religionum seruitium idiomate incognito, habitum quoque sit populo simplici, & idiotæ. B

Etenim sicuti rerum humanarum fert vicissitudo, vt quoque idiomata aliquando varientur, & quod vulgare idioma progressu sæculorum cesset esse vulgare: Et è contra cum constans, maiestas, & dignitas rerum diuinarum, ac reuerentia eisdem debita, requirat, vt vnquam non mutetur propter timorem, ne alteratio litteræ, seu syllabæ afferat præiudicium rebus Religionis præter antiquitatis reuerentiam, quæ perditur ex innouatione; cum eiusdem Ecclesiæ Fundator Christus fuerit testatus, quod Portæ Inferi non preualebunt aduersus eam. C

Hinc est cum Ecclesia Romana reprehendatur seruauisse antiquum suum idioma, in quo Apostoli, eiusdemque discipuli fundarunt Ecclesiam Occidentalem tam in Aphrica, quàm in Europa; Hoc inquam commune est etiam cum Ecclesia Iudaica, in qua Dominus

A noster, & eius Apostoli cõmunicarunt, sicuti quoq; cũ alijs omnibus orbis Ecclesijs, & Religion. veris, & falsis.

Ac præterea licet simplices, Idiotæ, Fœminæ, ac Pueri non possint immediatè intelligere de verbo ad verbum Preces, laudes, Gratiarum actiones, quæ Deo fiunt, nihilominus, qui voluere apprehendere intelligentiam verborum seruitij Ecclesiæ, non carent fructu, & fine, pro quo tale hoc publicũ seruitium est institutũ: Finis enim, pro quo est introductum publicũ seruitiũ, quod fit in Synaxibus, & Liturgiis Ecclesiæ, satis differt à priuatis orationibus, quæ domi fiunt: Cũ sit hoc publicũ seruitium Homagium Laudum, Precum, & Gra-
B tiarum actionum publicè Deo debitum. Secundo vt fideles particulares per ipsorum assistentiam huic Diuino seruitio protestarentur, & exercerent exteriores actus suæ Religionis cum Ecclesiæ societate, vbique repræsentata per synaxes, & Conuentus Ecclesiæ. Tertio vt quisque fidelium ipsemet consensum præstaret Orationibus, Laudibus, & Gratiarum actionibus publicè habitis, & quasi prędictis idem subsignaret: Modo ministri, & animarum Pastores intelligentiam particularem retineant de eo, quod dicitur; supplendo in hoc auctoritate Ecclesiæ, quod idiotæ personæ in
C prædictis actibus valeant respondere: Etenim propter communionem Ecclesiæ, quamuis prædicti omnia verba præcisè non intelligant, cum posśint sic participare in communi de fructibus, & plenitudine gratiarum, tamen satisfaciunt muneri suo; alias hinc sequeretur, quod surdi, & alii, qui de proximo adesse non possunt celebranti, non reciperent dictum fructum; Et sic pariter Galli, & Alemanni protestantes, dum assistunt Liturgiis Anglicanis, perderent fructum asśistẽtiæ ipsorum, iuxta tale suppositum; sicut quoque simplices Iudæi proficiscentes iam tẽpore Christi Domini in templum, & Synagogas non intelligentes verborum sensum, caruissent fructu talis communionis, & asśi-

stentiæ publicis precibus; Insuper etiam dum summus A
Sacerdos solus in templi secessu orabat, ad quem quoniam populus non habebat accessum, sed extra remanebat; non potuisset idem tunc particeps fuisse de sacrificantis orationibus, quas non poterat audire.

Sed esto simplices, & imbecilles non recreentur intelligentia verborum, sed solum adhæreāt fidei, & cautioni Ecclesiæ: Atqui talis defectus compensatur non solum per meritum, & exercitium feruentioris fidei in prædictis simplicibus astantibus, verum ex sacro Concilio Tridentino sess. 24. cap. 7. Præcipitur *Parochis, vt inter Missarum solemnia, aut diuinorum celebrationem sacra eloquia, & salutis monita eadem vernacula lingua* B *singulis diebus festis explanent*: Vnde resultat, quod simplex populus apprehendat intelligentiam currentis Euangelii, Epistolæ, & aliorum actuum ipsius sacrificij: Quatenus autem aliqui ex Curatis animarum ab hoc ipsorum munere propter ignorantiam, vel desidiam deficiant; talis inquam defectus est eorum illos ordinantium, non autem Ecclesiæ: negligentes illi, quod præcipitur per Hierem. Thre. 4. *Paruuli quæsierunt panem, & non erat qui frangeret eis.*

At quoniam etiam sequeretur suppositum, quod nō posit quis interesse seruitio, quod non intelligit; quis C
non videt confusionem Babel hac idiomatum multiplicitate, & seruitium communionis Ecclesiasticæ penitus dilaceratum; dum Angli ptiuantur communicare cum Gallis, Galli cum Germanis, Germani cum Polonis, &c. Quinimo nec idem populus conueniet integer totus in eodem idiomate nempe in Gallia Piccardus Idiota non intelliget Prouincialē, nec minus Vvasco Burgundum, &c. Sicuti nec etiam in Italia Veneti non percipiunt Ianuensem, nec Ianuensis Neapolitanum, &c. & in Anglia refert Ven. Beda suo tempore fuisse ibidem quatuor vulgaria idiomata penitus diuersa, & sub Aethyopum Rege habent relatores esse

qua-

A quadraginta diuersa idiomata.

Habetur vlterius succesiua alteratio, & variatio idiomatum in plerisque Regionibus, itaut necesse esset singulis quibusque sæculis ordinare nouam translationem idiomatum circa Ecclesiæ seruitium, sicut idioma mutatur; alias idioma, quod erat in seruitio Ecclesiæ, duobus, vel tribus elapsis sæculis, esset idem in opprobrium, & derisum. & Refert Polibius lib. 3. historiæ, quod tempore secundi belli punici non potuere Romani, quasi amplius intelligere contractus habitos durante bello primo. Vide Romanorum vulgare idioma, quam breui tempore mutatum fuerat.

B Consideremus etiam, quod quando Ecclesiæ seruitium originaliter institutum ob varias ttanslationes fuisset deperditum, omnia media celebrandi Concilia vniuersalia, & habēdi certitudinem in rebus fidei fuissent à nobis aliena, cum non posimus nobis metipsi promittere de vero sensu scripturarum ex nostra particulari inspiratione, & interpetratione: Quoniam Ecclesia Occidentalis non habet idioma, in quo Episcopi omnes eius iurisdictionis valeant conuenire, sicut in Latino idiomate: Nec Oriētalis Ecclesia iam existēs Catholica minus habuit idioma commune inter omnes Episcopos, sicuti Græcum; Hinc in antiquis Con-
C ciliis simul in Oriente cōgregati omnes Episcopi Græci, ac in Occidente Episcopi Latini conferebant deinde simul decreta vtriusque conuentus interuentu hominum, qui callerent idiomata Latina, & Græca: & ex iis de omnibus idiomatibus, per orbem diffusis non deuenere ad nostram notitiam, nisi quæ incorporata fuere in Ecclesiarum seruitio.

At si dicatur, quod Latino idiomate remoto ab Ecclesiæ seruitio, seruaretur etiam illud in scholis. Respondeo idiomata, vt alia omnia sunt subiecta sæculorum reuolutionibus propter Barbaras incursiones, & Dominantium diuersas successiones, inter quas solum

exer-

exercitium religionis remanet fixum,& immobile; Nec in hoc supplerent originarii Codices ex Latino, qui requirentes nouem eorum impressionem ad tempus, ij pariter cessarent, deficiente Religionis communicatione. A

Sed vlterius non solum excluderentur amplius vniuersalia concilia, sed sequeretur etiam, quod omnes actus,& canones antiquorum conciliorum,omnes Ecclesiæ historiæ,omnia scripta sanctorum Patrum ad sacræ scripturę intelligētiam, omnes Hæreticorum confutationes,& demum omnes antiquitatis Thesauri, & monumēta omnia sancto spiritu afflata,quoad Ecclesiæ regimen,post tot sæcula remanerent sepulta intra profundam obliuionis abysum,sacrificiumacceptissimum Principi tenebrarum. B

Insuper omnes originarii codices sacrarum scripturarum,ad quos ob talem,ac tantam varieratem traductionum oporteret in omni casu confugere ad illos verificandos, ii pariter fuissent deperditi, & ab vsu,& hominum intelligentia elapsi:Hebraicum quippe idioma nisi fuisset seruatum in Synagogis Iudaicis,& Gręcum in ecclesiæ seruitio,cum vtrumque illorum cessauerit esse vulgare, ea omnia profecto ab hominum memoria euanuissent:Hinc Spiritus sancti prouidentia apparet in sanctæ Ecclesiæ regimine,vt conseruatione originalium idiomatum vniuersalia mala euanuerint,cum cœtera alia omnia particularia mala non sic intensè Ecclesiæ statum tetigissent. C

Nec prædictis repugnat, quod vsus incogniti idiomatis in Ecclesiæ seruitio sit contra præceptum Apostoli, primo Corinth. 12. ibi. *Vnicuique autem datur manifestatio Spiritus, &c. alij gratia sanitatum in vno Spiritu, alij operatio virtutum, alij prophetia,alij discretio Spirituum, alij GENERA LINGVARVM: alij interpretatio sermonum, &c.* Quoniam hoc nec formaliter, nec per consequens repugnat vsui Ecclesiæ

in

A in seruando originali idiomate, quoad seruitium Ecclesiasticæ Liturgiæ; Apostolus enim ibi loquitur de idiomatibus originaliter, & vniuersaliter incognitis Ecclesiæ, & non aliter de idiomatibus, in quibus fuit similiter institutum seruitium, quod decursu temporis factũ est incognitum non integro corpori, sed simplicibus personis, & idiotis Ecclesiæ: Nec loquitur minus de idiomatibus incognitis apprehensis, & acquisitis studio naturali, quę animarum Pastores, & non omnino indocti possent intelligere ad hoc, vt simplex populus respondere possit Amen; sed de idiomatibus miraculosè, & supernaturaliter, ac per Spiritum sanctum infu-
B sis, vt dicto textu, primo Corinth. 12. Hæc autem omnia operatur vnus, & idem Spiritus diuidens singulis, prout vult, quæ discerni non valent an à bono, vel malo spiritu sint, nisi per intelligentiam; & si aliter intellexisset Apostolus, sequeretur, quod Dominus Noster, nec Apostoli interfuissent seruitio Iudaicæ Ecclesiæ, quod reddebatur Hebraico idiomate, quod incognitũ erat simplici populo, sicuti & Apostolis non intelligentibus aliud idioma, quam Syriacum ante donum linguarum in die Pentecostes.

Nec aliquis asserat, quod præsens vsus incogniti idiomatis contrarius sit consuetudini Ecclesiæ pri-
C mitiuæ. Quoniam scimus non aliud tunc solitum fuisse in Orientali Ecclesia, quam vsus Græci idiomatis, sicuti Latini in Occidentali: quippe clarum est Liturgiam sancti Basilii communem fuisse Orięti vniuerso, vt ex Petro Diacono ad Fulgent. Quod autem Liturgia sancti Basilii fuisset Græcè scripta patet ex Cõcilio Trullen. cap. 2. & ex Concilio secundo Niceno, & ex Damascen. Orthodox. fidei lib. 4. cap. 14. & nihilominus, quod omnibus illis populis non fuisset vulgare Græcum idioma, præsertim Cappadocibus, Galatis, Liconibus, Aegyptiis, Syris; nam eæ omnes Orientis prouinciæ linguam propriam, & separatam habe-

bant, vt constat exc 2. Actuum Apost. præter sancto- A
rum Patrum auctoritates.

Similiter quoque in tota Occidentis Ecclesia nempe Aphrica, & Europa reddebatur seruitium in solo latino idiomate, vt ex verbis: Sursum corda, Habemus ad Dominum: Gratias agamus Domino Deo nostro; Dignum, & iustum est, &c. Similia ex Patribus, & maxime D. August. de Dono perseuerantiæ lib. 2. cap. 13. & idem testatur sanctus Cyprianus in serm. orat. Dominicalis; & Albinus de Diuinis officiis, & Amalarius de officiis Eccles. (qui viuebãt anno 800.) & testantur, quod non solum in Gallia, sed per totum Occidentem celebrabatur officium diuinum Latino idioma, vt etiã B
decreuit Concilium Toletanum quartum can. 2. & 12. Et nihilominus clarum est, quod Latinum idioma non erat in parte aliqua vulgare extra Italiam, & Romanorum Colonias per Imperium diffusas, vtpotè erat Carthago in Aphrica, vbi Latinum idioma erat vulgare cum D. Augustin. vti talis dixerit libro primo confess. cap. 14. illud se apprehendisse ex nutricum blanditiis; & pariter Latinum idioma in toto Occidenti cum illud particulare fuisset in Iudiciorum curiis, necnon in supremis negotiis, ac litteratorum idiomate apprehenso, & intellecto à cunctis hominibus nõ vulgaribus, & qui vtrumque callebant idioma, nec propterea cognitum C
erat rudioribus rusticis, nec qui vnicum, & maternum retinebant idioma.

Concludamus igitur, quod sicuti idioma Latinum semper retentum est in seruitio Occidentalis Ecclesiæ, in qua Apostoli illud instituerunt, quod in hoc grauissimè quippe errant Nouatores, non idem seruando, &c.

Declarando tamen prædicta omnia esse intelligenda de precibus, & orationibus publicis, in quibus publico, & communi idioma omnes vti debent quamuis ab eruditioribus solummodo tale idioma intelligatur; cũ

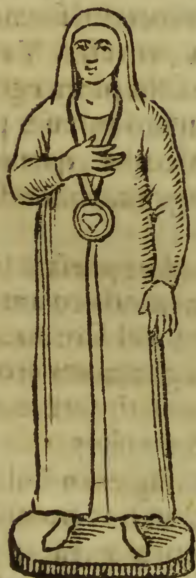
sit

A sit sufficiens eo casu, vt idiotæ, & populus respondeant Amen: Quod satis diuersum est in priuatis, & particularibus orationibus, quia potest tunc quisque vti idioma sibi matris proficuo, & intelligibili: & ita intelligitur Apost. primo Corinth. 14. vers. 15.

De sacris Fidelium Icunculis vulgo Medaglie, & Agnus Dei: sicuti de Bullis, Amuletis, & alijs Ethnicorum superstitionibus.

B

Cap. XLVIII.

INsigne fuit priscorũ Triumphantium Romanorum, quam in Triumpho præseferebant Bullam supra pectus gestare, inclusis intra eam remedijs, quæ crederent aduersus inuidiam: hinc
C deductus mos vt Prætexta simul, & Bulla, quę Magistratuum erãt; etiam in vsum ingenuorum puerorum vsurparentur ad omen, & vota conciliandæ virtutis. Tarquinij Prisci filius; eo quod se in bello viriliter gessisset, primus hac aurea bulla donatus est, & toga prætexta: Macrobius lib. 1. Saturnal. cap. 6. ait: *Sicut Prætexta Magistratuum; ita Bulla gestamen erat Triumphantium, quam in Triumpho præsefere-*

 bant,

bant, inclusis intra eam remedijs, quæ crederent aduersus inuidiam validissima. Hinc deductus mos, vt prætexta, & bulla in vsum puerorum Nobilium vsurparetur ad omen, & vota conciliandæ virtutis ei similis, cui primis in annis munera ista cesserunt. Et de puero gestante prætextam, & Bullam; quam in meo Musæo ex marmore seruo, hic figuram apposui. A

Erat in præfata Bulla expressa Cordis figura, qua sic noscerent se homines esse, si corde præstarent, refert idem Macrob. d.cap 6. his verbis. *Nonnulli credunt ingenuis pueris attributum, vt Cordis figuram in Bulla ante pectus annecterent: quam inspicientes ita demum se homines cogitarent si corde præstarent. Togam quoque prętextam his additam, vt ex purpuræ rubore ingenuitatis pudore regerentur*. Et de ijs vide etiam quæ scripsit Pierius Valerianus de Hieroglyphicis lib. 41. cap. 1. 2. 3. & 4. B

Mos quoque fuit apud Ethnicos collo infantium apponendi metalla re turpicula in virilis membri formam expressa ad auertendas fascinationes, vt refert Varro lib. 6. de lingua Latina, de quibus metallis plura ego in meo Musæo seruo, vt quoque Annulum aureum paruum cuiusdam pueri similis figuræ obscœnæ, quæ omnia effigiari non permisi, ne oculos ingenuorum offenderem. C

Et vt ad rem nostram reuertar, erat hæc præfata Bulla rotunda, seu in aqua sunt Guttæ, quæ orbiculantur, vel id quod in torquibus pendet Bullæ, vel Cordis in modum: Ab ea forma autem post signaturam prouisio a nostris Bulla nuncupatur, nempe scriptura in mēbrana Plumbo Auro, vel Argento, funiculis pendente iure insignita; & quia cœlestis Agni effigies in Bullarū morem efformantur; Hinc factum, vt hoc nomine censeantur, quemadmodum, & Icunculæ æneæ, aureæ, vel argenteæ ob eamdem causam, & vulgo Medaglie appellatæ.

A Christi

A A Christi autem fidelibus in primitiua Ecclesia mutata dicta superstitione de Cordis figura, seu alterius rei turpiculæ in veram Religionem ex Cereo Paschali sacro Chrismate delibuto, & Benedictione sanctificato; eo quod Agni Christi imago ibi haberetur expressa; Agnus Dei dici consueuit, quos Agnus Dei recensbaptizati suspensos ferrent ad collum: & sicuti Gentiles Cordis figuram, & rem turpiculam in Bullis suis formare consueuerant, quo sic noscerent se esse viros, si Corde præstarent; ita Christiani imaginem Christi Agni susceperunt, vt eius exemplo discerent esse mites, & humiles corde: Card. Baron. in anno 58. & ibi Spondan.
B num. 30.

Consueuere quoque prisci illi fideles gestare sacrosancta Euangelia, vt ex actis virginis, & martyris Cœciliæ apud Surium, quæ semper in pectore Euangelium gestabat, ac etiam Apostolorum temporibus id vsurpatum, apparet ex actis Andreæ Apostoli, quam eamdem suo tempore consuetudinem in frequenti vsu fuisse, dū mulieres collo appenderent Euangelia, testatur Chrysostomus relatus à Baronio anno 232. vbi Spondanus in epithome num. 3. & de prædictis Euangeliis inquit Isidorus Pelusiota lib. 11. *Quemadmodum nunc mulieres Euangelia parua*: Hoc est gestant De quibus euāgeliis paruis meminit etiam Gretserus lib. 3. comment.
C Curopalatæ cap. 7. num. 7. §. 2. vbi supponit dici parua euangelia, cum in iis contineretur Initium Euangelii sancti Ioannis, vel aliud paruum Euangelium ad differentiam totius corporis euangelici quatuor Euangelistarum.

De similibus Bullis D. Gregorius Magnus gratulatoriam mittens epistolam in ordine septima lib. 12. ad Theodolindam Longobardorum Reginam, eo quod illa filio aucta esset, transmisit quoque vnam ex iis infantulo, vt collo appenderet, nempe crucem cum ligno sanctissimæ Crucis Domini, & Lectionem sancti Euan-

gelii theca Persica inclusam, vt etiam refert Baronius A anno 604. vbi Spondanus num. 1. Ac etiam Magnus Greg. epist. 6. lib. 5. ad Childebertum Francorum Regem mittit claues sancti Petri, in quibus de vinculis catenarum eiusdem inclusum erat, quæ collo eius suspensæ, à malis illum tuerentur.

Miracula sæpe confirmarunt pium fidelium vsum, vt inter cœtera, duo referat s. Greg. Turonen. Archiepisc. ex miraculis sancti Martini lib. primo, cap. 2. *Cum autem ad templum sanctum quidam deuotus, fide plenus accessisset, & gratiam sancti sitiens cogitaret, quid de beata æde raperet ad salutem, prope sepulcrum accedēs, ædit uo supplicans, vt sibi parum benedictæ ceræ largiretur* B *è tumulo, quam accipiens lætus abscessit, & agro, cui frugem seuerat, confisus imposuit. Aduenien s autem tempestas sæuissima, quæ omnia in annis præcedentibus sæpe vastauerat, ab hac est probibita benedictione, nec ibidem vltra, vt consueuerat, nocuit*; & idem autor paulo post inquit. *Quidam pro benedictione aliquid de sancta æde assumere flagitans, parum ceræ de sepulcro sancti accipit, & infra penetralia domus, tanquam thesaurum cœleste imposuit. Factum est autem, vt inuidia Tentatoris immissum incendium domum voraci flamma concuteret, & sparsum per aridas tabulas cuncta vastaret: Interea clamor ad cœlum tollitur, & B. Martini auxilium implo-* C *ratur, meminit etiam ille ceræ particulæ à sancti templo delatæ: Quæ reperta, & igni iniecta, protinus cunctum restinxit incendium; nouoque miraculo cera, quæ ignem alere erat solita, violentius ignem vi sanctitatis oppressit. Hæc Paulinus in sexto operis sui libro, versu conscripsit.*

Hæc quantumuis maxime excitent pietatem erga Deum; nihilominus sanctus Ioannes Chrysostomus eloquenti calamo inuehitur contra eos, qui auxilium implorant à sortilegis Anulis sub prætextu sanctorum verbotum, necnon contra illos, qui circa caput, & brachia deferebant imaginem Magni Alexandri, ac sanctissimæ

Crucis

A Crucis propter bonos euentus; ſicuti & eos repræhendit, qui relictis ſanctorum nominibus eorum filijs in baptiſmo nomina imponebant aliquorum, qui ad ſenectam decrepitam peruenerant, & alijs ſuperſtitionibus vtebantur: ſic loquitur Chryſoſtom. ad Populum Antiochenum homil. 21. *Quid verò diceret aliquis de his, qui carminibus, & ligaturis vtuntur, & de circumligantibus aurea Alexandri Macedonis Numiſmata capiti, vel pedibus? Dic mihi, hæ ne ſunt expectationes noſtræ, vt poſt Crucem, & mortem Dominicam in Gentilis Regis imagine ſpem ſalutis habeamus? Ignoras quanta Crux perfecit? mortem diſſoluit, peccatum extinxit, or-*
B *cum inanem reddidit, Diaboli ſoluit potentiam, & ad corporis ſanitatem præſtandam non eſt fide digna? totum orbem exſuſcitauit, & tu in ipſa non confidis? & quid pati dignus non eſſes? Non ligaturas vero tantum, ſed etiam excantamenta tibi conducis, vetulas ebrias, & titubantes in domum agens. non confunderis, non erubeſcis? & quod grauius eſt errore, quando hæc admonemus, & diſſuademus, dicunt putantes ſe excuſari, quod Chriſtiana mulier eſt, quæ excantat, & nihil aliud loquitur, niſi Dei nomen. At propterea ego magis ipſam odi, & auerſor, quod Dei nomine ad contumeliam vtitur, quod ſe dicens Chriſtianam, Gentilium operà facit: etenim &*
C *Dæmones opera Dei fatebantur, & erant Dæmones.*
Chryſoſt. homil. 13. in epiſt. ad Corinth cap. 4. *Siquidē cum nomen filio imponendum ſit, omiſſa ſanctorum appellatione, quemadmodum maiores faciebant, accenſis lucernis, & ijs nominibus impoſitis, quæ plurimum durauerint, eius nomine filium appellant, hinc eum diuturnius victurum coniectati: Deinde cum nonnunquam accedat, vt præmatura morte moriantur; accidit enim ſæpe, multo id riſu Diabolus proſequitur, quod tanquam inſipientes pueros eos deluſit. Quod ſi quis dixerit, quæ circumponuntur ornamenta, & bractea manibus pendentia, & coccinum flamen, & alia multa ſtultitiæ plena? verum*

rum nihil aliud afferri puto oportere, præterquam Crucis custodiam, quæ in præsentia contemnitur, cum totum orbem ad fidem conuerterit. A

Hinc Magnus Constantinus Imperator contra illos qui Amuleta superstitiosa collo gestarent ad remedia Quartanæ, seu alterius morbi; iussit seuerissimè agi, Ammianus lib. 19. prope finem, & apud Baronium, & Spondanum in epithom. anno 358. in fine; vt similes prauos vsus corrigit D. August. de tempore serm. 215. & de diuers. 115. de S. Cypriano serm. 3. & refert Baron. anno 418. vbi Spondan. num. 6.

Qualia autem sint Amuleta superstitiosa, & à fidelibus vitanda; vide Martinum Del Rio disquisitionum Magicarum, lib. 1. cap. 4. quæst. 4. B

De Corona Clericorum.

Cap. XLIX.

CLericalis Corona iam ab initio Ecclesiæ fuit in vsu, vt refert Isidor. lib. 2. De Diuin. offic. cap. 4. C Huius Tonsuræ Ecclesiasticæ vsum à Nazareis primum exortum, vt in Numer. cap. 6. qui prius Crine seruato, demum post vitæ magnam continentiam deuotione completa caput radebant, & capillos in ignem sacrificij ponere iubebãtur, scilicet vt perfectionem deuotionis suæ Domino consecrarent. Huius exempli vsus ab Apostolis introductus est, vt hi qui diuinis cultibus mancipati, Domino consecrarentur, quasi Nazarei, idest sancti Dei, crine præciso innouentur. Hoc quippe & Ezechieli Prophetæ iubetur cap. 5. dicente Domino. *Tu filij hominis sume tibi gladium acutum*

A *acutum radentem pilos & aſſumes eum, & duces per caput tuum, & barbam*: quia & ipſe ſacerdotali genere Deo in miniſterio ſanctificationis deſeruiebat. Hoc & Nazarees illos Priſcillam, & Aquilam in actibus Apoſt. cap. 18. primos feciſse legimus, Paulum quoque Apoſtolum, & quoſdam Diſcipulorum Chriſti, qui in huiuſmodi cultu imitandi extiterunt, vt in dictis actis, cap. 21. ibi. *His aſſumptis ſanctifica te cum illis, & impende in illis, vt radant capita*. Vnde Hieron. in epiſt. 79. vtebatur hac apoſtrophe. *O Paule & in hoc te rurſus interrogo, cur caput raſeris? cur nudipedalia exercueris de cœremonijs Iudæorum? cur obtuleris ſacrificia, & ſe-*
B *cundum legem pro te hoſtiæ fuerint immolatæ? vtique reſpondebis ne ſcandalizarentur, qui ex Iudæis crediderunt.*

Quare autem in Eccleſiam introducta talis Corona? Germanus Patriarcha Conſtantinopolitanus in Theoria Eccleſiaſtica inquit. *Tonſura capitis ſacerdotis, & rotunda eius pilorum media ſectio, vice coronæ eſt ſpineæ, quam Chriſtus geſtauit. Duplex corona circumpoſita capiti ſacerdotis, ex capillorum ſignificatione imaginem refert venerandi capiti Apoſtoli Petri: quæ cum miſſus eſſet ad prædicationem Domini, & Magiſtri, ei tonſa eſt ab ijs, qui eius ſermoni non credebant, vt illuderetur*
C *ab ipſis, eique Magiſter Chriſtus benedixit, & infamiam in honorem, illuſionem in gloriam conuertit, & poſuit ſuper caput eius coronam, &c.* Ac Ven. Beda lib. 5. de geſtis Anglorum cap. 22. inquit. *Inter omnes, quas in Eccleſia, vel in vniuerſo hominum genere reperimus tonſuras, nullam magis ſequendam, amplectendamque iure dixerim, ea, quam in capite ſuo geſtabat ille, cui ſe confitenti Dominus ait: Tu es Petrus*, quodque etiam refert Baronius in anno 58. vbi Spondanus num. 50. num. 51. & ſeq. vt ritus Tonſuræ Clericalis ex Apoſtolica traditione in Eccleſiam antiquitus introductus ſit ob augem memoriam ſacræ Coronæ impoſitæ Capiti

Saluatoris

Saluatoris nostris: sicuti etiam vt illa Tonsura, quę A
Principi Apostolorum derisionis causa est illata Infamiæ nota, totius ecclesiæ honori cesserit; & certum est hanc rasionem Romæ ludibrio ab antiquo fuisse, vt idem Spond. dicto num. 51. Existimarunt aliqui coronam in modū Spheræ esse signum hieroglyphicū perfectionis: vt nos diximus in libro de Veter. Aegypt. Ritibus cap. 26. nimirum vt clerici omnes, qui vbique ad eam obligantur perfecti debeant viuere.

Quicquid autem sit, certum præter deducta, vsum Tonsuræ antiquissimum fuisse in Ecclesia, cum referat Ammianus Marcellinus lib. 12. quemdam Theodorum fuisse martyrio datum à Gentilibus, eo quod tonsurasset quemdam puerum, quem Ecclesiæ dicauerat: Et B
Cyrillus in Euthymio apud Lipoman. tom. 5. refert vt Otreius Episcopus Meliten. (sub Theodosio seniore Imp.) tonsurauerit Euthymium, his verbis. *Cum eum baptizasset, & pilos, qui ex lege tondentur pueris, totondisset, in gradum Lectorum eum cooptat.*

Et quod solitum esset adiurare per talem coronam, Augustin. epistola 147. ad Proculianum Episcopum inquit. *Honorant nos vestri: Honorant vos nostri: per Coronam nostram nos adiurant vestri, per Coronam vestram vos adiurant nostri*: vt pariter per Coronam precatur Hieronymus ad Augustinum inter Epistolas C
Augustini 26. ibi: *Fratres tuos dominum meum Alipiū & dominum meum Euodium, vt meo nomine salutes, precor coronam tuam.*

Sanctus Anicetus Papa circa anno 200. a Christo nato, scribit ad Galliæ Episcopus, vt Clerici deferant tonsuram, sicuti refertur distinct. 23. can. Prohibete fratres, &c. *Vt Clerici iuxta Apostolū comā non nutriant, sed desuper caput in modum sphæræ radant.* Et in Concil. Carthagin 4. can. 44. *Clericus nec comam nutriat, nec barbam.* & in Concilio Agathen. can. 20. *Clerici,*

qui

A *qui comam nutriunt ab Archidiacono (etiamsi noluerint) inuiti detondeantur.*

De Presbyterorum tonsura Euagrius lib. 30. histor. cap. 26. scribit, quod Martianus Tarsum damnatus: *vbi coma abrasa Prerbyter designatus est.*

Et circa Episcoporum tonsuram refert S. Gregorius Nazianzen. orat. in Maximũ, vt iste è Philosopho incõtinenti deuenerit Episcopus, de quo (vt de similibus fuit dictum) inquit. *Cum ad Pastoralis muneris administrationem nihil aliud omnino contulerint, quam quod comam, cui alendæ, & ornandæ turpiter studuerant, raserint:* Sanctus Gergor. Turonen. in vita Sanctorum
B Patrum cap. 17. scribit, quod sanctus Nicerius Episcop. Treuirorum, ex vtero egressus apparuit tonsuratus, habens instar Clerici coronam:

Aduertendum hic est. Hodie apud nos antiquam Coronæ formam solos Monachos retinere: nam breuis ille orbis in vertice, quo clerici magna pars vtitur, insolens olim, atque inusitatus in Ecclesia fuit, vt legitur in Concilio Toletano quarto, can 40. his verbis. *Omnes Clerici, vel Lectores, vel Leuitæ, & Sacerdotes, detonso superius capite toto; inferius solum circuli coronam relinquant: Non sicut hucusque in Galliæ partibus fa-*
C *cere Lectores videntur, qui prolixis vt Laici comis in solo capitis apice modicum circulum tondunt. Ritus enim iste in Hispania hucusque Hæreticorum fuit: Vnde oportet vt pro amputando ab Ecclesijs scandalo, hoc signum dedecoris auferatur. Qui secus fecerit fidei Catholicæ reus erit.* & in hoc conforme est, quod scribit Gregor. Turonens. de dicto Nicetio Episcopo recens nato his verbis. *Omne caput eius à capillis quidem nudum cernebatur, in circuitu vero mediorum capillorum ordo apparuit, vt putares coronam clerici signatam.*

Obijciunt Hæretici Tonsuram deferre, sit imitari Idolorum ministros etiam Tonsuratos: etenim respondetur, non propterea in hoc peccasse illos, quod ton-

ſurati eſſent, ſed quoniam referebant illam tonſuram, A
ſeu raſuram ad Idola, ſeu falſos Deos.

Secundo reprehendunt Tonſuram, cum hæc redundet in deriſum ſæcularium, & Religioſorum, dum admittuntur ad Clericatum: quoniã reſpondemus Chriſtianos exoptaſſe hanc deriſionem, & improperium propter Chriſtum, vt ex Apoſt. ad Hæbreos cap. 13. *Exeamus ergo ad eum extra caſtra, improperium eius portantes.* & ſicuti Crux Iudæis, & Gentilibus fuit ſcãdalum, & ſtultitia; ita prædeſtinatis ſapientia, primo Corinth. 1. *Nos autem prædicamus Chriſtum Crucifixũ, Iudæis quidem ſcandalum, Gentilibus autem ſtultitiam: ipſis autem vocatis Iudæis, atque Græcis Chriſtum Dei* B *virtutem, & Dei ſapientiam: quia quod ſtultum eſt Dei, ſapientius eſt hominibus; & quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus.*

Tertia obiectio, quod Deus expræſſe prohibeat hãc tonſuram, in Leuitico cap. 21. *Non radent caput, nec barbam, neque in carnibus ſuis facient inciſuras.* Quoniam reſpondetur proceſſiſſe ne Iudæi procliui ad Idolatriam cum Aegyptijs, & aliis exteris nationibus in hoc ſymbolizarent.

Demum reprehendunt Raſuram, ex Diuo Epiphanio, Hæreſ. 80. Reſpondetur enim non impugnaſſe Epiphanium C raſuram, ſed modum radendi, & tondendi, vt ipſe inquit. *Neque meretricio more ob comam efferaris.*

De

A

De Tonſura Religioſorum.

Cap. L.

RItus omnes in Eccleſia, quorum Principium ignoratur, cum referantur à ſancto Auguſtino ad Apoſtolicam traditionem; credendum eſt etiam
B tonſuram vtriuſque ſexus Religioſorum originem habuiſſe ex Apoſtolorum doctrina.

Quòd ex antiquitate confirmatur cum D. Dionyſ. præcipiat profeſſores ſolitudinis Tonſuratos eſſe, vt in lib. de Hierarch. Eccleſ. cap. 6. his verbis. *Vbi iſte illa omnia continenter promiſerit, conſignans eum crucis ſigno ſacerdos, tondet, trinas diuinæ Beatitudinis perſonas inclamans, exutumque veſte omni, alia induit:* & infra. *Porro tonſura crinium vitam mundiſſimam indicat, & nulla figura fucatam.*

Sanctus Athanaſ. lib. de vera Virgin. circa medium. *Materia veſtium tuarum ne ſit pretioſa: capilli cir-*
C *cumtonſi, crinalis vitta ex lana ſit, caput aſtringens.*

Et ſanctus Hieronymus epiſt. 48. ad Sabin. cap. 3. inquit. *Moris eſt in Aegypti, ac Syriæ monaſterijs, vt tã Virgo, quam Vidua, quæ ſe Deo vouerint, & ſæculo renunciantes omnes delicias ſæculi conculcauerint, crinem monaſteriorum matribus offerant deſecandum; non intecto poſtea contra Apoſtoli voluntatem inceſſuræ capite, ſed ligato pariter, & velato.* Et idem Hieronym. etiam loquitur de viuendi conſuetudine monialium, vt in epiſtola 27. ad Euſtoch. de obitu Paulæ, cap. 10. circa medium: *Vnus omnium habitus, linteamine ad tergendas ſolum manus vtebantur: a viris tanta ſæparatio, vt*

a spadonibus quoque eas seiungeret Paula, ne vllam occasionem daret linguę maledicæ, quæ sanctos carpere solita est in solatium delinquendi. A

Et de vestitu, ac alio ritu viuendi in Monialibus; D. Ambros. ad Virginem lapsam, cap. 8. *Lugubris tibi accipienda est vestis, & mens; ac membra singula digna castigatione punienda: amputentur crines, qui per vanam gloriam occasionem luxuriæ præbuerunt:* & infra: *Denique totum corpus iniurijs, & ieiunijs maceretur, cinere aspersum, & opertum cilicio perhorrescat, quia malè sibi de pulcritudine placuit.*

Certum est autem, quod Deus dum minabatur populo flagella, & desolationem, per suos Prophetas prædicebat pilorum tonsionem, & caluitium, vt per Isaiam cap. 22. vers. 12. *Et vocabit Dominus Deus exercituum in die illa ad fletum, & ad plantum, ad caluitium, & ad cingulum faciei.* Et idem Isaias cap. 13. vers. 24. *Et erit pro suaui odore fœtor, & pro zona funiculus, & pro crispanti crine caluitium, & fascia pectorali cilicium.* Et Micheas cap. 1. vers. 16. *Decaluare, & tondere super filios delitiarum tuarum, dilata caluitium tuum sicut Aquila, quoniam captiui ducti sunt ex te, &c.* B

Hoc idem sensus communis docebat Gentiles facere, vt de quibusdam Regulis refert Sueton. in Caligula cap. 3. *Regulos quosdam barbam posuisse, & vxorum capita rasisse in inditium maximi luctus.* Et Argiui mœroris causa idem præstabant apud Herodot. lib. 5. histor. ac idem Syri apud Lucianum in Dea Syria. Solum autem Romani, quoniam ipsi communiter tonsi incedebant, propter tristitiam pilos crescere sinebant, vt de Sueton. in C. Iul. cap. 67. *Diligebat vsque adeo, vt audita clade Tituriana, barbam, capillumque submiserit, nec ante ademerit, quam vindicasset:* Quod etiam testatur Vlpianus I.C. in l. vestem D. de iniuriis, & famosis libellis. C

Propterea Religiosi, vt exhiberent mœstitiam, & luctum

A ctum de propriis, & alienis peccatis, pro quibus pœnitentiam faciebant, tonsi incidebant, & capillos radebant, vt refert sanctus Paulinus epistola 7. & Salianus Marsilien. de vero iudicio, & prouidentia Dei in fine. Ac etiam non prius ad pœnitentiam quispiam admittebatur, quam tonsura conferetur Concil. Toletan. 3. cap. 12. *Quicumque ab Episcopo, vel Presbytero pœnitentiam postulat, id ante omnia Episcopus obseruet, vel presbyter, vt si vir est siue sanus, siue infirmus, prius eum tondeat, & sic pœnitentiam ei tradat.*

Fœlices, qui hanc pœnitentiam salutarem amplectũtur, quoniã dicere poterunt cum Apostolo 2. Corint. 4.
B vers. 10. *Semper mortificationem Iesu Christi in corpore nostro circumferentes, vt & vita Iesu Christi manifestetur in corporibus nostris, &c.*

De Habitu Monachorum, & Religiosorum.

Cap. LI.

C Sicuti sacra à prophanis debent separari; ita homines sacros discerni a sæcularibus per habitus diuersitatẽ congruum est; quod & omni tempore ita seruatum, vt de Elia induto habitu non vulgari, legitur 4. Regum, cap. 1. vers. 8. *At illi dixerunt vir pilosus est, & Zona pellicea accinctus renibus, qui ait Elias Thesbites est*: & de Ioann. Badtista apud Matth. cap. 3. *Ipse autem Ioannes habebat vestimentum de pilis camelorum, & Zonam pelliceam circa lumbos suos, esca autem eius erat locustæ, & mel siluestre*: ac de aliis similibus etiam refert Apost. ad Hæbr. 11. *Circuierunt in melotis, in pellibus caprinis egentes, angustiati, afflicti, &c.*

Et

Et præterea decretum fuit in Conc. Niceno can. 73. A
Arabico,. *Religiosi tum Monachi, tum Moniales habeant alia indumenta, & alios mores, quam Laici; & tondeant caput in modum Coronæ, & cingant se.*

Hinc sanctus Athanasius de Virgin. sic inquit. *Materia tuarum vestium ne sit pretiosa, indumentum tuum fuscum sit, non tinctum, sed natiui coloris aut saltem album amiculum, fimbrijs careat; eiusdem quoque coloris sint manicæ laneæ brachia obtegentes, vsque ad digitos manuum: capilli circumtonsi, crinalis vitta ex lana sit: caput astringens cuculla, & superhumerale lacinias non habeat:* & Basilius epist. 1. *Tunica cincta appressa sit corpori, & adstricta: cinctus neque muliebrem in modum ilia exuperet, neque prælaxus fluxam tunicam efficiat.* Et idem de habitu, & tonsura Monachorum refert Epiphan. hæres. 20. & Io. Chrysost. homil. 56. ad populum Antiochenum. B

Sicuti etiam Gregor. Nazianz. orat. 12. coram Patre suo inquit. *Qui Heliam, aut Ioannem moribus exprimebant, aut alium quemdam ex his, qui Christo nomen dederunt, eademque Zona accincti sunt, atque eodem, vel fusco, vel nigro pallio contecti, quale vita sancta, & grauis, &c.*

Et Impp. Theodos. Arcadius, & Honorius l. 5. Cod. de Episcop. audientia expresse sic prohibent. *Mimæ, & quæ ludibrio corporis sui quæstum faciunt, publicè habitu earum virginum, quæ Deo dicatæ sunt, non vtantur.* C

Ioannes Cassianus de institut. cœnobiorum lib. primo, cap. 2. 4. & 5. diffusè describit habitum, & maximè Cucullos Monachorum, & Religiosorum. *Cucullis perparuis vsque ad ceruicis, humerorumque demissis cōfinia, quibus tantum capita contegant, indesinenter diebus vtuntur, ac noctibus, scilicet vt innocentiam, & simplicitatem paruulorum iugiter custodire etiam imitatione ipsius velaminis commoneantur,* &c.

Ac de cilicijs, & tunicis loquitur Theodoretus in histor.

A histor. Patrum, cap. 14. *Aiunt eum neque tunicam, neque cilicium sæpe mutaſse, ſed ijs, quę in eis fiebant rupturis, aliquot pannos conſuendo ſenectuti hoc modo remedium attuliſſe.*

Et de Pallio, quod ſumpſit Tertullianus, quando Chriſtianus deuenit exultans idem in tractat. de pallio, vltima periodo, inquit. *Gaude Pallium, & exulta, melior te iam Philoſophia dignata eſt, ex quo Chriſtianum veſtire cœpiſti.*

De Velo etiam meminit Ambroſius lib. 1. ad Virgin. lapſam cap. 5. *Non es memorata diei Dominicæ Reſurrect. in quo Diuino altari te obtuliſti velandam.*

B Et idem refert lib. 5. de Virginib. verba, quæ protulit Liberius Papa in tradendo velo Marcellinæ.

Et ſanctus Hieronymus in vita ſancti Pauli primi Heremitæ loquitur de veſte palmarum ſancto Antonio relicta ibi. *Ne quid plus hæres ex inteſtati bonis non poſſideret, tunicam eius ſibi vindicauit, quam in ſportarum modum de palmæ folijs ipſe ſibi contexuerat, &c. Diebuſque ſolemnibus Paſchæ, & Pentecoſtes ſemper Pauli tunica veſtitus eſt.* Et idem in vita ſancti Hilarionis inquit. *Igitur octogeſimo ætatis ſuæ anno, cum abſens eſſet Heſichius, quaſi teſtamenti vice breuem ſcripſit epiſtolam, omnes diuitias ſuas ei relinquens, Euangelium ſcilicet, &*

C *tunicam ſacceam, cucullum, & palliolum.* Et de habitu quem ſumpſerat Euſtochia filia ſanctæ Paulæ ſcribens idem Hieronym. ad Demedriadem de cuſtod. Virgin. cap. 3. inquit. *Pretioſa monilia, & graues cenſibus vniones, ardenteſque gemmæ redduntur ſcrinijs, vili tunica induitur, viliori tegitur pallio, & inſperatæ Auiæ genibus prouoluitur.* & idem ad Marcellam de laudibus Aſellæ epiſt. 15. inquit. *Tunicam fuſciorem induta repentè ſe Domino conſecrauit.*

Sanctus Auguſtinus, etiam reprehendit delicata velamina capitis, vt in epiſt. 108. ad moniales. *Nec ſint*

vobis

vobis tam tenera capitum tegmine, ne retiola supter appareant. A

Ac etiam de habitu Monachorum, quos instituerat sanctus Martinus inquit Seuerus Sulpitius in vita eiusdem Martini. *Multi quidam è fratribus in eundem modum, &c. Plerique Camelorum setis vestiebantur, mollior ibi habitus pro crimine erat. Quod eo magis sit mirum necesse est, quod multi inter eos nobiles habebantur, qui longè aliter educati ad hanc se humilitatem, & patientiam coegerant.*

Velle igitur impugnare habitus Religiosorum, eorumdemque antiquitatem: non aliud certè est, quam imitari Constantinum Copronimum Imperatorem, B qui exponebat Monachos per derisionem populo in theatris, vt refert Cedrenus in vita eiusdē Copronimi.

De Votis Religiosorum,

Cap. LII.

COenobitarum, seu Religiosorum disciplina, quæ a C tempore Apostolicæ prædicationis sumpsit exordium, vt refert Cassian. collat. 18. cap. 4. 5. & 6. Eadēdisciplina etiam dein in immensum creuit, refert Augustin. de moribus eccles. cap. 31. *Quis nescit summæ continentię hominum Christianorum multitudinem per totum orbem in dies magis, magisque diffundi, & ex Oriente maxime, atque Aegypto, quod vos nullo modo potest latere.* & tale augumentum eo fuit instituto viuendi vt Religiosi prædicti communia semper habuerint vota solemnia, nempe Obedientiam, Paupertatem, & Castitatem, præter alia particularia, quæ iuxta propriam

voca.

A vocationem plurimi ex his assumpserunt. Quorum votorum excellentiam testatur D. Augustinus in psal. 75. ibi. *Alij Virginitatem ab ineunte ætate vouent, vt nihil tale, vel experiantur, quale illi experti sunt, & reliquerunt; & isti vouerunt plurimum: alij vouent domum suam esse hospitalem omnibus sanctis aduenientibus, magnum votum vouent: Alius vouet relinquere omnia sua distribuendo pauperibus, & ire in communem vitam, societatem sanctorum, magnum votum vouet.*

At quando auctoritates deficerent, satis sit agnoscere, quod Obedientia animam Deo consecrat, Paupertas bona sacrificat, Castitas corporis holocaustum facit;
B vt sic nihil homini vouenti remanens, victimam de se Deo faciat, & cum Petro dicere audeat ipsi Christo. *Ecce nos reliquimus omnia, quid ergo erit nobis?*

Votum Obedientiæ, procedit ex quo Christus Dominus docuit, Luc. 9. *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me:* Cum ipse Christus humiliauerit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem Crucis. Votũ vero Paupertatis voluntariæ refertur ad verba, Matth. cap. 19. *Si vis perfectus esse, vade, & vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, &c.*
C & infra. *Et omnis qui reliquerit domum, vel fratres, vel sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.* Votum Castitatis habemus ex verbis Christi in eodem cap. 19. *Et sunt Eunuchi, qui se ipsos castrauerunt propter Regnum Cælorum*: de quo voto etiam loquitur Apostolus, 1. Corinth. 7. *De Virginibus autem præceptum Domini non habeo, consilium autem do, tanquam misericordiam consequutus à Domino, vt sim fidelis.*

Asseramus, quamuis ab initio Homo sit in sua libera facultate ante Votum: facta autem Deo promissione, & voto emisso si contraueniat, peccat sub pœna perfi-

diæ, & fractæ fidei: quoniam inquit Athanas. lib. de A
passion. & cruce Christi initio. *Scire debemus, & nequaquam ignorare, quod quæcumque promittimus Deo, non ea deinde esse nostra, sed Dei; & si inde quid defraudamus, ea non nos sumere iam tamquam nostra, sed vt Dei sacrilegio compilare.*

Hinc fit, quod ex malis Religiosis in Claustro nil deterius inueniatur, sicuti ex similibus bonis nil perfectius, vt testatur D. Augustin. epist. 137. Clero, & Populo Hipponensi his verbis. *Simpliciter fateor coram Domino Deo nostro; ex quo Deo seruire cœpi, quomodo difficile sum expertus meliores, quam qui in monasterijs profecerunt: ita non sum expertus peiores, quam qui in* B
monasterijs ceciderunt.

Verum quoniam persæpe accidit delicta Religiosorum erumpere in notitiam hominum: proqterea non temerè iudicandum; neuè ob paucorum delicta, debet quis deficere à pietate, vel de omnibus male suspicari, cum nulla fuerit vnquam tam fœlix sodalitas, in qua non aliquod flagitium extiterit; vt latè idem Augustin. dicta epistola 137 referat. Quantumlibet enim vigilet disciplina domus meæ, homo sum, & inter homines viuo: nec minus arrogare audeo, vt domus mea melior sit quam Arca Noe, vbi tamen inter octo homines reprobus vnus inuentus est. Aut melior sit quam domus C
Abraæ, vbi dictum est, eijce ancillam, & filium eius: aut melior sit, quam domus Isaac, cui de duobus geminis dictum est Iacob dilexi, Esau odio habui. Aut melior quam domus ipsius Iacob, vbi lectum Patris sui filius incestauit, &c.

Et ex hoc propter delicta aliquorum Religiosorum, non sunt cœteri imputandi; cum idem Augustinus in psal. 99. sub finem inquit: *Sed omnem professionem habere fictas personas: sunt Christiani mali, sed sunt, & boni.* & paulò post. *Inuenis sanctimoniales indisciplinatas: nũquid ideo sanctimonium reprehendendum est? &c. Sed nunquid.*

A *nunquid propter Virgines malas damnaturi sumus & sanctas, & corpore, & spiritu?* Et qnod mos sit malorū damnare totum ordinem ex particulari delicto idem Augustin. dicta epist. 137. ibi: *Ad quid aliud sedent isti? & quid aliud captant? nisi vt quisquis Episcopus, vel Clericus, vel Monachus, vel sanctimonialis ceciderit, omnes tales esse credant, iactent, contendant, sed non omnes posse manifestari?*

Confiteamur igitur, quod si in Ecclesia sint mali; sūt tamen & boni; & si excrementa reperiuntur, est quoque oleum luminosum, quo Ecclesia per totum orbem diffusa illustratur, vt idem Augustin. dicta epistola 137.

B his verbis. *Quapropter, & si contristamur de aliquibus purgamentis: consolamur tamen etiam de pluribus ornamentis: nolite ergo propter amurcam, qua oculi vestri offenduntur, torcularia detestari: vnde apothecæ Dominicæ fructu olei luminosioris implentur.*

De Votis in Genere.

Cap. LIII.

C NOn solum solemnia Religiosorum vota sūt ad vnguem seruanda, vt diximus: verum & cuiuscumq. personæ etiam in particulari, vt in psalmo 57. vers. 12. *Vouete, & reddite Domino Deo vestro omnes, qui in circuitu eius affertis munera.* & albi. *Vota mea reddā in conspectu timentium te:* Etenim quod ante votum erat in libera voluntate; redditur post emissum votum necessarium sub pœna Diuinæ indignationis; vt in Ecclesiast. habetur: *Si quid vouisti Deo, ne moreris reddere, displicet enim ei infidelis, & stulta promissio, sed*

quodcumque voueris redde: multoque melius est non vouere, quam post votum promissa non reddere; ac etiam in Deuteronom.cap.23. vers. *Si nolueris polliceri absq; peccato eris: Quod autem semel egressum de labijs tuis obseruabis, & facies, sicuti promisisti Domino Deo tuo.* Et Paulus loquitur de Viduis, quæ cum fregerint eorum vota acquirent æternam damnationem, vt in 1. ad Timoth. cap.5. vers.11. & seq. ibi. *Adolescentiores autem viduas deuita: cum enim luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt; habentes damnationem.* A

Considerandæ potissimum sunt circumstantiæ ante emissum votũ, nec illud generaliter pronunciare oportet, quoniam vt inquit sanctus Iustinus Martyr, quæst. ad orthodoxos 99. *Permisit Deus filiam Iephthæ in sacrificio victimam offerri, non quod humano delectaretur sanguine, verum vt homines posteri documentum haberent, ne vnquam vota sua Deo infinitè nuncuparent: multa enim absurda sunt per huiuscemodi generale votum cauenda.* B

Et de Votis, quæ sanctis fiunt: inquit Euseb. de præparat. Euangel. lib.13. cap.7. *Vota, quæ ipsis facimus tanquam viris sanctis, quorum intercessione ad Deum non parum iuuari profitemur.*

S. Ioann. Chrysost. refert, quod reddere votum, sit solutio debiti, vt in psalm 49. ibi. *Pulchrè autem dixit Redde: post promissionem enim efficitur debitum; Ita etiam Anna reddidit filium, vt debitum maximum.* Et paulò post: *Ne tardaueris reddere votum tuum: pollicitus es, redde ne forte mors te inuadat, & id rescindat.* C

Refert Tertullianus, quod votum transijt in Legis naturam, vt in cap.11. de ieiunijs. *Tamen & votum, cum & à Deo acceptatum est, legem in posterum facit per auctoritatem acceptatoris.*

Sanctus Cyprianus lib.3. ad Quirinum, cap.30. *Quod quis Deo vouerit, cito reddendum; apud Salomonẽ*

A *prout vouerit votum Deo, ne moram feceris reddere illud. Apud Hieremiam: maledictus qui facit opera Dei negligenter.*

Et Concilium quartum Carthaginen. priuat communione Viduas, quæ votum Castitatis fregerunt, vt in cap. 104. *Sicut bonum est Castitatis præmium, ita & maiori obseruantia, & præceptione custodiendum est; vt si quæ Viduæ quantumlibet in minoribus adhuc annis positæ, & matura ætate à viro derelictæ, si deuouerunt Domino, & veste laicali abiecta sub testimonio Episcopi, & Ecclesiæ religioso habitu apparuerint, postea verò ad nuptias sæculares transierint, secundum Apostolum*
B *damnationem habebunt, quoniam fidem castitatis, quam Domino vouerunt, irritam facere ausæ sunt: tales ergo personæ, sine Christianorum communione maneant, &c.*

Et sanctus Augustinus de quodam amico, à Dæmone instigato, vt rumperet votum epist. 45. inquit. *Modo autem tanto (quod absit) miserior si fidem Deo fregeris, quanto beatior si persolueris: nec ideo te vouisse pœniteat, imo gaude iam tibi non sic licere, quod cum tuo detrimento licuisset. Aggredere itaque intrepidus, & dicta imple factis, ipse enim adiuuabit, qui tua vota expetit: fœlix necessitas, quæ ad meliora compellit.*

C Lubrici, & sensuales homines, vt retrahant se à Castitatis voto impossibilitatẽ adducunt: quodque melius sit nubere, quam vri: at certè hæc impossibilitas non ab alio procedit, quam à mala eorum dispositione non repellendo internas tentationes, nec occasiones externas euitando: quoniam si in hoc sollicitaret caro, seu Satan; Ieiunia, & orationes maximè proficiunt: si obiecta offerat mundus hæc fugienda: sed de hoc thema videamus, D. Basilium de vera virginitate circa medium, dum inquit. *Cum Domino virginitatem professæ sint, carnali postmodum voluptate malè blanda delinitæ, ac deuictæ, stupri scelus honesto coniugij nomine obtegere*

cupiunt:

cupiunt: non ignorant huiusmodi, quamuis ignorantiam simulant, quæ sponsi dexteram, & fœdera præuaricata sit, eam nec illius vltra esse sponsam, quem nequitiæ dans manus, dereliquit. Et infra. *Coniugium quippe illi in peccatum reputabitur; primum quidem quia pessimum huius coniunctionis fundamentum voluptatem iecit, præuaricationisque malum: deinde quia causa non esset libera, neque enim est mortuus vir eius, vt cui vult nubat, viuente immortali viro; merito censetur adultera, quæ mortalem hominem ob carnis vitia Domini thalamis intulit, &c.* A

Possemus hic videre, an votum consistat in solo proposito faciendi: seu in promissione, quæ procedit ex proposito: Sicuti etiam an votum debeat fieri de meliori bono. B

An omne votum obliget ad obseruandum? &c. sed de his, & similibus reiicio lectorem ad Diuum Thomam in sua summa 2. 2. quæst. 88. & alios scribentes.

De Cœlibatu Ecclesiasticorum.

Cap. LIV. C

QVamuis in sancta Matre Ecclesia nulla reperiatur macula, malitiosè tamen Nouatores Hæretici delirant reprehendẽdo castitatem in Ecclesiasticis, eiusdem Ecclesiæ filiis: non retinentes hi memoriæ, quod Paulus præcipiat Tito sobrietatem, iustitiam, continentiam, &c. vbi S. Hieronym. inquit verbum, *Sobriè*, in Græco idioma idem sonat quod Castè, & idẽ Apost. ad Timot. epist. 2. c. 2. inquit. *Nemo militans Deo implicat se negocÿs sæcularibus*: ex quibus potissi-

A potissimum est Matrimonium, dum idem Apost. primo Corinth. 7. inquit. *Tribulationem carnis habebunt huiusmodi*. Cumque sanctus Basilius cap. 1. constit. Monach. *Nullæ sunt curæ grauiores, quam eæ, quæ à coniugio profectæ gregatim innumerabiles penè aduolant*.

Et quod in cœlibatu debeant viuere Ecclesiastici, cum competat illis continuò vacare orationi, maximè dum sanctum, & sacrum offerunt sacrificium: inquit Epiphan. hæres. 59. *Si populo præcipit Apostolus dicens, vt ad tēpus vacent orationi, quanto magis sacerdoti idem præcipit, vt indistractus sit, inquam, ad vacandum secūdum Deum saccerdotio, quod in necessitatibus spiritualibus, ac vsibus perficitur*. Quod maxime expressit Origen. homil. 23. in Num. *Certum est, quia impeditur sacrificium indesinens ijs, qui coniugalibus necessitatibus seruiunt; vnde videtur mihi, quod illius est solius offerre sacrificium indesinens, qui indesinenti, & perpetuæ se deuouerit castitati*. & idem Origen. hom. lib. 4. in Leuit. *Ante omnia enim sacerdos, qui diuinis assistit altaribus, castitate debet accingi*. ac etiam Euseb. Cæsarien. de demonstr. Euangel. lib. 1. cap. 9. *Verumtamen eos, qui sacrati sint, atque in Dei ministerio, cultuque occupati, continere deinceps se ipsos à commercio vxoris decet, &c.*

C Et sanctus Basilius præcipiens Paregorio presbytero in epistola 17. vt desistat à muliercula, quam domi retinebat, postquam adduxit Concilium Nicenum, ne quis mulierculam subintroductam habeat, & alia multa, sic inquit.

Eijce igitur illam ex ædibus tuis, & trade in Monasterium, sit illa cum virginibus, & tu inter viros ministra, ne nomen Dei propter vos blasphemetur, &c. si vero sine correctione tui ipsius ausus fueris sacerdotij retinere functionem, Anathema eris omni plebi; & si qui te receperint per omnem Ecclesiam excommunicabuntur. Et idem Basilius ep. prima ad Amphilochium. *Diaconus*

nus post Diaconatum fornicatus, à Diaconatu quidem eijcitur, in laicorum autem locum extrusus à communione non arcebitur. A

S. Ioannes Chrysostomus homil. 2. in Iob, refert differre antiquum Ecclesiæ statum in sua erectione ab Ecclesia recenti, his verbis. *Quoniam virgines raro inueniebantur, Paulus Episcopos ordinans Tito dixit: constitue Episcopos, sicut ego disposui, vnius vxoris viros, non ea ratione, quod id nunc in Ecclesia obseruetur. Oportet enim omni prorsus castitate sacerdotem ornatum esse.*

Et quod dicta Apostoli verba: *Vnius vxoris virum*: intelligantur, vt Bigamus non valeat ordinari: non autem, quod ordinatus in sacris ordinibus possit penes se mulierem retinere: hoc explicite prohibetur in canon 3. Nicenæ synodus relato per Gratianum in distinct. 32. canon interdixit. Hoc etiam expresse scripsit D. Ambros. lib. 3. epist. 25. ad Vercellensem Episcopum, his verbis. *Neque iterum vt filios in sacerdotio creare Apostolica inuitetur auctoritate, habentem enim dixit filios, non facientem: neque coniugium iterare.* & paulò post; *Qui iterauerit coniugium, culpam quidem non habet coinquinati, sed prærogatiua exuitur sacerdotis*. Et idem inferius. *Cognoscamus non solum hoc Apostolum de Episcopo, & Presbytero statuisse, sed etiam Patres in Concilij Niceni tractatu addidisse, neque Clericum quemquam debere esse, qui secunda coniugia sortitus sit.* B C

At magis clarè, distinctè, ac breuiter refert sensum litteralem, moralem, & misticum ex dictis verbis Apostol. idem Ambrosius in tract de dignitate sacerdotali cap. 4. his verbis. *Si ad superficiem tantum litteræ respiciamus prohibet bigamum Episcopum ordinari. Si vero ad altiorem sensum conscendamus inhibet Episcopum duas habere Ecclesias: & si adhuc introrsus profundiora perscruteris, monet ne post Catholicum dogma, sensum inueniatur Episcopus habere hæreticum, sed Christianũ*

tantum,

A *tantum, orthodoxam, & Catholicam sibi associet fidem, vt vnius tantummodo vxoris, & Catholicæ Ecclesiæ vir Episcopus vocitetur.*

Et Diuus Hieronymus supponit Apostolos vxores non habuisse præter Petrum, vt aduers. Iouin. lib. primo cap. 14. his verbis. *Quamquam excepto Apostolo Petro, non sit manifestè relatum de alijs Apostolis, quod vxores habuerint, & cum de vno scriptum sit, ac de cæteris tacitum; intelligere debemus sine vxoribus eos fuisse, de quibus nihil scriptura significat.* Et idem vbi supra, cap. 19, inquit. *Non dicit Paulus eligatur Episcopus, qui vnam ducat vxorem, & filios faciat, sed qui vnam*
B *habuerit vxorem, & filios in omni subditos disciplina: Certè confiteris non posse esse Episcopum, qui in Episcopatu filios faciat, alioquin si deprehensus fuerit non quasi vir tenebitur, sed quasi adulter damnabitur:* & paulò post. *Si laicus quicumque fidelis orare non potest, nisi careat officio coniugali: Sacerdoti cui semper pro populo offerenda sacrificia, semper orandum est: si semper orandum est, ergo semper carendum matrimonio.*

Et hoc idem etiam Iustinianus Imper. præcipit in Authent. Episcopo, Cod. de Episc. & Cleric. *Episcopo nullam mulierem secum habere permittitur, sed si habere probetur, ab Episcopatu deijciatur, quo se fecit indignum.*

C Quod etiam sanctissimè decreuit Nicæna synodus, can. 3. vt supra diximus; quamuis instanre Paphnutio obtentum solum fuerit ab Orientalibus, quod vxorati non cogerentur relinquere quam haberent.

Quilibet ergo postquam sacrum Subdiaconatus ordinem sumpsit, tenetur ad cœlibatum promissum in voto solemni ordini annexo: etenim si fides est homini seruanda, eo magis, quod Deo solemniter est promissum, vt refert D. Basilius in lib. de vera virginitate circa medium.

A

Quod Bigami ſint irregulares, nec ad Ordines admittantur.

Cap. LV.

DIximus Bigamos non eſſe ordinandos, vt antiquitus in Eccleſia etiam ab Apoſtolis fuit ſeruatum, ex epiſt. 1. ad Timoth. cap. 3. *Oportet ergo Epiſcopum irreprehenſibilem eſſe, vnius vxoris virum*. Et idẽ Apoſtolus loquitur de presbyteris, vt in epiſt. ad Titum cap. 1. *Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea, quæ deſunt corrigas, & conſtituat presbyteros, ſicut & ego diſpoſui tibi: ſi quis ſine crimine eſt vnius vxoris vir*. Ac idem præcipit de Diaconis d. cap. 3. ad Timoth. *Diaconi ſint vnius vxoris viri, qui filijs ſuis bene præſint, & ſuis domibus*. B

Quinimo ex Pauli Apoſtoli verbis incurritur Bigamia, ſi quis ſumpſerit aliam, quam quæ fuerit vnius viri vxor, vt in dicta epiſt. prima ad Timoth. cap. 5. verſ 9. *Vidua eligatur nõ minus ſexaginta annorum, quæ fuerit vnius viri vxor*. Vt etiam voluit S. Clem. Romanus conſtit. Apoſt. lib. 2. c. 2. *Talem eſſe oportet Epiſcopum, qui vnã tantum vxorẽ duxerit, quæ vni tantũ nupſerit*. Et hoc idem vt Bigamia proueniat etiam ſi quis Viduã ſumpſerit voluit Baronius in ann. 58. vbi Spondanus num. 12. ſicuti etiam deuenit quis Bigamus ex coniugio ante Baptiſmum, vt idem Baronius in ann. 400. vbi Spond. num. 4. C

Ex auctoritatibus prædictis, quamuis Bigamia expreſsè ſit prohibita, videtur tamen matrimonium ordinatum

A dinatum Episcopis, Presbyteris, & huiusmodi, maxime ex illo verbo, *Oportet:* vt in dicto cap. 3. ad Timotheum. Sed ad hoc in præcedenti capitulo fuit responsum exprefsè contrarium decreuisse Concilium Nicenum can. 3. vt presbyteri Diaconi, & Clerici non possint vxorem habere.

Sicuti etiam respondet Theophylactus ad idē cap. 3. prioris ad Timotheum, his verbis. *Vnius vxoris virum.* Porrò *non vt legem faciat, hoc dicit, quod omnino oporteat Episcopum vxoratum esse, qui enim istud statuerit; cum alias dicat, Volo vos omnes esse sicut me ipsum: verum quia tempus ita tunc postulabat, at si contin-*
B *gat, inquit, sit vnius vxoris vir.*

Et Tertullian. exortat. ad Castitatem cap. 7. inquit. *Apud nos plenius, atque strictius præscribitur vnius matrimonij esse oportere, quos adlegi liceat in ordinem Sacerdotalem, vsque adeo quosdam memini Bigamos loco deiectos.*

Bigamiæ impedimentum cum esset expressum in lege Mosayca apud Leuitic. multò magis seruandum in lege Euangelica, vt inquit S. Leo epistola 1. cap. 2. *Constat ad Sacerdotium peruenisse Viduarum maritos, quosdam etiam quibus fuerint numerosa coniugia, & ad omnem licentiam vita liberior, &c. & contra illam Beati*
C *Apostoli vocem, quæ talibus reclamat dicens: Vnius vxoris virum; & contra illud antiquæ legis præceptum, quo dicitur, & cauetur; Sacerdos virginem vxorem accipiat, non viduam, non repudiatam, &c.*

Rationē huius prohibitionis adducit S. Io. Chrysost. hom. 2. in ep. ad Titum his verbis. *Nā qui defunctæ vxori beneuolentiam nullam seruasse deprehenditur, quo pacto hic Ecclesiæ præceptor optimus esse poterit? Nostis enim profecto omnes: quod et si per leges secundæ nuptiæ permittuntur, multis tamen ea res accusationibus patet. nullam ergo accusationem præbere subiectis Præsulem vult.*

A

De Christianis Imperatoribus, qui dicti sunt Pontifices Maximi.

Cap. LVI.

CHristiani Imperatores, Titulum Pontificatus Maximi cum Insignibus susceperunt, vt in lapide Romæ in Ponte Cœstio iuncto Insulæ Tyberis: sed & Ausonius Gallus in Gratiarum actione pro suo Consulatu Gratianum nominat Pontificem Maximum: Coeterum tam Constantinum, quam cœteros vsque ad Gratianum eo titulo nominatos esse Imperatores Christianos, & omnes Stolam Pontificis Maximi induisse, Gratiano excepro; Zosimus lib. 4. sic ait. *Simul enim, atque summum Imperium, quisquis accipiebat, amictus ei sacerdotalis à Pontificibus offerebatur, & continuò Pont. Max. titulum vsurpabat. Ac cœteri quidem principes Vniuersi lubentissimis animis hunc honorem accepisse: & hoc vsi titulo videntur; adeoque & Constantinus etiam potitus Imperio, licet is à recta sacris in rebus via deflexisset, & fidem Christianorum amplexus esset; itemque post illum reliqui ordine sequuti, & Valentinianus, & Valens. Cum ergo Pontifices ex more Gratiano talē amictum attulissent, auersatus id, quod petebant; ratus non esse fas illiusmodi habitu Christianorum vti. Cumque Sacerdotibus stola reddita fuisset: aiunt eum, qui dignitate Princeps inter eos erat, dixisse. Si Princeps non vult appellari Pontifex, admodum breui, Pont. Max. fiet, &c.*

B.

C.

Patet

A Patet ex ijs, quod Imperatoriæ dignitati Summus Pontificatus adiunctus esset, cum sine Maximo Pontificio Imperator esse non posset, in eumque Senatus, Populusque Romanus facile conspirassent, quem non viderent patria Religione firmatum. Alia rursus fuit causa Christianis Imperatoribus Summum Pontificatum capessendi, quod amplissima esset, atque etiam supra Consules eius Magistratus auctoritas: Quippe posset Comitia ne fierent specie Religionis prohibere, factaq; reddere irrita; fierēt ne Bella ex eius arbitrio pēderet, cuius quoque iussu Consules se abdicarent, &c. Quæ causa postea fuit, quod cum Senatores maiori ex B parte Christiani essent, Gratianus, & Theodosius Sūmum Pontificatum, & Stolam sumere desierint. Et de his omnibus, & similibus vide Eminentissimum Baronium in suis Notis ad Martyrologium, die 22. Augusti.

Cum omnes Imperatores veteribus institutis, & Religionibus essent consecrati, & rerum sacrarum Præsides, & Pontifices Maximi, vt diximus: Nullam aliam ob causam in Romanos Episcopos incitabantur, nisi quod honores, & titulos, quos sibi debitos putabant; Romani Episcopi assumerent: Vel saltem existimabant C tantum sibi detrahi, quantum ab omnibus Christianis obsequij, & obedientiæ Summis Pontificibus præstaretur: Hinc locus insignis D. Cypriani epistola ad Antonianum sic scribens. *Cum multò patientius, & tolerabilius audiret leuari aduersus se Aemulum Principem, quam constitui Romæ Aemulum Sacerdotem*. Quid enim præclarius reperiri potest; quam Romani Pontificis dignitatem illis temporibus eo deuenisse potentiæ, vt Ethnicis Principibus, qui rerum potiebantur, inuisa & suspecta esset? Albaspinus de veteribus Ecclesiæ ritibus lib. 1. obseru. 23.

De

A

De Sacerdotibus Gentilium, qui ad Religionem Christianam transibant.

Cap. LVII.

ANtiquis temporibus cum aliqui Christiani fungerentur aliquando officio Sacerdotum Gentilitatis, vel huiusmodi dignitatibus: Ecclesia id maximè tunc pro potestate vetuit, quod id non esset sine suspicione Idololatriæ. Siricius Episcopo Tarraconen. c. 5. *De ijs verò, qui acta pœnitentia tanquam canes, ac sues ad vomitus pristinos, & volutabra redeuntes, & militiæ cingulum, & ludicas voluptates*. Innocent. epist. 24. cap. 4. *Neque de Curialibus aliquem ad Ecclesiasticum ordinem venire posse, qui post Baptismum, vel Coronati fuerint, vel Sacerdotium, quod dicit, substinuerint, & editiones publicas celebrauerint*. Similiter id contestatur ex canonibus 2. 3. & 4. Concilij Elibertini. B C

Hoc triplici ex causa proueniebat: Primo, vt huiusmodi honorum gradus, & Flaminum facilius in editione spectaculorum, & scęnæ pompa maxima, imperitæ multitudinis applausum, & acclamationem promererentur. Secundo, id proueniebat, quod qui ætate, & opibus florebant, si detrectassent obire illa munia in suspicionem veniebant, se esse Christianos. Tertio, quoniam illa sacerdoria erant munera patrimonialia, à quibus Curiales non poterant excusari: quare Christiani quocumque locorum, aut Gentium concessissent, si essent Christiani, aut fortunæ amplissimæ substincre

A ſtinere illa munera cogebantur. Albaſpinus de ritibus veteribus Eccleſiæ lib. 1. obſeru. 22.

Declarat autem hanc opinionem idem Albaſpinus ibidem. Quod quamuis Eccleſia vetuerit; quominus Chriſtiani ambirent, aut ſubſtinerent ſacerdotia Ethnicorum ſub grauibus pœnis; mitius tamen procedebat contra eos, quos neceſſitas quædam impuliſſet, vel qui fortunis, opibuſque abundarent, cum oblata ſacerdotia, quæ erant munera Patrimonialia, ſubterfugere non poterant: dummodo tamen Idolis non immolaſſent: Similiter Eccleſia mitius procedebat contra eos, qui intra priuatos parietes Idola reſeruarent, B modo ijs non adolerent, nèque illa extra domum ſine vitæ periculo aſportari licebat.

Referam occaſione prædictorum, quod annis præteritis mihi accidit, cum per aliquos dies moratus fuiſſem Londini, quæ eſt ciuitas Anglorum Regia, vidi, & cognoui ibidem aliquos ex Regni Dynaſtis honoribus, & facultatibus forſan nemini poſt Regem ſecundis: Et ij quãuis corde cũ cœteris de ſua familia profiterentur Catholicam Romanam Religionem (eo forſan, quod permanſiſſent ij per aliquod tẽpus hic Romæ, & retinerent adhuc memoria, plurimos ex Gentilitijs à Romanis Pontificibus inſigniores dignitates Eccleſię fuiſ- C ſe conſequutos) Prædicti inquam Dynaſtæ (proh dolor) etiam ſi corde clam confiterentur ſe Catholicos: nihilominus ne priuarentur honoribus, & facultatibus, aderant vna cum Rege, & alijs Primatibus Regni, Hæreticorum illorum officijs, & alijs functionibus quibuſcumque.

De

A

De Cœremonijs in Genere.

Cap. LVIII.

VNiuersalis Ecclesia Christũ proprium spõsum repręsẽtans, quod valeat obligatoria præcepta imponere, ac etiã nouas indicere cœremonias; non potest nisi à male feriatis hominibus controuerti: etenim B sicuti Spiritus sanctus in Cõcil Apostolorũ iã præsidebat; ita & in præsenti disponit de his, quæ decernit Ecclesia, vt ex hoc ista errare non possit ex D. Augustin. lib. contra epistolam fundamenti Manichei cap. 5. tomo 6. ibi. *Ego vero Euangelio non crederem, nisi me Catholicæ Ecclesiæ commoneret auctoritas:* & D. Bernard. epist. 174. *Ego, quæ accepi ab Ecclesia securus teneo, & trado.*

Nec in lege Euangelica solum Cœremonias principium habuisse: legimus enim in Genesi 28. versic. 18. *Surgens Iacob manè, tulit lapidem, quem supposuerat capiti suo, & erexit in titulum, fundens oleum desuper:* C *Appellauitque nomen Vrbis Bethel.* Hoc est Domus Dei.

In libro Esther, Synagoga instituit nouum diem festũ, qui singulis annis celebrabatur 14. & 15. mensis Veadar: hoc est Februarij.

Ac etiam in actis Apostol. cap. 15. versic. 20. & seq. præcipiunt Apostoli, vt Gentiles Baptizati de recenti; *Abstineant se a contaminationibus simulacrorum, & fornicatione, & suffocatis, & sanguine:* quamuis hoc Judæorum solum fuisset præceptum, quorum lex per mortem filij Dei iam fuerat abrogata.

Ac in

A Ac in eodem libro cap. 1. elegerunt Apostoli sanctū Mathiam: tradendo sortes absque vllo sacræ scripturæ testimonio: & in cap. 4. 5. & 6. Bona fuerunt communia; & dicto cap 4 *Possessores agrorum, aut domorum, vendentes offerebant precia eorum, quæ vendebant, & ponebant ante pedes Apostolorum*: & in cap. 6. Apostoli elegerunt septem Diaconos.

Præterea dies Sabathi, quem solemnem præceperat Deus, Exod. 20. ibi. *Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimo autem die Sabathum Domini Dei tui est, non facies omne opus in eo:* Et nihilominus hic dies fuit commutatus in diem Dominicam, sola Ecclesiæ auctoritate.

B

Nec in hoc ambigendum, vt possit Ecclesia nouos ritus, & cœremonias commutare, & de nouo inducere, quamuis ex sacro textu non desumātur: siquidem etiā Hæretici nostri temporis suas, & ipsi habent recentes cœremonias in psallendo, concionando, & distribuendo sacramēta, nec nisi malitiosè poterūt ipsi redarguere priscas Catholicæ Ecclesiæ cœremonias, cum in hoc nihil repugnet scriptura sacra: & præterea in omnem casum, non particularibus personis competit huiusmodi censura, sed Ecclesiæ vniuersali, quæ opportunæ tradidit cœremonias sensibiles, sine quibus diuinus cultus non sic benè exerceri posset, cum non anima solum, sed etiam corpore nos ipsi compacti simus, inquit Chrysost. homil. 85. in Matth. *Si tu incorporeus esses nudè ipsa dona incorporea tradidisset tibi: quoniam verò corpori coniuncta est anima tua, in sensibilibus intelligenda traduntur:*

C

Et propterea obsequium Deo præstandum non solum internis animi sensibus; verum externis corporis actibus nempe cœremonijs.

De Osculo Pacis.

Cap. LIX.

OCcasione duarum Lamellarum, ex Aere antiquo, quæ sunt penes me, in quibus est Christus impressus Resurgens à mortuis, & discipulis apparens, & Pacem annuncians: non præteribo hic aliquid recensere de cœremonia, seu salutatione in osculo Pacis. Has B igitur lamellas prisci fideles in synaxi, & alijs orationibus exhibebant populo in osculum Pacis: Quoniam non solum Petrus Apostolus in fine primæ epistolæ admonet: *Vt salutent se inuicem in Osculo sancto*; sed & Paulus sæpè faciendum præcipit ad Romanos cap. 16. in fine, prima Corinth. 16. secunda Corinth. 13. prima Thessal. 5. Et id ipsũ Ignatius suis epistolis cõsueuit ad Antiochenos, & ad Tarsenses: ac prædicto Apostolico præcepto inhærentes Calcedonens. ac etiam SS. Martyres Sosthenes, & Victor in persecutione Diocletiani post Vincula, & Bestias superatas, iussi sunt incendi, salutantes se inuicem in Osculo sancto, vt legitur in C Martyrologio, quarto idus Septembris. Cum vero salutationem mutuam, non Osculo tantum, sed SANCTO: dandam esse præscripserint; planè certum est, diuersam ab illa fuisse, quam Gentiles inter se quoties sibi obuiarent inter ambulandum Amici, inuicem impartiri consueuerant: quam quidem consuetudinem, vt molestam nimis, & frequentibus occursionibus fastidium afferentem, Tiberius lege sancita tollendam curauit, Sueton. in eiusdem vita cap. 34. Licet plus valuisse inolitum vsum lege lata satis ex Martiale cõstet Epigr. lib. 7. ad Linum, & 11. ad Bassum, qui vixit tempori-

bus

A bus Domitiani. Quod etiam essent eiusmodi Oscula Pacis, & Amoris symbola, ea non tollenda, sed moderanda inter Christianos, Apostoli curarunt. Illaque planè SANCTA OSCVLA dicta esse reperiuntur, quæ in Ecclesijs, & sacris conuentibus post orationes in signum Pacis, & reconciliationis animorum adhiberi consueuerunt adiuncta salutatione PAX TECVM: sicut videre est apud Iustinum orat. ad Anton. Origen. in Roman. cap. 16. Tertullian. lib. de orat. Augustinus serm. 83. de diuers. Post osculum verò sequi consueuisse administrationem Eucharistiæ fusius tradit idem Iustinus.

B Nec tamen quis putet hæc ita promiscue, tunc agi solita, vt viros, & fœminas sic indistinctè se mutuo osculatos fuisse: nam in Ecclesia seorsum viros à mulieribus agere consueuisse, vt olim in templo Hierosolymitano loco distincti erant viri a mulieribus, Ioseph. lib. 6. de bell. Iud. cap. 6. eodem fermè ordine, & dispensatione fuit in Christianorum Ecclesijs obseruatum, Hieron. de script. ecclesiast. in Philone, Ambros. ad virg. laps. cap. 6. & latè Baron. in anno 57. & ibid. Spond. in epit. num. 37.

Verum ea nihilominus adhibita cautela, quoniam adhuc inter se inuicem osculantes, siue viros, siue fœminas, aliqua fraus arte diaboli nonnunquam irrepebat, vt de virgine loquens Tertullian. tractat. de virg. veland. cap. 14. in fine inquit: *Dum inter amplexus, & oscula assidua concalescit, sic frons duratur, sic pudor teritur, sic soluitur, &c.* Et propterea in pluribus Ecclesijs sacram tabellam Cruce, aut Imagine decoratam, mutauit vsus, & quidem laudabilis, tradit Baronius in Anno 45. & ibidem Spondanus in epithom. num. 8.

C

Priscis tẽporibus apud Christianos moris erat osculo se inuicem salutare, non solum præstituto missæ tempore, sed & domi inter priuatos parietes, & in vicis: à qua tamen consuetudine abstinebant diebus illis, qui-

bus indictum, & promulgatum esset plenum, atque integrum Ieiunium, sicuti feria sexta maioris hebdomadæ, Sabathoque sancto, extraordinarijsque ieiuniis, quæ grauiori aliqua de causa ab Ecclesia indicerentur. Tertullian. lib. de oration. *Sic & diem Paschæ, quo communis & quasi publica ieiunij Religio est, meritò deponimus osculum, nihil curantes de osculando, &c.* Idem referunt scriptores de diuinis officijs; ac etiam Albaspinus de veteribus Ecclesiæ ritibus lib. primo obseru. 17. vbi rationem adducit, quia osculum lætitiæ, & gaudii publici testimonium quoddam, & indiciũ erat, quod animi lætantis, & gestientis argumentum die ieiunij in lucem proferre nefas dicerent; sicuti neque sacrificij, neque cõmunionis vsus diebus illis extiterat. Secunda ratio, quia osculum instar pignoris, & symboli communionis, quibus diebus à Christi corpore sumendo abstinebant, eius symboli intermissio fiebat. A B

Sed declarantur vera esse prædicta: osculum censeri vetitum solummodo diebus ieiunorum integrorum, quibus sub vesperam tantum soluerentur ieiunia, nec ijs sacrum, nec vllum sacrificium offerebatur, sicuti nec vllum Pacis Osculum interponebatur, secus quando erant ieiunia dimidiata vsque ad horam Nonam: etenim cum in iis sacrum fieret; Osculum etiam porrigebatur, & ita intelligitur S. Ambros. serm. 34.

Declaratur etiam cessari ab Osculo in sacrificiis, & sacris, quę pro mortuis offerũtur Amalarius lib. 3. c. 44. Quoniam olim illa sacra priuata erant, non autem solẽnia, nec in eis publicè fideles communicarent, quemadmodum in Dominicis, & festis diebus. C

Item declara in Monachorum sacris, quoniam priuata essent, nec iis generalis communio fiebat: quare ibidem Osculum, quod ad solas pertinebat generales communiones omittebatur, vt in d. obseru. 17. per Albaspinum.

De

A

De festiuis Diebus.

Cap. LX.

VIdimus supra in capitulo 58. quod Ecclesia potest ex se dies festiuos statuere, necnon obseruātiam eorumdem nobis imponere: Quomodo autem priscis temporibus id fuerit seruatum, modo videndum.

B De festiuo die Annunciationis Virginis, necnon Incarnationis Verbi (qui celebratur 25. Martii) loquitur Sanctus Athanasius de sanctissim. Deipara in initio. *Festum Annunciationis Mariæ vnum ex Dominicis festis, atque adeo primarium, utpotè, quod pro ordine, & digestiene rerum earum, quę in Euangelio de Christo prædicantur, sacrosanctum habeatur: quippe in quo de filij Dei è cœlis descensu agatur.*

Et de festo Purificationis Beatissimæ Virginis, sanctus Gregorius Nissenus orat. de occurso Domini, & Dei parente, & Simeone iusto, circa initium. *Cum esset quadraginta dierum Infans, Verbum æternum ad*
C *templum cum Matre est profectus, &c. Cuius quidem nos hodie celebrantes commemorationem spiritualibus speculationibus, quemadmodum incorporeæ mentes, & spiritus nos oblectamur.*

Ac etiam de eodem festo. Cyrillus Hierosolymitan. de Occursu Domini nostri, & Simeone inquit. *Hodie dilecti festi cursum peragamus, cum Angelis Choros ducamus, cum Pastoribus illuminemur, cum Orthodoxis adoremus, cum Bethlehem festum agamus, cum Sion occurramus, cum templo sanctificemur, cum Virgine festum agamus.*

Eu-

Eucherius Lugdunen. sermon. de Assumptione sanctæ Mariæ. *Meritò sancti Patres constituerunt, vt in hac solemnitate Beatæ Mariæ Virginis hoc Euangelium legeretur.* A

Concilium Lugdunen. habitum intra quintum sæculum apud Gratianum de consecrat. distinct. 3. inquit. *Pronunciandum est Laicis, vt sciant tempora feriãdi per annum, idest omnem Dominicam, Natale Domini, &c. Purificationem sanctæ Mariæ, Assumpsionem, & Natiuitatem.*

De festis sanctorum: quamuis Hæretici velint per has solemnitates honorem Deo debitum tolli: de festo tamen sanctorum Innocentum loquitur Origen. homil. 3. in diuers. *Innocentum memoria semper, vt dignum est celebratur in Ecclesijs secundum integrum ordinem Sanctorum, vt primorum Martyrum pro Domino occisorum, & vt ipsa Bethlehem primitias Domino Martyrum, in qua natus est ipse* Saluator *obtulisse videatur: propterea, & memorias Sanctorum facimus, & parentum nostrorum, &c.* B

Sicuti etiam sanctorum solemnitates celebrantur, vt ipsi pro nobis intercedant ad Deum, Euseb. Alexandrin. homil. de Sanctis colendis. *Ob hanc causam præcepit nobis memorias sanctorũ celebrare, vt acceptis hymnis, & auditis laudibus benignum Deum exorent, vt preces nostras caducas admittat.* Et propterea qui contemnebant conuentus in Martyrum honorem, excommunicabatur a synodo Gangrensi canon. 20. dum inquit. *Si quis arrogantia vtens, & Martyrum congregationes abhorrens, & sacra, quæ in ijs celebrantur, & eorum memorias accuset, anathema sit.* C

Et contra Iulianum Imper. qui contemnebat dies festos in Martyrum honorem inuehitur S. Greg. Nazianzen. orat. 3. quæ est prima inuectiua in Iulianum circa medium. *Non victimas pro Christo cæsas veritus es? nec magnos pugiles extimuisti Ioannem illum, Petrum,*

Paulum

A *Paulum, Iacobum, Stephanum, Lucam, &c. quibus præclarè honores, & festa sunt constituta, à quibus Dæmones propelluntur, & morbi curantur.* & idem orat. 22. quæ est in laudem Machabæorum. *Quid autem Machabæi? horum enim nomine diem hunc festum agitamus.*

Ac etiam de magna populi affluentia in solemni festo sancti Theodori martyris, Gregor. Nissen. orat. in eumdem circa finem. *Et si anniuersarijs ferijs hunc diem celebramus; at nunquam cessat studiosè aduenientium multitudo, ac formicarum similitudinem seruat ea, quæ huc pertinet via publica, cum alij quidem ascendant, alij vero venientibus cedant, &c.*

B Quod autem maior sit festiuitas Sanctorum Dei, quã Principum terræ, Chrysostom. homil. 66. ad populum Antiochenum. *Quid de Christo loquar, cum & discipulos suos, postquam obierunt, effulgere fecit? Quid dico discipulos? Nam & eorum loca, & sepulcra, & tempora perenni memoria celebrari curauit. Tu vero mihi, & sepulcrum ostendas Alexandri, & profer diem quo vitam finiuit: sed nihil horum insigne, sed omnia destructa sunt, & exterminata; Christi vero seruorum sepulcra clara sunt, regiam assequuta ciuitatem, & dies notissimi mundo festam afferentes lætitiam.*

Sanctus Ambrosius in festo sanctæ Agnetis exorditur opus de Virginibus, vt in eiusdem lib. 1. inquit.
C *Bene procedit, vt quoniam hodie Natalis est Virginis, de Virginibus sit loquendum: Natalis est Virginis, integritatem sequamur: Natalis est Martyris, hostias immolemus: Natalis est sanctæ Agnetis, mirentur viri, non desperent paruuli, stupeant nuptæ, imitentur innuptæ.*

Quod commessationes debeant euitari in solemnitatibus sanctorum, D. Hieron. epist. 19. ad Eustochium: *Valde absurdum est, nimia saturitate velle honorare Martyrem, quem scimus Deo placuisse ieiunijs.*

Quare autem celebrentur dies solemnes in honorẽ

San-

Sanctorum? tres adducit rationes, D. Augustin. lib. 2. contra Faustum, cap. 21. *Populus Christianus memorias Martyrum religiosa solemnitate concelebrat: & ad excitandam imitationem, & vt meritis eorum consocietur, atq. orationibus adiuuetur. Ita tamen vt nulli Martyrum, sed ipsi Deo Martyrum sacrificemus; quamuis in memorias Martyrum constituamus altaria; Quis enim Antistitum in locis sanctorum corporum assistens altari aliquando dixit: offerimus tibi Petre, aut Paule, sed quod offertur, offertur Deo, qui Martyres coronauit, apud memorias eorum, quos coronauit.* A

Et per hæc, & a ia huiusmodi euacuatur Hæreticorum cauillatio, quod dies festiui, & aliæ solemnitates in honorem martyrum, diminuant honorem Deo debitum; etenim ex eodem Augustin. serm. 26. de sanctis in fine. *Qui honorat Martyres, honorat & Christum, & qui spernit Sanctos, spernit Christum Dominum nostrum.* B

Addimus prædictis licuisse Ecclesiæ, quæ apud Ethnicos impiè superstitioso cultu agebantur feriæ, easdem sacro ritu expiatas, ad pietatem Christianam transferre, vt maiori id esset Diaboli contumeliæ, & quibus ipse coli voluerit, Christus, & Sancti eius ab omnibus honorarentur: sicuti etiam Idolorum templa in Ecclesias Sanctorum fuerunt commutatæ; quemadmodum, & Paulus Apost. superstitionis Aram ignoto Deo dicatam Athenis, in veri Dei cultum (quantum licuit eo tempore) mira prudentia transtulisse legitur in actis Apost. cap. 17. & latè Baron. in ann. 44. vbi Spondan. num. 36. ac etiam idem Baron. in ann. 58. vbi Spondan. num. 28. & 29. C

Ac etiam Apostoli, explosis legalibus Cœremoniis, sic illa, quæ præcipua esse videbantur Iudæorum festa, *Pascha*, atque *Pentecosten* retinentes nomina celebrarunt, & quæ noua erant in illis augustiora mysteria, atque eadem ipsa quæ iisdem solemnitatibus erant olim

typicè

A typicè significata, instituerunt nimirum Crucis, & Resurrectionis Domini in Paschate, & Aduentum Spiritus sancti in Pentecosten: Hæc vero docuisse Apostolum ad Coloss. 2. *Ne quis eos iudicaret in parte diei festi, aut neomeniæ, aut Sabathorum, &c.* compiures existimarunt: Et non solum festiuitates prædictas, verum & diem Dominicam, & Natalitia Martyrum, ac aliorum Sanctorum, ex Apostolica traditione inductas: latè tradit Baron. in anno 58. vbi Spondanus num. 33. cum multis seqq.

Quas festiuitates prisci fideles tanta alacritate celebrabant, vt nec quibusuis persecutoribus, nec ipsis etiã
B carceribus prohiberi possent; quin vna simul, quantum loci, & temporis opportunitate daretur, sacras synaxes, festosque dies celebrarent, Dionysius Alexandrinus apud Euseb. 7. histor. cap. 10. & 17. Cyrillus epist. 5. cum aliis quos refert Baron. d. anno 58. vbi Spondan. num. 38.

Quin etiam in eiusmodi solemnitatibus introductã fuisse laudabilem consuetudinem, vt bene precando festos dies se inuicem Christiani salutarent; non præsentes tantum, sed & absentes per litteras, quas festiuas nominarent, vt ex pluribus epistolis Theodoreti etiam tradit Baron. d. ann. 58. vbi Spond. d. num. 38.

C

De Cinerum Cœremonia.

Cap. LXI.

HAec Cinerum Cœremonia quartæ feriæ in capite ieiunii nobis præsignatur in lib. Iob cap. 2. cum tres amici Iob venissent, vt visitarent eum, & consolarentur:

rentur: *Cumque eleuassent procul oculos suos, non cognouerunt eum, & exclamantes plorauerunt, scissisque vestibus, sparserunt puluerem super caput suum in cœlum, & sederunt cum eo in terra septem diebus, & septem noctibus, &c.* A

Et in lib. Esther cap. 14. vt auerteret Esther persequutionem Aman. *Cumque deposuisset illa vestes regias fletibus, & luctui apta indumenta suscepit, & pro vnguentis varijs, cinere, & stercore impleuit caput, & corpus suum humiliauit ieiunijs: omniaque loca, in quibus lætari consueuerat, crinium laceratione compleuit.*

Ad fletum exhortans populum Hierosolymæ Propheta Hieremias cap. 5. inquit. *Filia populi mei accingere cilicio, & conspergere cinere, luctum vnigeniti fac tibi plantum amarum, quia repentè veniet vastator super te.* B

Iuxta auctoritates prædictas conformis est priscus ritus eorum, qui pœnitentiam agentes inter cœtera cinere conspergebantur; etiam Tertulliani æuo, vt idem refert lib. de pœnitent. cap. 9. his verbis. *Itaque Exomologesis prosternendi, & humilificandi hominis disciplina est, &c. de ipso quoque habitu, atque victu mandat, sacco, & cineri incubare, corpus sordibus obscurare, animum mœroribus deijcere, illa quæ peccauit tristi tractatione mutare: cœterum pastum, & potum pura nosse non ventris scilicet, sed animæ causa: plerumque vero ieiunijs preces alere, ingemiscere, lacrymari, & mugire, dies, noctesque ad Dominum Deum tuum, presbyteris aduolui, & caris Dei ad geniculari, omnibus fratribus legationes deprecationis suæ iniungere, &c.* Et hoc idem refert Cyprian. de lapsis paulò ante finem. C

Et sanctus Ambrosius ostendit, quomodo, quæ peccauit debeat Deo reconciliari etiam aspersione cineris in tractatu ad virginem lapsam, cap. 8. *Deinde lugubris tibi accipienda est vestis, & mens, ac membra singula digna castigatione punienda. Amputentur crines, qui per*

vanam

A *vanam gloriam occasionem luxuriæ præstiterũt: defluant oculis lacrymæ, quæ masculum non simpliciter aspexerũt: Pallescat facies, quæ quondam viruit impudicè: Denique totum corpus iniurijs, & ieiunijs maceretur cinere aspersum, & opertum cilicio perhorrescat, quia male sibi de pulcritudine placuit, &c.*

Nec huiusmodi publica pœnitentia, nisi semel tantum concedebatur, ex D. Augustino ad Macedonianũ, epist. 54. relata in can. quamuis distinct. 50.

Quales autem cœremoniæ, seu ritus haberentur in hac solemni pœnitentia, quæ in capite Quadragesimæ imponebatur: refertur ex synodo Agathensi, can. 63.
B distinct. 50. his verbis.

[In capite Quadragesimæ omnes pœnitentes, qui publicam suscipiunt, aut susceperunt pœnitentiam, ante fores Ecclesiæ se repræsentent Episcopo ciuitatis sacco induti, nudis pedibus, vultibus in terram demissis, reos se esse ipso habitu, & vultu protestantes: Ibi adesse debent Decani, & Presbyter pœnitentium, qui eorum conuersationem diligenter inspicere debent; & secundum modum culpæ pœnitentiam per præfatos gradus culpæ iniungere; Post hæc eos in Ecclesiam introducant, & cum omni clero septem pœnitentiales psalmos in terra prostratus Episcopus cum lacrymis pro eorum
C absolutione decantet; tunc resurgens ab oratione (iuxta quod canones iubent) manus eis imponat, aquam benedictam super eos spargat, cinerem prius mittat, deinde suspiriis denuntiet eis, quod sicut Adam proiectus est de paradiso; ita & ipsi pro peccatis abiiciuntur ab Ecclesia; post hæc iubeat ministris, vt eos extra ianuas Ecclesiæ expellãt: Clerus verò prosequatur eos cum responsorio; *In sudore vultus tui vesceris pane tuo,* &c. vt videntes sanctam Ecclesiam pro facinoribus suis tremefactam, atque commotam non paruipendeant pœnitentiam. In sacra autem Domini Cœna rursus ab

eorum Decanis, & Presbyteris Ecclesiæ limitibus repræsententur.] Et hæc synodus Agathensis. A

Et in hoc aduertendum, quod prædicti pœnitentes eiecti ab Ecclesia locabantur proximi portæ, vbi dicebatur *Locus Fletus*, & inde non egrediebantur, nisi ad audiendam prædicationem vna cum Cathecumenis, etiam prope eamdem portam: & hoc seruabatur vsq; ad diem Cœnæ Domini, quando ipsi absoluebantur, & Ecclesiæ publicè, & coram populo reconciliabantur. Cum igitur ab Ecclesia iustissimis de causis abolita fuerit prædicta publica pœnitentia; vt ex Nectario, Ioanne Chrysostomo, & Leone Papa, vidimus supra in capitulo 24. de Pœnitentiæ sacramento: Quis igitur malè B actum præsumere audebit, hunc antiquum Ecclesiæ ritum (quem in præsens nos fideles adhuc seruamus) recipiendi cineres in principio Quadragesimalis ieiunii per manus sacerdotis? cum hæc sit nota, & signum exterius interni mœroris, & doloris Deum offendisse, eiusdemque vnigenito filio mortem præbuisse; cuius tunc Passio nobis repræsentatur, vna cum immenso humanæ Redemptionis beneficio.

De Prisco, & vario Ritu Obseruatæ Quadragesimæ apud Christianos. C

Cap. LXII.

Obseruatio ab imitatione & lege Christi.

IESVS CHRISTVS per totos 40. dies, & 40. noctes cum ieiunasset, vt est ab Euãgelistis proditũ, Matth. 4. Marc. 1. Luc. 4. Fideles omnes ad eius imitationem,

A tationem, quantum natura nostra patitur, prouocauit Apost. ad Ephes. cap. 5. *Estote imitatores Dei, sicut filij carissimi* & 1. Corinth. 11. *Imitatores mei estote, sicut & ego Christi*: propterea & nos per totos quadraginta dies piscibus, vtpotè cibis parcioribus, minusque succulentis, vt contenti simus semel vno quoque die vescimur; ratio ipsa, & vsus facilè conuincit: peculiari siquidem iure ieiunium Christi nobis Quadragesimam imitationis gratia peperisse, volunt Patres, vt refert Ambros. epist 82. ad Ecclesiam Vercellen. *Et quia isti ieiunandum negant, qua causa Christus ieiunauerit, adstruant, nisi vt nobis exemplo esset eius ieiunium*.

B Et idem serm. 25. *Christus, qui peccatum non habebat, Quadragesimam ieiunauit, tu non vis quadragesimam ieiunare qui peccas? ille inquam peccatum non habebat, sed pro nostris ieiunauit peccatis*. Et idem in fin. serm. 23. *Christus Dominus hunc numerum ieiunij quadragesimæ consecrauit, ostendens nobis ita nos hunc numerum integrum ieiunare debere*: Et D. Bernardus serm. 3. de quadrag. *Denique tāto deuotius imitandum nobis est Christi ieiunantis exemplum, quanto certius est, propter nos eum ieiunasse, non propter se ipsum*, Et hoc quadragesimæ ieiunium esse ex institutione Euangelica, & traditione Apostolica tradit Baron. in ann. 57 vbi Spon-

C dan. num. 57. Quamuis Thelesphorus Papa decreuerit de numero dierum, siue hebdomadarum, Baron. in ann. 136. vbi Spondan. num. 1.

Præterea de eadem quadragesima legem sanciuisse Apostolos Patres testantur, D. Ambros. sermone 27. *Istud autem præceptum Christi est primum, vt his quadraginta diebus ieiunijs, orationibus, vigilijs, opera commodemus*: & idem serm. 34. sic quadragesimæ ieiunium à cœteris secernit, vt ista voluntaria sint, illud necessarium: ista de arbitrio veniant, illud de lege: ad ista inuitamur, ad illud compellimur: & serm. 36. Hunc quadragenarium ieiunorum numerum non esse ab hominibus

bus constitutum, sed Diuinitus consecratum, nec terrena cogitatione inuentum, sed Cœlesti maiestate præceptum, asserit: & hanc obseruantiam nobis indixisse Dominum. Sanctus Leo serm. 4. de quadragesima. *Diuinam institutionem*, dixit: Petrus venerabilis epistola 17. lib. 6. inquit. *Quæ enim eis mercedis spes superesse potest, qui non sponte, sed inuiti non voluntarij, sed coacti sanctis illis diebus à carnibus abstinere videtur?* Qua in re vim legis expræssisse videtur. D. Basilius orat. in 40. Martyres sic in tormentis orantes. *Pretiosum est tempus, quod quadraginta dierum ieiunio ornasti, per quod Diuina lex in orbem transiuit.* A

De varietate Quadragesimæ.

Prioribus Ecclesiæ sæculis propter magnam rerum Christianarum pertutbationem sæuientibus Ethnicis Imperatoribus; an postea ob sensim tepescentem pristinum illum christianæ pietatis ardorem, inter omnes de quastragesimalis ieiunii modo, & ratione non constitisse, nec parem fuisse obseruationem certum est. Sozomenus post alios de hac quæstione lib. 7. cap. 19. sic ait. *Iam illam, qua huic processit, quæque appellatur Quadragesima, in qua populus ieiunat, alij in sex dierũ septimanas computant, vt Illyrici, & qui ad Occidrntem siti sunt, necnon & vniuersa Lybia, & Aegyptus cum Palestinis: alij in septem, vt Constantinopolitani, & nationes circumstantes vsque ad* Phœnices: *alij sparsim tres intra sex, aut septem istas ieiunant: alij tres Paschæ immediatè præcedentes continuant: alij duas, vt Montani sectatores.* B C

Hæc tanta diuersitas non facilè tolli potest; etenim in Ecclesia Catholica omnibus sæculis tum apud Græcos, tum apud Latinos ieiunium Paschale fuit dierum quadraginta, aut ferè trigintasex: id verò perspicuum est: Primò, quoniam omnia Concilia, & Patres vtuntur nomine Quadragesimæ, quod nisi de numero quadragenario, aut prope. Secundo, ieiunium quadragesimæ ad exemplum Christi, Mosis, & Eliæ volunt. Basilius

dicta

A dicta orat. in 40. Martyres, & alii: quoniam prædicti quadraginta diebus ieiunarunt. Tertio Ambros. serm. 23. Gregor. homil. 16. dicunt quadragesimam continere quadragintaduos dies, & detractis Dominicis, in quibus non ieiunatur, remanent dies ieiunii triginta sex. Quarto, sanctus Augustinus epistola 119 cap. 17. sanct. Leo sermone 4. de quadrages. tradunt ieiunium, quod ante Pascha celebratur esse quadraginta dierum: Verum quia aliquando apud diuersas Nationes magna fuit variatio dierũ quadragesimæ, vt referunt Irenæus, Basilius, Ambrosius, Casʃianus, Socrates, & alii: satis ad hoc latè responderunt Cardinal. Belarminus tomo 4.
B lib. 2. cap. 15. & Ioann. Filsaccus de quadragesima, cap. 2. & 3.

Nos autem, vt ritus priscarum Ecclesiarum in obseruanda quadragesima inuestigemus. Ab Ecclesia Romana ducendum exordium totius orbis christiani parente, quam vt Diuus Cyprianus Aphricę Primas nominat, *Radicem, & Matricem Ecclesiæ Catholicæ*. Quadraginta dierum ieiuuium perpetuo in Ecclesia Romana, & per eam in reliquis totius Occidentis Ecclesijs obseruatum esse certum est: Ac quamquam aliqui peculiari quadam deuotione à Septuagesima, Sexagesima, vel Quinquagesima inchoauerint, nihilomi-
C nus quadraginta dies sibi tantum ieiunãdos, nos docet Carolus Magnus in sua epistola ad Alcuinum Præceptorem, vbi de tota re sic disserit: vt qui à Septuagesima ad diem Pascha nouem hebdomadas ieiunent, ex singulis si Dominicam, feriam quintam, & Sabathum subtraxeris, ijsque addas sacrum diem Paschæ, triginta sex in abstinentia dies remanent. Ita qui à sexagesima octo hebdomadibus ad Pascha ieiunium deducunt, si ex vnaquaque illarum Dominicam, & quintam feriam subduxeris, quadraginta tantum dies ieiunasse videantur. Qui verò à Quinquagesima septem hebdomadas ieiunãdo numerant, suum hoc pacto quadragenarium numerum demonstrant,

demonstrant, quod ex ijs octo sublatis Dominicis, quadraginta duo dies supersunt, quinta videlicet feria, & Sabathum maioris hebdomadæ apud quosdam in refectione habetur, & hoc sapientissimus Carolus Imperator. A

Obseruandum in hoc vario inchoatæ Quadragesimæ ritu duo proposita fuisse: vnum quadraginta dies, quibus Redemptor noster Christus ieiunauit, nos abstinendo, quam fieri potest imitari: Alterum Decimas dierũ hac corporali abstinentia omnipotẽti Deo dare: quam posteriorem rationem proferunt Concilium Toletanum octauum cap. 9. & Isidor. lib. 1. de Eccles. offi. cap. 36. Et quamuis quadraginta dierum minimè absolutus numerus videbitur, quẽ tamen Quadragesimæ nomen, & Christi imitatio proposita præseferunt; sed triginta tantum, & sex dies numerabantur. B

Hunc scrupulum eximit D. Gregor. Magn. hom. 16. in Euangel. his verbis. *Si per trecentos sexaginta quinque dies annus ducitur, & nos per triginta sex dies affligimur, quasi anni decimas Deo damus: & vt sacer numerus 40. dierum adimpleatur, quem Saluator noster suo sacro ieiunio consecrauit, quatuor dies prioris hebdomadæ ad supplementũ 40. dierũ tolluntur, idest quarta feria, quæ caput ieiunij subnotatur, & quinta feria sequens, & sexta, & Sabathum:* Sicuti etiam triginta sex dierum quibus anni decimæ designantur, ieiunium Quadragesimæ nomen habeat, exponit Alcuinus de Diuin. offic. cap. 8. dum nominis septuagesimæ rationem assignat ijs verbis. *Consuetudo est diuinarum scripturarum, vt omnis numerus, ex quo quamlibet decadem transierit, vt tertius monadus incurrat, nõ deputetur idẽ numerus præcedenti decadi; sed ei, ad quem tenait.* Eo pacto statuendum est, vt cum triginta sex dies trigesimum excedant, ad quadragesimam ideirco pertinere [illegible] nomine debeant censeri. C

Verum de quatuor illis diebus ex [illegible]

A hebdomada ad Quadragesimam additis, qui quadragenarium numerum absoluant, Concilium Agathense in Gallia Narbonensi sub Rege Clodoueo circa annũ Christi 506. cap. 9. præcipit pœnitentes impositis cinere, & cilicio eorum capitibus, ab Episcopo extra Ecclesiam eiici in capite Quadragesimæ: quod non aliud esse videtur, quam ipsa quarta feria, quam *In capite ieiunij* vocamus. Ita Amalarius Fortunatus de Eccles. offic. lib. 1. cap. 7. commemorat in ipsa quarta feria cãtores in Ecclesia cantare solitos. *Immutemus habitum cinere, & cilicio ieiunemus, & ploremus ante Dominũ, &c.* Et quamquam non ignorem Dominicam primam B quadragesimæ vocari caput quadragesimæ, tamen hoc ad rationem numeri non ieiunii spectare perspicuum est: Præterea illa Vestium mutatio in iis, qui pœnitentiam publicam, vel solemnem agebant, cum hæc luctum, mœroremque indicarent ad Dominicam, qui semper à Patribus habitus est dies lætitiæ, & quo nullæ vnquam indicerentur pœnitentiæ, nulla planè ratione referri potest: Et hic vt integer, & absolutus quadragesimæ dierum ieiuniis consecratorum numerus habeatur, voluit etiam Micrologus de Ecclesiasticis obseruat. cap. 49. tit. de capite ieiunii.

In Ecclesia Romana, cœterisque totius Occidentis Ecclesijs christianos omnes semper a carnibus abstinuisse in quadragesima, nulli ignotum est; Telesphorus Rom. Pont. distinct. 4. cap. statuimus. Clericorum vitam à laicorum conuersatione discretam esse debere statuit, in ieiunio idipsum apparere voluit, vt illi scilicet septem hebdomadas à carne, & deliciis ieiunarent; non quod, & laici ab ipsis rebus non debeant abstinere, sed quod omnes, quos dignitas ecclesiastici gradus exornat à Quinquagesima propositum ieiunandi suscipere debeant. exponit D. Greg. ad Augustinum Anglorum Episcopum dist. 4. cap. Denique sacerdotes: Christianos veteres seuerioris in ieiunando disciplinæ *De Cibis.*

C

adeo obseruantes extitisse, vt non modo à carnibus se A
se continerent; verum etiam ne pisces quidem attingerent: Vinum quoque ita biberent, vt ebrietatem omnē euitarent: refert etiam Euseb. hist. eccles. lib. 5. c. 6. Prudentius etiam, quibus cibis vescerentur in quadragesima Christiani, hymno 3.

Nos oleris coma, nos siliqua,
Fœta legumine multimodo
Pauerit innocuis epulis.

Atque adeo ab iis abstinuerunt, quæ sementinam carnis trahunt originem à lacte, caseo, & ouis: Ac esus quidem piscium ita Christiano permittitur, vt hoc ei infirmitatis solatium, non luxuriæ pariat incendium; B
testis est D. Gregor. in dicto cap. Denique, & in Concilio Toletano 8. cap. 9. eos indicat alienos à communione sacra diei resurrectionis Dominicæ, qui diebus quadragesimæ esum carnium præsumpserint attentare: Ac etiam in Gallia Maximus Taurinensis homil. tertia de institut. quadrages. idem asserit. Quin, & Burchard. lib. 19. cap. 5. ait: *Comedisti carnes in quadragesima? si fecisti in ipsius anni circulo ab omni esu carnium abstineas.*

Græci, ex antiqua eorum traditione ad ieiunium diei Sabathi in quadragesima non tenentur, excepto vno Sabatho sancto, sed dumtaxat ad abstinentiam: C
Nihilominus ex Bulla Innocentij Quarti anno vndecimo Pontificatus sui super ritibus Græcorum num. 15. quamuis pro libito seruent morem suum; salubrius tamen, & honestius agerent si sic toto illo tempore abstinerent.

Hora commestionis

Priscis sæculis non nisi ad vesperam ieiunium solui consueuisse in Latinis Ecclesijs: D. Aug. lib. de morib. Eccles. Cathol. ac etiam Prudentius hymn. 3. sic ait.

Te quoque luce suboccidua
Sumere cum monet hora cibum,
Nostra, Deus, canet harmonia.

Et

A Et sanctus Paulinus cecinit in natali septimo D. Foelicis.

Nostis eum morem, vt ieiunare solemus
Ante diem, & sero libatis vespere sacris,
Quisque suas remeare domos, tunc ergo solutis
Cœtibus à templo Domini; postquam data fessis
Corporibus requies, sumpta dape cœpimus hymnos
Exultare Deo, & psalmis producere noctem.

Concilium Cabilonense, quod ab Iuone, & Gratiano profertur in cap. solet. de consecrat. dist. prima. Non nisi ad vesperam ieiunium solui posse, additque circumstantiam. *Auditis Missarum solemnibus, & ve-*
B *spertinis officiis.* Et Microlog. De Eccles. obseru. cap. 49. *Est Ecclesiastica consuetudo, vt ad nonam reficiamur cum ad sextam missam celebramus: ad Vesperam autem cum ad nonam sacrificamus, vt ergo, & in iis diebus vsque ad Vesperam ieiunemus.* Et in Ord. Rom. in cap. de vigil. Natiu. Domini habetur. *Hora nona canunt missam ad S. Mariam, qua expleta canunt vesperalem synaxim, dehinc vadunt ad cibum.*

Postmodum cum pristinus ille ieiunandi ardor refrigesceret horam nostri anticiparunt, quam suo tempore nonam fuisse scribit D. Thomas 2.2. q. 147. art. 7. & Panorm. in Rub. de obseru. Ieiunij: Constat etiam
C Ieiunia, præter Quadragesimale, non nisi hora nona solui posse, ex Concilio Braccaren. primo cap. 16. Magunt. primo cap. 34.

Varijs locis in ieiunijs pœnitentiæ causa indictis, modo vesperam, modo horam nonam cibo sumendo assignat Burchard. lib. 6. cap. 17. & 19. Iuo part. 10. & 15. Nunc verò meridiem, siue sextam horam, quam tamen Nonæ principium nonnulli vocant. Syluester in verb. Ieiunium. num. 12. Nec ante Nonam, idest Nonæ officium; solui ieiunium; licet sexta, idest meridies numeretur. D. Antoninus par. 2. tit. 6. cap. 2. §. vltimo, & quod in quadragesima affirment multi non esse ci-

bum capiendum, nisi post horam Nonam expletam, & recitatum officium Vespertinum : attamen etiam post horam Nonam Vespertinam tempus incipere dici potest, de qua re Riccard. Mediauilanus in 4. sententia, dist. 15. quæst. 3. art. vlt. A

Vnica commestio.

D. Ambrosius in quadragesima minimè prandendum esse ait sermone 34 & grauiter eos reprehendit, qui iam pransi ad Ecclesiam veniebant: & Burchard. lib. 19. cap. 5. *Fecisti quod quidam facere solent, post prandium vadunt ad missam, & ipsi saturi, & vinolenti a Sacerdote pro populo offerente, signum pacis accipere præsumunt? si fecisti tres dies in pane, & aqua pœniteas.* & D. Augustinus serm. 62. de tempor. ait, *Exceptis diebus Dominicis, nullus prandere præsumat, nisi ille, quem ieiunare infirmitas non permittit.* B

Sed quoniam imbecillitate factum est, vt ad meridiem soluamus ieiunium: modo ad cuiusque regionis consuetudinem recurrendum est. D. Hieronym. epistola 28. ad Luciniū vbi de modo ieiunandi agens ait. *Vnaquæque prouincia abundet in suo sensu, & præcepta maiorum leges Apostolicas arbitretur.* Sicuti etiam Ambrosius epist. 112. ad Monicam pijssimam fœminam, respondit ieiunium obseruandum secundum consuetudinem ecclesiarum, vbi esse contingeret, refert etiā Baron. in ann. 384. vbi Spondan. num. 6. Præterea Ecclesia non vetat simpliciter id, quod non sumitur præcipuè ad nutritionem, sicuti electuaria, & confectiones aromaticæ, quæ licet nutriant aliquantum, tamen præcipuè sumuntur, vt concoctionem iuuent. D. Thomas 2.2. q. 147. art. 6. C

Collationis vox.

Collationis vox commestiunculæ serotinæ accommodata, a Monachis vocabulum desumptum potest videri. D. Bened. in Reg. cap. 42. ait, *Si ieiunij dies fuerint, dicta Vespera paruo interuallo mox accedunt fratres ad collationem, omnibus in vnum occurrentibus per hanc moram lectionis, qua nimirum absoluta Completorium*

A *rium recitetur*; Et idem ex Concilio Cabilonensi apud Iuonem par.7.cap 95. Ac fortassis post lectas istas collationes, & vitas Patrum modico cibo, & potu vnusquisque imbecillitati prospiciebat. Et in Concilio Nannetensi cap.13. Quando Presbyteri simul conueniunt post peractum diuinum mysterium ad necessariam collationem, non quasi ad plenam refectionem: vt habetur cap. quando dist.44. & in Conc. Laodiceno, cap. 55. habetur. *Quod non oportet sacratos, & clericos ex collatione conuiuia peragere, sed neque laicos.*

Feria quarta in capite ieiunij.

Hac die Capitum cinere aspergendorum morem à ritu veteri poenitentium, quibus ipso die, & hoc ieiu-
B nii introitu satisfactiones pro admissis flagitiis iniungebantur, manasse depræhenditur, vt in can. 9. Concilij Agathensis, de quo Gratianus dist. 50. cap. in capite. (vt nos etiam diximus supra in præcedenti capitulo) Neque hac die tantum deprauati homines ad bonam frugem vocabantur, verum, & fideles, quorum à vitiis omnibus, non plane synceras mentes esse constat: vnde Alcuinus de diuin. offic. cap.13. *In primis præmonere debent sacerdotes omnes Christianos ex sanctis scripturarum testimonijs, quatenus in capite ieiunij ad veram confessionem, veramque poenitentiam festinantius accedant.* Porrò fideles omnes hoc quadragesimæ initio
C poenitentiam accipere solitos Cōcilium Toletanum 4. cap.10. iis verbis. *Tunc enim opus est fletibus, & ieiunio insistere, corpus cilicio, & cinere induere, animum mærorribus deijcere, gaudium in tristitiam vertere, quousque veniat tempus Resurrectionis Christi*: & quadragesima durante tamquam in publico luctu interdicebantur sponsalia, & quælibet etiam natalitia Martyrum celebrare, Concil. Laodicensem canon 51. & seq. vt in decret. 33. quæst. 4. can. non oportet.

Sabath. Palmarum.

Sabathum, quod antecedit Dominicam Palmarum inquit Alcuinus de diuin. offic. cap.14. In sacramentario D. Gregorii hunc titulum præsefert. *Sabathum vacat.*

vacat: Dominus Papa eleemosynam dat: Rationem idem ad signat; cum recitetur euangelium hac die Mariæ, qua accepit libram vnguenti, & vnxit pedes Iesu. *Vnde Apostolicus Vir*, inquit Alcuinus, *in memoriam deuotissimæ mulieris, membris Christi hodie facit, quod ipsa fecit capiti, & ideo a statione publica vacat, non tamen à celebratione missæ.* Rescripsit hæc omnia Amalar. lib. 1. de eccles. offic. cap. 9. A

De Dominicis Quadragesimæ.

Maximè obseruandum discrimen Latinorum, & Græcorum, quo Latini Dominicis diebus non tãtum, sed etiam reliquis feriis, quibus ieiunatur, sacrum missæ sacrificium peragunt: Græci solis Dominicis, & Sabathis, quibus minimè ieiunant liturgiam celebrant, aliis B diebus ieiuniorum nunquam consacrant, sed præsanctificatis, seu antea consecratis vtuntur, & præsanctificatorum sacrificium vocant. Extat decretũ apud Græcos Concilio Laodiceno cap. 49. alias 51. quo cauetur; Ne panem quis in quadragesima offerat ad sacrificandum, nisi Sabatho, & Dominica, vt apud Gratianum 33. quæst. 4. cap. non licet: idem refertur in synodo in Trullo can. 52 & rem perspicuam faciet Balsamonis interpretatio, ibi. *Statutum est, vt ieiuniorum dies luctus, & compunctionis dies sint ad sua vniuscuiusque expianda peccata; Deo autem sacrificium offerre, est festum celebrare: Festus autem dies nihil est aliud, quam gaudium. Quomodo ergo potest quis simul, & mœrere* C *& lætitia diffundi: & ideo statuerunt Patres, non fieri sacrificium tota quadragesima, præterquam Sabatho, & die Dominico, & die Annunciationis: In his enim festum agere, non deflere, non ieiunare, vel genu flectere iussi sumus. Præsanctificatorum autem ministerium, incruentum sacrificium non dicimus, sed oblationem prius oblati, & perfecti sacrificij, sacrique misterij.* Patres festum Annunciationis in decimum septimum Decembris reijciendum statuerunt, meminit Micrologus cap. 48. & Rodulphus Turigensis de ecclesiast. obseru. propos. 16.

Alcuinus

A Alcuinus lib. de diuin. offic. cap. 15. hæc omnia nomina primus colligit: prima denominatio est: *Dominica Palmarum*, seu, *in Palmis*, *Dominica in Ramis oliuarum*, *Dies Palmarum*, *Festum Euangelismi Ramorum*, *Dominicum gestationis Ramorum*, *seu Palmarum*; Ista etiam Dominica Pascha: *Petentium*, *siue Competentium* nuncupatur, quia hac die, teste Alcuino, symbolum Competentibus tradebatur propter vicinâ Dominicæ Paschæ solemnitatem. Hæc sumpsit Alcuinus, ex Isidoro lib. 6. Origin. qui addit hæc propterea fieri, vt ipsi Competentes, qui iam ad Dei gratiam percipiendam festinarent, fidem quam confiterentur agnoB scerent: sunt autem competens Cathecumeni secundi gradus, vt memorat Isidor. lib. 2. de eccles. offic. c. 21. sic dicti quod Gratiam Christi peterent, D. Augustin. lib. de fid. & oper. in sermone ad competentes: Qui baptismum peterent, & ad illud percipiendum sua nomina iam darent; quod non quibusuis cathecumenis licebat. *Dominica capita lauantium*, *seu Capitilauium*. habet Isidor. lib. 6. Origin. festus hic dies vocitatur, quia tunc moris est lauandi capita infantium, qui vngendi sunt Sabatho sancto. Addit Alcuinus, ne obseruatione quadragesimæ sordidati ad vnctionem accederent; Dicitur etiam: *Dominica Osanna*, propter læC tam illam acclamationem, quæ in Euangelio huius diei memoratur: *Dominica indulgentiæ* nominatur à Diuo Hieron. in Lectionario, & in ordine Romano, & id attributum videtur, quod Reis, & Nocentibus tunc venia daretur, & carcere liberarentur, sic etiam Diuus Ambrosius epist. 33. ad Marcellinam sororem. *Sanctis diebus hebdomadis vltimæ, quibus soluebant debitorum, Lazari vincula, strident catenæ.* Huiusmodi Reorum dimissionis, & liberationis vestigiũ etiam nunc aliquibus in locis superest (vt ego vidi Lutetiæ Parisiorũ) Episcopus Reũ vnũ carcere soluit, aut forsan ex ritu Iudaico,

Dominica Palmarum.

quam

quamquam fœliciori significatione, liberationis scilicet spiritualis nostræ a Christo; Iudæi veteri instituto solebant in memoriam liberationis suæ ex seruitute Aegyptiaca; vnum ex iis, qui vincti detinebantur in carcere, liberare ad diem Paschæ, vt Beda, & Liranus in c.27. Matth. ibi, *Per diem autem solemnem* .&c. Haym. ibidem Glosa ordin. in cap. 18. Io: Iudæi quamquam in Romanorum potestatem venissent, nihilominus hac die sibi seruari consuetudinem impetrarunt, vt colligere licet ex Matth. Luc. & Ioan. A

Græci hebdomadam magnam, quæ sit Quadragesimæ postrema, vocant, ex Chrysost. hom. 30. in Gen. quæ appellatio Latinis est familiaris, quam denominationem sic exponit Alcuinus de diuin. offic. cap. 15. quia in ea maxima est adhibēda parsimonia, siue quod maius officium recolitur in ea, Theoph. Alexand. ep. 2. est hebdomada Dominicæ passionis in Concilio Laodiceno cap. 46. Græci nominant singulariter hebdomadam sine aliquo adiuncto, Gratian. de consecrat. dist. 4 cap Baptizandos. B

De Hebdomada maiore, & feria 5. in Cœna Domini.

Feria quinta huius hebdomadæ etiam nunc summus Pontifex, & Episcopi absoluendi, & reconciliandi populi Christiani cœremoniam obseruant, quæ res à prisco pœnitentium hoc die recōciliandorum ritu traxit originem, cuius veteris instituti meminit Innocentius Primus Rom. Pont. epist. ad Decennium Episcopum Eugubinum cap. 7. ijs verbis. *De pœnitentibus autem, qui siue ex grauioribus commissis, siue ex leuioribus pœnitentiam gerunt, si nulla interuenit ægritudo, quinta feria ante Pascha eis remittendum Romanæ Ecclesiæ consuetudo demonstrat*. citat Burchard. lib. 18. cap 18. B. Eligius Episcopus Bouiodunensis homil. 4. in Cœna Domini, dum exponit cœremoniam illam ablutionis pedum, quæ fit ipsa quinta feria; mistico, & sacratiori sensu ad reconciliationem pœnitentium, quæ tūc fieri consueuerat, reponit: & Albinus cap. 17. *Lauatio* C

A *tio pedum fratrum, signum est remissionis peccatorum*; & in synodo Cabilonensi 2. sub Carolo Magno c. 47. habetur ijs verbis. *Cum pœnitentes eadem die Cœnæ Domini ad percipienda corporis, & sanguinis Dominici sacramenta, se reconciliant*. Huius autem reconciliationis forma satis dilucidè, licet non integrè descripta est lib. 7, capitulorum cap. 147. *Omnes publicè pœnitentes quinta feria ante Pascha, quæ est Cœna Domini, ad Ciuitatem in cinere, & cilicio in præsentia Episcopi prostrato vultu conueniant, & ibi ab Episcopo canonicè, & ordinabiliter, sicut in sacramentario; & in Romano ordine continetur, reconcilientur, atque dijudicentur, con-*
B *solenturque, & prædicentur, quid deinceps agere, quidue vitare debeant; instruantur, atque insuper diuinis precibus per manus impositionem ab Episcopo sanentur.*

Fuit in Aphrica priscus mos, licet antiquatus, celebrandæ sacræ liturgiæ post Cœnam ipsa feria quinta; vt in Concilio Carthaginensi tertio cap. 29. ibi. *Vt sacramenta altaris non nisi à ieiunis hominibus celebrentur, excepto vno die anniuersario, quo cœna Domini celebratur*. Vt nos etiam diximus supra in cap. 9. de antiq. Missæ ritibus.

Vtriusque diei Parasceues, & Sabathi rigidum ieiunium sic præstiterunt Apostolicæ constitutiones lib. 5. *De Diebus Parasceu.*
C apud Anastasium Nicenum, & in vulgaribus constitutionibus lib. 5. cap. 17. & 18. his verbis. *Reliquis diebus ante sextam feriam edite hora nona, aut vespere, aut pro ratione virium, vt quis potest, Sabatho autem vsque ad Galli cantum ieiunium producite*. Veteres Christiani tantam in his diebus adhibuerunt abstinentiam, vt hoc prolixiori ieiunio, & aliquid specialius agerent, & dolorem, qui in cordibus discipulorum Christi fuerat illo die, plenius indicarent. D. Augustinus epistola 86. ad Casulanum equidem licet Græci, & omnes Orientales Sabathis nunquam ieiunarent; vnum tamen Sabathum magnum Paschatis semper exceperunt. Diuus

Ss Ignatius

Ignatius ad finem epist. ad Philippenses, & habetur in A
can. 90. Concilij Trullani, vbi Balsamon inquit *Magni Sabathi ieiunium alijs Christi passionis, seu hebdomadæ sanctæ diebus longe præstantius est propter Christi sepulturam; & propterea religiosiores toto Sabatho vsque ad horam sextam noctis in ecclesijs adsident, & illa hora sexta diuinis sacramentis communicantes panem, & aquam gustant, fortasse autem, & modicum vini.*

De Die Paschæ. Paschal festum apud Græcos dicitur, quodlibet festum in honorem Saluatoris institutum. Pascha etiam vocatur ipsa quadragesima. Timotheus Patriarcha Alexandrin. interrog. 8. quod hæc digna sit ad Paschæ festiuitatem præparatio, vt eleganter D. Chrysost. hom. B
de ieiunio primæ Paschæ.

Paschæ diem vocant Apostoli *Primam Dominicam; Primum Pascha* ad discrimen cœterarum festiuitatum, quibus Paschæ nomen Græci attribuebant: Dicitur Pascha *Dies Regalis*. ex D. Ignatio: *Omnium dierum supremum: Magna Dominica: Magnum Paschatis Dominicum*. Vt latè Filsachus de Quadragesima, cap. 16.

Solemnis Paschæ festiuitas, quo die celebranda esset in Occidētis partibus ab Ecclesia Romana discebatur, quæ in Arelatensi Concilio primo cap. 1. *De obseruatione Paschæ Domini, vt vno die & tempore per omnem* C
orbem obseruetur, & iuxta consuetudinem litteras ad omnes tu dirigas. Forte de tollenda illa celebrādi Paschatis varietate hic agebatur, quæ satis pertinaciter apud Orientis, & Occidentis populos retinebatur; vnde tēpestate contentionis serenitas charitatis obnubilabatur, quæ tandem Concilio Niceno primo sublata est.

Die verò Epiphaniorum, denunciabatur festiuitas Paschæ, quæ esset proxima; ita Cassianus in collationibus, & in Gallijs Concilium Aurelianensem 4. cap. 1. sic meminit; *Paschæ festiuitas annis singulis ab Episcopo*

Epipha-

A *Epiphaniorum die in Ecclesia denuncietur;* Vt etiam in Concil. Toletan. 4. cap. 4.

Sanctum Pascha cum tota hebdomada feriandum indicit Concilium Lugdunensem cap. 4. vt refertur de consecrat distinct. 3. cap. pronunciandum: At verò tres hebdomadæ Paschæ dies priores maiori in veneratione habitos, quam sequentes, habetur in Concilio Maguntin. 36.

Ecclesia olim annum incœpit a die Paschæ. Cuiacius titulo de ferijs ad cap. 1. & 2. lib. 2. decret. Scaliger. lib. de emendat. tempor cap. de diebus: etenim duplicem fuisse annum vnum naturalem à Calendis Ianuarii, al-
B terum Ecclesiasticum à die solemni Paschæ, non aliter quam apud Hæbreos, quibus annus erat ecclesiasticus, idemque ciuilis, qui mense Martii incohabatur, quo Pascha celebrabatur, Exod. cap. 12. alter annus naturalis, cuius exordium à mense Septembris ducitur Ezechiel cap. 40.

De Vigilijs, Quatuor Temporibus, Diebus Veneris, & Sabathi, & alijs Ecclesiæ Ieiunijs.

C

Cap. LXIII.

DE Ieiunijs, quæ respiciunt Vigilias Dierum Festorum, facilè est agnoscere priscam Ecclesię praxim, cœptam iam ab Apostolorum temporibus; & præter deducta in antecedenti capitulo: constat hoc etiam ex Menologiis Græcorum, Martyrologiis Romanis, sicut ex homilijs sanctorum Patrum in vigilijs Sãctorum; *De Vigilijs.*

vtpotè D. August. habet sermonem in Vigilia S. Io: Baptistæ, ac etiam in vigilia SS. Petri, & Pauli: S. Bernardus habet sermonem in vigilia Natiuitatis Domini, in vigilia SS Petri, & Pauli, in vigilia S. Andreæ &c. Nuncupabantur Vigiliæ, quoniam Fideles pertransibant noctes, quæ præcedebant solemnibus festis, vigilantes in orationibus, hymnis, spirituali lectione, & aliis piis officiis vna cum ieiunio. Necnon appellabantur Lucernariæ preces, seu Gratiarum actiones, vt per Basilium Epiphan. Cassianum, & alios relatos a Baron. in an. 51. vbi Spond. num. 20. Et huiusmodi sanctæ congregationes fiebant in ecclesiis, oratoriis, & monumentis sacris, quæ illi appellabant Limina, Memorias, Oratoria. A B

In quem modum perseuerauit diutius ille vsus, vt nõ Clerici tantum, sed & populus simul in Ecclesia laudes Deo canerent: tamen id mutatum videtur, quod laici perdifficilè se continerent in officio; vt non voce rhythmum, & in statu corporis decorem satis decentem seruarent; prout quæritur pluribus cum populum de ea re obiurgat Ioannes Chrysost. homil. 1. in Isai. Ac etiam de antiquissimo huiusmodi vsu in Ecclesia sacrarum Vigiliarum: & hunc etiam temporibus Ambrosij, & Augustini auctum non sublatum, vt aliqui dixere, tradit Baron. in d. ann. 51. vbi Spond. num. 20.

De Quatuor Temporibus.

Quo ad Ieiunium, quod dicitur Quatuor tempora: satis patet Iudæos quatuor præcipua habuisse Ieiunia, nempè Quarti, Quinti, Septimi, & Decimi mensis. Zacharias cap. 8. vers. 19. *Ieiunium Quarti, & ieiunium Quinti, & ieiunium Septimi, & ieiunium Decimi erit domui Iuda in gaudium, lætitiam, & in solemnitates præclaras.* C

Ieiunium Quarti; habebatur in memoriam fractarũ tabularum, Exod. c. 32. vers. 19. *Iratusque valde proiecit de manu tabulas, & confregit eas ad radicem montis.*

Ieiunium Quinti: quoniam Templum, & Vrbs Hierusalem fuerant combusta primum à Chaldæis, vt in

lib. 4.

A lib. 4. Reg. cap. 25. verſ. 9. & 10. & poſtea diruta etiam eadem à Romanis. Ac etiam quoniam eodem tempore annunciatum fuit Moyſi, quod ex his, qui ſecum Aegypto fuerant egreſſi, terram promiſſam nemo ingrederetur præter Ioſue, & Caleb; vt legitur in Num. cap. 14. verſ. 23. & 24.

Ieiunium Septimi: quoniam tunc Godolias: & qui cum eo erant Iudæi, & Caldæi fuerũt occiſi in Maſpha, vt in 4. Reg. cap. 25. verſ. 25. & Hierem. cap. 41. verſ. 2.

Ieiunium Decimi: quoniam Rex Babylonis congregabat tunc vires ſuas, vt aggrederetur Hieroſolymam: Et de hoc ieiunio loquitur D. Lucas in act. Apoſt. c. 17.
B verſ. 9. *Cum iam non eſſet tuta nauigatio, eo quod ieiunium iam præteriſſet*, nempè quod hiems iam in Decembri augebat.

Hinc eſt, quod prædicto Iudæorum ordini cõformis quoque ſit ritus Catholicæ Eccleſię, & propterea indicitur ieiunium Quatuor anni temporibus, videlicet, in Hieme, Vere, Aeſtate, & Autumno; vt annus in omnibus ſuis partibus Deo conſecretur, a quo æternam ſperamus nos fœlicitatem conſequuturos. S. Athanaſius in Apolog. de fuga ſua meminit ieiunii Pentecoſtẽ quod vnum eſt de prædictis, & S. Leo ſerm. de ſancto ie
C iunio ſeptimi mẽſis ſic inquit. *Cui medicinæ, dilectiſſimi cum omne tempus ſit congruum, hoc tamen habemus aptiſſimum; quod & Apoſtolicis, & legalibus inſtitutis videmus electum, vt ſicut in aliis anni diebus, ita in menſe ſeptimo ſpiritualibus nos purificationibus emundemus.*

Circa abſtinentiam in die Veneris cuiuslibet hebdomadæ: porrò cũ hæc ſit in memoriam paſſionis Filii Dei, necnon immenſi beneficii Redemptionis noſtræ, non eſt in hoc multum inquirendum: & habebatur hoc ieiunium die Veneris totius anni præter illum, qui incurrit in die Natalis Domini. Epiphan. in compend. Reſtat ſolum agnoſcere antiquum Eccleſiæ ritum circa dies Mercurii, & Sabathi: etenim die Mercurii

habitum

habitum fuit Concilium de occidendo Christo, qui A
vitam nobis contulit: & die Sabathi ieiunatur in memoriam sepulturæ, descensus ad Inferos, ac propter mœrorem, & dolorem sanctissimæ Matris: vt propterea Epiphan. in sua compendiaria doctrina inquiat. *Quarto verò, & pro Sabatho ieiunium statutum est, vsque ad horam nonam*: nempe vt die Mercurij, & Sabathi vsque ad horam nonam protrahatur ieiunium, & Tertull. de ieiuniis aduers. Psychiens. c. 14. *Cur stationibus Quartã & Sextam Sabathi dicamus ex ieiunij parasceuen?*

S. Hieron. interrogatus an expediret Sabatho ieiunare, & recipere Eucharistiam quotidie; respondent in epistola 28. ad Lucinium respiciendam in loci consuetudinem. *De Sabatho quod quæris, vtrum ieiunandum sit: & de Eucharistia an accipienda quotidie, quod Romanæ Ecclesiæ, & Hispaniæ obseruare prohibentur, &c. Illud te breuiter admonendum puto, traditiones ecclesiasticas, præsertim, quæ fidei non officiant, ita obseruandas, vt a maioribus traditæ sunt; nec aliorum consuetudinem, aliorum contrario more subuerti, atq; vtinam omni tempore ieiunare possemus.* B

Ac etiam cum in Aphrica, Oriente, vt quoque Romæ consuetum esset Sabatho ieiunare, non solum in abstinentiam qualitatis ciborum, verum & in quantitate eorumdem: & cum Monica D. Augustini Mater Mediolanum peruenisset, ac eadem timeret ibidem infringere ieiunium die Sabathi, quod Romæ viderat obseruari: De hoc scribens Diuus Augustinus Ianuario, epist. 118. inquit: *Cum Romam venio ieiuno Sabatho, cum hic sum non ieiuno; sic etiam tu, ad quam fortè Ecclesiam veneris, eius morem serua; si cuiquam non vis esse scandalo, nec quemquam tibi: hoc eum matri renunciassem, libenter amplexa est. Ego vero de hac sententia etiam atque etiam cogitans, ita semper habui tamquam eam cælesti oraculo susceperim.* C

Successu tẽporis cum diminuerit deuotio vna cum

secu-

A sęculorum reuolutione;oportunum fuit visum ecclesiæ indulgendo hominum infirmitati, commutare ieiuniũ in abstinentiam,& quod in quarta feria nempe die Mercurii seruabatur, immutarę in Sabathi obseruantiam.

De prisco Rogationum ritu in tribus diebus (quibus etiam plurimis in locis hodie ieiunatur) tum ad auertendam Dei iram, tum etiam ad se disponendum sequenti Ascensionis solemnitati; meminit, inquam, de prædictis Sidonius Appollin. lib. 5. epistola 14. *Quicquid illud est, quod vel otio, vel negotio vacas, in vrbem tamen (nisi fallimur) Rogationum contemplatione reuocabere: Quarum nobis solemnitatem primus Mamercus* *De Rogationibus*

B *Pater, & Pontifex reuerendissimo exemplo, vtilissimo experimento inuenit, instituit, inuexit.*

Impugnatur distinctio ciborum per Hæreticos, cum Deus in lege scripta non respuat alias carnes, quam de quibus in Leuit. cap. 11. vers. 2.3.& 4. *Hæc sunt animalia, quæ comedere debetis de cunctis animantibus terræ: omne quod habet diuisam vngulam, & ruminat in pecoribus, comedetis: quicquid autem ruminat quidem, & habet vngulam, sed non diuidit eam, sicut & Camelus, & cætera non comedetis illud*, & infra. *Omne quod habet pinnulas, & squammas tam in mari, quam in fluminibus, & stagnis comedetis, &c.* Similiter in act. Apostol.
C cap. 10. dictum est Petro per visum. *Occide, & manduca omnia quadrupedia, serpentia terræ, & volatilia cœli:* & alia similia loca idem Hæretici adducunt, quæ contra Catholicum abstinentiæ ritum non loquuntur.

Quoniam non solum Ieiunium, verum & Abstinentia, & Distinctio Ciborum sunt maximè Deo grata; nec vlla in his est superstitio, cum ab Ecclesia ordinata hæc fuerint: nec de potestate illius ambigendum, vt valeat ipsa hæc decernere ad præceptum in conscientia, vt nos supra diximus. Hinc D. Hieron. contra Iouinianum lib. 1. cap. 10. qui ciborum distinctionem reprehendebat, & objciēs permissionem à Deo homini factam post

Diluuium

Diluuium circa commestionem carnium, sic inquit. A
(Quod autem nobis obiicit in secunda Dei benedictione comedendarum carnium, licentiam datam, quæ in prima concessa non fuerat; sciat quomodo repudium iuxta eloquium Saluatoris ab initio non dabatur; sed propter duritiam cordis nostri per Moysem humano generi concessum est: sic & esum carnium vsque ad Diluuium ignotum fuisse, post Diluuium vero quasi in eramo murmoranti Populo coturnices, ita dentibus nostris neruos & virulentias carnis ingestas, &c. Postquam autem Christus venit in fine temporum, & extremitatem retraxit ad principium, nec repudium nobis dare permittitur) Hæc D. Hieron. B

Ac præterea quamuis esus carnium fuerit permissus à Deo; nihilominus contrauentio diuini præcepti, ac etiam inordinatus appetitus earundem carnium est reprensibilis hinc D. August. tractat. 73. in Ioannem. *Non est malum carne vesci, cum de hac re loquens Apostolus dicat: Omnis creatura Dei bona est, & nihil abijciendum, quod cum gratiarum actione accipitur, sed quia sicut idem ipse ait: Malum est homini, qui per offensionem manducat, & si per hominis offensionem, quanto magis Dei.* Et paulò post *sed vt sciremus non Dei creaturam culpabilem, sed inobedientiam contumacem & inordinatam cupiditatem: non propter porcum,* C *sed propter pomum mortem primus homo inuenit: Et Esau primatu suo non propter Gallinam, sed propter lenticulam perdidit.*

Er Fulgētius Ruspensis Episc. De fide ad Petrum cap. 3. in fin. in illa verba primo Timoth. 4. Quia omnis creatura Dei bona est, inquit. *Ideoque serui Dei in eo, quod à carnibus, & vino abstinent: non tanquā immūdas refugiunt, sed mundioris vitæ instituta sectantur.* Et idem Fulgent. c. 42. *Firmissimè tene, & nullatenus dubites, omnem creaturam Dei bonam esse, & nihil reij-*

A *reyciendum, quod cum gratiarum actione percipitur, & Dei seruos, qui à carnibus, & vino abstinent, non tamquam immunda, quæ facta sunt, respuere, sed à fortiori cibo, & potu pro sola castigatione corporis abstinere.*

Ex prædictis infertur, vt non coinquinet animam, quod intrat in os; sed contrauentio præceptorum Ecclesiæ: etenim cum sint quædam peccata in tantum mala, quia sunt prohibita, nempe operari cum mercede diebus festiuis, &c. sunt autem & alia peccata ex se de sui natura semper mala, nempe occidere, adulterari, &c. infringere autem ieiunium, seu abstinentiam ciborum sunt mala solum in primo capite: siquidem Eccle-
B sia Dei sponsa, & nostra Mater potuit in hoc nos sub peccati pœna obligare, &c.

De Apostolicis Traditionibus.

Cap, LXIV.

QVoniam præfati Ecclesiæ ritus non omnes ex Dei præcepto, nec ex sacro textu desumpti
C sunt; sed cum plerique sola Apostolica Traditione (etiam quod in scriptis non fuerint redacti) ad nos deuenerint; ideo de hac Apostolica traditione infra dicemus, eiusque auctoritatem ex lege Mosayca, & Euangelica, ac etiã ex sanctis Patribus cõprobabimus.

Scriptura sacra, ad quam solum Hæretici appellant, quantum deferendum sit traditionibus, sic præcipit in Deuteron. cap. 32. vers. 7. *Interroga Patrem tuum, & annunciabit tibi Maiores tuos, & dicent tibi*: & Prouerb. cap. 1. vers. 8. *Audi fili mi disciplinam Patris tui, & ne dimittas legem Matris tuæ*. & in psal. 43.

Deus auribus nostris audiuimus, & Patres nostri annũciauerunt nobis, &c. Isaias 38. vers. 19. *Pater filijs notam faciet veritatem tuam.* & Ecclesiast. 8. vers. 11. *Non te prætereat narratio seniorum, ipsi enim dedicerunt a patribus suis: quoniam ab ipsis disces intellectum, & in tempore necessitatis dare responsum.* A

Post plenitudinem verò temporum, vt Deus loquutus est nobis in Filio: audiamus quomodo ipse Christus Apostoli, necnon & prisci Patres docuerint huiusmodi traditiones.

Apud Ioannem cap. 16. vers. 12. Christus Redemptor noster dixit discipulis. *Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo: cum autem venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.* B & apud Matth. cap. 23. inquit idem Christus. *Super Cathedram Moysi sederunt Scribæ, & Pharisæi: omnia ergo quæcunque dixerint vobis, seruate, & facite:* Ex quibus patet, quantum sit deferendum traditioni etiam non scriptæ.

Sanctus Hilarius in psal. 2. recenset hunc prædictum locum in eodem sensu traditionum, quod Moyses mysteria magis recōdita sine scriptis tradiderit senioribus his verbis. [Erat iam à Mose antea institutum in omni synagoga septuaginta esse doctores: nam idem Moses quamuis veteris testamenti verba in litteris condidisset; tamen separatim quædam ex occultis legis secretiora mysteria septuaginta senioribus, qui doctores deinceps manerent, intimauerat: cuius doctrinæ etiam Dominus in Euangelijs meminit, dicens: *Super Cathedram, &c.* Doctrina ergo horum in posterum, quæ ab ipso scriptore legis accepta, in hoc seniorum, & numero, & officio conseruata, &c.] hæc Hilarius. C

Et Apostolus diuinitatis interpres laudans fidem, & virtutem Corinthiorum, inquit. *Laudo autem vos fratres, quod per omnia mei memores estis, & sicuti tradidi vobis, præcepta mea tenetis.* Traditiones autem, de quibus

A bus loquitur Apostolus: erant de modo faciendi preces recipiendi sanctissimam Eucharistiam, & similia, quæ non erant scripta; vt animaduerterunt Epiphan. & Chrysostomus.

Præterea de recipiendis traditionibus formale præceptum traditur in 2. ad Thessalon. cap. 2. versic. 14. *Itaque fratres state, & tenete traditiones, quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram.*

Quid autem de traditionibus senserint prisci sancti Patres videamus S. Dionys. Areopag. de cœlast. Hierarch. cap. primo loquens de Apostolis, inquit: *Summa illa supersubstantialia: partim scriptis, partim non scri-*
B *ptis institutionibus suis (iuxta quod sacræ definiunt leges) nobis tradiderunt.*

Et sanctus Irenæus lib. 3. contra hæreses cap. 4. de vtilitate, & necessitate traditionum inquit. [Quid autẽ si neque Apostoli quidẽ scripturas reliquissent nobis? nonne oportebat ordinem sequi traditionis, quam tradiderunt ijs, quibus committebant Ecclesias? cui ordinationi assentiunt multæ gentes Barbarorum, eorum, qui in Christum credunt sine charta, & atramento scriptam habentes per Spiritum sanctum in cordibus suis salutem, & veterum traditionem diligenter
C custodientes.]

Origen. homil. 5. super Numer. latè ostendit praxim plurimorum rituum, qui in Ecclesia consueuerant, absque Dei præcepto, nec testimonio sacræ scripturæ, vt potè quomodo administranda, & recipienda sanctissima Eucharistia, de cœremonijs iam consuetis in baptismo, sicuti etiam refert iam tunc fuisse in vsu orationem flexis genibus, & versa ad Orientem facie; ac etiã alios multos laudabiles ritus non scriptos, sed traditos: & subdit hæc verba. *Omnia hæc opera, vel velata portamus super humeros nostros, cum ita implemur ea, & exequimur, vt à magno Pontifice, atque eius filijs tradita, & commendata suscepimus.* & idem Origen. tract. 29. in

Matthæum, inquit. *Nos illis credere non debemus, nec exire à prima, & Ecclesiastica traditione, nec aliter credere, nisi quemadmodum per successionem Ecclesiæ Dei tradiderunt nobis.* A

Baptismi necessitas. Et idem Origen. ad cap. 6. epist. ad Roman. de baptismo paruulorum inquit: *Ecclesia ab Apostolis traditionem accepit etiam paruulis baptismum dare.* Existimabat enim etiam vetus Ecclesia baptismum in hominibus adultis necessarium necessitate conditionali: in infantibus autem necessarium necessitatis absolutæ. Augustin. de anima, & eius orig. lib. 3. c. 13. & seq. & propterea laicis in periculo mortis permittebat administrationem baptismi, &c. B

Matrimonia probib. Interdicebat etiam Ecclesia ex Apostolica traditione Episcopis, Presbyteris, & Diaconibus nuptias post ipsorum promotionem, vt ex Concilio Neocœsariensi can. 1. relato in decreto can. de his caus. 31. quæst. 1. Euseb. demonst. Euang. lib. 1. cap. 9.

Pariter Matrimonium post votum Virginitatis, ex Apostolica traditione, peccatum habebatur. Epiphan. contra Apost. hæres. 61. Ac etiam Religiosos, & Religiosas post solemne Castitatis votum, nõ solum adulteros, verum & incœstuosos habebat. Ambros. ad virgin. laps. Hieron. contra Iouin. lib. 1.

Cœrem. in sacrific. Missæ. Ac etiam dicta Ecclesia ad Eucharistiæ sacrificium miscebat aquam in vinum ex Apostolica traditione. Concilium Cartagin. 3. cap. 24. Cyprianus ad Cæcilianum epist. 63. C

Sicut etiam ex Apostolica traditione seruabatur cœremonia lotionis manuum in altari ante mysteriorum consecrationem. Cyrill. Hierosolym. Cathech. myst. 5. & alia multa.

Præterea inter differentias opinionum circa Religionem recurrendum esse ad traditiones. Origen. in proem. lib. 1. de principijs, inquit. *Seruetur Ecclesiastica prædicatio per successionis ordinem ab Apostolis tradita*

A *dita vsque ad præsens in Ecclesijs permanens: illa sola credenda est veritas, quæ in nullo ab Ecclesiastica discordat traditione.*

Et quod traditio confirmet auctoritates scriptas. Euseb. Cœsarien. contra Marcell. inquit. *Ecclesia à finibus terræ vsque ad fines extenditur, & ex diuinis scripturis testimonia ex non scripta traditione confirmat.*

Sanctus Athanasius in epist. ad Epictotum, inquit. *Hoc solummodo respondere ad ea sufficit, quod ista non sint Catholicæ Ecclesiæ, neque ista patres nostri senserunt.*

Cyrillus Hierosolym. cathech 5. inquit. *Videte itaq; fratres, vt seruetis traditiones, quas nunc accepistis, & in latitudine cordis eas describite, vt cum pietate eas custodiatis.*

B

Sanctus Ioann. Chrysost. in secunda ad Thessalonic. in illa verba; State, & tenete traditiones, oration. 4. inquit. *Hinc est perspicuum, quod non omnia per epistolam tradiderunt, sed multa etiam sine scriptis, & ea quoque sunt fide digna: quamobrem Ecclesiæ quoq; traditionem censeamus esse fide dignam: est traditio, nihil quæras amplius.*

Cyrillus Alexandrin. homil. 8. inquit. *Traditionem Ecclesiæ tanquam thesaurum quemdam in penetrali cordis recondens, amplectere occupationes Deo gratas, vt non solum fide splendeas; sed & pietate luceas.*

C

Tertullian. de corona milit. cap. 2. 3. & 4. cum multa dixerit ad ostendendam vtilitatem, & necessitatem traditionum, & post quæsitam originem cœremoniarum baptismi, oblationum pro mortuis, ac signi sanctissimæ crucis inquit cap. 2. *Harum, & aliarum eiusmodi disciplinarum si legem expostules; scripturam nullam inuenies, traditio tibi prætendetur auctrix, consuetudo confirmatrix, & fides obseruatrix.*

Sanctus Ambrosius contra illos, qui omisso ieiunio quadragesimæ, suscipiebant ieiunium quadragesimæ

post Pascha, serm. 31. Dominicæ primæ quadrages. in A
quit. *Nonnulli Christianorum fratres existimantes se diuinitatis præcepta religiosius obseruare, prætermissa deuotione quadragesimæ, quinquagesimam se facere mentiuntur, cum id neque diuinis litteris iubeatur, neque traditum sit auctoritate maiorum.*

D. Hieron. aduers. Luciferianum cap. 4. quod consensus Ecclesiæ eamdem vim habeat, quam præcepta scripta inquit. [Etiam si scripturæ auctoritas non subesset, totius orbis in hanc partem consensus instar præcepti obtineret: nam & multa alia, quæ per traditionem in Ecclesijs obseruantur, auctoritatem sibi scriptæ legis obseruarūt: vsurparunt velut lauacro ter caput mer B
gitare; deinde egressos lactis, & mellis prægustare concordiam ad infantiæ significationem die Dominico, & per omnem Pentecosten: nec de geniculis adorare, & ieiuniū soluere, multaque alia, quæ scripta non sunt, rationalis sibi obseruatio vindicauit] Hæc Hieron.

Et sanctus Augustinus de baptism. contra Donatistas lib. 4. cap 24. inquit. *Quod vniuersa tenet Ecclesia, nec Concilijs institutum, sed semper retentum est, non nisi auctoritate Apostolica traditum rectissime creditur.* Et idem Augustin. ad inquisition. Ianuar. lib. 1. cap. 2. *Illa, quæ non scripta, sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe obseruantur, datur intelligi, vel ab ip-* C
sis Apostolis, vel à plenarijs concilijs, quorum est in Ecclesia saluberrima auctoritas commendata, atque statuta retineri.

Demum in hoc thema traditionum, quanti illæ sint momenti; sic inquit Vincentius Lirinensis aduersus hæreses cap. 3. in ipsa catholica Ecclesia magnopere curandum est, vt id teneamus, quod ab omnibus creditū est. Hoc est enim propriè, verèque catholicum, quod ipsa vis nominis, ratioque declarat, quod omnia verè vniuersaliter comprehendit, sed hoc ita demum fit, si sequamur vniuersitatem, antiquitatem, & consensionē,

Seque-

A Sequemur autem vniuersitatem hoc modo. si hanc vnã fidẽ veram esse fateamur, quã tota per terrarum orbem confitetur Ecclesia. Antiquitatem verò si ab his nulla tenus sensibus recedamus, quos sanctos Maiores, & Patres nostros celebrasse manifestum est. Consensionem quoque itidem, si in ipsa vetustate omnium sacerdotum pariter, & magistrorum definitiones, sententiasque sectemur.] Hæc Lirinensis.

Et hoc ius non scriptum, seu traditiones omnes etiã Res publicæ comprobarunt ex Vlpiano I.C. in l. 6. D. de iust. & iur. vt etiam voluit Plato lib. 6. de legibus. Ac etiam aliquas fuisse nationes Christianas, quæ absque
B scriptura, & sola traditione vixerint, refert de suo tempore Ireneus supra adductus.

Nec vrget ex prædictis fuisse, ac esse huiusmodi ecclesiæ traditiones ab hæreticis impugnatas: supponentes hi omnia ad salutem necessaria in sacra scriptura reperiri: etenim verum est etiam, fuisse à Saduceis reprobatas Mosaycas traditiones, vt inquit Ioseph. lib. 13. antiquit. cap. 18. *Nunc enim iudicandum est, quod multas constitutionum a maioribus per manus acceptas, Pharisæi tradiderint populo, quæ non sunt scriptæ inter leges Mosaicas, & ideo Saducæi his auctoritatem abrogant, dicentes eas oportere tantum seruari, quæ scripto*
C *continentur.*

Quibus respondemus nec in quolibet ex sacris libris contineri omnia Christianæ Religionis: etenim Ioãnes nil loquitur de Incarnatione, Natiuitate, Adoratione, Fuga in Aegyptum, nec de aliis multis. Pariter in toto volumine Bibliæ sacræ deficiunt etiam plurima necessaria ad salutem, cum plures ex authenticis libris fuerint deperditi, vt inquit Ioann: Chrysostom. homil. 7. in cap. 2. epist. 1. ad Corinth. his verbis. *Magna librorum copia perijt, & pauca ex priori captiuitate volumina extiterunt, quod ex reliquis captiuitatibus planè constat*. & infra. *Liber enim Deuteronomij vix*

maiorum

maiorum nostrorum temporibus inuentus est in luto ob rutus, &c. A

Præterea quale extat præceptum in ſacro textu, quo Deus impoſuerit Euangeliſtis, vt ſcriberent: quinimo potius coacti ſcripſerũt illi, ſeu caſu id contigiſse, refert Euſeb. hiſt. eccleſ. lib. 3. cap. 18. ibi. *Solus Matthæus, & Ioannes nobis quædam monumenta litteris prodita post ſe reliquerunt. Quos etiam fama eſt neceſſitate quadam adductos, ſe ad ſcribendum contuliſſe.* & idem paulo post de Luca. *In ipſo ſui Euangelij principio cauſam, cur illud contexere ſit aggreſſus, proponit: nimirum, quod plerique alij eorum ſermonum declarationem imprudentius, & minus conſideratè inſtituiſſent, quorum veritatem ipſe ſatis exploratè cognitam habebat.* & infra. *Matthæus cum iam antea Hebræis verbum Dei prædicaſſet, ſimul, ac in animo habuit ad alias gentes proficiſci, Euãgelium ſuum patrio ſermone conſcripſit, &c.* Vlterius magna eſt copia rerum, quæ in ſcriptis non ſunt redactæ; & omnia tamen credimus ſine hæſitatione, vtpotè vbi nam ſcriptum reperitur in ſacro textu, quod Apoſtoli antequam tranſirent ad prædicandum Gentibus compoſuerint ſymbolum fidei? vt referunt Clemens, Ireneus, Auguſtinus, Ambroſius, & alij; vbi reperitur ſcriptum, quod Spiritus ſanctus à Patre, Filioque procedat, vti ab vnico principio? vbi extat ſcriptum, quod dies Dominicus ſit celebrandus præ Sabatho? Quis probabit, quod Forma, qua nos vtimur in Baptiſmo: *In nomine Patris, Filij, & Spiritus ſancti,* ſit melior, & vnica: cum toties in actis Apoſtolorum fiat mentio de baptiſmo: *In nomine* Ieſu: & de his, & aliis multis dicemus indubitanter: non aliam poſse adduci rationem, quam quod ſint traditiones Apoſtolicæ, & ideo ſeruandæ, iuxta præceptum Apoſtoli 2. ad Theſsalonic. *Tenete Traditiones, quas didiciſtis.* & hæc ſatis. B C

De

De Libero Arbitrio.

Cap. LXV.

MAgna fuit inter Ethnicos philosophos, & hæreticos controuersia, quod humani successus a Fatalitate, vel necessitate penderent, vt voluit Heraclitus: Gratiæ auxilium damnarunt Manichæi, & omnia ad liberam voluntatem redigerunt: Ad siderum influxus omnia referebant Priscillanistæ: Alij peccatum absolutè dependens à Deo: alii in totũ a Dæmone procedere, & alia eiusmodi deliria dixere.

B

Summa Dei Sapientia, & ipsamet veritas non priuauit hominem Libero Arbitrio: Ecclesiasticus cap. 15. vers. 14. & 18. *Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilij sui: Ante hominem vita, & mors; bonum & malum, quod placuerit ei, dabitur illi.* & Idem Ecclesiasticus cap. 31. vers. 8. *Beatus diues, qui inuentus est sine macula, & qui post aurum non abijt, nec sperauit in pecunia, & thesauris: Quis est hic, & laudabimus eum? fecit enim mirabilia in vita sua: Qui potuit transgredi, & non est transgressus: facere mala, & non fecit, &c.* Et in Deuteronom. cap. 30. versic. 19. Moyses loquutus est populo, postquam tradidit ei legem. *Testes inuoco hodie cœlum, & terram, quod pr oposuerim vobis vitam, & mortem; benedictionem, & maledictionem: Elige ergo vitam, vt & tu viuas, & semen tuum*: & in lib. Iosue, loquutus est Iosues cap. 24. vers. 14. & seq. *Nunc ergo timete Dominum, & seruite ei perfecto corde, &c. Sin autem malum vobis videtur, vt*

C

Domino seruiatis, optio vobis datur; eligite hodie, quod placet, cui seruire potissimum debeatis. Ego & domus mea seruiemus Domino. A

Et Christus Redemptor noster volens inferre liberum Arbitrium homini traditum, dixit, Iuueni desideranti saluari. *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* & idem Christus plorans supra Hierusalem, Matth. 23. vers. 37. *Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodũ congregat Gallina pullos suos sub alas, & noluisti?* & apud Lucam cap. *Regnum Dei intra vos est*, Quæ Christi verba in hunc sensum liberi Arbitrij citat Ireneus lib. 4. aduers. hæreses cap. 72. & Cyprian. lib. 3. ad Quirinum cap. 52. B

Sanctus Clemens reprehendens Simonem Magum, qui negauit liberum arbitrium lib. 3. recognit. ex persona sancti Petri sic inquit. [Sed dic, quomodo ergo Deus iudicat secundum veritatem vnumquemque pro actibus suis, si agere aliquid in potestate non habuit? Hoc si teneatur, conuulsa sunt omnia, frustra erit studiũ sectandi meliora? sed & iudices sæculi frustra legibus præsunt, & puniunt eos, qui male agunt: non enim in sua potestate habuerunt, vt non peccarent, vana erunt & iura populorum, quæ malis actibus pœnas statuunt: miseri&, hi qui seruant cum labore iustitiam: Beati vero illi, qui in delitiis positi cum luxuria, & scelere viuentes tyrannidem tenent.] Hæc S. Clemens. C

Iustinus Martyr. quæst. 103. Gentilibus respondet. [Voluntate ad possibilia vtimur, non ad impossibilia. Nam operibus, quæ possibilia sunt, & in potestate nostra sita; si vel fiant, vel non fiant, aut laus debetur, aut vituperium: eo autem, quod non velimus; non eo, quod non possumus, omnes peccamus homines, &c.]

Clemens Alexandrinus lib. 1. stromat. *Nec laudes nec vituperationẽ, nec honorem, nec supplicia iusta sunt, si anima non habet liberam potestatem, & appetendi, &*

aggre-

A *aggrediendi, sed sit vitium inuoluntarium.*

Origen. homil. 12. in Numer. *Et nunc Israel, quid Dominus Deus tuus poscit à te? erubescant illi hæc verba, qui negant in homine esse liberum arbitrium: Quomodo posceret ab homine Deus, nisi haberet homo in sua potestate, quod poscente Deo deberet offerre.* & idem Origen. homil. 20. in Numer. *Sui arbitrij est anima, in quã voluerit partem, est ei liberum declinare; & ideo iustum Dei iudicium est, quia sponte sua, siue bonis, siue pessimis monitoribus paret.*

Euseb. Cæsarien lib. 6. de præparat. Euangel. cap. 5. *Vnicuique rationali animæ liberum arbitrium naturæ*
B *inest; bonum ergo id ad eligenda bona creatum. Ideo quãdo male agit, non est natura culpanda: non enim natura, sed præter naturam malum agitur, cum sit electionis deprauatæ, non naturæ opus.*

S. Basilius hom. quod Deus non est auctor malorũ. *Vnde anima mali capax est? Quomodo libero facta est arbitrio, quod creaturæ rationali maximè participi conueniebat, solutã enim hac omni necessitate, & vitam in sua potestate constitutam ex Deo accepit.*

Cyrillus Hierosolymitanus catechef. 4. de anima, inquit. *Anima sui iuris, suique arbitrij est, & Diabolus eam sollicitare, fallereque potest, at cogendi, nisi velit ipsa, potestatem non habet: suggerit tibi scortationis*
C *cogitationem, si velis admittis, si nolis non admittis: si enim necessitate scortaris, quamobrem Deus gebennam parauit?*

Gregor. Nazianz. apologet. 1. inquit. *Quod etiam ipsum summæ, ac singularis Dei bonitatis argumentum est, nimirum facere, vt virtus nostra quoque aliqua ex parte sit, nec natura tantum nobis inseratur, sed etiam per voluntatem, liberique arbitrij in vtramque partem agitationem, excolatur.*

Chrysost. homil. 60. in Matth. *Cum autem necessitatẽ*

dicat, non quia potestatis libertatem, potestatemque liberi arbitrij tollat; nec quia necessitati rerum humanam subijciat vitam, hoc dicit, sed quod omnino venturum est prænunciat, quod Lucas alijs verbis expressit, impossibile est, vt non eueniant scandala. A

Tertull. lib. 2. aduers. Marcionem cap. 5. *Liberum & sui arbitrij, & suæ potestatis inuenio hominem à Deo institutum, nullam magis imaginem, & similitudinem Dei in illo animaduertens, quam eiusmodi status formam.*

Sanctus Hieronymus lib. 2. contra Iouinianum c. 2. in eodem thema, quod nos non trahamur necessitate ad vitium, seu ad virtutem, inquit. *Liberi arbitrii nos condidit Deus, nec ad virtutes, nec ad vitia necessitate trahimur: Alioquin vbi necessitas est, nec damnatio, nec corona est.* & idem ad cap. 5. Matthæi. *Si præcepta Dei custodiens, filius quis efficitur Dei, ergo non natura filius, sed arbitrio suo.* B

S. Augustin. lib. 1. de libero arbitr. cap. 16. inquit. *Quid quisque sectandum, & amplectendum eligat, in voluntate esse positum constitit, nullaque re de arce dominandi, rectoque ordine mentem deponi, nisi voluntate.* & idem in libro de Gratia, & libero arbitrio, cap. 15. *Semper est autem in nobis voluntas libera, sed non semper est bona.* & idem in lib. de vera relig. cap. 14. *Nunc vero peccatum, vsque adeo voluntarium est malum, vt nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium; & hoc quidem manifestum est, &c.* C

Quamuis auctoritates prædictæ tanti sint ponderis; aliqui tamen maiori forsan ignorantia, quam malitia cogitant, quod deferre libero arbitrio, sit tollere Dei præscientiam, ac etiam diminuere diuinam gratiam, ac etiam quod sacra testetur scriptura, vt omnia mala in Ciuitate comminetur Deus. Quibus respondet D. Aug-

gust.

A gustinus lib. 5. de Ciuitate Dei, cap. 10. his verbis: *Quo circa nullo modo cogimur, aut retenta præscientia Dei, tollere voluntatis arbitrium, aut retento voluntatis arbitrio,* Deum *(quod nefas est) negare præscium futurorum: sed vtrumque amplectimur, vtrumque fideliter, & veraciter confitemur: illud vt bene credamus: hoc vt bene viuamus.* & paulò post. *Neque enim ideo peccat homo, quia Deus illum peccaturum præsciuit; imo ideo non dubitatur ipsum peccare, cum peccat; quia ille cuius præscientia falli non potest, non fatum, non fortunam, non aliquid aliud, sed ipsum peccaturum esse præsciuit, qui si nolit vtique non peccat; sed si peccare voluerit, hoc*
B *ipse etiam præsciuit.*

Terminentur tandem huiusmodi Patrum auctoritates, & deferatur Liberum arbitrium in homine, sed non detrahatur auxilium Gratiæ Dei; & ita concilientur duæ extremitates Manicheorum, & Pelagianorum, vt refert idem Sanctus Augustin. epist, 47. ad Valent.

Quantum ergo potuimus egimus cum istis, & vestris, & nostris fratribus, vt in fide sana, Catholica perseuerent: Quæ neque liberum arbitrium negat, siue in vitam malam, siue in bonam,
C *neque tantum ei tribuit, vt sine gratia Dei valeat aliquid, siue vt ex malo conuertatur in bonum.*

Quod

A

Quod Fides absque Operibus non valeat Iustificare.

Cap. LXVI.

NOn est nouum in præsentia, quod homines impii abutantur verbis sacræ scripturæ: siquidem Augustin. lib. de fide, & operibus cap. 14. refert, quosdam falsos Apostolos immediatè post tempora Christi Bona opera reprobasse, ex verbis Apostoli male intellectis in epist. ad Romanos cap. 1. *Iustus ex fide viuet*: quod excutiendum (inquit August.) à cordibus religiosis, ne mala securitate salutem suam perdant; si ad eam obtinendam, sufficere solam fidem putauerint: bene autem viuere, & bonis operibus viam Dei tenere neglexerint, &c. B

Simon Magus nominabat præcepta legis: *Iniustam seruitutem*, ex Irenæo lib. 1. hæres. cap. 20. de Simone Mago: (sic enim aiebat ille) secundum Gratiam saluari homines, sed non secundum opera iusta: non enim esse naturaliter operationes iustas, sed ex accidenti: per huiusmodi præcepta in seruitutem deducentes homines, quod idem refert Theodoret. de hæretic. fabulis: & Nicetas lib. 4. thesaur. cap. 1. C

Eunomius volebat quodlibet, quamuis enorme peccatum, non obesse ei, qui fidem recepisset. Augustin. hæres. 54.

Bigardi (vt inquit Sigebert. in chronic. anno 415.) dicebat, quod exercere se in actibus virtutum sit hominis imperfecti, & perfecta anima licentiat à se virtutes.

Alia

A Alia plurima, in quibus impiè debacchantur Lutherus, & alii huiusmodi, quæ quam deliria sint, videamus ex sacro textu.

Exclamat Regius Propheta ad Deum in psalm. 14. *Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiescet in monte sancto tuo? qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam*. & in psalm. 18. *In custodiendis illis retributio multa*. & in psalm. 61. *Quia reddet vnicuique iuxta opera sua.*

Christus Redemptor noster aperte testatur mercedem operum, apud Matth. cap. 5. inquit. *Gaudete, & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis.* B & infra. *Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona*. & paulò post: *Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam Scribarum, & Pharisæorum, non intrabitis in Regnum cœlorum*. & idem Matth. cap. 19. *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata*. & Lucas cap. 10. *Hoc fac, & viues*. Ioan. cap. 15. *Vos amici mei estis, si feceritis, quæ ego præcipio vobis*. & Apost. ad Romanos cap. 1. *Qui reddet vnicuique secundum opera sua.*

Sanctus Iacobus in sua catholica epistola, cap. 2. *Quid proderit fratres mei, si fidem quis dicat habere, opera autem non habeat. Numquid poterit fides saluare* C *eum?* & infra. *Sic & fides, si non habeat opera, mortua est in semetipsa*. & paulò post. *Videtis, quoniam ex operibus iustificatur homo; & non ex fide tantum?* & infra. *Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est, ita & fides sine operibus mortua est.*

Et Diuus Petrus in secunda epistola cap. primo. *Quapropter fratres magis satagite, & per bona opera certam vestram vocationem, & electionem faciatis.*

Sed omissis aliis sacri textus auctoritatibus, comprobemus hoc idem ex sanctis Patribus, vt non ex fide tantum, sed etiã ex operibus iustificetur homo; etenim

Io. Chry-

Ioann. Chrysostom. homil. 9. in Ioannem, inquit. *Nolimus igitur, nolimus inquam dilectissimi, fidem nobis ad salutem satis esse existimare: Nam nisi vitam exhibuerimus puram, & hac cœlesti vocatione digna nos induerimus vestimenta, quibus ad nuptias admittamur: nihil nos eripiet, quin eodem, quo ille miser afficiamur supplicio.* & idem Chrysostom. homil. 30. in Ioann. *Numquid ergo satis est ad vitam æternam in filium credere? minime: non enim omnis, inquit, qui dicit mihi Domine Domine, intrabit in Regnum Cælorum, &c.* A

Hilar. in Matth. can. 7. ante medium, inquit. *Salus gentium omnis ex fide est, & in præceptis Domini vita est vniuersorum.* B

Ambrosius lib. 2. de officiis, cap. 2. *Habet ergo vitam æternam fides, quia fundamentum est bonum: habent, & bona facta, quia vir iustus, & dictis, & rebus probatur.* & idem in cap. 11. Luc. lib. 7. *Sed ne rursus fidei nos studiosos faciat, operum negligentes, perfectionem fidelis viri breui sermone concludit: vt & fide, & operibus approbetur dicens, hæc autem oportuit facere, & illa non omittere.*

Et D. Hieron. ad cap 7. Matth. circa medium, inquit. *Sicut supra dixerat, eos qui haberent vestem vitæ bonæ, non recipiendos propter dogmatum nequitiam: ita nunc è contrario asserit, ne his quidem accomodandam fidem, qui cum polleant integritate fidei, turpiter viuunt, & doctrinæ integritatem malis operibus destruunt.* & idem Hieronym. lib. 2. in Iouinian. cap. 1. inquit. *Frustra nobis in eo plaudimus, cuius mandata non facimus: scienti bonum, & non facienti illud, peccatum est: quomodo corpus sine spiritu mortuum est, sic & fides sine operibus mortua est. Nec grande putemus, vnum Deum nosse, cum & Dæmones credant, & contremiscant.* C

Confirmantur prædictæ auctoritates ex D. Iacob: in

A *mino psalmodia concinentes, ex humo sanctorum membra leuauerunt, &c.*

In exequiis Pudentis Senatoris interfuit etiam sanctus Pius Papa, vt in actis Sanctarum Praxedis, & Pudentianæ sub nomine Pastoris apud Mombrit. tom. 2. *Quod audientes Christiani vna cum sancto Pio Episcopo vndique confluxerunt, & exequias iuxta traditionem Ecclesiasticam in hymnis, & canticis celebrantes dicatis Deo Virginibus astiterunt, &c.* Vnde nota verba illa; Iuxta traditionem Ecclesiasticam.

Idem quoque seruatum in obitu Confessorum, vt de Sancta Macrina sorore refert Sanctus Gregorius Nis-
B senus apud Surium tom. 4. die 29. Iul. *Interim dum hæc agebamus, & Virginum cantu lamentationibus commixto resonabat locus: fama nescio quomodo, vndique diffusa, omnes finitimi ad funus confluxerunt; adeo vt concurrentes vestibulum non caperet. Cum igitur nocturna peruigilatio, vt in Martyrum celebritate, canendis psalmis perfecta esset, & crepusculum aduenisset, confluentium vicinis è locis omnibus virorum, & mulierum multitudo, psalmorum decantationem fletibus interpellabat.*

Quales essent ij psalmi, & preces, quæ in prædictis vigiliis, & funeribus cantabantur; refert Prudentius de
C S. Romano Martyre, quod mater eiusdē præsens martyrio filii canebat psalmum 115. *Credidi propter quod loquutus sum*, vt in hymno.

Deinde dum ferit Ceruiculam
Percussor ense, docta mulier psallere
Hymnum canebat Carminis Dauidici,
Prætiosa Sancti mors ab aspectu Dei.

Et Sanctus Augustinus in obitu Sanctæ Monicæ Matris lib. 9. confess. c. 12. refert, recitasse psalmum 100. *Cohibito ergo à fletu illo puero, psalterium arripuit Euodius, & cantare cœpit psalmum, cui respondebamus omnes*

Domus: Misericordiam, & Iudicium cantabo tibi Domine. Ac etiam Romæ receptum fuisse canere Alleluia in funeribus Defunctorum, tradit de suo tempore S.Hieron. epist.30.ac etiam Baron.in annum 384. vbi Spondan. num.4. A

De lotione. Lauabant fideles deinde ante sepeliendum corpora defunctorum, vt hinc indicarent animam à culpa mundatam propter confessionem,& pœnitentiam; ac etiam quod corpus in extremo iudicio consequeretur claritatem, & gloriam æternam. Guglielm.Durandus Rationali lib.7. cap.de offic. refert ibi. [Deinde corpus nisi viuens nouiter inunctus fuerit, debet lauari ad significandum, quod si anima per confessionem a culpa mundata sit,vtrumque (scilicet anima,& corpus) æternam glorificationem, & claritatem in die iudicii consequeretur: quodque illi (secundum Iob) verè in Domino moriuntur, qui nullam secum portant maculam, sed in hoc mundo per pœnitentiam dereliquerunt.] Hæc Durandus. B

Et hunc vsum tempore Apostolorum seruatum, vt de Tabita in actis Apost. cap.9. *Factum est autem in diebus illis, vt infirmata moreretur, quam cum lauissent posuerunt eam in Cœnaculo.*

Quinimmò Sanctus Ioannes Chrysostomus homilia 84. in Ioannem testatur Corpus Saluatoris nostri à Cruce depositum lotum fuisse his verbis. *Cum autem tempore vrgerentur, & dum peterent eum a Pilato, & lauarent, iam Vesper aduentaret.* Vnde dictus Durandus in tractatu de sepulturis,& exequiis inquit. [Ex Chrysostom. homil.84.in Ioannem constat morem eum iam obseruatum ante mille ducentos annos; immo iam ætate Christi, dum ibi asseuerat. Christi Corpus a Iosepho, & Nicodemo lotum; quod licet Euangelium non exprimat, ex hoc ita sentit, quoniam credit eos nihil omisisse eorum, quæ præstare potuerunt ad honorificam C

norificam

A suaepist. cap. 2. vers. 17. quod fides sine operibus mortua sit: & propterea non valeat ex se viuificare.

Ac etiam: *Qui non diligit, manet in morte*; ex epist. prima Ioann. cap. 3. ergo absque charitate non potest fides iustificare.

Præterea habetur Corinth. cap. 13. *Si habuero tantam fidem, ita vt montes transferam; Charitatem autem non habuero, nihil sum*. Ergo fides per se sola non iustificat.

Quo vero ad auctoritates sacræ scripturæ; vt nostra salus à Fide pendeat: Debent illæ intelligi non de sola Fide; sed de ea vna cum operibus.

B Et demum dum legitur in sacro textu, quod nos ex operibus non iustificemur. Respondetur loqui de operibus ante fidem; seu ante infusionem gratiæ; seu de operibus cœremonialibus legis; seu de his, quæ homo in statu peccati mortalis facit: & ex his concludamus, vt in dicta epistola D. Iacobi cap. 2. *Sic fides, si non habet opera, mortua est in semetipsa*.

De Funeribus priscorum Christianorum.

C

Cap. LXVII.

Diximus in præcedenti libro satis prolixè de Ethnicorum Romanorum Funeribus, sicuti etiam in primo libro de funeribus Aegyptiorum; nec in præsenti cum de Christianorum ritibus tractemus, vllatenus prætermittam ostendere, quanto studio inuigilauerint prisci fideles nascentis Ecclesiæ (Ethnicis tunc sæuientibus) in Defunctorum obsequio, & Martyrum

præsertim, vt eorum corpora sepulturæ mandarent; A
adeo vt ea etiam magna pecunia mercarentur, vt ex epistola Ecclesiæ Gallicanæ ad fideles Asiæ apud Euseb. histor. lib.5. cap.1. *Quæ autem ad nos videbantur, sanè magnum mœrorem propterea in se complecti; quod Martyrum corpora humo tegendi nulla dabatur facultas; neque enim Nox ad hanc rem aliquid afferre præsidij, neque Magnæ Pecuniæ vis eorum animos flectere, neque preces, vlla ex parte placare poterant.* Et in actis SS. Ionæ, & Barachisi apud Surium tom.1. 19. Martij. *Cum autem vir quidam pietate insignis sanctos Ionam, & Barachisium coronatos intellexisset, accessit, & Sanctorum tabernacula quingentis miliarijs Daricis, & tri-* B
bus vestimentis sericis emit ab ijs, à quibus seruabantur: Neque verò sola SS. Ionæ, & Barachisi corpora mercatus est, sed, & illorum etiam, qui ante ipsos Martyrium pertulerant. Ac etiam de Capite Sancti Ieronis Martyris Melirenis in Armenia empto auri pondere, refert Surius in eiusdem vita, tomo 6. prima Nouembris.

Vigiliæ, & Exequiæ. Fuit igitur mos eorumdem fidelium, antequam Martyrum, seu Confessorum corpora sepelirent, simul conuenire in celebratione Vigiliarum, & Exequiarum, vt de sancto Seueriano Martyre legitur in eiusdem actis apud Surium tom. 5. nona Septembris. *Sequenti* C
autem die, quidam ex pijs, quibus Martyr viuus suam mandauerat sepulturam, simul conuenientes, cum Martyris illud corpus magnificè composuissent, & super id hymnos cecinissent, & quæcumque solent Christiani peregissent, desiderantibus simul, & colentibus, manibus elatum media nocte tulerunt in patriam Martyris.

De sancta Felicita, & filiis habetur in Cod. Lateranen. *Deinde collecta Christianorum Phalanx per opaca noctis venere ad locum, quo sancti Martyres, sanctorumque pignorum corpora inuenta iacebant, tacitè Do-*

mino

A Consueuere etiam Hæbrei inuoluere alio sudario faciem defuncti, & ita de Christo Domino refert sanctus Ioann. cap. 20. *Venit ergo Simon Petrus, & introiuit in monumentum, & vidit linteamina posita, & sudarium, quod fuerat supra caput eius, non cum linteaminibus positum, sed separatim inuolutum in vnum locum.*

De præfato Hæbreorum more constat ex Lazaro resuscitato, vt apud Ioan: 11. *Et prodijt qui fuerat mortuus, ligatus manus, & pedes institis, & facies illius sudario erat ligata. Dicit ei Iesus: Soluite eum, & sinite abire.* Hoc idem innuit Prudentius in Apotheosi.

B *Soluite iam lætæ redolentia vincla sorores;*
Solus odor sparsi spiramen Aromatis efflat.

Et ita in Christianorum monumentis Lazarum effigiatum videmus more infantium inuolutum. Vnde Ioan: Episcopus Constantinopolitanus, de quo Beda in hist. tom. 6. inquit: *Lazarum in monumento cunabulis inuolutum.* & Nazianzen: de Christo sepulto.

En inuolutus linteis istis iaces;
Prius inuolutus qui puer eras fascijs.

Aliquando fuit etiam solitum inuoluere corpora non fasciis, sed magna syndone, & sic vtroque modo in Cœmeteriis Vrbis inuenta sunt corpora sepulta; & propterea Dionys. Alexandrin. magna diligentia præ-
C parabat syndona, vt inuolueret corpora Martyrū apud Euseb. hist. lib. 7. cap. 10. & Maximus Præses sic comminatus fuit Martyri Taracio, vt legitur in annal. Baron. tom. 2. anno 290. *Non ne sic te perdam, & reliquias tuas, ne mulierculæ in linteamina corpus tuum inuoluāt, & vnguento, & odoribus adornent. Sed (scelestè) iubebo te comburi, & cineres hasce in uentum dispergam.* Inuoluebant linteaminibus etiam corpora Confessorum, vt apud Surium tom. 5. die sexta Septembris in vita S. Vmberti, qui requisiuit à Sancta Aldegunde

vnum.

vnum ex his linteis pro inuoluendo suo corpore in se- A
pulcro.

Vnde apud D. Hieronymum in epistola ad Rusticum Narbonen. tomo nono fit mentio de laborantibus, quorum officium erat corpora fidelium Defunctorum obuoluere, & cooperire; quos, & alio nomine Fossarios dictos, refert Baron. anno 44. vbi Spondan. num. 34.

Defunctorum Corporũ ornamẽta.

Aliquando consueuere etiam induere defunctorum corpora propriis ipsorum vestibus, & aliis prætiosis ornamentis, vt nostris temporibus inuentum Corpus Sanctissimæ Vitginis Cæciliæ. Et idem refert Surius, B
tomo quinto, die 19. Octobris de corpore Sanct Vari Martyris à Cleopatra Matrona sic induto, de qua consuetudine loquitur sanctus Augustinus, tomo 8. *Sed pompa est funebris, excipitur sepulcro pretioso, inuoluitur prætiosis vestibus, sepelitur vnguentis, & aromatibus.*

Etiam in habitu Ecclesiastico.

Mos quoque antiquorum fuit, vt sancti Episcopi, Abbates; & Sacerdotes habitu Ecclesiastico sepelirentur ad exemplum sacerdotum legis Mosaicæ, vt inquit Nicolaus de Lyra in caput 10. Leuitici. *Ex hoc autem quod Nadab, & Abia fuerunt sepulti cum Vestibus sacerdotalibus, inoleuit consuetudo, quod sacerdotes no-* C
uæ legis, cum vestibus sacerdotalibus sepeliantur. Sic etiam voluit Glossa cum scribentibus in can. nemo de consecrat. dist. 1. idem in antiquis Ritualibus, vt refert Duran. rational. lib. 7. de offic. defunct. ac idem ferè refert Amalarius Fortunat. de Ecclesiastic. offic. lib. 4. cap. 41. his verbis. *Apertè Dominus Beda declarat in exequijs Sancti Cuthberti, quomodo vestiri oporteat sacerdotem defunctum. Ita enim scribit de eius exequijs. Postquam ergo sanctæ memoriæ Cuthbertus Episcopus peracta communione elatis oculis, & manibus ad Deum, commendans ei animam suam, & emittens spiritum,*

sedensque

A norificam eius sepulturam: Nouerat eum morem tunc obseruatum, nihilque obstetisse, cur minus lauareut; ideo censendi sunt id non omisisse, & ita lauisse.] Hæc Durandus. Qualis mos conformis est Euangelistæ verbis; *Sicut est mos Iudæis sepelire*: meminit de tali lotionis ritu loquens de Sancta Tarsilla amita Sanctus Gregorius in homil. 39. in Euangel. ibi. *Cumque corpus eius ex more mortuorum ad lauandum esset nudatum, longo orationis vsu in cubitis, & genibus, Camelorum more inuenta est obdurata cutis.*

Et Gregor. Turon. de glor. confess. cap. 104. *Abluta iuxta morem collocatur in feretro, atque in Ecclesiam*
B *deportatur.*

Refert Beda tom. 3. in vita Sancti Cuthberti cap. 41. quod aqua, quæ inseruierat ad lotionem corporis eiusdem Sancti defuncti, energumenum liberauerat. Ac etiam refert Surius in vita S. Amatoris Episcopi Antisiodor. 31. Iul. Aqua lotionis corporis prædicti Sancti fuisse sanatum paralyticum.

Vngebantur corpora post lotionem, vt de Magdalena Christus Redemptor loquitur Matth. 26. *Mittens enim hæc vnguentum hoc in corpus meum, ad sepeliendum me fecit.* & Marc. cap. 14. *Præuenit vngere Corpus meum in sepulturam.* Vnxit deinde Magdalena cum De vnctione.
C aliis mulieribus idem Corpus Christi post mortem, Marc. 16. *Cum transisset Sabbathum, Maria Magdalena, & Maria Iacobi, & Salome emerunt aromata, vt venientes vngerent Iesum.* Quod etiam refert Luc. cap. 23. & 24. Quamuis id ante peregissent Ioseph ab Arimathia, & Nicodemus Ioan. 19. *Venit ergo, & tulit Corpus Iesu* (nempè Ioseph ab Arimathia) *Venit autem, & Nicodemus, qui venerat ad Iesum nocte primum, ferens mixturam Mirrhæ, & Aloes, quasi libras centum: Acceperunt ergo Corpus Iesu, & ligauerunt linteis cum aromatibus, sicuti mos est Iudæis sepelire.*

Hunc

Hunc autem vnctionis ritum fuisse factum ergà corpus sanctiss. Petri Principis Apostolorum refert Baron. tom.1. anno 69. his verbis. *Cum in Cruce sic affixus Martyrium consumasset, à Marcello presbytero eius corpus curatum, aromatibusque conditum, magnificentissimè more Regio nedum Iudaico, tradidit sepulturæ.* Quod idem legitur apud acta plurimorum Martyrum, & refert Baron. in annum 34. vbi Spondan. num. 91. & seq. *Christianorum corpora vnguentis delibuta insepulta remanere duobus, vel tribus diebus, & interim orationes, & suffragia fiebant.* A

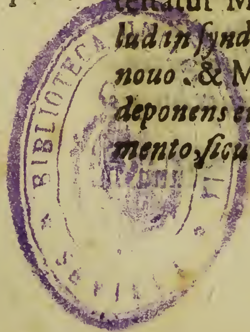
Inter aromata talis vnctionis principalis erat Mirrha refert Rufinus Aquileiensis: *Mirrha est species valdè amara, de qua vngitur corpus mortui, vt non putrescat, & pellit vermes.* Et Prudent. lib. 10. ad defunct. exequias. B

Aspersaque Mirrha, Sabeo
Corpus medicamine, seruat.

Inseruiebat etiam in hoc aliquando Balsamum, refert de Duodecim fratribus Surius tom. 5. prima Septembris. Erat etiam in vsu mel, vt in vita Sancti Epiphanii, refert Nicephor. histor. Eccles. lib. 12. cap. 46. ibi. *Quem comites eius melle oblitum, ne quid fortè ingratum corpori accederet, in Cypram detulerunt.* Et de huiusmodi aromatibus nos scripsimus in 2. parte de funeribus Romanorum. C

De vsu inuoluẽdi corpora.

Postquam condiderant corpora cum aromatibus, mos fuit Hæbreorum eadem inuoluendi, & fasciis ligandi, vt ex citato cap. 19. Ioann. circa diligentiam in sepeliendo prætioso Corpore Redemptoris nostri, idẽ testatur Matth. 27. *Et accepto corpore Ioseph, inuoluit illud in syndone munda, & posuit illud in monumento suo nouo.* & Marc. 15. *Ioseph autem mercatus syndonem, & deponens eum inuoluit syndone, & posuit eum in monumento, sicuti* & Luc. 23.

Con-

A *sedensque sine gemitu, obijt in via Patrum à nauiganti- bus in insulam nostram delatus, toto corpore lauato, capite sudario circumdato. Oblata* (sic nominatur Calix) *supra pectus sanctum posita, vestimento Sacerdotali indutus, & obuiam Christo calciamentis suis praeparatus in syndone cerata inuolutus.* Eumdem morem apponendi Calicem, & Crucem supra pectus defuncti legimus de sancto Birinio Episcopo apud Surium, tom. 6. die tertia Decembris. *Inuenisse corpus Episcopi integrum cum duplici Stola, & infula rubra è panno serico, atque cum Cruce è metallo confecta pectori eius imposita: Denique cum Calice ad vmbilicum*

B *eius posito.* Et paulò post subdit. *Inuentusque est Anulus.*

Fit mentio de plurimis sanctis, qui sacerdotalibus vestibus fuerunt sepulti, vt de sancto Gebardo Episcopo Constanteinsi: Canisius antiquar. lect. tom. 6. sicuti & Sanctus Annonus Archiepiscopus Coloniensis apud Surium tomo 6. quarta Decembris, ac etiam Sanctus Corbinianus Episcopus Frisigensis tom. quarto 8. Septembris apud eumdem Surium, & alios. Quin etiam consueuere sepeliri Martyres etiam cum Dalmatica, seu Colobria, vt ex D. Greg. tradit Baron. in annum 283. num. 4.

Fuerunt quoque potissimum intenti antiqui fideles *Compositio corporum.*

C in componendis decenter corporibus defunctorum, vt ex epistola Dionysii Alexandrin. relata per Euseb. histor. lib. 7. cap. 17. dum ait. *Quin etiam sanctorum corpora manibus erectis, supinisque excipere; gremio suo reponere; occludere oculis; ora obturare; gestare humeris cadauera; decenter ornare; illis adhaerescere; amicè complecti; lauare accuratè; & linteo funebri inuoluere non grauati sunt:* Ac praecipuè S. Chrysost. homil. in Iob. *Iubent parentes officia adhibere: manus componunt; oculos claudunt; corpus directè statuunt; pedes reducunt,*

cunt, lauant; sepulcro condigno, dignis funeribus condunt. A

Etiam Martyrum abscissorũ.

At maximè studuerunt componere abscissa Martyrum corpora, illa in suum locum reducendo, vt de sancto Constantio Episcopo Perusino, & Martyre apud Surium tomo primo, 29. Ian. habetur. *In ea quę, in feretri formam constructa, corporis primo truncum imponunt, deinde huic caput sacratissimum, quam maximè possunt accommodatè annectunt:* Sicuti etiam in corpore S. Petri Alexandrini testatur Ado in Martyrio, 5. Nouembris. *Declinantes itaque triumphale funus, sacrum caput ceruici apponentes.*

Coronæ Virginum.

Fuit quoque mos ad capita Virginum apponendi florum coronas, sicuti de sanctis Apostolis erga sanctissimã Virginem, apud Damascen. in dormitione sanctissimæ Virginis 15. Augusti inquit. *Postquam autem omnes desiderio, simul, & debito satisfecerunt: & ex multis floribus, varijsque hymnis contextam sacram contexuere Coronam, &c.* Idem de Sancta Macrina sorore Gregorius Nissenus eiusdem frater in illius vita. *Vestiana proprijs manibus ornans sacrum illud caput, &c.* B

Quomodo ferebantur ad sepeliendũ corpora.

Sæuientibus Tyrannis in Christianos deferebantur Martyrum corpora ad sepeliendum clanculum, & vt plurimum supra vehicula in ruralem vsum, vt id Ethnicis cælarent Ministris: Vnde ex epistola Luciani de inuentione corporis Prothomartyris Stephani, relata in Annal. Baron. tomo primo ann. 34. habetur. C
Ego Gamaliel compatiens Christi ministro, misi per noctem quantos poteram Religiosos Christianos habitantes Hierusalem in medio iudeorum, & hortatus sum eos, & necessariam substantiam ministraui, ac persuasi illis ire occultè, vt portarent corpus eius meo in vehiculo ad villam meam, & ibi feci illi planctum fieri diebus septuaginta, & poni eum in monumento nouo in orientali theca, &c. Appellabantur prædicta vehicula Birota, a duabus

A duabus rotis in actis sanctæ Feliculæ adiunctis, cum aliis actis SS. Nerei, & Acchillei apud Surium tom. 3 12. Maii ibi. *Sanctus autem Nicomedes presbyter in spelunca degens, clam abstulit corpus eius ex cloaca, in quam fuerat proiecta, noctu in Biroto vehens illud ad casulam suam septimo miliario ab Vrbe Roma, via Ardeatina, ibi eam sepeliuit, &c.*

Condebantur corpora in cœmeteriis supina, respicientia etiam Orientem, sicuti Redemptorem nostrum fuisse sepultum, refert Beda in Marcum cap. 16. lib. 4. tom. 5. his verbis. *Introeuntes ab Oriente in domum illam rotundam, quæ in petra est excisa, viderunt Angelum sedentem ad Meridianam partem loci illius, vbi positum fuerat corpus Iesu: Hoc enim erat in Dextris, quod nimirum corpus, quod supinum iacens caput habebat ad Occasum, dexteram necesse est haberet ad Austrum.* Ac etiam similiter condita corpora Apostolorum Petri, & Pauli, refert Isidor. Hispalen. de vita, & morte SS. cap. 79. & 80. *Ibi contra Orientalem plagam.* De quo ritu testatur quoque Duran. Rational. capit. 7. ibi. *Debet autem quis sic sepeliri, vt capite ad Occidentem posito, pedes dirigat ad Orientem, in quo quasi ipsa positione orat, & innuit, quod promptus est, vt de Occasu festinet ad Ortum, de mundo ad sæculum.* *Situs corporũ in cœmeter.*

B

C In ijsdem Ritualibus habemus fuisse à fidelibus appositas frondes virides sub capitibus defunctorum. Duran. rational. lib. 7. cap. 35. *Hedera quoque, vel Laurus, & huiusmodi, quæ semper seruant virorem in sarcophaco corpori substernantur, ad significandum, quod qui moriuntur in Christo, viuere non desinunt, nam licet mundo moriantur secundum corpus, tamen secundum animam viuunt, & reuiuiscunt Deo.* Et in hoc infelices Ethnici allucinarunt, qui absque Resurrectionis cognitione ornabant corpora cipariſſo, quod semel abscissum amplius non germinat. *Frõdes sub capitibus.*

De hoc eodem vſu erga corpus ſancti Valerii Epiſcopi teſtatur Gregor. Turonenſ. de Glor. confeſſor. cap. 84. *Lauri etiam folia ſub ſe habebat ſtrata, de quibus aſſumens Epiſcopus multis infirmis præbuit medicinam.* A

De corpore ſancti Vmberti confeſſoris reperto 150 ann. poſt eius obitum illæſo, inquit Surius tom. 5. ſexta Septembris. *Sed & Herbæ à ſepulturæ eius die appoſitæ fuerant, quas nullas pro temporis antiquitate putares, adeo virides ſunt repertæ, ac ſi terræ radicitus inherentes, irriguis aquis vireſcerent.* Et noſtris temporibus in translatione corporum SS. Apoſtolorum Simonis, & Iudæ ab antiqua Vaticana Baſilica, fuerunt ſub eorum capitibus reperta huiuſmodi lauri folia, quod in actis publicis fuit tunc notatum. B

Aqua bened. Apponebatur quoque in monumentis Aqua benedicta, & ſignum ſanctiſſimæ Crucis, vt ex dictis Ritualibus Duran. vnde etiam reperiuntur in cœmeteriis vaſa vitrea, & lutea in dictum vſum veriſimiliter ibi accommodata.

Cruces. In ſepulcris Principum Apoſtolorum appoſuit Conſtantinus Imperator Cruces, refert Anaſtaſius in Silueſtro. *Beati Petri ſuper os, vnde concluſum eſt, fecit Crucem ex auro puriſſimo penſantem libras 150. in menſura loci; vbi ſcriptum eſt, Conſtantinus Auguſtus, & Helena Auguſta hanc domum regali ſimili fulgore coruſcam circundat: ſcriptum in litteris puris nigellis in Cruce.* C

Inſignia Dignitatũ Ponebantur etiam in ſepulcris inſignia dignitatum: inſtrumenta, vexilla, & ſimilia, quibus vſi iam fuiſſent defuncti, dum viuerent, vt de baculo Paſtorali apud Sanctum Erebertum Archiepiſcopum Colonienſem. Surius tomo ſecundo, die 16. Martij legitur. *Cum igitur, & iſtum B. Pontifex alloqui inciperet, tangens prius latera eius Baculo Paſtorali, cum quo fuerat tumulatus,*

A *mulatus, vires ille resumpsit.*

Recondebatur in sepulcris Martyrum eorumdem sanguis in vasis, refert sanctus Paulinus in vita S. Ambrosii apud Surium 4. Aprilis de sancto Nazario: *Vidimus autem in sepulcro, quo iacebat corpus Martyris, sanguinem Martyris, ita recentem, quasi eadem die fuisset effusus.* Et apud Corpus Sanctæ Cæciliæ Virginis nostris temporibus repertum, extabant velamina, quibus illius Sanguis effusus fuerat reassumptus: Ac etiam in sacris Cœmeterijs à plurimis est animaduersum. *Sanguis Martyrum.*

Sicuti etiam vna cum corporibus Martyrum recondebant instrumenta eorumdem martyrij, vt etiam de B sanctiss. Cruce, & Clauis, quibus Saluator noster passus est, repertis penes ipsius sepulcrum, referunt Theodoret. Socrat. Sozom. & Niceph. lib. 8. c. 29. sic etiam repertum corpus S. Clementis vna cum Anchora, quæ illi ad collum alligata, demersus fuit in mare: annal. Baron. tom. 2. anno 102. Refert etiam S. Ambros. exhort. ad Virgin. in princ. tom. 5. sumpsisse eum à sepulcro S. Agricolæ Crucem, & Clauos, quibus fuit ille Cruci affixus, ac etiam de corpore S. Danielis martyris Patauij reperto ann. 707. vna cum ijsdem clauis, quibus fuerat passus martyrium: refert Petrus Natal. lib. 2. cap. 60. *Instrumenta martyrij.*

C Quinimmo etiam plurimi Martyres iusserunt sepelienda eorum corpora, vna cum instrumentis eorumdē martyrii, vt de sancto Sabino, qui iussit sepeliri vna cum saxo, quo erat demergendus in flumen, refert Surius tom. 2. die 13. Martij: Necnon S. Babila iussit sepeliendum suum corpus cum catenis, quibus erat alligatus, refere sanctus Chysostomus.

Apponebant etiam aliquando penes defunctorum corpora instrumenta, quibus illi in vita afflixerant proprias carnes, nempè catenas, cilicia, & similia, vt de sancto Simeone Stilita 358. sepulto cum ferris, quæ *Instrumenta afflictiua.*

ad

ad domandum corpus portabat, inquit Nicephor. lib. 14. cap. 15. *Iuxta corpus eius etiam Torques ferreus positus est*. Sicuti, & alia plurima in sanctorum actis extant exempla. A

Monumenta Martyrij. Extabant quandoque in sepulcris Martyrum memoriæ, & acta eorum martyrij: de sancto Leontio refert Surius tom. 3 18. Iunii. *Hæc commentaria B. martyris Leontij Cyrus quidam scriba in tabulis plumbeis conscripsit, & apud S. Martyris monumentum ea deposuit*. Et de corporibus SS. Geruasi, & Protasi refert sanctus Ambrosius epist. 53. lib. 7. reperta fuisse vna cum actis eorumdem martyrij, scriptis à quodam Philippo. B

Nomen seu titulus. Quandoque etiam intra sepulcrum ponebant titulum, seu nomen Defuncti, vt in vita S. Landoaldi, & sancti Amantii refert Surius tom. 2. 19. Martii: Sepissimè verò nomen, seu titula extra sepulcrum ponebant, vt refert Prudentius in hymno Sancti Hippolyti.

Plurima litterulis signata sepulcra loquuntur
Martyris, aut nomen, aut epigramma aliquod
Sunt, & muta, tamen tacitas claudentia tumbas,
Marmora, quæ solum significant numerum.

Corpora qualiter simul cõdebãtur Aduerte etiam, quod in sepulcris Christianorum non fuit permissum, vt vnum corpus aliud premeret, vt ex Concilio Antisiodoren. can. 15. & Concil. Matisconen. can. 17, ibi. *Non licet mortuum supra mortuum mitti*. vt sic videmus in antiquis fidelium cœmeterijs. C

Sepeliri autem iuxta sanctorum corpora semper fidelibus optatissimum, sanctus Maximus serm. 77. de SS. Oct. Aduent. & Solut. ibi. *Ideo namque hoc à maioribus prouisum est, vt sanctorum ossibus nostra corpora sociemus, vt dum illos Tartarus metuit, nos pœna non tangat; dum illos Christus illuminat, nobis tenebrarum*

caligo

A *caligo diffugiat. Cum sanctis ergò Martyribus quiescentes euadimus inferni tenebras, eorum proprijs meritis, & consortij sanctitate.* & tradit Baron. in ann. 226. vbi Spondan. num. 4.

Est quoque notandum sepulcra Gentilium discreta fuisse, ac etiam esse debere à sepulcris Christianorum, vt refert Baron. in anno 358. vbi Spondanus num. 2.

Præfatis ritibus, ac cœremoniis sepeliebantur in primitiua Ecclesia Martyrum, & aliorum fidelium corpora, & hæc non alibi, quam in cryptis, & alijs reconditis cœmeterijs. Horum autem forma describitur à
B sancto Hieronymo in Ezechiel cap. 40. ibi. *Dum essem Romæ puer, & liberalibus studijs erudirer, solebam cum cæteris eiusdem ætatis, & præpositi diebus Dominicis sepulcra Apostolorum, & Martyrum circumire, crebroque criptas ingredi, quæ in terrarum profundo defossæ, ex vtraque parte ingredientium per parietes habent corpora sepultorum; & ita obscura sunt omnia, vt propemodum illud propheticum compleatur. Descendant in infernum viuentes; & rarò desuper lumen admissum horrorem temperet tenebrarum, vt non tam fœnestram, quã foramen demissi luminis putes: rursumque pedetentim acceditur, & caua nocte circumdatis, illud Virgilianum*
C *proponitur.*

Horror vbique animos, simul ipsa silentia terrent.

Ad hæc dicta loca memini ego ipse, me hic Romæ in adolescentia pluries accessisse, etiam cum Domino Antonio Bosio, mihi ab infantia coniunctissimo Auctore operis. Roma Sotterranea.

Dicta sunt præfata ferè omnia de funeribus, dum Ethnici Principes sæuiebant contra fideles; quorum timor cum defecisset, & pax ad Christianos aduenisset, fidelium defunctorum corpora magna pompa sublata fuere, cum hymnis, cereis, & incensis, ex more sepul-

tuιæ

turæ mandari ſolita, vt refert Baron in annum 310. vbi A
Spondan. num. 4.

Quinimmò Imperator Conſtantinus ſtatuit, & primus auctor fuit, vt ad corpora defunctorum humanda; Corpus hominum conſtitueretur, qui ei muneri mancipati eſſent, quos & voluit Eccleſiæ eſſe ſubiectos, & ab omnibus publicis muneribus immunes, atque vectigalibus liberos, quod idem corpus poſtea Anaſtaſius Imperator confirmauit, vt teſtatur Iuſtinianus in nouell. 43. & 59. ac refert Baron. ad annum 336. vbi Spond. num. 14.

B

De Miraculis.

Cap. LXVIII.

Diximus de plurimis antiquorum Chriſtianorum ritibus; verum quoniam iſti, ſicut & omnia ferè opera Chriſti parum ad hominum ſalutem profuiſſent, niſi miraculis confirmata fuiſſent, quibus Dei Potentiam, Sapientiam, & Bonitatem cognoſcimus; ideo de miraculis etiam aliqua adnectamus; ex quibus patebit veritas de mirabilibus operum Dei etiam in ſanctis C
ſuis.

Miraculum alij aliter deffiniuere: nos autem deffinimus, vt ſit. *Factum inſolitum ſupra vires, & præter ordinem totius naturæ creatæ.* Diximus.

Factum ad excluſionem nonnullarum illuſionum, per quas Dæmones, ac etiam homines vafri faciunt nobis videri factum, quod verè non eſt factum, de quo S. Thom. 2. 2. quæſt. 178. art. 2. & in lib. 3. contra Gentiles cap. 103. & ſeq.

Inſolitum; quia ſolita, nec Re, nec nomine conueniunt

A niunt miraculo: non Re, quia miracula præcipuè fiunt ad duplicem effectum; nempe, vel ad Cōfirmationem prædicationis verbi Dei, iuxta illud Marc. cap. 16. *Illi autem profecti prædicauerunt, vbique Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis:* Vel fiunt ad Denuntiandam facientis Sanctitatem, vt ex D. Thom. dicta quæst. 178. art. 2. Solita autem neutrum operantur; nec minus prædicta solita mouent admirationem, ex D. Augustin. tract. 24. in Ioannem, vbi inquit miracula Visibilium naturarum, licet maiora sint his, quę raro fiunt, attamen propter illorum assiduitatem non mouere admirationem.

B *Supra*, non contra naturam, vt dicit Glossa in cap. vnico verbo Sedis Apostolicæ, vers. secundo, quod sit contra naturam: De reliq. & venerat. Sanctorum, quia miracula fiunt à solo Deo in psalm. 71. *Benedictus Dominus Deus Israel, qui facit mirabilia solus.* S. Thom. 1. parte, quæst. 110. artic. 4. Natura autem non contrariatur suo creatori, sed illi libenter cedit, cap. cum Marthæ, §. requisisti ibi (cedit natura miraculo) de celebrat. Missarum.

Vires, quia nihil est, quod possit facere natura, quod miraculum dici possit, siue hoc procedat ex singulari artificio hominis, prout de Columba lignea volante Archimedis, & Aeneis serpentibus sibilantibus
C Boetij, legitur apud Gellium lib. 10. cap. 12. Casiodor. lib. 1. variar. epist. 45. siue hoc fiat ex veloci operatione facta per Dœmonem applicando actiua passiuis, vt per sanctum Thom. 1. par. quæst. 114. art. 4. ad 2.

Præter ordinem; nam multa sunt miracula, quæ proprie non possunt dic supra vires naturæ, sed tantū præter ordinem; nam natura in dies illud facit, sed non eo ordine, vt in febricitante in instanti sanato, Luc. 4. de Socru Petri: natura enim in dies pellit febrim, sed non illo ordine, hoc est in instanti.

Totius naturæ, quia multa præter ordinem vnius naturæ contingunt, quæ non sunt miracula, cum sint secundum ordinem alterius naturæ; vnde non fuit miraculum eleuatio corporis Simonis Magi per aera, de qua Surius in vita sancti Petri, nec corporalis transportatio Strigarum, quia hæc non est præter, vel supra naturam Dæmonis, qui hoc operatur. A

Creatæ, quia nihil est supra vires naturæ increatæ, idest Dei omnipotentis: vnde respectu illius nihil potest dici miraculum, vt ex D. Thoma 1. par. quæst. 105. artic. 8.

Miracula solam in Ecclesia Catholica.

Circa miraculorum virtutem Christus in nouissima manifestatione ante ascensionem suam præter alia dona, quæ suæ Ecclesiæ liberaliter contulit, hoc etiam superaddidisse videtur à Marco cap. 16. de operatione miraculorum, quæ communis omnibus in ipsum credentibus esse posset: quod quidem donum; eo quod non nisi in Ecclesia catholica reperiri, nec ab alijs, qui foris sunt vsurpari potest: merito Dos Ecclesiæ à Patribus est appellata; licet non singulis fidelibus miraculorum gratia, vel semper, vel vbique sit concessa. B

Quamuis Eunomius Hæresiarca fuerit ausus asserere Christianorum miracula præstigia esse Dæmonum, vt refert Baron. in annum 360. vbi Spondan. num. 7. nec non idem asseruit Vigilantius, aduersus quem scripsit: D. Hieronym. vt idem Baron. in annum 406. vbi Spondan. num. 7. sicuti etiam pluries in Ecclesiasticis annalibus refertur, Christianos à Gentilibus ob miracula existimatos maleficos. C

Claudus a Petro sanatus

Sed omissis cœteris Ecclesiæ miraculis, consideremus, quam refert sanctus Lucas in Actis historiam sanati à Petro claudi à natiuitate ad portam Templi, & quomodo ad rei nouitatem concurrentibus populis; & Christum annunciandi arrepta occasione, concionem habuerit, quæ quinque millia hominum ad fidem perduxit,

A duxit, vt fusius idem Lucas. Quale autem mysterium miraculo Petri contineretur. Ambros. serm. 3. in natal. Apostolorum enarrat, dum ait: Petrum, quia petra esset, super quam ædificaretur Ecclesia, rectè primum signum mirabilium suorum fecisse Claudo, pedum restituendo vestigia, vt sicut ipse in ecclesia fidei fundamentum continebat; ita & in homine membrorum fundamenta confirmaret, vt non mireris si Lucas quantumlibet prodigia, & signa ab Apostolis ante ac cap. 2. facta esse testatus esset; tamen ab eo, quod tam insigniter est editum ab Apostolorum Principe, cœteris prætermissis narrationem instituerit.

B Præterea narratis, quæ in Ananiam, & Saphiram sunt diuinitus acta, subdit Lucas in Act. c. 5. adeo miraculis, & prædicationibus Apostolorum augeri solitam in dies credentium in Domino multitudinem; vt etiam infirmos omnes, & vexatos à spiritibus immundis, non Ciuitatis tantum Hierusalem, sed & vicinarum omniū in plateis exhiberent, vt transeuntis Petri vmbra liberarentur ab infirmitatibus suis: Fuit nimirum ista prærogatiua Petri, vt sicut inter Apostolos primatu in omnes est auctus, ita etiam insigniora ederet miracula. Quid vero vmbra Petri, nisi imago expressa corporis eius? certè quidem non aliunde, quam ex huiusmodi C imaginibus vmbra formatis, picturam duxisse originem ferunt. Clemens Alexandrinus aduersus Gentes. Rursus vero cum eandem vmbræ Petri virtutem inditam videmus, quam & ipsi corpori Petri; expressum videtur eandem in successores ipsius propagari voluerit: nimirum vt quamuis non omnes æque sancti, ac Petrus, tamen quia eius gererent personam, eamdem etiam retinerent à Deo illi traditam potestatem: scirentque omnes respectu Petri in honore habendos, qui vmbram saltem Petri hac ex parte referrent Baron. in ann. 34. vbi Spondan. num. 77.

Vmbra Petri.

Miraculum an fiat in instãti? Occurrunt circa prædicta miracula aliquæ dubitationes, de quibus primo est inter Doctores controuersia. An de substantia miraculi sit, quod fiat in instanti? Nos fœdere distinctionis opiniones conciliari posse existimamus, nempe quod aut natura cum processu tẽporis poterat causare illud factum, de quo quæritur, an sit miraculum, puta sanare infirmitatem; & tunc de substantia miraculi est, quod fiat statim, alias non esset miraculum, cum posset esse, quod sanatio processerit ex operatione naturæ, ex qua possibilitate excluditur miraculum, cum non concurrat insolitum, vt supra diximus: aut vero factum non erat tale, quod posset per naturam ex interuallo temporis contingere, puta Illuminatio cæci à natiuitate, Resurrectio mortui, & similia, & tunc etiam si intercedat interuallum temporis non videtur cessare vis miraculi, quia qualitas temporis tunc nihil confert ad actum, iuxta not. per Abbatem in cap. ad aures num. 2. vbi Decius num. 3. de rescript. A B

An requiratur, vt sit sine remedio human. Eadem distinctione solui potest alia quæstio: an de substantia miraculis sit, quod nullum remedium humanum fuerit omnino adhibitum nempe, vt inspiciatur an illud remedium esset aliquo modo proportionabile ad producendum illum effectum, quod si non est, minime tolli vim miraculi, & proinde nec puluis, qua vsus fuit Dominus noster in illuminatione cæci, de qua Io. cap. 6. nec pallium, quo vsus fuit sanctus Franciscus de Paula, & sanctus Raymundus in transfretando mare, substulerunt vim miraculi, quia nullam proportionem habebant ad illa facta. C

Dolor an tollat miraculum? Dicimus etiam, quod dolor, qui plerumque interuenit in miraculosa sanatione, non tollit vim miraculi, ex quo nec cum dolore potest natura operari illud factum: & dolor ea fortè ratione relinquitur, vt sit in memoriam peccatorum iuxta illud Gen. cap. 3.

In

A *In dolore paries*; quasi quod sic senati debeant recordari morbum illum sibi contigisse peccati si non actualis saltem originalis.

Solent etiam Doctores ponderare gradus miraculorum, vt scilicet illud magis excedit vires naturæ. Canonistæ constituunt duos gradus miraculorum, vt primus sit quo ad factum, idest illud cui natura penitus repugnat, puta quod Sol stet: alterum quo ad modum puta quod febricitans confestim sanetur, cum mille febricitantes singulis mensibus sanentur, sed repugnat modo, quod extemplo sanetur. Archidiac. in cap. nec mirum 26. quæst. 5. quem alij sequuntur. Theologi cõ- *Gradus Miraculorũ.*

B stituunt præterea tertium gradum, quem vocãt in subiecto, siue in eo, in quo fit, v. g. Resurrectio mortuorum, & Illuminatio cæci, quia natura potest dare vitam, & lumen, sed non cæco, aut mortuo. D. Thom. lib. 5. contra Gentil cap. 10.

Vlterius per sanct. Thom. parte prima, quæst. 124. artic. 4. ad tertium argumentum datur praxis discernendi vera miracula à non veris nempe efficacia, vtililate, & fine Quibus addi posse credimus qualitatem personę, quæ facit miracula, nempe si sit aliunde probata in Catholica fide, præstans in operibus; iusta, in moribus excellens, quia tunc facilius concedi potest, quod sit *Vera à non veris.*

C miraculũ Dei, non autem opus Diaboli, cum quo tales homines non habent commercium: & ex his videtur constare de veritate miraculorum, quæ etiam in præsens hic in Italia omnibus patent, nempe de Ebullitione sanguinis sancti Ianuarij in Ciuitate Neaoolitana: & de Fluxione mannæ è sepulcro sancti Nicolai Baren: & de Excrescentia vnguis sanctæ Catharinæ Bononien. seu de mirabili incorruptione, & suaui odore, qui ex corpore plurimorum Sanctorum in dies manat.

Quæ

Miracula an fiant a malis.

Quæritur ex his an miracula possint fieri per malos? A & concluditur etiam malos quandoque facere vera miracula. S. Thom. 2. 2. quæst. 178. art. 2. quod prouenit ex omnimoda fide, quæ potest sine charitate operari miracula, iuxta illud Paulo, 1. Corinth. 13. *Et si habuero omnem fidem ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero nihil sum.* Vel ob virtutem sanctissimi nominis Christi inuocati, vt per Hieronym. super illud Matth. 7. *Nonne in nomine tuo prophetauimus.* Vel ob confusionem, & iustiorem condemnationem facientis, vt de prophetia Caiphæ sanctus Hieron. vbi supra, quod tamen procedit in vita, nam post mortem, nisi Sancti faciunt miracula: sicuti B etiam miracula per quemcumque etiam malum fieri possunt ad confirmationem veritatis prædictæ, secus quando miracula fiunt ad demonstrationem sanctitatis alicuius, quia isto casu non fiunt miracula nisi à Sanctis, S. Thom. d. art. 178. art. 2.

Pretensa Gentilium miracula.

Sed quod pertinet ad miracula, quæ non tantum suis hominibus, sed Dijs ipsis ab Historicis Gentilibus sunt adscripta, cuius ea sint fidei; sincerissimus est testis Polybius, hist. lib. 16. inter eos clarissimus auctor, cum de his agens, ait. *In omnibus quidem illis, quæ plebis pietatem erga Numen conseruant, condonandum est historiographis, dum de talibus monstruosa, & si non vera loquuntur: in eo vero, quod modum hunc excedit ignoscẽdum non esse.* C Hoc nobis demonstrauit T. Liuius, qui in principio primi libri de Numa Põpilio sic loquitur. *Omnium primus rem ad multitudinem imperitam, & illis sæculis rudem efficacissimam; Deorum metum inijciendum ratus est, qui cum descendere ad animos sine aliquo cõmento miraculi non posset: simulat sibi cum Dea Aegeria congressus nocturnos esse: eiusce moniti, quæ acceptissima Dijs essent, instituere, &c.* Ac etiam consueuisse Gentiles in æmulationem verorum miraculorum,

A lorum, quæ à Christianis quotidie fieri cernerent, in Numinum quoque suorum gratiam sæpe miracula, & oracula fingere: cuius farinæ fuere, quæ dum Alexandriæ Vespasianus Imperator esset, ipsum homini cuidam oculorum labe laboranti, & alteri manu ægro, vtrique monitu Serapidis Aegyptiorum Dei ad eum recurrenti restituisse sanitatem, alterius oculos oris sui excremento respergendo, alterius manum pede calcando. Tacitus histor. lib. 4. Sueton. in Vespasiano c. 7. & alij tradunt: at vero præsentia in primis Appollonij Thyanei Magorum omnium celeberrimi, & Vespasiano amicitia coniunctissimi, (quem his diebus Alexan-

Vespasiano.

B driæ fuisse, ac plurimis hiusmodi imposturis in sui admirationem omnes conuertisse, docet Philostratus in vita ipsius Thyanei) non nihil moueor, vt existimem ea omnia fuisse eiusdem Appollonij arte excogitata; sed & in his, quæ sunt visa miracula, illud etiam ex eodem Tacito considarandum; eas non fuisse eiusmodi ægritudinis, quæ à medicis curari non valuissent: Quod si à medicis, certè facilius à Dæmonibus, quorum fuit planè consilium ad obscurandam Christi gloriam, vt quę olim à Prophetis de venturo ex Iudæa Rege, qui vniuerso dominaretur orbi, prædicta essent: intelligerentur de Vespasiano, qui apud Iudæam creatus fuisset

C Imperator; ita namque huiusmodi sacra oracula in gratiam Vespasiani interpretati sunt. Tacitus histor. lib. 5. Sueton. in Vespasiano c. 4. atque ipse Iosephus lib. 7. de Bello cap. 12. siue impietatis caligine circumfusus, siue temporibus inseruiens Vespasiano adulatus. Et quoniã qui huiusmodi Rex esset ab Isaia capitulo 35. prædictum erat, forè vt multa operaretur miracula: hoc quoque ex parte prouisum fuit, vt idem Vespasianus Rex ipse Maximus quasi Messias appareret: at si prophetica vaticinia de se loquuta esse Vespasianus credidisset: cur ab eodem postmodum tam exacta postmo

dum

dum facta est peruestigatio de familia Dauid, & quos inuenit oecidit? refert Euſ.b. lib. 3. hiſt. cap. 11. niſi quod in comperto eſſet non aliunde, qnam ex ea progenie Regem illum Maximum eſſe venturum. A

Via an

Adrianus. De Adriano Imperatore referunt, etiam quod ipſe viuendi tedio affectus, vt cum à deſiderio mortis miniſtri remouerent, accedere fecerunt ad illum diuerſis temporibus mulierem quamdam, aliumque virum cæcitatem fingentes, quaſi in ſomniis ij eſſent moniti, vt Hadriano ſignificarent, eum ſanitatem recuperaturum, quemadmodum & ipſi cum corpus eius tetigiſſent, viſum recepturi eſſent; quod factum cum per ſimulationem accidiſſet, vt ſpem valetudinis Hadrianus acciperet, Spartianus ex ſententia Marij Maſſimi hiſtorici affirmat his artibus Hadrianum diſtentum, in ſequentem annum vitam coactum eſſe prorogare. refert Baron. in ann. 139. vbi Spondan. n. 2. B

Vlterius ſcribit Dio de cultu cuiuſdam Serpentis, quem poſuerat Hadrianus Imperator in templo Iouis Olimpij, quod Athenis ſumptuoſiſſimè erexerat; illũq; ex India deportatum ibidem pro Numine habitum; nec non tempore Antonini Imperatoris alia facta miracula referuntur, quæ omnes conſentiunt eiuſdem generis fuiſſe cũ illis, quæ olim à Veſpaſiano, & Hadriano facta eſſe dicuntur; vt refert Baron. in anno 139. & Spond. in anno 145. n. 7. C

Alexād Magus Nec prætereundum quod quidam Alexander ex ſchola Tyanæis Magus, qui ex confictis Sybillinis oraſculis Aeſculapium in Bithynia appariturum prænuntians, ſerpentem palam adorandum expoſuit, illumq; Aeſculapium eſſe falſo commentus, ingentē ob reſponſa, quæ a ſe confícta dare ſolebat, pecuniam corraſit; Septuaginta, & octuaginta dragmatum milia ſingulis annis ex oblationibus hominum ex vniuerſa Aſia, atq; etiam Roma, ac tota pene Italia aliiſque prouincijs ad

huiuſmodi

A huiusmodi vocale oraculum confluentium; cuius insignem imposturam tamquam in scœna tragediam, egregie Lucianus in Pseudo repræsentauit: additque confinxisse impastorem numen illud, & professum esse se præ cæteris odio habere Christianos itemque Epicoreos, quod Deos negarēt: perdurasse vero hanc fabulam multis annis donec tandem dictus Alexander septuagenarius miserando consumptus est interitu; vt refert Baron. in anno 145. vbi Spond. n. 6.

Sed omissis, quæ innumera sunt Ethnicorum miraculis consideremus quæso, quæ prædictis similia sunt, Hæreticorum præstigia, & imposturas; ex quibus *Hæreticorum falsa miracula.*
B Ecclesia Dei grauiorem passa est iacturam, quam a persequutoribus Tyrannis: etenim Marcus ex Valentini discipulis, addens Hæresi Magiam inter alia prophana, quæ in sacris mysterijs operari soleret, Calicē Eucharisticum purpureum, & rubicundum apparere faciebat, vt putaretur eam gratiam in suum Calicem instillare; vnde homines in sui admirationem excitans, eosdem cæteris præstigiis, & inuocationibus multa deliria proferre cogebat: cum & ipse Demonem quemdam haberet, per quem prophetare videretur: hisque artibus circumiens Christianum orbem, seduxit quāplurimos, sicuti fusius Irenæus aduersus Marcum lib. 1.
C cap. 8. & 9. & refert Baron. in anno 175. vbi Spondan. num. 8.

Nec multum dissimile, quod Cyrola Arianorum Antistium Princeps cuiusdā hominis Ariani suppositii, qui se cœcum pretio accepto fingebat, aperire oculos videri voluisset, eumdem antea quidem optime videntem; simul, ac oculos eius tetigit, re vera cæcum reddidit, cui fraudem coram vniuersis detegenti: Eugenius Carthaginensis Orthodoxus visum confestim signo crucis reddidit, refert Greg. Turonen. lib. 2. hist. cap. 3. & Baron. in anno 484. num. 7.

aaa Sed

Sed ne vlterius nostrum thema progrediamur, maleficiis, & incantationibus vti solitos Hæreticos Helcesaitas, de quibus Baron. anno 105. vbi Spondanus num. 2. item Basilianos, Baron. a 120. vbi Spond. num. 7 Carpocratianos, Baron. anno 120. vbi Spondan. num. 12. Gnosticos, Baron. ann. 120. vbi Spondanus num. 14. 16. Ophitas, Baron. anno 145. vbi Spondan. num. 5. Montanistas, Baron. anno 173. vbi Spondan. num. 3. Seuerianos, Baron. anno 174. vbi Spondanus num. 5. Marcitas, Baron. anno 175. vbi Spondanus num. 8. Sed omissis his, & quamplurimis similibus Hæreticorum vanis visionibus, nec veris miraculis, de quibus etiam Martinus del Rio disquisit. magic. lib. 6. cap. 2. sect. 3. quæst. 3. simile est etiam, quod legimus de eleuatione Simonis Magi, &c. A B

An Demon faciat miracula.

Non absimilis omnino præcedenti est altera quæstio, quod Dæmon non possit facere miracula, nec aliqua creatura; si propriè illa accipiatur, sed solus Deus: secus tamen si miracula largè sumantur, nempe quod excedit humanam facultatem, & considerationem, & sic Dæmones possunt facere miracula, quæ scilicet homines mirantur. D. Thomas in 1. par. quæst. 114. art. 4. in corpore. Aduertendum tamen, quod omnes transmutationes corporalium rerum, quæ possunt fieri per aliquas virtutes naturales, ad quos pertinent quædam semina, quæ in elementis mundi inueniuntur; hæc possunt fieri per operationem Dæmonum huiusmodi seminibus adhibitis, nempe cum aliqua transmutantur in Serpentes, & Ranas, quæ per putrefactionem generari possunt. C

Illæ vero transmutationes corporalium rerum, quæ non possunt virtute naturæ fieri, nullo modo operatione Dæmonum secundum rei veritatem perfici possunt, sicuti, quod corpus humanum mutetur in corpus bestiale; aut quod corpus hominis mortuum reuiuiscat;

A & quando aliquid tale operatione Dæmonum fieri videtur: hoc non est secundum rei veritatem, sed secundum apparentiam tantum, quod quidem dupliciter potest contingere.

Vno modo ab interiori secundum quod Dæmon potest immutare phantasiam hominis, ac etiam sensus corporeos; vt aliquid videatur aliter, quam sit. & hoc etiã interdum dicitur fieri virtute aliquarum rerum corporalium: alio modo ab exteriori cum ipse possit formare corpus ex aere cuiuscumque formæ, & figuræ, & illud assumens in eo visibiliter appareat: potest etiam circũponere cuicumque rei corporeæ quacumque formam
B corpoream, vt in eius specie videatur. D.Thom.1.parte quæst.114.art.4.ad 2.ac etiam idem D.Tho.2.2.quæst. 178.art.2.in corpore: vtroque autem modo Angelus, siue bonus, siue malus immutare potest sensum hominum, siue naturali virtute apponendo exterius sensui sensibile aliquod, vel à natura formatum, vel aliquod de nouo formando; sicuti facit dum corpus assumit: similiter potest etiam interius commouere spiritus, & humores, ex quibus sensus diuersimode immutentur, præter ordinem tamen totius creaturæ facere non potest, sed præter ordinem alicuius tantum particularis naturæ, cum tali ordine non subdatur; & sic quodam
C singulari modo potest sensum immutare præter modum communem. D.Thom.1.parte quæst.111. art.2. 3. & 4.

Ex quibus concludimus, quod vera miracula ea tantum sint, quæ à veris Christi fidelibus in Catholica tantum Ecclesia peraguntur.

A

Quod vera Miracula in Catholicam tantum Ecclesiam continuauerint ab Apostolis singulis quibusq. sæculis.

Cap. LXIX.

B

PRæfata miracula ab exordio Ecclesiæ per omnia sæcula vsque in præsens continuasse semper cõstat; quorum præcipua aliqua infra recensebimus: etenim in primo sæculo de Ioanne Euangelista refert Tertull. de præscript. hæret. cap. 36. *Apostolus* Ioannes *posteaquam in oleum igneum demersus est, in insulam relegatur.* Et in eodem sæculo de sancto Policarpo refert Euseb. lib. 4. c. 14. vt ad ignem damnatus nondum absque læsione remansit: verum quidam splendor flammas ipsas superans, ipsum circumfulgens, tantus & tam flagrans odor inde egrediebatur, vt idem velut ex thure odorifero, aut alio quouis pretioso aromate afflatus videretur. C

Intra secundum sæculum de fœmina mortua, refert Tertullian. lib. de anima, cap. 14. quæ oratione cuiusdam presbyteri iunctis manibus absolutionem recepit; & deinde ad eundem statum, quo illa erat, reuertitur. Eodem ferè tempore Gregorius Neocæsareæ solo verbo Infirmos sanauit, & Energumenos liberauit, eiusdẽ precibus mons Ecclesię ædificium impediens, in aliam partem translatus: Lacus per eum miraculosè exsiccatur: Licus flumen inundans per ipsum firmatur. Demum

A mum tot miraculis per ipſum geſtis Theomaturgus denominetur, nempe mirabilium Operaot, de quo Beda, & Gregorius Niſſenus, lib. 4. cap. 2.

Intra Tertium ſeculum: ſanctus Romanus poſt recisam linguam coram Tiranno loquitur, ex Prudentio in hymno eiuſdem Romani; ac etiam Chryſoſtomus in Encomio eiuſdem. Item Albanus Tamiſim flumen ſiccis pedibus tranſiit, quem alii mille homines ſimiliter eumdem fuere ſequuti, refert Beda lib. 1. cap. 7. hiſtor. Anglic. Ac etiam ſanctus Paphnutius, ex Rufino lib. 1. cap. 4. totidem, ac Apoſtoli fecit miracula, Dæmones expellendo, ſanando Infirmos, Cœcos illuminando,
B &c. Plurima etiam ipſo tempore geſta miracula à ſancto Hilarione Abbate refert S. Hieronym. in vita eiuſdẽ Hilarionis: De ſancto Hilario Epiſcopo refert Fortunatus in eiuſdem vita, mortuos ipſum reſuſcitaſſe, & ægrotos ſanaſſe. De ſancto Martino refert Seuerus Sulpitius in eius vita, ipſum vires naturæ miraculis exceſſiſſe, mortuos ad vitam reuocando, & alia mirabilia faciendo.

Intra Quartum ſæculum præter miracula, quæ geſſit Thalaſius, & Simeon Stilita, de quibus Theodoretus: Refert Nicephorus lib. 15. cap. 23. de quodam Epiſcopo, qui in teſtimonium fidei, & veritatis. ingreſſus
C intra ignem, abſque vlla læſione inde egreditur. De Mamerto Epiſcopo Viennenſe, ex Gregor. Turonen. lib. 2 hiſtor. Francorum, cap. 34. profluuio lacrymarum per ipſum extinctum fuiſſe ignem comburentem Ciuitatem. Refert Nicephorus lib. 15. cap. 23. De Pictore, cuius manus aruerat, cum tentaſſet effigiare Chriſtum in Iouis ſchemate, ſed errorem ille agnoſcens, & confeſſus, à Gennadio Conſtantinopolitano Patriarcha conſequitur ſanitatem. Gregor. Turonen. lib. 2. hiſtor. Francorum cap. 31. inquit de ſancto Remigio Epiſcopo Rhemnenſi, qui ignem Crucis ſigno extinxit, Demoniacum

moniacum sanauit; eiusdemque precibus mortuus ad A
vitam reuocatus, consequitur sanctam Ampullam, futura prædicit, & post eius mortem alia magna Miracula facta.

Intra Quintum sæculum sanctus Proculus Martyr, ex Sigonio in histor. Bononien. lib. 1. cum ille decollatus fuisset, coram omni populo caput accipit, illudq. defert. De Ioanne summo Pontifice, vt inquit Ado Viennensis ætate 6. Constantinopolis cæcum illuminauit. sanctus Benedictus Abbas, ex S. Gregor. in dialogis cum signo Crucis cuppam signasset, in qua venenum erat appositum, illam frangit: ex arido marmore fontem erumpere fecit: Mortuum reuocauit ad B
vitam; & alia mirabilia peregit. sanctus Maurus (ex eodem Gregor.) illuminat cæcum, Paraliticum, & energumenum sanat. Sanctus Augustinus Angliæ Apostolus ad Catholicam fidem Regnum illud conuertit mirabilia supra vires naturæ peragendo, quæ refert Beda hist. Anglic. lib. 1. cap. 31.

Infra Sextum sæculum sanctus Arnulphus Episcopus Metensis, ex Surio tom. 4. Demones expellit, morienti sanitatem restituit, & signo Crucis magnum extinguit incendium. Sanctus Amandus, refert Gaudemundus in eius vita, vt mortuum ad vitam reuocauerit, paraliticum sanauerit, & cæcum illuminauerit. sanctus Trudus Presbyter precibus ad Deum è terra C
aquam miraculosè ebulire fecit, refert Theodorus in eius vita. & sanctus Florentius Episcopus lumen, & vsum linguæ contulit filiæ Regis Dagoberti, quæ cæca, & muta erat à natiuitate.

Circa Septimum sæculum Agatho summus Pontifex, vt inquit Platina in eius vita, vir certè tantæ sanctitatis, vt Leprosum obuium factum osculo suo statim liberauerit. Præterea Vuibertus in carcere ab Angelo liberatus, cæcos illuminat, paraliticos sanat, & mor-

tuos

A tuos ad vitam reuocat, ex Marcello in eius vita.

Inter Octauum sæculum Abbas Ioachinus, ex Metaphraste in eiusdem vita, signo Crucis Dragonem submergit: quamdam insulam eius precibus à serpentibus liberat, & orans in aerem eleuatur. In translatione Reliquiarum sancti Marcellini lumen receperunt Cæci, auditum Surdi, Claudi motum, sanitatem plurimi ægrotantes, referr Eginardus lib. 2. cap. 6. & 7. Sanctus Rembertus Danos, & Sueuos conuertit ad Catholicam fidem prædicatione, & miraculis, quæ Deus per ipsum maxime operatus est, refert Albertus Crant. in Metropol. lib. 2. cap. 10. sancta Rumoldia filia Regis Sco-
B tiæ mortuum in vitam reuocat, ex Surio tom. 7.

Intra Nonum sæculum sanctus Poppo ferrum igneũ magni ponderis defert in testimonium veræ nostræ fidei. Albertus Crant. in Metropol. lib. 3. cap. 34. sanctus Damertanus Episcopus Cantuarien. Demones expellit, fontem è terra fecit ebulire, cantus Angelorum audiuit, ex Alberto in eius vita. sanctus Maiolus Abbas Cluniacensis plurimos à Diaboli illusionibus liberauit, alios serpentium morsibus vlceratos sanauit, &c. refert Odilo presbyter in eius vita cap. 11.

Intra Decimum: Rex Robertus, ex Halgaudo in eius vita, solo tactu & Crucis signo Infirmos sanabat.
C de Heriberto Archiepiscopo Coloniensi fœmina Paralitica, cui ille Benedictionem contulit, in instanti sanata est, ex Roberto Tuitiensi in eius vita. Sanctus Odilo Abb. Cluniacen. signo Crucis illuminat Cæcum à natiuitate, refert Petrus Damianus in eius vita.

Intra Vndecimum sæculum, sanctus Malachias Episcopus Irlandiæ, vt refert sanctus Bernardus in eius vita, Confirmationis Sacramentum administrans Paralitico, & surdo sanitatem confert, ac etiam nobilem fœminam paraliticam sanat. Sanctus Bernardus (ex Alberto Stadensi; & aliis manifestat Diuinam virtutẽ

sibi

ſibi communicatam ſupra mutos, claudos, cæcos, paraliticos, febricitantes, & alios. Sancta Hildegardis Abbatiſſa, ex Trithemio, & aliis, habuit infuſam ſcientiam ſacræ ſcripturæ. & ſanctus Thomas Cantuarienſis aquam in vinum Crucis ſigno tranſtulit, ex Hermaldo in chronic. Sclauonum lib. 2. cap. 19. A

Duodecimo ſæculo, ſanctus Franciſcus, & ſanctus Dominicus primi Fundatores duorum celeberrimorũ Ordinum in Eccleſia Dei, tam grandia, & immenſa illi peragere miracula, vt vix aliquid à Deo petierint, quod non fuerint conſequuti, Vincentius Burgundus, Bonauentura, & alij. Eliſabeth Vngariæ Regis filia decem & ſeptem mortuos reuocat in vitam, & Cæcum à natiuitate illuminat, Bonifac. lib. 7. decade 2. rerum Vngaricarnm. S. Bonauentura obtinuit à Deo vitam pro mortuo infante, vt baptiſmum reciperet. Iacobus Montanus Spirenſis in eius vita. Petrus Cęleſtinus liberat Energumenos, Claudos, & Paraliticos ſanat. B

Intra Decimumtertium ſæculum, S. Iuo presbyter Britannus, aquas Crucis ſigno diuidit, incẽdium extinguit, Energumenum liberat. Surius tom. 3. S. Rocchus Nobilis Narbonen. Romæ, & alibi immenſum hominũ numerum, qui à contagio erant vlcerati, Crucis ſigno ſanauit, refert Albert. Cratz in Metropòl. lib. 9. cap. 25. Sancta Catharina Senenſis propriam Matrem à mortuis reuocauit, quæ abſque confeſſionis ſacramento deceſſerat: nec alio cibo eadem reficitur à prima Dominica Quadrageſimæ vſque ad Octauam Paſchæ; quam admirabili Euchariſtiæ Sacramento, vt retulit Raymundus Capuanus in eius vita. C

Decimoquarto. S. Vincentius Ferrerius ordinis Prædicatorum puerum phreneticum propria manu occiſum, reuocauit ad vitam, ſicuti alios mortuos reſuſcitauit, & alia innumera egit miracula, vt in Bulla eiuſdem canonizationis. Sanctus Bernardinus Senenſis,

cum

A cum numquam Græcum idioma apprehendiſſet, Græcè concionabatur Græcis: ſuper aquas incedit: & alia multa, de quibus Ioannes Capiſtranus, & alij in eius vita. Sanctus Antoninus Archieuiſcopus Florentinus mortuum reſuſcitat,& alia multa fecit, vt refert Vincēt. Maynardus in eius vita. Sanctus Didacus mortuam puellam in vitam reuocat, & innumera operatus eſt miracula ſuper infirmos. Thomas Boſſ. de notis Eccleſ. lib. 7. cap. 1.

Sancta Franciſca Nobilis Romana, vt Matronas a pōpis ſæculi, & ornatus vanitate reuocaret, Domum oblatarum ſub Regula ſancti Benedicti adhuc viro alligata in magnum huius Vrbis ſplendorem inſtituit: Hæc, B inquam, Tutelaris Angeli familiarem habuit conſuetudinem: Gratia curationum, & Prophetiæ dono enituit, & cordium ſecreta penetrauit: Non ſemel aquæ, vel per riuum decurrentes, vel è cælo labentes intactā, prorſus dum Deo vacaret, reliquerunt: Modici panis fragmenta eius precibus Dominus multiplicauit ad plurimarum ſororum ſaturitatem, & exuberantiam: extra Vrbem menſe Ianuario recentis Vuæ racemis, ex vite in arbore pendentibus mirabiliter obrentis, abunde expleuit ſitim ſuarum ſororum: & alia innumera fecit, de quibus in Bulla canonizationis, & relata per alios C qui eiuſdem vitam ſcripſerunt.

Intra Decimumquintum ſæculum, ſanctus Franciſcus de Paula ardentem ingreditur fornacem abſque læſione: ſuper aquas incedit: ac omnia infirmitatum genera ſanat. Sandoletus in eius canonizatione. Sanctus Ignatius Loiola hominem, qui tedio vitæ exaſperatus, & neceſſitate preſſus cum ſe occidiſſet; in vitam reuocat vſque quo confeſſus abſolutionem obtinuit. Petrus Maffeus lib. 3. cap. 14. S. Franciſcus Xauerius, Indiarum Apoſtolus tres mortuos reſuſcitat, & mirabilia multa fecit. Turſellinus in eius vita. Sanctus Carolus

lus Borrhomeus Cardinalis percussus globo sulphurei instrumenti, illæsus remansit. A

In præsenti hoc nostro Decimosexto sæculo, extat magnus numerus hominum vtriusque sexus, quorum mirabilia possent referri; nisi admonuisset nos non solum Sapiens, verum & poeta Ethnicus, quod *Ante obitum nemo, supremaque funera vitæ dici Beatus, &c.*

Hoc tamen non prætermittam ex remotissimis Indiarum Regionibus recensere, quoniam vt retulit mihi diebus præteritis in familiari sermone Admodum Reuerendus P. Antonius Cardim Societatis Iesu, Procurator hic Romæ Regni Iaponis, vbi hi recentes Christiani in præsenti a Ministris Regijs dira supplicia, & B mortes pro Christi Religione patiuntur: hi inquam fide vera dum à Catholicis Sacerdotibus Aquam benedictam signo Crucis recipiunt, statim sanitatem, & alias gratias manifestis miraculis a summo Deo consequuntur; vt iam in prisca Ecclesia solitum.

Præterea maximè notandum, quod etiam scribit admodum Reuerend. P. Franciscus Barrettus Procurator Prouinciæ Malauar eiusdem Societ. Iesu, qui in Relatione de sua Prouincia, ait esse ibi Ecclesiam sancto Francisco Xauerio Indiarum Apostolo dicatam, ad quam tam frequens est non solum Christianorum, sed & Infidelium coetus ad petendas gratias, vt vix dici C posse videatur: Gentiles adeo venerantur templum, vt ad indagandam veritatem impellant aliquem pro S. Francisco Xauerio sacramento se abstringere; adeo certum apud ipsos veritatem inde manifestis signis reuelandam; vt sæpius accidisse fatentur. Affirmat idem Pater apud eosdem Infideles admiratione dignum esse illud, quod ad indagandam eamdem veritatem experiuntur: iubent enim, vt quis manum in oleo feruente immittat, vel ferrum candens manu attractet; si innocens sit, liber & incolumis retrahit manum, ferrumque

absque

A absque vllo nocumento arripit; si vero nocens momento temporis comburitur manus, atque adeo inde condemnatum, &c.

De Canonizatione Sanctorum deque Apotheosi, seu consecratione Romanorum.

B

Cap. LXX.

ANtequam de Canonizatione Sanctorum sim dicturus, præfabor aliqua de Romanorum Apotheosi, siue consecratione, cuius mos à Cæsare Augusto primum institutus, deinde à Tiberio instauratus, quique erant eo honore affecti, inter Diuos relati dicebantur.

De quibus aliqua referam ex Dione, & Herodiano de consecrationibus Augusti, Pertinacis, & Seueri, & similium: Postquam igitur Imperator viuus Rostra
C ascenderat, defunctumque Imperatorem laudauerat, Senatoribus adstantibus, & lugentibns: Erat lectus ex Ebore, & auro factus, stragulis purpureis, auroque intextis ornatus, subterque illum tanquam in feretro corpus eius iacebat occultum. Ante omnia verò statua eius cerea vestitu triumphali videbatur, eaque ex Palatio ferebatar ab ijs, qui in sequentem annum Magistratus designati fuerant: deinde ex Curia altera aurea, tertia curru Triumphali vehebatur; ferebâturq; statuæ maiorum ipsius, atque propinquorum, qui ex

vita discesserant, sicuti, & aliorum Ciuium Romanorum, qui in Magistratu fuissent: Aderant etiam omnes Prouinciæ, & Nationes pictæ, quæ aut in societatem ab ipso acceptæ, aut deuictæ fuerant: Ita extra Vrbem in Campum Martium veniebant; Rogusque, siue suggestus quidem specie quadrangula lateribus æquis adsurgebat; nulla præterquam lignorum ingentium materia compactus in Tabernaculi formam, impletus interius aridis fomitibus, extra autem intextis auro stragulis, atque eboreis signis: Erat supra tertium, & quartum Tabernaculum minusculum quidem positum, sed forma; & ornatu persimile, portis, ianuisque patentibus semper, donec ad extremum omnium breuissimum, in cuius summo currus inauratus, quo mortuus Imperator olim vehebatur, erat collocatus. A B

Quæ vbi celebrata erant facem capiebat Imperii successor, eamque Tabernaculo admouebat; tum Coss. primo, & coeteri Magistratus ordine ignem subijciebant, cunctaque illico fomitibus, odoramentisque referta igni valido corripiebantur: Mox à supremo Tabernaculo, tanquam è fastigio subiecto igne Aquila dimittebatur, quæ in Cælum ipsam Principis animam deferre credebatur: Ac iam ex tunc vna cum coeteris numinibus Imperator defunctus colebatur; C

Prædicti Tabernaculi formam, in plurimis nummis expressam habemus, sicut etiam in alijs apparent Aquilæ, & pauones defunctos Imperatores, vel Augustas in Cælum portantes, quorum duos hic ex Historia Augusta D. F. Angelonij in vita Marci Aurelij hic delineandos curaui.

Conse-

A

B

Consecratis Flamen, & Sodales, qui ab eo nomen acciperent; ex S. C. addebantur; templumque, in quo hymnos in eius honorem compositos tenerent, canerent.

Non fuit tantum hæc consecrationis consuetudo Romanorum, verum etiam aliorum: & quidem de Hercule, Libero, Castoribus, alijsque Dijs Consentibus: De Alexandro Macedone præter Plutarcum, & Q. Curtium, refert Aelianus var. histor. lib. 5. cap. 12. *Conuocata Atheniensium concione, Demades surgens* C *decreto iussit, vt Alexander scriberetur Deus Decimus tertius*; Sed cum indignum Græcis id videretur; mulcta centum talentorum ei irrogata est. Idem Aelian. lib. 9. var. histor. cap. 37. Et Olympias Mater ipsius inquit. *O fili, tu verò cum inter cælites locari volueris, & id perficere summo studio conatus sis, nunc neque illorum quidem quorum omnibus mortalibus æquale, & par ius est, particeps fieri potes, terræque simul, ac sepulturæ.* Id autem ipsius Alexandri epistolis non nisi superata Perside, & profligato Dario denunciatum est. *Nam tunc scripsit Græcis, vt se Deum facerent, satis equidem stulte, & cum mandata ad singulas Græciæ Ciuitates referrerentur,*

ferrerentur, quidam metus, quidam commodi, & emolumenti spetie inuitati decreuerunt, quod ille petebat humanæ fragilitatis oblitus. Aelianus var. histor. lib. 2. c. 19. Sed tamen Decimus tertius inter Deos consentes factus. Pierius hierogl. lib. 43. A

Longum foret referre apud Romanos Antoninos, Traianum, Claudium, Vespasianum, & cœteros, de quibus Vopiscus, Lampridius, Spartianus inquit Kirchmanus lib. 4. de funere Roman. Vnicum hoc dixisse sufficiat, omnes Imperatores inter Deos post mortem referri solitos, quos appellat Iuuenalis satyr. 6. *Riuales Diuorum*, Vet. Scholiast. *Ridens, quia Imperatores inter Deos referuntur.* Hinc facetum illud Vespasiani B Principis, *qui prima morbi accessione (vt inquit) puto Deus fio.* Sueton. in cap. 24. in fin. & idem in Iulio c. 88. *Stella crinita per septem dies continuos fulsit, creditumque est animam Cæsaris esse in cælum recepti, & hac de causa simulacro eius in vertice additur stella:* Vnde 8 æneid. *Geminas, cui tempora flammas læta mouunt, patriumque aperitur vertice sidus.* Propert lib. 4 eleg. 6.

Tum Pater Idalio miratus Cæsar ab astro
Sum Deus, & nostri sanguinis ista fides.

Et Iupiter Ouidianus 15. metamor. ad Venerem inquit.

Hanc animam interea cœso de corpore raptam; C
Ac iubar.

De Canonizatione Sãctorũ

Talis fuit Ritus superstitionis in Consecratione Imperantium Romanorum: Qualis autem Religiosior, ac sanctior sit Christianorum obseruatio in scribendis fidelibus in Sanctorum cathalogum: Quamuis olim indistinctè Christiani sancti appellarentur, vt à Paulo ad Roman. 1. & 15. 2. Corinth. 13. & à Luca act. 9. posterisque Ignatio, Polycarpo, Tertulliano, & alijs, & apud Ethnicos Græcos Hosij, hoc est sancti honoris causa dicebantur sacerdotes. Plutarch., de oraculorum defe-

ctu

A ctu in fine: At demum obtinuit vsus apud fideles, vt illi tãtummodo sancti in Ecclesia dicerentur, qui eminentiori, probatiorique fulgerent morum sanctitate; necnon canonizandus pro sancto debet prius extitisse præditus omnibus virtutibus, etiam in gradu excellenti, quoad illas omnes, quia vna virtus sine alijs esse non potest D. Thom. par. 2. quæst. 65. art. 1.

Peruetustum fuit in Ecclesia Catholica, vt particulares canonizationes in quibusdam prouincijs, seu Diocæsibus fieri cõsueuissent: sicuti etiã consuetudines sæculares vim habent legis ex tacito consensu Principis, & sine eo nullam vim habent, vt ex S. Thoma parte 2. *De Canonizatione particulari.*
B quæst. 97. art. 3. ita sancti alicuius cultus ex consuetudine Ecclesiarum generaliter introductus, vim habet ex approbatione tacita, vel expressa summi Pontificis: Ac propterea in prædictis temporibus quilibet Episcopus poterat in propria Diœcesi canonizare, vt ex sancto Cypriano in epist. 6. lib. 3. præcipit admoneri de quolibet Martyre, vt de illo in sacrificijs recolatur memoria, his verbis. *Denique, & dies eorum, quibus excedunt, annotare, & commemorationes eorum inter memorias Martyrum celebaare possimus; quamquam Tertullus fidelissimus, & deuotissimus frater pro cætera solicitudine cura sua, quam fratribus in omni obsequio operationis impertit; scripserit, & scribat, ac significet mihi*
C *dies, quibus in carcere beati fratres nostri ad immortalitatem gloriosæ mortis exitu transeunt, & celebrentur hic à nobis oblationes, & sacrificia ob commemorationes eorum, quæ cito vobiscum Domino protegente celebrabimus.* Idem recensetur sess. 7. Concilii Florentini, vbi Patres Latini dixere, quod Simeon Metaphrastes honoretur à Græcis vt sanctus: quod cum in Occidente non seruetur; consequens est vt illa particularis Canonizatio fuerit.

Extat etiam de hoc egregius locus Optati Meleuitani

tani lib. 1. aduersus Parmenianum. Cum de Lucilla potenti, ac factiosa Fœmina Danatistarum patrona, hæc ait. *Cum correctionem Archidiaconi Ceciliani hæc erre non posset, quæ ante spiritualem cibum, & potum os nescio cuius Martyris, si tamen Martyris libare dicebatur: & cum præponeret, & Calici salutari os nescio cuius hominis mortui, & si Martyris, sed non dum vindicati; correpta, cum confusione irata discessit*. Quibus plane Optatus significat nefas fuisse venerari reliquias Martyris alicuius non vindicati, hoc est nondum probati, & recepti. A

Moris enim erat, vt cum aliquis Martyrio occubuisset, Episcopus sub cuius ditione id accedisset rem gestam scriberet ad Primatem Episcopum, à quo maturè adhibitis in consilium collegis Episcopis an inter Martyres esset recipiendus, decernebatur, cuius rei ritum, & ordinem satis monstrant ea, quæ sanctus Augustinus scribit in Breui collat. diei 3. cap. 13. dum habet, quod (Secundus Tigistanus Episcopus in Numidia scripsit ad Mensurium Episcopum Carthaginensem de ijs, qui in ea Prouincia tunc feliciter Martyrio occubuisent, eo quod sacros Codices iuxta Diocletiani edictum tradere noluisent, quos omnes Martyrum honore, & cultu esse dignos ille rescripsit. Qui idem Mensurius aliis quibusdam passis nomen Martyris, & venerationem deferendam esse certis ex causis negauit, vt ibidem cap, 13. idem testatur. Qui nam autem hi esent? subdit his verbis: Quidam etiam in ea epistola facinorosi arguebantur, & fisci debitores, qui occasione persequutionis, vel carere vellent onerosa multis debitis vita, vel purgare se putarent, & quasi abluere facinora sua, vel certè acquirere pecuniam., & in custodia deliciis perfrui de obsequio Christianorũ, &c. Hi etenim (vt paulò superius ibidem dicitur) his de causis se offerebant persequutoribus non rogati, vltroque B C

A que dicebant se habere sacras, & Diuinas scripturas: quas tradituri non essent, quos ipsos Mensurius inter Martyres recenseri vetuit. Quod quidem Donatistas offendit, qui in eumdem Aphricæ Primatem, ac etiam in eius Archidiaconum inuidiam, & odium excitarunt.] sed de his alias.

Erat autem pernecessaria huiusmodi de Martyribus inquisitio non tantum ob prædictas causas, sed quoniã Hæretici, atque Schismatici aliquando pro Christi nomine à persequutoribus tormenta pati videbantur, & mortem, & quidem ipsis ferè nascentis fidei exordiis, cum omnia Martyrum sanguine redundarent, vt scri-
B bit Euseb. hist. lib 4. cap. 14. prope finem, & lib. 5. c. 15. & sanctus Augustinus de Donatistis sæpe testatur, eos omnes & alienos à Fide, & Communione Catholica Dei Ecclesia respuere consueuit, cum ex sententia Cypriani, & Augustini, omniumque Orthodoxorum, quicquid aliquis extra Ecclesiam patitur, non martyrium censendum, sed dicenda sit pœna perfidiæ. Hæc de his quæ spectant ad Martyres.

Quo verò ad inquisitionem de eorumdem Fide, & Charitate, exquisitam peruestigationem haberi, moris fuit: etenim si quis det corpus suum, ita vt ardeat, nihil tamen prodest sine charitate: sanè mirum videri non
C debet sanctam Dei Ecclesiam veritatis Columnam, maius studium, multamque exactiorem diligentiam adhibere solitam in adscribendis hominibus sanctorũ numero, quã in cœteris actibus, vt merito tãti põderis negotiũ non Primati, vel patriarchæ alicui: sed ipsi tantum Romano Pontifici pro summa ei à Christo Domino in Beatissimo Petro Apostolo eiusque successoribus tradita potestate: sit creditum.

Etenim progressu temporis, cum satis faciles fuissent aliqui Episcopi ad redigendos aliquos in catalogum Sanctorum intra terminos particularium Dioece-

sum; propterea huiusmodi Decisiones ad sanctam Sedē fuerunt remissæ; vt de hoc conquæritur Alexand. Tertius summus Pontifex, quod aliquis ebrius occisus tā. quam sanctus veneraretur; vt propterea imposterum, absq. Romanæ sedis auctoritate id non succedat: sicuti refertur in cap. 1. extra de reliq. & vener. Sanctorum, his verbis. *Audiuimus quod quidam inter vos Diabolica fraude decepti hominem quemdam in potatione, & ebrietate occisum, quasi sanctum (more infidelium) venerantur: cum vix pro talibus in ebrietatibus peremptis, Ecclesia permittat orare: dicit enim Apostolus, Ebriosi Regnum Dei non possidebunt. Illum ergo non præsumatis de cætero colere, cum etiam si per eum miracula fierent, non liceret vobis ipsum pro sancto absque auctoritate Romanæ Ecclesiæ venerari*. Quod etiam decreuit Honorius Papa Tertius in cap. venerabilis extr. de testibus, & attestat. & ex his patet non amplius extare in præsentia particulares Canonizationes, sed solum Generales à Romano Pontifice tantum decretas.

Oriso Generalium Canonizationum.

De prædictis autem Generalibus Canonizationibus à Romanis Pontificibus; Prima, quam refert Baronius in anno 804. vbi Spondan. num. 2. cum aduenisset in Germaniam sanctus Leo Tertius summus Pontifex magna solemnitate suorum Cardinalium, Archiepiscoporum, & *Prælatorum*, & Primatum, atque ab Imperatore Carolo Magno Imperialiter cum suis susceptus inter multa pietatis suæ opera, oppidum Vuerdam ipsum Pontificem cum Imperatore accedentem, eiusdem rogatu B. Suuibertum post lectam ipsius sanctissimam vitam, innumeraque miracula, postque actas preces, ac celebrata Ieiunia de consensu Cardinalium, cœterorumque Prælatorum, solemni ritu inter sacratissimum Missæ officium sanctorum Confessorū catalogo adscripsisse pridie Nonas Septembris: atque hæc canonizatio solemni ritu prima reperta est celebrata, vt etiam apud

A apud Surium prima Martii in appendice ad vitam sancti Suuiberti. Card. Belarmin. in 7. controuers. gener. lib. 1. cap. 8. vers. dicet, affirmat se legisse primam canonizationem solemnem factam à Leone Tertio, sed dubitat an aliæ fuerint factæ.

Fuit quoque canonizationis alius quoque minus solemnis modus; etenim vt refert idem Baronius anno 1027. & ibi Spondan. num 4. Beatum Romualdum in sanctorum numerum adscriptum esse quinquēnio post obitum eo tantum antiquiori ritu, qui tunc etiam frequentior erat in vsu, nempè vt petentibus concederet Apostolica Sedes super corpus defuncti altare construere, sicut & Petrus Damiani, qui prædicti Romual-
B di vitam conscripsit, etiam in epistola ad Henricum Archiepiscopū Rauennatem refert de sanctis miraculis coruscantibus eorū, qui hoc eodē tempore vixere, supra quorum corpora ex Concilii authoritate altaria sunt erecta, atque desuper sacrosancta Christiani sacrificii mysteria celebrata.

Solemnitates quibus hodie vtuntur summi Pontif. in canonizationibus sanctorum, ex eorum penden tarbitrio, & possunt augeri, & minui prout Pontifex iudicat expedire. Vnde Magister cœremoniarum requisitus à Leone Decimo, vt traderet formam seruandam
C in canonizatione sancti Francisci de Paula, respondit, se nihil posse certo firmare, quia diuersa à diuersis audiuit, nec in suis libris certam formam inuenerat; & quia aliud vidit seruari in canonizatione sancti Nicolai de Tosentino 5. Iunij 1446. facta per Eugenium Quartum: aliud in canonizatione sancti Bernardini in festo Apostolorum Petri, & Pauli 1450. per Nicolaum Quintum: aliud in canonizatione sancti Vincentij 24. Maij 1455. per Calixtum Tertium: aliud in canonizatione sanctæ Catharinæ Senensis, die Ascensionis 1482. facta per Pium Secundum: aliud in canoniza-

De solemnitatibus

tione sancti Leopoldi in die Epiphaniæ 1485. per Innocentium Octauum; & propterea ipse exhibuit aliam formam Leoni Decimi, quæ in canonizatione sancti Francisci de Paula, die prima Martij 1519. fuit seruata. A

Concludam cum supradictis auctoribus, & Castellano de canonizatione quæst.4. art.1. Canonizationem Sanctorum; Quantum attinet ad originem inductam fuisse a lege veteri: Ecclesiast.44 inquit *Laudemus viros gloriosos, & parentes in generatione sua.* Voluit Panuinus in relatione sancti Bonauenturæ art.8. vnde sentit, quod in lege veteri erat canonizatio. & approbatio Sanctorum ad finem publicæ venerationis. Ideoque B Cardinalis Belarminus tom.4. controuers. de sanctor. beatitud. controuers. 7. gener. lib. 1. 7. ait, quod Ecclesiasticus d.c.44. & seq. canonizauit sanctos vt Henoch, Noe, Abraham, Isaach, Iacob, Moysem, Aaron, Phineas, Iosue, Samuelem, Dauidem, Heliam, Heliseum; & in testamento nouo. Sanctus Lucas in actis canonizauit Stephanum, Iacobum maiorem, Petrum, Paulum, Barnabam, Silam, & alios. Quantum verò attinet ad formam, & ordinem procedendi legimus fuisse inductam ab Ecclesia Catholica, ex cap. primo, & secundo de Reliq. C & veneratione Sanctorum, & capitulo venerabilis de Testibus.

Quod

A

Quod Iudicium Ecclesiæ, & sanctæ Sedis sit infallibile in Canonizatione Sanctorum.

Cap. LXXI.

B EAdem iam fuit auctoritas in canonizatione sancti Matthiæ, quando in numerum Apostolorum electus est, quæ adhuc in præsenti auctorizat Sanctorum canonizationes, mediante sancta Romana, & Apostolica Sede: etenim sicuti Spiritus sanctus tunc præsidebat in consessu Apostolorum in act. cap. 1. vers. 26. idẽ etiam modo præsidet in consessibus eorumdem successorum: hinc est, quod isti si possent in præsens errare, posset in dubium etiam reuocari electio Matthiæ. Extat præterea regula Sancti Augustini expressa in epist. 118. dum inquit. *Similiter etiam quid hodie tota per orbem frequentat Ecclesia: nam & hinc quia ita fa-*
C *ciendum sit, disputare, insolentissimæ infamiæ est.* Vnde sanctus Bernardus scribẽs Canonicis Lugduni ep. 174. inquit. *Ego, quia accepi ab Ecclesia, securus teneo, & trado.* Et quatenus temerarius quispiam de hoc etiam dubitare audeat; respondebitur illi: In quo igitur adheret fides authentica librorum sacræ scripturæ? quoniam sanctus Augustinus in lib. contra epist. fundamẽti Manichæi apertè dixit cap. 5. tom. 6. *Ego vero Euangelio non crederem, nisi me Catholicæ Ecclesiæ commoneret auctoritas.* Accedit quod nullatenus apparens sit vt Diuina voluerit Prouidentia tale inconueniens tolerare,

lerare, quod in Ecclesia anima illius veniat honoranda, A
quæ ipsamet infamis inseruiret tanquam obiectum immortalis eius iustitiæ.

Miracula etiam, quæ operatur Deus ad inuocationē Sanctorum confirmant iudicium Apostolicæ Sedis: cum illa sint in hoc Diuinæ attestationes, quæ obligāt nos ad agnoscendam omnipotentiam illius, qui facit mirabilia magna solus.

Ac etiam si vnquam diligens habetur indagatio ad discernendum miracula vera ab illusorijs; tunc certè est, cum quæstio habetur de hoc percipiendo, quod Deus à nobis desiderat circa Sanctorum agnitionem.

Credimus nos fide humana, quod Alexander, Cæ- B
sar, Pompeius, Agesilaus, Demostenes, &c. fuerint tales, vt Plutarchus de his refert; & hoc simplici auctoritate, & attestatione huius auctoris, vel similium: & nos renitentes erimus præstare consensum attestationibus, quas ipsemet Deus nobis informat in iudicio Ecclesiæ suæ? Iudicium, quod habet Ecclesia Dei spósa ad imitationem proprij Sponsi in pondere, numero, & mensura.

Et ne irreperet error in hac quæstione tanti ponderis, Sanctus Clemens Apostolis contemporaneus, decreuit hic in Vrbe septē Notarios Ecclesiasticos, quo
rum munus erat in scriptis redigere acta Martyrum, vt C
in lib. de Romanis Pontiff. etiam nomine Damasi, vt in tom. I. concil. his verbis. *Hic fecit septem Regiones diuidi Notarijs fidelibus Ecclesiæ, qui gesta Martyrum sollicitè, & curiosè vnusquisque per Regionem suam perquirerent.* (Quorum Notariorum successores modo Prothonotarij Apostolici nominantur.) Ac idem legitur de Papa Fabiano, qui septem Diaconos, & Subdiaconos Regionarios creauit ad idem munus, vt ad sanctam Sedem referrent, sicut in eodem lib. de Romanis Pontiff. in Fabiano sic legitur. *Hic Regiones diuisit*

Diaconibus,

A *Diaconibus; & septem fecit Subdiaconos, qui septem Notarijs imminerent, qui gesta Martyrum in integrum colligerent.* & infra. *Hic gesta Martyrum diligenter à Notarijs exquisiuit, & in Ecclesia recondidit.* Vnde constat qua diligentia, fide, ac sinceritate colligerentur priscis temporibus probationes circa Sanctorum canonizationes: Ita etiam hoc potissimum scribitur in vita Antheri Papæ. *Hic primus statuit, vt res gestæ martyrum diligenter exquisitæ à Notarijs scriberētur: conscriptas recondi in ærario Ecclesiæ mandauit, &c.* Et de Papa Iulio Primo, quod non solum gesta Martyrum, sed totius etiam Ecclesiæ annotari gesta fecit;
B refert etiam Platina. *Voluit item, vt omnia ad Ecclesiā pertinentia, per Notarios, aut per Primicyrium Notariorum conscriberentur: hos hodie, vt arbitror, Prothonotarios vocamus, &c.*

Ad exemplum Romanæ Ecclesiæ, quæ est Mater, & Matrix aliarum Ecclesiarum, il a Smirnæ reliquit nobis Epistolam narratiuam Martyrum, qui passi sunt in persequutione M. Aurelij, & L. Ver. Impp. vt refertur apud Eusebium lib. 4. histor. cap. 14. Ecclesia Viennen. & altera Lugdunen. idem fecerunt, vt legitur lib. 5. cap. 1. eiusdem Eusebij, qui etiam loquitur de Ecclesia
C Alexandrina lib. 6. cap. 33. & 34. & lib. 7. cap. 10. Carthaginensis Ecclesiæ omnimodam diligentiam diffusè retulit sanctus Cyprianus sibi optimè notam: ex quibus inferri posset hanc eamdem curam longe ante viguisse in Ecclesia, vt retulit Pontius Diaconus in principio vitę eiusdem Cypriani, quam ipse scripsit his verbis. *Maiores nostri plebeis, & catechumenis martyriū consequutis, tantum honoris pro martyrij ipsius veneratione dederunt, vt de passionibus eorum multa, ac propè dixerim cuncta conscripserint; vt ad nostram quoque notitiam, qui nondum noti fuimus, peruenirent.*

Spiritus mendacij inuidias huius sanctæ inquisitionis,

vt

vt ille Pater est mendacii, & inimicus omnis veritatis, A
quærit occultare lumen ex gestis sanctorum, ac per cõ-
sequens eorumdem tacitæ, seu expressæ canonizatio-
nis; suscitans plurimos scriptores pseudo prothonota-
rios, qui acta apocrypha publicarunt, cũ de falso deinde
fuerunt cõuincta iudicio eius, quæ Magistra est veritatis
Ecclesia Catholica nostra communis Mater: vnde at-
tendat Lector quomodo sanctus Spiritus eiusdem du-
ctor, & infallibilis Cynosura nunquam permisit, quod
illa decepta remanserit in legitima suorum primogeni-
torum cognitione, hoc est sanctorum, qui mysticè com-
ponunt nobiliorem partem eiusdem corporis. Tertull.
in lib. baptismi meminit cuiusdam presbyteri in Asia, B
qui nomine Pauli Apostoli edidit librum, quem nomi-
nabat *Itinerarium Pauli, & Teclæ*, de quo auctore
eiusdemque libro loquitur D. Hieronymus in tractatu
de scriptoribus Ecclesiasticis in Lucam num. 17. his
verbis. *Igitur itinerarium* Pauli, *&* Teclæ, *& totam
baptizati Leonis fabulam inter apocryphas scripturas cõ-
putamus: Quale enim est, vt indiuiduus comes Apostoli
inter cæteras eius res hoc solum ignorarit? sed & Tertul-
lianus vicinus eorum temporum refert presbyterum quẽ-
dam in Asia de itinerario Apostoli* Pauli *coniunctum à
Ioanne, quod auctor esset libri; & confessum se hoc* Pauli
amore fecisse; & ob id loco excidisse: Ad hoc idem re-
feruntur acta sancti Andreæ, sancti Iacobi, sancti Phi- C
lippi vna cũ itinerariis sanctorum Petri, Ioannis, Tho-
mæ, & Clementis: quæ omnia damnantur per A-
thanasium in synopsi tom. 2. post librum Vtriusque
testamenti, ac etiã per Philastr. de hæres. to 4 Biblioth.
Patr. & Epiphan. in Panario hæres. his verbis. *Vtuntur
autem, & alijs libris: nimirum circumitionibus* Petri,
*multa corrumpentes in ipsis, & pauca vera relinquentes,
velut ipse Clemens ipsos per omnia redarguit in epistolis,
quas scripsit in Encyclius*, Et idem Epiphan. hæres. 26.

meminit

A meminit cuiusdam horrendi libri scripti à Gnosticis de Virgine Maria, & idem hæresi 47. inquit quod Encratites diuulgauerat acta prædicta Andreæ, Ioannis, & Thomæ: Ac etiam ad eorumdem exemplum commenti sunt Manichæi acta Apostolorum, vt apud Augustinum in lib. de fide: Vt etiam Priscillanistæ fecerunt: vt refert Orosius in epist. ad August. de errorib. Priscillanist. Vnde euenit, quod Gelasius Papa Primus in 1. Concilio Romano anno 494. sic decreuerit. *Gesta sanctorum Martyrum secundum antiquam consuetudinem singulari cautela in sancta Romana Ecclesia non leguntur, quia eorum, qui conscripsere nomina penitus*
B *ignoratur, & ab infidelibus, aut idiotis superflua, & minus apta, quam rei ordo fuerit, scripta esse putantur; sicuti cuiusdam Quiriti, & Iulittæ: sicuti Georgij, aliorumque passiones, quæ ab hæreticis perhibentur compositæ, propter quod ne vel leuis subsannandi oriretur occasio, in sancta Romana Ecclesia non leguntur.*

Et in sexta synodo in Trullo can. 63 habetur. *Quæ a veritatis hostibus falso conficta sunt martyrum historiæ, vt Dei Martyres ignominia afficerent, & qui eas audituri essent ad infidelitatem adducerent; in Ecclesia non publicari iubemus, sed eas igni tradi; qui autem eas admittunt, vel tanquam veris his mentem adhibent, ana-*
C *thematizamus.* In quem locum Balsamon Patriarcha Antiochenus post laudatam Metaphrastis pietatem in inquirendis sanctorum actis, refert, quod Patriarcha Nicolaus Musalon comburi iusserit quædam acta ridicula sanctæ Parasceues, & iussit Diacono Basilisco, vt de his sincere, & veridicè scriberet.

Constat ex his quanta circumspectione proponat nobis Catholica Ecclesia vitas sanctorum; de quorum moribus miraculis, & obitu nil exactius inquiri potuit iuramentis, & attestationibus simul consentientibus: quibus præterea indicebantur ieiunia, & publicæ ora-

tiones, vt Deus assisteret Ecclesiæ suæ in re tam grandis consequentiæ circa verum cultum,& sinceram Religionem in canonizatione Sanctorum: vnde non est probabile voluisse Dei prouidentiam derelinquere in hoc Ecclesiam;cum ipse promiserit verbo irreuocabili erga quancumque personam. *Vbi duo, vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi sum in medio eorum.* Matth.cap.18.vers.20.ac etiam de Spiritu sancto dixerit per Ioannem 16.vers.13 *Ille vos docebit omnem veritatem*, quod expertus est sanctus Martinus ex Sulpitio Seuero in apparitione animæ cuiusdam Latronis in inferno damnati, cuius corpus, & sepulcrum in terris honorabatur: & legitur apud Euseb.lib.5. cap.17. quo lumine sancti Spiritus damnauerit Ecclesia acta Themisonis nominantis se Confessorem, ac Alexandri, qui Martyr appellabatur, ac etiam elogia Prophetissæ, aduersus quas imposturas scripsit Appollonius Ecclesiasticus scriptor A B

Contra præfata obiiciunt Hæretici prætensam Diui Aug. sententiã, quamuis in operibus eius non legatur nempe: *Multorum corpora honorantur in terris, quorum animæ torquentur in gehẽna.* Et ad hanc posset tamen in omnem casum responderi eamdem intelligi de Regibus,seu Monarchis Ethnicis, qui cum vellent mortalibus rebus immortales reddi;erexerũt supra eorũ cineres,ossa,&mumias superba monumẽta,quę à posteris respicerentur:talia fuere pyramides in Aegypto: sicut & mausoleum, quod Artimisia erexit viro suo: tale sepulcrum Romæ Publij Sextij,& similia. Posset etiam prædicta sententia intelligi de corporibus suppositis loco venerabilium Reliquiarum. Vel etiam intelligebatur de Martyribus Donatistarum, qui ab Hæreticis venerabantur quamuis eorum animæ in profundo abissi cum aliis omnibus hæreticis cruciarentur. vel denique referebatur dicta sententia ad Heroes, seu Imperatores C

ratores

A ratores Ethnicos, quos antiquitas, Diaboli versutia Deificauerat, vt nos in præcedenti Capitulo diximus.

Infertur ergo ex prædictis, quod canonizare sanctos non sit illos, vt tales eos constituere, sed vti tales solũ eos declarare, & in numerum Sanctorum redigere; ita vt publicè possit quisquam illos honorare, ac etiam inuocare. Decernit præterea Ecclesia canonizationes sanctorum, ne quispiam possit ad libitum quorumlibet inuocationes sibi supponere; & in hoc superstitionibus ianua claudatur. Tertio possunt sancti tripliciter vti tales agnosci nempe testimonio scripturæ sacræ, vt Io-
B seph, Simeon, Zaccharias, Elisabeth, Ioannes Baptista, &c. vel tacito populi consensu, vt Doctores Ecclesiæ Græcæ, & Latinæ, sicuti Athanasius, Nazianzenus, Basilius, Chrysostomus: necnon Hieronymus, Ambrosius, Augustinus, &c. Deniq. exacta, prudenti, & fida inquisitione ex probationibus sanctitatis in vita, & miraculorum post mortem; vt de præsenti in canonizationibus seruatur: Et quatenus quis audeat asserere posse Papam in hoc errare, respondebitur illi, ipsum fidem Christo non præstare; qui dixit apud Ioann. 21. *Rogaui pro te Petre, vt non deficiat fides tua, & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos.* Et ex his absq.
C hæsitatione quilibet confitebitur, quod Ecclesia, quæ in cœlo est, idem corpus sit cum hac, quæ est in terra, propter vicissitudinem, quam habent inter se, vt inquit Augustinus in tractatu 124. in Ioannem his verbis. [Duas itaque vitas sibi diuinitus prædicatas, & commendatas nouit Ecclesia: quarum est vna in fide; altera in specie: vna in tempore peregrinationis; altera in æternitate mansionis: vna in labore; altera in requie: vna in via, altera in patria: vna in opere actionis; altera in mercede contemplationis: vna declinat à malo, & facit bonum; altera nullum habet a quo declinet ma-

 lum,

lum, & magnum habet, quo fruatur, bonum: vna cum hoste pugnat; altera sine hoste regnat: vna foris est in aduersis; altera nihil sentit aduersi: vna carnales libidines frænat; altera spiritualibus delectationibus vacat: vna est vincendi cura sollicita; altera victoriæ pace secura: vna in tentationibus adiuuatur; altera sine vlla tentatione in ipso adiutore lætatur: vna subuenit indigenti; altera ibi est, vbi nullum inuenit indigentem: vna aliena peccata, vt sua sibi ignoscantur, ignoscit; altera nec patitur quod ignoscat, nec facit quod sibi poscat ignosci: vna flagellatur malis, ne extollatur in bonis; altera tanta plenitudine gratiæ caret omni malo, vt sine vlla tentatione superbiæ cohæreat summo bono: vna bona, & mala discernit; altera quæ sola bona sunt, cernit. Ergo vna bona est, sed adhuc misera; altera melior & beata.] Hæc S. Augustinus. A

De Decimis.

Cap. LXXII.

POst varios Ecclesiæ ritus, & dogmata, quæ recensuimus, non præteribo etiam aliqua breuiter de Decimis annectere: contra quas licet prisci, & recentiores Hæretici maximè insurgant, Ecclesiasticos de auaritia calumniando: nos vt illæ sint debitæ Ecclesiæ, & eiusdem Ministris ex sacra scriptura, sanctis Patribus, & rationibus demonstrabimus. C

Præcipit Deus in Exod. cap. 22. vers. 29. *Decimas tuas, & primitias tuas non tardabis reddere*. & in Leuitic. cap. 27. vers. 30. habetur. *Omnes Decimæ terræ, siue de frugibus, siue de pomis arborum Domini sunt, & illi sanctificantur*.

Hinc

A Hinc sanctus Clemens lib. 2. constitut. Apostol. c. 25 scribit. *Quæ ex Decimis, & primitijs secundum mandatum Dei dantur: Episcopus, vt Dei homo consumat.*

Origen. homil. 11. in Numer inquit. *Deo enim offerri dicitur, quod sacerdotibus datur.* & infra. *Sunt enim aliqua legis mandata, quæ etiam noui testamenti discipuli necessaria obseruatione custodiunt.*

Sanctus Chrysostomus adducens rationem, quare fuerit Ecclesia coacta accipere diuitias: in homilia 81. in Matthæum inquit. *Veniat in mentem vobis octo milia Leuitarum Iudæos alere solitos fuisse, & cum his viduas, & parentibus orbos.* & idem homil. 15. in epistol.
B ad Timoth. cap. 5. ostendit inconueniens, quod prouenit, cum propter temporalia, spiritualia negliguntur; vt propterea Diuina voluerit prouidentia primitias, & decimas Ecclesiæ deberi, his verbis. *Oportet Doctoribus necessarium victum affatim ministrari, ne deficiant, neque soluantur, neque minimis curis occupati magnis se ipsos, atque alios priuent; vt spiritualia operentur, nullam sæcularium habentes rationem: huiusmodi Leuitæ erant.*

Cyrillus Alexandrinus de orat. in spiritu, & veritat. lib. 13. aliam affert rationem, quoniam administratio
C rerum spiritualium mercedem temporalium etiam meretur: & sic inquit. *Definit Decimas Leuitis pro mercede laboris, neque enim cunctorum hominum labor mercede caret; imo vero præcipuis honoribus afficiendi, illustriaq; sunt eorum præmia.*

Hoc autem Magnum Constantinum impulit, refert Sozomenus, vt non solum præceperit, quod in aliquo Ecclesia non vexetur: quinimo omnia eidē restituātur, quæ iā alienata fuisset, vt in ep. ad Prouinciales Palestinæ relata per Euseb. lib. 2. eiusdē vitæ c. 39 sicuti etiā in edicto eiusdē Constantini ad Proconsulem Anolinum, relato apud Eusebium lib. 10. cap. 5. quod inuiolabiliter

seruatum

seruatum fuit post obitum Iuliani Apostatæ: etenim Valentinianus, & Marcianus Impp. idem confirmarunt circa annum 453. vt in l. Priuilegia, Cod. de sacrosanctis Eccles ibi. *Et quia humanitatis nostræ est egenis prospicere, ac dare operam, vt pauperibus alimenta non desint: salaria etiam, quæ sacrosanctis Ecclesijs in diuersis speciebus de publico actenus ministrata sunt: iubemus nunc quoque inconcussa, & a nullo prorsus immutata præstari.* Quibus conforme est Decretum secundæ synodus Nicænæ, cap. 12. *Non liceat quicquam ex ijs sibi vendicare, vel proprijs cognatis, quæ Dei sunt elargiri, &c. Porro Episcopus, vel monasterij Præfectus, qui hæc fecerit; exturbetur quidem Episcopus ab Episcopatu, Monasterij vero Præfectus a Monasterio, vt qui male dissipent, quæ non congregauere.* A B

Ad hoc idem sanctus Augustinus in lib. Hæresum in quarantesima insurgit contra Apostolicos Hæreticos, qui reprehendebant Ecclesiasticos Regulares, & Sæculares; eo quod ipsi possiderent: & idem Augustinus in psalm. 146. in ea verba: Qui producit in montibus fœnũ, inquit. *Etenim ea omnia quæ Ecclesiæ ad necessitatem seruientium Deo dantur a diuitibus, quid aliud sunt nisi fœnum?* & idem homil. 48. ex lib. homil. 50. inquit. *Maiores nostri ideo copijs omnibus abundabant, quia Deo Decimas dabant, & Cæsari censum reddebant, modo autem, quia cessit deuotio Dei, accessit indictio Fisci.* C

Et sanctus Prosper referens curam, quam in administrandis redditibus Ecclesiæ, & in propriis despiciendis habuere sanctus Paulinus Episcopus Nolanus, & sanctus Hilarius Episcopus Arelatensis subdit. *Quia iuxta sanctorum Patrum traditionem nouimus res Ecclesiæ vota esse fidelium, pretia peccatorum, & patrimonia pauperum.* Quæ eadem verba in hoc thema adducit Carolus Magnus lib. 1. legum cap. 83.

Quod autem prædia stabilia, & alia Ecclesiæ bona

A dilperdi, nec alienari poſſint. Concilium Agathenſem can. 32. ſic præcipit. *Id ſtatuimus, quod omnes canones iubent, vt Ciuitatenſes, ſiue Diœceſani presbyteri, vel clerici ſaluo iure Eccleſiæ, rem Eccleſiæ ſicut promiſerũt Epiſcopi, teneant: vendere autem, aut donare penitus non præſumant: quod ſi fecerint, vel fecerunt. facta venditio non valebit: & ſi quas habent proprias de facultatibus, indemnem Eccleſiam reddant, & communione priuentur.* Quod etiam plurima confirmauere Concilia, & ſummorum Pontificum conſtitutiones.

Adducuntur etiam in hoc plures rationes, & quod præſertim præcipit Deus per os Malachiæ cap. 3. *Inferte omnẽ Decimam in horreum, & ſit cibus in domo mea.*
B Quod ſi de tempore antiqui teſtamenti hoc in ſacerdotibus, & Leuitis, qui niſi vmbra, & figura huius noſtri teſtamenti noui erant: quo magis ad eumdem finem, vt liberè poſſit vacari obſequio Dei; hoc in lege Euangelica debet ſeruari? Præterea ſi ſolum Naturæ lumen docet Principes, Milites, Doctores publico ſumptu alendos; cum ij Reipublicæ inſeruiant, quamuis hæc niſi temporalia ſint, vt habetur ex Apoſt. 1. Corinth. 9. verſ. 7. *Quis militat ſuis ſtipendijs vnquam? aut quis plantat vineam, & de fructibus eius non edit?* quo magis hoc in his, qui in communi, & particulari verum mi-
C niſtrant animarum alimentum, & ſpirituales gratias cõferunt, ſine quibus ad æternam ſalutem perueniri non valet? vt propterea adimpleatur, quod dicitur: *Vt qui Altari ſeruit, de Altari debeat viuere.*

Confiteri igitur omnes habent, quod in antiquo teſtamento Decimarum præceptum partim erat morale inditum naturali ratione: partim autem iudiciale, ex Diuina inſtitutione robur habens: ſimiliter etiam in Euangelica lege hoc partim eſt de Iure Diuino primitiuo, & partim de Iure Eccleſiæ: De Iure naturæ; ſeu Diuino in ſubſtantia præcepti, & de Iure Eccleſia-

ſtico

ſtico in ſui limitatione. Ita ex S. Thoma 2.2.quæſt.87. A
art.1.in corpore. Et hæc ſatis.

De Exemptionibus, & Immunitatibus Eccleſiarum, & Eccleſiaſticorum.

Cap. LXXIII.

B

IVlianus Apoſtata in eo potiſſimum inſequutus eſt Eccleſiam, vt Eccleſiaſticos priuaret immunitatibus,& priuilegiis illis à Magno Conſtantino competẽtibus, refert Sozomenus lib.5. cap.5. his verbis. *Iulianus Apoſtata clericis omnem immunitatem, honorem, & frumenti congiaria ipſis a Conſtantino donata, ademit, legeſque eorum cauſa conditas abrogauit, & eos denuo Curijs addixit.* Idem iam exequutus eſt Vitiza Hiſpaniarum Rex cum Iudæos reuocaſſet, ijſdemque exemptiones,& priuilegia Eccleſiarum contulit. Ioan. Vvalaſchus in chronicis Hiſpaniæ: Hoc idem per ſingula tempora hæretici, & male feriati homines ſunt inſequuti. Contraria tamen praxis ex ſacro textu, Conciliis, ſanctis Patribus,& rationibus recepta fuit ſemper in Eccleſia, Vt qui Altari ſeruiunt, exemptionibus, & priuilegijs fruerentur. C

Habetur in Geneſi cap.47.verſ.20. & ſeq. quod Ioſeph omnes terras Aegypti emit præter illas ſacerdotũ: his verbis. *Emit igitur Ioſeph omnem terram Aegypti, vẽdentibus ſingulis poſſeſſionis ſuas præ magnitudine famis, ſubiecitque eam Pharaoni, &c. præter terram ſacerdotum,*

A *tum, quę à Rege tradita fuerat eis; quibus, & statutā cibaria ex horreis publicis præbebantur, &c.* Et in litteris patentibus Regis Artaxerſes ſcriptum eſt in lib primo Eſdræ cap. 7. verſ. 24. *Vobis quoque notum facimus, de vniuerſis Sacerdotibus, & Leuitis, & Cantoribus, & Ianitoribus, Nathinæis, & miniſtris domus Dei huius, vt vectigal, & tributum, & Annonas non habeatis poteſtatem imponendi ſuper eos.* & in lib. 3. cap. 8. verſ. 25. & 26. tranſumpti prædictarum ad Eſdram; ſic loquitur Artaxerſes. *Vobis autem dicitur, vt omnibus Sacerdotibus, & Leuitis, & ſacris Cantoribus, & ſeruis templi, & Scribis templi huius nullum tributum, neque vlla alia indictio irrogetur, nec habeat quiſquam poteſtatem*
B *abijcere eis quicquam.* Quod etiam innuit Apoſt. 1. Corinth. 5. verſ. 12. & 13. *Quid enim mihi de ijs, qui foris ſunt iudicare? non ne de ijs, qui intus ſunt vos iudicatis? nam eos, qui foris ſunt Deus iudicabit:* oſtendens, quod eccleſiaſticum Tribunal à prophano diſtinguatur.

Vnde igitur primæ, & originariæ huiuſmodi conſtitutiones circa ſacerdotum, & clericorum immunitates, ſeu exemptiones in Eccleſia Catholica proceſſerint? Has à prima Eccleſiæ ſtabilitate proceſſiſſe tempore Magni Conſtantini circa trecenteſimum annum a Chriſto nato; cum antea fuiſſet Eccleſia, ſeu incognita
C Regibus terræ, ſeu ab iiſdem continuò dilacerata. Scribens autem Conſtantinus Orientis, & Occidentis Imperat. Proconſuli Aphricæ Anolino, vt refertur apud Euſebium lib 10. cap. 7. & Nicæphorum lib. 7. cap. 41. inquit. [Quare, honoratiſsimè Anoline, eos, qui in prouincia tuæ fidei concredita, in Eccleſia Catholica, cui Cæcilianus præeſt, huic ſanctæ Religioni ſedulo inſeruiũt (quos clericos nominare ſolẽt) ab omnibus omnino communibus, & ciuilibus rerum publicarum miniſteriis immunes, & ſolutos volo; vt nullo modo per errorem, vel per ſacrilegam, aut prophanam prolapſio-

Origo Immunitatũ.

rem, quæ in huiusmodi negotiis accidere solent, à cul- A
tu diuinæ Maiestati debito abstrahantur; sed absque vlla molestia propriæ legi obsequium præstent: qui quidem cum sacrum numen summo honore, & veneratione prosequantur; incredibile est, quantum Reipublicæ adiumenti sint allaturi.] Hæc Niceph. ex qua Christiana Constantini Imp. constitutione apparet, quomodo Reipublicæ bonum ab illo Religionis pendeat.

Annis triginta elapsis Imp. Constantius præfatam constitutionem Patris Constantini confirmans, easdē exemptiones personales, & reales confert; illas etiam ad liberos vtriusque sexus dictorum clericorum extendens, (quatenus illos habeant) vt legitur l. 2. Cod. B
de Episcopis, & cleric. in Codice Iustiniani.

Sozomenus lib. 2. cap. 9. refert Magni Constantini pietatem erga ecclesiasticos, conferens eisdem personales immunitates, & à sæculari eximens iurisdictione, his verbis. *Quod clericos vbique per legem, immunitate donari voluit, quodque illis, qui erāt vocati in iudicium dedit potestatem, si modo animum inducerent, magistratus ciuiles reÿciendi, & ad Episcoporum iudicium euocādi.* & idem auctor lib. 6. cap. 3. refert, quod Imperator Iouinianus restituit immunitates, quas Iulianus Apostata abrogauerat, ibi. *Iouinianus Imperator Ecclesiæ, & clericis, & viduis, & virginibus communitatem reddi-* C
dit; & si quid aliud, vel ad commodum, vel ad honorem Religionis nostræ a Constantino, ac liberis suis, aut donatum, aut lege sancitum fuisset; postea autem a Iuliano illis ablatum.

Valentinianus, & Marcianus Impp. omnes prædictas exemptiones, & priuilegia confirmarunt, vt in lege 12. Cod. de sacrosanct. eccles. ibi. *Priuilegia, quæ generalibus constitutionibus vniuersis sacrosanctis Ecclesÿs Orthodoxæ Religionis retro Principes præstiterunt, firma & illibata in perpetuum decernimus custodiri.*

Leo,

A Leo,& Anthemius Augg.applicant specialiter prædicta priuilegia etiam Xenodochijs, vbi ægroti, pellegrini, orphani, & miserabiles detinerentur, vt in l.omnes 31. Cod.de episc. & cleric.

Iustinianus Imperator extendit priuilegia sacerdotũ, Diaconorum, & Subdiaconorum ad Monachos: nempe, vt qui sub potestate parentum, aut tutorum reperiantur, illis inuitis possint Religionem ingredi absque dimissione iuris succedendi ex testamento, seu ab intestato, vt in l.Deo nobis 42.& vlt. Cod. de episcop. & cleric.

Anacletus Papa, qui vixit anno 90. post Christum

B Dominum, refert ad epist.1. quod Apostoli a Christo Domino habuerunt, vt ecclesiæ præcepta inuiolabiliter seruarentur; his verbis. *Priuilegia Ecclesiarum, & sacerdotum sancti Apostoli, iussu Saluatoris intemerata, & inuiolata omnibus decreuerũt manere temporibus: leges Ecclesiæ Apostolica firmamus auctoritate, & peregrina iudicia submouemus.*

Et sanctus Hieronymus in suis commentar.ad c.17. Matth. inquirit quare non soluerit Christus tributum ex pecunia, quã Iudas in loculis habebat? inquit *Quod si quis obijcere voluerit, & quomodo nam* Iudas *in loculis portabat pecuniam? respondebimus res pauperum in*

C *vsus suos conuertere nefas putauit, nobisque idem tribuit exemplum.*

Vt propterea Gregorius Magnus Theodorico, & Theoberto Regibus Francorum, epist. 114. lib. 7. reprehendit illos, cum huiusmodi priuilegiorum essent obliti: his verbis. *Audiuimus autem, quia Ecclesiarũ prædia tributa nunc præbeant, & magna super hoc admiratione suspendimur, si ab eis illicita quærantur accipi, quibus etiam licita relaxantur.*

Et Carolus Magnus lib. 6. legum cap.109. inquit. *Quæcumque a singulis Regibus circa sacrosanctas Ec-*

clesias sunt constituta, sub pœna sacrilegij, iugi solidata æternitate seruentur. A

Prædictis inhærendo Concilium Lateranensem sub Innocentio Tertio contra prædictæ immunitatis transgressores censuras indicit can. 46. his verbis. *Aduersus Consules, & Rectores Ciuitatum, & alios, qui Ecclesias, & viros Ecclesiarum talijs, seu collectis, & exactionibus alijs aggrauare, nituntur; volens immunitati ecclesiasticæ Lateranense Concilium prouidere; præsumptionem huiusmodi sub anathematis districtione prohibuit; transgressores, & fautores eorum excommunicationi præcipimus subiacere, donec satisfactionem impendant competentem.* Quas censuras postea confirmarunt Conciliũ B rConstantiense in cõfirmatione constitutionum Friderici Secundi, ac etiam synodus Basiliensis in appendice in epistola ad Episcopum Adriensem, & Maguntinum can. 76 & Concilium Coloniæ parte 9. can. 10. his verbis. *Immunitas Ecclesiarum vetustissima res, & iure pariter Diuino, & humano introducta, quæ in duobus potissimum sita est: primum vt clerici, illorumque possessiones, & bona a vectigalibus, & a tributis, alijsque muneribus laicis libera sint, &c.*

Nec hoc mirũ, quoniã sicuti Ecclesia gaudet immunitate, ita quoque ecclesiasticæ personæ, vt accessoriæ sequantur naturam sui principalis consequens est: Ac C etiam quoniam Ecclesiastici, & Religiosi tam arctam habent, seu debent habere vnionem ad Deum; cuius obsequio se vouerunt, & dicarunt: sicuti propter assiduam familiaritatem, quam ipsi habent sacrarum rerum Religionis; etiam ex hoc venerabiles erga omnes redduntur. Præterea sicuti nulla Gens Barbara est in terra, quæ cum receperit aliquod lumen, seu instinctum a natura de aliquo prætenso Numine, seu Deo; ad quẽ dirigendi sint humani actus, seu ad obtinenda bona, seu ad mala euitanda: ita quoque non reperitur quispiam,

qui

A qui non credat honorandos illos, qui propinquius adhærent huic prætenso Numini, seu Deo; vt legimus antiquitus ab omnibus, & vbique seruatum.

Sacerdotes in Aegypto publicis sũptibus alebantur: Romæ Pontifices, qui Flamines nominabantur, maximo habebantur in honore ex Liuio lib. 2. & Plutarcho in Numa: quod etiam habitum circa Vestales Virgines, quæ instar Monialium, seu Religiosarum nostrarum erant; vt nos diximus de his plura in lib. 2. de ritibus antiquorum Romanorum.

Notum est quanto in honore essent Gynosophistes extra Caucasum: Brachmani apud Indos: Magi apud B Persas: Chaldæi inter Asiros: Druides, & Bardes apud Gallos: sicuti etiam hodie venerentur Caliphes inter Arabas, Sirienses, & Aegyptios: Mophtes, & Talismanos apud Turcas: necnon Bonzes apud Iaponas, vbi tanquam semi Dei reputantur: & denique omnes Gentes, quæ aliquod habent lumen de prætensa suprema aliqua potestate, hæ omnes venerantur, & in honore maximo habent, qui eidem prætenso Numini assistunt, & præstant obsequium: Vnde si huiusmodi impiæ, & detestandæ superstitiones in obsequio pseudo Deorum Diaboli arte apprehensæ, tantam habent facultatem, vt earumdem sacerdotes, seu ministri sic ho-
C norentur, quo maior potestas, & auctoritas conferenda est erga sacerdotes, & ministros veri, & summi Christianorum Dei, vt fruantur immunitatibus, & exemptionibus, quas ab antiquis temporibus semper consequuti sunt.

&c.

Cognitis

Cognitis plurimis ritibus ab exordio Ecclesiæ; non incongruum erit forsan aliquid superaddere de primæuo statu eiusdem Ecclesiæ, seu Christianæ Reipublicæ, in qua summus Pontifex, seu Papa præest, verus Christi Vicarius, Petri successor, ac eiusdem Ecclesiæ visibile caput circa omnes occurrentes difficultates. B

De veris Ecclesiæ Signis.

Cap. LXXIV.

Non sic infans proprios agnoscit parentes, sicut C rationale animal fidei lumine ad hoc tenetur erga verum Deum, cui honor, amor, & obsequium tamquam Patri optimo præstare debet: quod pariter erga sanctam Ecclesiam, vti Matrem facere debet: At quoniam similitudo fuit semper Mater erroris, & nouerca veritatis nostrum est diligenter, breuiter, & dilucidè perscrutari lumine ipsius, qui est Deus veritatis, Pater luminum, & Sol animarum nostrarum, quæ, & qualia sint vera Catholicæ Ecclesiæ signa? quæ nostra est Mater.

Vera

A Vera autem signa tres debent habere conditiones. Primum est, vt alteri non conueniat, quam ei quod denotatur: secundo, vt id sit magis notoriũ, quam res ad quã refertur Vltimũ, vt sit inseparabilis à re, ad quã refertur: Vera autem Ecclesiæ nostræ signa conditiones omnes prædictas continent, & hæ sunt, in quibus omnes conuenimus, dum dicimus: *Credo in vnam sanctam Ecclesiam Catholicam, & Apostolicam:* nempe Vnam, Sanctam, Generalem, et ab Apostolis procedentem.

De primo igitur Ecclesiæ signo, quod hæc vnica sit, loquitur Christus apud Matth. cap. 13. in similitu-
B dinibus Agni, Thesauri absconditi, Margaritæ, & Sagenæ missæ in mare, et apud Ioann. cap. 10. vers. 16. dicitur de Ouili, sicut etiam Apostolus loquitur Ephes. 2. vers. 21. de Aedificio, & ad Roman. c. 12. vers. 5. habetur: *Vnum corpus sumus in Christo*, de quo corpore idem Christus, eiusdem caput, orans ad Patrem apud Ioann. cap. 17. ait. *Pater sancte serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, vt sint vnum, sicut & nos*. Quæ oratio sortita est effectum in Ecclesia nascente, vt legitur in act. Apost. cap. 4. *Multitudo autem credentium erat cor vnum, & anima vna:* Hæc autem præfata vnitas erat Fidei, Charitatis, & Obedientia, de quibus Patres
C pluribus in locis scripsere.

Secundum verò Ecclesiæ signum est sanctitas, de qua in psalm. 92. *Domum tuã decet Domine sanctitudo.* & in Apoc. cap. 21. *Et ego Ioannes vidi sanctam Ciuitatem Hierusalem, nouam, descendentem de cœlo, à Deo paratam, sicut sponsam ornatam viro suo*; Nempe a Christo sponso sanctificatam. Hoc Ecclesiæ signum sex habet partes, vt sibi essentiales, nempe Veritatem doctrinæ, Professionem bonorum operum, Efficaciam doctrinæ, Actualem sanctitatem priscorum Sanctorũ, qui Ecclesiam fundarunt, Gloriã Miraculorum, & Do-

num

num Prophetiæ; vt de his apud Cardin. Bellarminium, & alios. A

Tertium signum, quod Ecclesia sit Catholica, nempe Vniuersalis, sicut Deus Pater promisit Christo filio suo, vt in psalm. 2. *Postula a me, & dabo tibi gentes, hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ:* Quæ vniuersalitas versatur in antiquitate, interruptione, & extensione omnium sæculorum: refert Vincent. Lerinen. in commonitorio aduers. prophan. vocum nouitates, his verbis. *Quod vbique, quod ab omnibus, quod semper*: & D. August. epist. 165. *Certius, & vere salubriter ab ipso Petro numeramus, cui totius Ecclesiæ figuram gerenti Dominus ait; super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portę Inferi non præualebunt aduersus eam: Petro enim successit Linus, Lino Clemens, Clementi Anacletus, Anacleto Euaristus, Euaristo Alexander; Alexandro Sixtus, &c. In hoc ordine successionis nullus Donatista Episcopus inuenitur.* B

Quartum signũ, quod sit Ecclesia Apostolica nempe quod principium, & fundamentum, & continuatam succesionem habuerit ab Apostolis, vt ex Christi verbis ad Petrum; Super hanc petram ædificabo Ecclesiã meam: & contra Hæreticos præsumentes hanc successionem ab Apostolis insurgit Tertull. de præscript. cap. 32. *Cæterum si quæ audent interserere se ætati Apostolicæ; vt ideo videantur ab Apostolis traditæ, quia sub Apostolis fuerunt; possumus dicere, edant ergo origines Ecclesiarum suarum, euoluant ordinem Episcoporum suorum, &c.* & Sanctus Cyprianus epist. 76. quæ est lib. 1. epist. 6. ad Magnum ait. *Nouatianus in Ecclesia non est, nec Episcopus computari potest, qui Euangelica, & Apostolica traditione contempta, nemini succedens à se ipso ortut est.* C

Infertur ex ijs, quod si quis propriarum nouitatum sit nimis cupidus, hic ab omnibus fugiendus sit. Vincent. Lerinen. contra Hæreseonnouitat. cap. 33. ait;

QTi-

A *O Timothee, inquit Apostolus, depositum custodi, deuitans prophanas vocum nouitates; deuita inquit, quasi viperam, quasi scorpionem, quasi basiliscum, &c.*

Præter quatuor præfata signa, quæ satis demonstrant veram Ecclesiam; sunt quoque alia duo: primum nempe, quod hæc nostra Catholica debellauerit omnes hæreses, quoniam vix illæ in lucem editæ superuenerunt Concilia, & sancti Patres, qui omnes illas conculcarunt, & in nihilum redegerunt, vt videre est apud Baronium, Bellarminum, & alios.

Alterum autem veræ Ecclesiæ signum erit exhibere, ac repræsentare quod eadem Ecclesiæ facies, quam B modo in Ecclesia videmus circa sacramenta, & sacramentalia, circa doctrinam, ac ritus cœremoniarum, & similium; eadem enim omnino fuerunt in principio nascentis Ecclesiæ, vt in sequenti Capitulo videbimus.

Veteris Ecclesiæ Catholicæ cum Recenti Ecclesiæ Comparatio.

C

Cap. LXXV.

ANnis præteritis cum essem in Gallia apud bon. memor. Ioannem Franciscum Cardin. à Balneo, tunc Nuntium Apostolicum ibi apud Christianissimũ Regem Ludouicum XIII. & inde ego transissem in Olandiam, Zelandiam, ac etiam in Angliam: recordor tunc præter librorum lecturam, etiam in familiari ser-

mon. mussicasse persæpe homines malè feriatos, & Nouatores Hæreticos, quod in quarto, & quinto sæculo aberrauerint Catholici à pura, & vera Christi Religione; superaddendo noua sacramenta, sacramentalia, & recentes inueniendo ritus, & alia multa immutando: vnde ex tunc proposui aliquatenus recensere statum Ecclesiæ Catholicæ tempore sancti Augustini, & quatuor priorum Conciliorum; vt ex hoc ora Draconum venenum euomentium obturarentur auctoritatæ sacræ Scripturæ, Conciliorum, & sanctorum Patrum in prædictis sæculis existentium. A

Igitur ego à mensibus præteritis conatus sum ante oculos proponere priscæ Catholicæ Ecclesiæ statum; & primo de sanctissimæ Crucis, & sacrarum Imaginum veneratione: deinde de septem Ecclesiæ Sacramentis, necnon de Ritibus circa eadem tunc habere solitis; Plura etiam de sacramentalibus Ecclesiæ: & alijs plurimis ritibus, & præsertim de priscorum Christianorum Funeribus, de Miraculis, & Sanctorum Canonizatione, &c. Quæ præfata omnia sicut in prisca Ecclesia seruari tunc erant solita; vt ex dictis auctoritatibus: eadẽ etiã in substantia esse in vsu in hac nostra recẽti Ecclesia modo cognoscimus: vnde ex his credimus euacuasse, quod obijciunt Hæretici hæc immutata, & superaddita in quarto, & quinto sæculo: vt falsissimũ est. B C

Hic labor non à me primum inuentus, sed ex scriptoribus recentibus Eminentiss. Card. Peronus hisce nostris temporibus Maximum Gallicanæ Ecclesiæ lumen, in sua replicatione ad responsionem Regis magnæ Britanniæ, lib. 1. c. 18. Gallico idiomate, quamuis satis breuiter scribit: *De la conference de l'ancienne Eglise Catholique auec la moderne.*

De

A

De Concilijs, eorumque auctoritate.

Cap. LXXVI.

MEmoranda contentio cum esset mota inter Christianos ex Iudaismo, & Gentilitate in Ecclesia Antiochiæ circa Circuncisionem, & vsum cœremo-
B niarum, vt refert sanctus Lucas in act. Apost. cap. 15. *Conuenerunt Apostoli, & Seniores videre de verbo hoc: cum autem magna conquisitio fieret; surgens Petrus, dixit ad eos: Viri fratres vos scitis, quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit per os meum audire gentes verbum Euangelij, & credere, &c.*

Ex cuius narratione deducunt Patres quatuor conclusiones. Quod sanctus Petrus esset caput Apostolorum. Quod sit proprium eiusdem capitis conuocare Concilia. Quod quisquam non possit legitime prædicare, nisi sit missus. Demum quod Concilia errare non possint: at in præsentia de hoc postremo tantum,
C quam breuissimè videbimus.

Non est ambigendum quin sacra Concilia Oracula sint sancti Spiritus in decisionibus difficultatum fidei, vt inquit Petrus in act. Apost. *Placuit Spiritui sancto, & nobis:* sicuti omnibus nota est veneratio, quam tota antiquitas retulit erga quatuor priora generalia Concilia, nempe *Nicænum*, sub Papa Siluestro, & Magno Constantino, in quo Arius damnatus est: *Constantinopolitanum* sub Damaso, & Theodosio seniore contra hæresim Macedonii: *Ephæsinum* sub Papa Cælestino, & Theodosio iuniore contra Nestorium: &

Calcedonense sub Papa Leone Primo, & sub Imperatore Marciano: Hinc sanctus Gregorius Magnus lib. 1. epist. 24. ad fin. *Sicut sancti Euangelij quatuor libros; sic & quatuor Concilia suscipere, & venerari me fateor.* Vt etiam Imperator Iustinianus Authenticarum collat. 9. de Ecclesiast. titulis inquit. *Sancimus vicem legum obtinere sanctas ecclesiasticas regulas, quæ à sanctis quatuor Concilijs expositæ sunt, aut firmatæ: prædictarum quatuor synodorum dogmata, sicuti sanctas scripturas accipimus, & regulas sicut leges obseruamus.* A

His præmissis impium, & hæreticum est cogitare de prædictorum Conciliorum errore: vnde Athanas. ad Epictetum Corinth. Episcopum initio tom. primi. *Ego arbitrabar omnium quotquot vnquam fuerunt hæreticorum inanem garrulitatem Nicæno Concilio sedatã esse.* & paulò post. *Qua igitur audacia fit, vt post tanti Concilij auctoritatem disputationes, aut disceptationes instituant.* B

Cyrillus dialog. 1, cum Hermian. *Si quis fidem illam à sancta, & magna synodo optime, & Diuino afflatu definitam, & expositam dicere voluerit basim animarum nostrarum, fundamentumque inconcussum, & munitum, is vtique probatissime loquetur, & ab ipso Christo laudem habiturus est, fidelis quoque est verus adorator relucebit.* C

Hieronymus epist. 71. ad Theophilum. *Simul obsecro, vt si quæ synodalia habes, ad me dirigas, quo possim tanti Pontificis auctoritate firmatus libentius, & confidentius pro Christo ora reserare.*

Rufinus lib. 1. histor. cap. 5. *Defertur ad Constantinum sacerdotalis Concilij sententia, ille tamquam à Deo prolatam veneratur: cui si quis tentasset obniti; velut contra statuta Diuina venientem, in exilium se protestatur acturum.*

D. Augustinus epist. 118. cap. 1. inquit. *Illa autem*

quæ

A *quæ non scripta, sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe obseruantur, datur intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel plenarijs concilijs, quorum est in Ecclesia saluberrima auctoritas, commendata, atque statuta retineri; sicuti, quod Domini passio, & Resurrectio, & Ascensio in cœlum, & Aduentus de Cœlo Spiritus sancti anniuersaria celebrentur, &c.*

Non esset finis huiusmodi sanctorum Patrum auctoritates referendi, quas Card. Bellarm. & alii diffusè ad rem nostram adduxere.

Quatenus autem persistant impii Nouatores, quod Ecclesia (a cuius auctoritate sacra concilia procedũt)
B defecerit in quinto sæculo: Conuincuntur tamen ij ex verbis Angeli ad Virginem, Luc. 1. *Et Regni eius non erit finis*. Et ipse Christus hoc idem testatur Petro. *Et portæ Inferi non præualebunt aduersus eam*: nempe Ecclesiam.

Si quispiam vero asserat fuisse absconditam, & inuisibilem ecclesiam spatio vndecim sæculorum: Hoc inquam esset redarguere Christum de mendacio, qui præterquam in psalmo 18. inquit. *Posuit in Sole tabernaculum suum*: nempe Ecclesiam, illamque etiam comparauit. *Ciuitati supra montem positæ*. August. lib. 2.
C contra Crescon. cap. 36. inquit. *Extat Ecclesia cunctis clara, cunctis conspicua: quippe ciuitas quæ abscondi nõ potest super montem constituta, per quam dominatur Christus à mari vsque ad mare, & à flumine vsque ad terminos orbis terræ*. Et idem contra litteras Petiliani, lib. 2. cap. 104. *Non estis in montibus Sion, quia non estis in ciuitate supra montem constituta, quæ certum signum hoc habet, quod abscondi non potest: nota est ergo omnibus gentibus, pars autem Donati ignota est pluribus gentibus, non est ergo ipsa*.

Concludamus igitur, vt concilia vim habeant decernendi Articulum fidei esse debeãt vniuersalia, in libera

bera facultate, vt veritas locum habeat: Item hæc libertas debet esse iuxta iudicium totius sessionis, non autem particularium: similiter quod in spiritu humilitatis, & charitatis procedatur in eo: Debent quoque esse congregata auctoritate illius, qui caput est Ecclesiæ: Demum virtute conciliorum Catholici ab hæreticis discernuntur, membra vniuntur capiti, caput autem cum membris; vnde fiat vnus Pastor, & vnum Ouile. & de ijs omnibus latè scripserunt Card. Bellarminus, & alii plurimi. A

Quod Sanctus Petrus fuerit Princeps Apostolorum. B

Cap. LXXVII.

OMnes duodecim Apostolos certum est fuisse primos Patres Christianitatis, Principes Ecclesiæ, ac etiam totius corporis mistici Iesu Christi partes insigniores; necnon fuisse illos tanquam duodecim Patriarchas, ex quibus Israelitæ descenderunt: verum sicuti Sol indifferenter suum lumen omnibus astris non dispensat, sic etiam Dei filius non æqualiter se omnibus Apostolis communicauit: Aliqui enim, & non omnes testes oculares fuerunt Transfigurationis in monte Thabor, sicuti & Agoniæ in horto Oliuarum: vnus specialiter erat ex Apostolis appellatus Dilectus; & sic ex omnibus vnus nominatus Petrus, supra quem fundata est Ecclesia: Etenim cum Dei filius nomen immutauit, & Cæphas nominauit, quod caput græcæ, & Petrum Syriacæ significat. Optatus Meleuitanus, C

lib. 2.

A lib. 2. contr. Parmen. post princ. ait. *Igitur negare non potes; scire te in Vrbe Roma primo cathedrã Episcopalem esse collocatam, in qua sederit omnium Apostolorum caput Petrus, unde Cephas appellatus est, in qua vna cathedra unitas ab omnibus seruaretur*; Et idem inquit Hieronymus in cap. 2. epistola ad Galath. Hinc patet, quod Dei Filius noua nomina non apponat nisi maximis de causis, vt inquit Chrysost. hom. 18. in primum caput Ioan. *Hoc autem non temerè fit, sed vt ea appellatio imponatur, quæ sit Diuini beneficij perpetuum monumentum, & memoria per prædicta nomina auditorum animis imprimatur; ita & Ioanni cœlitus nomen imposuit, &c.*

B

Quod autem mutatio nominis subsequuta fuerit potestatem Petro collatam à Christo: patet primo, quoniã in dinumeratione Apostolorum, quam faciunt Euangelistæ Petrus semper est primus: etenim Matth. c. 10. in princ. ait. *Primus Simon, qui dicitur* Petrus: quod non propter ætatem, nec propter vocationem, in quibus præcedebat frater Andreas: nec propter sanctitatem, quoniam Iacobus minor nominabatur Iustus, & frater Domini: nec propter amorem cum Ioannes fuerit Discipulus dilectus: vnde sequitur hanc primam denominationem prouenisse à præeminentia, & potestate illi ante collata. Sanctus Augustinus homilia 17. in cap. 1. inquit. *Non enim eum appellauit* Petrum, *non dixit super eam petram ædificaturum Ecclesiam, sed dixit; Tu vocaberis Cephas: illud enim maioris erat potestatis, necnon erat etiam auctoritatis*. Et propterea ad Galat. cap. 1. inquit Paulus. *Deinde post annos tres veni Hierosolymam videre* Petrum: nec dicit Iacobum quamuis ibidem esset hic Episcopus.

C

Quod manifeste patet ex peculiari Petri reuelatione apud Matth. cap. 16. *Tu es Christus filius Dei viui*. cui Dei filius respondit: *Beatus es Simon Bar-Iona*,

quia

quia caro, & sanguis non reuelauit tibi: Quæ verba clarè demonstrant recepisse Petrum donum fidei infusæ in eo, quod tangit illius Diuinitatem, per quam recognouit eum verum Dei filium naturalem: vnde Hilarius in psalm. 131. inquit. *Tanta ei religio fuit pro humani generis salute patiendi, vt Petrum primum filij Dei Confessorem, Ecclesiæ Fundamentum, Cælestis Regni Ianitorem, & in terreno Iudicio Iudicem Cæli nuncuparet:* & idem Hilar. lib. 6. de Trinitat. ad fin. *Loquitur, quod vox humana, nondum protulerat. Tu es Christus filius Dei viui, &c.* A

Fuit etiam maxima prærogatiua promissio à Christo Petro facta, quod *portæ inferi nō preualebūt aduersus eā.* B
Hinc Origen. in Matth. c. 16. inquit. *Neq; enim aduersus Petram, super quam Christus ædificat Ecclesiā, neq; aduersus Ecclesiā portæ inferi præualebunt:* quæ promissio Petro solum facta, quoniam hodie, nec Ecclesiā Iacobi Hierosolymæ, nec Ioannis Ephæsi, nec Matthæi in Aethiopia, nec Andreæ in Scytia, nec Bartholomæi in Armenia, nec Simeonis in Mesopotamia, nec Iudæ in Aegypto, nec Thomæ in India, &c. Sola autem inter fluctus, & tempestates remansit hic Romæ Ecclesia Petri, aduersus quam portæ inferi non præualebunt: ac de dilatatione Religionis in hac eadem vrbe inquit sanctus Leo serm. 1. in natal. Apost. Petri, & Pauli. *Ciuitas Sacerdotalis, & Regia per sacram Beati Petri Sedem caput Orbis effecta, latius præsideres Religione Diuina, quam dominatione terrena.* C

Nec de alio Apostolo Christus Dominus testatur futuris sæculis nunquam defuturam fidem, sicuti loquitur Petro: Rogaui *pro te Petre, vt non deficiat fides tua.* Hinc idem Petrus Ecclesiæ caput in Ecclesia tanquam exercitus Dux; Chrysost. in cap. 9. act. apost. *Quemadmodum Dux in exercitu obambulans considerabat, quæ pars sit coadunata, quæ ornata, quæ suo aduentu egeat:*

A *egeat: vide illum vbique circumcursare, & primum inueniri, quando eligendus Apostolus hic primus: quando loquendum Iudæis non Apostolos esse ebrios: quando curandus claudus: quando concionandum hic præ alijs est: quando agendum contra Principes: quando contra Ananiam: quando ab vmbra sanationes fiebant: hic erat; & vbi quidem erat periculum, hic: vbi autem moderatio, & vbi tranquillitate res erant plenæ, communiter omnes*. & dum ex act. apost. cap. 12. habetur, *sine intermissione oratio fiebat ad Deum pro eo*. Chrysost. inquit. *Oratio fiebat magni amoris indicium, Patrem omnes quærebant, Patrem mansuetum*.

B Nec prætereundum, quod refert Euthym. in Ioan. & Nicephor. hist. lib. 2. cap. 3 *Porro Diuinus Euodius, qui & ipse Apostolorum successor fuit, inquit Christus manibus ipse suis Petrum tantummodo baptizauit, Petrus porrò Andream, & filios Zebedei; hi deinceps reliquos Apostolos*.

De eodem Petro, Basil. sermone de Iud. Dei ait. Petrus ille beatus, qui cœteris antelatus discipulis fuit, cuique magnificentius, quam reliquis omnibus datum testimonium est, magisque quam reliqui omnes Beatus appellatus, cui claues regni cœlestis commissæ: & Epiph. hæres. 51. In medio elegit Petrum, vt Dux esset
C suorum discipulorum.

Similiter Hieronymus contra Iouinian. cap. 14. *Inter duodecim vnus eligitur, vt capite constituto schismatis tollatur occasio*. & Ambros. in cap. 12 epistola secunda ad Corinth. *Prior sequutus est Andreas Saluatorem, quam Petrus, & tamen primatum non accepit Andreas, sed Petrus*. & August. in lib. 1. de baptis. cap. 1. *Quis enim nescit illum Apostolatus principatum cuilibet Episcopatui præferendum*.

Ex quibus, & plurimis similibus auctoribus, quis detrahet Petro primatum a Christo collatum? de quo

ſcriptura teſtatur, antiquitas recognouit, approbarunt Concilia, Patres declararunt, & omnes nationes confitentur. A

Petrus ſundauit, gubernauit, & proprio ſanguine conſecrauit Romanam Eccleſiam.

Cap. LXXVIII. B

QVod impudenter Nouatores conantur impugnare Petrum nunquam Romę extitiſſe, nec ibidem Eccleſiam fundaſſe, conuincitur primo hanc ipſam Romanam Eccleſiam per vniuerſum orbem diffuſam, ex epiſt. Pauli ad Roman. cap. I. ibi. *Quia fides veſtra annunciatur in vniuerſo mundo*, quæ Pauli verba ſupponunt; iam ante catechizatos Romanos à Petro tanquam Apoſtolorum Principe, vt in dicto capitulo primo ſubdit Paulus. *Deſidero enim videre vos, vt aliquid impertiar vobis gratiæ ſpiritualis ad confirmandos vos*: & in hæc verba inquit Theodoretus. *Non enim dixit, vt dem, ſed VT IMPERTIAR: communico enim ex ijs, quæ accepi: & quia primus eis magnus Petrus doctrinam Euangelicam præbuit, neceſſario intulit AD CONFIRMANDVM VOS: non aliã inquit doctrinam adfero, ſed eam, quæ iam plantata eſt, confirmare, & arbores iam plantatas irrigare volo*. Et in omnem caſum comprobatur ex dictis Pauli verbis vtrumque nempe Petrum, & Paulum Romæ extitiſſe, vt infra. C

Irenæus

A Irenæus lib. 3. aduersus hæreses cap. primo, inquit. *Matthæus in Hebræis ipsorum lingua scripturam edidit euangelij, cum Petrus, & Paulus Romæ euangelizarent, & fundarent Ecclesiam.* & idem cap. 3. *Maximæ, & antiquissimæ, & omnium cognitæ à gloriosissimis duobus Apostolis Petro, & Paulo Romæ fundatæ, & constitutæ Ecclesiæ, eam quam habet ab Apostolis traditionem, &c.*

Athanasius in apologet. de fuga sua ad finem, inquit. *Petrus, & Paulus cum audissent oportere se Romæ martyrium subire, non abiecerunt eam profectionem, sed potius cum gaudio abierunt.*

B Eusebius in chronic. ad annum Christi 44. *Petrus Apostolus natione Galilæus, Christianorum Pontifex Primus, cum primum Antiochenam Ecclesiam fundasset, Romam proficiscitur, vbi Euangelium prædicans 25. annis eiusdem Vrbis Episcopus perseuerat.* & idem paulo post ad annum 70. *Post Petrum primus Romanam Ecclesiam tenuit Linus annis 11.* & idem lib. 1. cap. 13. ecclesiast. histor. *Sub ipso Claudij Imperio benigna, & propitia Dei, totius huius vniuersitatis Rectoris, erga humanum genus prouidentia, fortem, ac præpotentem, & reliquorum Apostolorum propter potestatis amplitudinem facilè Principem Petrum, Romam versus ad eiusmodi pestiferam vitæ humanæ corruptelam delendam,* C *quasi manu deduxit.* & idem cap. 24. *Paulum proinde Romæ eo regnante securi percussum; & Petrum etiam suffixum cruci historiarum monumentis proditum est.*

Epiphan. hæres. 27. *In Roma fuerunt primus Petrus, & Paulus Apostoli idem, ac Episcopi: deinde Linus, deinde Cletus deinde Clemens, qui contemporaneus fuit Petri, & Pauli.*

Chrysostomus in epistola ad Roman. in Moral. *Considerate, & horrete quale spectaculum visura sit Roma, Paulum repente ex theca illa cum Petro resurgentem*

tem in occursũ Domini sursum ferri. Qualẽ rosã Christo mittit Roma, qualibus coronis duabus ornatur vrbs ista? propterea celebro hanc vrbem non propter copiam auri, non propter columnas, non propter aliam phantasiam, sed propter columnas illas Ecclesiæ. A

Tertull, de præscript. cap. 36. inquit. *Si autem Italiæ adiaces habes Romam; vnde nobis quoque auctoritas præsto est: ista quam fœlix Ecclesia, cui totam doctrinã Apostoli cum sanguine profuderunt, vbi Petrus passioni Dominicæ adæquatur; vbi Paulus Ioannis exitu coronatur; vbi Apostolus Ioannes postquam in oleum igneum demersus nil passus est, in insulam relegatur.*

Arnobius lib. 2. multo post princ. inquit. *Viderant enim cursus Simonis Magi, & quadrigas igneas Petri ore difflatas, & nominato Christo euanuisse: viderant inquam fidentem Dijs falsis, & ab eisdem metuentibus proditum, pondere præcipitatũ suo, cruribus iacuisse perfractis; post deinde perlatum Brundam cruciatibus, & pudore defessum ex altissimi culminis se rursum præcipitasse fastigio.* B

Sanctus Ambrosius sermone 3. in festo Apostolorum Petri, & Pauli inquit. *In vrbe Roma, quæ principatum, & caput obtinet nationum; scilicet vt vbi caput superstitionis erat, illic caput quiesceret sanctitatis, & vbi Gentilium principes habitabant, illic Ecclesiarum Principes morerentur: Simonem orationibus suis de aeris vacuo præcipiti ruina prostrauerunt*, &c. *Tunc igitur Petrus velut vinctum de sublimi aere deposuit, & quodam præcipitio in saxo elidens, eius crura confregit: & hoc in opprobrium facti illius, vt qui paulò ante volare tentauerat, subito ambulare non posset.* C

Hieron. in cap. primo ad Galath. *primum Episcopum Antiochenæ Ecclesiæ Petrum fuisse accipimus, & Romam exinde translatum, quod Lucas penitus omisit.*

S. Leo in natal. Apost. Petri, & Pauli. *Isti sunt, per quas*

A *quos tibi Euangelium Christi Roma resplenduit, & quæ eras magistra erroris, facta es discipula ueritatis: isti sunt patres tui, uerique pastores, qui te Regnis cœlestibus inserendam, &c.* & hæc satis.

Quod Papa sit Successor Sancti Petri, Hæres dignitatis, & preheminentiæ.

B

Cap. LXXIX.

APud Matthæum cap. 16. Christus inquit Petro: *Et tibi dabo claues Regni Cœlorum, & quadcũq; ligaueris super terram, erit ligatum, & in cœlis, & quodcumque solueris super terram erit solutum & in cœlis:* At cum remissio peccatorum non fiat, nisi in vim clauium, quæ Petro fuerunt donatæ, & cum remissio sit articulus fidei, quæ in Ecclesia perseuerat, ergo claues Petri in Ecclesia adhuc sunt.

C Præterea apud Ioann. cap. 21. *Dicit Simoni Petro Iesus: Simon Ioannis diligis me plus his? dicit etiam Domine: Tu scis quia amo te; Dicit ei: Pasce agnos meos; quod post triplicem replicationem:* Dicit Christus: *Pasce oues meas:* ergo, si oues in ouili, seu Ecclesia adhuc sunt, necesse est etiam esse Pastorem, quia in Ecclesia visibilis erit Successor Petri, nempe Papa.

Tertiò, apud eundem Matth. cap. 16. dicit Dominus: *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi, &c.* Ergo, si fundamen-

tum

tum Ecclesiæ durabit quousque Ecclesia consequens est, vt cum non sit amplius in Ecclesia visibilis Petrus; sit tamen necessario eiusdem successor, qui est visibilis Papa, & eiusdem Ecclesiæ fundamentum. A

Ab exordio Ecclesiæ, vsque in præsens absque interruptione agnita est hæc veritas de successione Petri in Ecclesia vniuersali, quod omnes Patres testantur. Hinc sanctus Athanasius ad Marcum Papam: *Domino sancto Apostolici culminis venerando Marco sanctæ Romanæ, & Apostolicæ Sedis, atque vniuersalis Ecclesiæ Papæ Athanasius, & vniuersi Aegyptiorum Episcopi salutem.* & ibidem ad finem. *Optamus vt à vestra sanctæ Sedis auctoritate, quæ est Mater, & caput omnium Ecclesiarum ea ad correctionem, & recreationem fidelium Orthodoxorum percipere per præsentes legatos mereamur.* B

Diuus Hieronymus epist. ad Damasum Papam. *Ego cum successore Piscatoris, & discipulo Crucis loquor: Ego nullum primum nisi Christum sequens, Beatitudini tuæ, idest Cathedræ* Petri *communione consocior, super illam petram ædificatam Ecclesiam scio: quicumque extra hanc domum Agnum comederit prophanus est; si quis in arca non fuerit regnante diluuio, peribit.*

Diuus Augustinus epist. 166. *Si ordo Episcoporum sibi succedentium considerandus est, quanto certius, & verè salubriter ab ipso* Petro *numeramus; cui totius Ecclesiæ figuram gerenti Dominus ait; Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non vincent eam.* & idem Augustinus epist. 92. ex Concilio Meleuitano ait. *Quia te Dominus gratiæ suæ præcipuæ munere in Sede Apostolica collocauit, talemque nostris tēporibus præstitit.* & paulò post: *Magnis periculis infirmorum membrorum Christi pastoralem diligentiam quæsumus adhibere digneris.* C

Basilius epist. 52. ad Athanasium. *Visum est autem*

mihi

A *mihi consentaneum, vt scribatur Episcopo Romæ, vt quæ hic geruntur consideret, detque consilium, & quoniam difficile est, vt communi ore, ac synodico decreto illuc mittantur, ipse sua auctoritate in ista causa vsus, viros eligat, &c.*

Chrysostomus epist. 1. ad Innocent. Papam ante finem. *Cum hæc ita se habere didiceris, studium vestrũ, & magnam diligentiam adhibere, quo retundatur hæc, quę in Ecclesia erumpit iniquitas.*

Ac etiam, quod Romanus Pontifex successerit auctoritati, quæ à Christo collata est Petro in Ecclesiam vninersalem, Baronius in anno 34. vbi Spondanus B num. 59.

Et hæc satis de multis, quæ possent adduci, vt constet Christum non fundasse, ac promouisse solum Ecclesiam pro tempore Apostolorum, quinimo ad omnia futura sæcula: Præterea huic Ecclesiæ non exhibuisse formam Aristocratiæ, sed monarchiæ spiritualis, sicuti in præsenti apparet, &c.

De Romana Ecclesia.

C

Cap. LXXX.

NEgari non potest quin Romana Ecclesia fuerit appellata, & cognita caput Ecclesiarum, Sedes, Mater, & vt inquit sanctus Cyprianus de vnitate Eccles. circa finem. *Quicquid à Matrice discesserit, seorsum viuere, & spirare non potest, & substantiam salutis ammittit:* ac etiam Optatus Meleuitanus contra Parmenion. lib. 2. ait *Igitur negare non potes scire te in Vrbe*

Roma

Roma Petro primo Cathedram Episcopalem esse collatam, in qua sederit omnium Apostolorum caput Petrus, vnde Cephas appellatus: in qua vna Cathedra vnitas ab omnibus seruaretur, ne cœteri Apostoli singulas sibi quisque defenderent; vt iam schismaticus, & peccator esset qui contra singularem Cathedram alteram collocaret. A

Ac etiam, quod Romana Ecclesia Mater, & radix dicatur omnium Ecclesiarum, Baron. ad annum 45. vbi Spondan. num. 3. Item caput omnium, Baron. anno 342. vbi Spondan. num. 8. Ab eadem diffusum Euangelium in vniuersum Occidentem, Baron. anno 46. vbi Spondan num. 1. Similiter cum ea non communicantes Hæretici iudicandi, Baron. anno 45. vbi Spondan. num. 3. & anno 254. num. 11. & 13. Eiusq; communionem conati sunt suffurari Hæretici, vt sic Catholici viderentur; vt Montanus; Rufinus, & alij, de quibus Baron. in ann. 173. vbi Spondan. num 2. & anno 397. vbi Spondan. num. 5. B

Cognito huius Vrbis primatu, consequens est videre: quare nominetur Romana? de quo multæ adducũtur rationes. Primo, vt ab Hæreticis discriminetur. Secundò, quoniam Ecclesia Romana nunquam à recta semita aberrauit. Tertiò, quoniam hæc repræssit semper omnes hæreses. Quartò, cum prima sedes Romæ à Christo fuerit erecta. Quintò, quoniam vt plurimum Christi Vicarij sedes in ea reperitur. Demum quoniam hæc Romana semper pro Catholica fuerit habita, vt in Concil. Ephæsin. cap. 10. Theodosius ad Acacium Episcopum inquit. *Decet proinde vestram sanctitatem omni diligentia, studio, ac contentione hæc à Deo deposcere, vosque probatos Romanæ Religionis Sacerdotes esse manifestè declarare*. & Gregor. Turonẽ. de glor. Martyr. cap. 80. inquit. *Romanos enim vocat homines nostræ Religionis*. Irenæus lib. 3. aduersus C

hæres.

A hæreſ. cap. 3. *Ad hanc Eccleſiam propter potentiorem principalitatem neceſſe eſt omnem conuenire Eccleſiam, hoc eſt eos, qui ſunt, vndique fideles*. Et ſanctus Cyprianus epiſtola 45. *Scimus nos hortatos eos eſſe, vt Eccleſiæ Catholicæ radicem, & matricem agnoſcerent, ac tenerent.* Sanctus Ambroſius orat. de obitu Satyri fratris inquit. *Aduocauit ad ſe Epiſcopum; nec vllam veram putauit, niſi veræ fidei gratiam, percunctatuſque ex eo eſt, vtrum nam Epiſcopis Catholicis hoc eſt cum Romana Eccleſia conueniret?* & Diuus Auguſtinus epiſt. 62. pag. 3 inquit. *Vnde non mediocris vtique auctoritatis habeat Epiſcopum, qui poſſet non curare conſpirantem multitudinem*
B *inimicorum, cum ſe videret & Romanæ Eccleſiæ, in qua ſemper Apoſtolicæ Cathedræ viguit principatus & cæteris terris, vnde Euangelium ad ipſam Aphricam venit, per communicatorias litteras eſſe coniunctum*. Et Hieron. apolog. 3. aduerſus Rufinum tom. 1. ſic inquit. *Attamen ſcito* Romanam *fidem Apoſtolica voce laudatam, iſtiuſmodi præſtigia non recipere; etiam ſi Angelus aliter annunciet, quam ſemel prædicatum eſt; Pauli auctoritate munitam non poſſe mutari*.

Denique, quod Romanum nomen idem ſit, quod Catholicum, & Romana fides eadem quæ Catholica, Baron. anno 45. vbi Spondan. num. 3. & idem Baron.
C anno 58. vbi per Spondan. num. 19.

Sed omiſsis cœteris circa Eccleſiæ Romanæ primatum: curemus nos in hac ſtabili, & firma Eccleſiæ Romanæ Petra inhærere, & dicamus cum ſancto Auguſtino contra epiſtolam Manichæi, quam vocant Fundamenti, cap. 4. tom. 6. *Multa ſunt, quæ me iuſtiſſime tenent in Eccleſiæ Catholicæ gremio: tenet conſenſio populorum, atque gentium: tenet auctoritas miraculis inchoata, ſpe nutrita, charitate aucta, vetuſtate firmata: Tenet ab ipſa ſede Petri Apoſtoli, cui paſcendas oues ſuas poſt reſurrectionem Dominus commendauit, vſquè ad*

præsentem Episcopatum, successio sacerdotum: Tenet postremo ipsum Catholicæ nomen, quod non sine causa inter tam multas hæreses sic ista Ecclesia sola obtinuit; vt cum omnes hæretici se Catholicos dici velint: quærenti tamen peregrino alicui, vbi ad Catholicam conueniatur, nullus Hæreticorum, vel Basilicam suam, vel domum audeat ostendere. A

Vnde Caluinus his detentus angustiis lib. 4. instit. euomit venenum intra pectus retentum; quod quamuis ipse confiteatur, Romam iam fuisse Matrem aliarũ omnium Ecclesiarum; ex quo tamen cæpit fuisse Antichristi sedes, deuenit quæ non erat.

Cui nos respondeamus cum D. Hieronym. epist. 55. ad Pamach. & Oceanum tom. 1. his verbis. *Quisquis es assertor nouorum dogmatum, quæso te, vt parcas Romanis auribus: Parcas fidei, quæ Apostoli voce laudata est. Cur post quadringentos annos docere nos niteris* (diceret hodie Hieronymus 1644. annos) *quod ante nesciuimus? cur profers in medium, quod* Petrus, *&* Paulus *edere noluerunt? vsque ad hunc diem sine ista doctrina mundus Christianus fuit.* B

Et quo ad prodigiosam Antichristi metamorphosen quam somniat Caluinus, addimus hoc eiusdem fuisse assumptum, vt ostenderet ille vbi, quando, quomodo, & in cuius persona Homo iniquitatis, & filius perditionis fuerit reuelatus? Sed cum sit satis superius ostensum veteris Ecclesiæ Catholicæ faciem eamdem semper fuisse, vt in præsenti Ecclesia; & in consequens, quod nec illa sit Antichristi sedes, vel quod semper talis fuerit; eo quia perpetuitas sit de essentia necessaria Ecclesiæ Dei: Quibus addimus absque hæsitatione, quod Romana Ecclesia fixa sit supra Petram; non inquam supra immobile saxum Capitoli, vt est loquutus Poeta, sed supra fidem Petri, & supra verbum æternæ veritatis, quod testatur nobis, vt portæ inferi nempe C

hæreses

A hæreses (sic exponunt Patres) non præualebunt aduersus eam, &c.

De Honore Adorationis, de Osculo Pedum, ac etiam, quod super Cathedram deferatur.

B Cap. LXXXI.

HOnor quem deferunt Catholici Summo Pontifici non remanet, nec consistit in illo, sed vlterius vsque ad Christum Iesum progreditur: non homini absolutè, sed relatiuè ad Deum; non membris, sed capiti; non personæ indiuiduæ, sed dignitati; nec isti temporali, sed spirituali relatæ ad eum ante quem Magdalena, & aliæ Mariæ apud Matth. cap. 28. *Accesserunt, & tenuerunt pedes eius, & adorauerunt eum.* Hinc nos videbimus quare vtamur verbo Adorationis, quando fit mentio de Creatione Summi Pontificis, seu Papæ? quare osculantur eius Pedes, seu Crucē super eius sandalia? tertio, quare, idem super cathedram eleuetur, & deferatur?

C

Et quoad primum nominatur Adoratio, vt exprimatur reuerentia, quæ illi exhibetur per humiliationem, genuflexionem, & manuum osculum ab his, qui illum eligunt: quod non inconueniens, nisi Idololatras nominemus Abraham dum adorat filios Heth. Gen. 23. 7. sicuti nec Iacob Idololatra prosternens se ante Esau, Gen. 33. 3. Nec Ioseph idololatra adorans

Patrem, Gen. 48. 12. Nec Balaam idololatra Angelum adorans pronus in terram, Num. cap. 22. & præter similia multa in sacris paginis, nec idololatræ sunt ij, qui coram Regibus flectunt genua, vel ijs, quibus tãquam directis Dñis reddunt homagium: sed & vlterius in proposito S. Athan. to. 1. de virgin. ante fin. inquit. *Si homo iustus ingreditur in domũ tuã, procide ante eum, ac timore, & reuerentia prosterne te ante illum.* A

Osculũ Pedum. Ad secundum circa Osculũ Pedum Papæ, seu Crucis supra sandalia; habemus in act. apost. cap. 10. 25. & cap. 16. 29 quod primi Christiani non solum procidentes ponebant substantias suas ante pedes Apostolorum; verum, & personas; ita Cornelius *procidens ad pedes Petri adorauit*. Sicuti & ante Paulum custos carceris: quod cum consueuerit postea fieri erga summos Pontifices Petri successores; ijdem Diuino spirante lumine apposuerunt Crucem supra eorum sandalia, vt denotetur, quod tale osculum pedum non deferatur. Papæ tãquam homini, sed Christo Iesu crucifixo in eius persona, cuius in terris est Vicarius, vt pariter remiserit Ioannes Baptista Pharisæos ad Iesum, Ioan. cap. 1. 26. dicens: *Ego baptizo in aqua medius autem vestrum stetit, quem vos nescitis: ipse est, qui post me venturus est, &c.* vnde protestantur Summi Pontifices esse se seruos seruorum eius, quem ipsi repræsentant per Crucem. B C

Hinc nunquam dubitarunt primates terræ Papam taliter venerari, exequentes quod Isaias vaticinatus fuerat, cap. 60. vers. 14. *Et venient ad te curui filij eorũ, qui humiliauerunt te, & adorabunt vestigia pedum tuorum omnes, qui detrahebant tibi.*

Hinc refert Baronius ex antiquis actis S. Susannę ad annum Christi 204. num. 8. quod Pedrigna *repente ad Caium Papam se contulit, ad pedesque procidens, eosq; ex more exosculata, æque se ad fidem recipi postulauit*;

A id quod iam ante exequutus est.

De Iustino seniore Imperatore, qui Constantinopoli recepit Ioannem Papam, refert S Antoninus hist. par. 2. tit. 12. §. 1. *Iustinus autem humiliauit se, & adorauit pronus in terram sanctum Ioannem Papam.*

Et de Pipino Francorum Rege erga Stephanum Papam sic refert Paulus Aemilius in eius vita. Et *Pipinus ad tertium à Carisiano oppido lapidem obuiam progressus, pedes, vt ferunt, exosculatus: coerceri non potuit, quin in equo sedentem prosecutus in Regiam deduceret.* Et idem auctor in vita Caroli Magni inquit. *Præstolabatur Regem Hadrianus cum sacro cœtu præ gradibus*
B *ædis sancti Petri: ille vbi in congressum venit prius Pontificis pedes osculo contigit, quam se illi complectendum daret.*

Pariter de Alexandro Tertio refert Platina in eius vita. *Conuenerat iam Venetias Alexander componendæ pacis Italiæ causa: eò & Federicus Imperator accedens in vestibulo sancti Marci Pontificis pedes osculatur.* Et Genebrardus chronolog. ad annum 1180. loquens de Federico Imperatore, & Alexand. III. ait. *Ad eius pedes procubuit Federicus Imperator petens absolutionem excommunicationis: ferunt Ludouicum Francorum, & Henricum Secundum Angliæ Reges pedites*
C *ei inseruisse stratoris officio; ac leua dextraque frænum æqui ipsius tenentes, eum magna cum pompa deduxisse: cuius rei pudere non debuit; nam & magnus ille Constantinus longe potentior, & sanctior prius id honoris Siluestro Christi Vicario exhibuit.*

Et prædictis inhærendo videmus in lib. decret. Gregor. VII. quod post Innocentium Tertium Reges, & Imperatores omnes scribentes summis Pontificibus: eos salutauere humillimo, & affectuoso pedum osculo, quod non mirum cum apud Ambrosium de dignitate sacerdotali cap. 2. tom. 4. legamus. *Honor igitur, &*

subli-

sublimitas Episcopalis nullis poterit cōparationibus adæquari: si Regum fulgori compares: quippe cum videas Regum colla, & principum submitti genibus sacerdotum, & exosculatis eorum dexteris, orationibus eorum credunt se communiri. & Diuus Chrysostomus homilia 59. ad populum inquit. *Ad eos vbi hospitare, accede, sanctos tange pedes, multo namque honestius est illorum pedes tangere, quam aliorum caput: Dic enim mihi si quidam statuarum pedes apprehendunt, quoniam tantum Regiam habent figuram: Tu ipsum habentem in se ipso Christum, non pedibus tenebis, & saluus eris? sancti sunt pedes licet viles sint; inquinatorum neque caput venerandum est: sanctorum certe pedes magna potuerunt; quamobrem, & vlciscuntur cum pedibus puluerem excusserint.* B

Plures adducuntur in hoc rationes: primo, dignitatis illius, qui Dei Filium repræsentat: secundo, successio eiusdem à Petro, vt in Concilio Florentino sess. 16. in litteris vnionis circa finem. *Item definimus sanctam Apostolicam Sedem, & Romanum Pontificem in vniuersum orbem tenere primatum, & ipsum Pontificem Romanum successorem esse Beati Petri Principis Apostolorum, & verum Christi Vicarium, totiusque Ecclesiæ caput, & omnium Christianorum Patrem, & Doctorem existere; & ipsi in Beato Petro pascendi, regendi, & gubernandi vniuersalem Ecclesiam à Domino nostro Iesu Christo plenam potestatem traditam esse, &c.* C

Tertia ratio erit sanctitas eiusdem Papæ, & sic porrigitur osculum pedibus eius, sicuti osculamur sacras Imagines, & Crucem, quam etiam ipse Papa super sandalia habet impressam, vt dixi.

Quarto, hoc etiam processit non solum erga Romanorum Imperatores, verum & aduersus alios exteros Principes, vt refert Io: Stephanus in lib. de osculo Romani

manî Pontificis cap. 8. his verbis. *Ante pedes procumbendi, & ad genua etiam accedendi gratia salutandi, vel supplicandi apud exteras nationes, vsus fuit maximus apud Romanos, cum Vrbem Consules habuere; non ita tamen crescente paulatim Imperio cum honorum augumento; & peregrini mores inferri cœperunt: vnde exempla sunt tum de Caio, Caligula, Nerone, Othone, Traiano, Adriano, & Diocletiano, qui alios ad oscula genuum, & pedum admiserunt; præsertim vltimus (vt qui idcirco calceamenta ornaret auro, & argento) Inuidiose, ac falso Cuspinianus Romanum Pontificem calumniatur, tyrannicum sibi pedes osculandi morem in communem vsum Christianorum perduxisse.*

B Nec mirum consueuisse fideles, iam diu Romanos Pontifices venerari: siquidem infœlix ille *Prætextatus* iam Consul designatus, cum Episcopatus amplitudinem Consulatui prætulisset; homo quidem sacrilegus, & Idolorum cultor, solebat, vt ait Hieronym. epist. ad Pamach. *Audens Beato Damaso Papæ dicere: Facite me Romanæ Vrbis Episcopum, & ero protinus Christianus.* Ex quibus verbis liquido constat in Vrbe Romani Pontificis dignitatem, etiam Principum virorum oculos pellexisse: cum omnes Reipublicæ Magistratus huic vni Magistratui cederent: vt Cassiod. lib. 10. per varias epistolas docuit.

C A quo autem tempore cœptum fuerit osculari pedes summi Pontificis? præter relata per Anastasium Bibliothecarium in Creatione Leonis Quarti ann. 847. in Lateranensi Palatio, & alia antiquiora diuersimode relata satis nobis sit, referre Concilium Parisiense sedente Sergio Secundo Papa, & Lothario Imperatore in descriptione promotionis dicti Leonis Quarti. *Tunc omnes pergentes cum gaudio, multaque auiditatis lætitia ad Ecclesiam, in qua degebat beatorum quatuor Coronatorum eum coactum, inuitumque exinde abstraentes*

hentes cum hymnis, laudibusque præcipuè ad Lateranense Patriarchium perduxerunt: qui morem conseruantes antiquum omnes osculati sunt pedes: Quanta autem in eius Pontificali electione, concordia, vel vnanimitas fuerit, nullus breuiter enarrare hominum potest. A

Nec prædictis repugnat, quod in Apocalypsi Angelus prohibuerit Ioanni adorare se, & admonet vt Deus adoretur. Quoniam D. Augustinus lib. 1 quæst. super Genes. quæst. 61. tom 4. sic respondet: *Talis apparuerat Angelus, vt pro Deo posset adorari*; & idem cōtra Faustum cap. 21. tom. 6. *Hoc sancti, & homines, & Angeli exhiberi sibi nolunt, quod vni Deo deberi norunt.* Et sic etiam intelligitur, quod habetur in act. apostol. cap 14. vers. 11. B

Papa super Sedem defertur.

Ad Tertium, quod Papa eleuetur, & deferatur ab hominibus super Cathedram, seu Sedem: non mirum cum etiam Imperatores, Reges, & Principes terræ fuerint quoque supra sedem, & ipsi ab hominibus delati; sicuti Sacerdotes, Druides, & Vestales, vt de Romanis refert Iuuen. satyr. 10.

Quod si vidisset Prætorem curribus altis
Extantem, & medio sublimi in puluere Circi.

Et Sueton in Claudio cap. 10. *Ab his lecticæ impositus, & quia serui diffugerant, vicissim succollantibus in castra delatus est.* & in præsenti adhuc habemus in Gallia plures Episcopos, & Archiepiscopos in eorum ingressu à quatuor insignioribus Dynastis deferri, nempe Bourgensem, Pictauensem, Turonensem, Angensem, & alios: nec mirum sic Papam, qui caput est catholicorum fidelium, deferri non per Dynastas, sed ab infimis de sua familia; & hoc tantum in solemnioribus diebus, cum ipsemet solemniter celebrat, maxime onustus Pontificalibus ornamentis; nec intus Ecclesiam celebrationis posset sic equitare, nec pedibus incedere intra populi multitudinem; vt ab eodem populo, C

A pulo, quem cum bene dicit posset conspici: accedente etiam graui senecta, in qua ferè Papa ad Pontificatum promouetur.

De huius ritus antiquitate quamuis nobis satis non constet: probabile est tamen cœpisse postquam paganismus defecit in Vrbe Roma, vt refert Luitprandus in consecratione Leonis Papæ lib. 6. cap. 11. *Fuisse delatum cum laudibus, & canticis iuxta antiquam consuetudinem*. & de anno 752. Platina in vita Stephani Secundi inquit. *Post hunc vero cleri, & populi consensu in templo sanctæ Dei Genitricis ad præsepe, Stephanus Secundus Pontifex creatus, humeris omnium in Basilicam* B *Saluatoris, quæ etiam Constantiniana dicitur, deportatur, atque inde in Patriarchium Lateranense: erat enim vir singularis religionis, prudentiæ, amator Cleri, Ecclesiarum restaurator, Christianæ doctrinæ diligens prædicator, & scriptor, Pater pauperum, pupillorum, & viduarum defensor, &c.*

Iuuat etiam dicere aliquid de Titulis honorum, delatis summo Pontifici, inter quos communior, & antiquior est ille, quo nominatur PAPA. vt refert sanctus Ignatius Martyr epistola ad Marcianum Casioboliten. Biblioth. patrum tom. 1. *Verus est sermo, quem audiui Romæ de te apud* Beatum Papam *Anacletum,* C *cui successit beatitudine dignus Clemens, Petri, & Pauli auditor*: quod verbum Græcæ, & Syriacæ idem est; quod Magnus Pater; & antiquitus hæ duæ litteræ P. P. non aliud denotabant, quam quod Pontifex Romanus esset Pater Patrum, à quo cœteræ Ecclesiæ dignitate pendent. *De Titulis*

Dicitur Papa SANCTVS, propter sanctitatem, quæ in eo debet esse, tum propter virtutem, tum propter eminentiam sedis à Christo institutæ, & in qua Petrus sedit: alias male reprehenderetur Sacer textus, vbi nominantur sancti presbyteri, sancta sacra olea,

ſicut & vaſa ſanctuarii, templa, ac ſimilia: ac etiam male reprehenderentur Concilia Oecumenica, quę ſic de Papa loquuntur, vt initio Concilii Calcedonenſis tom. 2. conciliorum: *Domino, & Beatiſſimo, & Deo amabili Patri Leoni, &c.* A

Nominantur quoq. BEATI, vt ab antiquis, & ſanctis Patribus. Hieronym. epiſt. 57. ad Damaſum tom. 1. *Ego nullum primum niſi Chriſtum ſequens, Beatitudini tuę, id eſt Cathedræ Petri communione conſocior, ſuper illam petram ædificatam Eccleſiam ſcio.*

Et verè Beatum Papam nominamus, qui cum ſit Eccleſiæ Catholicæ, Apoſtolicæ, & Romanæ caput viſibile; eidem inuiſibiliter aſſiſtit verum, eſſentiale, naturale, & ſupranaturale caput Ieſus Chriſtus, filius Dei, Rex Angelorum, & hominum in regimine dictæ Eccleſiæ, cui præſidet ipſe Papa, &c. B

De Cardinalibus S. R. E.
Cap. LXXXII.

DVm de prærogatiuis ſummi Pontificis, ſeu Papæ agitur, etiam aliquid breuiter de Cardinalibus recenſendum, qui ſunt de corpore eiuſdem, cap. ſi quis 6. quæſt. 1. C

De prima Cardinalium origine ſupponendum, quod D. Petrus Apoſtolorum Princeps, ex Antiochia Romã profectus ad extruendam ibi Eccleſiam; virorum habilium numero electo, quibus manus impoſuit, creauit ex his presbyteros aliquos, qui vacarent ſacramentorũ adminiſtrationi: alios Diaconos, qui curam haberent pauperum, viduarum, orphanorum, & vt adſiſte-

rens

A rent presbyteris tempore sacrificiorum: Et quamuis in principio Ecclesiæ pusillus esset prædictorum numerus; auctis tamen fidelibus sub Cleto, & Euaristo Pontificibus; & illi quoq. creuere: adeo vt Euaristus Pōtifex sextus post Petrum facta prima Ecclesiarum diuisione inter dictos presbyteros, quæ iterum aucta ab Hyginio anno 154. necesse fuerit augere numerum presbyterorum, & Diaconorum etiam plures in vnaquaque parochia immo in quolibet titulo; vnde in antiqua synodo relata lib.4. regist. S.Greg. cap.88. legimus tres Cardinales presbyteros S. Balbinæ, duos B S.Siluestri, & alios duos sanctorum Apostolorum.

Fabianus Papa x.x. post Petrum anno 240. creuit quoque numerum parochiarum, quas Regiones nominauit, & in qualibet presbyteris, & diaconibus institutis, qui Regionarij fuerunt nominati; & iidem paulò post Cardinales appellati in Concilio Romano sub Siluestro Papa, & Constantino Imperatore; vt in action. prima, cap.6. & 7. tom.3. & act.2. can.11. & post varia ex tempore prædictorum augumenta. Honor. Secundus ann. 1125. statuit septem Episcopos Cardinales, vt Papæ solemniter in Lateranensi Ecclesia celebranti assisterent, quorum tituli iidem sunt, vt in præ- C sentia nempe primus Hostiensis, cuius munus est Papam consecrare, & deferre pallium. Secundus, Portuen. Tertius, sanctæ Rufinæ. Quartus, Sabinensis. Quintus, Prænestinus. Sextus, Tusculanus. Septimus, Albanen.

Et quamuis ad euitanda schismata in creatione Nicolai Tertij decreuerit numerus, quod non amplius, quem septem essent tunc viuentes, nempe tres presbyteri, & totidem Diaconis: tandem Paulus Quartus, vsque ad septuaginta Cardinales numerum auxit; ad exēplum septuaginta Seniorum, quos habuit Moyses, vel potius septuaginta Discipulorum Christi Domini.

Munus prædictorum Cardinalium præcipuè est circa spiritualem iurisdictionem in proprijs Ecclesijs, quæ modicum ab Episcopali differt. Secundo, quo ad particularem adsistentiam, quam reddunt Papæ quotidie inseruientes illi à consilijs, quomodo antea euocabantur Episcopi è prouincijs. Tertio, cognoscunt de negocijs sibi à Papa participatis. Quarto, vt ornent palatium primi Ecclesiæ Principis. Quinto, vt durante interregno post obitum Papæ ipsi Ecclesiam administrent. Sexto, vt in grauioribus negocijs Cardinales ipsi expediantur titulo Legatorum à latere. Septimo, vt sine ipsis non terminentur Synodi, Concilia, & Decreta Ecclesiæ. Demum, vt ex eorum gremio ipsi eligant Papam cum alijs multis, de quibus Card. Paleottus, & alij scripsere. A B

Dicuntur Cardinales, quia ipsi sustinent pondus negociorum Ecclesiæ, seu quod ipsi Principes sint inter alias Ecclesiæ dignitates. Et quamuis Card. Baronius ad annum 431. vbi etiam Spondanus num. 13. velint Card. presbyteros S.R.E. iam olim nonnunquam tunc prælatos Episcopis; nihilominus tamen fuit Episcoporum dignitas præcipua vsque ad Pontificatum Clemētis Quinti, & Ioannis Vigesimisecundi, seu Innocentij Quarti anno 1243. quando Cardinalibus in Concilio Lugdunensi concessum fuit Galerus Rubeus ex Platina, & alijs; sicuti etiam postea à Paulo Secundo permissum purpureum indumentum. Quinimo etiam probabile tale augumentum huius dignitatis potissimum cœpisse sub Stephano Quarto, quando in Concilio Romano fuit concessum ex eorundem Cardinalium corpore eligendum summum Pontificem, vt ex Baron. an. 769. vbi etiam Spondan. in epit. n. 1. licet Torsellinus in suo epit. videatur annuere id actum, seu renouatū in Rom. Conc. sub Nicolao II. Pont. an. 1055. C

Promoti ad Cardinalatum à principio assumunt titulum

A tulum ab Ecclesiis eisdem traditis, nempe si Ecclesiæ sint Episcopales, Presbyterales, seu simplices Diaconiæ; tales & ipsi nominantur: etenim tales Ecclesiæ Cardinales sic dictæ, quod insigniores essent.

Quod Episcopus Romæ successor sancti Petri debeat ipse, seu qui ab ipso delegatus est præsidere in congressibus Conciliorum.

B

Cap. LXXXIII.

Breuiter ex hoc capite potissimum constat S. R. E. auctoritas, quod vniuersalia Concilia indicere, & confirmare, seu infirmare; eisdemque præsidere sit solius Romani Pontificis.

Et primo in act. apost. cap. 1. vers. 15. exurgit Petrus in
C medio discipulorum pro electione in Apostolatu successoris Iudæ, & pariter in act. apost. cap. 15. versic. 7. cum essent congregati Apostoli & seniores circa differentiam de vsu circumcisionis, & cœremoniarum, Petrus primus loquitur in Concilio, eiusdemque sententiam alii secuti sunt.

Et in primo Nicæno Concilio præsiderunt nomine Papæ Siluestri Hosius, Vitus, & Vincentius, vt colligitur ex subscriptionibus eiusdem Concilii tom. primo. *Hosius Episcopus Ciuitatis Corduben. prouinciæ Hispaniæ, Vitus, & Vincentius presbyteri vrbis Romæ pro venerabili*

nerabili viro Papa, & Episcopo nostro sancto Siluestro A
subscripsimus, ita credentes, sicuti supra scriptum est.

Secundum generale Concilium Constantinopoli congregatum vigore litterarum Damasi Papæ: Patres congregati se excusarunt erga Illum, quod ipsi Romam non transiissent, vt primum fuerant conuocati; vt ex Concilio Constantinopolitano in epistola Episcoporum omnium, qui Constantinopolim conuenerant ad Damasum.

In Tertio Generali Concilio Ephæsino sanctus Cyrillus Legatus Papæ Cœlestini præsidet, vt in secunda parte concilii Ephæsini act. 1. *Considentibus in sanctissima Ecclesia, quæ appellatur Maria; Religiosissimis,* B *& sanctissimis Episcopis Cyrillo Alexandriæ, qui & Cœlestini quoque sanctissimi, sacratissimique Romanæ Ecclesiæ Archiepiscopi locum obtinet, & Iuuenali Hierosolymorum, &c.*

In Quarto Calcedonensi Concilio Paschasinus, & Lucentius, vna cum Bonifacio Presbytero Romano præsiderunt, & tanquam Pontificii Legati primi subscripserunt. Concilium Calcedonen. act. 1. tom. 2. sic inquit. *Conueniente etiam sancto, & vniuersali concilio secundum sacram præceptionem in Calcedonensi vrbe congregato, idest Paschasino, & Lucentio Reuerendissimis Episcopis, & Bonifacio Religiosissimo Presbytero,* C *tenentibus locum sanctissimi, & Reuerendissimi Archiepiscopi almæ vrbis Leonis.*

Addimus prædictis, quod vniuersale Concilium, absque Romani Pontificis auctoritate colligi nefas fuisset. Socrates histor. ecclesiast. lib. 2. cap 8. Cassiodor, histor. tripart. lib. 4. cap 9. quod pluribus in locis clarè demonstrat Cardin. Baron. ad annum 325. vbi Spondan. num. 5. & 6. & idem Baron ann. 341 vbi Spondan. num. 2. in fin. & idem Baron. anno 342. vbi Spondan. num. 8. & idem Baron. anno 449. vbi Spondan. num. 6.

A num.6. & idem Baron. anno 450. vbi Spondan. num. 5. ac idem Baron. anno 451. vbi Spondan. num. 15.

Nec prædictis concilijs extra vrbem nisi per suos legatos interesse consueuit Papa; vt ex Card. Baron. d. anno 449 vbi Spondan. num. 9.

Nec Oecumenico concilio opus est, vbi Romanus Pontifex aliquid definiuit Baron. d. an. 449. vbi Spondan num. 5.

Sicuti nec Imperatorum munus est eadem conuocare absque Romani Pontificis auctoritate; vt ostendit Baron. d. anno 449. num. 5.

Et quamuis impius Caluinus institut. lib. 4. cap. 7.
B conetur ostendere non fuisse concilia vniuersalia conuocata, nisi per Imperatores, & Episcopos. Tamen respōdetur nō negari aliquādo Imperatores concilia cōuocasse respectu auctoritatis tēporalis, vt ea obligatoria redderentur in foro sæculari, ac etiam per officiales, & ministros Imperii mandarentur exequutioni, & ex hoc tolleretur impedimētum politicarum legum prohibentium congregationes fieri nisi permittente Imperatore, vt in l. 1. D. de collegiis illicitis: sed non infertur propterea, quod summi Romani Pontifices ea quoque principaliter non conuocarint intuitu spiritua-
C lis, & ecclesiasticæ auctoritatis: adeo vt mos fuerit cōcursus spiritualis auctoritatis in summo Pontifice, vna cum auctoritate Imperatorum temporali, videlicet, vt conuocatio conciliorum ecclesiastica obligaret in foro conscientiæ, ac spiritualiter: altera autem politica Imperatorum conuocatio mandaret eadem illa exequutioni ope brachii sæcularis, ac temporaliter, vt latissimè, & eruditè docuit Gallico idiomate Card. Peronus in replicatione responsioni Regis magnæ Britanniæ lib. 1. cap. 42.

Et licet aliqui etiam obiecerint, in primis Oecumenicis conciliis Legatos Papæ sedisse à sinistris alio-

rum

rum Prælatorum; dedimus superius responsum in cap. 3. cum diximus de imagine sancti Petri ad sinistrā sancti Pauli, auctoritate Baronii ad annum 325. vbi Spondan. in epitom. num. 17. & seq. occasione concilii Nicæni, ac etiam idem Baron. ad annum 451, & ibidem Spondan. num. 13. occasione concilii Calcedonensis. A

Quod omni tempore habitus fuerit recursus ad Papam vti caput visibile Ecclesiæ, tum in difficultatibus Fidei, morum correctione, & similibus. B

Cap. LXXXIV.

VEritas temporum filia per historias manifestata hoc nobis patefaciet; & primum de sancto Policarpo discipulo sancti Ioannis Euangel. refert Euseb. C lib. 4. histor. cap. 12. *Cum Anicetus Romanæ Ecclesiæ præerat, Policarpum cum adhuc suppeditabat vita, Romam aduentasse, & cum Aniceto in congressum, colloquiumque de controuersia, quæ fuit de die Paschæ celebrando suscepta; venisse commemorat Ireneus.*

Anno 153. à Christo nato refert Epiphan. hæres. 42. *Venit Romam Marcion, cum mortuus esset Higinius Episcopus Romanus, & cum senibus adhuc superstitibus à discipulis Apostolorum congressus petebat, vt in*

congrega-

A *congregationem admitteretur, & nemo id ipsi permittebat.*

Anno 252. refert Cyprian. lib. 3. cap. 1. quod Fortunatus, & Fœlix depositi in Aphrica ab eodem Cypriano appellarunt ad Papam, & cœperunt iter Romam versus. Et paulò post. Balsides in Hispania degradatus appellauit ad Papam Stephanum, vt legitur etiam ep. 4. lib. 1. d S. Cypriani.

Anno 351. refert Sozomen. lib. 3. histor. cap. 7. *Athanasius autem fugiens Alexandria Romam aduentauit; eodem tempore etiam Paulus Constantinopolitanus Episcopus, fortè illo accessit, & Marcellus quoque* B *Episcopus Ancyræ, & Asclepas Gazæ Episcopus, &c. Quorum criminationes cum Episcopus Romanus intellexisset, &c. Singulis suam Ecclesiam restituit; scripsitq; ad Episcopos Orientis, eosque incusauit, quod inconsulto de hisce viris iudicassent.*

Anno 400. in circa Ioannes Chrysostomus depositus à Theophilo appellauit ad Papam Innocentium Primum, vt in epist. 1. dicti Chrysost. ad Papam Innocentium.

Eodem sæculo Flauianus Episcopus Constantinopolitanus appellat ad Papam Leonem Romæ Episcopum, vt in actis primi concilij Calcedonen.

C Quarto, seu Quinto sæculo Gregorius Magnus triginta dierum spatio communione sacramentali priuat Ioannem Episcopum Græcum, quia iudicasset Adrianum Episcopum Thebanum, non obstante appellatione ad Sedem Apostolicam, vt in lib. 2. epist. 6. eiusdem Gregorij.

Præterea Maximus Antiochiæ Episcopus confirmatus in Episcopatu per Leonem Papam, vt in concilio Calcedonen. act. 7. tom. 2. concil. ibi. *Sanctus, & Beatissimus Papa, qui Episcopatum sancti, & venerab. Maximi Episcopi Antiochenæ Ecclesiæ confirmauit, iusto satis*

tis iudicio eius approbauit meritum. A

Idem Leo epist. 57. ad Imperatorem Marcianum confirmat Anatholium in Episcopatu Constantinopolitano, & idem Leo epist. 87. ad Episcopos Aphricæ sic scribit. *Donatum autem Saliciensem ex Nouatiano cum sua (vt comperimus) plebe conuersum: ita Dominico volumus grægi præsidere, vt libellum fidei suæ ad nos meminerit dirigendum, quo & Nouatiani dogmatis damnet errorem, & plenissimè confiteatur Catholicam veritatem*.

Et sanctus Gregorius conquæritur lib. 4. epist. 34. cap. 78. *Salonitanæ Ciuitatis Episcopus, me, ac responsali meo nesciente, ordinatus est: & facta res est, quæ sub nullis anterioribus principibus euenit*. B

Et ad ornamentum Archiepiscopale, quod *Pallium* nominatur constat à Romanis Pontificibus concessum, & transmissum *Iuxta antiquum morem*, seu *Antiquæ consuetudinis ordinem*, pluribus Archiepiscopis, Græciæ, Galliæ, Hispaniæ, & aliorum locorum; vt ex Registr. dicti sancti Gregor. lib. 4. epist. 54. cap. 98. & idem lib. 4. epist. 10. cap. 54. & idem lib. 4. epist. 51. c. 9. cum similibus.

Sanctus Cyprianus ad Stephanum Papam lib. 4. epist. 13. *Dirigantur in prouinciam ad plebem Arelatæ consistentem à te litteræ, quibus absțento Marciano, alius in locum eius substituatur*. C

Et Diuus Hieronymus eiusdem sæculi oraculum nobis patefecit, nil per ipsum absque Damaso Papa definiendum circa vsum verbi *Hypostaseon*; vt in epist. 57. ad Damasum tom. 1. ibi. *Quamobrem obtestor Beatitudinem tuam per Crucifixum mundi Saluatorem, per Homoousion Trinitatem, vt mihi epistolis tuis, siue tacendarum, siue dicendarum Hypostaseon detur auctoritas*.

Quibus

A Quibus, & alijs pluribus auctoribus huiusmodi nil aliud responderi valet à male sentientibus Nouatoribus, quod historiæ, sancti auctores, eorumdemque impræssiones mendaces sint, vt nil ipsi, quod displicet credant.

De Græcæ Ecclesię statu.

Cap. LXXXV.

B

SCripsimus de plurimis ritibus, qui iam primitus in catholica Ecclesia præsertim Romana, & Occidentali seruati fuere; subnexui aliqua de primo statu Ecclesiæ, quam Christus fundauit, & Petrus hic Romæ instituit, aliaque complura de Petri primatu, & summi Pontificis auctoritate; Responsiones præterea aduersus eos adduximus, qui catholicam in præsenti Ecclesiam, eiusdemque cultum, & viuendi rationem sugillant.

Non absonum erit forsan addere etiam aliqua de
C statu Græcæ, seu Orientalis Ecclesiæ, cui ab eodem Petro primitus Antiochiæ præcipuam dignitatem esse collatam, vt cœterarum sedium maxima tunc diceretur; atque ibidem ipsum Petrum septem annis Episcopum sedisse maiorum traditione, conciliorum auctoritate, & scriptorum testificatione constat, vt refert etiã Card. Baron. in annum 43. vbi Spondanus in epitom. num. 3. Verum cum Petrus Romæ Diuino consilio primum sedere cœpit, quo etiam Antiochia sedem transtulit; factum inde est, vt Rómæ primatus tanto celebrior esset Antiochena Ecclesia, quæ mobilis, vel ad

tempus, & quasi per transitũ erecta: Romanã vero in A
Petri successoribus stabiliuit, & firmauit Deus in æternum permansurem: quod nobis patefecere sanctissimi, & eruditissimi viri nempe Basilius, Nazianzenus, Chrysostomus, & alii mille (quos subsequentibus sæculis protulit deinde nobis Græca Ecclesia) qui omnes hanc sanctam Romanam Sedem, tanquam primam coluerunt, & semper venerati sunt; ac præsertim in electione Episcopi Antiocheni post mortem Meletij illius Antistitis, orta controuersia Ecclesiam Orientalem præferendam Occidentali, eo quod Christus in ea natus esset: Gregorius Nazianzenus grauissima sententia contrarium suasit; vt refert Baron. in ann 381. vbi Spon- B
dan. num. 7. sicuti consueuit etiam Ecclesia Orientalis à Romana, & Occidentali Ecclesia in suis præssuris, & angustiis auxilium petere, & à Romanis Pontificibus ad eam dirigendam mitti soliti Legati, Baron. in anno 371. vbi Spondan, num. 1. & idem Baron. anno 450. vbi Spondanus num. 2. & idem Baron. anno 458. vbi Spondan. num. 2. & idem Baron. anno 512. vbi Spondan. num. 3. & alias sæpe, vt latissimè ostendit Gennadius Constantinopolitanus Patriarcha in defensione Florentinæ synod. cap. 5.

Sicuti etiam, & ipse Iustinianus Græcus Imperator primam sedem agnouit Romani Pontificis cęteris post C
habitis, vt in eiusdem epistola ad Epiphanium Constantinopolitanum Archiepiscopum relata in sancta synodo Trulli iis verbis: *Sed per omnia seruemus statum vnionis sanctissimarum Ecclesiarum, quæ cum sanctissimo Papa, & Patriarcha veteris Romæ transacta sunt.* & paulò post. *Quia omnia ad statum Ecclesiasticum pertinentia ad illius Beatitudinem, vti ad caput sanctorum Dei sacerdotum deferantur; & quia quoties in his partibus Hæretici exhorti sunt, sententia, & iudicio illius venerandæ Sedis sunt repressi: licet & nobis di-*

cere

A *cere sic, & concludere, quod omnes qui volunt, & habent ipsum pro capite, sancti sunt, & veri Dei sacerdotes, & serui fideles; qui vero nolunt, neque habent eum pro capite, non sunt Dei sacerdotes.*

Postea tamen in deterius Græci prolapsi, ex mala conscientia putauerunt ab ipso tempore sextæ synodi intermissam omnino fuisse catholicam communionem Græcorum Imperatorum cum Romana Ecclesia: porrò ipse prædictus Iustinianus Imperator; eò quia primum aduersus Romanum Pontificem moliri cœpit, iusto Dei iudicio per suos Duces prodita Armœnia pœnas luit impietatis suæ; & Callinicus Constantinopolitanus Episcopus malorum omnium concinnator, po-
B stea ab eodem Augusto oculis orbatus, est in exilium missus: referunt Theophil. & Cedrenus anno 8. Iustiniani, & Baron. in an. 692. vbi Spondan. num. 5.

Præterea Græci, vt sibi Romanam Ecclesiam subijcerent; postquam Tyrannicæ confirmationi Romani Pontificis tandem renunciassent Imperatores; studuerunt alia via vt in Collegium S. R. E. Clericorum allegerentur Orientales, iidemque opera Exarchorum crearentur Pontifices: hinc tot annis sederunt eiusdem Romanæ Ecclesiæ Antistites ex Oriente prognati: sed factum est tandem miraculum à Deo, vt iidem creati Pontifices Apostolicæ sedis, spiritum pariter hæredi-
C tauerint Apostolicum, steterintque aduersus omnes conatus Imperatorum, & Orientalium Episcoporum, vt de Ioanne Septimo, & aliis refert Baron. in ann. 705. vbi Spondan. num. 2.

Successu temporis quoque ipsi Græci obiectiones erroneas, & falsas criminationes etiam in latinam Ecclesiam induxerunt, de quibus in annalib. ecclesiast. per Baron. an. 867. vbi Spondan. nu. 3. itē an. 1053. vbi Spondan. n. 5. ac etiam anno 1054. vbi Spondanus num. 4. & anno 1198. vbi Spondan. num. 6. Fuit etiam

Græ-

Græcorum Imperatorum, & Patriarcharum recentio- A
rum ſumma in Romanam Eccleſiam, & Latinos omnes inuidia, ex eiſdem Annalib Baron.ann.869. vbi Spondanus num. 12. & ſeq. & anno 968. vbi Spondanus num. 2. ac etiam anno 1193. vbi Spondanus num. 5. & 6.

At quãuis Græca Eccleſia à noſtra Romana iã ſeiũcta: in Florentina ſynodo; nihilominus circa annum Domini 1439. concordia fuit tranſacta, & firmata inter Græcos, & Latinos, à qua paulo poſt impudenter Græci deſciuerunt; ſiquidem poſt obitum Ioannis Paleologi Imperatoris pij profectò, & catholici, cum ſucceſſiſſet in Imperium Conſtantinus Dagraſes (cuius B
vicem vehementer doleo) non eadem, qua frater erga Romanam Eccleſiam pietate: opera, & ſcriptis Marci Epheſini Epiſcopi omnia iterum perturbata ſunt; cũ nec Græci conuentis ſtare voluerint; non ſolum renouarunt aliqua antiquorum Hæreticorum dogmata maximè Photij circa proceſſionem Spiritus ſancti, de qua Baron.anno 883. vbi Spondan. num.3. verum, & alia plurima iuniorum Hæreticorum amplexati ſunt, nempe de ſacrificio tantum in fermentato, non autem in Azimo faciendo: De Purgatorio: De Fruitione Sanctorum: De Petri primatu in Eccleſia Romana: Vt propterea nil ferè inter Græcum Schiſmaticum, & Hæ- C
reticos Latinæ Eccleſiæ hoſtes intereſſe videatur. Hinc factum vt Græci, qui Chriſti fidem profitentur, ſed erroribus infectam grauiſsimis poſt obedientiam Romano Pontifici ſubtractam miſera ſeruitute oppreſsi infame Mahometis iugum ſubierint; etenim Nicolaus V. P.M. cum Legatis à dicto Conſtantino Dragaſe Imperatore miſsis ad eum, quibus pertinaciſsime aſſerebat omnes gentes decretum, quod dicta ſynodo ſancitum erat, recepiſſe: cumque omnia conuicia, & probra reſciuiſſet ipſe Nicolaus ſummus Pontifex, quæ à

Græcis

A Græcis quotidie impudentissime iactabantur, litteras dedit plenas timoris, & horroris, vbi execratione prophetizat excidium, & internicionem extremam infelicium Græcorum: O magnam calamitatem anno 1451. hanc conscripsit epistolam Nicolaus, & anno 1453. capta est Constantinopolis; vnde Aræ, & templa prophanata, magna sanguinis effusio sequuta, pollutæ Moniales, Virgines corruptæ, impiorum manibus Principes occisi; sicuti etiam Monachi sacri, & sacerdotes: ac etiam sacra vasa, & sanctæ imagines conculcatæ, & conspurcatæ: præterea Græcorum natio, quæ fuit quondam sapiens, clara, & generosa, prudens, for-
B tis, & quæ omnem terram suo subiecerat Imperio: ac etiam, quæ virtutis studio, & sanctitate omnes gentes est supergressa: ieiuniis, vigiliis, & orationibus Deo semper accepta: at in præsentia, proh dolor, omnia interciderunt; & ita propriam patriam deplorat Gennadius Constantinopolitanus Patriarcha in defensione Florentinæ synodi cap. 5. sess. 14. & 15. à qua synodo ille reuersus vidit, & expertus est etiam ipse dictas calamitates propter peruersam suorum Ciuium mentem.

Nec multum absimile est, quod nostri temporis Hæretici in maximas calamitates etiam ipsi inciderũt;
C ex quo humana, & diuina iura (quantum in ipsis fuit) funditus peruersa sunt, atque conturbata: Turcæ etenim post impia Lutheri dogmata, totam ferè Pannoniã occuparunt, & apud Anglos, Scotos, Germanos, & apud Gallos quot mala iis populis contigerunt postquam Vgonotti se à Romana Ecclesia seiunxerunt; omnibus est cognitum.

Quamuis non sit propositum meum velle singulos prædictos Græcorum errores discutere, & confutare; nec minus lectorum tedio magis protrahere hoc meũ opus: solum vt minus eruditis satisfaciam vnumquod-

que prædictorum dogmatum, quam breuissimè paucorum doctorum auctoritate conabor firmare; referens A
Lectorem ad ea, quæ sanctissimè decreuit prædicta sacra Florentina synodus, ac etiam, quæ eruditissimæ scripserunt Eminentissimi Cardinales Bellarminius, Peronus, & alij, necnon etiam prædictus Gennadius in defensione dictæ synodi Florentinæ.

Hoc tamen solum in confirmationem prædictæ synodi Florentinæ non reticebo prout in actis eiusdem habetur, quod dum Florentiæ illa ageretur in vltima sessione subita morte defunctus est Patriarcha Constantinopolitanus; quærentibus Græcis, & Latinis causam tam subitæ mortis, dixerunt famuli, ipsum dum B
scriberet post cœnam tremore, & languore affectum, statim occubuisse; litteræ autem sequentia continebant.

Ioseph, miseratione Diuina Constantinopolis, & nouæ Romæ Archiepiscopus, & Oecumenicus Patriarcha: quoniam ad extremum vitæ meæ perueni; idcircò pro meo munere Dilectis filijs benignitate Dei meam sententiam ijs litteris palam facio: Nam quæ Domini Nostri Iesu Christi Catholica, & Apostolica Ecclesia Romæ veteris sentiat, & celebret: omnia me quoque sentire, credereque profiteor, ac ipsis plurimum acquiesco: Beatissimum, ac Patrum Patrem, ac Summum Pontificem, Romæque veteris C
Papam, Domini nostri Iesu Christi Vicarium esse concedere, atque animarum Purgatorium esse non inficior.

Datum Florentiæ, die 8. mensis Iunij anno 1439.

& hæc satis.

Spiritum

A

Spiritum sanctum ex Patre, Filioque procedere: non ex Patre tantum.

Cap. LXXXVI.

B QVatenus autem Spiritus sanctus ex Patre, & Filio procedat, non ex Patre tantum (vt Græci supponunt) hoc nobis Christus ostendit, qui illuminat oẽs homines: etenim apud Io. cap. 16. ad discipulos suos ait. *Cum autem venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem: non enim loquetur à semetipso, sed quæcumque audiet loquetur; & quæ ventura sunt annunciabit vobis, ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annunciabit vobis.*

Hinc nos primo inferamns: Quod Spiritus sanctus audiuit, audiet, & audit à quo procedit, sed Spiritus audit à Filio, vt etiam Filius à Patre sapientiam, & reliqua: ergo Spiritus sanctus etiam procedit à Filio.

C Prærerea cum Christus dixerit supta: *Quia de meo accipiet*: nil aliud ostendit nobis, nisi quod etiam ab eo procedit; non enim possumus aliter intelligere, quia à quo Spiritus accipit, ab eo etiam esse habet; à quo habet esse, ab eo etiam procedit: accipit autem à Filio, & habet esse ab eo, vt diximus; ergo & ab eo procedit, vt declarat S. Basilius.

Vlterius quæcumque habet Pater, ea & Filium habere ipse testatur, cum dicit Ioan. 17 *Pater omnia tua mea sunt, & mea tua*: vnde Damascen. Omnia quæ-

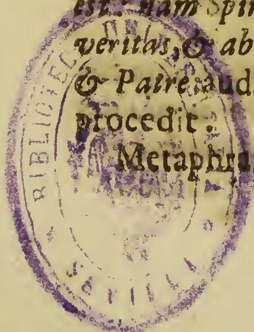
cumque habet Pater in generando tradidit Filio, præterquam esse Patrem: habet autem Pater productionem Spiritus, id ergo habet & Filius: & ex hoc apertè ostenditur, quia non solum à Patre est Spiritus, sed & à Filio: quia non sunt separati essentia Pater, & Filius. A

Magnus Chrysost. homil. de Incarnatione Domini, inquit. *Venit Christus ad nos, dedit nobis descendentem ex eo spiritum, & corpus nostrum suscepit.* Aduerte verbum illud, *ex eo*, aliud non significare, quam quod, qui ex eo procedit.

Gregorius Nissenus homil. 4. in expositione super Pater noster, inquit. *Vnigenitus Filius ex Patre à sacra scriptura nominatur, & huc vsque Verbum suam constituit proprietatem: sanctus autem Spiritus, & ex Patre dicitur, & ex Filio præterea esse ostenditur, ad Rom. 8. si quis Spiritum Christi non habet, hic non est eius.* vnde nota verba illa, ex Filio esse ostenditur. B

Magnus Basilius in tertio aduersus Eunomium, inquit. *Quæ necessitas vrget, si auctoritate, & ordine Tertius est Spiritus, eum natura etiam tertium esse? quod auctoritate quidem secundus à Filio sit, & ab eo habeat esse, & ab eo accipiat, & annuntiet nobis; & in summa ab ea dependeat causa, religionis ratio tradit.* Nota verba illa: *Ab eo* (scilicet Filio) accipiat, & ab eo habeat esse: ergo non ex solo Patre. C

Cyrillus Alexandrinus in epistola ad Nestorium, quæ incipit: Cum Saluator noster, inquit *Et si Spiritus in hypostasi est propria, intelligitur quoque per se, quatenus Spiritus est non Filius; non tamen ab eo alienum est: nam Spiritus veritatis nominatur, & Christus est veritas, & ab eo profluit, quemadmodum vtique a Deo, & Patre.* audis quod à Christo profluit ergo ab eodem procedit.

Metaphrastes in Areopagitæ sermonem. *Et in Cælum*

A *lum Christus meus effertur, ac in patriam reuertitur sedem, & procedentem ab eo Spiritum discipulis suis mittit ad infidelium gentium conuersionem.* Nota verbum, procedentem ab eo Spiritum, idest, qui ab eo procedit.

Quod in Azimo apud Latinos, & Fermentato apud Gręcos orthodoxæ, & vere Christi Dei corpus conficiatur.

B

Cap. LXXXVII.

DEcreuit sacrosancta Florentina synodus. *In Azimo, siue Fermentato pane triticeo Corpus Christi veraciter confici: sacerdotesque in altero ipsum Domini corpus conficere debere: vnumquemque scilicet iuxta*

C *suæ Ecclesiæ, siue Occidentalis, siue Orientalis consuetudinem.*

Non legitur in sacro textu, nec apud Catholicos scriptores in fermentato necessario sacrificari debere, vt volunt Græci, sed tantum in pane, & vino sacrificium confici debere omnes aiunt: Euangelistæ enim dicunt: *Quotiescumque comederitis panem hunc, & biberitis calicem hunc.* B. Paulus 1. Corinth. 11. ait. *Dominus Iesus, in qua nocte tradebatur, accepit panem.* & D. Iacobus primus Hierosolymorum Episcopus in sua liturgia. *Magnus Pontifex, & Magister noster*

Iesus Christus Deus nocte illa, in qua ad passionem adductus est, accepit panem. & D. Basilius in Liturgia, inquit. *Cum panem in sanctas, & immaculatas manus suscepisset*. & D. Chrysost. inquit. *Sumpto pane*; & vno ore omnes sacræ classis Doctores sic asserunt: vnde patet eos Azimum non repudiare, cum Ecclesia nullum discrimen intercedere arbitretur inter fermentum, & azimum; dummodo ex tritico confectus sit panis secũdum verbum Domini, dum se frumento similem facit, Ioann. 12. *Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet: si verò mortuum fuerit, multum fructum afferet*: Sic & Christus moriens omnes ab inferno liberauit. Et Vitis fructus eiusdem verbis ostenditur, Marc. 14. dum ait. *Ego sum Vitis vera; iam non bibam ex genimine vitis huius*; resurrectionem suam significans: vnde ostenditur non posse nos sacerdotes vti neq; hordeo, neq; auena, vel alio semine, quemadmodum neque vino ex alia re conflato, sicera, melle, vel lacte, sed ex vite secundum verba Domini. A B

Dubium exoritur: fuerit ne Azimum, vel Fermentatum, quod Dominus fecit in vltima sua Cœna cum tradidit hoc mysterium? & sicut à nemine sanctorum Doctorum deprehenditur apertè de Fermentato, vt Græci supponunt; ita fuisse in Azimo nos ex Doctoribus clarum faciemus, Matth. cap. 26. inquit. *Prima autem die Azimorum accesserunt discipuli ad Iesum dicentes; vbi vis paremus tibi comedere Pascha*. & paulò post. *Et fecerunt discipuli sicuti constituit illis Iesus, & parauerunt Pascha*. Luc. verò c. 22. ait. *Appropinquabat autem dies Azimorum, quæ dicitur Pascha*. & post pauca: *Venit autẽ dies Azimorũ, in quo oportebat immolari Pascha, misit Petrum, & Ioannem, dicens; Euntes parate nobis Pascha, vt commendamus, & cum discessisset parauerunt Pascha*. C

Considera, quod Vespere illo oportebat eos comedere

A dere Pascha, vt Euangelistæ dicunt. *Die prima Azimorum*. Qualis nam est hæc prima dies Azimorum, quam tres Euangelistæ concorditer prædicant? hoc nobis declarat, D. Chrysost. homil. 81. in Matth. *Primam Azimorum diem esse eam, quæ præcedit Azima; nam à Vespere semper numerare Iudæi consueuerunt; & huius mentionem facit, in qua Vespere Pascha immolari oportebat*. Hoc idem Baron. in ann. 34. can. 34. vbi Spondanus num. 17.

Quæritur modo quale nam Pascha quærebant discipuli parare: Legale, & consu tum illis, an nouum aliud? Nam cum Iudæi essent; idem Pascha, quod transitum B maris rubri significat, celebrabant: Pascha enim transitus exponitur; ideo quod de more significare debebant, id parare quærebant: siquidem scriptura de Christo testatur, ipsum auctorem fuisse seruandi, & adimplendi legem, Matth. 5. *Ego non veni soluere legem, sed adimplere*. Et hoc quam verum sit D. Chrysost. homil. 81. in Matth. inquit. *In omnibus vsque ad extremum diem ostendens, legi se non esse contrarium, ne autem legi contrarius esset legē peragebat*. Exacte igitur ex eo ostensū est, quod legale Pascha pararunt, vt alter Euangelistarum testatur. *Erat autem Pascha, & Azima*. Pręterea Saluator noster tēpore legis peregit, neq; ante C peregit, neq; postea, sed suo tempore, & hora, vt iustum erat: huius testis est D. Luc. cum dicit. *Et cum facta esset hora, discubuit cum duodecim*. Nec prædicta hora in alio erat die, quam in eo, de quo dicit. *Venit autem dies Azimorum, in quo immolabant Pascha*.

Obiciunt in hoc male sentientes Græci, Non id Legale fuisse Pascha, in quo debebant omnia esse assa igni, & azima; atque in eo sunt Ius, Panis, Catini, Vinum; ergo non illud erat. Respondetur Græcos vnum, & idem supponere Pascha, & Cœnam, quæ sunt satis diuersa; In Paschate enim oportebat esse cuncta assa

igne

igne vt dictum est, quod Pascha stantes comedebant, A
sicuti Christus fecit ante coenā; postea in coena Christus discubuit, & comedit ius, & alia quæcumque libuit, (vt nos diximus latè supra de triplici Christi coena.) Quod autem Legale Pascha tunc peregerit Christus id testatur Damascenus cap 24 theolog. his verbis. *In cœnaculo igitur sanctæ, & gloriosæ Syon antiquum Pascha cum comedisset, & vetus testamentum omne compleuisset, Discipulorum pedes lauit.*

Quomodo autem Romana Ecclesia offerat Panes azimos, Græci autem Fermentatos? quodque indubitate vtroque modo conficitur corpus Domini; idque iam diu vsus obtinuit in Ecclesijs apud Occidentales, B
& Orientales. Respondemus enim ex Gennadio Patriarcha Constantinopolitano in defensione Florentinæ synodi de sacrificio in Azimo sect. octaua. Romanam, & Occidentalem Ecclesiam Azimo vsam esse ait propter sinceritatem, & puritatem carnis Domini, quia immunis, & expers est omnis vitii. Græcam, & Orientalē fermentato propter Diuinitatis, & Humanitatis vnionem in ipsius hypostasi: Nam vt Azimum purissimum, quia sine fermento conficitur, sic & purissimum Domini corpus in Azimi sacrificio conficitur; at per Fermentatum sic, & Domini Corpus C
humanæ Carnis conspersione in vnam Diuinitatis, & Humanitatis personam per fermentum indicatur. Itaque per fermentum, & Azimum Domini corpus conficitur, & apud credentes salutaris est communio.

De

A

De Purgatorio.

Cap. LXXXVIII.

PVrgatorij denominatio est verbum generale, significans omne quod inseruit putificationi, & expiationi peccatorum nostrorum; & hoc primum, & originariè conuenit sanguini Iesu Christi Agni immaculati: vt apud Hæbr. cap. 1. vers. 3. *Purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram Maiestatis in excelsis.* secundo attribuitur bonis operibus, quæ inhærent meritis filij Dei vt de eleęmosinis: dicitur Lucas 11. versic. 41. *Date eleemosinam, & ecce omnia munda sunt vobis.* Tertio significat flagella, quibus vtitur Deus erga nos in hoc mundo, vt etiam aduersitates, quas sufferunt sancti: etenim ista etiam Purgatoria dicuntur. Sapient. cap. 3. versic. 6. *Tanquam aurum in fornace probauit illos.*

B

In nostro themate Purgatoriũ denotat locum subterraneum supra Damnatorum infernum, vbi Animæ, quæ Diuinæ Iustitiæ non satisfecerunt in hoc mundo pro peccatis, igni temporalis miris, sed veris modis purgantur, de quo sanctus Augustinus lib. 2. in Genes. cap. 30. *Qui forte agrum non coluerit, & spinis eum opprimi permiserit, habet in hac vita maledictionem terræ suæ in omnibus operibus suis; & post hanc vitam habebit, vel ignem purgationis, vel pœnam æternam.* Christus Dominus apud sanctum Lucam cap. 12. versic. 58. appellat Purgatorium Carcerem, de quo quis non exibit donec etiam nouissimum minutum reddat. & Propheta Zacharias cap. 9. vers. 11. appellat Lacum

C

sine

sine aqua, ibi. *Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non erat aqua.* A
Vnde in ea verba psalmi. *Transiuimus per ignem, & aquam, & eduxisti nos in refrigerium.* Origen. homil. 25. in Numer. cap. 31. inquit. *Vides quomodo purificatione indiget omnis, qui exierit de prælio vitæ huius.* Et D. Ambros. in psalm. 36. & idem serm. 3 in psalmo 118. *Igne purgabuntur filij Leui, Igne Ezechiel, Igne Daniel; sed hi, & si per ignem examinabuntur; dicent tamen transiuimus per ignem, & aquam: Alij in igne remanebũt; illis vero rorabit ignis vt Hæbreis pueris, &c.*

Aduertendum tamen, quod efficacia Baptismi, & Purgatorii, quo ad culpam, & pœnam; pendeat à sanguine, & satisfactione Christi: quæ satisfactio mediante fide, & charitate nobis applicatur; Nec Christi passio prodest peccatori ad pœnarũ remissionem, nisi cõdignam pœnitentiam, & ex parte sua faciat, & aliquam satisfactionem; hinc Apost. ad Roman. 6. versic. 8. *Si mortui sumus cum Christo: credimus, quia simul viuemus cum Christo.* Et sic etiam intelligitur locus ille Apostoli; *Adimplentes quæ desunt passioni Christi:* Quasi quod nisi nos per pœnitentiam, & bona opera cooperemus satisfaciendo Diuinæ Iustitiæ, inanis erit nobis Christi passio. B

Et quamuis remiserit Deus culpam peccati; non propterea est abolita pœna eiusdem, pro qua etiam nobis remanet satisfaciendum: Hoc primum nobis ostenditur ex Sapientia Solomonis cap. 10. in princip. ibi. *Hæc illum, qui primus formatus est a Deo, & Pater orbis terrarum, &c. eduxit a delicto suo.* Et nihilominus Deus eidem primo parenti dixit Genes. 3. Maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ: spinas, & tribulos germinabit tibi, &c. In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuertaris in terram, de qua sumptus es; sicuti etiam C

ex eodem

A ex eodem peccato primi parentis habemus nos intellectum ignorantia obtenebratum, voluntatem à vero, & bono auersam; infirmitates, bella, fames, & alia innumera mala peccati pœnam. Ac etiam idem Baptismus quo omnis culpa deletur, non impedit effectus funestæ prædictæ sententiæ: ita verum est, vt sit *Stipendium peccati mors*. Rom. 6. Præterea Deus precibus Moysis parcit populo idololatræ; sed nihilominus dicit Deus Exod. 32. vers. 34. *In die vltionis visitabo hoc peccatum eorum*, vt condignũ tam execrando peccato. Tertiò, Moyses dilectus Deo, cuique Deus facie ad faciem loquebatur; nihilominus propter pecca-
B tum commissum ad aquas contradictionis, ex hoc dixit Deus ad Moysen, & Aaron in Nu. 20. vers. 12. *Non introducetis hos populos in terram, quam dabo eis*. Quarto, postquam Dauid recognouit peccatum suum, dixit ad eum Nathan 2. Regum cap. 2. *Dominus quoque transtulit peccatum tuum, non morieris: verumtamen quoniam blasphemare fecisti inimicos Domini, propter verbum hoc; Filius, qui natus est tibi, morte morietur*: præter alia mala, quæ aduenere domui Dauid etiam post remissum peccatum: vt propterea in Ecclesiastico habeatur cap. 5. vers. 5. *De propitiato peccato, noli esse sine metu*.

C Ex his infertur, quod si contingat hominem mori ante debitam satisfactionem pro commisso peccato; tunc est locus pœnarum, Purgatorium nuncupatus, ad quem Iesu Christi satisfactiones applicantur, dummodo is decesserit in gratia: Et præter alia plurima loca sacræ scripturæ, quæ adducuntur, habetur 1. Corinthior. 3. vers. 13. *Vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit*: cũ de Purgatorio id intelligatur ab Origene homil. 6. in Exod. & ab Ambros. cap. 3. epistolæ ad Corinth. & ab Augustino in psalmo 37. Adducitur Propheta Micheas cap. 7. vers. 8. & 9. ibi. *Ne læteris ini-*

mica mea super me, quia cecidi: consurgam cum sedero in tenebris, Dominus lux mea est. Iram Domini portabo, quoniam peccaui ei, donec causam meam iudicet, & faciat iudicium meum: educet me in lucem, videbo iustitiam eius; quem textum in hoc themate citauit Diuus Hieronymus in fine Visionum Isaiæ, ac etiam suo tempore inquit, esse illum textum in omnium ore. Additur etiam epistola 1. Corinth. cap. 15. versic. 29. ibi. *Alioquin quid facient, qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt?* quæ verba non aliter de baptismo sacramentali (qui ab alio non à semetipso confertur) sed referuntur ad baptismum pœnitentiæ, & afflictionis, de quo Christus loquebatur, Matth. 10. Potestis bibere Calicem, quem ego bibo, aut baptismo, quo ego baptizor, baptizari: & apud Lucam cap. 12. vers. 50. Baptismo autem habeo baptizari, & quomodo coarctor, vsque dum perficiatur. Est igitur sensus Apostoli in prædicta epistola ad Corinth. Quare igitur ieiunant, orant, & plorant homines? quare eleemosinas faciunt, & offerunt sacrificia Deo pro mortuis, nisi sit Resurrectio?

Talis fuit afflictio Iudæ Machabæi lib. 2. cap. 12. versic. 43. [& facta collatione, duodecim milia dracmas argenti, misit Hierosolymam offerri pro peccatis mortuorum sacrificium, benè, & religiosè de resurrectione cogitans (nisi enim eos, qui ceciderant, resurrecturos speraret; superfluum videretur, & vanum orare pro mortuis) &c. Sancta ergo, & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur.] Quæ verba cum sint clara, non aliud obiicitur ad ea, quam negando auctoritatem, ad quam nos obligat Ecclesia: sicut etiam Concilium tertium Carthaginen. cap. 47. circa tertium sæculum, inter canonicas scripturas approbat libros Machabæorum; & sanctus Augustinus, lib. 1. de cura pro mortuis gerenda cap. primo inquit.

In

A *In Machabæorum libris legimus oblatum pro mortuis sacrificium, sed & si nusquam in scripturis veteribus omnino legeretur, non parua tamen est vniuersæ Ecclesiæ, quæ in hac consuetudine claret auctoritas, vbi in precibus sacerdotis, quæ Domino Deo ad eius altare funduntur, locum suum habet etiam commemoratio mortuorum*: Et de eorumdem librorum auctoritate testatur idem Augustinus lib. 18. de Ciuit. Dei cap. 36.

Ad hoc idem tendebant ieiunia antiquæ legis, post quam quis decesserat, refert ven. Beda in suis expositionibus allegoricis in Samuelē lib 4. c. 10. vers. 12. & c. 3. ver. 35. Dauid ieiunat post mortē Saulis, & Ionatæ,
B lib. 2. Reg. cap. 1. vers 11. & cap. 3. fleuit, & ieiunauit Dauid mortuo Abner: actiones, quæ ad pietatem & religionem, potius quam ad dolorem debent referri: sicuti etiam Salomon post obitum Regis Patris sui dixit; 3. Regum, cap. 2. vers. 33. *Dauid autem, & semini eius, & domui, & throno illius sit Pax vsque in æternum à Domino.*

Liturgia Hierosolymitana, quæ Diuo Iacobo Apostolo attribuitur: Liturgia Romæ sancto Petro: Liturgia Alexandriæ attributa sancto Marco: Aethiopica sancto Matthæo: Mediolani sancto Ambrosio: Cappadociæ, & Syriæ sancto Basilio: Constantinopoli san-
C cto Andreæ, & sancto Chrysostomo: Demum omnes Liturgiæ Græcæ, & Armenæ nulla excepta faciunt mentionem, & habent collectas etiam pro Defunctis; vt in Missis, quas nos hodie celebramus.

Preces igitur offeruntur, & pia opera exhibentur, pro animabus eorum, qui in vera pœnitentia reperti fuerint; dum anima separatur à corpore, nondum plenè facta de his satisfactione: ex plurimis Concilijs per vniuersum orbem, & adducam solum decretum in Florentina synodo contra Græcorum proteruiam his verbis. *Si vero pœnitentes in Dei charitate decesse-*

rint antequam dignis pœnitentiæ fructibus, commissis satisfecerint, & omissis; eorum animas pœnis Purgatorijs purgari; & vt à pœnis huiusmodi releuentur, prodesse his virorum fidelium suffragia, Missarum scilicet sacrificia, orationes, & eleemosinas, & alias pietatis officia, quæ à fidelibus pro alijs fidelibus fieri consueuerunt, secundum Ecclesiæ instituta. Quam doctrinam ex traditione Apostolica, & miraculis confirmatam tradit Baron. in annum 34. vbi Spondan. in epitome num. 93. & nos Patrum aliquorum tantum testimonijs contestabimur. A

Sanctus Damascenus in orat. de his, qui in fide Orthodoxa dormierunt, inquit. *Quod Saluatoris Discipuli, & Diuini Apostoli, &c. In tremendis, intemeratis, & viuificantibus mysterijs, commemorationem fieri de his, qui fideles obdormiere, sanxerunt*; quod etiam firmiter, & absque vlla controuersia tenet à finibus, vsque ad fines Christi Dei Apostolica, & catholica Ecclesia, ab eo tempore in præsens, & vsque in finem mundi, &c. B

Areopagita etiam ipse in Mystica de mortuis consideratione ait. *Cum Diuinam Bonitatem precamur peccata defuncto condonari petimus, quæ ob humanam imbecillitatem admissa sunt: in regione viuentium eum collocari in sinu Abraham, Isaac, & Iacob, in quo loco abest mœror, tristitia, & gemitus, &c.* C

Chrysostomus in sermone de mortuis, inquit. *Iterum excogitemus, quomodo mortuis prosimus, præstemus his auxilium, quod valemus, eleemosinas dico, & oblationes, quæ quidem res ipsis vtilitatem, magnum lucrum, & commodum affert, &c.*

Sanctus Gregorius Nissenus inquit. *Nihil inconsulto, neque absque emolumento à Christi præconibus, & discipulis traditum est; sed res plena vtilitatis est, Deoque accepta commemoratio, videlicet, quæ habetur in*

A *Diuino, & admirabili sacrificio pro his, qui in fide obdormierunt*. Obmutescant itaque prauæ schismaticorum, & hæreticorum synagogæ, quæ omitti debere commemorationes pro defunctis prædicant.

Obiiciunt tamen prædictis aduersarij, quod Homini sufficiat in extremo peregrinationis suæ die pœnitentia cum lacrymis, & feruens confessio ad salutem, & ad cœleste regnum obtinendum; præponentes exẽpla huiusmodi Meretricum, & Latronum: Quibus respondemus effusas prædictorum lacrymas eos saluasse, & a sempiterna vendicasse damnatione, quam proculdubio subijssent nisi pœnitentiam, & lacrymas ostendissent; sed cœleste Regnum nunquam impetrassent,
B nisi purgatorius ignis eos dignos effecisset, quo affligitur, & maceratur anima, vt apud Malach. cap. 3. *Ipse enim quasi ignis conflans, & quasi herba fullonum purgabit, & mundabit filios*: sed tempus abbreuiant, & à cruciatu liberant preces, oblationes, & orationes, vt supra dictum est: at æternus ille ignis neminem mundat, neque lauat.

Ex quibus liquido constat animas post mortem magnum capere emolumentum ex Ecclesiæ militantis, & triumphantis precibus, maximè vero ex sacrificio, &c.

C Aduertendum tamen, quod sicuti pro his, qui in Paradiso cum Christo delitiis ineffabilium bonorum fruuntur non sunt sacrificia, nec alia pia opera necessaria; cum illi in hoc mundo pro illorũ peccatis satisfecerint; ita nec pro animabus, quæ hinc sine fructu pœnitentiæ decesserunt, nulla post mortem vtilitas accedit, vt in psalmo 6. *In inferno quis confitebitur tibi?* vt propterea S. Aug. in Enchirid. ad Laurentium, c. 109. inquit. [Neq; negandum est defunctorũ animas pietate suorum viuentium releuari, cum pro illis sacrificium

media-

mediatoris offertur, vel eleemosinæ in Ecclesia fiunt: A
sed eis hæc prosunt, qui cum viuerent, vt hæc sibi postea prodesse possent, meruerunt: est enim quidam viuendi modus, nec tam bonus, vt non requirat ista post mortem, nec tam malus, vt ei non prosint ista post mortem.] &c. & idem Augustinus infra eiusdem Enchiridii cap. 110. ait. *Cum ergo sacrificia, siue altaris, siue quarumcumque eleemosynarum pro baptizatis defunctis omnibus offeruntur; pro valde bonis gratiarum actiones sunt: pro non valde malis propitiationes sunt: pro valde malis, & si nulla sunt adiumenta mortuorum, qualescumque viuorum consolationes sunt.*

B

De Fruitione Sanctorum.

Cap. LXXXIX.

SVpponunt Greci non ante communem resurrectionem sanctos præmia recipere; nec impios pœnas, quas merentur luere, sed in aliquo loco eas requiescere vsque ad extremum iudicij vniuersalis diem. Vt igitur liquido cognoscamus iustorum animas esse in Dei gloria. Deum in facie videre, eiusque visione lætari, vt etiam impios iam æternis pœnis demandatos; Hoc nobis attestantur omnes Patres Græci, & Latini, ex quibus Chrysostom. in sermone: Quod valde prosunt mortuis sacrificia pro ijs oblata inquit. *Oblectamur in commemoratione iustorum, non solum viuentium, verum etiam mortuorum.* & paulò post. *Hi, & qui eo demigrarunt iusti (videlicet, beati, qui ad Christum profecti sunt: iusti autem, siue hic, siue ibi apud Regem sunt,* C
ibique

A *ibique magis prope sunt, non per speculum, non per fidem, sed facie ad faciem.*

Metaphrastes in sancti Ioannicii vita in fine orationis dicit. [Diuus Ioannicius, spiritu quidem ad eum, quem diligebat demigrat, Angelorum choris comitatus, corpore vero vrna clauditur: quæ sunt igitur ea, quæ post obitum huius admirabilis Ioannicij contigerunt: fractorum consolidationes membrorum, quidam à prauis Dæmonibus liberati sunt, cum ad eius tantum monumentum accessissent: & quo pacto post obitum poterat Ioannicius hac gloria spoliari, cuius discessum columna ignis apud montem Olimpium significauit? B quem Angeli præcedebant, Paradisi ianuas aperiētes, & in cœlestem Beatitudinem deducentes, vt purificatus in conspectu Domini perueniret, & cum Angelorum ordinibus versaretur.] &c.

Gregorius Magnus lib. 4. dialog. cap. 25. inquit. [Nam sunt quorumdam iustorum animæ, quæ à cœlesti Regno quibusdam adhuc mansionibus differunt, in quo dilationis damno nihil aliud innuitur, nisi quod de perfecta iustitia aliquid minus habuerunt: & tamen luce clarius constat, quia perfectorum animæ mox vt huius carnis claustra exeunt in cœlestis regni sedibus recipiuntur; quod & Paulus testatur: *Cupio dissolui,* C *& esse cum Christo.*]

Et alijs omissis decreuit nobis sancta Florentina synodus in hunc modum. [Illorum etiam animas, quæ post Baptisma susceptum, nullam omnino peccati maculam incurrerunt; illos etiam, quæ post contractam peccati maculam, vel in suis corporibus, vel exutæ corporibus sunt purgatæ, in cælum mox recipi, & intueri clarè ipsum Deum Trinum, & Vnum, sicuti est; pro meritorum tamen diuersitate alium alio perfectius. Illorum autem animas, quæ in actuali mortali peccato,

vel

vel solo originali decedunt, mox in infernum descendere, pœnis tamen disparibus puniendos] A

Prædictis obiiciunt Græci: si animæ iustorum ante resurrectionem æternam consequuntur fœlicitatem, superuacanea est resurrectio, & iudicium, & super throno tum assessus, & iudicij constitutio? quid tum recipient, si nunc receperunt? quibus sic respondet sanctus Gregorius Magnus dial. lib. 4. cap. 25. his verbis. *Hoc eis nimirum crescit in iudicio, quod nunc animarum tantummodo; postmodum vero etiam corporum beatitudine perfruentur, vt in ipsa quoque carne gaudeant, in qua dolores pro Domino, cruciatusque pertulerunt: pro hac quippe geminata eorum gloria scriptum est: In terra sua duplicia possidebunt, &c.* Quibus etiam congruit, B quod refert magnus Athanasius. *Animæ iustorum post Christi aduentum (ex latrone, qui in cruce pependit intelligimus) sunt in Paradiso: non enim propter latronis iusti animam tantum Christus Deus Paradisum aperuit, sed propter omnes denique sanctorum animas.*

Sed omissis innumeris sanctorum Patrum auctoritatibus adducam testimonium Apocalip. cap. 6. his verbis. *Hi qui amicti sunt stolis albis, qui sunt? & vnde venerunt; & dixi illi: Domine mi, tu scis, & dixit mihi: Hi sunt qui venerunt ex tribulatione magna, & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine Agni, ideo sunt ante thronum Dei, & seruiunt ei die, ac nocte in templo eius.* C

Opponunt etiam Græci nostræ veritati, ex epist. ad Hæbr. cap. 11. in fin. ibi. *Et hi omnes testimonio fidei probati non acceperunt repromissionem, Deo pro nobis melius aliquid prouidente, vt non sine nobis consumarentur;* Inferentes ex hoc sanctos non percipere æternam gloriam. Respondetur enim ea verba à Paulo prolata propter vniuersalem corporum resurrectionem, quam veluti Christiani omnes futuram esse credimus: cum sit hæc

A hæc promiſſio, quam Patribus Deus fecit in prophetis; ideſt ſe eos ſuſcitaturum: cum autem in fine ſæculorum totius mundi reſurrectio fuerit conſequuta; tunc Saluatoris Dei noſtri promiſsio adimplebitur, & vniuerſa hominum corpora reſurgent, & vtraque ſimul anima, & corpus perfectionem vna recipient, ideſt perfectã beatitudinem: Huius rei teſtis eſt Lucas in actis Apoſtol. cap. 13. *Et nos vobis annunciamus eam, quæ ad Patres noſtros promiſſio facta eſt, quoniam hanc Deus adimpleuit filijs noſtris, ſuſcitans Ieſum, &c.* Hæc autem promiſsio Patribus facta eſt, nempe Reſurrectio B mortuorum, vt ipſe Chriſtus reſurgens à mortuis primitiæ dormientium in ſe ipſo primam oſtenderet eam, cum ad mortuos veniſſet, & ab eis primogenitus reſurſexiſſet; vt apud Roman. cap. 14. *Chriſtus mortuus eſt, & reſurrexit; vt & mortuorum, & viuorum dominetur.* & Corinth. ſecund. cap. 4. *Scientes quoniam qui ſuſcitauit Ieſum, & nos cum Ieſu ſuſcitabit.* Ergo ex his vnanimiter concludamus ſanctos, quorum animæ cum Deo ſunt, laudare te Domine; vt & ij à nobis glorificati pro nobis enixè intercedant apud præmiorum datorem Chriſtum Saluatorem noſtrum; vt nos ſuæ ſocietatis dignos efficiat. Fiat.

C

De Petri Primatu.

Cap. XC.

REſtat quintus articulus de Petri primatu, necnon de ſummorum Romanorum Pontificum ſucceſſione; verum cum de his ſatis dictum ſit ſupra in præ-

cedentibus capitulis: adducam hoc solum Decretum sacrosanctæ Florentinæ synodi his verbis. *Item definimus sanctam Apostolicam sedem; & Romanum Pontificem in vniuersum orbem tenere primatum, & ipsum Pontificem Romanum successorem esse Beati Petri Principis Apostolorum, & verum Christi Vicarium, totiusque Ecclesiæ caput, & omnium Christianorum Patrem, ac Doctorem existere, vt ipsi Beato Petro pascendi, regendi, & gubernandi vniuersalem Ecclesiam à Domino nostro* Iesu *Christo plenam potestatem traditam esse; quemadmodum etiam gestis œcumenicorum conciliorum in sacris canonibus continetur*. Datum Florentiæ in sessione synodali anno 1339. A B

Qui plura de hoc articulo habere desiderat, præter à nobis superius præfata, videat allegatum Gennadium virum eruditum, & Constantinopolitanum Patriarcham cap. 5. per totum: & faxit Deus, vt Græci aliquando à falsa suasione resipiscant, & vnam sanctam Catholicam, & Apostolicam Romanam Matrem Ecclesiam recognoscant; vt fiat vnus Pastor, & vnum Ouile.

De Indulgentijs.

C

Cap. XCI.

CVm de Purgatorio dixerimus, ac etiam de Petri primatu: aliquid de Indulgentiis adnectere visum est, quæ à potestate successorum Petri pendent, & animabus Purgatorij suffragantur. Indulgentia igitur est remissio pœnæ temporalis pro actualibus peccatis

A debitæ, extra sacramentum facta ex thesauri Ecclesiastici dispensatione, Toletus in summa, lib. 6. cap. 21. in princip.

Ad hoc duo consideranda circa peccatum mortale, nempe Auersio à Deo, & Conuersio ad Creaturam inordinata: ex parte Auersionis debetur pœna Damni, quæ est non videre Deum in æternum: ratione Conuersionis, debetur pœna Sensus, iustè enim à creatura torquetur, qui propter ipsam auctorem Deum reliquit. Catholica autem Ecclesia hoc tenet, & docet, vt etiam deleta culpa per misericordiam Dei reseruetur tamen à Diuina Iustitia satisfactio pro pœna: &

B propterea quamuis Contritione, & Confessione Misericordiæ satisfiat; operibus tamen satisfactorijs ad Iustitiam tenemur, vt ex Apostolo ad Roman. 6. cap. 23. *Stipendia peccati mors*: & nos in præcedenti capitulo idem vidimus ex Adam, Moyse, Dauid, &c. quod certè non esset si remissa culpa remitteretur etiam pœna: nec minus nos quotidie diceremus, quod propter peccata veniunt auersa. Adijcienda est ex hoc satisfactio Diuinæ Iustitiæ etiam post reconciliationem, & hæc ex meritis Iesu Christi, sine quibus nil est meritorium.

Quatuor media docent Theologi, quibus sanguis Christi meruit nobis remissionem culpæ; eademque nobis ad condonationem pœnæ applicantur.

C Est ergo primum participatio sacramētorum ex opere operato; ex quibus pars pœnæ debita peccatis, nobis remittitur: Dicitur Pars, (& non tota pœna) alias sola tantum participatio sacramenti sufficeret animæ ad confirmationem plenitudinis gratiarum; quamuis culpa semper tota, & non in parte remittatur; cum hęc deleatur mediante Gratia, quæ non potest diuidi respectu particularis peccati, & sit indiuisibilis: ac etiam ex quo dicta pęna compatitur se cum Gratia Dei; vt ex flagellis, & tribulationibus, quæ quotidie experitur

 Ecclesia

Ecclesia, Christi sponsa, & propterea ex participatioñ sacramentorum persępe solum pars pęnæ, & non tota aboletur. A

Secundo, remittitur pęna per Charitatem, quæ idẽ posset operari, quod Martyrium ex prima epist. D. Petri cap. 4. vers. 9. *Charitas operit multitudinem peccatorum:* & ex Cantic. cap. 8. vers. 8. *Fortis est vt mors dilectio.*

Tertio, remittitur pœna ex operibus Satisfactorijs: etenim sicuti nos Deum offendimus in bonis fortunæ, corporis, vel animæ; ita condecens est, vt eleemosinis, ieiunijs, orationibus, & similibus nos Deum honoremus. B

Quarto, & facilius remittitur pœna ex bono Indulgentiarum vsu, quoniam sicuti Iesus Christi satisfactio regulariter nobis applicatur mediantibus sacramẽtis, charitate, ac etiam pœnalibus operibus; ita extra ordinem de eadẽ satisfactione nos participamus ab eo qui potestatem habet dispensandi Indulgentias ex thesauris, quos Christus Ecclesiæ suæ reliquit.

Diximus supra, quod Temporales pœnæ remittũtur nobis per Indulgentias, nec se extendunt ad pœnas Aeternas, quæ à culpa proueniunt, nec ad eos, qui Deo non sint reconciliati: Et quamuis aliquando publicentur *Indulgentia à Culpa, & Pœna:* intelliguntur tamen, quod tunc temporis conferatur potestas Confessarijs approbatis absoluendi pœnitentes à Censuris Ecclesiasticis, & ab omni casu reseruato absque exceptione: vel quod intelligatur talis. C

Indulgentia de pœna remissæ culpæ.

De

A

De poteſtate conferendi Indulgentias quam Chriſtus tradidit Petro, & ſucceſſoribus.

Cap. XCII.

B IESVS Chriſtus apud Matth. cap. 16. verſ. 19. dicit Petro. *Tibi dabo claues Regni Cœlorum, & quodcumque ligaueris ſuper terram, erit ligatum, & in cœlis: & quodcumque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis.* Sancti Cyprianus, Ambroſius, & Auguſtinus notant in hunc locum verborum generalitatem, nempe: *Quodcumque*; per quod verbum omnis exceptio prohibetur, & præcipitur credere, quod quæcumque ſint pœna, vel culpa, dummodo à Petro ſuper terram ſolutæ, ea quoque ſint ſoluta in cœlis: At quoniam Ieſus Chriſtus vtitur eodem themate loquens Apoſtolis
C in plurali numero apud eundem Matthæum cap. 18. verſ. 18. *Quæcumque alligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cœlo, & quæcunque ſolueritis ſuper terram erunt ſoluta & in cœlo.* Et apud Ioannem c. 20. verſ. 21. *Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis retenta ſunt.* Eccleſia nos inde docet, vt poteſtas conferendi Indulgentias, competat de iure diuino directè Papè legitimo Petri ſucceſſori, ac Epiſcopis: illi abſque exceptione, & generaliter; cæteris particulariter, & determinatè circa ſibi ſubiectos: certum eſt autem quod ſummus Pontifex habens auctoritatem, & iuriſdictionem ſupra Epiſcopos, tanquam

partem

partem gregis, potest ille eorumdem auctoritatem limitare, & restringere, vt sic putauerit expedire, sanctus Thomas in supplem. tertiæ partis, quæst. 26. art. 1. & 3. Concilium Lateranen. cap. 62. cap. nostro, & cap. cum ex antiquorum de pænis, & remission. etenim in dicto Lateranensi fuit decretum, quod Archiepiscopus in sua prouincia, & Episcopus in sua Diæcesi possent concedere annum Indulgentiæ in die Dedicationis Ecclesiæ, & in anniuersario eiusdem 40. dies; si bonum expedierit. A

Infertur ex his, quod suprema, & absoluta potestas conferendi, & dispensandi Indulgentias pertineat ad illum cui dictum est: *Pasce oues meas. Pasce Agnos meos.* Sed tamen est ipse summus Pontifex in hoc solum fidus dispensator; vt expediens iudicabit Ioann. 12. vers. 15. & 17. *Et hic iam quæritur vt inter dispensatores fidelis quis inueniatur.* Vt habetur etiam in cap. cum ex eo, extr. de penit. & remiss. & *D.* Thom. 4. sent. distin. 20. quæst. 1. art. 3. & idem in supplem. 3. par. quæst. 25. art. 2. & 3. B

Aduertendum etiam, quod Indulgentiæ tantum valeant quantum pronunciantur: dummodo adsit auctoritas dantis, charitas accipientis, & pietas causæ, & ob eamdem causam potest dari maior, vel minor Indulgentia, sanctus Thomas in dicto supplemento tertiæ partis, quæst. 25. art. 2. ac etiam pro subsidio temporali dari possunt Indulgentiæ: si sint ordinata hæc temporalia ad spiritualia, nec intercedat labes simoniæ, vt d. quæst. 25. art. 3. C

De

A

De Indulgentiarum distinctione:

Cap. XCIII.

EX dicta libera potestate, quam habet Papa concedendi Indulgentias, variæ distinctiones Indulgentiarum deducuntur: sicuti dum confertur: *Indulgentia vnius Quarantenæ, seu Quadragesimæ*: quæ non aliud denotat, quàm condonationem eiusdem pænæ, qua pænitentia Ecclesiastica quadraginta dierum fuisset deleta: sicuti etiam *Indulgentia septennij, seu decennij* est illa; cuius pænam pænitentiam totidem annorum remisisset; talis est illa quam Innocentius Papa Quartus concedit toties quoties ijs, qui pro Christianissimo Rege ad *D*eum orarent, de qua *D*. Thomas in 4. distinct. 20. quæst. 1. art. 3. & refert Nauarrus de oratoriis, & horis Canonicis num. 90. Et in hoc aduertendum, quod in pænitentijs septem, decem, aut duodecim annorum intererant aliqui particulares dies, quibus magis arctam faciebat pænitens pænitentiam quam in cæteris diebus, vt in Canon Presbyter distinct. 82. vbi de presbytero fornicatore. & similibus.

B

C

De

A

De Iubilæo.

Cap. XCIV.

IVbilæum additur Indulgentiæ: & Primo, publicatur propter euidentem causam, & magis vniuersalem, quam illa aliarum indulgentiarum. Secundo, defert secum gaudium magnum, & iubilum in domo Dei, Tertio, confertur tunc potestas omnibus Confessarijs. (ab Ordinario approbatis) absoluendi ab omnibus casibus reseruatis, & ab omnibus censuris, excommunicationibus etiam maioribus, suspensionibus officiorũ; seu beneficiorum, & interdictis, ac etiam confertur auctoritas commutandi vota absque exceptione, præter votum Religionis, Castitatis perpetuæ, & peregrinandi Romam, Hyerusalem, seu Galitiam. B

Fuerat de hoc figura Iubilæum illud, quod in Leuitico cap. 25. vers. 9. ibi. *Clanges buccina mense septimo, decima die mensis, propitiationis tempore in vniuersa terra vestra: sanctificabisque annum quinquagesimum, & vocabis remissionem cunctis habitatoribus terræ tuæ, ipse est enim Iubilæus: Reuertetur homo ad possessionem suam, & vnusquisque adiet ad familiam pristinam, quia Iubilæus est, & quinquagesimus annus, &c.* Erant prætera leges huius Iudaici iubilæi, quod serui liberi deuenirent, obligationes delerentur, debita remitterentur, parceretur iniurijs, & quisq; possessionem terrarum, quas alienauerat recuperabat. C

At quoniam *Omnia in figuris contingebant illis.* primo Corinth. 10. versic. 11. fuit oportunè habitum, vt Christianorum Iubilæum, quod nisi semel in quolibet

sæculo

A sæculo publicabatur, vt in Extrauagãte Bonifacij Octaui, cap. 1. tit. de pœnitent. & remiss. ibi. *Et quolibet centesimo anno deinceps sequuturo*. Hoc ad Quinquagesimum postea redactum à Clemente Sexto, vt in Extrauagan. *Vnigenitus*; eodem titulo. Demum verò cum Ecclesiæ necessitates id requirerent, decreuit Paulus Papa Secundus, vt celebraretur Iubilæus singulis vigintiquinque annis, quod Sixtus Quartus exequutus est, vt in Extrauaganti; *Quemadmodum*: eodem titulo.

B

De Indulgentijs pro Mortuis.

Cap. XCV.

Animæ, quæ in statu gratiæ ex hac vita decesserunt: sanctæ Sedis auctoritate Iesu Christi, & Sãctorum satisfactionem recipiunt, cum illis Indulgentiæ (vt mos est) *per modum suffragij* applicantur, quæ verba non aliud significant, nisi talis applicatio, *non*
C *fiat per modum iuridicæ absolutionis; sed per modum piæ, & certæ solutionis*. Nauarr. de iubilæo, not. 22. num. 4. Cardinal. Bellarmin. de indulgent. cap 14. ad quam sufficit auctoritas Papæ. Secundo, requiritur, vt interueniat rationabilis causa, respiciens gloriam Dei, & bonum Ecclesiæ suæ. Tertio, vt is, qui hanc charitatem erga defunctos exercet totum compleat, quod requiritur ad indulgentiam; & vt magis prosit, quod hic non reperiatur in mortali peccato: tunc enim certum est, tale suffragium non fore defunctis animabus inutile, qui nobiscum in charitate Deo communicant;

quamuis in igne cruciati reperiuntur quacumque maiori poena vitæ huius, vt inquit Augustin. in psalm. 37. ibi. *Quia dicitur saluus erit, contemnitur ille ignis; ita planè quamuis salui per ignem, grauior tamen erit ille ignis, quam quicquid potest homo pati in hac vita.* & idem voluit Greg. in psal. 3 poenit. Beda in eundē psalmum, & S. Bernardus ser. de obitu Vmberti Monachi. A

Quod autem viuorum suffragia Defunctis proficua sint præter auctoritates Patrum, de quibus diximus nos supra cap. 89. probatur etiam ex apparitionibus, quæ legũtur apud sanctum Augustinum in lib. de Cura pro mortuis cap. 4. & in Enchiridio cap. 109. ibi. *Neque negandum est defunctorum animas pietate suorum viuentium releuari, cum pro illis sacrificium mediatoris offertur, vel eleemosynæ in Ecclesia fiunt.* Ac etiam idem refert sanctus Gregorius Magnus lib. 4 dialog. cap. 40. & Gregorius Turonen. lib. de gloria confessorum cap. 5. ex quibus infertur, quod poena vnius diei in purgatorio in sua intensione respondeat extensioni plurium annorum poenitentiæ in hac vita; & propterea nil absurdum cum fit mentio sex, decem, aut centum mille annorum indulgentiæ, quoniam iuxta antiquum Ecclesiæ rigorem concedebatur poenitentia septem, decem, & duodecim annorum cuilibet peccato: & in Concilio Elibertino cap. 5. dabatur poenitentia quinque annorum propter homicidium casuale, & annorum septem quando illud fuisset ex proposito, & in cap. 64. eiusdem concilii dabatur poenitentia decem annorum propter adulterium, & in canon. presbyter distinct. 82. eadem poena iniungebatur presbytero fornicanti. B C

Certum est igitur ex his Theologorum axioma, quod indulgentia tunc vtilis, & infallibilis sit; *si adsit in concedente auctoritas, in causa pietas, & in suscipiente charitas:* contra erroneam illorum opinionem, qui sibi suadent eleuationem spiritus solum sibi sufficere pro

A pro indulgentia, seu iubilæo, vt in hoc adimpleatur, quod dicitur in psalm. 61. *Mendaces filij hominum in stateris suis.*

De Antiquitate Indulgentiarum,

Cap. XCVI.

B DEi Filius apud sanctum Ioannem cap. 5. vers. 14. remisit Paralitico pœnam peccatorum his verbis. *Ecce sanus factus es, iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat.* Eadem remissio quo ad culpam, & pœnam facta est Adulteræ, Ioann. 8. versic. 10 ibi. *Vade, iam amplius noli peccare:* vt notauit sanctus Augustinus in tractatu 3. in Ioannem: *Si peccatorum fautor esset, diceret, nec ego te condemnabo, vade, & viue vt vis; de mea liberatione esto secura, ego quantumcunque peccaueris, te ab omni pæna etiam gehennæ, & inferni terroribus liberabo, non hoc dixit, &c.*

C Corinthij instanter rogarunt Paulum, vt remitteret Pænam, quam ordinauerat incæstuosis, quod in Christi persona concessit, vt in 2. Corinth. cap. 2. versic. 10. *Cui autem aliquid donastis; & ego: nam & ego quod donaui, si quod donaui, propter vos in persona Christi, vt non circũueniamur à Sathana: non enim ignoramus cogitationes eius;* ita hunc locum exponunt Theodoret. & sanctus Thomas: & non ambigendum quin S. Petrus potuisset etiam eximere à morte Ananiam, & Saphiram tribuendo illis indulgentiam; eorumdem demeritis non obstantibus, si id expediens reputasset.

In sæculo Apostolis subsequenti: circa remissionem,

quam Episcopi faciebant ad intercessionem, & preces A
Martyrum, Tertullianus in lib. ad Martyres cap. 1. appellat Indulgentias Pacem his verbis: *Quam Pacem, quidam in Ecclesia non habentes, a Martyribus in carcere exorare consueuerunt*: vt notat Pamelius in hunc locum num. 12. ac etiam scribit Cyprianus lib. 15. c. 3. vbi idem admonet Martyres considerare, pro quibus intercedant.

Tertio, & Quarto sæculo sunt antiqua Concilia Oecumenica, & Prouincialia, in quibus indulgentiæ pænitētibus condonantur, iuxta Episcoporum iudicium, cum ante fuissent decretæ pænæ delictis respondentes, vt in Nicæna synodo primo can. 12. *Licebit Episcopo humanius circa eos aliquid cogitare*. & paulò ante. *Placuit synodo, licet indigni sint misericordia, tamen aliquid circa eos humanitatis ostendit*. & in Concilio Ancyr. can. 5. B
Statuimus vt Episcopi, modo conuersationis examinato, potestatem habeant, vel vtendi clementia, vel plus temporis adijciendi. & in Concil. Laodicen. can. 2. *Oportet vt paruo tempore transacto vacent orationibus, & ieiunijs, quibus etiam iuxta indulgentiam communionem reddi decreuimus*.

Quinto, & Sexto sæculo Sanctus Gregor. Magnus confert indulgentias his, qui inuiserent stationes Romæ; refert D. Thom. 1. sent. distinct. 20. quæst. 1. art. 13. C
quæstiuncula secunda.

Septimo, & Octauo sæculo, Sancto Leo Papa concedit indulgentias Ecclesiis Germaniæ, & Galliæ, vt scribit Ludgerus sancto Suuiberto, vt in tomo 2. Surij in vita eiusdem sancti ibi *Leo multa alia monasteria, & altaria, & cappellas per Alemanniam, & Galliam consecrauit, vbique multas indulgentias conferendo*.

Sergius Papa anno 884. concedit indulgentias triū annorum, & trium quarantenarum ijs, qui visitarent Romæ Ecclesiam sancti Martini ad Montes in die festiuitatis

festiuitatis

ſtiuitatis, vt videre eſt in antiquo marmore ad altare eiuſdem Eccleſiæ: vnde non eſt apparens, quod ſanctus Gregorius, ſancto Leo, & Sergius voluiſſent indulgentias concedere in Eccleſia, quando non licuiſſet eiſdem.

Præterea in Concilio Generali Claramontano anno 1116. Vrbanus Papa concedit Plenariam Indulgētiam his, qui ad recuperationem Terræ ſanctæ militarent. Et anno 1213. ſummus Pontifex Innocentius Tertius promulgat Indulgentiam plenariam pro ſubuentione Terræ ſanctæ, & in Concilio generali deinde celebrato anno 1215. apud Lateranum inter alia
B ibi actum fuit de corrigendo abuſu indulgentiarũ quarumdam, vt refert in cap. cum ex eo de pænitent. & remiſſ. & de ſimili correctione indulgentiarum facta in Concilio Lugdunen. refertur in cap. 1 de pænitent. & remiſſ. in 6. & in Concilio generali Conſtantien. (vbi Viclefus fuit condemnatus) Martinus Quintus concedit Plenariam Indulgentiam, vt in ſeſs. 8. Demum Cōcilium Tridentinum pronunciat anathema contra negantes vſum indulgentiarum, vt in ſeſs. 25. decret. de indulgentijs ibi. *Cum poteſtas conferendi indulgentias*
C *a Chriſto Eccleſiæ conceſſa ſit, atque huiuſmodi poteſtate diuinitus ſibi tradita, antiquiſſimis etiam temporibus illa vſa fuerit, vſum Chriſtiano populo maxime ſalutarem, & ſacrorum Conciliorum auctoritate probatum, in Eccleſia retinendum eſſe docet, & præcipit: eoſque anathemate damnat, qui aut inutiles eſſe aſſerunt, vel eas concedendi in Eccleſia poteſtatem eſſe negant, &c.*

Confirmantur prædicta ex miraculis, quæ pluribus in locis operatus eſt, S. Bernardus prædicando indulgentias publicatas per Papam Eugenium his, qui proficiſcerentur ad Bellum Hieroſolymitanum, vt ex eod. Bernard. lib. 2. de conſiderat. & lib. 3. eiuſdem vitæ, cap. 4. & hæc ſatis.

De

 A

De Limbo Sanctorum Patrum.

Cap. XCVII.

QVoniam de Purgatorio, & fruitione Sanctorum diximus supra, aliquid etiam pro complemento operis, De Limbo, & Inferno adnectamus. Duplex supponitur Limbus, vel vbi animæ Iustorum ante aduentum Christi permanebant; vel vbi Infantes, qui non dum baptizati moriuntur, damnantur. B

Quoad primum, nempe de Limbo sanctorum Patrum; omnes confitentur fuisse sinum Abrahæ, in quo Lazarus quiescebat apud Lucam cap. 16. Et quamuis ex communi ferè omnium sententia hæc sit historia, nihilominus quando etiam esset parabola: certum est Christum Dominum fuisse loquutum, iuxta communem omnium sensum, vt tunc temporis communiter omnes crederent; fuisse sinum Abrahæ, cognitum Hæbreis, & hunc denotantem locum quietis instar C Portus, ad quem naufragantes confugerent, vt exponit Theophilatus, vt etiam Christus Dominus intellexit apud Matth. 8. *Multi ab Oriente, & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, Isaach, & Iacob in Regno Cœlorum.*

Notum est omnibus Paradisum terrestre clausum fuisse primis parentibus, eorumque posteris, donec in diem Ascensionis duxit secum Christus in cœlum sanctos Patres, quos ex Limbo eduxerat, vt inquit Apostol. ad Ephæs. 4. vers. 8. *Ascendens in altum, captiuam*

duxit

A *duxit captiuitatem: dedit dona hominibus. Quod autem ascendit, quid est, nisi quia & descendit primum in inferiores partes terræ? Qui descendit, ipse est, & qui ascendit super omnes cœlos, vt impleret omnia.* Hinc quomodo negari valet, fuisse locum, vbi tam grandis captiuorum multitudo Liberatorem suum expectaret? vt verè fuit Limbus, de quo loquimur.

Hunc locum fuisse sub terra; docet nos Apostolorum Symbolum: *Descendit ad Inferos.* & Princeps Apostolorum prædicat Israelitis post Spiritus sancti aduentum, in actis cap. 2. *Viri Israelitæ, audite verba hæc: Iesum Nazarenum, &c. quem Deus suscitauit, solutis doloribus inferni, iuxta quod impossibile erat teneri illum ab eo: Dauid enim dicit in eum; Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem.* & infra in dicto cap. 2. versic. 31. *Prouidens loquutus est de resurrectione Christi, quia neque derelictus est in inferno: neque caro eius vidit corruptionem.*

B

Idem sanctus Petrus scribit in 1. epist. cap. 3. vers. 19. *In quo, & his, qui in carcere erant, spiritu veniens, prædicauit.* Nempe quod Christus veniens Spiritu (idest quoad animam) prædicauerit spiritibus, qui erant in Limbo; etenim de Damnatis id intelligi non potest, quorum desperata erat salus: maximè cum loquatur Petrus de his, qui in carcere erant, & consequenter hodie non reperiuntur in carcere; vt erant iam sancti Patres in Limbo.

C

Sanctus Irenæus de mora Christi cum Patribus in Limbo lib. 4. cap. 45. quam prædicationem ibi ipse habuerit, inquit. *Ea propter Dominum in ea, quæ sunt sub terra descendisse; Euangelizantem, & illis aduentum suum, remissum peccatum, &c.*

Et quod Christus retraxerit ex Limbo animas sanctorum Patrum. Origen. homil. 15. in Genes. *Quod dixit*

xit ad Latronem: Hodie mecum eris in Paradiso; hoc non illi soli dictum est, sed & omnibus sanctis intellige, pro quibus in inferna descenderat. A

Quod Christus Liberator fuerit mortuorum, sanctus Athanasius homilia de semente ait. *Iesus autem propter nos mortuus est, descendit ad inferna in medium mortuorum, & inter mortuos incedens, non solum liber, sed & Liberator mortuorum erat.*

Et sanctus Chrysostomus appropriat prædictionem Isayæ animabus in Limbo homil. 5. de resurrect. *Hodie Sol iustitiæ Christus ascendit Euangelizatis sanctorum animis ab inferis, eleuans secum corpora sanctorum.* B & infra. *Exclamauerunt qui erant in tenebris, quia lumen viderunt magnum: & qui erant in regione umbræ mortis, lux orta est eis.* Sicuti etiã idẽ Isayas c. 45. vers. 2. & 3. *Portas æreas conteram, & vectes ferreos confringã, & dabo tibi thesauros absconditos, & arcana secretorum.*

Sanctus Hieronymus explicans in proposito verba Iacob, inquit epist. 25. cap. 5. *Descendam ad filium meum lugens in infernum; quia nec dum paradisi ianuã Christus effregerat, nec dum flammam illam romphæam, & vertiginem præsidentium Cherubim sanguis eius extinxerat.*

C Sanctus Augustinus declarans promissionem Christi ad Latronem, quod non intelligatur de cœlo Empireo, epist. 17. ad Dardanum sic inquit. [Neque enim ipso die in Cœlo futurus erat homo Christus Iesus, sed in inferno secundum animam, in sepulcro autem secundum carnem; & de carne quidem quod eo die in sepulcro sit posita, manifestissimum est Euangelium: Quod vero illa anima in infernum descendetit, Apostolica doctrina prædicat: Quamobrem sanctus Petrus ad hanc rem testimonium de Psalmis adhibet vbi de ipso prædictum esse demonstrat; *Quoniam non derelinqes animam meam in inferno.*] Hæc

Augustinus

A Augustinus, quod idem sæpius confirmat, vt in ep. 99. ad Euod. lib. 20. de ciuitate Dei cap. 15. in psalm. 85. & tract. 110, in Ioannem.

De Limbo Puerorum.

Cap. XCVIII.

B EST alius locus similiter Limbus nuncupatus, à vbi, qui mortui nascuntur, & alii infantes, qui absque lauacro baptismi decedunt; a visione Beatifica propter originale peccatum penitus excluduntur, vt dixit Iesus apud Ioann. cap. 3. vers. 5. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto; non potest introire in regnum cœlorum.* vt etiam de Circumcisione in antiquo testamento, Genes. 17. vers. 14. *Masculus, cuius præputij caro circumcisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo.*

De primo nempe de Baptismo, cuius Arca fuit figura: loquitur S. Petrus epistola prima cap. 3. vers. 20.
C & 21. *Quando in diebus Noe, cum fabricaretur Arca, in qua pauci, idest octo animæ saluæ factę sunt per aquam, quod & vos; nunc similis formæ, saluos fecit Baptisma.* De secundo nempe de Circumcisione, fuit figura, quod legitur in lib. Iosue cap. 5. vers. 2. *Fac tibi cultros lapideos, & circumcide secundo filios Israel:* qualis circumcisio ex cultro lapideo denotabat, quod quis in terram promissam non ingrederetur, nisi Petra angularis, quæ Christus est, non applicasset virtutem ex sacramentis.

Hoc autem prouenit, ex quo nos omnes in pecca-

to concepti sumus, quamuis ex laudabilibus parenti- A
bus, vt inquit Rufin. in psalmo 50. *Dauid natus erat de Iesse, viro iusto, & coniuge eius: quid est ergo, quod de se dicit; In iniquitatibus conceptus sum? nisi quia trahitur iniquitas ex Adam; nemo nascitur nisi trahens culpam, & culpa pœnam?* Sicuti etiam Apostolus natus ex laudabili tribu Beniamin, vt ipse de se ad Philip p. cap. 3. vers. 5. *Ex genere Israel, de tribu Beniamin, Hebræus ex Hebræis, secundum legem Pharisæus, secundum æmulationem persequens Ecclesiam Dei, secundum iustitiam, quæ in lege est, conuersatus sine quærela.* Et nihilominus confitetur se natum in peccato, vt ad Ephes. cap 2. vers. 3. *Eramus natura filij iræ, sicut & cæteri.* B

Idem hoc manifestè indicat sanctus Ambrosius in Apol. Dauid cap. 11. *Antequam nascamur, maculamur contagio.* Et sanctus Hieronymus in epistola ad Lætam. *Christiani non nascuntur, sed fiunt.* quam eandem sententiam ante pronunciauerat Tertullian. in apologet. cap. 17.

Concilium Meleuitanum can. 2. inquit, Item placuit vt quicumque paruulos recenter ab vteris matrum baptizandos neget, aut dicit in remissionem quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lauacro expietur, anathema sit. C

Concilium Florentinum sess. vlt. Illorum animas, qui in actuali mortali peccato, vel solo originali decedunt; mox in infernum descendere: pœnis tamen disparibus puniendos.

Sed cœteris omissis adducam solum S. Augustinus epist. 28. ad Hieronym. his verbis. Quisquis dixerit, quod in Christo viuificabuntur etiam paruuli, qui sine sacramenti eius participatione de vita exeunt: hic profecto, & contra Apostolicam prædicationem venit, &

totam

A totam condemnat Ecclesiam, vbi propterea cum baptizandis paruulis festinatur, & curritur, quia sine dubio creditur, aliter eos in Christo viuificari omnino non posse, &c. idem testatur Augustinus in ep. 106. ad Paulinum, & lib. 1. de Orig. anim. cap. 9. & lib. 1. de peccat. merit. & remiss. cap. 23.

Confitebuntur catholici ex prædictis, vt pro his, qui rationis vsum habuere, duo in fine mundi loca sint remansura; nempe Paradisum pro Beatis, & infernum pro Damnatis. Præterea quod infantes, qui ante vsum rationis moriuntur, & qui Baptisma in remedium originalis peccati non fuerint consequuti, isti damnabuntur, nec vnquam essentiam Beatificam Dei videbunt:
B locus autem in quo permanebunt isti, iuxta communiorem sententiam, erit pars superior inferni (de quo infra solum restat dicendum) sanctus Thomas, sanctus Bonauentura, Scotus, Durandus, & alij in sentent. dist. 33. vel in 4. distinct. 45. & Albertus in secunda parte summæ quæstion. 113. & hoc solum inter tantos Theologos interest, quod alii constituunt infantes in parte inferni altiore, quam Limbum puerorum appellant: alii cum cœteris damnatis eos locum habere pronunciant. Nam vt ijdem docent, & est communis doctorum consensus in 4. sentent. dist. 47. post diem iu-
C dicij nullæ erunt amplius plantæ, nulla animantia, nulla corpora mixta, hominibus dumtaxat exceptis, aqua ad suum locum naturalem redeunte: Neque perpetuo duratura sunt, nisi vel in toto, vel in parte incorruptionem ab ipsa natura sortita sint; eiusmodi autem sunt primum corpora cœlestia, quia & secundum totum, & secundum partes incorruptibilia sunt: Deinde elementa, quæ secundum totum, licet non secundum partes à natura incorruptionem habent; Denique homines, qui secundum partem, quæ est anima rationalis, non secundum totum immortales sunt: cœtera corpora

ſunt omnia tum in toto, tum in partibus corruptilia: A
Card. Bellarm. de amiſs. gratiæ, & ſtatu peccati lib. 6. cap. ſecundo.

Cap. XCIX.

De Inferno.

QVamvis Chriſtus vti homo fuerit mortuus, & tãquam Deus ſatisfecerit, adeo vt minima eiuſdem actio, ſola gutta, eius ſanguinis, lacrima oculorum eius plenè de rigore iuſtitiæ ſatisfeciſſet: nihilominus vltra paſsus eſt, & fuit *Copioſa apud eum redemptio*, vt in pſalm. 129. ſicuti teſtantur Ioan. cap. 13. *Cum dilexiſſet ſuos, in finem dilexit eos* & ipſe Chriſtus apud Lucam 13. *Deſiderio deſideraui hoc paſcha manducare vobiſcum, antequam patiar, &c.* B

Sed non proprerea cenſebuntur vllo vnquam tempore remiſsæ pœnæ, quibus *D*amnati in inferno cruciantur, vt credidere aliqui ex impiis Heræticis futurum poſt diem iudicij.

Hanc veritatem apertè docent propheta Iſai. c. 33. verſ. 14 *Quis poterit habitare de vobis cum igne deuorante? quis habitabit ex vobis cum ardoribus ſempiternis?* & idem in fine ſuæ prophetiæ loquens de præuaricatoribus inquit. *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur.* C

Et Chriſtus ipſemet iudex contra impios ſententiã fulminabit apud Matth. cap. 25 verſ. 41. *Diſcedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt Diabolo, & angelis eius.*

Et alibi apud Matth. Chriſtus aſsimilatur Paleas ipſis reprobis ibi. *Paleas autem comburet igne inextinguibili.*

A *guibili.* Quod expertus est infœlix Diues, qui Abrahæ dixit apud Lucam cap. 16. *Crucior in hac flamma.*

Similiter Apostolus Iudas in sua epist. catholica loquens de Sodoma, & Gomorra, vers. 7. inquit. *Ignis æterni pœnam sustinentes.*

Et in Apocalypsi cap. 21. vers. 8 *Timidis autem, & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus pars illrum erit in stagno ardenti igne, & sulphure, quod est mors secunda.*

Dicta sunt hæc circa pœnam sensus; Pœna autem essentialis, & principalior Damnatorum in inferno;
B est priuatio Diuinæ visionis, quamuis reperiantur homines in mundo non apprehendentes hanc priuationem huius beatificæ visionis, quam nos contemplantes potius quam de ea scribentes; Exoremus Deum, vt per immensam sui misericordiam liberet nos ab his omnibus malis.

Et hæc circa Ritus ab Ecclesiæ exordio, ac etiam de alijs dogmatibus, in eadem semper retentis; dicta sufficiant a nobis ad maiorem Dei gloriam.

C

De Græcorum Imperatorum Triumphis.

Cap. C.

DVm hæc scriberem, deuenit ad me Numisma satis grande Heraclij Imperatoris ex ære hic delineatum, quod postea vidi, idemmet expressisse quoque Lypsium in suo de Cruce tractatu: in cuius anteriori parte eiusdem Imperatoris effigies Diuinum Lumen depre-

deprecantis his verbis: *Illumina vultum tuum Deus*; & sub eiusdem effigie posita est Luna, quæ magnam partem prædictæ figuræ circumdat. A

Luna siquidem, vt alieno Solis lumine coruscat, de qua Tullius de somno Scipionis ait: *Luce lucebat aliena, hæc Solis discipula obsequitur cursibus superis; & prout accedit ad Solem, vel recedit dispensat lumen*: Sic etiam Imperator Heraclius deprecatur à Deo summo Sole lumen Iustitiæ, vt idem lumen ipse dispensare, & administrare valeat in populum sibi subiectum.

Præterea sicuti Luna semper instabilis, & variabilis est Ouid. 11. metamor. *Nec par, aut eadem naturæ forma Dianæ, esse potest vnquam*. & Macrobius inquit. B
Luna dispensationibus septenarijs luminis sui vices, sempiterna lege variando disponit: Ita Heraclius Lunam imitatus magna instabilitate bonorum, ac detestandorum operum vitam duxit inæqualem, eamdemque malè, ac miserrimè tandem compleuit: Ipse siquidem ad Imperium erectus aduersus tyrannidem Procæ victoriam obtinuit virtute imaginum Christi, & Deiparæ, vt ex annalibus Baronii ad annum 610. num. primo, sicuti etiam piè cœpit expeditionem, & insignes victorias reportauit de Persis Imperium deuastantibus, & hoc præuia quoque prædicta imagine Christi non manu facta, & assistente auxilio Dei genitricis, vt in C
prædictis annalib. ann. 621. & 622. & 623. 624. & 626. ac idem Heraclius extincto Cosdroe Rege pacem cum eius filio composuit amplissimis conditionibus. & in primis sanctissimum Crucis signum repetiit, accurrentibus ad Triumphi spectaculum, vbique fidelibus cum palmis, & oliuis, suffitibus, atque luminibus, & præ gaudio lacrymas emittentibus, atque, ex more hymnos sacros tantæ victoriæ occinentibus, ipsumque Heraclium eiusdem venerandæ Crucis recuperatorē magnis acclamationibus excipientibus, refert Theophanes,

A nes, & Cedrenus, ſicuti, & Annales Baronii an. 627 vbi Spondanus num. 3. & 4. Et veniens Heraclius cum triumpho Hieroſolymam Crucem in proprium Caluariæ locum ſuis humeris portat, illuſtri miraculo ea re commendata, vt per Baronium anno 628. num. 1.

Sed non permanſit Heraclius diu in vitæ innocentia incæſtuoſas ſiquidē nuptias contrahens, Neptē ſuam Martinam in matrimonium duxit, Auguſtamque nominauit, Coronatam à Sergio Conſtantinopolitano Epiſcopo; quod deteſtandum facinus graui vindicta a Deo punitum eſſe, docent Theophanes, Cedrenus, & Baronius anno 613. num. 1.

B Præterea nullus vnquam maioris in Rempublicam Chriſtianam cauſa cladis extitit, quam Heraclius, dum non ſe oppoſuit naſcenti Arabum Imperio poſt obitum Mahometis, refert Baronius anno 631. num. 1.

Tertio idem Heraclius fidei conſulere imprudens exiſtimans, imbibit Monothelitarum hæreſim, referunt prædicti annales anno 629. & 640. ac demum infœlici exitu vitā clauſit confectus erumnis animi, corporiſque moleſtiis; ea paſſus, quæ pudet referre; qui quidem reliquit de ſe quaſi in tabula egregie effigiatum exemplar quantum Deo inhærētes Principes poſſint; vt verè tunc de eo potuerit, quod in Nummo ex-
C preſſum habetur. *Super Aſpidem, & Baſiliſcum ambulabis Leonem, & Draconem*: Quantumque ab eodem Deo Principes recedentes, ſint inualidi, ac Reipublicæ & Eccleſiæ noxij, propagata, etiam ad liberos ſuos infœlicitate, cum in Heraclio etiam eius proſapia defecerit, refert idem Baronius ad annum 641.

In alia poſteriori parte dicti Numiſmatis eſt idem Imperator triumphans ſupra Quadrigam, Diademate gemmis, & margaritis repleto, habet præ manibus Crucem, & ſupra eundem Triumphantem Imperato-

rem

rem sunt Lampades ardentes; litteris quoque Græcis, & Latinis hinc inde exaratis: A

Constantinopolitani siquidem Imperatores in eiusmodi Triumphali pompa imitati sunt priscos Imperatores Romanos, quibus tunc victi Duces, simulacra oppidorum, aurum, argentum, Tribuni, & Legati in equis præcedebant, & vndique clamor militum, de quo ritu Cicero in Pisonem ait. *Quid tandem habet iste currus? quid victi ante currum Duces? quid simulacra oppidorum? quid aurum? quid argentum? quid Legati in equis? & Tribuni? quid clamor militum? quid tota illa pompa?* Et inter cæteros auctores Plutarchus in vita Pauli Aemilij egregiè describit Triumphum, quem ille deuicto Perse peregit; sicuti etiam Zonaras lib. 2. annalium refert similem Camilli. B

Triumphus. Græcorum Imperat. Præcedebant autem præfatum Constantinopolitanum Imperatorem præter Despotas equitantes, cæteri quoque pedites, & supplicantium agmen; ex vtraque autem parte comitabantur illum Berengarij, & omnes Securiferi, & iuuenes nobilitate eximij armati: refert Curopalata cap. 17. num. 36. & 47.

Acclamatio. Mos acclamandi Græcis Imperatoribus fuit valde frequens: Corippus lib. 1. de laudibus Iustini iunioris relatus per Gretserum in Curopalatam lib. 3 commentar. cap. 1. num. 13. his versibus.

Excubiæ primum, quæ summa palatia seruant, C
Imperium fœlix Dominis intrantibus optant,
Et cunctos aditus armato milite vallant.

Et idem Corippus lib. 2.

Intonuit Patrum subitus fragor, inde Clientum;
Clamores crescunt, clamoribus adsonat æquor.
Laudibus innumeris regnantum nomina tollunt.
Iustini vitam tercentum vocibus optant.
Augustæ totidæ Sophiæ plebs tota reclamat.

Mille

A *Mille canunt laudes, vocum discrimina mille:*
Iustinum, Sophiamque parem, duo lumina mundi
Esse ferunt: Regnate pares in sæcula dicunt.
Fœlices annos Dominis fœlicibus orant.
Insonuit vox illa diu, tandemque quieuit.

Nicæphoro Phocæ factas acclamationes suauiter irridet Luitprandus in Legatione sua Constantinopolitana de processione Phocæ ad sanctam Sophiam, sic infit. *Cumque quasi reptans monstrum illud prodiret, clamabant adulatores Psaltæ: ecce venit stella matutina, surgit Eous, reuerberat obtutus Solis radios, pallida Saracenorum mors, Nicephorus princeps: vnde & cantabatur* B *principi Nicephoro, plures anni sint. Gentes hunc adorate, hunc colite, huic tanto colla subdite. Quanto tunc verius canerent: Carbo extinctè veni, anus incessu, Syluanus vultu, rustice, lustriuage, capripes, cornute bimestris, setiger indocilis, agrestis, barbare, durè, rebellis Capadox. Igitur falsidicis, illis inflammatus næniis sanctam Sophiam ingreditur, Dominis suis Imp. se a longe sequentibus, & in Pacis osculo ad terram vsque adorantibus.*

Multa profecto in his acclamationibus apprecabantur, quibus nihil iucundius accidere potuisset, quã si Imperator ille ipso die, quin & illo momento extinctus esset.

C Acclamationem iteratam sæpius, immo sæpissimè a Senatu, cum Claudius Imperator renunciatus esset, apud Trebellium. *Auguste Claudij, Dij te nobis præstent, principem te, aut qualis tu es, semper optauimus. Claudi Auguste par Respublica requirebat: Claudi Auguste tu Frater, tu* Pater, *tu Amicus, tu bonus Senator, tu verè* Princeps, & similia.

Non Bonis tantum bona, sed & mala Malis in huiusmodi acclamationibus apprecabantur, vt ex Lampridio de acclamationibus Senatus in occisum Commo-

dum Imperatorem. *Hosti patriæ honores detrahantur, Parricidæ honores detrahantur, Parricida trahatur, Hostis patriæ parricida, Gladiator in spoliario lanietur, Hostis Deorum, Carnifex Senatus, qui Senatum occidit in spoliario ponatur, vnco trahatur, &c.* Similes fermè execrationes in synodo sub Mena act. 4. in Petrum Zoneram, & Seuerum Hæreticos, & action. 5. extat longissima acclamatio, quæ partim bona Augustis, & Patriarchæ; partim mala in Hæreticos Manichæos, Nestorianos, & Euthychianos, quorum ossa exhumentur, populus imprecatur. A

Triumphat Imago Virginis.

Mos fuit prædictis Imperatoribus Græcis in Triumpho, seu alia solemni processione Quadriga incedere, vt in nostro effigiato nummo est videre, præter scriptores: At satis laudabilius fuit, quod gessit Ioannes Comnenus Imperator, qui imaginē sanctissimæ Virginis Nicopteæ Victoriæ effectricis, suo loco Currui Triumphali imposuit, vt Nicetas in Comneno inquit. *Cum dies supplicationis, seu Triumphi adesset, omnis generis tapetes auro, & purpura intexti vicos exornabant: nec deerant Christi, & Sanctorum effigies in ijs ad viuum expressæ. Erant & tabulata vtrinque propter spectatores structa digna admiratione. Fuit autem is locus vrbis sic instructus, qui ab Orientali porta vsque ad magnum palatium pertinet. Quadrigæ a quatuor equis niue candidioribus trahebantur. Imperator vero non conscendit, sed Dei Genitricis imaginem in ea collocauit: ob quā lætitia exultabat, & animo penè linquebatur: cui Victorias, vt collegæ Imperij, inuictæ acceptas ferebat: Habenas viris potentissimis moderandas, & Cognatis suis currum dedit curandum: Ipse Crucem manu gestans, pedes antecessit, & Dei sapientiæ templum ingressus, atque in conspectu omnis populi ob successus gratijs Deo actis, in Palatium abijt.* Et hoc idem refert Gretserus in librū tertium commentariorum in Curopalatam cap. sexto, num. 1. B C

A num. 1. §. 2. refert Baronius anno 1123. vbi Spondan. num. 3.

Aliud simile Triumphum de imagine sanctissimæ Virginis antea gesserat Ioannes Zemis rediens Constantinopolim post deuictos Russos, Bulgaros, Scithas, & Turcas numero trecentorum triginta millium, refert idem Baronius anno. 971.

Videntur hanc dictam Dei Genitricis Imaginem secum extulisse in expeditiones alii Imperatores, ac Reges: hinc Nicetas in Imperio Murzuphli ait. *Imago Dei Genitricis, quam Romani belli sociam adsciscunt, ab hostibus capta est.* Etiam noster Heraclius Quadrigæ insidens, in nostro nummo effigiatus, in aliud tempus B imaginem sanctissimæ Virginis in militiam præsidii causa abducebat. Artnrus Britto: *In obsidione Badonici Montis, fretus imagine Dominicæ Matris, quam armis suis insuerat, nongentos hostium solus adorsus, incredibili cæde profligauit.* Scribit Vvihelmus Malmesburciensis lib. 1. de Gestis Regum Angliæ cap. 1.

Quid venerationis Michael Paleologus Imperator imagini Hodegetriæ expulsis Latinis Constantinopoli, detulerit? his verbis exposuit Gregoras lib. 4. *Post dies complures Imperator Constantinopolim intrat, non prius tamen quam sacrosanctæ Deiparæ, quam quasi viæ mõstratricem Hodegetriam vocant; imago per portam, quam* C *auream dicunt, ingressa esset: vbi cum illi gratiæ hymnis actæ fuissent, cum demum pedes præcedente sacrosancta imagine est ingressus, & in palatio, quod Hippodromo proximum est, habitari cœpit.*

Diadema, seu stemma gemmis, & margaritis repletum defert in capite noster Heraclius: & quando hoc ipsum stemma portabat Græcus Imperator, aliud indumentum non gestabat, quam saccum, inquit Curopalata de officio Constantinopolit. cap. 6. n. 33 & 35. Quanta autem in veneratione haberetur prædictum

Diadema.

ſtemma, ſeu diadema Græcorum Imperatotum, quod in eorumdem inauguratione intra ſanctum tabernaculum illud teneretur, & a diaconis ſacras ſtolas ferentibus, deportaretur in ambonem, refert d.Curopalata, cap.17.num.19. A

Sed idem Imperator in eadem ſolemni Coronatione communicaturus, in ſignum profundæ reuerentiæ, depoſito è capite diadmate, tradebat illud Diaconis: & Patriarcha poſtquam ipſe pretioſum Domini Corpus ſumpſerat, tradebat quoque Imperarori in manus Dominici Corporis particulam: quà ſumpta ſumebat etiam viuificum ſanguinem: communicabat autem, Patriarcha ſanctum Calicem tenente, & ipſo os ad calicem applicante, quemadmodum ſacerdotes ſolent; B Ac poſt participationem Diuinorum myſteriorum rurſus Imperator imponebat capiti diadema, refert Curopalata d. cap. 17. num. 44. & 45.

Imperatore Coronato eidem mortuorum oſſa, puluis; & ſtuppa accenſa obiiciuntur: refert Petrus Damianus lib. 1. epiſtola 17. [Apud Græcos hæc teneri conſuetudo perhibetur, vt cum Imperator quis in dignitate creatur, mox vt Imperialibus infulis fuerit redimitus, Coronæ ſimul, ac Sceptri gloria decoratus; cũ denique Procerum vallatur obſequiis, cum excipitur C modulantibus pſallentium choris: Quidam ſibi præſto ſit, qui videlicet vna manu vaſculum plenum mortuorum oſſibus, ac pulueribus offerat; in alia verò ſtuppam lini ſubtiliter penſam, ac piliis penſilibus molliter demolitam, cui protinus ignis adhibetur, & repentè in ictu oculi flamma ſubito vorante conſumitur: vt in altero debeat conſiderare, quod eſt: in altero valeat videre, quod habet. In cineribus ſiquidem ſe cinerem recognoſcit; in ſtuppa iam colligit, in die iudicii, quam ſubito mundus ardebit; quatenus dum ſe ſimul, ac ſua tam vana, tam floccipendenda; nullatenus inſoleſcat:

& dum

A & dum possessor, atque possessio subiacere communi omnium casui non ambigitur; iam quasi de singulari dignitatis apice, qui ad summa prouectus est, non inffetur.] Hæc Damianus.

Nec absimile est, quod seruatur hic Romæ in summi Pontificis Coronatione, cui per tres vices obijcitur stuppa, quam ignis momento comburit; dicente Cœremoniarum Magistro totidem vicibus alta voce: *Beatissime Pater, sic transit gloria mundi*.

Mos etiam fuit Romanorum Imperatorum, dum triumpharent, quod publicus minister in ipso curru veheretur, Coronam auream gemmis interpolatam super caput eius tenens; & retro videre iubens, quo monebat, vt reliquum vitæ cursum prouideret; & ne eo honore elatus superbiret: non enim est minus insigne fragilitatis exemplum is, qui triũphat, quam is, de quo triumphatur. Appẽsa propterea erat eorum currui Nola, & flagellum, quo innuebatur eum in tantas calamitates posse incidere, vt aut flagris cederetur, aut capitis damnaretur: nam qui ob facinus extremo supplicio afficiebantur Nolas gestare solebant, ne quis contactu illorum piaculo obstringeretur; refert Zonaras de Camillo lib. 2. Annal.

Pulchrum ergo mundanæ conditionis ordinem homo consideret, & dum suis vsibus omnia cernit attribui, non sibi, sed suo referat gratias conditori; lenocinantem mundi gloriam sub iudicii sui calcibus deprimat; virorem carnis aridum iam puluerem credat, diem suæ vocationis tanquam speculum suis obtutibus anteponat, districtum vltimæ discussionis iudicium contremiscat: quatenus dum nunc Creatoris sui legibus subditur, qui inter creaturas, quæ terrenæ sunt, videtur insignis, in cœlesti quoque gloria veraciter sit sublimis; vt etiam inquit Petrus Damianus loco citato.

San-

Sanctissimam Crucem manu dextera Græcus Imperator, vt in nostro Nummo solitus erat portare; Curopalata c.6.n.37.& 39.tum quando coronatus considebat in thronis vna cum Imperatrice, quæ & ipsa tunc ramum, seu palmam tenebat; idem Curopalata c.17. n.31. tum etiam quando solemniter gestabat stemma, seu diadema, similiter Crucem tenebat d. c.17. n. 35. Quæ gestatio Crucis, non aliud indicabat, quam Signũ Dei, aut Christi, sicut libenter Christiani ipsam Crucẽ appellabant; ac etiam quasi Imperatoris illius tesseram, seu vessillum, vt in codice Iustiniani: *Vetatur signum Saluatoris Christi humi, vel in silice insculpti*: sic Græci intepretes legem 38. Scæuolæ accipiunt; de auro, argentoque mundo. *Fieri volo, iubeoque signum Dei ex libris centum*. A B

Aliquando prædicti Imperatores ipsi manu gestabant Crucem vt diximus, aliquando gestabant Globulum, cui illa met erat supernè infixa: Suidas in Iustiniano. *Imaginem suam posuit super columnam in equo: ea sinistra manu fert globum, cruce in eo infixa: significante, quod per fidem in Crucem, terræ Dominus sit factus: Globus enim terra est ob hanc eius rotundam formã: fides autem crux ob Deum, qui in carne in ea affixus*.

Hoc idem salutiferæ Crucis signum idem Imperator habebat supra diadema, vt etiam in nostro nummo habemus expressum, vnde S. Hieron. ad Lætam. *Vexilla militum Crucis insignia sunt, Regum purpuras, atque ardentes diadematum gemmas patibuli Saluatoris pictura condecorat*. & Chrysost. aduers. Gentil. *Hoc extremi supplicij simbolum, Crux diadematibus, & coronis clarius factum est*: sicuti in ipsorum etiam militum armis erat expressa. Euseb. de vita Constantini. *Iam vero in armis ipsorum militũ salutaris trophæi signum iussit extare*. Prudentius contra Symmachũ: *Clypeorum insignia Christus scripserat, ardebat summis Crux addita Cristis*. C

In

A In ſiniſtra vero manu ſolitum fuit prædictis Imperatoribus deferre inuolucrum Codici ſimile, ligatũ mantili, habetq; intus cauitatẽ, & hoc vocatur Acacia, quaſi dicat illud: Imperatorem humilem eſſe, atq; mortalẽ; neque propter Imperii ſublimitatem efferri, neque inſolenter ſe iactare: per mantile ſignificatur eiuſdem Imperii inconſtantia, & mos ab vno ad aliud tranſeundi, vt ex Curopalata c. 6. n. 37. quamuis Gretſer. in d. Curopalatam. c. 12. in fine velit Acaciam, quam Imperator ferre altera manu erat ſolitus, vitæ innocentiam denotaſſe.

Præferebant quoque Imperatori Lampades, etiam

B in noſtro nummo effigiatas, propter illud Chriſti dictũ Matthæi 5. *Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent Patrem veſtrum, qui in Cœlis eſt.* Curopalata cap. 6. num. 37.

Extat etiam Theodori Balſamonis diſceptatio de hoc more præferendi lampadem Imperatori, vt Imperatrici, & quinque Patriarchis, Romano, Conſtantinopolitano, Alexandrino, Antiocheno, Hieroſolymitano; ineptè ſupponens ille Imperatori duplicem ob cauſam deferri lampades; tum quia humana, tum quia Diuina curat; tamque ea quæ ad corpus; quam quæ ad animam pertinent: (huius enim geminæ poteſtatis conceſſio-

C ne blandiebantur recentiores Græci ſuis Imperatoribus) eaque de cauſa lampades Imperatoris duplicibus aureis Coronis cinctas eſſe: Patriarcharum vero lampades, vt & Imperatricis vna tantum: eo quod Patriarchæ Spiritualium tantummodo curam habeant: mulieribus temporalia dumtaxat ſpectent; quippe quibus in Eccleſia docere interdictum ſit; refert Gretſerus lib. 3. in Curopalatam cap. 1. num. 7.

F I N I S.

HAec sunt, Christianè Lector, præcipua, & A
insigniora, quæ ex veteribus Ecclesiæ nascentis ritibus mea ingenij tenuitate adinueni, quæque vt debui fide optima expresi; vel hac ratione præclarioribus ingenijs sint occasio illa accuratius, vberius cum summa studiorum vtilitate prosequendi. Hæc inquam sunt, quæ instar Apiculæ ex sacrosanctæ scripturæ medulla, sacris Concilijs, Ecclesiasticis scriptoribus, probatorumque auctorum floribus in proprium mihi vsum collegi, ac syncere dilucida breuita- B
te concinnaui; nunc & exhibeo; vt quibus omnes illos libros comparare, aut perlegere commodum non est, ad manus ipsi habeant sacrarum quarumcumque compendium. Quamobrem hoc meum qualecumque opus, quod beneuolo animo offero, benignè suscipe, piè vtere, & in Christo benè, beateque viue. Vale.

C

REGI SAECVLORVM, IMMORTALI, INVISIBILI: SOLI DEO HONOR, ET GLORIA.

INDEX RERVM

Cuius Numerus Paginam: Littera vero Lineam indicat.

Littera A.

Agnus Dei, sacræ Icunculæ, & Amuleta Ethnicorum superstitiosa.

BVlla, quæ apud Romanos simul cum Prætexta, erat Magistratuum, & ingenuorum Puerorum ad vota conciliandæ virtutis: hac Tarquinius Prisci filius primus donatus fuit. pag. 265. c. erat in præfata Bulla Cordis figura, qua sic noscerent, se homines esse, si corde præstarent 266 b. aliquando etiã collo Infantium appendebant metalla in Virilis mẽbri formam ad auertendas fascinationes, 266. b. Prouisio post signaturam Bulla nuncupatur; quoniã rotunda, ceu in aqua orbiculantur guttæ aquæ, c. primi Christiani mutata prædicta superstitione ex Cereo Paschali sacro Chrysmate delibuto Agni Christi imaginem expresserunt, quos Cathecumeni post baptismum ad collum portabant, 267. a. consueuere etiam primi fideles gestare ad collum sancta Euangelia, b. & quare illa dicerentur Euangelia parua, c. huiusmodi sacras bullas cum signo sanctæ Crucis, & lectione sancti Euangelii transmisit S. Gregorius Magnus ad Reges, 267. c. miracula sæpe excitarunt ex hoc pio fidelium vsu, 268. a. b. aliqui abusi fuere huiusmodi sacris bullis ad sortilegia, & prophanos vsus, contra quos inuehitur S. Chrysost. sæpius 268. c. cum seqq. Magnus Constantinus se-

uerisſimè agit contra illos, qui amuleta ſuperſtitioſa collo geſtabant, quos etiam ſancti repræhendebant, 270. a.

Aqua benedicta.

Ritus purificationis Aquæ, de quo in lib. Numeri; etiã in catholica habetur Eccleſia ex apoſt. traditione, 206. b: refertur illius Benedictionis forma, c. Quam aquam ſolemniter præcepit benedici Alexander Papa Primus c. vtebantur prædicta aqua benedicta quibuſdam orationibus, & cœremoniis conſecrata, eaque inſeruiebat baptiſmo, & ad effugandos Dæmones, & incantationes, 207. b. Hinc etiam aqua ſanctificata ad leuium ſordium expiationem in Eccleſiis, & priuatis domibus exponitur, c. ſicut etiam in templo Hieroſolymitano ad emundationem poſitum fuit labrum æneum, quo ſacerdotes manus, pedeſque ante ingreſſum, lauarent; c. & ex naturali inſtinctu purè accedendi ad Deum non ſolum Chriſtiani, & Iudæi, ſed & Gentiles ante adorationem ſe aqua mundarent, 208. a. Aqua, vt elementũ non mundat a ſordibus animæ, ſed benè in ſanguine Chriſti per benedictionem, & preces Eccleſiæ, delet peccata, & liberat a malis, 208. b. In monumentis apponebatur a priſcis fidelibus Aqua benedicta. 356. b.

Littera B.

Baptiſmus.

BAptiſteria primis Eccleſiæ temporibus in vſu non fuere; ſed aliquando in Fluminibus baptizabatur, ſeu in Fontibus, Stagnis, ac etiam in Via, in Domibus, in Mari, &c. pag. 28. a b. Deinde Baptiſteria in domibus, & aliis abditis locis extra Vrbem extructa fuere,

fuere, donec Magnus Constantinus in suburbio, ac etiam intra vrbem in Cœlio monte construi fecit. Item tempore Clodouei Regis in Gallia construi cœpta. 29, a, b. præterea Baptisteria a sinistra parte ingredientium in ecclesiam mos fuit construi c. In suscipiendo Baptismate Viri cum Viris, & mulieres cum mulieribus sepatatim erant, quoniam multos vtriusque sexus nudatos baptizari eodem tempore oportebat, 29. c. & seq. Consecratio Aquæ baptismalis ab Apostolis instituta peruenit ad nos, 30. a. Baptismus in primordiis Ecclesiæ quolibet die celebrabatur, postea vero extra Paschatis, & Pentecostes tempus nemo baptizabatur, quamuis infans, & paruulus 30. b. Necessitate postulâte omnibus baptizare licebat in exordio Ecclesiæ: cœterum solis Episcopis fuisse munus baptizandi, sed ex quo postea certa Baptismi tempora cessarunt, & Episcopis aucta onera, singulis oppidis certi presbyteri assignati fuerunt, quibus totum negotium deuolutum est, 30. c. Monachi ab hoc munere in totum repellebantur. Baptismus vero a pueris etiam per iocum collatus ritu Ecclesiæ est validus, supplendo tamen, quæ a sacerdotibus mos est fieri, 31. a. Compatris, seu susceptoris munus in Ecclesia antiquissimus, & vnde exhortus? & adhibebantur susceptores non solum in baptismo infantium, verumetiam adultorum, 31. a, b. viro mulierem, & mulieri virum tunc suscipere de fonte non licebat, & quare? 31. c. Monachis susceptoris officio fungi non licebat secus in clericis, presbyteris, & Episcopis, quibus licuit. Parentes tunc filios suscipiebant: modo talis vsus penitus abrogatus 32. a, b. Baptismus paruulorum ex sacris litteris probatur 32. b. Qui baptizandi erant, nominabantur Christiani, Cathecumeni, Competentes, Initiati, & Electi, 32. c. Cathecumeni dicebantur, quia mysteria fidei ipsis credebantur, inter quos etiam infantes re-

censebantur 32.c. & de his vide in verbo Cathecumenus. Mos fuit Nomina in Baptismo imponere, de quo ratio adducitur 34. a. & fuit vetitum Gentilium nomina filiis imponere, 34. b. Nares, & aures presbyterorum digitis ex saliua tangendi antiqua fuit consuetudo, & quare 36. c. Exorcismi fiebant in baptismo 36. c & accedentes ad exorcismum erant nudis pedibus, & vno tantum vestimento, ac etiam ardentem cereum tenebant. 37. a Baptizandi quare Competentes nominabantur? 38. a. Soli Competentes habebant ius petendi Baptismum humi prostrati, & hi fiebant in Dominica Palmarum a: Baptizandi variis pœnitentiæ generibus vtebantur, de quibus 38. c. & seq Symbolum fidei tradebatur Baptizandis in Dominica palmarum, 39. c, Quo die aliquibus in locis lauabantur capita baptizandis c. alibi etiam mos fuit abluendi pedes baptizandorum, 40. b. Oratio Dominicalis exponebatur baptizandis feria secunda post Dominicam Palmarum, 40. b. Baptizandi die Sabbati sancti, quo baptizabantur; Electi nominabantur, 40. c. Electorum origo pendebat ex scrutiniis de vita & moribus, c. & in dictis scrutiniis perquirebantur voluntas, & opera baptizandi, 41. a. Suffragia ferebant in prædictis scrutiniis non solum Clerici, sed etiã Populus, b. & hæc publicæ in Ecclesia fiebant, non autem priuatim, & quibus cœremoniis scrutinia conficiebantur? c. Quibus etiam infantes subdebantur. 42. a. Quando ab Ecclesia sublata prædicta scrutinia? b. Ornabatur Ecclesia, quando baptizabatur, 42. c. Qui baptizabantur, faciebant oblationes pro cuiusque arbitrio, 42. c. Litaniæ, & aliæ orationes dicebantur ante baptismum, & in baptismo, 43. a. Forma verborum Baptismi, fuit semper in nomine trium Personarum sanctissimæ Trinitatis. 43. b. cum seqq. Baptismus priscis temporibus solum per Immersionem fuit in vsu, non autem per Infusionem,

nem aut aspersionem 44. c. & mergi, solebant Baptizantes recti & stantes, 45. B. vsque quo durauit consuetudo mersionis? B. vnica mersio fuit semper sufficiens de necessitate Baptismi, quicquid fuerit alias in vsu, 45. c. Baptizandi Nudi accedebant, 46. b adeo vt etiam partes obscœnæ vestibus carerent, b. & tam adulti quam infantes; vt etiam mulieres, & constituti in Carcere; ac etiam egrotantes morti proximi. c. & seq. Causa huius Nuditatis. 47. b. vsquequo durauit consuetudo Nuditatis. c. Baptizandi erant Ieiuni vsque ad vesperam dum Baptizabantur, & hoc etiam in pueris & egrotis, 47 c. & seq. Mulieres seorsim a viris Baptizari solitas, & ad sinistram masculorum, 48. a. Baptizandi nominabantur a clericis, & eo ordine Baptismum recipibant. b. osculabatur Minister baptizatos post baptismum, quamuis Infantes essent, 48. c. & seq. quare dabatur tale osculum? 49. a Minister Baptizatũ susceptori in manus dabat, a quo sinistro brachio suffultum, ipse adhibitis Linteis abstergeret, 49. b. Adstantes nouis Christianis omnium peccatorum Indulgentiam congratulabantnr, 49. c. oratio interim religiosè fiebat a Baptizatis, 50. a. Sacerdos item summum baptizati verticem Chrismate vngebat propter timorem mortis, & absentiam Episcopi, b. quoniam tali vnctione resistitur Diabolo, ac etiam talis vnctio est signum lætitiæ, c. Vestis Candida dabatur baptizatis quacumque dignitate essent præditi, 51. a. Quare autem detur hæc vestis? b. & seq. Forma dandę Vestis albæ: ac etiam materia eiusdem, 52. a. Vestis alba erat stricta cingulo, & totum corpus operiebat, B. Deponebatur a baptizatis octaua die: & quare septem diebus illam ferebant? c. & seq. Velamen sacrum dabatur etiam Baptizatis & hoc filo rubeo insutum erat, vt Christi passionem indicaret, 53. b. c. Calcei post baptismam dabantur & quare? c. Decem siliquæ dabantur

tur olim a Pontifice baptizatis & quare, 54. a. Cereus accensus in manus baptizati a Ministro dabatur & quare. 54. b. c. Pax dabatur Baptizatis a Ministro, 55. a. Baptizatus locabatur in loco edito ante sacrarium, & quare? 55. b. Baptizati statim confirmabantur, 55. c. cum sequentibus. Baptizatis iterum dabatur Pax, 58. a. Benedictio deinde impertiebatur, b. missa post baptismum celebrabatur, b. Completa missa dabatur etiam Eucharistia Baptizatis, c. & hũc vsum Eucharistiæ post baptismum suscipiendæ non solum adultis, verum & Infantibus solitum, c. & tales Infantes sumebant tunc Eucharistiam solum sub specie vini: adulti vero sub vtraque specie, 59. a. Corona imponebatur Baptizatorum capiti tamquam lætitiæ Symbolum: ac Regium, & Sacerdotale insigne, 59. b. Lac, & mel consuetudo fuit dari Baptizatis & quare? 59. c. & seq. ac etiam Lac & vinum dulce, 60. b. Demum habebatur Concio & Pax baptizatis dabatur, c. baptizati stipem in egenos copiosè conferebant, c. item Baptizati suscipiebant conuiuio ministros & susceptores; quamuis fuerint deinde moderata hæc conuiuia, 61. a. b. Letitiæ signa præbebant Christiani propter baptizatos, c. Denunciabantur baptizati ab Episcopo: successu temporis fuerunt idem proclamati ab Inferioribus ministris, c. & seq. Fuit consuetudo dandi baptizatis Imagines Agni celestis in cera consecreta, & quare? 62. b. Solita fuit celebratio de Anniuersario die quo quis fuerat baptizatus, & hæc dicebatur Illuminatio, 62. c. baptizati apud Ministros per aliquot dies manebant, vt de ritibus erudirentur, 63. b.

Christus quamuis ordinauerit fieri Baptismum per immersionem in aquam, & non per aspersionem; nihilominus propter inconuenientiam & incommoda & erubescentiam in fœminis, Ecclesia commutauit hunc vsum in Baptismum per aspersionẽ, 141. a. cũ sequen.

Ba-

Baptismum Paruulis conferendum accepit Ecclesia ex Apostolica traditione. 332.a. sicut etiam vetus Ecclesia Baptismum in hominibus adultis existimabat necessarium necessitate conditionali, in Infantibus necessarium necessitatis absolutæ, a.

Christus Petrum Baptizauit, Petrus Andream & filios Zebedei, hi deinceps reliquos Apostolos, 417 b. verba Baptizari pro mortuis, non inteligūtur de baptismo Sacramentali, sed de Baptismo pœnitentiæ & afflictionis, 258.a. b.

Littera C.

Calicis Vsus.

CAlices in Ecclesia primum ex ligno erant in vsu, sed quia bibuli imbuebantur sacro sanguine in Vitreos mutati: sed tandem ex vitro exclusi quia frangiles; ex metallo sapor displacuit, aliquando marmorei fuere: ceterum in præsenti ex auro & argento solum, aut saltem stamneo: Corporale autem ex Lino candido & nitido, 120. a. b. c. Pingebant, & celabant Calices, 121. a. Habebant aliquando pondus, & ornatum lapidibus pretiosis. a

Vino aqua mixto vtendum in sacrificio Calicis, quia in vna persona Christus Diuinitatem, & humanitatem copulauit. b. alia ratio quare aqua vino misceatur. 115. a. Abstinebant aliqui vino in Calice, grauiter reprehensi, 121. a. Alii in Lacte consecrarunt: alii mel & Lac addiderunt, c. Quod ministraretur Calix ex speciebus Panis & Vini, 122. a. b. Erant ministrales Calices ad dispensandum Populo, a. b. Dispensabatur etiã priscis tmporibus sanguis ex Calice cum Canna, Fistula, seu Calamo; sicut etiam summus Pontifex & Diaconus hodie sugunt sangũinem. 122. c. & seq. similiter ptopter timorem effusionis sanguinis vtebantur

magis

magis patinis pondere triginta librarum, 123. b. & propter eundem timorem effusionis præcepit Zosimus Papa, vt nullis poculum in publico proponeretur, b. Concessum tamen Boemeis, in Concilio Basiliensi, qui ab hoc priuilegio deinde exciderunt, c. concessum etiam Regi Galliæ dum vngitur, & in mortis articulo; c. sicuti etiam Imperatores Græci iam & Latini in ipso Coronatione sumpserunt, quemadmodum Sacerdotes solent, c. & seq. & 131. in princ. Monacos S. Benedicti fertur tinxisse hostiam sanguine antequam sumerent, 124. a. summus Pontifex solemniter celebrãs tradit Calicem gustandum Diacono, a. sicuti solent aliqui Orientales, & Aquilonarij, b.

Græci calidam aquam infundunt in Calicem & quare. 124. c. cum seq. talis error conuincitur de mendacio, 125. b. quamuis toleratus ab Innocentio quarto, c.

Vsus calicis fuit prohibitus respectu non celebrantium; quoniam integritas substantiæ seu essentiæ communionis consistit vt recipamus Christum totum integrum vt recipitur per alteram ex speciebus Sacramentalibus, & in hoc non potest vllatenus dispensari: Quo vero ad integritatem significationis communionis, vt memoria teneamus corpus in sanguinem fuisse diuisa in morte Christi; hæc seruatur in persona consecrantium communicantium sub vtraque specie; cum possit in hoc casu dispensari quo ad non consecrantes vt sub vna tantum specie communicent latè, 138. cum sequentibus & per totum capit. Ecclesia primitiua etiam multis casibus admisit communionem sub vna tantum specie, 139. c. & sequentibus.

In primitiua ecclesia cum non potuisset seruari consuetudo vnius Calicis tantum in vnaquaque Synaxi, etiam si maius vas fuisset adhibitum: ex hoc introductæ fuere magnæ hydriæ, seu vasa vino plena effundentes

re, quo inter se mutuum faciebant, 156. a. Quare Apostolus non laudet, sed carpat hunc ritum? b, c. & seq. Aliquando in huiusmodi cœnis (quæ Agapen dicuntur) se immiscuit Gentilium superstitio, 157 b. Tribus de causis inter christianos Agapes celebrari solitas, 157.b. Quando, & quomodo inter fideles laudabiliter celebrabatur Agapen. 157. c.

Communio.

Quamuis præcipuè inter fideles intelligatur de Eucharistia, vt dixi in verbo Eucharistia: nihilominus etiam communio fidelium erat rerum omnium Diuinarum, & humanarum rerum participatio, & societas, 151.c. Per oblationes in communitatem Ecclesiæ mortui pœnitentes recipiebantur, 152. b.

Communio Ecclesiastica, qualis esset? 152.c. communio Peregrina, quæ diceretur? 153. a, b. communio Laica, quæ diceretur? 153.b. communio per oblationes, quæ dicta, 153.c. De communione per Eulogias, 154.a. Nullus pœnitens, aut cathecumenus è vita discedebat antequam in fidelium communionem aduocaretur; & si aliqui ante talem communionem, aut baptismum morerentur; solitum fuit, quod Ecclesia ad communionem eos reuocabat per oblationes, quæ eorum causa a cognatis, & affinibus fiebant, 154. c. & seq. & 152. b.

Communio per Viaticum qualis esset? 155. b. c.

Communio per Agapen. 156. a.

Erat etiam Communio, fraternæ charitatis, 158. a, cum seq.

Erat etiam communio per litteras Formatas, Communicatorias, Dimissorias, Memoriales; Decretales, Pastorales, Confessorias, Apostolicas, &c. 159. b.

Confirmatio, seu Chrisma.

Confirmatio conferebatur baptizatis statim post baptismum, pag. 55. c. Sacerdos item antea summum baptizati verticem chrismate vngebat propter timorem mortis, & absentiam Episcopi, pag. 50. b.

Sanctus Siluester induxit consuetudinē duplicis chrismatis vsus: primo vngendi baptizatos chrismate statim in vertice; secundo in fronte, quod pertinet ad confirmarionem, pag. 56. a. Non solum adulti; verum & infantes post baptismum statim cōfirmabantur. 57. a. & talis vsus fuit etiam tempore Apostolorum, b. Quare autem post baptismum statim confirmarentur? c. Quare, & quo tempore cessauit iste vsus? c. Baptizatus quando quis erat absente Episcopo, solebant ad talem confirmationis effectum ipsi Episcopi circuire minores vrbes, 57. a.

Confirmatio dabatur statim post baptismum ante Euchariſtiam, 249. b, c.

Nō Eucharistia, sed confirmatio nominatur Perfectio; quoniam roborat natiuitatem, quam receperunt fideles in baptismo, 150. b.

Confirmatio fuit verum sacramentum, & conferebatur chrysmate, & signo crucis, 162. c. Ieiunii, & post confessionem recipiebant hoc sacramentum 163 b. Hoc sacramentum confert Spiritum sanctum. & datur in augumentum iustitiæ, & confert gratiam gratum faciens c. Ritus confirmationis, c. & seq. A solis autem Episcopis confertur, c. quamuis Papa possit id committere etiam simplici sacerdoti 165. b. Oleum, & Balsamum est materia huius sacramenti, quibus repræsentatur dignitas sacerdotalis, & regalis, b. & per singulos annos in cœna Domini conficitur chrysma, & vetus debet incendi. c.

Coronæ

Corona, seu Tonsura Clericorum, & Religiosorum.

Clericalis Tonsura ab initio catholicæ Ecclesiæ in vsu fuit, & hanc a Nazareis Apostolos sumpsisse, de qua etiam Isaias loquutus 270. c. & seq. Quare in ecclesiã introducta talis corona, seu tonsura 271. b, c. Talis corona est hieroglyphicum perfectionis, 272. a. Talis vsus antiquissimus in Ecclesia, b. Solitum erat adiurare per talem coronam, b.c. De presbyterorum tonsura, 273. a. & de tonsura Episcoporum. a. Antiquam coronæ formam hodie apud nos soli Monachi retinent; nam breuis ille orbis in vertice inusitatus iam erat in Ecclesia b.c. Respondetur ad ea quæ obiiciunt Hæretici contra Tonsuram, c. cum seqq.

Tonsura Religiosorum vtriusque sexus ab Apostolica traditione creditur processisse 275. a. De qua constat ex antiquorum Patruum auctoritatibus, b.c. Deus etiam per Prophetas populo minabatur Tonsionem, & caluitium, 276. b. Hoc etiam Gentiles fecere in signum maximi luctus exceptis Romanis, 276. c. Religiosi, vt exhiberent mæstitiam, & luctum de propriis, & alienis peccatis tonsi incedebant, & capillos radebant. 277. a. Nec prius ad pœnitentiam quisquam admittebatur, quam tonsura confereretur, a.

Concilia.

Concilia sunt oracula Spiritus sancti, 411. c. De quatuor prioribus Conciliis generalibus, c. de quibus S.Gregor. & Iustinianus Imp. 412. a. De Generalium conciliorum erroribus; impium est cogitare, b. cum seqq. Quæ requirantur vt concilia sint legitima, & valida? 413. in fin. & seq. Vniuersalia concilia indicere,

& confirmare, sen infirmare, eisdemque præsidere; est solius Romani Pont. 437. b, c. & seqq. Vniuersale Concilium absq. Rom. Pont auctoritate colligi nefas fuit, 438. c. Conciliis extra Vrbem per suos Legatos Papa interesse consueuit, 439. a.

Oecumenico concilio non est opus vbi Papa aliquid diffiniuit 439. a. Imperatorum munus nunquam fuit concilia conuocare, a. Declara tamen aliquando Imperatores concilium conuocasse, vt ea obligatoria redderentur in foro sæculari, ac etiam per Ministros Imperii mandarentur exequutioni: sed non infertur, quod Romani Pontifices ea quoque non conuocauerint intuitu spiritualis & ecclesiasticæ auctoritatis 439. b. c. Quamuis in Oecumenicis conciliis Legati Papæ sederint a sinistris aliorum Prælatorum; ea tamen tunc erat maior, & praheminentior sedes 440. a.

Crux.

Crucis imago diuersis modis effigiata, pag. 2. cum sequentibus.

Crucis imago in ciuitate Lucæ, in qua Christus cruci affixus non patiens, sed in Maiestate, pag. 2. b. Crucis imago in ciuitate S. Thomæ apud Indos in cuius summitate est columba, & de miraculo eiusdem. pag. 2. c.

Supplicium crucis, quando fuit frequens apud Gẽtes in Reos, & Latrones: Christiani magna circumspectione apponebant imaginem Christi patientis affixi ad crucem, sed hanc potius exponebant gemmis, & margaritis ornatam. pag. 3. ac etiam Agno ad pedes eiusdem Crucis, vt in Vaticana Basilica, b. consuetudo exponendi dictum Agnum loco Christi Crucifixi durauit vsq. ad annum. 680. pag. 5. c. Verbum Crux lingua Chaldaica, & Indica significatur Dei sapientia, ac etiam stultitia: commutatis tantum litteris symboli-

cis

cis, & punctis, pag. 5. c, & seq. Aegyptii hieroglyphico crucis significabant vitam, & salutem futuram, 6. a. Ad consequendam vitam, & salutem ex hieroglyphico crucis; operandum est prius fortiter, 6. b.

Crucis hierohlyphicum explanatum in tabula Aegyptiaca, pag 6. c, cum seqq. Item explicatur symbolum crucis, seu Christi sub imagine Nictoracis, 10. a. & seq. Crucis symbolum denotatur etiam ex littera X, quam P. intersecat, vt in plerisque Ptholomeorum Nummis æreis, & alibi etiam habetur expræssum. Quod symbolum Magnus Constantinus transtulit in proprijs nummis, Labaro, & alibi; cum infamiam supplicio crucis abrogauerit, pag. 11 a, cum sequenti. Ac etiam aliis symbolis Crux indicata, & maxime littera X, simpliciter 12. a, b.

Littera Tau, seu nostrum T, crucem etiam denotauit pag. 12. c. Signum Crucis a priscis Christianis, vbique deferebatur, pag. 13. a, b. Signum Crucis in frontibus infidelium Turcarum a peste præseruabat pag 3. b Exponebatur in die Parasceues ante altare adoranda, b. Crucifixi imago in medio templi poni solita. 13. c. Ac etiam Frontem signo Crucis triuisse fideles 13. b, c & seq. & manibus in cælum suspensis ad similitudinem Crucis fideles orabant. 13. c. & seq.

Absque signo Crucis sacramenta, & sacramentalia exerceri non possunt. 7. b.

Decimæ.

Decimæ, vt debitæ sint Ecclesiæ, probatur ex sacro textu, 396. c. & sanctis Patribus, 397. a. Quare fuerit coacta Ecclesia accipere Decimas, & primitias? b, c. & pag. 399 b, c. Impp. Constantinus, Marcianus, & Valentinianus præceperunt, vt similia Ecclesiæ restituerentur, quæ iam alienata fuissent, 397. c. Sanctus Augustinus insurgit contra illos, qui repræhendunt

Ec-

Ecclesiasticorum possessiones 398. b. Redditus Ecclesiæ quare custodiebantur? 398. c. & seqq. Quo iure fuerint inductæ Decimæ 399.c.

Littera E.

Ecclesia.

Ecclesiæ antiquitus continebant Porticũ, Atrium, Sancta, ac etiã Sancta sanctorũ, 27. b.c. Respiciebant Ecclesiæ orientem; sicuti etiam templum Hierosolymitanum 25.c.& in tempo Hierosolymitano sicuti erant fœminarum portæ, & loca orationis a viris seiuncta, sic etiam hunc morem fuisse in Ecclesias Christianorum translatum: ita vt viri a mulieribus atque à Nuptis Virgines, sacerdotes a Populo loco essent distincti 189. a. et idem 216.a.

Vestimenta & ornamanta sacra fuisse in Ecclesia, probatur ex lege Moysi, & sanctis antiquis Patribus, 199. b. cum seqq. Quid significent singula sacerdotis vestimenta, & a quo instituta? 199. c. & seq. & quod vasa, & vtensilia Ecclesiæ non possint hypotecari, nisi pro redemptione captiuorum, 200. c.

Vtensilia & vasa prætiosa fuisse semper in Ecclesia, 201. b,c. De pretio, & valore eorumdem, 201. c. & seq. & quod non potuerint dicta vasa tangi nisi a ministris sacratis 202. a, b, c. In necessitate pro redimendis captiuis vasa sacra confringere, & vendere licet, 203. a. Corporalia fuere etiam in vsu apud priscos repræsentantia linteamina, & sudarium filii Dei, 203. a. Sed non solum in aureis, & pretiosis vtensilibus est ministrandum; sed maxime in puritate, & munditia cordis, b.

Iulianus Apostata in eo maximè insequutus est Ecclesiam, vt Ecclesiasticos priuaret immunitatibus, & priuilegiis, quod Hæretici sunt prosequuti, 400.b. Huiusmodi

iusmodi Ecclesiæ Immunitas ex sacro textu probatur c. & seq In Ecclesia Catholilica quando primum originem habuerunt? 401. c. Constantinus Imp. contulit personales Immunitates Ecclesiasticis, illos eximens a seculari Iurisdictione 402.B. Restitutæ Immunitates, abrogatæ a Iuliano Apostata c. confirmarunt easdem Valẽtinianus & Marcianus. c. Extensio, & ampliatio prædictarum Immunitatum, 403. a. Apostoli a Christo Domino ordinati, eas præceperunt, b. Sancti Patres, & concilia exclamant contra transgressores Immunitatum, c, & 404. a. Personæ ecclesiasticæ debent gaudere Immunitatibus, sicut ipsa Ecclesia; vt etiam sacerdotes apud omnes Barbaras nationes, fruũtur priuilegiis eorum Diis, seu templis competentibus, 404. c. cum seqq.

In lege naturæ Patriarchæ Noe, Abraham, & Iacob consecrarunt altaria Domino 211. c. sicut etiam in lege scripta 212. a, b. vt etiam relatum a Christo, c. Item tempore Imp. Constantini, c. & seq. & tempore Theodosii, c. & de earumdem Ecclesiarum erectione & consecratione loquuntur historiæ, & Patres antiqui 213. c. & seqq. Inuisibiliter operatur Deus in nobis, quod visibiliter agitur in Ecclesiis 214. b. Prohibitum fuit celebrare alibi, quam in sacris locis præter tempus necessitatis, 214. c. Ecclesia, nec alius sacer locus ædificari non licet, nisi Episcopus Crucem figat, & publicum faciat processum, 215 a. Consueuere prisci fideles Ecclesias variis modis ornare, 215. b, c.

Ecclesiæ veræ conditiones conueniunt in eo, dum dicimus Credo in vnam Sanctam Ecclesiam Catholicam, & Apostolicam, 407. a. Ecclesia requiritur vt sit Vnica, & in quo consistit vnitas? b. Vt sit sancta, & in quo consistat hac sanctitas? c. Vt sit Catholica, seu vniuersalis, & in quo hæc vniuersalitas consistat? 408. a. Item, quod principium continuatum habuerit ab Apostolis, c.

ſtolis, c. Eccleſia catholica debellauit omnes hæreſes, 409.a. Veteris Eccleſiæ ſigna eadem prorſus ſunt, quæ in recenti Catholica nempe circa ſacramenta, ſacramentalia, & alios omnes ritus, 409.c.

Eccleſia catholica non poteſt errare, 389.c.

Eccleſia catholica nunquam defecit, 413.b. Eadem fuit ſemper viſibilis, omnibus patens, non autem abſcondita, vt volunt Hæretici, 413.b.c.

Eucharistia.

Euchariſtia fuit a Chriſto confecta ex pane azimo, non autem fermento; & hic panis ex frumento electo: ſicut etiam vinum, & aqua munda 73.a.b.& dictum in verbo *Cœna* Euchariſtica: Hæretici calumniantur contra verba conſecrationis: Hoc eſt corpus meum: primum, quod verbum *Eſt*, eſponatur Hoc eſt ſignum. 75. a. Item exponunt Hoc neceſſario panis eſt corpus meum, b. Item Panis eſt corpus a me factum, quod habuit ſequaces, Impanatores nominati, c. Item Vbiquiſtæ dixere Chriſtum exiſtere in Pane, ſicut & in omni alio loco 76. a. Verba Chriſti: Niſi manducaueritis carnem filii hominis, & biberitis eius ſanguinem: intelligenda dixit Hæreticus non de carne, & ſanguine Chriſti, ſed de homine iuſto ſanctificato, c. Chriſti verba: Bibite ex eo omnes; non imponunt præceptum de Calice Laicis communicando; ſed vt ſinguli accũbentes biberent, b. Mutatio in Euchariſtia Tranſubſtãtiatio nominatur 77.c. ſacerdos in perſona Chriſti cõficit ſacramentum 78. b.

Quotidie olim Euchariſtia celebrabatur, & repræhenſa eorum opinio, quod illa præſtantioris virtutis eſſet feria quinta in cœna Domini, quam alio die confecta; & propterea tunc tantum celebrari debere. 100.b. & quindecim tantum diebus conſeruetur Euchariſtia

pro infirmis, 128. a. Eucharistia publicè, & decenter seruabatur in templis, & ob eam rem Hierothecæ, & Columbæ aureæ 126. a. Quæ columbæ suspensæ erant ad altare 15. a, b. Pixides b. Tabernacula, b. In altari sub Crucis titulo, c. In Naui etiam seruata 127. a In sepulcro etiam quamuis hoc prohibitum, a, b. Seruabatur etiam in domibus, b. In Orario, c. In Palla, c. Eucharistia quando priuatim seruabatur, vel extra sacrificii tempus illa sumebatur, sub vna tantum specie recepta, 128. a. & 140. a.

In sumenda Eucharistia Diaconus ad populum proclamabat Sancta Sanctis, 128. c. In sumenda Eucharistia, non solum animo, sed etiam corpore purus quis debet accedere, 128. c. & seq. Reuerentia in hoc etiam requiritur nempe manibus in crucis formam positis, &c. 129. a. Vt sumentes ieiunii tantum reciperent Eucharistiam, b. Accedens ad sanctam Communionem subiiciebat manum sinistram dexteræ suscipiẽs concaua manu corpus Christi, dicebat Amen, 129 c. Hæc viris, quoniam fœminæ Christi corpus suscipiebãt Dominicali, seu linteamine, 130. a. Viri accedebant manibus puris, & lotis 130. a, b. In Orientali Ecclesia fuit vsus Lanceæ, & hæc cochlar erat, quo sacer sanguis sine effundendi periculo in communicantium ora effundebatur, 131. a. Post communionem. Aquam, aut pastillum degustabant, ne contra voluntatem cũ saliua, seu pituita quicquam sacrum excrearent, b. Apud Aethiopes Diaconus præbebat post communionem Lac, & Mel, b. Locus singulis fuit assignatus in communione, c. Mulier velato capite, Vir aperto sit capite in communione 131. c. Velum autem mulierum non subtile esse debet 132. a.

In institutione Christus ministrauit Euchaaistiam Apostolis, non autem ipsi sibi ministrarunt, 132. b. Fuit aliquando consuetudo, quod laici propriis mani-

bus sibi ministrarent corpus Christi: nempe in desertis Monachis, qui habent penes se communionem, & non adest sacerdos, eâ ipsimet sumunt 132. c. sacerdos alteri administrabat; idque sæpe inuicem 133. a. Diaconos presbyteris porrigere fuit vetitum, b. Aliquando Angeli, Sancti, & ipse Christns porrexit sanctissimam Eucharistiam, b. Interna etiam dispositio ad hoc sanctissimum Sacramentum requiritur, 133. c. & seq. Item ab omni lætali crimine debet esse purus, 134. b. Item a luxuria alienus, b. Item requiritur notitia sacramenti; & fides, c. Quanta esset lætitia priscorum fidelium ob receptam sanctissimam Eucharistiam? 135. a. cum seq. Quod etiam in præsens a piis fidelibus in terris Hæreticorum seruatur. 135. c. & seq.

Quotidie primum ineunte Ecclesia communicabant fideles 136. c. deinde solebant quater in hebdomada, & festis, 137. a. Fidelibus, cum essent vicini ad mortem dabatur Communio b. Condemnatis per iudicem ad mortem non denegabatur, b. Peccatoribus etiam eucharistia conferenda, sed cum modo, c. Melius nos frequentare Ven. Eucharistiam, quam abstinere etiam reuerentiæ prætextu, c. Eucharistia sub vna tantum specie sumenda a non celebrantibus; quamuis rationabilibus causis petenti alicui nationi, vel Regno concessa, prout sanctissimo Papæ pro tēpore visum est, 138. b. & vide in verbo Calix.

Eucharistiam quamuis instituerit Christus in cœna; nihilominus Ecclesia, vt illam sumentes essent ieiunii, commutauit illius sumptionem in mane 141. b. c.

Eucharistia dabatur baptizatis statim post confirmationem, & quare? 149. b. c.

Eucharistia conferebatur statim post susceptum baptismum 58. c. & non solum adultis sub vtraque specie, sed & infantibus sub specie vini tantum, c. & seqq.

Eucharistia melius,& perfectius nos Deo coniungit, quam cætera sacramenta: siquidem alia nos vniunt Deo per Gratiam hæc per contactum realem, 149, c. & seq.

Sanctissimum Christi corpus conficitur in azimo apud Latinos,& fermentato apud Græcos orthodoxè, & verè 451. b,c. cum seq. Consecratio non potest cōfici nisi ex pane triticeo, & ex vino vitis, non autem ex alia materia 452.b. Christus consecrauit in azimo, non autem in fermentato 452.b c.& seq.

Excommunicatio.

Excommunicatio non solum in vsu a principio Ecclesiæ, verum a principio Mundi cum Lucifer, Angeli eius a Paradiso eiecti, Adaam extra delitiarunt tranquillitatem, Caim extra consortium hominum: & præter plura loca in sacro textu, Christus, & Apostoli sæpius etiam promulgarunt Excommunicationes 159.C. cum seq. Poena Excommunicati est vt tradatur Sathanæ & a Communione fidelium abscissus. 160. C. & a participatione Sanctissimæ Eucharistiæ 161. B.

Censuræ nisi ex grauissima & publica causa & in contumaces dumtaxat abhibendæ. 161. B. timendæ tamen, etiamsi iniustæ. c.

Huiusmodi Anathematis fulgore percussi sunt sæpius Imperatores, Reges, & Principes. 161. C. & seq. sed horrendum fuit illud Anathema quod Theodorus PP. ad sepulcrum S. Petri accedens de sanguine Christi ex calice distillato in atramentum depositionē Pyrri scripsit, vt simile etiam in octaua œcumenica synado legitur. 162. B.

Excommunicati non solum a sacris arcebantur sed etiam eos abhorrebant, nemo salutatione, alloquio, conuiuio; vt nec quidem cum eis preces adhibere liceret. 151. C. & seq.

Littera F.

Festiuus Dies.

Potest Ecclesia dies festiuos indicere 301. A. vt de festo Annunciationis Virginis b. De Purificatione c. De Assumptione Sanctissimæ Virginis 302. a. Et de festo sanctorum Innocentium c. etenim sanctorum solemnitates celebrãtur vt ipsi pro nobis intercedant ad Deũ. b. & propterea qui contẽpserint huiusmodi solemnitates excommunicantur. c. & in hoc inuehitur Nazianzenus contra Iulianum Apostatam. c. de magna Populi affluentia in festo Sancti Theodori. 303. A. Quod maior sit festiuitas sanctorum Dei, quam Principum terræ 303. B. sanctus Ambrosius in festo sanctę Agnetis exorditur opus de Virginibus. c. Cõmessationes prohibitæ in festis sanctorum c. Tres rationes quare celebrentur dies solemnes in honorem sanctorum 304. A. Dies festiui in honorem sanctorum, sunt etiam in honorem ipsius Dei b. Licuit Ecclesiæ Dies festos apud Ethnicos superstitiosos cõmutare in honorem Dei & sanctorum, sicuti etiam templa Idolorum similiter commutata c. sicuti etiam Apostoli explosis legalibus Cœremonijs Iudæorum Pascha Pentecostes. &c. retinentes nomina celebrarunt augustioribus mysteriis, c. & 305. a. Vt etiam dies Dominicus, Natalitia Martyrum, & aliorum Sanctorum ex Apostolica traditione 305. a. Primi fideles has solemnitates tanta alacritate celebrabant, vt nec quibusuis persecutoribus, nec ipsis etiam carceribus prohiberi possent, quin sacras synaxes, & festos dies celebrarent, 305. b. Ac etiam istis solemnitatibus introductam consuetudinem, vt bene precando festos dies se inuicem christiani salutarent, non solum præsentes, sed & absentes per litteras B.

Anti-

Antiquitus festum Annunciationis in decimumseptimum Decembris reiiciendum statuerunt, 318.c.

Paschæ festum apud Græcos dicitur quodlibet festum in honorem Saluatoris institutum. Pascha etiam dicitur ipsa Quadragesima 322.a. Pasche diem vocant Apostoli primam Dominicam, primam Paschæ ad discrimen cæterarum festiuitatum, quibus Paschæ nomen Græci attribuebant. b.

Solemnis Paschæ festiuitas, quo die celebranda esset in Occidentis partibus ab Ecclesia Romana discebatur 322.c. Die Epiphaniorum denunciabatur festiuitas Paschæ, quæ esset proxima c.

Sanctam Pascha cum tota hebdomada feriandum: at vero tres hebdomadæ Paschæ dies priores, deinde maiori in veneratione habitos 323. a.

Annus ecclesiasticus olim cæptus a die Paschæ, & naturalis a Calendis Ianuarii 323.b.

Fides.

Delirant Hæretici supponentes fidem absque operibus sufficere ad salutem, 342. a. & seqq. oppositum exclamat Dauid 343. a. Christus aperrè testatur mercedem operum, b c. Probatur ex sanctis Patribus 344.a cum seqq. Quamuis dicatur etiam quod salus a fide pendeat; intelligitur tamen de fide vna cum operibus, 345.a & dum legitur, quod nos ex operibus non iustificemur; Respondetur loqui de operibus ante fidem, seu ante infusionem gratiæ, seu de operibus Cœremonialibus Legis; seu de his, quæ homo in statu mortalis peccati facit 345. b.

Funera, seu Exequiæ.

Prisci fideles in defunctorum obsequio, & martyrũ

præsertim maximè inuigilarunt, quod eorum corpora sepulturæ mandarentur, ut ea etiam pecunia mercarentur 346. a b. & antequam defunctorum corpora sepelirent, conueniebant in celebratione vigiliarum, & exequiarum c. & seq. Quales psalmos, & cantus canere soliti essent? 347. c. Ante sepulturam corpora defunctorum lauabant, vt indicarent animum a culpa mundatam propter pænitentiam, ac etiam quod corpus cōsequeretur claritatem, & gloriam 348. a b. Hunc vsum tempore Apostolorum seruatum; immo corpus Saluatoris a cruce depositum lotum fuisse 348. b c. & seq. Aqua quę inseruierat lotioni corporum sanctorum, energumenos liberabat, & infirmos sanabat 349. b, Vngebantur corpora post lotionem b c. & seq. Inter aromata Mirrha erat principalis, sicut Balsamum, & Mel 350. b Mos fuit etiam hebræorum eadem inuoluendi, & fasciis ligandi c. & consueuerunt etiam inuoluere caput defuncti alio sudario 351. a. Fuit aliquādo etiam solitum inuoluere corpus lyndone magna non fasciis c. Habetur mentio de Laborantibus, seu Fossariis, quorum munus erat corpora fidelium etiam cooperire 352. a. Consueuere aliquando fideles induere defunctorum corpora propriis ipsorum pretiosis vestibus 352. b. Etiam in habitu Ecclesiastico, vt Episcopi, Sacerdotes, Abbates c. Quibus apponebatur etiam Calix, & Crux supra pectus 353. a c. & consueuere etiam sepeliri Martyres cum Dalmatica, seu Colobria b. Intenti maximè erant in componendis decenter corporibus defunctorum 353. c. & maxime studuerunt componere abscissa martyrum corpora, illa in suum locum reducendo 354. a. Mos fuit etiam ad capita Virginum apponendi coronam b. Sæuientibus Tyrannis deferebantur Martyrum corpora ad sepeliendū clanculum, & vt plurimum supra vehicula in ruralem vsum, vt occultarent ethnicis ministris 354. c. condebantur

bantur corpora in cæmeteriis supina respicientia etiam Orientem, sicuti etiam Redemptor noster sepultus fuit 355, b c. fuerunt etiam appositæ frondes sub capitibus defunctorum, & quare? c. & seq. apponebatur etiam in cæmeteriis aqua benedicta, & signum sanctissimæ crucis 356. b. c. Ponebantur etiam in sepulcris insignia dignitatum vexilla, baculum Pastorale, & similia, c. Recondebatur in sepulcris Martyrum eorumdem sanguis in vasis 357. a. Vt etiam instrumenta eorumdem martyrii, nempe cruces, claui, anchoræ, & similia 357. b Quinimo cum iisdem instrumentis plurimi martyres iusserunt eorum corpora sepelienda, c. Apponebant etiam aliquando penes defunctorum corpora instrumenta, quibus illi afflixerant in vita propria corpora, nempe catenas, cilicia, &c. c. Extabant etiam in sepulcris Martyrum acta eorumdem martyrii 358. a. Ponebant quoque titulum, seu nomen defuncti b. In sepulcris christianorum non fuit permissum vnum aliud præmere c. Quamuis optatissimum iuxta sanctorum corpora sepeliri c. Sepulcra Gentilium semper discreta fuere ab illis christianorum 359. a. Condebantur seruientibus Tyrannis Christianorum corpora in chriptis, de quibus 359. b. Reddita Ecclesiæ pace fidelium defunctorum corpora magna pompa sepulta cũ hymnis, cereis, incensis, &c. 359. b. & ad corpora fidelium humanda fuit constitutum corpus hominum, Ecclesiæ subiectum, ab omnibus publicis muneribus immune, 360. a.

Littera G.

Græci.

SAnctus Petrus primum Ecclesiam Antiochiæ in Græcia fundauit, vbi septem annis sedit, quam

deinde

deinde Romam transtulit 443.c. Patres Græci, ac etiã Græci Imperatores venerati sunt Ecclesiam Romanã, 444. a b c. &c. Et iidem Græci in eorum præssuris auxilium petiere a summo Romano Pontifice 444. b. Iustinianus Imp. primus aduersus Romanum Pontificẽ moliri cœpit 445. b. Græci Impp. vt sibi Romanam Ecclesiam subiicerent: postquam tyrannicæ confirmationi Romani Pont. renunciassent, studuerunt, vt in collegium S.R.E. Clericorum allegerentur Orientales, iidemque opera Exarchorum crearentur Romani Pontifices, ex quibus plurimi ex Oriente prognati studuerunt contra conatus Imperatorum, & Episcoporum Orientalium 445. b.c. Græci obiectiones erroneas, & falsas criminationes in Latinam Ecclesiam induxerunt 445. c. Fuit etiam Græcorum Impp. & Patriarcharum recentiorum summa in Romanam Ecclesiam, & Latinos omnes inuidia 446. a. In Florentina synodo concordia firmata inter Græcos, & Latinos, a qua postea Græci desciuerunt, & quomodo? 446. a b. & non solum renouarunt dogmata Photii, verum, & plurima recentiorum Hæreticorum b. Græci post subtracta m obedientiam Romano Pontifici misera seruitute sub Mahometi iugo oppressi sunt 446, c. & seqq. Quod deplorat Gennadius Patriarcha Constantinopolitanus, 447. a b. Ioseph Constantinopolitanus defunctus in Florentina synodo, & quomodo? 448. a b. De plurimis Græcorum erroribus circa sanctissimam Eucharistiam cap. 12. per totum, 124.

Græci schismatici non credunt filium a Patre, Filioque procedere, sed tantum a Patre cap. 86. per totum: similiter nec credunt in azimo apud Latinos confici corpus Christi cap. 88. nec minus credunt Purgatoriũ, cap. 89. Sicuti nec ante communem resurrectionem sanctos præmia recipere, nec impios pœnas debitas, cap. 89. 462. & seq. Nec minus assentiuntur Petri primatui,

matui,

matui, seu Romanorum Pontif. successioni, 465. c.

Heraclius Græcus Imp. quare Lunæ comparatur? 486. b. Bona, & detestanda opera ipsius Heraclii, nempe recuperauit Redemptoris nostri crucem, & alias victorias gloriose gessit: è contra nuptias contraxit cum nepte; non se opposuit Arabum nascenti Imperio, ac etiam imbibit Monothelitarum Hæresim, 486. b. c. & 487. a b c. Constantinopolitani Impp. in Triumphali pompa imitati sunt priscos Romanos Impp. 488. a. Quis præcedebat in Triumpho Græcorum Imperatorum? b. Mos acclamandi laudes Græci Imperatoris in Triumpho 488. c. & seqq. Non solum Bonis bona, sed & Malis mala precabantur 489. c. & seq. Mos fuit Imperatoribus Græcis in Triumpho, & alia solemni procesʃione Quadriga incedere 490. b. At satis laudabilius consueuere aliquando Græci Imperatores imaginem sanctisʃimæ Virginis loco sui Currui Triumphali imponere, 490. b c. & seqq. Quando Græcus Imp. deferebat Diadema, & quanto in honote illud esset? 491. c. & seq. Græcus Imp. in solemni coronatione postquam Patriarcha sumpserat sanctisʃimi Christi corpus, tradebat quoque Imperatori in manus eiusdem sanctisʃimi corporis particulam, qua sumpta, sumebat etiam viuificum sanguinem, Patriarcha sanctum Calicem tenente 492. a b. Coronato Imperatore prædicto eidem mortuorum ossa, puluis, & stuppa accensa obiiciebãtur 492. b c. Romanus autẽ Imp. dũ triumpharet asʃistebat minister publicus ipsi currui, & retro cum videre iubens; ac in ipso curru Nola, & Flagellum appendebantur, quæ omnia quid denotarent? vide 493. b c. Imperator cum Diademate in solemni curru delatus, habebat in dextera manu Crucem, sicut, & Imperatrix ramum, seu palmam, & quid denotarent? 494. a. Gestabant aliquando ipsi Imperatores in manu Globulum, cui supernè Crux erat infixa b. Et hanc eandem

crucem habebat Imperator supra Diadema c. In sinistra manu solitum fuit prædictis Imperatoribus deferre inuolucrum ligatum; & quid illud indicaret 495.a. Præferebant etiam Imperatori Lampades, sicuti etiam Imperatrici, & Patriarchis, & quas ob causas a Græcis suppositas 495. b.c.

Littera I. *Ieiunium.*

DE Ieiunio Quadragesimali. Vide in verbo Quadragesima.

De Ieiuniis, quæ respiciunt Vigilias dierum festorum, fuit prisca Ecclesiæ praxis, vt ex sermonibus SS. Patruum, 323.c. & seq. Nuncupabantur Vigiliæ, quoniam fideles pertransibant Noctes, quæ præcedebant solemnibus festis vigilantes in orationibus, hymnis, & alijs pijs officijs vna cum ieiuuio. Appellabantur etiam Lucernariæ preces, Gratiarum actiones, &c. 324. a. Non clerici tantum, sed & populus etiam in Ecclesia Laudes Deo canebant, fuit postea permutatum, quoniam Laici non decenter continebant in officio b.

Ieiunium, quod dicitur Quatuor tempora, processit ex quatuor Ieiuniis in quatuor anni temporibus, quæ habuerunt Hebræi: & qualia essent talia Hebræorum ieiunia? 324. c. Et sic etiam prisci Christiani quatuor anni temporibus Hieme, Vere, Aestate, & Autumno, & quare? 325. b.c.

Astinebant etiam Die Veneris cuiuslibet Hebdomadæ, præter illum, qui incurrit in Natali Domini, & hoc in memoriam Passionis filij Dei, & nostræ Redemptionis 325. c. abstinebant etiam Die Mercurij, cum eo die habitum fuerit Concilium de occidendo Christo; & die Sabbathi ieiunatur in memoriam sepulturæ, descensus ad Inferos, & propter dolorem Sanctissimæ Matris 325. c. & seqq. Quamuis in huiusmodi

modi ieiunijs attenderetur potissimum consuetudo loci 326. b.c. progressu temporis fuerunt commutata Ieiunia quartæ Feriæ, & Sabbathi in abstinentiam 327.a.

Mos fuit etiam antiquitus; vt etiam aliquibus locis hodie seruatur, Ieiunare tribus diebus Rogationum, & quare? 327. a. Respondetur ad obiectionem Hereticorum, quod Deus non prohibuerit esum Carnium 327. b. & seqq. Esus carnium quamuis fuerit permissus a Deo; nihilominus contrauentio Diuini præcepti & inordinatus appetitus earundem est repræhensibilis 328. b.c. & seq.

Imago.

Imago Christi pingi solita variis symbolis nempe litteris A. Ω: modo Agni: modo Pastoris 14. b. c. Aliæ plurimis symbolis Imagines Christi 16. & seq. Spiritus sanctus Columbę imagine exprimi solitus. 15. a.b. Et quare in specie Columbæ exprimatur spiritus sanctus? 15. c.

Christi Pastoris Imago sacris Calicibus insculpi solita 17.c. Imago Christi ex ære erecta a Muliere sanata fluxu sanguinis eiusdemque curiosa historia 17.c. & seq. Ac etiam de propria Immagine, quam missit Cristus ad Agabarum: Et de alia impressa Sudario quo Veronica faciem Christi absterxit: sicuti de illa expressa in sindone Ciuitatis Taurinensis. 18. b. Sanctissimæ Deipatæ Virginis a Luca immago expræssa. 18.c. Angelorum immagines antiquitus effigiatas & in templi Sacrario asseruatas 19. a. De Ioanne Baptista præcursore Immago 19.b.

Petri & Pauli immago ipsis viuentibus effigiata, & ad posteros per manus venit 19.c. ex quibus etiam constat de caluitiæ Petri 20. a. Immaginum originem

ex vmbra Petri deductam, & inde earum venerationem. 20. b. Petrus duabus clauibus pingitur, quarum vna aurea potestatem absoluendi significat, per argenteam alteram excommunicationis, 20.b. Additur quandoque tertia clauis in antiquissimis picturis sancti Petri, vt denotetur potestas Ecclesiæ in suo visibili capite dandi, & transferendi imperia, quando expediens id fuit habitum 20. c. Quare pingatur imago Pauli ad dexteram Petri? & post varias rationes adducitur; quod quamuis in progressu dextera pars sit nobilior; tamen in consessu dicitur præcedere, qui sedet ad sinistram 20.c.& pag.seq. Sacræ imagines etiam reperiuntur depictæ primis quingentis annis in Ecclesiis Christianorum 22.a. Sacræ imagines plurimum valent ad confundendos Hæreticos, & ad historiam iuuandam, 22.b. & seq. sancti Sebastiani martyris imago non imberbis, sed senex debet effigiari 13.a.

Imperatores.

Quare plurimi Imperatores Christiani titulum Pontificis Maximi susceperunt? quod Ethnici in Romanos Episcopos incitabantur; quoniam honores, & Titulos, quos sibi debitos putabant, Romani Episcopi assumerent: vel saltem existimabant tantum sibi detrahi, quantum ab omnibus Christianis obsequii, & obedientiæ summis Pontificibus præstaretur, 293. b. c.

Ethnici Impp. Romani quomodo consecrarentur? 279. b, c.

Incensum.

Præcepit Deus Moysi altare Thymiamæ, seu propitiationis, in quo offerebatur incensum 203. c. & hic ritus offerendi incensum semper a principio Ecclesiæ

Catho-

Catholicæ etiam fuit seruatus 204. a. cum seqq. præceptum fuit, quod nulla Monialis offerret incensum, 205. a. Quid denotent Turibulum, ignis, & fumus? 205. a. Oblatio Thymiamatis erga Deum est cultus Latriæ, differens ab eo, qui redditur reliquiis, & imaginibus sanctorum, quibus non animo supremi cultus, sed in honorem pium, & religiosum tantum, excedentem tamen illum cultum consuetum offerendi incensum erga Prælatos, Canonicos, & Populum; quia tunc hi solum admonentur, vt vitam illorum sic dirigant, vt sit in exemplum, sicuti erga Deum exhibetur ad denotandum effectum nostrarum precum. 205. b c.

Indulgentia.

Indulgentia quid sit? 466. c. Quoniam remissa culpa non semper remittitur pœna; propterea inter alia opera ad satisfaciendum pœnæ potissimum est Bonum indulgentiarum, 468. b. indulgentiæ remittunt pœnas temporales, non autem æternas b. indulgentia a culpa, & pœna, quomodo intelligatur? 468. c. Christus Petro, & successoribus tradidit potestatem conferendi indulgentias 469. b c. Potestas conferendi indulgentias competit de iure Diuino directè Papæ, Petri successori, & Episcopis: illi absque exceptione, & generaliter, cœteris determinatè circa subiectos c. & horum auctoritatem potest Papa limitare, & restringere, prout illi videbitur 469. c. & seq. Papa est solum fidus dispensator in conferendis indulgentiis 470. b. Quæ requirantur vt sit locus indulgentiis? c. & 474. c. Pro subsidio temporali prosunt indulgentiæ, si sint ordinata hæc temporalia ad spiritualia, nec intercedat simonia, c.

De indulgentiarum distinctione, & quid vnaquæq. operetur? 471. b, c.

Iubilæum quare additum indulgentiis 472. a,b. Figura iubilæi b.c. Christianorum iubilæum, nisi semel quolibet centesimo publicabatur; deinde redactum ad quinquagesimum, & demum ad vigintiquinque annos, & hoc a quibus? 472. in fin. & seq.

Indulgentiæ per modum suffragii applicantur pro defunctis, quæ quomodo intelligantur? ac etiam quæ ad hoc requirantur 473. b.c. Viuorum suffragia defunctis proficua 474. a b.

De antiquitate indulgentiarum constat ex ore eiusdem filii Dei 475. b. Sicuti ex Apostolo c. & aliis subsequentibus sæculis 476. & seq. Confirmantnr indulgentiæ, etiam ex miraculis 477. c.

Infernus.

Quamuis Christus copiosè pro homine passus sit; non censebuntur propterea vllo vnquam tempore remissæ pœnæ, quibus damnati in inferno cruciantur, vt credidere aliqui ex impiis Hæreticis futurum post diẽ Iudicii 484. b. c. præter pęnam sensus in inferno, est etiam pęna damni; nempe priuario Visionis beatificę. 485. b.

Littera L.

Liberum Arbitrium.

Liberum arbitrium dedit Deus Homini vt probatur ex sacro textu 337. b. cum seqq. multa absurda quando excluderetur Liberum arbitrium 338. B. c. Deus non est auctor malorum 339. B. Nec tenemur nos necessitate ad vitium nec ad virtutem 340. b. Respondetur ex D. August. quod deferre Libero arbitrio non sit tollere Dei pręscientiam, non diminuere diuinam

nam

nam gratiam 340.c. & seq. Defertur Liberum arbitrium in homine sed non detrhaitur auxilium gratiæ Dei 341.B.

Limbus.

Limbus sanctorum Patrum supponitur fuisse sinum Abrahæ, in quo Lazarus quiesciebat 478.b.c. Et hũc locum fuisse sub terra 479 a. De mora Christi cum Patribus in Limbo c. Quod Christus traxerit ex Limbo animas sanctorum c. in fin. cum seqq. Quod promissio Christi ad Latronem non intelligatur de Coelo emipreo, sed de Limbo, 480.c. & seq.

Est etiam Limbus, vbi qui mortui nascuntur, & alij infantes qui absque lauacro baptismi decedunt a visione beatifica propter originale Peccatum excluduntur, vt etiam de Circumcisione in antiquo testamento 481. b.c. Hoc autem prouenit, ex quo nos omnes in Peccato concepti sumus, quãuis ex laudabilibus parentibus 482.a,b. Pro his qui rationis vsum habuere, duo in fine mundi erunt loca, nẽpe Paradisus pro Beatis, & Infernus pro Damnatis: deinde infantes, qui ante vsum rationis moriuntur, & qui baptismum in remedium originalis peccati non fuerint consequuti, isti damnabuntur, nec vnquam essentiam Dei Beatificam videbunt: locus autem, in quo permanebunt isti (iuxta communem opinionem) erit pars superior inferni 483.b.c.

Luminaria

Plurima antiquorum luminariorum genera penes auctorem effigiata 228.a. Vsus antiquorum luminariorum, nõ solum ex antiquo testamento probatur 229.a. verum & in principio Ecclesiæ Catholicæ b. Assignabantur

bātur fundi pro luminibus Ecclesiarum c. Iudæos quoque lætitiæ causa lucernas accendisse 230. a. ac idem etiam intuitu religionis b. Et in principio Catholicæ Ecclesiæ in pluribus ritibus vsos luminaribus Christianos 230. b. c. Nec ad martyres illuminandos accensa lumina, sed ad pium religionis cultum 231. a. & de mistico luminum sensu 231. b. Cereus Paschalis quare a principio Ecclesiæ institutus? 231. b. c. Præterea in funeribus Christianorum a principio Ecclesiæ solitū fuisse accendi cereos 231. c. & seq. Lucernariæ preces in ipso ecclesiæ exordio 232. b. Candelabra in templis per modum coronarum posita, aut pendentia antiquissimi vsus b. Vasa luminum sumptuosa in ecclesia antiquitus c. Ex oleo lampadum, ex cera, ex candelabris innumera Deum peregisse miracula 233. a. & de lampadibus extinctis reaccendi solitis in die passionis Domini b. Agnus Dei formati de cera Cerei Paschalis b. Ritus Christianorum varii circa luminaria a Gentilibus etiam processisse 233. c. & seq. Quare a fidelibus lumina accendantur 234. c. Candelarum certus numerus magis a superstitione, quam a religione inuentus, 235. a. De lucernis perpetuis nostris etiam temporibus repertis, & ex qua materia constructis? 233. a. cum seqq.

Littera M

Matrimonium.

Matrimonium fuit habitum vti verum, & propriū sacramentum legis nouæ 192. a. b. & comprobatur a sanctis Patribus c.

Matrimonium inter fideles est inseparabile; adeo vt prætextu adulterii non permittatur alteri ex coniugibus iterum nubere, 193. b. & communione priuetur

fęmina

fœmina, quæ viuente viro alium duxerit, 194. a. b.

Impeditur matrimonium propter cognationem spiritualem nempè cum Patrimis, & Matrimis 195. a. Matrimonium cum Patrimis, & Matrimis prohibetur etiam in casu viduitatis, nempe si mortua vxore, seu viro præsumpserit alter accipere Matrem, seu Patrem defuncti Patrimi, seu Matrimæ b.

Gradus consanguinitatis, & affinitatis fuerunt semper habiti pro legitimis impedimentis ad contractum Matrimonii, & contrauenientes fuerunt habiti infames, maledicti, & abominabilis 195. c. & seq. Impedimentum huiusmodi quamuis antea extenderetur ad sextum gradum fuit postea redactum ad quartum inclusiuè consanguinitatis, seu affinitatis gradum 196. c. & seq. Diuina ordinatio in lege scripta de hoc impedimento 197. a. Cognatio legalis per Adoptionem, quando impediat matrimonium 197. b.

In primitiua Ecclesia, qui matrimonium contrahere volebant; consulebant viduas, seu Diaconissas, ac etiam Episcopos de statu, moribus Religione, &c. eius quam accipere volebant, & hoc ne polluerentur fideles a Fœminis alterius Religionis. 190. c. cum seqq.

Episcopis Presbyteris, & Diaconibus interdicebat Ecclesia ex Apostolica traditione Nuptias post ipsorum promotionem 332. b. sicuti etiam Matrimonium post votum Virginitatis peccatum habetur b. ac etiam Religiosos, & Religiosas post solemne castitatis votum, non solum adulteros, sed & incœstuosos habebat, b.

Miracula.

Miraculum quid sit? 360. c. illusiones Dæmonum, & quæ faciunt homines Vafri non sunt miracula, c.

Miraculum requiritur vt ſit inſolitum c. & ſeq. Requiritur, quod ſint, vel ad confirmationem prædicationis Euangelicæ, vel ad denunciandam facientis ſanctitatem 361. a. ſupra & non contra naturam b. & omne, quod natura poteſt facere, non eſt miraculum, c. ac etiam quod ſit præter ordinem naturæ c. immo Totius naturæ creatę 362. a. Miracula ſolum in Eccleſia Catholica reperiuntur b quæ a Gentilibus maleficia fuerunt exiſtimata c. Primum miraculum a Petro fuit ſanatio claudi 363. a. Tranſeuntis Petri vmbra ſanabantur infirmi b. & ab huiuſmodi imaginibus vmbra formatis picturam duxiſſe originem ferunt c. An requiratur, quod fiant miracula in inſtanti 364. a. ac requiratur, vt ſint ſine humano remedio? b.c. Dolor an tollat miraculum? c. Gradus miraculorum 365. a. Vera a non veris quomodo cognoſcantur? 365.b.c. Miracula an fiant a malis? 366. a. b. De prætenſis miraculis Deorum Gentilium, b. c. Miracula prætenſa fecerunt etiam Gentiles, vt Veſpaſianus Imp. 367. Adrianus Imp 368.a. Alexander Magus c. Fecerunt etiam Hæretici Miracula prætēſa magno Eccleſiæ damno 369.b cum ſeq. An Dœmon poſſit facere miracula? 370. b. cum ſeq.

Vera miracula continuarunt in catholica Eccleſia ab Apoſtolis ſingulis quibuſque ſæculis vſque in præſens 472. per totum capitulum 69.

Miſſa.

Miſſæ vocabulum, quatenus ſacrificium ſignificat, in exordio Eccleſiæ fuit frequentiſſimum 80.c. Dicitur Miſſa a Cathecumenorum dimiſſione, quamuis alii a Miſſa ad Deum hoſtia, 81. c. Priſci fideles Latini vſi ſunt ad rem diuinam ſignificandam obſcuro Miſſæ nomine, ne ab infidelibus proderentur 82. a. Apud Græcos Liturgia idem eſt, quod Miſſa apud Latinos, b.

Græci,

Græci, & Latini pluribus nominibus vsi sunt ad significandam missam c. Formulæ sacri missæ sacrificii, quibus veteres vsi sunt. Vide 83. a. De figuris Veteris Legis circa missæ sacrificium 83.b. De Vmbtis, & Vaticiniis Missæ 84. a. & seq. Missæ sacrificium a Christo institutum, & ad nos per Apostolos transmissum 85.c. Tempus institutionis fuit feria quinta sacrosanctæ hebdomadæ post cœnam 86. b. Missæ institutio colligitur ex verbis: Hoc facite in meam commemorationem b. Apostolos missam dixisse probatur c. S. Petrus primam apparatissima pompa celebrauit Antiochiæ; etenim longe ante Hierosolymis Apostoli sacrificium fecerant, a. Calumniati Christiani propter missam, quod essent infanticidæ, & humanæ carnis voratores, & quare? 87. b. item incestuosi propter osculum in missa, 88. b, item crediti Christiani Antistitis Genitalia colere propter missæ sacrificium occultum, & nocturnũ, b. Cultus etiam Asinini capitis Christianis obiectus, & quare, c. Solis adoratores dicebantur; eo quod in missa, & aliis Ecclesiæ officiis versus Orientem Solem orarent 89. a. Bacchum, & Cererem coluisse, propter Panem, & Vinum in Missa b. Vocati Christiani a Gentilibus in crimen sacrilegii, quoniam Diis non sacrificarent b. Item, quod occultos haberent vetitos conuentus propter missã 89.c. Ac etiã quod pro salute Imperatotis nõ sacrificarent: quamuis certũ sit, quod ipsi fideles pro salute ethnici Impp. Deũ nõ exorarẽt, c Deniq; fideles in quæstionẽ vocati, & nece affecti, quod missam celebrarent 90. b. Signa dabantur ad conuocandum fideles in Missa, etiam in primitiua Eccl. 90. c.

Ritus, seu ceremoniæ diuersæ habitæ fuere apud varias nationes 91. a. & seq. Sicuti etiam diuerso idiomate Missæ celebratæ iuxta diuersitatem nationum, c. Singulæ nationes non solum a Romana Ecclesia discrepabant; verum etiam inter se ritibus, & ceremoniis

dissentiebant 92 a cum seqq. Hæc diuersitas in eadem natione, & prouincia desiit anno 509. vt omnes concordarint cum Metropolitano 93. c. Quare defecerit ceremoniarum diuersitas in qualibet prouincia? 94.a. Quare missarum diuersitas in vnaquaque Ecclesia fuit introducta? 94. b. Pleræque deinde nationes sumpserunt Missæ ritus ab Ecclesia Romana circa annũ 800. 95.a. & seq. De variis Missis, & vnde processerint? Vide 96. b. Missæ fuerunt antiquitus diuisæ in Matutinas, & Vespertinas 96.b. & duxerunt originem hæ Missæ Vespertinæ a Dominica cœna Vesperi inita, 97. a. In Aphrica, & aliis regionibus quotidie peragebantur Missæ Vespertinæ b. Quamuis ieiunii sacerdotes missis Vespertinis operam darent ferè omnes; Aegyptii tamen, & aliæ nationes etiam post captum cibum celebrabant 97. c. & seq. Celebrabantur potissimum Missæ Vespertinæ feria quinta Cœnæ Domini, die Sabbathi sancti, & Sabbathi ante Pentecosten 98. a. b. & seq. Dicebantur etiam Missæ Vespertinæ in diebus ieiunii, quibus completis postea cænabant 98. c. Fuerunt etiam in vsu aliquando Missæ Vespertinæ sine diei expressione 99. a. Durauit consuetudo Missarum Vespertinarum vsque ad annum 430. excepto die anniuersario Cœnæ Domini, & deinde hæc etiam fuit abrogata; & quod nisi a ieiunis celebraretur decretum 99. a b. Plures Missas in vna Ecclesia, immo in vno altari olim celebratas ne populus a solẽni sacro auocaretur c. Quotidianum semper in Ecclesia sacrificium fuisse, 100.a. & reprehenditur eorum opinio, quod in Cœna Domini tres Missæ celebrentur c. Etiam nouem Missas in die celebrauit S. Leo Tertius 101.a. Fuit deinde vetitum, quod nisi vna in die a Sacerdote celebraretur, exceptis aliquibus casibus, vt in pag. 101. a b. Vetitum biduo celebrare Parasceue, & Sabatho sancto. Præterea sexta synodus voluit in Quadragesima

cele-

celebrari,tantum die Sabbathi, Dominicis, & Annunciationis sanctissimæ Virginis, alijs autem diebus vti præconsecratis hostijs 101.b. Sed procedunt prædicta in ieiunio integro secus quando ieiunium erat dimidiatum, quia tunc vsque Nonam differebatur ieiunium 101.c. Præterea etiam Carthusienses primum non celebrabant quotidie, donec fuerunt correcta statuta 101. c.

Locus celebrandi decenter erat Templum 102. a.

Aliquando etiam in cryptis b. Et super corporibus sanctorum 103. b. In carcere etiam offerebatur sacrificium b. Item supra pectus oblatum aliquando 103. c. In manibus Diaconorum 104.a. In titulis a. In campis aliquando b. In Tentoriis b. In Tugurio, seu cappella b In domo c. In cella 105. a. Ante lectum a. ac etiam in mari b.

Priscis Apostolorum temporibus celebrabatur Missa ad ipsam solummodo orationem Dominicam: Crescente statu Religionis, creuere Missæ ritus, qui exponuntur infra 106.c. Expositio de introitu Missæ 107. a. & seq. Item de Kyrie eleison 108 a. de salutatione ad populum, & prima oratione 109.a. & seq. de sessione celebrantis c. de officio Lectoris, & Cantoris 110.b. de Alleluia 110.c. de ascensu in pulpitum Lectoris, & cantoris 111.a. de diaconi ascensione in tribunal, & alijs ritibus in recitatione Euangelii 111.c. cum seqq. de symbolo in Missa cantando ritus, quare, & quando introductus? 112. & quare potius Constantinopolitanum symbolum, quam Nicenum caneretur 113.a. Quare Ecclesia Romana postrema aliarum nationum fuerit in canendo symbolo in Missa? 113.c. de ritibus in offerenda 114. a. Quare aqua misceatur vino? 115.a. de Præfatione 115.b. In præfatione sunt duo hymni Angelorum, & hominum 115.b.c. Oratio Te igitur, quare secreto dicatur? & in ea pro quibus

oret

oret sacerdos? 116.a. de Ritibus in consecratione corporis Christi 116. b. de oratione Dominica 117. c. de immissione panis in vinum 118.a. de Pacis osculo, b. de Agnus Dei c. de sumptione Eucharistiæ, c. Quæ verba pronunciabat Sacerdos in danda Eucharistia. 119.a. de vltima benedictione 119.b.

Missa Cathecumenorum qualis esset? 147. b c.

Ad Eucharistiæ sacrificium miscebat Ecclesia aquã in vinum ex Apostolica traditione 332. c. Vt etiam ex eadem traditione in dicto sacrificio seruabatur cœremonia lotionis manuum ante mysteriorum consecrationem c.

Mysteria

Mysteria Incarnationis, Crucis, Passionis, & Mortis voluit Christus, fuisse Hebræis, & Gentilibus indicata sub vmbra figurarum, symbolorum, & hieroglyphicorum vsque in tempus plenitudinis gratiarum, quo illa Apostolis, & sanctis fuerunt reuelata 10. c. & seq.

Littera O.

Oleum sanctum, & Sacramentum vnctionis.

NIL maius potest in Ecclesia cogitari post Eucharistiam, quam sanctum Oleum, quod potens est, vt spiritus sanctus descendat super fideles. 151. A.

Oleum sanctum non poterat perfici absque præsentia Eucharistiæ in Altari. 150. c.

Chrysma per singulos annos in Cœna Domini conficitur per Episcopos, & vetus debet comburi. 165.c.

Extrema vnctio est verum Sacramentum nouæ legis 197.c. Hoc sacramentum duos parit effectus, nempe corporis sanitatem cum conditione si expediat Infirmo: alter est remissio peccatorum per infussionem gratiæ 198. a. Licet in Euangelio non fiat mentio de hoc Sacramento; Apostoli nihilominus illud promulgarunt a. Hoc cognouerunt prisca Concilia, & sancti Patres a. cum seqq.

Vsus Sanctissimæ vnctionis desumptus primum ex Dei præcepto ad Moysem 209.b. Oleum quo iam vngebantur Reges non erat sacrum c. Legitur in Euangelio de oleo, quo Apostoli vngebant egrotos, & Energumentos c. de eodem loquuti sunt prisci sancti Patres 210. a.b. Vnctio est corporalis, effectus spiritualis c. Christus sic appellatus ab vnctione, & quod nos simus vncti ad luctandum contra Dæmonem. 211. a.b.

Ordo.

Ordo est signaculum quoddam Ecclesiæ, quo spiritualis potestas traditur ordinato 175. c. Ordo fuit habitus vnum ex septem Ecclesiæ sacramētis c.& 177. c.& seq. Impositio manuum confert gratiam 176.b. Oleum effussum supra caput Saulis significabat sacerdotalē vnctionem 177.b. Gratiæ gratuitè datæ adaptantur ad quoslibet sacros ordines 178. et seq. Distinctio ordinum 179. a.b. Ritus qui hodiè seruantur in ordinum collatione, quando ceperint? 179. cum seqq.

Subdiaconorum ordini annexa est cōtinentia 180. c.& 189.c. Vide in verbo Religiosi. Origo Ordinum ex lege Mosayca & Euangelica 180. in fi.& seqq. Variæ sedes Episcoporum 184. a.b.

Diaconi fuerunt semper inferiores, & subordinati

Presby-

Presbyteris; & antiquitus dispensatores erant eleęmosynarum,& inseruiebant altari legendo Euangeliū, & alijs functionibus asśistendo, 184. c. cum seq.

Non potest dubitari de potestate in Ecclesia Catholica exorcizandi Energumenos, & Cathecumenos, 186. a b.& maximè contremiscunt Dæmones cum adiurantur c. Et de ordine exorcizandi Cathecumenos 186. c. In hac potestate exorcizandi non est aliqua fallacia 187. c.

Bigamus excluditur ab ordinibus sacris 290. per totum capitulum. Incurritur bigamia, si quis sumpserit aliam quam quæ fuerit vnius viri vxor 290. c. Item, si quis viduam duxerit, quod etiam procedit ex coniugio ante Baptismum c. Verba autem Apostoli (vnius vxoris virum) intelliguntur ad excludendam bigamiam, non autem quod ordinatus in sacris posśit ducere: aut retinere coniugem 291.a.b.c. Contra bigamos inuehitur S.Leo 291. c. Ratio quare bigami excludantur a sacris ordinibus.c.

Diaconissæ Presbyterisśæ, & Episcopisśæ quamuis non eśsent inclusæ in Ecclesiasticis ordinibus: nihilominus Viduæ prius dicebantur, quæ pręerant ministerio quotidiano, nempe mensarum, seu circa elemosynarum dispensationem: & post Diaconorum electionem, quæ conditiones in his requirerentur 188. b. c. eorum officium erat vt præeśsent portis quas ingrederētur Fœminæ 188. in fin. & seq. Inseruiebant etiam Diaconisśæ ad mulierum fidelium ministeria, lauacri, visitationis, laboris, & similium, quæ a viris sine pudore obiri non poterant 189. a. b. Non recipiebant manus impositionem, nec aliquo erant Sacramento initiatæ vt Diaconi b. Tamen etiam in sacris, & Religiosis ritibus ministrabant, vt Cathecumenas instruerent, lauarent, ac etiam eisdem in baptismo asśisterent 189. b. ac etiam seuientibus Tyrannis discurrebant per domos,

mos Episcoporum mandata deferentes, peruigilia, stationes iniungendo, &c. c.

Presbyteræ, & Episcopæ, non ab aliquo Ecclesiæ ministerio, nec quod Diaconissis præessent sic dictæ, sed vel ob ætatem viduæ seniores, vel quod ita a virorum suorum ordine cum illis in presbyteros, vel Episcopos consecratis, a virorum suorum ordine sic dictæ; cum ipsæ interim vitam cœlibem gererent 190.a.b.

In primitiua Ecclesia, qui matrimonium contrahere volebant, consulebant viduas, seu Diaconissas de statu, moribus, Religione, & similibus eius, quam volebant accipere; & hoc ne pollerentur fideles a fœminis alterius religionis 190. c. cum seqq.

Osculum Pacis.

Sanctus Petrus, & Apostolus Paulus ipsorum epistolis salutabant in osculo Pacis, seu osculo sancto 298. b c. Dicitur sancto ad differendum a molesta salutatione, quam Romani inter ambulandum frequentibns occursionibus consueuerant c. Prædicta sancta oscula consueuerunt prisci etiam fideles in sacris conuentibus post orationes in signum Pacis addita salutatione Pax Tecum 299. a. Post hanc salutationem sequi consueuit administratio Eucharistiæ a. Nec tunc promiscue inter viros, & fœminas consueuerunt hæc oscula, cum distincti essent viri a fœminis in ecclesia b. adhibita etiam cautela in pluribus Ecclesiis osculandi sacrã tabellam Cruce, aut imagine decoratam c. vt etiam seruatur passim. Quamuis prisci fideles domi, & in Ecclesiis soliti essent inuicem se obsculari vt supra; abstinebant tamen in eo diebus, quibus inditum esset plenum, & integrum ieiunium 299. in fin. vbi de eo adducitur ratio, & 130. a. b. Secus quando ieiunium esset dimidiatur vsq. ad nonam quoniam tunc sacrum

fiebat & osculum porrigebatur, b Sicuti nec tale osculum porrigebatur in sacris, quæ pro mortuis offerebantur, c. Nec minus porrigebatur in sacris Monachorum. c.

Littera P.

Pallium.

PAllium imponebatur Cathecumenis, qui relicta Toga illud assumebant insigne humilitatis, & abiectionis 35. a. Quod irridebant Gentiles, c. Coepit vsus ab Apostolis, deinde commune indumentum Christianorum, demum ad solos Monachos transiuit. c.

Ornamentum Archiepiscopale, quod Pallium nominatur constat a Romanis Pontificibus semper concessum, & transmissum 442. b.

Panis benedictus.

Panis Benedictus, quem Græci appellant Eulogiæ, fuit vsus satis frequens apud priscos fideles; præbebatur Cathecumenis, qui non participabant de Eucharistica mensa; Postea etiam baptizatis cum hoc esset symbolum fraternę charitatis, & propterea Ecclesia vnicum panem facere solebat, vt denotaret vnicum corpus misticum 208. b.c. Benedictus Panis, quamuis non sit corpus Christi, sanctum est tamen, & sanctificatum per verbum Dei 208. c.

Papa.

Papa est successor sancti Petri, hæres dignitatis, & præheminentiæ 421. per totum capitulum 79. Honor

qui

qui defertur summo Pontifici, non est illius indiuiduæ personæ, sed dignitatis relatiuè ad Deum 427. b. Debetur Papæ adoratio per genuflexionem 427.c. & seq. Osculum pedum debetur Papæ 428. b. c. Quod etiam Reges, & Imperatores præstiterunt 429. a. b. c. & sequen. rationes in hoc adducuntur 430. b. c. Scut etiã Regibus, & Impp. tales venerationes habitæ 431. a. Etiam Ethnici Consules prætulerunt eorum dignitati Romanum Pontificatum 431. b. A quo tempore cœptum osculari pedes summi Pontificis 431. c. Defertur Papa supra sedem, vt consueuere etiam Imperatores, Reges, Principes, Sacerdotes, & Vestales 432. b. c. Quando talis ritus cœperit? 433. a. Titulus papæ delatus Pontifici Romano etiam a sancto Ignatio 433. b. Quare idem nominetur Papa, Sanctus, & Beatus? 433. c. & seq. Omni tempore habitus fuit recursus ad Papam vti caput visibile Ecclesiæ, tum in difficultatibus fidei, morum correctione, & similibus 440. b. c. cum seqq. Et ornamentum Archiepiscopale, quod Pallium nominatur constat a Romanis Pont. semper concessum, & transmissum 442 b.

Pœnitentiæ sacramentum.

Pœnitentiæ sacramentum, & auricularis confessio, etiam in Lege Mosayca præcipitur 166. b. Quod sit de iure Diuino c. & seq.

In auriculari confessione, non solum in genere, sed in specie, & sigillatim singula peccata declaranda 167. b. c. Probatur etiam ex sanctis Patribus 167. c. & seqq. Auricularis confessio est necessaria ad salutem non præcisè, sed in casu possibilitatis, & tunc contritio cum desiderio confessionis est satis 170. b. c.

Remissa culpa peccati, non propterea pœna semper indulgetur, vt inde satisfaciendum sit diuinæ iustitiæ;

& quamuis Christus satisfecerit, remansit tamen plaga tumens 172.c. Quæ satisfactio oratione, ieiuniis, plantu, & similibus peragenda, 173. cum seqq. vsque ad finem cap.

Constantinopolis fuit primum prohibita confessio publica de peccatis occultis 171.b.c. & seq. & 308. a. Talis publica pœnitentia semel tantum concedebatur in vita 307.a. Quales autem cœremoniæ, seu ritus haberentur in hac solemni pœnitentia, quæ in capite Quadragesimæ imponebatur 307.b. Pœnitentes eiecti ab Ecclesia, locabantur proximi portæ, vbi dicebatur Locus fletus, & inde non egrediebantur, nisi ad audiendam prædicationem, & hoc seruabatur vsque ad diem Cœnæ Domini, quando absoluebantur, 308. a. Publici pœnitentes, quare, & quomodo absoluebantur in feria quinta maioris hebdomadæ 320.c. & seqq.

Peregrinatio.

Peregrinatio a priscis temporibus, ad Reliquias Sanctorum, & alia sacra loca probatur ex veteri, & nouo testamento 221,b.c. A cunctis patribus comprobantur huiusmodi peregrinationes, & S. Basilius reprehendit nundinas, & similia, quæ fiebant in sacris locis, ad quæ peregrinatio fiebat, 222. a. & sanctus Chrysostomus ostendit desiderium inuisendi reliquias Romæ, b.

Præcedere.

Præcedere, quare dicatur, quandoque qui sedet ad sinistram? vt in sancto Petro ad sinistram sancti Pauli 20.c. & seqq.

Petrus.

Petro est collata prima cathedra in Vrbe Roma, 415.a. Petrus habet præheminentiam, & potestatem super alios Apostolos 415.b. c. Et Petro reuelata fuit Diuinitas filii Dei c. & seq. Et fuit magna promissio a Christo facta Petro, quod portæ inferi non præualebunt aduersus eum 416.b. Nec de alio Apostolo dixit Christus, vt non deficeret fides eius, 416. c. Et illi tamquam Duci exercitus committuntur omnia grauiora Ecclesiæ 416. c. & seq. Christus Petrum tantum baptizauit, & hic Andream, & filios Zebedæi, hi deinceps reliquos Apostolos 417.b. Et habet primatum a Christo illi traditum 417. c. & seq. Petrus fundauit, gubernauit, & proprio sanguine consecrauit Romanam Ecclesiam 419. & per totum cap. 78. Petrus primum septem annis habuit sedem Antiochiæ; quam deinde Romam transtulit in æternum permansuram, 443.c.

Preces.

Orientem respiciebant Prisci fideles in eorum Orationibus, & quare? 24.c. cum seq. quod etiam in Missa dum dicerent Gloriam in Excelsis Deo 108.c. adeo tenaces illi fuere in hoc ritu, vt etiam mortui eorum corpora supina in sepulchris facie orientem respicerent 25.c. Et ad Orientem respiciebant Ecclesia Christianorum, sicut etiam templum Hierosolymitanum. c. nihilominus S. Leo inuheitur contra illos, qui in atrio S. Petri respiciebant Solem orantes, quare? 26. a. & quoniam ibidem progressu temporis perseuerabant fideles orare ad Orientem; propterea ex opere Musiuo ibidem fuit apposita Nauis, vna cum Christo, &

Apoſtolis, vt omnis euitaretur ſuperſtitio 26.c.

Quauis priſci fideles orarent genuflexi prouoluti in terram, expanſis manibus; tamen diebus Dominicis non niſi ſtantes orabant 26. c. & ſeq. Viros detecto capite, fœminas tecto in Eccleſia orare ſolitos 27. a. In precibus etiam aliquando pectus tundebant 27. b.

Horas Canonicas a Regio Propheta pronunciatas; ſicut de jiſdem ſepius in veteri ſacro textu fit mentio, 248. b. ac etiam in ſacro textu datur exemplum quoq. de qualibet ex ſeptem horis c. & ſeq. Ad quem finem preces ſingularum horarum ſint directæ? 249. b. c. De iiſdem Horis fit mentio a priſcis Patribus 250. a. & ſeqq.

Priſci Chriſtiani etiam pro Ethnicis Imperatoribus Deum exorabant 89.c.

Plures rationes adductæ ad declarandas preces in ſingulis ſeptem Horis 250. in fin. & pagina ſeq. Non ſolum humano, ſed & Angelico Miniſterio Horarum Canonicarum ordo inductus 251.c. Iulianus Apoſtata ſuppoſuit inducere in delubra Gentilium preces Horarum Canonicarum 252.a.

Breuiarium eſt compendium publicarum precum, in quo maximæ horæ Canonicæ continentur? 252. b. quod conſtat ex Pſalmis c. Item ex Te Deum c. in fin. & ſeq. Ex Hymnis 253.b.c. ex Lectionibus 254. a. Ex Reſponſorijs 255.b. Ex Capitulis & Orationibus, in quibus Deo repræſentantur neceſſitates vniuerſales, & particulares. b. c. terminãtur Orationes verbo Amen. c. De Hymno Gloria Patri, & Antiphonis 256.a.b. Vſus Incognitæ Linguæ fœminis, pueris, & alijs Idiotis in precibus, & alijs Catholicæ Eccleſiæ officijs, hoc fuit ſemper ſolitum omnibus Nationibus, vt etiam Hæbreis, ſicuti Chriſtus, & Apoſtoli ſeruauere: & hoc quoniam ſæpe idiomata in eodem loco mutantur, vnde eſſet neceſſe ſemper nouas translationes Eccle-

siasticorum librorum inducere pag. 256. latè per totum. Cap. 47.

Processiones.

Vsus processionum consistit in publicis precibus, seu quod Populus fidelis ordine incedat ad implorandum Dei auxilium, vt probatur ex antiquo testamento 225. a. Et in eisdem gratiæ Deo redduntur. a, vt etiam indicuntur ad euertendam Dei iram, ac etiã quandoq. gratulamur. c.

Ab exordio Catholicæ Ecclesiæ habuit originem vsus Processionum c. & seq. Et quod Reliquiæ deferrerentur ab Episcopo, seu Leuitis in processionibus. 226. a. & in eisque fuisse Miracula peracta b. c. & seqq. quę etiam fiebant antequam bellum indicerent. c.

Purgatorium.

Hæc vox Purgatorium quamuis Christi sanguini originariè tribuatur; intelligitur etiam de bonis operibus innixis ad merita *filii* Dei, vt de elemosynis &c. In proposito intelligimus Purgatorium locũ sub terra, supra Infernum dãnatorum: & animę, quæ mortalibus peccatis nõ sunt infectæ, vel quæ nondũ satisfecerunt Iustitiæ Diuinæ pro mortalibus peccatis Ignæ tẽporali in purgatorio purgantur 456. Post remissum peccatũ remanet etiam satisfaciendum pro pœna 256. Ostenditur hoc exẽplo Adæ, Moysis, Dauidis, &c. 226. c. & seq. Et si contingat hominẽ mori ante satisfactionem debitam pro peccato commisso, tuuc est locus pœnarũ Pugatorii 257. c. adducũtur plura loca scripturæ Sacræ 458. a. b. c. Ad hoc tendebant fletus, et ieiunia antiquæ legis postquam quis decesserat 459. b. Liturgiæ omnes antiquæ habent collectas pro defunctis in

Missa

Missa c. preces & pia opera pro Defunctis offerũtur qui plene nõ satisfecerunt pro peccatis c. & seq. Quod etiam pluribus Patribus antiqui cõprobatur 460. b. c. Plerũq. confessiones & lacrimæ Meretricum, & latronem, quãuis præseruent ab æterna damnatione, nihilominus requiritur etiã purgatorius ignis, vt animæ purificatæ Cœleste Regnũ ingrediantur 461. a. b. Pro his qui sint in Paradiso, nõ sunt necessaria sacrificiia, seu alia pia opera; nec pro his qui sine fructu pœnitentię decesserunt: sed eis hęc tunc prosunt, qui cum viuerent, vt hæc sibi prodesse possent meruerunt. 461. c. & seq.

Littera Q.

Quadragesimali.

QVadragesimalis obseruatio processit ab imitationem & lege Christi 308. c. & seq. & 310. a. sicut etiam ex Apostolica traditione quamuis Thelesphorus Papa decreuerit de numero Dierum. 309. c. Quadragesimæ Ieiunium a ceteris secernitur cum illud necessarium, & alia voluntaria, c. Prioribus Ecclesiæ sæculis seuientibus Ethinicis Tyrannis, ac propter tepescentem pristinum illum Christianæ pietatis ardorem, non constitit inter omnes de Quadragesimalis Ieiunii modo, nec parem fuisse obseruationem certum est 310. B. cum seq.

Quadraginta dierum Ieiunium perpetuo in Ecclesia Romana, & per eam in reliquis totius occidentis Ecclesijs obseruatum esse; & quanquam aliquæ particulari deuotione a septuagesima, sexagesima, vel Quinquagesima inchoauerint, nihilominus quadraginta diebus ieiunare solitũ 311. b. c. In hoc Ieiunio duo obseruanda, nempe 40. dies, quibus Christus ieiunauit,

nos

nos abſtinendo imitari: alterum Decimas dierum hac corporali abſtinentia Omnipotenti Deo dari, 312. a, b, c. Quatuor illi dies hebdomadæ Quinquageſimæ ad Quadrageſimam addit; fuerunt a Concilio Agathenſi 312. in fin. & 313. a, b.

In Eccleſia Romana, & cœteris per totum Occidentem Chriſtianos omnes ſemper a carnibus abſtinuiſſe in Quadrageſima 313. c. Ac præterea Chriſtianos veteres ſeuerioris in ieiunando diſciplinæ, nec piſces quidem attingebant, vinum autem parcè bibebant, 314. a. b. Sicut abſtinebant etiam a lacte, caſeo, & ouis b. Græci ex antiqua eorum traditione ad ieiuniũ diei Sabbathi in Quadrageſima non tenentur, excepto Sabbato ſancto, ſed dumtaxat ad abſtinentiam: Quãuis ex bulla Innocentii Quarti hortantur etiam ad ieiunium diei Sabbathi c. Priſcis ſæculis non niſi ad Veſperam ieiunium ſolui conſueuiſſe in Latinis Eccleſiis. 314. c. & ſeq. Ac etiam auditis Miſſarum ſolemnibus, & Veſpertinis officiis 315. b. Poſtmodum vero ad horã Nonam anticiparunt, c. Hodie vero ad meridiem, ſiue ſextam horam Nonæ principium ſolui ieiunium, c.

Vnica commeſtio in Quadrageſima, nec prandendum, exceptis diebus Dominicis, & cauſa infirmitatis 316. a. Modo ad meridiem ſoluitur ieiunium, & ad cuiuſque regionis conſuetudinem recurrendum eſt, b. Nec vetat Eccleſia ſimpliciter id, quod non ſumitur præcipue ad nutriendum, ſicuti electuaria, & confectiones aromaticæ; quæ licet nutriant, ſumuntur tamen præcipue, vt concoctionem iuuent c. Collationis vox commeſtiunculæ ſerotinæ accomodata, vnde ſumpſerit originem? c.

Mos aſpergendorum capitum cinere in principio Quadrageſimæ a ritu veterum pœnitentium emana-

uit quibus ipso die satisfactiones pro admissis flagitiis iniungebantur 317. b. & non solum deprauati hac die ad bonam frugem vocabantur, verum & fideles, quorum non omnino sinceræ mentes erant a delictis, b. c. Quadragesima durante tanquam in publico luctu interdicebantur sponsalia, & quælibet etiam natalitia Martyrum celebrare. c

In Sabbatho, quod præcedit Dominicam Palmarum, quare fuerat solitus Papa eleæmosynam dare? 317. c.

Latini, Dominicis diebus non tantum, sed etiam reliquis feriis, quibus ieiunabatur sacrum missæ sacrificium peragebant: Græci, solis Dominicis, & Sabbathis, quibus minime ieiunant liturgiam celebrant, aliis diebus ieiunorum nunquam consacrant, sed antea cõsecratis vtuntur, & quare? 318. a b. Dominica palmarum quot nominibus nuncupatur? 319. a. Dicebatur Dominica Competentium, quia in ea cathecumeni petebant fidem, quam prefitebãtur a, b. Quare diceretut Capitilauium? b. Quare Dominica Osanna? c. Quare Dominica Indulgentiæ? c. & seq.

Quare postrema Quadragesimæ hebdomada nominetur Magna? 320. b. Feria quinta maioris hebdomadæ, quare Summus Pontifex, & Episcopi absoluendi, & reconciliandi populi Christiani cœremoniam obseruent c.

In Aphrica fuit mos antiquatus celebrandi Missam post cœnam in feria quinta maioris hebdomadæ. 321. b.

Diebus Parasceues, & Sabbathi sancti rigidum ieiunium Apostolicæ constitutiones præstiterunt: & Orientales quamuis Sabbathis Quadragesimæ non ieiunarunt, exceperunt tamen Sabbathum magnum Paschatis, 321. c.

De

De Festo Paschatis plura, vide 322. a. b. c. cum sequentibus.

De ieiuniis in aliis anni temporibus, vide in verbo Ieiunium.

Littera R.

Religiosius.

DE Tonsura Monachorum, seu Religiosorum. Vide in verbo Corona. Religiosi a sæcularibus omni tempore per diuersitatem habitus cogniti sunt, 277. c. & hoc in Religiosis vtriusque sexus 278. a. De materia, & qualitate habitus Religiosorum 378. a. cum seqq.

De Cilicio, & Tunicis, c. in fine.

De Pallio, 279. a.

De velo, b. De Veste Palmarum sancto Antonio relicta. b. De Habitu Eustochiæ, c. Repræhenduntur delicata Velamina, c. in fin. & despectior habitus pro nobiliori habebatur, 280. a.

Cænobitarum, seu Religiosorum disciplina a tempore Apostolorum sumpsit exordium, 280. c. Religiosi semper communia vota habuere, Obedientiam, Paupertatem, Castitatem, c. Votorum excellentia. 281. a. b.

Ex malis Religiosis nil deterius inuenitur; sicut ex similibus bonis nil perfectius 282. a. Propter paucorum Religiosorum delicta, non est de omnibus male suspicandum b.c. Nec propter delicta aliquorum Religiosorum cæteri imputandi c. & 283. a. b.

Cęlibatus requiritur in Ecclesiasticis, cum debeant continuò orationi vacare, 286. c. & seqq. & verba Pauli: Vnius Vxoris Virum: intelliguntur, vt exclu-

dantur Bigami ab Ordinibus sacris; non autem, quod ordinatus in sacris possit penes se mulierem retinere, 288. a b c. & seq. Apostoli vxores non habuere præter Petrum 289. a. Cœlibatum in Ecclesiasticis, non solum Imp. Iustinianus, sed Nicæna synodus, & Patres antiqui decreuere b. c.

Reliquiæ.

Veneratio, quæ debetur sanctorum Reliquiis, probatur ex lege Moysis, & ex Euangelistis, 216. c. Item ex sanctis Patribus, & historiis, 217. a, b. c. Et quod præferatur honor ex sacris Reliquiis, quam ex aliis quibuscumque triumphis 217 c. in fin. & seq. Quid erga nos operentur sanctorum Reliquiæ 218. c. De obsequio erga sanctorum Reliquias c. in fi. & seqq. Dum nos veneramur sanctorum Reliquias, adoramus eum, cuius illi fuerunt fideles serui, 219. b. c. Respondetur ad obiectionem Hæreticorum, quod multitudo Reliquiarum, cuique sancto sit attributa, 220. a. & seqq. Quod maior sit veneratio Reliquiarum sanctorum, quam debeatur quibuslibet Ethnicis Imperatoribus, 222. c. Non pro spiritualibus solum, verum, & pro temporalibus gratiis sancti deprecabantur 222. c. & seq. At quando eorum intercessionibus gratias obtinuerant, eorum templis, & altaribus vota appendebant 223. b. Reliquias sanctorum, non solum venerabantur, verum & osculabantur, portabant in vasis aureis, floribus spargebant, ante illorum thecas iacebant, & supra eorum sepulcra offerebant sacrificia 223. c. Quamuis Deus sit vbique, sibi tamen magis complacet adorari penes sanctorum Reliquias, & sepulcra, c. & seqq.

Reliquiæ quando a fidelibus requirebantur, S. Leo,

vt aliquorum Apostolorum, vel Martyrum reliquias daret; consueuit ad corpora vel memorias eorumdem missas celebrare in ipsorum honorem, & sic Brandeum altaris, quo consecratum corpus Domini inuoluerat, particulatim diuidebat, cultello pannos illos pungens, sanguinem eliciebat, sic palam faciens, quod sanguinis Apostolorum, vel Martyrum, qui pro illo effusus erat, intrauerit per diuinam virtutem in pannos illos 102.c. & sequenti.

Ritus, seu cæremoniæ.

Plurimi ritus Gentilitatis, & Hebræorum a sanctis Patribus, & summis Pontificibus perseuerauere ad priscos Christianos 5.a.b.

Singulæ nationes, non solum a Romana Ecclesia discrepabant, verum etiam inter se ritibus, & ceremoniis dissentiebant 92.a.& seqq. Hæc diuersitas in vnaquaque natione, & prouincia desiit anno 509. vt omnes concordarint cum Metropolita 93. c. Quare defecerit cæremoniarum diuersitas in qualibet prouincia? 94.a. Rituum diuersitas in qualibet prouincia processit, quoniam singuli Episcopi suos ritus Romanis digniores censebant b. Pleræque nationes ritus Romanos, deinde assumpserunt anno 800. ne suspicio scandali esset 95. a. & seq. Quare autem potius fuerint recepti ritus Romanæ Ecclesiæ, quam aliarum nationum? 96. a.

Vniuersalis Ecclesia potest nouas indicere cæremonias, quod etiam variis exemplis in Euangelica lege, & in veteri testamento comprobatur 296. per totum capitulum, sicut etiam potest Ecclesia indicere varia ieiunia, & alia præcepta 328.b. & 329. a.

Cinerum cœremonia quartæ feriæ in capite ieiunii præ-

præsignatur in variis locis veteris testamenti 305. c. & seq. conformis est priscus ritus eorum, qui pœnitentiam agentes inter cœtera cinere conspergebantur. b. c. & quod peccator reconcilians se Deo, inter cœtera cinere aspergebatur, c. Quales autem cœremoniæ, seu ritus haberentur in solemni pœnitentia, quæ in capite Quadragesimæ imponebatur, pag. 307. b.

Ritum quem nos hodie seruamus recipiendi cineres in capite Quadragesimæ, est nota interni mœroris nos Deum offendisse, 308. b.

Roma.

Romana Ecclesia Radix, & Matrix Ecclesiæ Catholicæ 311. b. & 413. c. & seq. In Vrbe Roma est prima Cathedra collocata, in qua sedit Petrus Apostolorum caput 415. a. Roma ciuitas sacerdotalis, & Regia magis præminet Religione Diuina, quā dominatione terrena 416. c. Qui Ecclesiæ Romanæ non communicant, sunt hæretici, 424. b.

Quare Ecclesia nominetur Romana? 424. c. adducuntur auctoritates de eiusdem primatu, 425. a.b. Romanum nomen, seu fides idem est, quod Catholica, seu Vniuersalis 425. c. Non est Ecclesia, nisi Romana: non autem apud Hæreticos 426. a. Romana Ecclesia semper continuauit vsque in præsens 426. b.c. Et hanc Antiochia Romam translatam; venerati sunt Patres Græci 444. a.b. Ac etiam Græci Imperatores, c. & sequentibus.

Littera S.

Littera S.

Sacerdos.

SAcerdotis quanta sit dignitas 105. b. Mediator inter Deum, & hominum genus, c. Sanctus Martinus veneratus sacerdotem præ Imperatore 106. a. Quæ requiruntur ad sacerdotem c.

Sacramenta.

Ex latere Christi profluxerunt sacramenta, & sacramentalia 7. b. c. Sacramentis, quod essent Gentiles populi, reficiendi, prophetauit Isaias 9. b.

Sanctus.

Sanctorum animas etiam statim post mortem præmia cælestis patriæ recipiunt 462. b.c. Post vero communem resurrectionem, & iudicium vniuersale recipient etiam corporum beatitudinem 464. a.b.

Sancti, quomodo olim dicebantur Christiani? 282. c. & 283. a.

Spiritus sanctus.

Spiritum sanctum ex Patre, Filioque procedere, non autem ex Patre tantum, vt Græci supponunt; vt late cap. 86. per totum pag. 449. cum sequenti.

Spiritus sanctus, quare Columbæ symbolo pingatur? 15. c.

Littera T.

Traditiones Apostolicæ.

APostolicis Traditionibus, quando sit deferendum ex sacra scriptura in veteri, & nouo testamento probatur, 329. a. cum seqq. & ex sancto Hilario etiam constat Moysem mysteria magis recondita sine scriptis tradidisse senioribus 330.b. Probantur etiam traditiones ex omnibus ferè sanctis Patribus, 331. b. Est etiam Apostolorum traditio Paruulis Baptismum dare, 332. a. Interdicebat Ecclesia ex Apost. tradition. Episcopis, Presbyteris, & Diaconibus nuptias post psorum promotionem 332. b. Sicut, & Matrimonium post votum Virginitatis peccatum habetur b. Ac etiam ex Apostolica traditione Ecclesia ad Eucharistiæ sacrificium miscebat aquam in vinum, c. Seruabatur similiter ex eadem traditione cæremonia Lotionis manuum in altari ante consecrationem, c. Et inter differentias opinionum circa Religionem recurrendum esse ad traditiones 332. c. Confirmant etiam auctoritates scriptas 333. a. Oblationem pro mortuis, & signum sanctissimæ Crucis ex Apostolica traditione, 333. c. Vt etiam ritus Quadragesimæ 333. c. Quod traditio eamdem vim habeat, quam præcepta scripta, 334. a. Quæ requiratur, vt præstetur fides traditioni, 334. c. & seq. Etiam Respublicæ, & Vniuersitates probarunt traditiones 335. a. b. Credendum traditioni, quoniam non omnia mysteria nostræ Religionis scripta sunt in sacro textu, sicuti etiam plurimi ex sacris libris sunt deperditi 335. c. & seqq.

Littera V.

Votum.

VOtorum excellentia, 281. a. b.
Vota Obedientiæ, Paupertatis, & Castitatis, vnde processerint? b. c.
Facto Voto, si quis contraueniat peccat sub pœna perfidiæ, & fractæ fidei 282. a. & pag. 283. c. cum seq. Non solum de Votis solemnibus hoc sentiendum, verum & de priuatis, 283. c. Considerandæ potissimum circumstantiæ ante emissum votum, nec illud generaliter pronunciare oportere, 284. b.
Vota fiunt etiam Sanctis b.
Reddere votum, est solutio debiti, & transit in legis naturam. c.
Et viduæ communione priuantur, quæ votum Castitatis fregerunt, 285. a.
Contra sensuales, qui retrahunt se a voto Castitatis adducentes impossibilitatem, & quod melius sit nubere, quam vri, 285. c. & sequenti,

FINIS.

In antiquo marmore apud Auctorem.

Errata Primi, & Secundi Libri.

Pag.	Litt.	Error	Correctio.
30	a	traiecto acu	traiecta acu
56	a	perdespicit	perdespuit
57	c	referebnan	referebant
60	c	certo annis	certo anni
69	c	Comitatur	Comitatu
		sempe	semper
75	b	in Salamine	*Salamine*
87	a	quam ab rem	quamobrem
90	b	conferretur	conferrentur
96	c	simplici primo vim suam immittat in ea, quæ sunt primo continentia sunt	simplici motu vim suam immittat in ea quę primo continentia sunt
106	c	*I*dquæ	Idque
136	c	n quem	in quem
138	b	sacrilegium	sacrilegium
160	c	in Troiani	in Traiani
161	b	auctore sunt	auctores sunt
165	b	habuere	habuisse
168	c	acros	sacros
180	b	didicisse	didicit
181	b	apparauit	apparuit
190	b	hanc	hunc
202	c	Circulum	Cingulum
221		desponsam	disponsatam
227	a	post lehptionem	post lectionem
230	a	& souos	& soccos
246	b	aliquot genus	aliquod genus
253	a	afferebatur	efferebatur.
255	b	ossæ perustæ	ossa perusta
256	c	a plurisque	a plerisq.
268	b	recuparemus	recuperaremus

Errata in Lib. de Veter. Christianorum Ritibus.

Pag.	Lit.	Error	Correctio.
2	b	Vrbe Lucæ	Vrbe Luca
8	a	Sist m	Sistrum
8	a	m a u	manu
14	a	venerentur	veneremur
14	c	Sacerdotis suo	Sacerdotes sui
18	a	ex eandem Agbarum	ex eadem Abagarum
18	b	Thauriensi	Tthaurinensi
24	a	corruptisq.	in corruptisq.
25	c	Cap.3	Cap.67.
28	b	insigniui	insigniuit
31	a	è pueris	a pueris
44	c	ei capiti	eius capiti
51	b	solitam esset	solitam esse
55	b	auocata	mens auocata
57	a	adulti	adultos.
68	c	prius pafchate	prius pafcha
99	c	censuris satis	censuris latis
104	a	Antequam Roma	Antequam Romæ
107	c	fuerunt candelabra.	ferunt candelabra
114		in Hierusalem	Hiernsalem
108		Dominus	Domine
119	a	consequamus	consequamur
130		manus eadem	manus easdem
145		Creopagita	Areopagita
184	a	figurantur	figuratur
149	a	sanctificatus	sanctificatam
204	a	ei in missa	& in missa
204	b	Dicit sacerdoti	Dicit sacerdos
226	c	loca a denis	loca adiens
229	a	offerant sibi	offerant tibi
236	b	In firma Pontificis	In infima Pontificis
262	a	requirente s nouem	requirentes nouam
264	b	Idioma	Idiomate
265	a	sibi matris	sibi magis
274	b	procliui	procliues
277	a	incidebant	incedebant

Pag.	Litt.	Error	Correct.
280	a	tegmine	tegmina
301	b	De Occurso	De Occursu
326	b	in loci	loci
311	c	ad diem Pascha	ad diem Paschæ
319	b	sunt autem competens	sunt autem Competentes
323	a	Concilium Lugdunensem	Concilium Lugdunense.
331	a	De Cœlast. Hierarch.	De Ecclest. Hierarch.
331	c	cum itu implemur	cum ita implemus
333	c	Ieiunium Quadragesimę	Ieiunium Quinquagesimæ
342	c	dicebat	dicebant
356	c	corusem circundat	coruscam circundãt
358	b	titula	tituli
361	c	dic supra	dici supra
372	a	tantum Ecclesiam	tantum Ecclesia
373	a	operaot	operator
386	b	Oriso Generaliũ	Origo solemnium
388	a	Decimi	Decimo
399	a	Concilium Agathensem	Concilium Agathẽse
401	b	abycere	obicere
404	a	Lateranensem	Lateranense
427	c	osculantur	osculamur
435	c	Diaconis	Diaconi
436	b	Concessum fuit	concessus fuit
455	b	dicitur Lucas	dicit Lucas
455	c	Igni temporalis	gni temporali
481	b	a vbi	vbi
482	c	Augustinus	Augustinum
484	c	assimilatur	assimilat

Regeſtum Primi, & Secundi Libri.

a ¶ A B C D E F G H I K L M N j N O P Q R S T V X Y Z.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg H h Ii KK Ll a b.

Omnes ſunt Duerniones, præter ¶, & N j, quæ ſunt Terniones.

Regeſtum alterius partis, De Veteribus Chriſtianorum Ritibus.

† †2 †† a b c d e f g h i k l m n o p q r ſ t u x y z.

aa bb cc dd ee ff gg hh ii kk ll mm nn oo pp qq rr ſſ tt uu xx yy zz.

aaa bbb ccc ddd eee fff ggg hhh iii kkk lll mmm nnn ooo ppp qqq rrr ſſſ ttt uuu xxx yyy zzz.

aaaa bbbb.

Idem ſunt Duerniones.

ROMAE.

Ex Typographia Andreę Phæi.

SVPERIORVM PERMISSV.

M. DC. XLV.